సామవేద భాష్యమ్

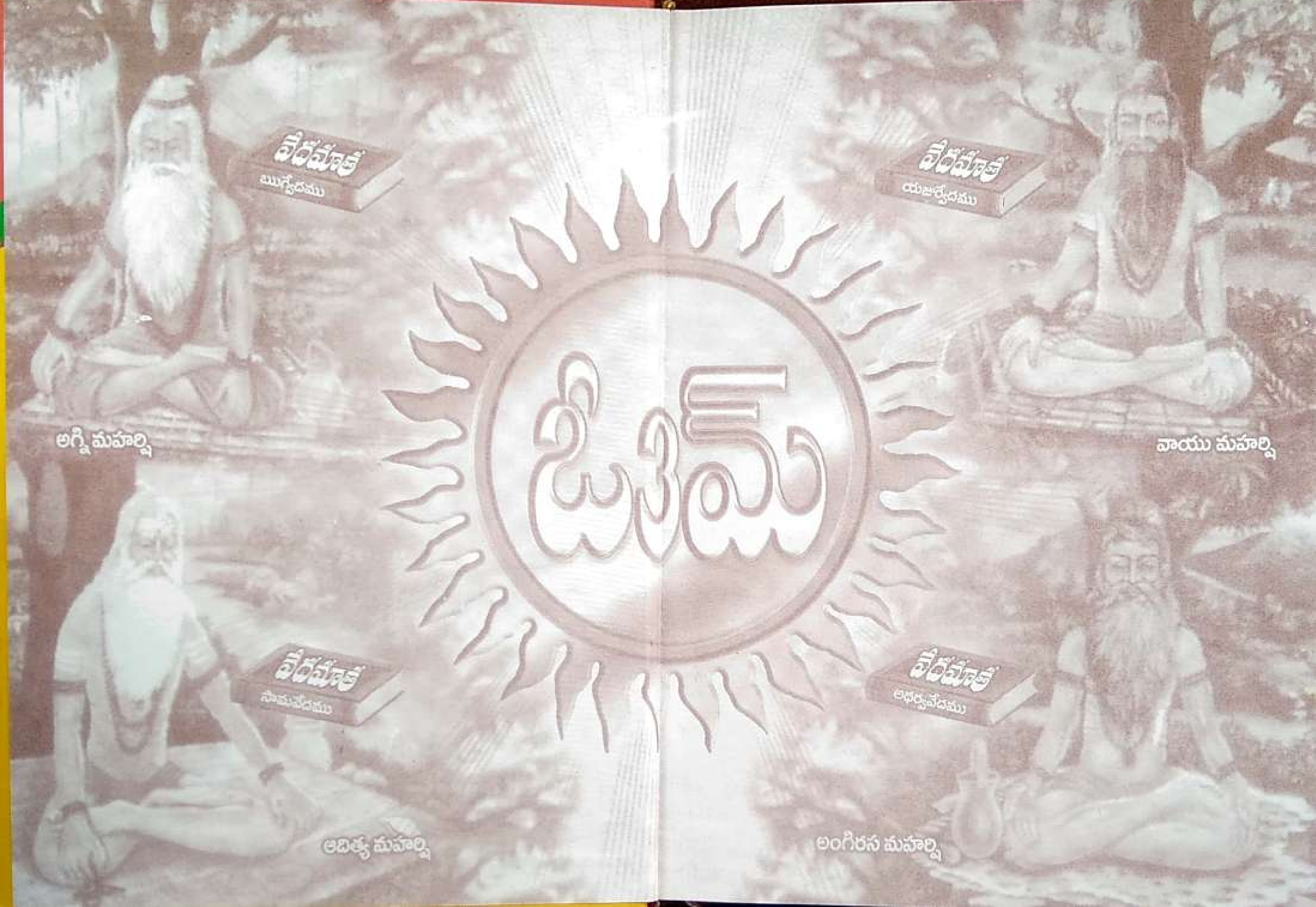
సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం

ద్వితీయ సంపుటము

వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రి)

హైదరాబాద్ - 500 060. ఆం.ప్ర.

ఓమ్
వేదమాత
ఋగ్వేదము
అగ్ని మహర్షి
వేదమాత
యజుర్వేదము
వాయు మహర్షి
వేదమాత
సామవేదము
ఆదిత్య మహర్షి
వేదమాత
అధర్వవేదము
అంగిరస మహర్షి

వేదమాత

గాయత్రీమహామంత్రము - గురుమంత్రము

ఋషి: - విశ్వామిత్ర:, దేవతా - సవితా, ఛంద: - గాయత్రీ, స్వర: - షడ్జ: ॥

ఓం భూర్భువస్స్వః । తత్సవితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

ఋ.3.62.10., యజు.3.35, 22.9, 30.2, 36.3, సామ.1462.

భావార్థము:- ఓ సచ్చిదానంద స్వరూపా! నీ దివ్యము వరేణ్యమునైన శుద్ధవిజ్ఞాన స్వరూపమును మేము నిత్యము మా హృదయమున ధ్యానింతుము. మాకు సద్బుద్ధినిచ్చి సత్కర్మల నాచరించునట్లు అనుగ్రహింపుము.

సకల జ్ఞాన-వర ప్రదాయిని 'వేదమాత' ప్రార్థన

ఓం స్తుతా మయా వరదా వేదమాతా ప్రచోదయన్తాం। పావమానీ ద్విజానాం ఆయుః ప్రాణం
ప్రజాం పశుం కీర్తిం ద్రవిణం బ్రహ్మవర్చసం మహ్యం దత్త్వా వ్రజత బ్రహ్మలోకమ్ ॥ అథర్వ 19-71-1

భావార్థము:- వరములనిచ్చు ఓ వేదమాతా! మేము నిన్ను ప్రతినిత్యము మా హృదయమునందు ధ్యానించెదముగాక! నీవు మాకు దివ్యజీవనమగు ఆయువును, ప్రాణమును, సత్సంతానమును, పాడిపంటలను, కీర్తిని, ధనమును మరియు బ్రహ్మవర్చస్సును ఇచ్చి తదనంతరము శాశ్వతమగు బ్రహ్మలోకమును అనగా మోక్షానందమును ప్రసాదించుము.

వేదం - జీవన నాదం

మానవులందరూ వేదమును చదువవచ్చును

ఓం యథేమాం వాచం కల్యాణీ మావదాని జనేభ్యః ।
బ్రహ్మరాజన్యాభ్యాం శూద్రాయ చార్యాయ చ స్వాయ చారణాయ ॥ యజు. 26-2

పరమేశ్వరుడు ఇట్లు ఉపదేశించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! నేను ఎట్లు ఈ సమస్త మానవులకొరకు సంసార సుఖమును, ముక్తిజ్ఞానమును ప్రసాదించునట్టి కళ్యాణప్రదమగు ఋగ్వేదాది చతుర్వేదవాణిని ఉపదేశించుచున్నానో అటులనే మీరును ఈ చతుర్వేదములను సంపూర్ణముగా అధ్యయనం చేసి అందరికీ ఉపదేశింపుడు. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర, అతిశూద్రులకును, వారి సేవకులకును, అన్ని వర్ణముల స్త్రీలకును అనగా మానవులందరికిని ఈ నాలుగు వేదములను ప్రసాదించితిని. అనగా మానవులందరు కుల, మత, ప్రాంత, వర్ణ, వర్గాది భేదములు లేకుండా వేదములను చదువుచు - చదివించుచు, వినుచు - వినిపించుచు జ్ఞానవిజ్ఞానములను వృద్ధిపరచుకొంటూ సదా దుఃఖములనుండి దూరులై అమృతానందమును పొందవలయునని అర్థము.

ओ३म्

विद्यामार्तण्डेन आचार्य रामनाथवेदालङ्कारेण निर्मितम्

सामवेद भाष्यम्

संस्कृतान्ध्राङ्गलभाषासमन्वितम्

द्वितीयो भागः

आन्ध्रानुवादकः

'चतुर्वेदभाष्यानुवादभास्करः'

श्री वेदानन्द सरस्वती स्वामी

परिष्कर्ता - सम्पादकश्च

सिद्धान्तालङ्कारः, विद्याभूषणः, आर्षविद्याविनोदः

आचार्य मर्रि कृष्णारेड्डी, M.A., M.Ed., Ph.D.

वेदधर्म प्रचार ट्रस्ट, हैदराबाद-60.

2012

THE

SAMAVEDA BHASHYAM

with

Vidyamartanda Ramanatha Vedalankara's
Commentary

VOLUME - 2

Translated in English by:

Acharya DHARMA DEVA VIDYAMARTANDA
VIDYA VACHASPATI

Translated in to Telugu
By
Shri VEDANANDA SARASWATI SWAMI

Editor
Acharya MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Veda Dharma Prachara Trust, Hyderabad-60.

2012

విద్యామార్తండేన ఆచార్య రామనాథవేదాలంకారేణ నిర్మితమ్

సామవేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

ద్వితీయ సంపుటము

అనువాదకర్త

'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త

శ్రీ వేదానంద సరస్వతీస్వామి

(పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్యులు)

పరిష్కర్త - సంపాదకులు

సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద

ఆచార్య మట్టి కృష్ణారెడ్డి M.A., M.Ed., Ph.D.

తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానముల వారి పేపరు సహాయముతో ముద్రించబడినది

వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రి), హైదరాబాద్-60

2012

వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు ప్రచురణలు

సంపూర్ణ 'సామవేద భాష్యమ్' : 6 సంపుటములు (3000 పుటలు)

ప్రథమ ముద్రణ :

శాలివాహన శకం	: 1934 శ్రీ నందననామ సం॥ర కార్తీక మాసం
క్రీ.శ.	: డిసెంబర్, 2012
విక్రమాబ్దము	: 2070
దయానందాబ్దము	: 189
ప్రథమ ముద్రణ ప్రతులు	: 2012 (5000 సెట్లు)
సర్వ హక్కులు	: వేద ధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రి), హైదరాబాద్
ముద్రణ	: దత్తసాయి గ్రాఫిక్స్, లకిడికాపూల్, హైదరాబాద్ - 4. ఫోన్ : 040-23305235, సెల్ : 9849500235.
బైండింగ్	: కోరుడు సంపత్, స్వప్న బైండింగ్ వర్క్స్, దిల్‌సుఖ్‌నగర్, 9949302259
వెల	: రూ॥ 1500/- (6 సంపుటములకు కలిపి) (పోస్టేజి అదనము)

తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానముల వారి పేపరు సహాయముతో ముద్రించబడినది

ప్రతులకు :

1. **వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రి),**
ఆర్యసమాజమందిరం, 2-127, బాదం కాంప్లెక్స్ చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు,
దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500060. సెల్ : 94412 00322; 98495 83929

2. **విశాలాంధ్ర బుక్ హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్,
విశాఖపట్నం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ,
కాకినాడ, తిరుపతి. ఫోన్ : 040-24744580

సామవేద భాష్యమ్

ద్వితీయ సంపుటము

౧౯౬. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమేశ్వరస్య నృపతేశ్చ వర్ణవిషయమాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
౧౯౬. సదావ ఇన్ద్రశ్చర్కృషదా ఉపో నుస స పర్యన్।

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
న దేవో వృతః శూర ఇన్ద్రః ॥౩॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ర ౩ ౨
ప.వి:- సదా । వః । ఇన్ద్రః । చర్కృషత్ । ఆ । ఉప - ఉ । ను । సః । సపర్యన్ । న । దేవః।
౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
వృతః । శూరః । ఇన్ద్రః ॥౩॥

పదార్థః-హే జనాః! **సదా** సర్వదా **వః** యుష్మాన్ యః **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరః సుయోగ్యో జనో వా **ఆ చ కృషత్** అతిశయేన పునః పునః కర్మసు ప్రేరయేత్. కృష విలేఖనే ధాతోర్యఙ్లుగన్తాల్లేటి రూపమ్. యద్వా 'డుకృఞ్ కరణే ధాతోర్ణిజన్తాద్ యఙ్లుగన్తాల్లేటి 'సిబ్బహులం లేటి. అ. ౩ . ౧ . ౩౪' ఇతి సిబాగమే రూపమ్. **ఉప ఉ** ఉపేత్య చ **ను** క్షిప్రమ్. ను ఇతి క్షిప్రనామ. నిఘం. ౨ . ౧౫. **సః** అసౌ **సపర్యన్** యుష్మాన్ సత్కుర్వన్, ప్రేమ్ణా యుష్మభ్యం శుభకర్మార్థం సాధువాదం ప్రోత్సాహనం చ ప్రయచ్ఛన్ భవేత్, తాదృశః **దేవః** దివ్యగుణకర్మస్వభావః **శూరః** వీరః **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరః సుయోగ్యో జనో వా **వృతః న** యుష్మాభిర్నేతృత్వేన రాజత్వేన వా స్వీకృతో న? వరణాభావే కథం పూర్వోక్తా లాభాః స్యుః? అతోఽవశ్యం స వరణీయ ఇతి భావః. ॥౩॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. ॥౩॥

భావార్థః-యథావృతః పరమేశ్వరో జనాన్ పురుషార్థే ప్రవర్తయతి, శుభకర్మకారిణశ్చ సాధువాదేన సముత్సాహయతి, తథైవ ప్రజాభిర్నిర్వాచితో రాజా ప్రజాభ్యః కుర్యాత్. ॥౩॥

౧౯౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజుయొక్క వర్ణన యొనర్చబడినది.

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సదా) ఎల్లప్పుడును (వః) మిమ్ము ఏ (ఇంద్రః) పరమేశ్వరుడు లేక సుయోగ్యులగు వ్యక్తులు (ఆ చర్కృషత్) అతిగొప్పగా మాటిమాటికి కర్మలయందు ప్రేరితులనొనర్చుచుందురో మరియు (ఉప ఉ) సమీపమునకు వచ్చి (ను) శీఘ్రముగనే (సః) వారు (సపర్యన్) మిము సత్కారమొనర్చుచుందురో, ప్రేమతో మిమ్ము

శుభకర్మలకొరకు సాధువాదములు, ప్రోత్సాహము నొనర్చుదురో అటులనే (దేవః) దివ్య గుణ కర్మ స్వభావములుగల (శూరః) వీరుడగు (ఇన్ద్రః) పరమేశ్వరుడు, లేక యోగ్యులగు మనుష్యులు (వృత్రః న) మీరింతవరకు నాయకుని రూపములో, లేక రాజురూపములో వరించకుంటిరా? వరించకుండినచో పూర్వోక్త లాభమెట్లు లభించగలదు? కావున అవశ్యముగా వారిని వరించుడు. ॥3॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- ఎటుల వరించబడిన పరమేశ్వరుడు మనుష్యులను పురుషార్థమునందు ప్రవృత్తులనొనర్చునో మరియు శుభకర్మలనొనర్చువారికి సాధువాదములనిచ్చి ఉత్సాహవంతులనుగ నొనర్చునో అటులనే ప్రజలద్వారా ఎన్నుకొనబడిన రాజు ప్రజలకొరకు అలాగే చేయవలెను. ॥3॥

196. The Lord always attracts you to wards Himself. He tends you with care. The Almighty God, Giver of bliss is not really hidden. He is with you always. II3II

౧౯౭. ఋషిః - శ్రుతకక్షః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మ స్తుతి విషయమాహ.

౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨
౧౯౭. ఆ త్వా విశన్త్విన్దవః సముద్రమివ సిన్ధవః।

౨ఉ ౩ ౧౨
న త్వామిన్ద్రాతి రిచ్యతే ॥4॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర
ప. వి:- ఆ। త్వా। విశన్తు। ఇన్దవః। సముద్రమ్ - సమ్ - ఉద్రమ్। ఇవ। సిన్ధ వః। న।

౩ ౧౨ర ౩
త్వామ్। ఇన్ద్ర। అతి - రిచ్యతే ॥4॥

పదార్థః- **ఇన్దవః** చన్ద్రకిరణవదాహ్లాదకః మదీయాః స్తుతిరూపాః సోమాః **త్వా** త్వాం పరమేశ్వరమ్ **ఆ విశన్తు** ప్రవిశన్తు, ప్రాప్నువన్తు, **సిన్ధవః** స్యన్దమానాః నద్యః **సముద్రమ్ ఇవ** యథా సముద్రమ్ ఆ విశన్తి ప్రాప్నువన్తి. హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యశాలిన్ దుఃఖవిదారక సుఖప్రదాయక పరమాత్మన్! **త్వామ్** అనుపమం భవన్తమ్ కశ్చిత్ **న అతిరిచ్యతే** న తిశేతే, మహిమ్నా త్వత్తోఽధికతరో న భవతీత్యర్థః. ॥4॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥4॥

భావార్థః-యథా నద్యో రత్నాకరం ప్రాప్య రత్నమణ్డితా జాయన్తే, తథా సర్వాః ప్రజాః స్తుత్యా గుణరత్ననిధానం పరమేశ్వరం ప్రాప్య గుణానాం నిధయో భవన్తు. ॥౪॥

౧౯౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ స్తుతి విషయము కలదు.

పదార్థము :- (ఇన్దవః) చంద్రకిరణములవంటి ఆహ్లాదకరమైన నా స్తుతిరూప సోమము (త్వా) పరమాత్మవగు నీకు (ఆ విశన్తు) సమర్పించుకొందుము (సిన్ధవః) నదులు (సముద్రమ్ ఇవ) సముద్రమునకు చేరునట్లు (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివి, దుఃఖనివారకుడవు, సుఖదాతవునగు ఓ పరమాత్మా! (త్వామ్) నీ కన్న మరెవ్వరును (న అతిరిచ్యతే) అధిక మహిమాన్వితుడు లేడు. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- నదులేవిధముగ రత్నాకరుడగు సముద్రమునందు చేరి రత్నములచే అలంకృతులగునో అటులనే ప్రజలందరును తమ స్తుతుల ద్వారా గుణరూప రత్నముల కోశములు పరమేశ్వరుని చేరి గుణముల నిధియగుట సమంజసముగ నుండును. ॥౪॥

197. (1) Let all our sacrifices, enter into Thee, as the rivers flow into the sea; O Lord! naught excellent Thee.

(2) Let all devotees be absorbed in Thee during meditation. II4II

౧౯౮. ఋషిః -మధుచ్ఛన్దాః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః -షడ్జః.

అథ సర్వేషామిన్ద్ర స్తోతృత్వమాహ.

౨ ३ ౨ ३ ౧ ౨ ३ ౧ ౨ర ३ ౧ ౨ ३ ౧ ౨
౧౯౮. ఇన్ద్రమిద్గాథినో బృహదిన్ద్ర మర్కేభిరర్కిణః ।

౨ ३ ౧ ౨
ఇన్ద్రం వాణీరనూషత ॥౫॥

౧ ౨ర ३ ౧ ౨ ३ ౨ ౧ ౨ర ३ ౧ ౨ ३ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:- ఇన్ద్రమ్ । ఇత్ । గాథినః । బృహత్ । ఇన్ద్రమ్ । అర్కేభిః । అర్కిణః । ఇన్ద్రమ్ ।
౧ ౨ర ३
వాణీః । అనూషత ॥౫॥

పదార్థః- **ఇన్ద్రమ్** మహాన్తం పరమేశ్వరమ్ ఇత్ ఏవ **గాథినః** సామగానకర్తారః ఉద్గాతారః. గై శబ్దే ధాతోః 'ఉషికుషిగార్తిభ్యస్థన్. ఉ. ౨ । ౪' ఇతి థన్ ప్రత్యయే గాథః. గాథః సామగానం యేషామస్తీతి తే గాథినః. **ఇన్ద్రమ్** తమేవ మహాన్తం పరమేశ్వరమ్ **అర్కేభిః** అర్కైః వేదమన్త్రైః. అర్కో మన్త్రో భవతి యదేనేన అర్చన్తి. నిరు. ౫ । ౪. అర్కైః ఇతి ప్రాప్తే 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౭ । ౧ । ౧౦' ఇతి భిస ఐసాదేశో న. **అర్కిణః** మన్త్రపాఠినో హోతారః, **ఇన్ద్రమ్** తమేవ చ మహాన్తం పరమేశ్వరమ్ **వాణీః** అన్యేషామపి జనానాం వాణ్యః **బృహత్** బహు **అనూషత** అనావిషుః స్తువన్తి. ణు స్తుతౌ ధాతోః కాలసామాన్యే లుఙ్. వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్. ఛాన్దసం రూపమ్. ।౫॥

భావార్థః- పరమైశ్వర్యవాన్, దుఃఖదారిద్ర్యవిదారకః సుఖసమ్పత్ప్రదాతా, ధార్మికాణాం ప్రశంసకః, కుకర్మణాం విద్రావకః, సకలగుణనిధిః, సద్గుణాధాయకః పరమాత్మైవ సర్వజనవన్దనీయోఽస్తి. స ఏవ సామగానేన మన్త్రపాఠాదినా చ స్తోతవ్యః. ।౫॥

౧౯౮. ఈ మంత్రము ద్వారా ఇంద్రుని స్తుతి యొనర్చబడుచున్నది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్రమ్) మహాన్ పరమేశ్వరుని (ఇత్) మాత్రమే (గాథినః) సామగానమొనర్చువారగు ఉద్గాతలు (ఇన్ద్రమ్) ఆ మహాన్ పరమేశ్వరునే (అర్కేభిః) వేదమంత్రముల ద్వారా (అర్కిణః) మంత్రపాఠకులగు హోతలు స్తుతియొనర్చుచుందురు. మరియు (వాణీః) ఇతరుల వాణులుకూడ (ఇన్ద్రమ్) ఆ మహామహుండగు పరమేశ్వరునే (బృహత్) అధికముగ (అనూషత) స్తుతి యొనర్చుచుందురు. ।౫॥

భావార్థము :-పరమైశ్వర్యవంతుడు, దుఃఖ దారిద్ర్యములను తొలగించువాడు, సుఖసంపదల ప్రదాత, ధర్మాత్ముల ప్రశంసనీయుడు. దుష్కర్మిష్ఠుల విధ్వంసకుడు, సమస్త గుణగణముల మహానిధి, సద్గుణముల ఆధానమొనర్చువాడగు ఆ పరమాత్మయే మానవులందరచే పూజించదగినవాడు. ఆయననే సామగానములచే మరియు వేదమంత్రముల పాఠము మున్నగువానిచే స్తుతియొనర్చుచుండవలెను. ।౫॥

198. The singers.of the Sama Veda glorify the Lord with their praise, reciters of the Rigveda glorify Him with the mantras; Other devotees also worship Him with the hymns of Yajurveda and their noble utterances. II5II

౧౮౯. ఋషిః - శ్రుతకక్షః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథేన్ద్రోఽస్మభ్యం కిం కిం దదాత్వితి ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౨ ౩ ౨
౧౮౯. ఇన్ద్ర ఇషే దదాతు న ఋభుక్షణమృభుం రయిమ్।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వాజీ దదాతు వాజినమ్ ।౬॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:– ఇన్ద్రః। ఇషే। దదాతు। నః। ఋభుక్షణమ్ – ఋభు – క్షణమ్। ఋభుమ్ –

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ఋ – భుమ్। రయిమ్। వాజీ। దదాతు। వాజినమ్ ।౬॥

పదార్థః- **ఇన్ద్రః** సర్వైశ్వర్యనిధిః సర్వైశ్వర్యప్రదానక్షమః పరమేశ్వరః **ఇషే** రాష్ట్రస్య ప్రగతయే, అభ్యుదయాయ, అభీష్టసిద్ధయే, నిఃశ్రేయసస్య చ ప్రాప్తయే. ఇష గతౌ దివాదిః, ఇషు ఇచ్ఛాయామ్ తుదాదిః. భావే క్విప్ ప్రత్యయః. **నః** అస్మభ్యమ్ **ఋభుమ్** ఉరు భాన్తమ్, ఋతేన భాన్తమ్, ఋతేన భవన్తం వా మేధావినం విద్వాంసం బ్రాహ్మణమ్. ఋభుః ఇతి మేధావినామ. నిఘం.౩।౧౫. ఋభవః ఉరు భాన్తీతి వా, ఋతేన భాన్తీతి వా, ఋతేన భవన్తీతి వా. నిరు. ౧౧।౧. **ఋభుక్షణమ్** యః ఋభూన్ మేధావినః క్షాయయతి నివాసయతి తమ్, మహాన్తమ్. ఋభుపూర్వః క్షి నివాసగత్యోః తుదాదిః. ఋభుక్షా ఇతి మహన్నామ. నిఘం. ౩।౩. **రయిమ్** ధనం చ. రయిః ఇతి ధననామ. నిఘం.౨।౧౦. **దదాతు** ప్రయచ్ఛతు. **వాజీ** బలవాన్ సః. వాజ ఇతి బలనామ. నిఘం.౨।౯. **వాజినమ్** బలవన్తం రాష్ట్రరక్షాకుశలం క్షత్రియమ్ **దదాతు** ప్రయచ్ఛతు. యథోక్తమన్యత్రాపి - **''ఆ బ్రహ్మన్ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చసీ జాయంతావమా రాష్ట్రే రాజన్యః శూర ఇషవ్యో ఽతివ్యాధీ మహారథో జాయ తామ్''. యు. ౨౨।౨౨** ఇతి. ।౬॥

అత్ర ''దదాతు, ఋభు'' ఇత్యనయోః పునరుక్తౌ లాటానుప్రాసోఽలఙ్కారః. 'వాజీ, వాజి' ఇత్యత్ర చ ఛేకానుప్రాసః. ।౬॥

భావార్థః-పరమేశకృపయాఽస్మాకం రాష్ట్రే సత్యశీలా ఉపదేశకుశలా మేధావినో విజ్ఞానవన్తో బ్రహ్మవర్చస్వినో బ్రాహ్మణాః, బలవన్తో ధనుర్విద్యాపారంగతా అతివ్యాధయో మహారథా రాష్ట్రరక్షణక్షమా విజయశీలాః శూరాః క్షత్రియాః, కృషివ్యాపారప్రవీణా ధనవన్తో

దానశీలా వైశ్యాశ్చ జాయన్తామ్. సర్వే రాష్ట్రవాసినో రయీణాం పతయో భూత్వా ప్రగతిమభ్యుదయం చ ప్రాప్నువన్తః సానన్దం ధర్మపూర్వకం జీవనం యాపయన్తో నిఃశ్రేయసాయ ప్రయతేరన్.।౬॥

౧౯౯. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుడు మన కేమేమి ఈయవలెనో వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్రః) సకలైశ్వర్యముల పెన్నిధి మరియు సకలైశ్వర్యముల ప్రదాతయగు పరమేశ్వరుడు (ఇషే) రాష్ట్రముయొక్క ప్రగతి, అభ్యుదయము, అభీష్టసిద్ధి మరియు మోక్షప్రాప్తికొరకు (నః) మమ్ము (ఋభుమ్) అతి తేజోవంతులు, సత్యముచే భాసించువారు, సత్యనిష్ఠులు, మేధావులు, విద్వాంసులగు బ్రాహ్మణులు మరియు (ఋభుక్షణమ్) మేధావుల నివాసకుడు మహా (రయిమ్) ధనములను (దదాతు) ప్రదానమొనర్చుగాక. (వాజీ) బలశాలియగు ఆయన (వాజినమ్) బలశాలురు, రాష్ట్రరక్షణ కుశలురగు క్షత్రియులను (దదాతు) ప్రదానమొనర్చుగాక!।౬॥

ఈ మంత్రములో 'దదాతు, మరియు ఋభు'ల పునరుక్తులందు లాటానుప్రాస అలంకారముగలదు. 'వాజీ, వాజీ'లలో ఛేకానుప్రాసము గలదు.।౬॥

భావార్థము :-పరమేశ్వర కృపవల్ల మా రాష్ట్రములో సత్యశీలురు, ఉపదేశకులు, మేధావులు, విజ్ఞానవేత్తలు, బ్రహ్మవర్చస్సుగల బ్రాహ్మణులు, బలశాలురు, ధనుర్విద్యాపారంగతులు, రోగములచే ఆక్రమించబడనివారు, మహారథులు, రాష్ట్రరక్షణ సమర్థులు, విజయశీలురు, శూరవీరులగు క్షత్రియులు, కృషి, వ్యాపారములలో ప్రవీణులు, ధనవంతులు మరియు దానశీలురగు వైశ్యులు ఉత్పన్నులుగావలెను. రాజ్యవాసులెల్లరును ధనశాలురై ప్రగతి మరియు అభ్యుదయమును పొందుచు ఆనందముతో గూడ ధర్మపూర్వక జీవితమును వ్యతీత మొనర్చుచు మోక్షముకొరకు ప్రయత్నించవలెను.।౬॥

199. May the Lord give us food for the satisfaction of our material desires; May He the Almighty Supreme, Omniscient God giver of peace and bliss grant us His Knowledge and realisation for the satisfaction of our spiritual aspirations. II6II

౨౦౦. ఋషిః –గృత్సమదః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః –షడ్జః.

అథేన్ద్రం భయాన్ముక్తిం ప్రార్థయతే.

౧ ౨ 3౨3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర
౨౦౦. ఇన్ద్రో అఙ్గ మహద్భయమభీషదప చుచ్యవత్।

౨ఉ 3౧ ౨ర
సహి స్థిరో విచర్షణిః ॥౭॥

౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర 3 ౨
ప.వి:-ఇన్ద్రః । అఙ్గ । మహత్। భయమ్। అభి-సత్। అప - చుచ్యవత్। సః। హి ।
3౨ ౧ ౨ర 3
స్థిరః। విచర్షణిః - వి - చర్షణిః ॥౭॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **అఙ్గ** హే భద్ర! **ఇన్ద్రః** విఘ్నవిదారకః సిద్ధిప్రదాతా పరమేశ్వరః **అభి సత్** అభిభవత్, **మహత్** విపులమ్ **భయమ్** విపజ్జన్యం, కామక్రోధాదిశత్రూత్పీడనజన్యం, జన్మ - మరణజన్యం వా త్రాసమ్ **అప చుచ్యవత్** భృశమ్ అపచ్యావయేత్. చ్యుఙ్ గతౌ ధాతోర్యఙ్లుగన్తస్య లేటి రూపమ్. **హి** యస్మాత్ **సః** పరమేశ్వరః **స్థిరః** భయైరనుద్విగ్నః స్థిరమతిః, **విచర్షణిః** భయనివారణోపాయానాం ద్రష్టా దర్శయితా చ, వర్తతే ఇతి శేషః. విచర్షణః ఇతి పశ్యతి కర్మసు పఠితమ్. నిఘం. 3।౧౧.

అథ **ద్వితీయః** సూర్యపరః. **అఙ్గ** హే భద్ర! **ఇన్ద్రః** తమోవిదారకః ప్రకాశప్రదాతా సూర్యః **అభిసత్** అభిభవత్ ఉద్వేజనకారి, **మహత్** విపులమ్ **భయమ్** రోగజన్యం, వ్యాఘ్రాదిహింస్రజన్తుజన్యమ్, ఆశంకితపృథివ్యాదిగ్రహోపగ్రహసఙ్ఘట్టజన్యమ్ ఏవమాదిప్రదారకం భీతిసమూహమ్ **అపచుచ్యవత్** అపచ్యావయతి, **హి** యస్మాత్ **సః** అసౌ సూర్యః **స్థిరః** ఆకర్షణద్వారా గగనే స్థిరః, స్వధురి ఏవ భ్రమణశీలత్వాత్ స్థానాన్తరగతిరహితః, **విచర్షణిః** ప్రకాశప్రదానేన సర్వేషాం దర్శయితా చాస్తి.

అథ **తృతీయః** రాష్ట్రపరః. **అఙ్గ** హే భద్ర! **ఇన్ద్రః** పరమైశ్వర్యవాన్, శత్రువిదారకః, ప్రజానాం సుఖసమ్పత్ప్రదాతా రాజా సేనాపతిర్వా **అభిసత్** రాష్ట్రేఽభివ్యాప్యమానమ్, **మహత్** విస్తీర్ణమ్ **భయమ్** ఆన్తరికబాహ్యశత్రుకర్తృకం ప్రతారణలుణ్ఠన బన్ధన హింసనవిప్లవరాజవిద్రోహాది జన్యం త్రాసమ్ **అపచుచ్యవత్** దూరీకుర్యాత్, **హి** యస్మాత్ **సః** అసౌ **స్థిరః** స్వపదే ధ్రువః, **విచర్షణిః** చారచక్షుర్భిస్స్వరాష్ట్రజాతస్య శత్రురాష్ట్రజాతస్య చ నిఖిలస్యాపి వృత్తస్య విశేషరూపేణ ద్రష్టా చ విద్యతే. ॥౭॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౭॥

భావార్థః-కదాచిత్ కామక్రోధాదిరిపుజన్యం భయం, కదాచిద్ దుర్భిక్షనద్యాపూర-సంక్రామక రోగాదిజన్యం భయం, కదాచిన్మానవీయ విపజ్జన్యం భయం, కదాచిద్ వ్యాఘ్రాది హింస్రజన్తుజన్యం భయం, కదాచిత్ ప్రతివేశి శత్రురాష్ట్రజన్యం, భయం, కదాచిత్ స్తేనలుణ్టకవఞ్చకఘాతకాదిజన్యం భయం, కదాచిజ్జన్మమరణచక్రజన్యం భయం మనుష్యా- నుద్వేజయతి. స్థిరః సర్వద్రష్టా పరమాత్మా, స్థిరః ప్రకాశకః సూర్యః, స్థిరశ్చారచక్షుం రాజా చ తస్మాత్ సర్వవిధాదపి భయాద్ విమోచయేద్, యేన సర్వే జనాః సర్వతో నిర్భయాః సన్తోఽభ్యుదయం నిఃశ్రేయసం చ ప్రాప్తుం శక్నుయుః. ॥౭॥

౨౦౦. ఈ మంత్రములో భయవిముక్తికొరకు ఇంద్రుని ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :- (అఙ్గ) ఓ సోదరా! (ఇన్ద్రః) విఘ్న విదారకుడు, సిద్ధి ప్రదాతయగు పరమేశ్వరుడు (అభి సత్) భయపరచునట్టి (మహత్) గొప్ప (భయమ్) విపత్తులచే ఉత్పన్నమగు కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువుల పీడలనుండి ఉత్పన్నమగు, లేక జననమరణములనుండి ఉత్పన్నమగు భయములనుండి (అప చుచ్యవత్) పూర్ణముగ దూరమొనర్చును. (హి) ఏలన (సః) అవి పరమేశ్వరుని (స్థిరః) భయములనుండి ఉద్విగ్నముగానట్టి స్థిరమతి (విచర్షణిః) భయములను తొలగించు ఉపాయములను తెలుపు మరియు దర్శింపజేయునవియై యున్నవి.

రెండవది సూర్యుని పక్షములో :- (అఙ్గ) ఓ సోదరా! (ఇన్ద్రః) అంధకారమును తొలగించు, ప్రకాశదాతయగు సూర్యుడు (అభి సత్) భయమును గొలుపు, లేక కలవరపరచునట్టి (మహత్) మహా (భయమ్) వ్యాధులచే ఉత్పన్నమగు బాధలు మున్నగు హింసకజంతువులచే ఉత్పన్నమగు పృథివి మున్నగు గ్రహ ఉపగ్రహముల ఢీకొనునట్టి అంశములచే ఉత్పన్నమైన అనేక కారణములచే గలుగు అనేక భయములను (అప చుచ్యవత్) తొలగించును (హి) ఏలన (సః) ఆ సూర్యుని (స్థిరః) ఆకర్షణశక్తిద్వారా ఆకాశమున స్థిరమైన, అనగా కేవలము తన కక్షయందే భ్రమణమొనర్చు కారణమున స్థానాంతర నడకచే తొలగనట్టి మరియు (విచర్షణిః) ప్రకాశదానము ద్వార అందరకు పదార్థములను దర్శింపజేయువాడై యున్నాడు.

మూడవది రాష్ట్ర పక్షములో :- (అఙ్గ) ఓ సోదరా! (ఇన్ద్రః) పరమధనికుడు, శత్రువులను విదీర్ణపరచువాడు, ప్రజలకు సుఖ సంపదల నిచ్చువాడగు రాజు, లేక సేనాపతి (అభి సత్) రాష్ట్రమునందు వ్యాపించునట్టి (మహత్) మహాగొప్ప (భయమ్) రాష్ట్రములోని మరియు రాష్ట్రము బయటి శత్రువులచే ఉత్పన్నమొనర్చబడిన భయములను (అపచుచ్యవత్) దూరమొనర్చును. (హి) ఏలన (సః) అవి (స్థిరః)

తమ పదవులపై చలించకుండ మరియు (విచర్షణిః) గుప్తరూపములో తనకన్నులతో రాష్ట్రములో జరుగుచున్న మరియు శత్రు రాష్ట్రములలో జరుగుచున్న సంపూర్ణ సంగఠన చక్రమును విశేషముగ చూచుచుండవలెను. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారమున్నది. ॥౭॥

భావార్థము :- అప్పుడప్పుడు కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువులచే ఉత్పన్నమగునట్టి భయము; ఎప్పుడైన దుర్భిక్షములు, నదులు, వరదలు, సంక్రమణ రోగములు మున్నగువాని భయము; అప్పుడప్పుడు మనుష్యులవల్ల ఉత్పన్నమగు భయము; ఎప్పుడైనను సింహములు, పులులు మున్నగు వానివల్ల గలుగు భయము; ఎప్పుడైన పొరుగు రాష్ట్రములచేగలుగు భయము; అప్పుడప్పుడు దొంగలు, దోపిడీ దారులు, హంతకులు, టక్కరులు మున్నగువారి భయము మరియు జనన, మరణ మృత్యుభయములు మున్నగునవి మనుష్యులను వ్యాకుల మొనర్చుచుండును. స్థిరమైన సర్వద్రష్టయగు పరమాత్మ, స్థిర ప్రకాశక సూర్యుడు మరియు స్థిర గుప్తచర దృష్టిగల రాజు ఆ సకల విధములగు భయములనుండి విముక్తమొనర్చవలెను. అందువల్ల సకల దిశలనుండి నిర్భయముగనుండి అభ్యుదయము మరియు నిఃశ్రేయసమును పొందగలుగుదుము. ॥౭॥

200. Verily the Lord, conquering all drives even mighty fear away, for firm is He and Omniscient. II7II

౨౦౧. ఋషిః - భరద్వాజః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ స్తోతారః పరమాత్మానమాహుః.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౨౦౧. ఇమాఉ త్వా సుతేసుతే నక్షన్తే గిర్వణో గిరః।

౨ 3 3 ౨ఉ 3 ౧ ౨
గావో వత్సం న ధేనవః ॥౮॥

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3
ప. వి:- ఇమాః। ఉ। త్వా। సుతేసుతే - సుతే - సుతే। నక్షన్తే। గిర్వణః - గిః - వణః।

౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
గిరః। గావః। వత్సమ్। న। ధేనవః ॥౮॥

పదార్థః-హే **గిర్వణః** గీర్భిః స్తుతివాగ్భిః వన్యతే సేవ్యతే యాచ్యతే వా యః స గిర్వణాః, తథావిధ హే ఇన్ద్ర పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! **ఇమాః ఉ** ఏతాః ఖలు అస్మదుచ్చార్యమాణాః **గిరః** వేదవాచః స్తుతివాచో వా **సుతేసుతే** ప్రతిజ్ఞానకర్మోపాసనావ్యవహారమ్ **త్వా** త్వామ్ **నక్షన్తే** ప్రాప్నువన్తి. నక్షతిః గతికర్మా వ్యాప్తికర్మా చ. నిఘం. ౨।౧౪, ౨।౧౮. **ధేనవః** స్వపయసః పాయయిత్ర్యః, దుగ్ధదానేన ప్రీణయిత్ర్యో వా. ధేనుః ధయతేర్వా ధినోతేర్వా. నిరు. ౧౧।౪౩. **గావః** పయస్విన్యః **వత్సం న** యథా వత్సం నక్షన్తే ప్రాప్నువన్తి. ।౮॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ।౮॥

భావార్థః-యథా ప్రస్నువత్పయోధరా నవప్రసూతా గావః పయః పాయయితుం త్వరయా వత్సం ప్రాప్నువన్తి, తథైవాస్మదీయాః ప్రస్నువద్రసా అర్థగర్భాః స్తుతివాచః ప్రతి-జ్ఞానయజ్ఞం, ప్రతి కర్మయజ్ఞం, ప్రత్యుపాసనాయజ్ఞం చ పరమాత్మానముపతిష్ఠేరన్. ।౮॥

౨౦౧. ఈ మంత్రములో స్తోతలు పరమాత్మతో ఇట్లనుచున్నారు.

పదార్థము :-(గిర్వణః) స్తుతివాణులచే సేవించదగిన లేక యాచించదగిన పరమైశ్వర్యదాతవగు ఓ పరమేశ్వరా! (ఇమాః ఉ) మాచే ఉచ్చరించబడుచున్న (గిరః) ఈ వేదవాణులు, లేక స్తుతివాణులు (సుతే సుతే) ప్రతి జ్ఞాన, కర్మ మరియు ఉపాసనారూప వ్యవహారములలో (త్వా) మిమ్ము (నక్షన్తే) చేరుచుండును. (ధేనవః) పాలిచ్చునట్టి, లేక తమ పాలచే తృప్తిపరచునట్టి (గావః) గోవులు (వత్సం న) తమ వత్సములను చేరునట్లు. ।౮॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ।౮॥

భావార్థము :- ఈనిన పాలధారలుగల నవప్రసూత గోవులు తమ దుగ్ధములను త్రాపుటకు శీఘ్రముగ ఎటుల తమ వత్సముల వద్దికి వెళ్లుచుండునో, అటులనే మన రసమును ప్రవహింపజేయునట్టి అర్థపూర్ణ స్తుతివాణులును ప్రతి జ్ఞాన యజ్ఞమునందు, ప్రతి కర్మయజ్ఞమునందును మరియు ప్రతి ఉపాసనాయజ్ఞమునందును పరమాత్మవద్దికి చేరుచుందురు. ।౮॥

201. These songs O Lord worthy of being worshipped with our utterances, with every draught of the juice (of devotion coupled with knowledge) we pour, come only to Thee, as milch kine hasten to their calves. II8II

౨౦౨. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ స్వస్తయే వయం కమాహ్వాయేమేత్యాహ.

౨౦౨. ఇన్ద్రానుపూ షణావయం సఖ్యాయ స్వస్తయే ।
హువేమ వాజసాతయే ॥౬॥

ప.వి:- ఇన్ద్రా । ను । పూషణా । వయమ్ । సఖ్యాయ - స - ఖ్యాయ । స్వస్తయే - సు - అస్తయే । హువేమ । వాజ సాతయే - వాజ - సాతయే ॥౬॥

పదార్థః-వయమ్ ప్రజాజనాః **ఇన్ద్రా - పూషణా** పరమాత్మ - జీవాత్మానౌ, ప్రాణాపానౌ, నృపతి - సేనాపతీ, క్షత్రియవైశ్యౌ, విద్యుద్ - వాయూ వా. ద్వంద్వసమాసే 'దేవతా ద్వన్ద్వే చ. అ. ౬ । ౩ । ౨౬' ఇతి పూర్వపదస్య ఆనఙ్. మధ్యే ను ఇత్యనేన వ్యవధానం ఛాన్దసమ్. 'పూషణా' ఇత్యత్ర 'సుపాం సులుక్... అ. ౭ । ౧ । ౩౯' ఇతి ద్వితీయా ద్వివచనస్య ఆకారః. **ను** క్షిప్రమ్ **సఖ్యాయ** మైత్రీభావాయ, **స్వస్తయే** అవినాశాయ, అభిపూజితాయ అస్తిత్వాయ, కళ్యాణాయ వా. స్వస్తీత్యవినాశినామ. అస్తిరభిపూజితః స్వస్తి. నిరు. ౩ । ౨౨. కిఞ్చ **వాజసాతయే** సంగ్రామాయ, సంగ్రామే సాఫల్యాయ ఇత్యర్థః. వాజసాతిరితి సంగ్రామనామ. నిఘం. ౨ । ౧౭. వాజానామ్ అన్నధన బలవేగవిజ్ఞాన ప్రాణశక్త్యాత్మశక్త్యాదీనాం సాతిః ప్రాప్తిః యస్మిన్ స వాజసాతిః సంగ్రామః. బహు వ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **హువేమ** ఆహ్వాయేమ. ॥౬॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౬॥

భావార్థః- మనుష్యస్య జీవనే ప్రతిక్షేత్రం మనోభూమౌ బహిర్భూమౌ చ దేవాసురసంగ్రామా జాయన్తే. తత్ర పరమాత్మ - జీవాత్మనోః, ప్రాణాపానయోః, నృపతి సేనాపత్యోః, క్షత్రియ విశోః, విద్యుద్ వాయ్వోశ్చ సఖ్యం యే వృణ్వన్తి తే విజయినో భవన్తి. ॥౬॥

౨౦౨. ఈ మంత్రములో మనము మన శుభములకొరకెవరినిపిలిచుకొనవలెనను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(వయమ్) ప్రజలమగు మనము (ఇన్ద్రా పూషణా) పరమాత్మ జీవాత్మల, ప్రాణ అపానముల, రాజు సేనాపతుల, క్షత్రియ వైశ్యవర్గముల మరియు విద్యుత్తు వాయువులను (ను) శీఘ్రముగనే (సఖ్యాయ) మిత్రత్వముకొరకు (స్వస్తయే) అవినాశి, ఉత్తమ అస్తిత్వము మరియు శుభములకొరకు (వాజసాతయే) అన్నము, ధనము, బలము, వేగము, విజ్ఞానము, ప్రాణశక్తి మరియు ఆత్మశక్తిని పొందుటకొరకు [కలిగించు] ఆంతరిక మరియు బాహ్య సంగ్రామములలో సఫలతకొరకు (హువేమ) పిలుచుకొనవలెను. ॥౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౯॥

భావార్థము :- మనుష్యుల జీవితములో ప్రతి క్షేత్రమునందును, మనోక్షేత్రమునందును మరియు బయటి భూమియందును సంగ్రామములు జరుగుచుండును. వానిలో పరమాత్మ జీవాత్మల, ప్రాణ అపానముల, రాజు సేనాపతుల, క్షత్రియ వైశ్యుల మరియు విద్యుత్తు వాయువుల మిత్రత్వములను గురించి చేయబడు వర్ణన విజయకారియై యుండును. ॥౯॥

202. We call upon God in His two aspects of the Lord of wealth and Sustainer of the universe for friendship and prosperity and for the attainment of knowledge and strength. II9II

౨౦౩. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథేన్ద్రస్య పరమాత్మనో మహత్త్వం ప్రతిపాదయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ర ౨ర౩ ౧ర ౨ర
౨౦౩. నకి ఇన్ద్ర త్వదుత్తరం న జ్యాయో అస్తి వృత్రహన్।

౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨
న క్యేవం యథా త్వమ్ ॥౧౦॥

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. వి: – న కి । ఇన్ద్ర । త్వత్ । ఉత్త రమ్ । న । జ్యాయః । అస్తి । వృత్రహన్ – వృత్ర – హన్।
౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
న కి – ఏవమ్ । యథా । త్వమ్ ॥౧౦॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! **త్వత్** త్వామపేక్ష్య **ఉత్తరమ్** గుణైః ప్రశస్యతరమ్ **నకి** నైవ కిమపి అస్తి. హే **వృత్రహన్** విఘ్నవినాశక! **న** నైవ కిమపి **జ్యాయః** ఆయుషి వృద్ధతరమ్. అత్ర ఈయసున్ ప్రత్యయే వృద్ధస్య చ. అ. ౫ । ౩ । ౬౨' ఇత్యనేన వృద్ధస్య జ్య ఇత్యాదేశః. **న కి** నైవ **ఏవమ్** ఏతాదృశమ్ అస్తి **యథా** యాదృశః **త్వమ్** త్వమ్ అసి. ఉక్తం చ శ్వేతాశ్వతరేఽపి - న తత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే. శ్వేతా... ౬ । ౮' ఇతి. ॥౧౦॥

భావార్థః-సువిశాలేఽప్యస్మిన్ బ్రహ్మాణ్డే యస్మాద్ గుణవత్తరం వృద్ధతరం వా కిఞ్చిన్నాస్తి, స జగదీశ్వరః సర్వైః శ్రద్ధయా సంపూజనీయః. ॥౧౦॥

అత్రేన్ద్రం ప్రతి జ్ఞానకర్మోపాసనారూపసోమార్పణాత్, తత్ స్తుతిగానాత్, తతో రయియాచనాత్, తన్మహత్త్వవర్ణనాద్, ఇన్ద్రనామ్నాఽఽచార్యనృపతిసూర్యాణాం చాపి వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి తృతీయే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే ప్రథమా దశతిః.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే నవమః ఖణ్డః.

౨౦౩. ఈ మంత్రములో ఇంద్ర పరమాత్మల మహత్వమును ప్రతిపాదించబడును.

పదార్థము :-(ఇంద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (త్వత్) నీ కన్న (ఉత్తరః) గుణములలో అధిక ప్రశస్తమైనవారు (న కి) ఎవ్వరును లేరు. (వృత్రహన్) ఓ విఘ్నవినాశకా! (న జ్యాయః) ఆయువులో నీ కన్న గొప్పవారెవ్వరును, ఏదియును (న అస్తి) లేదు (నకి ఏవమ్) లేరెవ్వరును (యథా, త్వమ్) ఎటులనీవున్నావో అటుల ఎవ్వరును లేరు.॥౧౦॥

భావార్థము :-అతి విశాలమైన ఈ బ్రహ్మాండములో ఆయనకన్న గొప్ప గుణవంతుడు మరియు అధిక వృద్ధుడు మరెవ్వరునులేరు. అట్టి ఆ జగదీశ్వరుని ఎల్లరును అధిక శ్రద్ధా భక్తులచే పూజించవలెను. ॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రపరమాత్మయెడ జ్ఞాన కర్మ ఉపాసనరూప సోమమును సమర్పణ మొనర్చుట, ఆయన స్తుతిగాన మొనర్చుట, ఆయన ధనమును యాచించుట, ఆయన మహత్వమును వర్ణన మొనర్చుట, ఇంద్రనామముచే రాజు మరియు సూర్యుని వర్ణన కూడ యుండుకారణమున ఈ దశతియొక్క విషయముతో, పూర్వదశతికి సంబంధము గలదని ఎరుగవలెను.

తృతీయప్రపాఠకమందలి ప్రథమార్ధములో ప్రథమాదశతి సమాప్తము

ద్వితీయాధ్యాయములో నవమీఖణ్డము సమాప్తము

203. O Lord slayer of sin and ignorance, naught is better, and mightier than Thee; Verily there is none like Thee II10II

ద్వితీయా దశతిః

౨౦౪. ఋషిః - త్రిశోకః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

తత్రాద్యే మన్త్రే పరమాత్మానం, జీవం, సూర్యం, రాజానం చ ప్రశంసతి.

౩౧౨ ౩ ౧౨ ౩౧ర ౨ర౩ ౧ ౨
౨౦౪. తరణిం వో జనానాం త్రదం వాజస్య గోమతః ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨
సమానము ప్ర శంసిషమ్ ॥౧॥

౩౧౨ ౩ ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨
ప.వి:- తరణిమ్ । వః । జనానామ్ । త్రదమ్ । వాజస్య । గోమతః । సమానమ్-

౩ ౨ ౩ ౨౩
సమ్-ఆనమ్ । ఉ । ప్ర శꣳసిషమ్॥౧॥

పదార్థః-హే మనుష్యాః! **జనానాం వః** జన్మధారిణాం యుష్మాకమ్ **తరణిమ్** నావమ్, నౌవత్ తారకమ్, విపత్సరితః పారయితారమ్, **గోమతః** ప్రశస్తధేనుయుక్తస్య, ప్రశస్తభూమియుక్తస్య, ప్రశస్తవాణీయుక్తస్య, ప్రశస్తేన్ద్రియయుక్తస్య, ప్రశస్తకిరణయుక్తస్య, ప్రశస్తాన్తఃప్రకాశయుక్తస్య వా **వాజస్య** ఐశ్వర్యస్య **త్రదమ్** తర్దకం, ప్రదాతారమ్ ఇన్ద్రం పరమాత్మానం, రాజానం, సూర్యం వా. తృదిర హింసానాదరయోః. అత్ర దానార్థః. తృణత్తి దదాతీతి త్రదః. 'ఇగుపధజ్ఞాప్రీకిరః కః. అ. ౩।౧।౧౩౫' ఇతి కః ప్రత్యయః. ప్రత్యయస్వరేణాన్తోదాత్తత్వమ్. అహమ్ **సమానమ్ ఉ** సప్రాణమ్ సోత్సాహమ్ **ప్రశంసిషమ్** ప్రశంసామి ఉద్బోధయామి వా. శంసు స్తుతౌ, 'ఛన్దసి లుఙ్లఙ్లిటః' అ. ౩।౪।౬. ఇతి కాలసామాన్యే లుఙ్ 'బహులం ఛన్దస్యమాఙ్యోగేఽపి' అ. ౬।౪।౭౫ ఇత్యడభావః.

పణయ ఇన్ద్రస్య గా అపహృత్య పర్వతగుహాయాం ప్రచ్ఛాదయన్తి, ఇన్ద్రశ్చ సరమాం దూతీం విధాయ అఙ్గిరసాం సోమస్య, బృహస్పతేశ్చ సాహాయ్యేన గుహామాతృద్య తా విమోచయతీతి వృత్తం వేదే బహుశో వర్ణితమ్. అధ్యాత్మక్షేత్రే గావోఽన్తః ప్రకాశస్య కిరణాః మనసః సాత్త్వికవృత్తయో వా, ఇన్ద్రః పరమాత్మా జీవాత్మా వా, పణయశ్చ తాసాం గవామపహారికాస్తామస్యో మనోవృత్తయః. అధిదైవతక్షేత్రే గావః కిరణాః, ఇన్ద్రః సూర్యః, పణయశ్చ మేఘాః తమః పూర్ణా రాత్రయో వా. రాష్ట్రీయక్షేత్రే గావః ధేనుపృథివ్యాదయః సమ్పదః, ఇన్ద్రో రాష్ట్రపాలకో రాజా, పణయశ్చ తాసాం సమ్పదామపహర్తారో లుణ్ఠకాః శత్రవః సన్తి. ఇన్ద్రః పరమాత్మా, జీవాత్మా, సూర్యో, రాజా చ తాంస్తాన్

పణీన్ పరాజిత్యతద్గుహాం విభిద్య తా గాః పునః ప్రాప్య సత్పాత్రేభ్యో దదాతి. అస్మాదేవ ప్రసంగాదత్ర తృద ధాతుర్దానార్థః సఞ్జాతః. ॥౧॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ఇన్ద్రే తరణిత్వారోపాచ్చ రూపకమ్. ॥౧॥

భావార్థః-తరణివత్ పరమాత్మా సంసారసాగరాజ్జనానాం తారకః, జీవాత్మా కుమార్గాదిన్ద్రియాణాం తారకః, సూర్యోఽన్ధకారాద్ రోగాద్ వా మనుష్యాణాం తారకః, రాజా చ విపద్భ్యః ప్రజానాం తారకో భవతి. ఏతే స్వస్వక్షేత్రే యథాయోగ్యం దివ్యప్రకాశ-రూపాణాం, దివ్యేన్ద్రియరూపాణాం, కిరణరూపాణాం, ధేనురూపాణాం, పృథివీరూపాణాం వా గవాం శత్రుసకాశాదాహర్తారో భవన్తి. అత ఏతేషాం ప్రశంసా, గుణవర్ణనం సేవనం చ సర్వైః కార్యమ్. ॥౧॥

౨౦౪. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో పరమాత్మ, జీవాత్మ, సూర్యుడు మరియు రాజునుగూర్చి ప్రశంసించబడినది.

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (జనానాం వః) మీరు జన్మధారులు (తరణిమ్) నౌకారూపము, అనగా నావవలె ఆపద లను నదులనుండి తరింపజేయువారు (గోమతః) ప్రశస్తమైన గోవులచే ప్రశస్తమగు భూములతో, ప్రశస్తమగు వాణులతో, ప్రశస్తమగు ఇంద్రియములతో, ప్రశస్తమగు కిరణములతో మరియు ప్రశస్తమగు అంతఃప్రకాశముతో కూడియుండి (వాజస్య) ఐశ్వర్యములను (తదమ్) ప్రాప్తింపజేయు ఇంద్రనామ పరమాత్మ, జీవాత్మ, రాజు మరియు సూర్యునివంటి (సమానమ్ ఉ)ప్రాణవంతులుగ ఉత్సాహముతో (ప్రశంసిషమ్) ఉండుటను ప్రశంసించుచున్నాము.

ప్రాణులను వారు ఇంద్రునిగోవులను దొంగిలించుకొనిపోయి పర్వతగుహయందు దాచియుంచుదురు. ఇంద్రుడు 'సరమా'యనుదానిని దూతగా అంగిరస, సోమ మరియు బృహస్పతుల సహాయముతో గుహను కూల్చివేసి వానిని విడిపించెదరు. ఈ వృత్తాంతము వేదములో అనేకసార్లు వర్ణించబడినది. అధ్యాత్మక్షేత్రములో గోవులు అంతఃప్రకాశముయొక్క కిరణములు, లేక మనస్సుయొక్క సాత్త్విక వృత్తులైయున్నవి. ఇంద్రుడనబడు పరమాత్మ, లేక జీవాత్మ ప్రాణులనగా ఆ గోవులను దొంగిలించు తామసిక మనోవృత్తులైయున్నవి. అధిదైవత క్షేత్రములో గోవు లను కిరణములు. ఇంద్రుడనగా సూర్యుడు, ప్రాణులనగా మేఘములు, లేక అంధకారముతో నిండిన రాత్రులు. రాష్ట్రీయ క్షేత్రములో గోవులు [పశువులు] లేక భూమిమున్నగు సంపదలు. ఇంద్రుడను రాష్ట్రపాలకుడగు రాజు మరియు ప్రాణులు అట్టి సంపదలను అపహరించునట్టి దొంగలు శత్రువులుగనై యున్నారు. ఇంద్రనామముగల పరమాత్మ, జీవాత్మ, సూర్యుడు మరియు రాజు ఆ యా ప్రాణులను పరాజయమొనర్చుటకు వారి గుహను పగులగొట్టి మరల గోవులను

స్వాధీనపరచుకొని వానిని సత్పాత్రులకు దానమొనర్చెదరు. ఈ ప్రసంగము వల్లనే 'తృద' ధాతువు దానార్థకమైపోయినది.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. ఇంద్రునియందు తరణి (నౌక) యొక్క ఆరోపణముండుటవల్ల రూపకాలంకారమైనది.॥౧॥

భావార్థము :- నౌకవంటి పరమాత్మ సంసారసాగరమునుండి ప్రాణులను దాటించు నావ. జీవాత్మను ఇంద్రియము లను చెడుమార్గములనుండి దాటించు తారకము. సూర్యుడు అంధకారము, లేక రోగములనుండి మనుష్యులను తరింపజేయు నావ మరియు రాజు ఆపదలనుండి ప్రజలను తరింపజేయు తారకమైయున్నది. ఇవి తమ తమ క్షేత్రములలో యథాయోగ్యముగ దివ్య ప్రకాశరూప, దివ్య ఇంద్రియరూప, కిరణరూప మరియు భూమిరూప గోవులను శత్రువుల బంధములనుండి తిరిగి తెచ్చునవియై యున్నవి. కావుననే వీనిని ప్రశంస, గుణవర్ణన మరియు సేవలచే అందరి (అన్నిటి) ని సత్కారించవలెను.॥౧॥

204. I praise the Lord who takes us across the ocean of misery and sorrow, who is impartial giver of knowledge, strength and wealth full of kine. II1II

౨౦౫. ఋషిః -మధుచ్ఛన్దాః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మనః స్తుతివిషయమాహ.

౧౨ ౩ ౨౩ ౨౩ ౧ర ౨ర
౨౦౫. అసృగ్రమిన్ద్ర తే గిరః ప్రతి త్వాము దహాసత।

౩ ౧౨ ౩ ౧ర ౨ర
సజోషా వృషభం పతిమ్ ॥౨॥

౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩
ప.వి:- అసృగ్రమ్। ఇన్ద్ర। తే। గిరః। ప్రతి। త్వామ్। ఉత్ - అహాసత। సజోషాః - స-

౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర
జోషాః। వృషభమ్। పతిమ్ ॥౨॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** మహనీయ జగదీశ్వర! అహమ్ **తే** తుభ్యమ్ **గిరః** వేదవాచః **అసృగ్రమ్** సృజామి, ప్రోచ్చారయామి. అసృజమ్ ఇతి ప్రాప్తే 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౭।౧।౮' అనేన సృజ ధాతో

రుడాగమః. వర్ణవ్యత్యయేన జకారస్థానే గకారః, లడర్థే లఙ్ చ. **సజోషాః** జోషేణ ప్రీత్యా సహ వర్తమానాః, ప్రీతిపూర్వకమ్ ఉచ్చారితాస్తాః వేదవాచః. జోషణం జోషః. జుషీ ప్రీతిసేవనయోః ధాతోః 'ఇగుపధజ్ఞాప్రీకిరః కః. అ. ३।१।१३५' ఇతి కః. సహ - జోషపదయోః సమాసే 'వోపసర్జనస్య'. అ. ६।३।८२ ఇతి సహస్య సాదేశః. **వృషభమ్** సర్వాభీష్టవర్షకమ్ **పతిమ్** పాలకమ్ **త్వాం ప్రతి** త్వాముద్దిశ్య **ఉద్ - అహాసత** ఉద్గచ్ఛన్తి సోత్కణ్ఠం త్వాం ప్రాప్తుం యతన్తే. అత్ర 'ఓహాఙ్ గతౌ' ఇత్యస్మాల్లడర్థే లుఙ్. అత్ర ప్రీతిమతీ భార్యా యథా వర్షకం పతిం ప్రాప్తుం సోత్కం యాతీతి శబ్దశక్త్యా ధ్వన్యతే. తేన ప్రేమాతిశయో ద్యోత్యతే. ॥२॥

భావార్థః- యది పరమాత్మా ప్రీతిపూర్వకం వేదవాగ్భిః స్తూయతే తర్హి సోऽవశ్యం ప్రసీదతి, స్తోత్రే యథాయోగ్యమభీష్టాన్ ధర్మార్థకామమోక్షాంశ్చ వర్షతి. ॥२॥

२०५. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ స్తుతి విషయము కలదు.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పూజనీయుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! నేను (తే) నీకొరకు, నీ స్తుతికొరకు (గిరః) వేదవాణులను (అసృగ్రమ్) ఉచ్చరించుచుందును (సజోషాః) ప్రీతిపూర్వకముగ ఉచ్చరించబడిన ఆ వేదవాణులు (వృషభమ్) సమస్త అభీష్టములను వర్షింపజేయునవి (పతిమ్) పాలనకర్తలుగ (త్వాం ప్రతి) తమను లక్ష్యమున నుంచుకొని (ఉద్ అహాసత) లేచుచున్నవి. వేగిరపాటుతో నిన్ను పొందుటకు ప్రయత్నించుచున్నవి. ॥२॥

ఇచ్చట ప్రీతిమయమైన భార్య ఎటుల వర్షమువంటి పతినిచేరుటకు వేగిరపాటుతో వెళ్లుచుండునో ఈ ఉపమానము శబ్దశక్తిచే ధ్వనితమగుచున్నది. దానివల్ల ఉపాసకుని ప్రేమయొక్క ఆధిక్యత ద్యోతక మగుచున్నది. ॥२॥

భావార్థము :- ఒకవేళ పరమేశ్వరున్ని ప్రీతిపూర్వక వేదవాణులచే స్తుతియొనర్చ బడుచుండినచో ఆయన అవశ్యముగ ప్రసన్నము కాగలడు. మరియు స్తోతలకు యథాయోగ్యముగ కోరుకొనునట్టి ధర్మ అర్థ కామ మోక్షముల వర్షములను కురిపించగలడు. ॥२॥

205. Songs have out poured themselves to Thee O Lord, who art our lover, showerer of peace and bliss and protector. They have come to Thee as a loving wife comes to her virile husband. II2II

२०६. ఋషిః -వత్సః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః -షడ్జః.

అథ మిత్రమరుదర్యమ విషయమాహ.

౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౨౦౬. సు నీథో ఘాస మర్త్యో యం మరుతో యమర్యమా।

౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
మిత్రాస్పాన్త్యద్రుహః ॥౩॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప. వి:- సునీథః - సు - నీథః । ఘ । సః । మర్త్యః । యమ్ । మరుతః । యమ్ । అర్యమా।

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
మిత్రాః - మి - త్రాః । పాన్తి । అద్రుహః - అ - ద్రుహః ॥౩॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **సః** అసౌ **మర్త్యః** మరణధర్మా మనుష్యః **ఘ** నిశ్చయేన. 'సంహితాయాం' 'ఋచితునుఘ' అ. ౬।౩।౧౩౩ ఇతి దీర్ఘః. **సునీథః** శుభనీతియుక్తః ప్రశస్యో వా జాయతే. ణీఞ్ ప్రాపణే ధాతోః 'హనికుషినీరమికాశిభ్యః క్థన్'. ఉ. ౨।౨ ఇతి క్థన్. శోభనః నీథః నయః అస్యాస్తీతి సునీథః. సునీథ ఇతి ప్రశస్యనామ. నిఘం .౩।౮. **యమ్** మర్త్యమ్ **మరుతః** ప్రాణాః, **యమ్** మర్త్యమ్ **అర్యమా** అర్యాణాం శ్రేష్ఠవిచారాణాం సంమానకర్తా ఆత్మా, **అద్రుహః** అద్రోగ్ధారః **మిత్రాః** సుహృద్ భూతా మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాశ్చక్షుః శ్రోత్రత్వగ్ ఘ్రాణరసనాశ్చ **పాన్తి** రక్షన్తి పాలయన్తి వా.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. హే ఇన్ద్రరాజన్! **సః** అసౌ **మర్త్యః** ప్రజాజనః **ఘ** నిశ్చయేన **సునీథః** సన్మార్గగన్తా సదాచారపరాయణః జాయతే. నయతి దేశాద్ దేశాన్తరమితి నీథో మార్గః. అత్ర నైతికో మార్గో గ్రాహ్యః. **యమ్ మరుతః** వీరాః క్షత్రియాః, **యమ్ అర్యమా** ధార్మికో న్యాయాధీశః, **అద్రుహః** రాజద్రోహం ప్రజాద్రోహం వాఽనాచరన్తః **మిత్రాః** మిత్రభూతాః అన్యేరాజ్యాధికారిణశ్చ **పాన్తి** విపద్భ్యో రక్షన్తి పాలయన్తి చ. ॥౩॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౩॥

భావార్థః-అస్మిన్ జగతి రాష్ట్రే వా బహవో జనా యోగ్యమార్గదర్శనమలభమానాః సన్మార్గాచ్చ్యవన్తే. పరం జీవాత్మ ప్రాణాదయోఽధ్యాత్మమార్గే క్రమమాణం యం జనమనుగృహ్ణన్తి, రాష్ట్రే చ రాజ్యాధికారిణో యస్య సాహాయ్యం కుర్వన్తి, స నిరన్తరం ప్రగతి పథమనుధావన్ లక్ష్యసిద్ధిం ప్రాప్తుం క్షమతే. ॥౩॥

౨౦౬. ఈ మంత్రములో మిత్ర, మరుత్ మరియు ఆర్యమల విషయవర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట అధ్యాత్మపక్షములో :- ఓ ఇంద్ర పరమేశ్వరా! (సః) ఆ (మర్త్యః) మరణధర్మముగల మనుష్యులు (ఘ) నిశ్చయముగనే (సునీథః) శుభనీతిచేకూడిన, లేక ప్రశస్తవంతుడుగ నగును (యమ్) ఎటుల (మరుతః) ప్రాణములు (యమ్) ఎటుల (అర్యమా) శ్రేష్ఠమగు ఆలోచనల సమ్మానకారియగు ఆత్మ మరియు దేనిని (అద్రుహః) ద్రోహముచేయునట్టి (మిత్రాః) మిత్రులవంటి మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము, నేత్రములు, చెవులు, [త్వచ] చర్మము, నాసికము మరియు నాలుక (పాన్తి) పాలన, రక్షణ యొనర్చును.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- ఇంద్రనామకమగు ఓ రాజా! (సః) అట్టి (మర్త్యః) ప్రజలు (ఘ) నిశ్చయముగనే (సునీథః) సన్మార్గమున నడుచునట్టి, సదాచార పరాయణులుగ నైపోవుదురు. (యమ్) ఎవరిని (మరుతః) వీరక్షత్రియులు (యమ్) ఎవరిని (అర్యమా) ధార్మిక న్యాయాధీశులు మరియు (అద్రుహః) రాజద్రోహము, లేక ప్రజాద్రోహము చేయునట్టి (మిత్రాః) మిత్రులవంటి రాజ్యాధికారిగణము (పాన్తి) ఆపదలనుండి కాపాడుచు పాలన పోషణమొనర్చుచుందురు. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- ఈ ప్రపంచము లేక రాష్ట్రములో అనేకులు యోగ్యమగు మార్గదర్శనము పొందలేక సన్మార్గమునుండి పతితులైపోవుచుందురు. కాని జీవాత్మ, ప్రాణములు మున్నగు అధ్యాత్మమార్గముపై నడుచుచు ఏ మనుష్యులపై అనుగ్రహమును చూపుదురో మరియు రాష్ట్రమునందలి రాజ్యాధికారులు ఎవరికి సహాయమొనర్చుచుందురో, వారు నిరంతరము ప్రతి మార్గములో పరుగిడుచు లక్ష్యసిద్ధిని పొందుటలో సమర్థులగుచుందురు. ॥3॥

206. Good guidance hath the mortal man whom learned devotees, just and loving persons void of malice protect. II3II

౨౦౭. ఋషిః – త్రిశోకః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ కింప్రకారకం ధనమస్మాభిః ప్రాప్తవ్యమిత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨౩ ౧ర ౨ర ౩ ౧ ౨
౨౦౭. యద్వీడావిన్ద్ర యత్స్థిరే యత్పర్శానే పరాభృతమ్।

౧ ౨ ౩ ౧ర ౨ర
వసుస్పార్హం తదా భర ॥౪॥

ప. వి:- యత్ । వీడౌ । ఇన్ద్ర । యత్ । స్థిరే । యత్ । పర్శానే । పరా భృతమ్ - పరా - భృతమ్ । వసు । స్పార్హమ్ । తత్ - ఆ । భర ॥౪॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర, రాజన్, ఆచార్య వా! **యత్** దృఢతారూపం ధనమ్ **వీడౌ** దృఢే లోహపాషాణహీరకాదౌ, **యత్** స్థిరతారూపం ధనమ్ **స్థిరే** అవిచలే సూర్యపర్వతాదౌ, **యత్** పరోపకారరూపం ధనమ్ **పర్శానే** సేచకే మేఘే. పృషు సేచనే ధాతోః శానచ్. మూర్ధన్యస్య తాలవ్యాదేశ శ్ఛాన్దసః. పర్శాన ఇతి మేఘనామ. నిఘం. ౧ । ౧౦. **పరాభృతమ్** నిహితం వర్తతే, **తత్ స్పార్హమ్** స్పృహణీయమ్ **వసు** ధనమ్, అస్మభ్యమ్ **ఆభర** ఆహర. ॥౪॥

భావార్థః-దృఢతారూపేణ గుణేనైవ లోహపాషాణహీరకాదయః పదార్థాః కీర్తివన్తః సన్తి. స్థిరతారూపేణ గుణే నైవ సూర్యపర్వతాదయో గర్వోన్నతా విద్యన్తే. సేచనవర్షణరూపేణ గుణే నైవ మేఘాః సర్వైః సం స్తూయన్తే. స దృఢతారూపః, స్థిరతారూపః, సేచనవర్షణరూపశ్చ గుణోఽస్మాభిరపి ప్రాప్తవ్యః. ॥౪॥

౨౦౭. ఈ మంత్రములో ఏ విధమగు ధనమును మనము సంపాదించవలెనను విషయము కలదు.

పదార్థము :- ఓ ఇన్ద్ర పరమాత్మా!, రాజా! ఆచార్య వరా! (యత్) ఏ దృఢరూపమగు ధనము (వీడౌ) దృఢమగు లోహము, రాయి, రత్నములు మున్నగువానియందు (యత్) ఏ స్థిరత్వరూప ధనము (స్థిరే) అవిచల సూర్యుడు, పర్వతములు మున్నగువానియందు మరియు (యత్) ఏ పరోపకారరూప ధనము (పర్శానే) వర్షించు మరియు తడుపునట్టి మేఘములలో (పరాభృతమ్) నిహితమై యుండునో (తత్) అట్టి (స్పార్హమ్) స్పృహించదగిన (వసు) ధనములను (ఆభర) మాకు ప్రాప్తింపజేయుము. ॥౪॥

భావార్థము :- దృఢత్వముగల గుణములతోనే లోహము, పాషాణములు, వజ్రములు మున్నగు పదార్థములు కీర్తివంతములైనవి. స్థిరత్వరూప గుణముల వల్లనే సూర్యుడు, పర్వతములు మున్నగునవి గర్వముచే శిరస్సు పైకెత్తి నిలిచినవి. తడుపుట మరియు వర్షించుటరూప గుణముల వల్లనే మేఘములను ఎల్లరును ప్రశంసించుచుందురు. అట్టి దృఢత్వ, స్థిరత్వ మరియు తడుపుట, వర్షించుట వంటి గుణములు మనము కూడ పొందుచుండవలెను. ॥౪॥

207. Grant us the wealth (spiritual and material) for which we long, O Lord, that which is possessed by the strong, firm and discreet persons. II4II

౨౦౮. ఋషిః - సుకక్షః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ వయం కీదృశం ఇన్ద్రం కస్మై ప్రయోజనాయ స్తువీ మహీత్యాహ.

౨౦౮. శ్రుతం వో వృత్రహన్తమం ప్ర శర్ధం చర్షణీనామ్।
ఆశిషే రాధసే మహే ॥౮॥

ప.విః- శ్రుతమ్ । వః । వృత్రహన్తమమ్ - వృత్ర - హన్తమమ్ । ప్ర । శర్ధమ్ । చర్షణీనామ్ । ఆశిషే - ఆ - శిషే । రాధసే । మహే॥౮॥

పదార్థః- హే సఖాయః! **శ్రుతమ్** సర్వత్ర ప్రఖ్యాతమ్ **వః** యుష్మాకమ్ **వృత్రహన్తమమ్** వృత్రాణాం పాపవిఘ్నావిద్యాదీనామ్ అతిశయేన హన్తారమ్, **చర్షణీనామ్** మనుష్యాణామ్. చర్షణయ ఇతి మనుష్యనామ. నిఘం. ౨।3. **ప్ర శర్ధమ్** ప్రకర్షేణ బలోత్సాహప్రదమ్, ఇన్ద్రం పరమాత్మానం రాజానమ్ ఆచార్యం వా. శర్ధతి ఉత్సాహయతీతి శర్ధస్తమ్. శర్ధతిః ఉత్సాహకర్మా. నిరు. ४।౧౯. **రాధసే** ఐశ్వర్యాయ కార్యసిద్ధ్యర్థం వా. రాధస్ ఇతి ధననామ. నిఘం. ౨।౧౦. సంసిద్ధ్యర్థకాద్ రాధ ధాతోర్నిష్పన్నత్వాత్ కార్యసిద్ధివాచకమపి. **మహే** మహత్త్వ పూజ్యత్వప్రాప్తయే చ. మహి వృద్ధౌ, మహ పూజాయాం వా ధాతోర్భావే క్విప్. అహమ్ **ఆశిషే** స్తౌమి. శిష అసర్వోపయోగే, శిష్లృ విశేషణ వా ధాతోర్లడర్థే లిటి ఉత్తమైకవచనే రూపమ్. అత్ర స్తుత్యర్థో జ్ఞేయః. ॥౮॥

భావార్థః-యే జనా జగదీశ్వరం నృపతిమాచార్యం వా తత్తద్ గుణకర్మవర్ణనపూర్వకం స్మరన్తి సేవన్తే చ తేऽవిద్యా పాపవిఘ్నవిపదాదిభ్యః పారం గత్వా సర్వశ్రేయోభాగినో జాయన్తే. ॥౮॥

౨౦౮. ఈ మంత్రములో 'మనమెట్టి' ఇంద్రుని, ఏ ప్రయోజనముకొరకు స్తుతించవలెనను విషయమున్నది.

పదార్థము :- ఓ మిత్రులారా! (శ్రుతమ్) సర్వత్ర ప్రఖ్యాతిచెందిన (వః) నీయొక్క (వృత్ర హన్తమమ్) పాపములు, విఘ్నములు, అజ్ఞానము మున్నగువానిని అధికముగ నష్టమొనర్చువాడు (చర్షణీనామ్) మనుష్యులకు (ప్ర శర్ధమ్) అత్యంత బలము మరియు ఉత్సాహములను ఇచ్చునట్టి పరమేశ్వరుడు, రాజు, లేక ఆచార్యుడు మున్నగువారిని (రాధసే) ఐశ్వర్యములకొరకు మరియు కార్యసిద్ధికొరకు (మహే) మహత్త్వము మరియు పూజ్యత్వముల ప్రాప్తికొరకు నేను (ఆశిషే) స్తుతియొనర్చెదను. ॥౮॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు జగదీశ్వరుడు రాజు మరియు ఆచార్యులను, వారి గుణ కర్మలను వర్ణన యొనర్చుచు స్మరణ మొనర్చుచుందురో, వారి సేవల నొనర్చుచుండెదరో వారు అవిద్య, అనగా అజ్ఞానము, పాపము, విఘ్నములు, విపత్తులు మున్నగువానిని నెట్టివేసి సకల కల్యాణములకు అధికారులగుదురు. ।౫॥

208. Him the Best Destroyer of sins and ignorance of mankind, Him the Mightiest, I pray for great munificence and fulfilment of noble desires. ll5ll

౨౦౯. ఋషిః - వామ దేవః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథేన్ద్రం పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౦౯. అరం త ఇన్ద్ర శ్రవసే గమేమ శూరత్వావతః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
అరం శక్ర పరేమణి ।౬॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. వి:- అరమ్ । తే । ఇన్ద్ర । శ్రవ సే । గమేమ । శూర । త్వావతః । అర మ్ । శక్ర ।
౧ ౨ర
పరే మణి ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **శూర** విక్రమశాలిన్ **ఇన్ద్ర** ఐశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! వయమ్ **త్వావతః** త్వత్సదృశస్య **తే** తవ **శ్రవసే** యశసే, త్వదీయం యశః ప్రాప్తుం, త్వదీయం యశో గాతుం వేత్యర్థః. శ్రవః శ్రవణీయం యశః. నిరు. ౧౧ । ౯. **అరమ్** అలమ్ పర్యాప్తమ్, రలయోరభేదః. త్వామ్ **గమేమ** గచ్ఛేమ, ప్రాప్నుయామ. అత్ర గమ్లృధాతోర్లిజి 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౨ । ౪ । ౭౩' ఇతి శపో లుకి గచ్ఛాదేశాభావః. హే **శక్ర** శక్తిశాలిన్ సర్వకర్మక్షమజగదీశ్వర! శక్లృ శక్తౌ ధాతోః 'స్ఫాయితఞ్చివఞ్చిశకి... ఉ. ౨ । ౧౩' ఇతి రక్ ప్రత్యయః. వయమ్ **పరేమణి** పరత్వే, 'అథ పరా యయా తదక్షరమధిగమ్యతే' ము... ఉప. ౨ । ౫ ఇతి లక్షణలక్షితాయాం పరావిద్యాయామిత్యర్థః. పరస్య భావః పరేమా తస్మిన్ పరేమణి. 'జనిమృఙ్భ్యామిమనిన్' ఉ. ౪ । ౧౫౦ ఇత్యత్ర పరశబ్దస్య పాఠాభావేఽపి బాహులకాద్ ఔణాదికః ఇమనిన్ ప్రత్యయః. నిత్వాదాద్యుదాత్తత్వమ్. **అరమ్** పర్యాప్తమ్, గమేమ పారంగతా భవేమ. ।౬॥

భావార్థః-అనుపమస్య పరమేశ్వరస్య కీర్తిం గాతుం పరమం స్వరూపం చ హస్తామలకవత్ సాక్షాత్కర్తుం సర్వైః ప్రవర్తితవ్యమ్, న కేవలమపరాఖ్యాయా విద్యాయాః ప్రాప్త్యా సన్తోష్టవ్యమ్, ప్రత్యుత పరావిద్యాప్యధిగన్తవ్యా. ॥౬॥

౨౦౯. ఈ మంత్రములో ఇంద్ర పరమేశ్వరుని గూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(శూర) విక్రముడవు (ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యవంతుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! మేము (త్వావతః) ఇతరులెవ్వరును నీవంటివారు లేకుండుటచే నీకు నీవే సాటియైయున్నావో, కావుననే (తే) నీయొక్క (శ్రవసే) యశస్సును పొందుటకు, లేక యశోగాన మొనర్చుటకొరకు (అరమ్) కావలసినంతరూపములో నిన్ను (గమేమ) చేరవలెను. (శక్ర) ఓ శక్తిశాలి, సకలకార్యములనొనర్చుటలో సమర్థుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! మేము (పరేమణి) దేనివల్ల నీ సాక్షాత్కారమగునో అట్టి పరావిద్యయందు (అరమ్) పర్యాప్తరూపములో, (గమేమ) పారంగతుల మగుదుముగాక! ॥౬॥

భావార్థము :-అనుపమ పరమేశ్వరుని కీర్తిగానమొనర్చుటకు మరియు వారి స్వరూపమును హస్తామలకమువలె సాక్షాత్కారమొనర్చుకొనుటకు ఎల్లరును ప్రయత్నించుచుండవలెను. కేవలము 'అపరా' అను పేరుగల విద్యతోనే సంతుష్టులైయుండవలదు. కాని పరావిద్యనుకూడ అభ్యసించుట అత్యావసరము. ॥౬॥

209. O Lord! May we adorn Thy glory, the glory of one like Thee. May we be wrapt up in meditation of Thy Greatness O Almighty. May we fully realise Thee through deep meditation. II6II

౨౧౦. ఋషిః – విశ్వామిత్రః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మా విద్వానతిథిశ్చాహూయతే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౧౦. ధానావన్తం కరమ్భిణమపూపవన్తముక్థినమ్।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇన్ద్ర ప్రాతర్జుషస్వ నః ॥౭॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.వి:- ధానావన్తమ్ । కరమ్భిణమ్ । అపూపవన్తమ్ । ఉక్థినమ్ । ఇన్ద్ర । ప్రాతః।
౩
జుషస్వ । నః ॥౭॥

పదార్థః-**ప్రథమః** విద్వత్పరః. హే **ఇన్ద్ర** విద్వన్! త్వమ్ **ప్రాతః** ప్రభాతకాలేఽస్మిన్ **నః** అస్మాకమ్ **ధానావన్తమ్** ధానాః భృష్టయవాః తద్వన్తమ్, **కరమ్భిణమ్** కరమ్భో ఘృతమిశ్రితాః సక్తవః తద్వన్తమ్, **అపూపవన్తమ్** అపూపః ఘృతమిశ్రో యవమయస్తణ్డులమయో వా పురోడాశః తద్వన్తమ్, **ఉక్థినమ్** స్తోత్రవన్తమ్ యజ్ఞమ్. ఉచ్యతే ఇతి ఉక్థః స్తోత్రమ్. తతో మత్వర్థే ఇనిః ప్రత్యయః. త్వమ్ **జుషస్వ** ప్రీతిపూర్వకం సేవస్వ. జుషీ ప్రీతిసేవనయోః, తుదాదిః.

అథ ద్వితీయోఽధ్యాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! త్వమ్ **ప్రాతః** ప్రభాతవేలాయామ్ **నః** అస్మాకమ్ **ధానావన్తమ్** ధానాః ధారణాధ్యానసమాధయః తద్వన్తమ్, ఉపాసనాకాణ్డయుక్తమ్ ఇత్యర్థః. **కరమ్భిణమ్** కరమ్భః కర్మకాణ్డం తద్వన్తమ్. కరోతేర్బాహులకాద్ ఔణాదికోఽమ్భచ్ ప్రత్యయః. **అపూపవన్తమ్** అపూపో జ్ఞానకాణ్డం, తద్వన్తమ్. ఆప్నోతి వ్యాప్నోతి జిజ్ఞాసూన్ ఇత్యపూపో జ్ఞానమ్. **ఉక్థినమ్** సామగానయుక్తమ్ ఉపాసనాయజ్ఞమ్ **జుషస్వ** ప్రీతిపూర్వకం సేవస్వ. ॥౭॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౭॥

భావార్థః-సర్వైర్మనుష్యైర్యవసక్త్వపూపాదీని సుగన్ధిమిష్టపుష్ట్య ఆరోగ్యకరాణి ద్రవ్యాణ్యగ్నౌ -హుత్వావాయుమణ్డలంస్వచ్ఛంవిధేయమ్. తథైవ జ్ఞానకర్మోపాసనా కాణ్డమాశ్రిత్య సామగానం కుర్వద్భిః పరమాత్మా పూజనీయః. ఏతేన చాభ్యుదయ నిఃశ్రేయసయోః సిద్ధిః సాధనీయా. ॥౭॥

౨౧౦. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముచే పరమాత్మ మరియు విద్వాంసుడగు అతిథిని పిలుచుకొనబడుచున్నది.

పదార్థము :-మొదట విద్వాంసుడగు అతిథి పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఓ విద్వాంసా! నీవు (ప్రాతః) ఈ ప్రభాతసమయములో (నః) మాయొక్క (ధానావన్తమ్) కాల్చినయవల పిసికిళ్లచేకూడిన (కరమ్భిణమ్) నేయికలిసిన సత్తువులచేకూడిన (అపూపవన్తమ్) నేయికలిసిన యవలు, లేక పూరీలతోగూడిన మరియు (ఉక్థినమ్) వేదమంత్రముల స్తోత్రములతో గూడిన యజ్ఞములో (జుషస్వ) ప్రీతిపూర్వకముగ పాల్గొనుడు.

రెండవది అధ్యాత్మపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (ప్రాతః) ప్రాతఃకాల సమయములో (నః) మాయొక్క (ధానావన్తమ్) ధారణ, ధ్యాన, సమాధులతో గూడిన, అనగా, ఉపాసనకాండముతో గూడిన (కరమ్భిణమ్) కర్మకాండతో గూడిన (అపూపవన్తమ్) జ్ఞానకాండముతో గూడిన మరియు (ఉక్థినమ్) సామగానముతో గూడిన ఉపాసనాయజ్ఞమును (జుషస్వ) ప్రీతిపూర్వకముగ సేవించుచుండుము. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముకలదు. ॥౭॥

భావార్థము :- మనుష్యులందరును యవలు, పిసికిళ్ళు, సత్తుపిండి, పూరీలు మున్నగు సుగంధిత, మధుర, పుష్టిప్రద మరియు ఆరోగ్యదాయక ద్రవ్యములను అగ్నియందు హోమమొనర్చి వాయుమండలమును స్వచ్ఛమొనర్చవలెను. ఇదేవిధముగ జ్ఞానకాండ, కర్మకాండ మరియు ఉపాసనాకాండముల ఆశ్రయమునుపొంది సామగానమొనర్చుచు పరమాత్మయొక్క పూజనొనర్చవలెను. ఇందువల్ల అభ్యుదయము మరియు మోక్షమును సాధించుకొనవలెను. ॥౭॥

210. O God! Kindly accept me-Thy devotee, engaged in meditation every morning, giving charity with hands and engaged in doing noble deeds, never turning away from my vows and sincerely praying to Thee. II7II

౨౧౧. ఋషిః – గోషూక్త్యశ్వసూక్తినౌ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ పరమాత్మా, జీవాత్మా, భిషక్, రాజా చ కథం నముచిం ఘ్నన్తీత్యుచ్యతే.

౩ ౧ర ౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౨౧౧. అపాం ఫేనేన నముచేః శిర ఇన్ద్రోదవర్తయః ।

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
విశ్వా యద జయ స్పృధః ॥౮॥

౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి: – అపామ్ । ఫేనేన । నముచేః – న – ముచేః । శిరః । ఇన్ద్ర । ఉత్ – అవర్తయః ।
౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర
విశ్వాః । యత్ । అజయః । స్పృధః ॥౮॥

పదార్థః- ప్రథమో౾ధ్యాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్ జీవాత్మన్ వా! త్వమ్ **అపాం ఫేనేన** జలఫేనవత్ స్వచ్ఛేన సాత్త్వికచిత్తతరంగేణ **నముచేః** న ముఞ్చతి, కిన్తు సుదృఢం బధ్నాతీతి నముచిః పాప్మా తస్య. పాప్మా వై నముచిః. శ. ౧౨।౭।౩।౪. **శిరః** మూర్ధానమ్, మూర్ధవదున్నతం ప్రభావమ్ **ఉదవర్తయః** ఉచ్ఛినత్సి. ఉత్ పూర్వో వృతు వర్తనే ణిజన్తః, లడర్థే లఙ్. **యత్** యదా **విశ్వాః** సమస్తాః **స్పృధః** పాపాచరణస్య సహాయభూతాః కామక్రోధాది శత్రూణాం స్పర్ధమానాః సేనాః **అజయః** జయసి. జి జయే ధాతోః కాలసామాన్యే లఙ్.

అథ ద్వితీయః ఆయుర్వేదపరః. హే **ఇన్ద్ర** రోగవిదారక వైద్య ! త్వమ్ **అపాం ఫేనేన** సముద్రఫేన- రూపేణ భేషజేన **నముచేః** శరీరే దృఢమస్థితస్య రోగస్య **శిరః** హింసకం ప్రభావమ్.

శృణాతి హినస్తీతి శిరః, శ్మా హింసాయామ్ క్ర్యాదిః. **ఉదవర్తయః** ఉచ్ఛినత్సి, **యత్** యదా **విశ్వాః** సమస్తాః **స్పృధః** రోగసహచరాణాం వేదనావమనమూర్ఛాదీనాముత్పాతానాం స్పర్ధమానాః సేనాః **అజయః** జయసి.

అథ తృతీయో రాష్ట్రపరః. హే **ఇన్ద్ర** వీర రాజన్! త్వమ్ **అపాం** రాష్ట్రే వ్యాప్తానాం ప్రజానామ్, **ఫేనేన** కరరూపతయా ప్రాప్తేన చక్రవృద్ధ్యాదినా వర్ధితేన ధనేన. స్ఫాయీ వృద్ధౌ ధాతోః 'ఫేనమీనౌ ఉ. 3 । 3' ఇతి నక్ ప్రత్యయో ధాతోః ఫే ఆదేశశ్చ నిపాత్యతే. **నముచేః** రాష్ట్రం న ముఞ్చతః ప్రత్యుత వ్యాప్య స్థితస్య దుఃఖదారిద్ర్యదుర్భిక్షమహారోగాదేః **శిరః** మూర్ధానమ్, మూర్ధోపలక్షితమ్ ఉగ్రత్వమ్ **ఉదవర్తయః** ఉద్ వర్తయసి ఉచ్ఛినత్సి, **యత్** యదా **విశ్వాః** సమస్తాః **స్పృధః** హింసారక్తపాతలుణ్ఠనవఞ్చనతస్కరత్వాదీనాం వైరిణాం స్పర్ధమానాః సేనాః **అజయః** జయసి పరాభవసి.

అథ చతుర్థః సేనాధ్యక్షపరః. హే **ఇన్ద్ర** సూర్య ఇవ వర్తమాన శత్రువిదారక సేనేశ! త్వమ్ **అపాం ఫేనేన** జలానాం ఫేనవద్ విద్యమానేన ఉజ్జ్వలేన శస్త్రాస్త్రసమూహేన **నముచేః** ఆక్రమణం న ముఞ్చతః శత్రోః **శిరః** మూర్ధానమ్ **ఉదవర్తయః** కబన్ధాత్ పృథక్ కరోషి, **యత్** యదా **విశ్వాః** సర్వాః **స్పృధః** స్పర్ధమానాః రిపుసేనాః **అజయః** పరాజయసే. ।౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ఉపమానోపమేయభావశ్చ ధ్వన్యతే. ।౮॥

భావార్థః-యథా కశ్చిద్ వైద్యరాజః అపాం ఫేనేన భేషజేన రోగం హన్తి, యథా వా రాజా ప్రజాయాః సకాశాత్ కరరూపతయా ప్రాప్తేన వర్ధితేన చ ధనేన ప్రజాయా దుఃఖం దూరీ కరోతి, యథా వా సేనాధ్యక్షః శస్త్రాస్త్రజాలేన శత్రోః శిరః కర్తయతి, తథైవ పరమేశ్వరో జీవాత్మా వా మనుష్యస్య మనసః సాత్త్వికవృత్తిభిః పాప్మానముచ్ఛినత్తి. ।౮॥

అత్ర సాయణాచార్య ఇమమితిహాసం ప్రదర్శయతి-''పురాకిలేన్ద్రోఽసురాన్ జిత్వా నముచిమసురం గ్రహీతుం న శశాక. స చ యుధ్యమానస్తేనాసురేణ జగృహే. స చ గృహీతమి- న్ద్రమేవమువాచత్ 'త్వాం విసృజామి రాత్రావహ్ని చ శుష్కేణార్ద్రేణ చాయుధేన యది మాం మా హింసీరితి. స ఇన్ద్రస్తేన విసృష్టః సన్ అహోరాత్రయోః సన్ధౌ శుష్కార్ద్రవిలక్షణేన ఫేనేన తస్య శిరశ్చిచ్ఛేద. అయమర్థోఽస్యాం ప్రతిపాద్యతే' ఇతి వివరణకారేణాపి తాదృశ ఏవేతిహాసో వర్ణితః. వస్తుతస్తు కల్పితు కథానకమేతన్న సత్యమేవ ఘటితః కశ్చిదితిహాస ఇతి'' బోధ్యమ్. ।౮॥

౨౧౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ, జీవాత్మ, వైద్యుడు, రాజు మరియు సేనాపతులు వెంట తగిలిన కీడులనెట్లు సంహరించెదరను విషయవర్ణనకలదు.

పదార్థము :-మొదట అధ్యాత్మపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఓ పరమాత్మా! మరియు జీవాత్మలారా! మీరు (అపాం ఫేనేన) నీటినురుగువంటి స్వచ్ఛమగు సాత్విక చిత్తతరంగములచే (నముచేః) వదలకుండునట్టి, దృఢముగా తమ పాదములను దృఢపరచుకొనియున్న పాపముయొక్క (శిరః) శిరస్సును, అనగా పైకి లేచిన ప్రభావమును (ఉదవర్తయః) దూరమొనర్చెదవు. (యత్) అపుడు (విశ్వాః) సమస్త (స్పృధః) పాపరూప [నముచి] వెంటదగిలినవాని సహాయకములగు కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువుల స్పర్ధలను గలిగించు సైన్యములను (అజయః) విధ్వంసమొనర్చెదరు.

రెండవది ఆయుర్వేద పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) రోగములను తొలగించు ఓ వైద్యవరా! నీవు (అపాం ఫేనేన) సముద్ర ఫేనమువంటి ఔషధముచే (నముచేః) శరీరమును వదలకుండనున్న, దృఢముగ పట్టి విడువకున్న వ్యాధుల (శిరః) హానికారక ప్రభావములను (ఉదవర్తయః) తొలగించి వేయుదువు (యత్) ఎపుడు (విశ్వాః) సమస్త (స్పృధః) స్పర్ధలను గలిగించు, రోగసహచారులగు వేదనములు, వమనములు, మూర్ఛలు, ఉత్పాతములు మున్నగువానిని (అజయః) జయించెదవు.

మూడవది రాజ పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) వీరుడవగు ఓ రాజా! నీవు (అపామ్) రాజ్యములో వ్యాపించిన ప్రజలయొక్క (ఫేనేన) కరరూప అనగా పన్నులవంటి వానిని పొందుట మరియు చక్రవడ్డీ మున్నగువానిచే వృద్ధియైన ధనముతో (నముచేః) రాష్ట్రమును వదలనట్టి, మీదు మిక్కిలి రాష్ట్రములో వ్యాపించియున్న స్థిరమైన దుఃఖములు, దారిద్ర్యములు మున్నగువాని (శిరః) శిరములను, వాని విస్తృతములను (ఉదవర్తయః) విచ్ఛిన్నమొనర్చివేయుదువు. (యత్) ఎపుడు (విశ్వాః) సమస్త (స్పృధః) హింసలు, రక్తపాతములు, దోపిడి, దొంగతనములు, టక్కరితనములు, చీకటి వ్యాపారములు మున్నగు స్పర్ధలను రేపునట్టి వైరులను (అజయః) నాశమొనర్తువు.

నాలుగవది సేనాపతి పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) సూర్యుని ప్రకాశమువలె విద్యమానమై శత్రు విధ్వంసకుడవగు ఓ సేనాపతీ! నీవు (అపామ్ ఫేనేన) జలముల నురుగువంటి ఉజ్వలమగు శస్త్రాస్త్రముల సమూహముచే (నముచేః) వెంటబడి విడువనట్టి శత్రువుల (శిరః) శిరములను (ఉదవర్తయః) మొండెములనుండి వేరుచేయుదువు (యత్) ఎపుడు (విశ్వాః) సకల స్పర్ధలొనర్చు శత్రుసైన్యములను (అజయః) జయించెదవు. ।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ఉపమాన, ఉపమేయ భావములు ధ్వనించుచున్నవి. ।౮॥

భావార్థము :-సముద్రఫేన ఔషధముచే రోగములను తొలగించు వైద్యరాజువలె ప్రజలనుండి పన్నులను రాబట్టుకొని, అట్టి ధనములచే రాజు ప్రజలదుఃఖములను దూరమొనర్చుచుండునో మరియు సేనాధ్యక్షుడెటుల శస్త్రాస్త్రముల సమూహముచే శత్రువుల శిరములను ఖండించునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు మరియు జీవాత్మలు మనుష్యులు సాత్త్వికవృత్తులచే పాపములను ఉన్మూలన మొనర్చివేయుదురు.

ఇచ్చట సాయణాచార్యుడొక కల్పిత ఇతిహాసమును ప్రదర్శించివేసినాడు. పూర్వమెపుడో ఇంద్రుడు అసురులను జయించియును 'నముచి' అను పేరుగల అసురుని పట్టుకొనుటలో అసమర్థుడైయుండెను. అందుకు విరుద్ధముగ 'నముచి'యే యుద్ధమొనర్చుచు ఇంద్రుని బంధించివేసినాడు. పట్టుబడిన ఇంద్రునితో నముచి 'నిన్ను ఒక శరతుపై వదలివేయగలను. అనగా నీవు నన్ను పగలుగాని, రాత్రులందుగాని మరియు ఎండిన ఆయుధముతోగాని, లేక తడిసిన అస్త్రములతోగాని చంపవలదని ఒక విధిని విధించినాడు. ఇంద్రుడు అట్టి శరతును అంగీకరించగా అప్పుడు ఆయనను నముచి వదలివేసినాడు. వాని బంధనమునుండి విడివడిన ఇంద్రుడు దివారాత్రముల సంధికాలము అనగా సంధికాలమున సముద్రఫేనము, అనగా నురుగుచే వాని శిరమును నరికివేసినాడు. [ఏలన దివారాత్రముల సంధి, దినముగాని, రాత్రిగాని యనబడదు. సముద్ర ఫేనము (నురుగు) ఎండినదిగ గాని, పచ్చిదిగాని ఐ యుండదు.] ఇట్టి కపోల కల్పిత ఇతిహాసమును చూపుచు సాయణుడు ' ఈ విషయమే ఈ ఋచయందు ప్రతిపాదించబడినదని' వ్రాసినాడు. వివరణకారుడగు మాధవుడుకూడ ఇట్టి ఇతిహాసమునే వర్ణించివేసినాడు. వాస్తవముగనైతే ఇది కల్పితకథయైయున్నది. నిజమునకు కల్పన ఒక చరిత్రకాజాలదు.।౮॥

211. O soul ! When thou overcomes all internal foes (lust, anger, greed etc.) then thou can tear off the head of sin with the growth of knowledge and pure actions. II8II

౨౧౨. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథేన్ద్రః సోమాన్ ప్రత్యాహూయతే.

3 1 2 3 1 2 3 2 3 2 3 1 2
౨౧౨. ఇమేత ఇన్ద్ర సోమాః సుతాసో యేచ సోత్వాః ।

1 2
తేషాం మత్స్వ ప్రభూవసో ।౯॥

3 2 3 1 2ర 3 1 2 3 1 2ర 1 2ర 3
ప. వి:– ఇమే । తే । ఇన్ద్ర । సోమాః । సుతాసః । యే । చ । సోత్వాః । తేషామ్। మత్స్వ ।

ప్రభూ వసో – ప్రభూ – వసో ।౯॥

పదార్థః-ప్రథమః పరమాత్మపరః. హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **ఇమే** ఏతే **తే** తుభ్యమ్ **సోమాః** అస్మాకం మైత్రీరసాః, సన్తీతి శేషః, **యే** మైత్రీరసాః **సుతాసః** పూర్వమపి అభిషుతాః. 'ఆజ్జసేరసుక్ అ. ౭।౧।౫౦' ఇతి సుతప్రాతి పదికాజ్జసో౽సుగాగమః, **సోత్వాః చ** ఇతః పరమ్ అభిషోతవ్యాః చ. 'షుఞ్ అభిషవే' ధాతోః 'కృత్యార్థే తవైకేన్ కేన్యత్వనః. అ. 3।౪।౧౪' ఇతి త్వన్ ప్రత్యయః. హే **ప్రభూవసో** ప్రభూతతయా సద్గుణానాం వాసయితః పరమాత్మన్! ప్రభు ప్రచురం యథా స్యాత్ తథా వాసయతీతి ప్రభూవసుః. పూర్వపదస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః, సమ్బుద్ధిస్వరః. త్వమ్ **తేషామ్** తైః. తృతీయార్థే షష్ఠీ. **మత్స్వ** ప్రమోదస్వ. మదీ హర్షగ్లేపనయోః, భ్వాదిః. ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్.

అత ద్వితీయః జీవాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** జీవాత్మన్! **తే** తుభ్యమ్ **ఇమే** ఏతే **సోమాః** జ్ఞానరసాః కర్మరసాః శ్రద్ధారసాశ్చ సన్తి, **యే సుతాసః** పూర్వమ్ అభిషుతాః, **సోత్వాః చ** ఇతః పరమ్ అభిషోతవ్యాశ్చ. హే **ప్రభూవసో** మనోబుద్ధీన్ద్రియాదీనాం ప్రచురతయా వాసయితః! త్వమ్ **తేషామ్** తైః రసైః **మత్స్వ** తృప్తిం లభస్వ. జ్ఞానవాన్, కర్మవాన్, శ్రద్ధావాంశ్చ భవేతి భావః. ౹౯॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ౹౯॥

భావార్థః- ఉపాసకానాం మనసి సద్గుణానాం వాసయితా దివ్య వసుః పరమేశ్వరః సర్వ- కాలేషు సర్వైర్భక్తిరసేన సేచనీయః, స్వాత్మా చ జ్ఞానరసైః, కర్మరసైః, శ్రద్ధారసైశ్చ తర్పణీయః. ౹౯॥

౨౧౨. ఈ మంత్రములో సోమరసమును గురించి ఇంద్రుని పిలువబడుచున్నది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వర! (తే) నీకొరకు (ఇమే) ఈ వర్తమానకాలమునందు (సోమాః) ఏ మా మైత్రిరసముగలదో (యే) అది (సుతాసః) భూతకాలమునందును సిద్ధమైయున్నది. (సోత్వాః చ) మరియు భవిష్యత్తునందును సిద్ధించుచుండును. (ప్రభూవసో) ప్రసిద్ధరూపములో మాయందు సద్గుణములను వసింపజేయు ఓ పరమాత్మా! నీవు (తేషామ్) వానిచే (మత్స్వ) ప్రసిద్ధుడవగుము.

రెండవది జీవాత్మపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఓ జీవాత్మా! (తే) నీకొరకు (ఇమే) ఈ వర్తమానకాలములోయున్న (సోమాః) ఏ జ్ఞానరసము, కర్మరసము మరియు శ్రద్ధారసములు కలవో (యే) అవి (సుతాసః) మొదట భూతకాలమునందును సిద్ధించియుండెను. (సోత్వాః చ) మరియు భవిష్యత్కాలమందుకూడ ఉండగలవు. (ప్రభూవసో) మనస్సు, బుద్ధి, ఇంద్రియములు మున్నగువానిని అధికముగ వసింపజేయు ఓ జీవాత్మా! (తేషామ్) అట్టి రసములతో (మత్స్వ) తృప్తిని పొందుము, అనగా జ్ఞానివి, కర్మశీలవు మరియు శ్రద్ధావతివి యగుము. ౹౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౯॥

భావార్థము :- ఉపాసకుల మనస్సులలో సద్గుణములను వసింపజేయునట్టి దివ్యధనముల స్వామియగు పరమేశ్వరుని సర్వజనులు, సర్వకాలములందును మైత్రిరసముచే తడుపుచుండవలెను. మరియు తమ ఆత్మను జ్ఞానరసము, కర్మరసము మరియు శ్రద్ధారసములచే తృప్తిపరచుచుండవలెను.।౯॥

212. O soul! Thine are the pure juices (of knowledge & devotion), thine are those still to be expressed; Enjoy them O master of princely wealth of knowledge. II9II

౨౧౩. ఋషిః - శ్రుతకక్షః సుకక్షో వా। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమేశ్వరః స్తోతౄన్ సుఖయేదితి ప్రార్థ్యతే.

౨౧౩. తుభ్యం సుతాసః సోమాః స్తీర్ణం బర్హిర్విభావసో ।

స్తోతృభ్య ఇన్ద్ర మృడయ ॥౧౦॥

ప. వి:- తుభ్యమ్ । సుతాసః । సోమాః । స్తీర్ణమ్ । బర్హిః । విభావసో - విభా - వసో ।

స్తోతృభ్యః । ఇన్ద్ర । మృడయ ॥౧౦॥

పదార్థః- హే **విభావసో** దీప్తి ధన పరమేశ్వర! **తుభ్యమ్** త్వదర్థమ్ **సోమాః** అస్మాకం ప్రీతిరసాః **సుతాసః** సుతాః అభిషుతాః సన్తి, **బర్హిః** హృదయరూపం దర్భాసనం చ **స్తీర్ణమ్** ప్రసారితమ్. స్తృఞ్ ఆచ్ఛాదనే, క్ర్యాదిః, నిష్ఠాయాం రూపమ్. హృదయాసనే నిషద్య అస్మాకం ప్రీతిరూపాన్ సోమరసాన్ పీత్వా చ, హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరబ్రహ్మ! త్వమ్ **స్తోతృభ్యః** స్తుతిం కుర్వద్భ్యోఽస్మభ్యమ్ **మృడయ** సుఖం ప్రయచ్ఛ. మృడ సుఖనే తుదాదిర్వేదే చురాదిరపి దృశ్యతే. ॥౧౦॥

భావార్థః- పరమేశ్వరస్యోపాసనేన తం ప్రతి స్వప్రీతి సమర్పణేన చోపాసకానామేవ సుఖం జాయతే. ॥౧౦॥

అత్రేన్ద్రస్య తరణ్యాదిరూపేణ వర్ణనాద్, ఇన్ద్రసహచారిణాం మిత్రమరుదర్యమ్ణాం ప్రశంసనాద్, ఇన్ద్రద్వారాఽపాం ఫేనాదినా నముచ్యాదేః శిరః కర్తనాదివర్ణనాత్, సోమం పాతుమిన్ద్రాహ్వానాద్, ఇన్ద్రనామ్నా విద్వద్వైద్యనృపతిసేనాపత్యాదీనాం చాప్యర్థ ప్రకాశనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి విభావనీయమ్.

ఇతి తృతీయే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే ద్వితీయా దశతిః.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే దశమః ఖణ్డః.

213. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడు స్తోతలకు సుఖములను ప్రసాదించవలెనని ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (విభావసో) తేజోరూపధనశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (తుభ్యమ్) నీకొరకు (సోమాః) మా ప్రీతిరసమును (సుతాసః) నిష్పాదిత మొనర్చబడినది. మరియు (బర్హిః) హృదయరూప ఆసనమును (స్తీర్ణమ్) పరచబడినది. ఈ హృదయాసనముపై కూర్చుండి మాయొక్క ప్రీతిరూప సోమరసమును త్రాగుము. (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరబ్రహ్మ! నీవు (స్తోతృభ్యః) స్తోతలమగు మాకొరకు (మృడయ) ఆనందమును ప్రదానమొనర్చుము. ॥10॥

భావార్థము :- పరమాత్మ ఉపాసన మరియు ఆయునయెడ తమ ప్రేమభావమును సమర్పణమొనర్చుటవల్లనే ఉపాసకులకు సుఖప్రాప్తికలుగగలదు. ॥10॥

ఈ దశతియందు ఇంద్రుని తరణి మున్నగు రూపములలో వర్ణించబడినందున ఇంద్రుని సహచారులగు మిత్ర, మరుత్ మరియు అర్యమాల ప్రశంసలుండుటవల్ల, ఇంద్రునిద్వార జలఫేనము మున్నగు సాధనములచే 'నముచి' శిరమును ఖండించుట మున్నగు వర్ణనలుండుటవల్ల మరియు ఇంద్రనామముచే విద్వాంసుడు, వైద్యుడు, రాజు, సేనాపతి మున్నగు అర్థములు కూడ ప్రకాశపరుచుచుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధముగలదని ఎరుగవలెను.

తృతీయప్రపాఠకమందలి ప్రథమార్ధములో ద్వితీయాదశతి సమాప్తము

ద్వితీయాధ్యాయములో దశమఖణ్డము సమాప్తము

213. For Thee O Universal Spirit, Lord of light, the juices of knowledge and devotion are pressed and the seat of heart prepared. Be gracious to Thy worshippers. II10II

తృతీయా దశతిః

౨౧౪. ఋషిః – శునః శేపః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ పరమాత్మానం ప్రతి జనానాం కర్త్తవ్యముచ్యతే.

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౧౪. ఆ వ ఇన్ద్రం కృవిం యథా వాజయన్తః శతక్రతుమ్।

౧ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మంహిష్ఠం సిఞ్చ ఇన్దుభిః ॥౧॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి:– ఆ । వః । ఇన్ద్రమ్ । కృవిమ్ । యథా । వాజయన్తః । శతక్రతుమ్ –
౩౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
శత– క్రతుమ్। మంహిష్ఠమ్ । సిఞ్చే । ఇన్దుభిః ॥౧॥

పదార్థః-హే సఖాయః! **వాజయన్తః** వాజం బలమ్ విజ్ఞానమ్ ఐశ్వర్యం వా ఆత్మనః కామయమానాః **వః** యూయమ్ **శతక్రతుమ్** బహుప్రజ్ఞం బహుకర్మాణం వా **ఇన్ద్రమ్** పరమాత్మానమ్ **ఇన్దుభిః** భక్తిరూపైః సోమరసైః **ఆ** ఆసిఞ్చత. ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్యక్రియాధ్యాహారః. యథా **వాజయన్తః** అన్నోత్పత్తిం కామయమానాః కర్షకాః. వాజ ఇత్యన్ననామ. నిఘం. ౨ ।. **కృవిమ్** కృత్రిమం కూపమ్. కృవిరితి కూపనామ. నిఘం. ౩ । ౧౩. **ఇన్దుభిః** ఉదకైః సిఞ్చన్తి తద్వత్. ఇన్దురిత్యుదకనామ. నిఘం...౧ । ౧౨. అహమపి **మంహిష్ఠమ్** దాతృతమమ్, మహత్తమం పూజ్యతమం వా తమ్ ఇన్ద్రం పరమాత్మానమ్. మంహతే దానకర్మా. నిఘం. ౩ । ౨౦. మహి వృద్ధౌ, భ్వాదిః. అతిశయేన మంహితా మంహిష్ఠః. మహయతిః అర్చతికర్మా. నిఘం...౩ । ౧౪. **ఇన్దుభిః** భక్తిరూపైః సోమరసైః **సిఞ్చే** ఆ సిఞ్చామి. ॥౧॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- యే పరమాత్మనా సహ మైత్రీం విదధతి తే సదాఽఽనన్దితా జాయన్తే. ॥ ౧॥

౨౧౪. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయెడ మనుష్యుల కర్తవ్యము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- ఓ మిత్రులారా! (వాజయన్తః) బలము, విజ్ఞానము, లేక ఐశ్వర్యములను కోరుకొనుచు (వః) మీరు (శతక్రతుమ్) గొప్పజ్ఞానము మరియు అనేక కర్మలుగలవారుగ (ఇన్ద్రమ్) పరమాత్మను (ఇన్దుభిః) భక్తిరసములచే (ఆ) తడుపుచుండుడు. ఎటుల (వాజయన్తః) అన్నముల

ఉత్పత్తిని కోరునట్టి కర్షకులు (కృవిమ్) కృత్రిమ కూపములను పొలములను తడుపుటకొరకు (ఇన్దుభిః) జలములతో నింపుదురో అదేవిధముగ నేనుకూడ (మంహిష్ఠమ్) మహాదాత, మహాగొప్పవాడు మరియు పూజ్యతముడగు ఆ పరమేశ్వరున్ని (ఇన్దుభిః) భక్తిరసములచే (సిఞ్చే) సేచనమొనర్చవలెను. ॥౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మచే మైత్రినొనర్చువారు నిరంతరము ఆనందితులై యుందురు. ॥౧॥

214. Just as a farmer irrigates his fields or a mechanic oils his machine, similarly we flood Thee, O multi-actioned, Omniscient, Giver of happiness and the Adorable God with our eulogies for getting strength. II1II

౨౧౫. ఋషిః - శ్రుతకక్షః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథేన్ద్రః కైర్వస్తుభిః సహాస్మాన్ ప్రాప్నుయాదిత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ర ౨ర ౩ ౧ ౨
౨౧౫. అతశ్చిదిన్ద్ర న ఉపా యాహి శతవాజయా।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇషా సహస్రవాజయా ॥౨॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి: - అతః-చిత్। ఇన్ద్ర। నః। ఉప। ఆ। యాహి। శతవాజయా - శత - వాజయా।
౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ఇషా। సహస్రవాజయా - సహస్ర - వాజయా ॥౨॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **అతః చిత్** అత ఏవ, యతః పూర్వమన్త్రోక్తరీత్యా వాజం కామయమానా వయం త్వాం మైత్రీరసైః సిఞ్చామస్తస్మాదిత్యర్థః, హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ జగదీశ్వర! త్వమ్ **శతవాజయా** శతబలయుక్తయా. వాజ ఇతి బలనామ. నిఘం...౨।౯. **సహస్రవాజయా** సహస్రవిజ్ఞానయుక్తయా **ఇషా** ఏష్టవ్యయా ఆనన్దరససంతత్యా సహ. ఇషు ఇచ్ఛాయామ్, తుదాదిః, తతః క్విప్. తృతీయైకవచనే రూపమ్. **నః** అస్మాన్ **ఉప ఆ యాహి** ఉపాగచ్ఛ.

అథ ద్వితీయో రాజపరః. హే **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక ధనాధిపరాజన్! త్వమ్ **అతః చిత్** అస్మాత్ స్వకీయాత్ రాజనగరాత్. అత్ర చిదితి పూరణః. **శతవాజయా** బహుబలవేగయుక్తయా, **సహస్రవాజయా** సహస్రసంగ్రామసమర్థయా. వాజ ఇతి సంగ్రామనామ. నిఘం...౨।౧౭. **ఇషా** సేనయా సహ **నః** అస్మాన్ శత్రుభిః పీడితాన్ ప్రజాజనాన్ **ఉప ఆయాహి** ఉపాగచ్ఛ.

అథ తృతీయః ఆచార్యపరః. హే **ఇన్ద్ర** అవిద్యావిదారక జ్ఞానైశ్వర్యసమ్పన్న ఆచార్య ప్రవర! త్వమ్ **అతః చిత్** అస్మాత్ స్వకీయాత్ కుటీరాత్ **శతవాజయా** ప్రచురబలయుక్తయా, **సహస్రవాజయా** బహుజ్ఞానయుక్తయా **ఇషా** బ్రహ్మచర్యాదివ్రతపాలనప్రేరణయా సహ **నః** అస్మాన్ త్వదీయశిష్యాన్ **ఉప ఆయాహి** ఉపాగచ్ఛ. ॥౨॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ఉపమానోపమేయభావశ్చ ధ్వన్యతే. 'వాజయా' ఇతి భిన్నార్థకస్య సకృదావృత్తౌ యమకాలఙ్కారః. ॥౨॥

భావార్థః-యథా రాజా బలవత్యా సంగ్రామకుశలయా సేనయా సహ ప్రజాజనాన్, ఆచార్యశ్చ బలవిద్యాయుక్తయా సదాచారప్రేరణయా సహ శిష్యాన్ ఉపాగచ్ఛతి తథైవ పరమాత్మా బలవిజ్ఞానవత్యాఽఽనన్దరసధారయా సహాస్మానుపేయాత్. ॥ ౨ ॥

౨౧౫. ఈ మంత్రములో ఇంద్రు డే వస్తువులచే మనకు ప్రాప్తించవలెనను విషయము గలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- (అతః చిత్) కావుననే మనము పూర్వమంత్రోక్తరూప రీతితో బలము మున్నగువానిని కోరుకొనుచు మిమ్ము మా మైత్రిరసములతో సేచనమొనర్చెదము. ఈ కారణముననే (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యవంతుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (శతవాజయా) శతాధిక బలములచే గూడిన మరియు (సహస్రవాజయా) వేలాది విజ్ఞానములతో గూడిన (ఇషా) ఇష్టమైన ఆనందరసముల ధారలతో గూడ (నః) మాకు (ఉప ఆయాహి) ప్రాప్తించుగాక!

రెండవది రాజుపక్షములో:- (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకుడవు, ధనపతివినగు ఓ రాజా! నీవు (అతః చిత్) ఈ తమ రాజధానినుండి (శతవాజయా) అధికబలము మరియు వేగవంతము (సహస్రవాజయా) వేలకొలది సంగ్రామములనొనర్చుటయందు సమర్థవంతమగు (ఇషా) సైన్యములతో గూడ (నః) శత్రువులచే పీడింపబడుచున్న ప్రజలమగు మాకు (ఉప ఆయాహి) ప్రాప్తించుము.

మూడవది ఆచార్యుని పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) అవిద్యావిదారకుడవు మరియు జ్ఞానధనముచే సంపన్నుడవునగు ఓ ఆచార్యప్రవరా! నీవు (అతః చిత్) ఈ నీ కుటీరమునుండి (శతవాజయా) గొప్పబలముతో గూడ (సహస్ర వాజయా) గొప్పజ్ఞానముతోగూడ (ఇషా) బ్రహ్మచర్యము మున్నగు వ్రతపాలన ప్రేరణతోగూడ (నః) శిష్యులమగు మాకు (ఉప ఆయాహి) ప్రాప్తించుము. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. మరియు ఉపమాన, ఉపమేయ భావములు ధ్వనించుచున్నవి. 'వాజయా' అను నిట్టి భిన్నార్థక శబ్దములు ఒకసారి ఆవృత్తమగుటవల్ల యమక అలంకారమైనది. ॥౨॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగ రాజు శక్తిమంతమగు, యుద్ధకౌశల్యతగల సైన్యముతో గూడ ప్రజలను మరియు ఆచార్యుల బలవిద్యతో గూడిన సదాచార ప్రేరణతో గూడ శిష్యులకు ప్రాప్తించునో, అటులనే పరమాత్మ బలవిజ్ఞానములతోగూడ ఆనందరసముయొక్క ధారలతో గూడ మాకు ప్రాప్తించుగాక! ॥౨॥

215. So O Lord! come unto us with spiritual food that gives a hundred, yea, a thousand powers. II2II

౨౧౬. ఋషిః – త్రిశోకః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథేన్ద్రనామ్నా జీవాత్మనో మనసః పరమాత్మనశ్చ కృత్యం వర్ణయతి.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨
౨౧౬. ఆ బున్దం వృత్రహాదదే జాతః పృచ్ఛాద్విమాతరమ్ ।
౨ ౩ ౧ర ౨ర
క ఉగ్రాః కే హ శృణ్విరే ॥౩॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి:- ఆ । బున్దమ్ । వృత్రహా – వృత్ర –హా । దదే । జాతః । పృచ్ఛాత్ – వి। మా
౧౨ ౩ ౨ ౩
తరమ్। కే। ఉగ్రాః । కే। హ । శృణ్విరే ॥౩॥

పదార్థః-ప్రథమౌ జీవాత్మపరః. **జాతః** మానవదేహే గృహీతజన్మా, **వృత్రహా** దుష్టహననక్షమః జీవః **బున్దమ్** ఇషుమ్, శస్త్రాస్త్ర సమూహమ్. బున్దః ఇషుర్భవతి, భిన్దో వా భయదో వా భాసమానో ద్రవతీతి వా. నిరు. ౬।౩౩. **ఆదదే** ఆదదీత. ఆఙ్పూర్వాద్ డుదాఞ్ దానే ధాతోః లిఙర్థే లిట్. కిఞ్చ **మాతరమ్** స్వకీయాం జననీమ్ **వి పృచ్ఛాత్** విశేషతః పృచ్ఛేత్. పృచ్ఛ ధాతోర్లేటి 'లేటోఽడాటౌ. అ. ౩।౪।౯౪' ఇత్యాడాగమః. యత్ హే మాతః! **కే** కే జనాః **ఉగ్రాః** దుష్టాః సన్తి, **కే హ** కే చ **శృణ్విరే** సద్గుణైః సత్కర్మభిశ్చ శ్రూయన్తే, ప్రఖ్యాతకీర్తయః సజ్జనాః సన్తీతి త్వం బ్రూహి, యేనాహం దుష్టాన్ దణ్డయేయం సజ్జనాంశ్చ మానయేయమ్.

అథ ద్వితీయౌ మనః పరః. **జాతః** వేగాదిసామర్థ్యే ప్రసిద్ధః **వృత్రహా** పాపహన్తా ఇన్ద్రః సద్విచారరూప పరమైశ్వర్యయుక్తం మనః. మన ఏవేన్ద్రః. శ. ౧౨।౯।౧।౧౩. యన్మనః స ఇన్ద్రః. గో. ఉ. ౪।౧౧. **బున్దమ్** శివసంకల్పరూపమ్ ఇషుమ్ **ఆదదే** గృహ్ణీయాత్, కిం చ **మాతరమ్** సదసద్వివేక నిర్మాత్రీం బుద్ధిమ్ **వి పృచ్ఛాత్** విశేషేణ పృచ్ఛేత్, యత్ **కే** కతమే విచారాః **ఉగ్రాః**

ఉత్కటపాపమయాః సన్తి, **కే హ** కతమే చ **శృణ్విరే** పుణ్యేన ప్రఖ్యాతాః సన్తీతి బ్రూహి, యేనాహం పాపాత్మకాన్ విచారాన్ ఖణ్డయేయమ్, పుణ్యాత్మకాంశ్చ మణ్డయేయమ్.

అథ తృతీయో రాజప్రజాపరః. **జాతః** ఉత్పన్నః, ప్రజాభిః రాజపదేఽభిషిక్తః, **వృత్రహా** రాష్ట్రస్యాభ్యన్తరాన్ బాహ్యాంశ్చ శత్రూన్ హన్తుం సమర్థో రాజా **బున్దమ్** ఇషుం, శాసనదణ్డమ్ శస్త్రాస్త్ర సమూహం వేత్యర్థః, **ఆదదే** గృహ్ణీయాత్, **మాతరమ్** రాజ్ఞో నిర్మాత్రీమ్, జనతాం **వి పృచ్ఛాత్** విశేషేణ పృచ్ఛేత్, యత్ **కే** కే జనాః, **ఉగ్రాః** ప్రచణ్డకోపాః శత్రవః, సన్తి, యే యుష్మానుద్వేజయన్తి **కే హ** కే చ **శృణ్విరే** శ్రూయన్తే సద్గుణసత్కర్మాదికారణాత్ ప్రాప్తఖ్యాతయః సన్తి, యే యుష్మాభిః సహ మిత్రవదాచరన్తీతి బ్రూహి, యేనాహం శత్రూన్ దణ్డయేయం మిత్రాణి చ సత్కుర్యామ్. ॥3॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥3॥

భావార్థః- ధృతమానవశరీరాణాం వీరాణాం నృపతేశ్చ కర్తవ్యమేతదస్తి యత్ తే దుష్టాన్ దణ్డయిత్వా పుణ్యాత్మనః సత్కుర్యుః. మనోబుద్ధి సాహాయ్యేన చ సర్వైః పాపాని నిరస్య పుణ్యాని ప్రసారణీయాని. ॥3॥

౨౧౬. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముచే జీవాత్మ, మనస్సు మరియు పరమాత్మయొక్క కృత్యములు వర్ణించబడినవి.

పదార్థము :-మొదట జీవాత్మ పక్షములో:- (జాతః) మానవశరీరములో జన్మించిన (వృత్రహా) దుష్టులను సంహరించుటయందు సమర్థవంతమగు జీవాత్మ (బున్దమ్) బాణములను, శస్త్రాస్త్రసమూహములను (ఆదదే) గ్రహించవలెను. మరియు (మాతరమ్) తమ తల్లిని (వి పృచ్ఛాత్) అడగవలెను. ఏమన ఓ మాతా! (కే) ఎవరు (ఉగ్రాః) దుష్టులు? (కే హ) ఎవరు (శృణ్విరే) సద్గుణముల మరియు సత్కర్మలచే ప్రసిద్ధమగు కీర్తిమంతులైయున్నారు? అనునది మాకు తెలుపుము. దానివల్ల మేము దుష్టులను దండించెదము. మరియు శిష్టులను సన్మానించెదము.

రెండవది మనస్సు పక్షములో:- (జాతః) వేగము మున్నగు సామర్థ్యములలో ప్రసిద్ధమైన (వృత్రహా) పాపరూప శత్రువులను సంహారమొనర్చు ఇంద్రుడు మరియు సద్విచారరూప ఐశ్వర్యములు గలిగిన మనస్సు (బున్దమ్) శివసంకల్పరూప బాణములను (ఆదదే) గ్రహించవలయును. మరియు (మాతరమ్) సత్యాసత్యముల వివేకముల నిర్మాతయగు బుద్ధితో (వి పృచ్ఛాత్) ఇట్లు ప్రశ్నించుము. అనగా (కే) ఎట్టి ఆలోచనలు (ఉగ్రాః) ఉత్కృష్టమగు పాపములు? (కే హ) మరియు ఎట్టి ఆలోచనలు (శృణ్విరే) పుణ్యములో ప్రసిద్ధమైనవి? మాకు తెలుపుము. ఇందువల్ల మేము పాపాత్మక విచారములకు దండన మరియు పుణ్యాత్మక ఆలోచనలను కీర్తించుచు బలపరచుచుందుము.

మూడవది రాజుపక్షములో:- (జాతః) ప్రజలద్వారా రాజపదవిపై అభిషేకించబడిన (వృత్రహా) రాష్ట్రముయొక్క ఆంతరిక మరియు బాహ్య శత్రువుల సంహారములో సమర్థుడగు రాజు (బున్దమ్) బాణములను అనగా శాసనదండమును, లేక శస్త్రాస్త్రములను (ఆదదే) గ్రహించవలెను. మరియు (మాతరమ్) రాజును నిర్మాణమొనర్చిన జనులతో (వి పృచ్ఛాత్) విశేషరూపములో ప్రశ్నించవలెను. అనగా (కే) ఎట్టివారు (ఉగ్రాః) ప్రచండ కోపముగల శత్రువులు, ఏవి మిమ్ము కలవర మొనర్చుచుండును? (కే హ) మరియు ఎవరు (శృణ్విరే) సద్గుణములు, సత్కార్మలు మున్నగువాని కారణమున విస్తృతముగు ఖ్యాతిగలవారు? మరియు మీతో ఎవరు మిత్రత్వముగ ఆచరణమొనర్చుచుందురో? తెలుపుము. దీనివల్ల మేము శత్రువులను దండించుచు మిత్రులకు సత్కృతులనందించుచుందుము. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- మానవశరీరమునుధరించిన వారెల్లరును ఆ వీరుల మరియు రాజుల కర్తవ్యమేమన, వారు దుష్టులను దండించుచు పుణ్యాత్ములను సత్కరించవలెను. తోడ్తో ఎల్లరును తమ మనోబుద్ధుల సహాయముతో పాపములను దూరమొనర్చుచు పుణ్యములను ప్రసారమొనర్చు చుండవలెను. ॥3॥

216. The Destroyer of all ignorance, being realised in the soul asks, who are your terrible enemies troubling you, destroying your peace and injuring your cause? They will be annihilated. II3II

౨౧౭. ఋషిః - మేధాతిథిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ వయం స్వరక్షాయై కీదృశం పరమాత్మానం రాజానం చాహ్వాయేమేత్యాహ.

3 1 2 3 1 2 3 1 2
౨౧౭. బృబదుక్థం హవామహే సృప్రకరస్నమూతయే।

1 2 3 2 3 1 2
సాధః కృణ్వన్తమవసే ॥౪॥

3 1 2 3 2 3 1 2
ప. వి:- బృబదుక్థమ్ - బృబత్-ఉక్థమ్ । హవామహే । సృప్రకరస్నమ్ - సృప్ర -
3 1 2 1 2ర 3 1 2 1 2ర
కరస్నమ్ । ఊతయే । సాధః । కృణ్వన్తమ్ । అవసే ॥౪॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. వయమ్ **బృబదుక్థమ్** ప్రశంసనీయకీర్తిమ్. బృబదుక్థో మహదుక్థో, వక్తవ్యమస్మా ఉక్థమితి వా. నిరు. ౬ । ౪. **సృప్రకరస్నమ్** వ్యాపకేషు కర్మసు నిష్ణాతమ్. సర్పన్తి గచ్ఛన్తి, వ్యాప్నువన్తీతి సృప్రాః, సృప్ల్ఌ గతౌ ధాతోః 'స్ఫాయితఞ్చి.' ఉ. ౨ । ౧౩ ఇతి రక్. క్రియన్తే ఇతి కరాః కర్మాణి. సృప్రేషు సృప్తేషు విస్తీర్ణేషు కరేషు కర్మసు స్నాతీతి తమ్. కిఞ్చ **అవసే** ప్రగతయే. అవరక్షణగత్యాదిషు, ధాతోః 'తుమర్థే సేసేనసే అసేన్' అ. ౩ । ౪ । ౯ ఇతి తుమర్థే అసేన్ ప్రత్యయః. నిత్త్వాత్ 'ఞ్నిత్యాదిర్నిత్యమ్' అ. ౬ । ౧ । ౧౯౭ ఇత్యాద్యుదాత్తత్వమ్. **సాధః** సూర్యవాయ్వగ్నిరజత సువర్ణాదిరూపం సాధనసమూహమ్. సాధ సంసిద్ధౌ ధాతోః 'సర్వధాతుభ్యోఽసున్' ఉ. ౪ । ౧౯౦ ఇత్యసున్. **కృణ్వన్తమ్** ఉపస్థాపయన్తమ్ ఇన్ద్రం పరమాత్మానమ్. కృవి హింసాకరణయోః స్వాదిః, శతరిరూపమ్. **ఊతయే** రక్షణాయ **హవామహే** ఆహ్వయామః.

అథ ద్వితీయః రాజపరః. వయమ్ ప్రజాజనాః **బృబదుక్థమ్** ప్రశంసనీయ కీర్తిమ్, **సృప్రకరస్నమ్** ఆజానుబాహుమ్ యద్వా శత్రునిగ్రహ ప్రజాపాలనాదికర్మసు వ్యాప్తభుజమ్. సృప్రౌ ఆజానులమ్బినౌ సత్కర్మసు వ్యాపనశీలౌ వా కరస్నౌ బాహూ యస్య తమ్. సృప్రః సర్పణాత్. కరస్నౌ బాహూ కర్మణాం ప్రస్నాతారౌ. నిరు. ౬ । ౧౭. కిఞ్చ **అవసే** ప్రజానాం ప్రగతయే **సాధః** శస్త్రాస్త్రజ్ఞానవిజ్ఞాన చికిత్సాదిసిద్ధిమ్ **కృణ్వన్తమ్** కుర్వన్తమ్ ఇన్ద్రం రాజానమ్ **ఊతయే** సురక్షాయై **హవామహే** ఆహ్వయామః. ॥౪॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౪॥

భావార్థః-పురుషార్థినో జనాః సర్వశక్తిమతః పరమేశ్వరస్య నృపతేశ్చ సాహాయ్యేనైవ స్వాత్మనీనాం సామాజికీం చ ప్రగతిం కర్తుం పారయన్తీతి సర్వైః తయోః సాహాయ్యం ప్రార్థనీయమ్. ॥౪॥

౨౧౭. ఈ మంత్రములో మనము మన రక్షణకొరకు పరమాత్మను మరియు రాజునెటుల ఆహ్వానించుకొనవలెనను విషయవర్ణనము కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :-(బృబదుక్థమ్) ప్రశంసనీయ కీర్తిమంతుడు, (సృప్రకరస్నమ్) వ్యాపకకార్యములందు నిష్ణాతుడు మరియు (అవసే) ప్రగతికొరకు (సాధః) సూర్యుడు, వాయువు, అగ్ని, వెండి, బంగారములు మున్నగు సాధన సమూహములను (కృణ్వన్తమ్) ఉత్పన్నమొనర్చు ఇంద్రనామక పరమేశ్వరుని (ఊతయే) రక్షణకొరకు (హవామహే) పిలిచికొందుము.

రెండవది రాజు పక్షములో:- ప్రజలమగు మేము (బృబదుక్థమ్) ప్రశంసనీయ కీర్తిమంతుడగు (స్వప్రకరస్నమ్) ఆజానుబాహుడు, లేక శత్రునిగ్రహుడు, ప్రజాపాలనమున్నగు శుభకర్మలందు వ్యాప్తమగు భుజములుగలవాడు మరియు (అవసే) ప్రజల ప్రగతికొరకు (సాధః) శస్త్రాస్త్రముల, జ్ఞాన విజ్ఞాన చికిత్సలు మున్నగువాని సిద్ధిని (కృణ్వన్తమ్) సమకూర్చునట్టి ఇంద్రరాజును (ఊతయే) రక్షణకొరకు (హవామహే) పిలిచికొందుము. ॥౪॥

భావార్థము :- పురుషార్థులు సర్వశక్తిమంతుడగు పరమేశ్వరుని మరియు సుయోగ్యుడగు రాజుయొక్క సహాయముచేతనే తమయొక్క మరియు సమాజసంబంధ ప్రగతిని సమకూర్చుకొనగలుగుదురు. కావుననే ఎల్లరును వారి సహాయము నపేక్షించవలెను. ॥౪॥

217. Let us call him for protection, whose hands stretch far, the highly lauded, who fulfils the work to protect us. This mantra is applicable to God also taking hands allegorically and to a noble king literally. II4II

౨౧౮. ఋషిః - గోతమః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

ఇన్ద్రాధిష్ఠితా వరుణమిత్రాదయోఽస్మాన్ సరళమార్గేణ నయేయురిత్యాహ.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౨౧౮. ఋజునీతీ నో వరుణో మిత్రో నయతి విద్వాన్।

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అర్యమా దేవైః సజోషాః ॥౫॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౩ ౨ ౩ ౧ ౩ ౧ ౨
ప. వి:- ఋజునీతీ - ఋజు - నీతీ । నః । వరుణః । మిత్రః - మి - త్రః । నయతి।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
విద్వాన్। అర్యమా। దేవైః । సజోషాః - స - జోషాః ॥౫॥

పదార్థః- ప్రథమో౽ధ్యాత్మపరః. హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **దేవైః** చక్షురాదిభిరిన్ద్రియైః. దీవ్యన్తి వ్యవహరన్తి స్వస్వవిషయేష్వితి దేవాః ఇన్ద్రియాణి తైః. **సజోషాః** సప్రీతిః. జుషీ ప్రీతి సేవనయోః ధాతోః ఔణాదికోఽసున్ ప్రత్యయః. జోషసా సహ వర్తతే ఇతి సజోషాః. సమాసే 'వోపసర్జనస్య' అ. ౬।౩।౮౨ ఇతి సహస్య సః. **విద్వాన్** జ్ఞానవాన్ **వరుణః** పాపేభ్యో నివారణకర్తా జీవాత్మా, **మిత్రః** ప్రాణః, **అర్యమా** మనః **నః** అస్మాన్ **ఋజునీతీ** ఋజునీత్యా సరలేన ధర్మమార్గేణ. 'సుపాం సులుక్ పూర్వసవర్ణ దీర్ఘః' అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి తృతీయైకవచనే పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **నయతి** నయతు. ణీఞ్ ప్రాపణే ధాతోర్విధ్యర్థే లేటి 'లేటోఽడాటౌ' అ. ౩।౪।౯౪ ఇత్యడాగమః.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. హే ఇన్ద్ర రాజన్! **దేవైః** స్వస్వాధికారేషు వ్యవహరద్భిః రాజపురుషైః **సజోషాః** సప్రీతిః, ఆనుకూల్యం భజమానః ఇత్యర్థః **విద్వాన్** విపశ్చిద్ విద్యాసభాధ్యక్షః, **వరుణః** శత్రునివారకః శస్త్రాస్త్రపాణిః సేనాధ్యక్షః, **మిత్రః** కదాచారరూపాద్ మరణాత్ త్రాణకర్తా ధర్మసభాధ్యక్షః, మిత్రః ప్రమీతేస్త్రాయతే. నిరు. ౧౦।౨౧. **అర్యమా** న్యాయసభాధ్యక్షః **నః** అస్మాన్ ప్రజాజనాన్ **ఋజునీతీ** ఋజునా ధర్మమార్గేణ **నయతి** నయతు.

అథ తృతీయో విద్వత్పరః. **దేవైః** విద్యయా దీప్తైః విద్యావ్రతదానశీలైః సర్వైః అధ్యాపకైః **సజోషాః** సామఞ్జస్యం భజమానః **వరుణః** శ్రేష్ఠగుణకర్మస్వభావః, ఛాత్రైరాచార్యత్వేన వృతః ఛాత్రాణాం శిష్యత్వేన వర్తా వా, **మిత్రః** పాపరూపాత్ మరణాత్ త్రాణకర్తా, **అర్యమా** న్యాయకారీ **విద్వాన్** ఆప్తవిద్యః ఆచార్యః **నః** అస్మాన్ శిష్యాన్ **ఋజునీతీ** ఋజుః సరళా శుద్ధా చాసౌ విద్యానీతిః వ్రతనీతిశ్చతయా **నయతి** నయతు. అస్మాన్ సుయోగ్యాన్ విద్యావ్రతస్నాతకాన్ కరోతు ఇత్యర్థః. ।౮।।

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ।౮।।

భావార్థః-శరీరే విద్యమానా జీవాత్మప్రాణమనః ప్రభృతయో దేవాః పరమాత్మనః సకాశాద్ బలం ప్రాప్య మనుష్యాన్ ధర్మమార్గేణ నయన్తి. తథైవ రాష్ట్రే విద్యాధర్మన్యాయసభానామధ్యక్షాః సేనాధ్యక్షశ్చ ప్రజాజనాన్ ధర్మమార్గే నయన్తు. కిఞ్చ గురుకులవాసిభిః సుయోగ్యైరధ్యాపకైః సమన్వితః శ్రేష్ఠగుణకర్మస్వభావ ఆచార్యోఽపి శిష్యాన్ ధర్మమార్గే నయతు. ।౮।।

౨౧౮. ఈ మంత్రములో ఇంద్రునిచే అధిష్ఠితులైన మిత్ర, వరుణులు మున్నగునవి మనను సరళ మార్గమునగొనిపోవుటకు ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-మొదట అధ్యాత్మపక్షములో :- ఓ ఇన్ద్ర పరమాత్మా! మీ సహాయముచే (దేవైః) చక్షువులు మున్నగు ఇంద్రియములతో గూడ (సజోషాః) ప్రీతిగల (విద్వాన్) జ్ఞానియగు (వరుణః) పాపములనుండి నివారణమొనర్చునట్టి జీవాత్మ (మిత్రః) ప్రాణము మరియు (అర్యమా) మనస్సు (నః) మమ్ము (ఋజునీతీ) సరళ మార్గమునందు (నయతి) నడిపించుగాక!

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- ఇంద్రనామకుడవగు ఓ రాజా! (దేవైః) తమ తమ అధికారములందు వ్యవహారమొనర్చుచుండు రాజపురుషులతో గూడ (సజోషాః) ప్రీతిగల, అనగా అనుకూలముగ నుండు (విద్వాన్) విద్యాసభాధ్యక్షుడగు (వరుణః) శత్రువినాశకుడు, శస్త్రాస్త్రధారి సేనాధ్యక్షుడు (మిత్రః) కుత్సితాచరణరూప మృత్యువుచే రక్షణయొనర్చు ధర్మ సభాధ్యక్షుడు మరియు (అర్యమా) న్యాయసభాధ్యక్షుడు (నః) ప్రజలమగు మమ్ము (ఋజునీతీ) సరళధర్మ మార్గమున (నయతి) కొనిపోవలెను.

మూడవది విద్వాంసుల పక్షములో :- (దేవైః) విద్య మరియు వ్రత శిక్షణలను దానమొనర్చునట్టి అధ్యాపకులందరచే (సజోషాః) సామంజస్య ముంచుచు (వరుణః) శ్రేష్ఠ గుణ కర్మ స్వభావములుగల శిష్యులద్వార ఆచార్యరూపములో వరించబడిన మరియు విద్యార్థులను శిష్యరూపములో వరించు (మిత్రః) పాపరూపమరణమునుండి తరింపజేయునట్టి (అర్యమా) న్యాయకారి (విద్వాన్) విద్వాంసుడగు ఆచార్యుడు (నః) శిష్యులమగు మనను (ఋజునీతీ) సరళ విద్యాదానము మరియు వ్రతపాలనమొనర్చు నీతితో (నయతి) ముందుకు నడుపుగాక. అనగా మమ్ము సుయోగ్యమగు విద్య, వ్రత, స్నాతకులనుగా జేయుదురుగాక!॥౫॥

భావార్థము :- శరీరములో విద్యమానమైయున్న జీవాత్మ, ప్రాణము, మనస్సు మున్నగునవి దేవపరమేశ్వరుని నుండి బలమును ప్రాప్తించుకొని మనుష్యులను ధర్మమార్గమున నడిపించుదురు. అదేవిధముగ రాష్ట్రములో విద్యాసభ, ధర్మసభ మరియు న్యాయసభల అధ్యక్షుడు మరియు సైన్యముల అధ్యక్షుడు ప్రజలను ధర్మమార్గమున నడిపించవలెను. గురుకులవాసులు సుయోగ్యులగు అధ్యాపకులతోగూడ శ్రేష్ఠమగు గుణ, కర్మ, స్వభావములుగల ఆచార్యులతో గూడ శిష్యులను ధర్మ మరియు విద్యామార్గమున గొనిపోవలెను.॥౫॥

218. God who is the Destroyer of all evils and the most acceptable, the Friend and knower of all, the just, loving equally all truthful wise men, leads us on to the straight path of righteousness. [It is also applicable to noble persons who are friendly to all and dispensers of justice, It is they that can become true leaders.] II5II

౨౧౯. ఋషిః - బ్రహ్మాతిథిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సూర్య ప్రకాశేనాధ్యాత్మప్రకాశేన చ దూరస్థా

అపి పదార్థా అన్తికస్థా ఇవ దృశ్యన్త ఇత్యాహ.

3 2 3 2 3 2 3 2 3 2 3 1 2

౨౧౯. దూరాదిహేవ యత్సతోఽరుణప్సుర శిశ్వితత్।

2 3 2 3 1 2

వి భానుం విశ్వథా తనత్॥౬॥

3 2 3 2 3 2 3 2 3 1 2 1 2 r

ప. విః - దూరాత్ - దుః - ఆత్। ఇహ- ఇవ। యత్। సతః। అరుణప్సుః। అశిశ్వితత్।

3 2 3 1 2 3

వి। భానుమ్। విశ్వథా। అతనత్॥౬॥

పదార్థః- ప్రథమః ఖగోలపరః. **అరుణప్సుః** అరుణః ఆరోచమానః ప్సుః రూపం యస్య సోఽ- రుణప్సుః ఇన్ద్రః సూర్యః. అరుణః ఆరోచనః. నిరు.౫।౨౧. ప్సుః ఇతి రూపనామ. నిఘం.3।౭. **యత్** యదా **దూరాత్** ఖగోలస్థాద్ దూరవర్తిప్రదేశాత్, మంగల బుధ చన్ద్రాదీన్ గ్రహోపగ్రహాన్ **ఇహ ఇవ సతః** ఇహ సమీపే ఇవ విద్యమానాన్ కుర్వన్ **అశిశ్వితత్** ఆరోచయతి. శ్వితా వర్ణే ధాతోర్ణ్యన్తాత్ లుఙి చఙి రూపమ్. యచ్ఛబ్దయోగాత్ 'తిఙ్ఙతిఙః' అ।౮।౧।౨౮ ఇతి ప్రాప్తస్య నిఘాతస్య 'యద్వృత్తాన్నిత్యమ్. అ. ౮।౧।౬౬' ఇతి ప్రతిషేధః. తదా **భానుమ్** నిజం ప్రకాశమ్ **విశ్వథా** బహుప్రకారేణ అత్ర 'ప్రకారవచనే థాల్. అ. ౫।3।౨3' ఇతి థాల్ ప్రత్యయః, నతు 'ప్రత్నపూర్వవిశ్వేమాత్థాల్ ఛన్దసి. అ. ౫।3।౧౧౧' ఇత్యస్య ప్రవృత్తిః, ఇవార్థాభావాత్. **వి - అతనత్** వితనోతి విస్తృణాతి. తను విస్తారే స్వాదిః, వేదే భ్వాదిరపి దృశ్యతే.

అథ ద్వితీయోఽధ్యాత్మపరః. **అరుణప్సుః** ఆరోచమానరూపః ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **యత్** యదా **దూరాత్** వ్యవహితాద్ విప్రకృష్టాద్ వా ప్రదేశాత్, పదార్థాన్ **ఇహ ఇవ సతః** అత్ర సమీప ఇవ విద్యమానాన్ కుర్వన్ **అశిశ్వితత్** ఆరోచయతి, యోగినో మానసం ప్రకాశయతి, తదా **భానుమ్** భాసమానం జీవాత్మానమ్ **విశ్వథా** సర్వథా **వి - అతనత్** యోగైశ్వర్యప్రాపణేన విస్తారయతి వ్యాపక జ్ఞానయుక్తం కరోతీత్యర్థః. ॥౬॥

యోగాభ్యాసినో జనస్య పరమాత్మ ప్రదత్తేన దివ్యాలోకేన సూక్ష్మ వ్యవహిత వి ప్ర- కృష్టానాం పదార్థానాం, దూరస్థానాం తారావ్యూహానాం, ధ్రువాదినక్షత్రాణాం చ సమీపస్థస్తువద్ హస్తామలకసాక్షాత్కారో భవితుమర్హతీతి యోగదర్శనే విభూతిపాదే మహర్షిః పతఞ్జలిరాహ'.

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'దూరాదిహేవ యత్ సతః' ఇత్యత్ర చోత్ప్రేక్షా. ॥ ౬॥

భావార్థః- ఆరోచమానరూపః సూర్యో యదా స్వప్రకాశం మంగల బుధబృహస్పతి చన్ద్రాదిషు గ్రహోపగ్రహేషు ప్రక్షిపతి తదా తత్ప్రకాశేన తే ప్రకాశితా జాయన్తే, ప్రకాశశ్చాస్మచ్చక్షుషోః ప్రతిఫలితః సన్ దూరస్థానపి తాన్ సమీపవర్తిన ఇవ దర్శయతి. తథైవ యోగాభ్యాసేన యోగినాం మనః సు పరమాత్మనో దివ్యాలోకః ప్రతిఫలితః సన్ తేషు తాం శక్తిం జనయతి యయా తే సూక్ష్మవ్యవహిత విప్రకృష్టానపి పదార్థాన్ సాక్షాదన్తికస్థానివ పశ్యన్తి. ॥ ౬॥

౨౧౯. ఈ మంత్రములో సూర్యుని ప్రకాశముచే మరియు అధ్యాత్మ ప్రకాశముచే దూరమునందుండు పదార్థములుకూడ సమీపమునందున్నట్లు కాన్పించగలవను విషయముండును.

పదార్థము :-మొదట ఖగోళ పక్షములో:- (అరుణప్సుః) మెరయుచుండు రూపముగల సూర్యరూపుడగు ఇంద్రుడు (యత్) ఎపుడు (దూరాత్) ఖగోళమునందుగల దూరమునందలి ప్రదేశమునుండి మంగళ, బుధ, చంద్రుడు మున్నగు గ్రహోపగ్రహములను (ఇహ ఇవ సతః) ఇచ్చటనే సమీపమునందే స్థిరపరచుచు (అశిశ్వితత్) ప్రకాశింపజేయును. అపుడు (భానుమ్) తమ ప్రకాశమును (విశ్వథా) అనేక ప్రకారములుగ (వి అతనత్) విస్తీర్ణమొనర్చును.

రెండవది అధ్యాత్మపక్షములో :- (అరుణప్సుః) తేజోవంతమగు ఇంద్ర పరమేశ్వరుడు (యత్) ఎపుడు (దూరాత్) దూరమునుండి, అనగా వ్యవధానముతోగూడ, అనగా దూరప్రదేశమునుండి పదార్థములను (ఇహ ఇవ, సతః) ఇచ్చట సమీపమునందున్నట్లే చూపుచు (అశిశ్వితత్) యోగుల మానసములను ప్రకాశపరచును. అపుడు (భానుమ్) ప్రకాశమానమగు జీవాత్మను (విశ్వథా) సకలవిధములుగ (వి అతనత్) యోగైశ్వర్యమును ప్రాప్తింపజేసి విస్తీర్ణము, అనగా వ్యాపకమగు జ్ఞానవంతునిగనొనర్చును. ॥౬॥

యోగసాధకులకు పరమాత్మ ద్వార ప్రదత్తమైన ప్రకాశముచే సూక్ష్మమగు ఆకర్షణలందు స్థిరపరచుచు దూరస్థ పదార్థములను, దూరమందుగల నక్షత్ర తారాగణ వ్యూహములను మరియు ధ్రువుడు మున్నగు సమీపస్థ వస్తువులవలె, హస్తామలకములవలె సాక్షాత్కారము కాగలుగును. ఇది యోగదర్శనము, విభూతిపాదములో మహర్షి పతంజలిగారు చెప్పినారు. యోగసిద్ధుల సంబంధములో మహర్షి స్వామి దయానందుల అభిప్రాయము ఈ మంత్రముయొక్క సంస్కృత టిప్పణియందు చూడవచ్చును.

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. దూరమందున్నవానినికూడ సమీపమునకు తెచ్చియుంచుటయనునది ఉత్ప్రేక్షాలంకారమైయున్నది. ॥౬॥

భావార్థము :-ప్రకాశించుచున్న సూర్యుడు తన ప్రకాశమును సోముడు, మంగళుడు, బుధ, బృహస్పతి మున్నగు గ్రహ ఉపగ్రహములపై పడవేసినప్పుడు ఆ ప్రకాశముచే అవి ప్రకాశితమైపోవును. మరియు ఆ ప్రకాశము మన కనులపై ప్రతిఫలించి అట్టి దూరస్థిత పదార్థములనుకూడ సమీపమందున్నట్లే చూపును. అదేవిధముగా యోగాభ్యాసముచే యోగుల మనస్సులలో పరమాత్మయొక్క దివ్యదృష్టి ప్రతిబింబించి వారి అంతఃకరణములందు అట్టిశక్తిని ఉత్పన్నమొనర్చివేయును. ఇందువల్ల అవి సూక్ష్మమగు స్థితిని పొంది దూరస్థిత పదార్థములను గూడ సాక్షాత్తుగ ఎదుటనున్నట్లే కాన్పించుచుండును. ॥౬॥

219. Whin like the distant and glorious sun giving light to different objects, the spiritual dawn (of illumination) has manifested herself, she spreads light on every side. II6II

౨౨౦. ఋషిః - విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వా। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథేన్ద్రాధిష్ఠితౌ బ్రాహ్మణక్షత్రియౌ సమ్బోధయతి.

౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
౨౨౦. ఆ నో మిత్రా వరుణా ఘృతైర్గవ్యూ తిముక్షతమ్ ।
౨ 3 ౧ ౨
మధ్వా రజాఌసి సుక్రతూ ॥౭॥

౨ 3 ౨ ౧౨ర
ప. వి:-ఆ । నః । మిత్రా - మి - త్రా । వరుణా । ఘృతైః । గవ్యూతిమ్ - గో -
3 ౧౨ర ౧౨ర 3 ౧౨
యూతిమ్ । ఉక్షతమ్ । మధ్వా । రజాంసి । సుక్రతూ సు - క్రతూఇతి ॥౭॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్రేణ పరమాత్మనా నృపతినా వాఽధిష్ఠితౌ! **మిత్రావరుణౌ** బ్రాహ్మణ క్షత్రియౌ. బ్రహ్మైవ మిత్రః. శ. ౪ । ౧ । ౪ । ౧, క్షత్రం వై వరుణః. శ. ౨ । ౫ । ౨ । ౬. యువామ్ **నః** అస్మాకమ్ **గవ్యూతిమ్** రాష్ట్రభూమిమ్. గవాం ధేనూనాం యూతిః ఉచితభోజనాదినా సత్కారః యత్ర సా గవ్యూతిః. యౌతిః అర్చతికర్మా. నిఘం.3 । ౧౪. 'గోర్యూతౌ ఛన్దస్యుపసఙ్ఖ్యానమ్. అ. ౬ । ౧ । ౭౯ వా...' ఇత్యవాదేశః. యూతిః ఇతి 'ఊతి యూతి జూతి. అ. 3 । 3 । ౯౭' ఇతి క్తిన్ ప్రత్యయాన్తో నిపాతః. **ఘృతైః** ఘృతాదిపదార్థైః **ఆ ఉక్షతమ్** ఆసిఞ్చతమ్, సమృద్ధం కురుతమ్ ఇతి భావః. ఉక్షసేచనే, భ్వాదిః. హే **సుక్రతూ** సుజ్ఞానకర్మాణౌ. యువామ్ **మధ్వా** విద్యామధునా సహ **రజాంసి** క్షాత్రతేజాంసి, ఉత్పాదయతమ్ ఇతి శేషః. జ్యోతీ రజ ఉచ్యతే ఇతి నిరుక్తమ్. ౪ । ౧౯. ॥౭॥

భావార్థః-పరమాత్మనః ప్రేరణాం నృపతేశ్చ సాహాయ్యం ప్రాప్య బ్రాహ్మణక్షత్రియౌ రాష్ట్రస్య ప్రజాసు సమృద్ధిం విద్యాం, వీరతాం, క్షాత్రం తేజశ్చ యది జనయతస్తర్హి రాష్ట్రం పరమముత్కర్షం ప్రాప్నువర్హతి. ॥౭॥

౨౨౦. ఈ మంత్రములో అధిష్ఠింపబడిన బ్రాహ్మణులు మరియు క్షత్రియులను గూర్చి సంబోధించబడినది.

పదార్థము :- ఇంద్ర పరమాత్మ మరియు ఇన్ద్ర రాజుయొక్క అధికారములో నడుచుచుండు (మిత్రావరుణౌ) బ్రాహ్మణ మరియు క్షత్రియులారా! మీ రుభయులు (నః) మాయొక్క (గవ్యూతిమ్) రాష్ట్రభూమిని (ఘృతై) ఘృతము మున్నగు పదార్థములచే (ఆ అక్షతమ్)

సేచనమొనర్చుడు. అనగా సమృద్ధమొనర్చుడు. (సుక్రతూ) ఓ ఉత్తమ జ్ఞానకర్మల నొనర్చు సజ్జనులారా! మీ రుభయులు (మధ్వా) విద్యామధువుతోగూడ (రజాంసి) క్షాత్ర తేజములను ఉత్పన్నమొనర్చుడు. ॥౭॥

భావార్థము :- పరమాత్మచే ప్రేరణ, రాజుతో సహాయమును పొంది బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు రాష్ట్రప్రజల సమృద్ధి, విద్య, వీరత్వము మరియు క్షాత్రతేజమును ఒకవేళ ఉత్పన్నమొనర్చినట్లైనచో రాష్ట్రము పరమ అభివృద్ధిని పొందగలదు. ॥౭॥

220. O noble teacher and preacher friendly to all and giver of good knowledge; sprinkle our (spiritual) path with splendour O doers of noble deeds! Cool down our passions with the honey of knowledge. II7II

౨౨౧. ఋషిః - ప్రస్కణ్వః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథేన్ద్రాధీనా మరుతో వర్ణ్యన్తే.

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౨౧. ఉదు త్యే సూనవో గిరః కాష్ఠా యజ్ఞేష్వత్నత ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
వాశ్రా అభిజ్ఞు యాతవే ॥౮॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:-ఉత్ - ఉ । త్యే । సూనవః । గిరః । కాష్ఠాః । యజ్ఞేషు । అత్నత । వాశ్రాః। అభిజ్ఞు-
౩ ౨ ౧ ౨ర
అభి - జ్ఞు । యాతవే ॥౮॥

పదార్థః- **ప్రథమః** వాయుపరః. **సూనవః** ఇన్ద్రాఖ్యస్య పరమేశ్వరస్య సూర్యస్య వా పుత్రాః **త్యే** తే మరుతః పవనాః **యజ్ఞేషు** వృష్టిరూపేషు అధ్వరేషు, యదా **గిరః** వాచః, స్తనయిత్నుశబ్దాన్ **కాష్ఠాః** మేఘస్థాః అపః చ. ఆపోఽపి కాష్ఠా ఉచ్యన్తే. నిరు. ౨।౧౫. **ఉద్ అత్నత** ఉత్తన్వన్తి. స్తనయిత్నుగర్జన శబ్దాన్ ఉత్పాదయన్తి మేఘజలాని చాలయన్తి చేత్యర్థః. 'అత్నత అతనిషత, నిరు. ౧౨।౩౪.' తను విస్తారే, లఙర్థే లుఙ్, వికరణస్య లుక్ ఛాన్దసః. 'తనిపత్యోశ్ఛన్దసి' అ. ౬।౪।౯౯ అనేనోపధాలోపః. తదా **వాశ్రాః** వాశన్తే శబ్దాయన్తే ఇతి వాశ్రాః. వాశృ శబ్దే ధాతోరౌణాదికో రక్ ప్రత్యయః. రిమఝిమ శబ్దసహితాః ఆపః ఇత్యర్థః. వాశ్రా ఆపః పృథివీం తర్పయన్తు. అథ... ౪।౧౫।౧ ఇతి వచనాత్. **అభిజ్ఞు** పృథివ్యభిముఖమ్ **యాతవే** యాతుం ప్రక్రమన్తే. యా ప్రాపణే ధాతో స్తుమర్థే తవేన్ ప్రత్యయః. నిత్త్వాదాద్యుదాత్తత్వమ్.

అథ ద్వితీయః సైనికపక్షే. ఇన్ద్రస్య సేనాపతేః **సూనవః** పుత్రా ఇవ **త్యే** తే మరుతః సైనికాః **యజ్ఞేషు** సంగమనీయేషు సంగ్రామేషు **గిరః** జయఘోషాన్ **ఉద్ అత్నత** ఆకాశే విస్తారయన్తి, **కాష్ఠాః** దిశశ్చ. కాష్ఠా దిశో భవన్తి క్రాన్త్వా స్థితా భవన్తి. నిరు. ౨।౧౫. **ఉత్ అత్నత** ఉల్లఙ్ఘయన్తి. **అభిజ్ఞు** సైనికపద్ధత్యా జాన్వభిముఖమ్ **యాతవే** ప్రయాణాయ, తేషాం కృతే **వాశ్రాః** వాశృశబ్దే, ఉత్సాహవర్ధకాః శబ్దాః భవన్తీతి శేషః. స్థిరా వః సన్త్వాయుధా పరాణుదే వీళూ ఉత ప్రతిష్కభే ఋ. ౧।౩౯।౨ ఇత్యాదివర్ణనాని మరుతాం సైనికత్వం సూచయన్తి.

అథ తృతీయోఽధ్యాత్మపరః. ఇన్ద్రేణ జీవాత్మనా సంబద్ధాః **త్యే** తే **గిరః** శబ్దోచ్చారణ సాధనీభూతాః. గీర్యన్తే శబ్దా ఏభిస్తే **గిరః**. **సూనవః** ప్రేరకాః ప్రాణాః. షూ ప్రేరణే ధాతోః 'సువః కిత్' ఉ. 3 । 35 ఇతి ను ప్రత్యయో జ్ఞేయః. **యజ్ఞేషు** యోగాభ్యాసరూపేషు, యదా **కాష్ఠాః** చిత్తదిశః **ఉత్ అత్నత ఉ** ఊర్ధ్వం విస్తారయన్తి ఖలు తదా **అభిజ్ఞు** జానునీ ఆకుఞ్చ్యపద్మాసనబన్ధపూర్వకమ్ **యాతవే** మోక్షమధిగన్తుమ్ తేషాం చిత్తే **వాశ్రాః** ధర్మమేఘసమాధిజాః వర్షాః భవన్తి. యథోక్తం పాతఞ్జలే యోగశాస్త్రే ''ప్రసఙ్ఖ్యానేఽప్య కుసీదస్య సర్వథా వివేకఖ్యాతే ధర్మమేఘః సమాధిరితి''. ४।२९. ।౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ।౮॥

భావార్థః-పవనా యథా గగనే స్తనయిత్నుశబ్దం కుర్వన్తి, తథైవ సేనాపతే రథీనా యోద్ధారః సంగ్రామయజ్ఞే జయఘోషైః సర్వాదిశ ఆపూరయేయుః. యథా పవనా భూమౌ మేఘస్థాని జలాని వర్షన్తి, తథైవ ప్రాణాయోగినశ్చిత్తభూమౌ ధర్మమేఘసమాధిం వర్షేయుః. ।౮॥

౨౨౧. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని ఆధీనమునందుండునట్టి మరుత్తుల వర్ణనకలదు.

పదార్థము :- మొదట వాయువుల పక్షములో:- (సూనవః) పరమేశ్వరరూప, లేక సూర్యరూప ఇంద్రుని పుత్రులగు (త్యే) ఆ మరుద్గణము, అనగా పవనములు (యజ్ఞేషు) వృష్టి యజ్ఞములలో ఎప్పుడు (గిరః) విద్యుత్తు గర్జనలను మరియు (కాష్ఠాః) మేఘజలములను (ఉద్ అత్నత) విస్తీర్ణమొనర్చుచు అనగా విద్యుత్తును గర్జింపజేయుచుండునో మరియు మేఘముల జలములపై దెబ్బతీయుచుండునో అప్పుడు (వాశ్రాః) తుంపర తుంపరలుగ వర్షజలములు (అభిజ్ఞు) పృథివివైపు (యాతవే) వెళ్లుట ప్రారంభించును. అనగా వర్షము కురియసాగును.

రెండవది సైనికుల పక్షములో :- (సూనవః) సేనాపతిరూప ఇంద్ర పుత్రులవలె విద్యమానమైయున్న (త్యే) ఆ సైనికరూప మరుద్గణము (యజ్ఞేషు) ఒకరిపై కలియబడుచుండు సంగ్రామయజ్ఞములలో (గిరః) జయఘోషణములను (ఉద్ అత్నత) ఆకాశమునందు విస్తీర్ణమొనర్చును. మరియు (కాష్ఠాః) దిశలను (ఉద్ అత్నత) దుమికివెళ్లుచుండును. (అభిజ్ఞు)

మోకాళ్ళపై వంపివేసి (యాతవే) నడుచుటకు వానికొరకు (వాశ్రాః) ఉత్సాహమును పెంపొందించు శబ్దములను ఉచ్చరించబడుచుండును.

ఓ మరుద్గణమా! శత్రువులను పారద్రోలుటకు మీ అస్త్రశస్త్రములు చిరస్థాయి యై యుండుగాక! మరియు శత్రువులను నిరోధించుటకొరకు సుదృఢమగుగాక! (ఋ.౧-౩౯-౨) మున్నగు వైదిక వర్ణనలు మరుత్తుసైనికులను సూచించుచున్నవి.

మూడవది అధ్యాత్మ పక్షములో :- జీవాత్మరూప ఇంద్రునితో సంబద్ధమైన (త్యే) ఆ (గిరః) శబ్దోచ్చారణకు సాధనవంటి (సూనవః) ప్రేరకమగు ప్రాణము (యజ్ఞేషు) యోగాభ్యాసరూపయజ్ఞములలో (కాష్ఠాః) చిత్తముయొక్కదిశలను (ఉత్ అత్నత ఉ) పైన నడిపించినప్పుడు (అభిజ్ఞు) పద్మాసనము వేసికొని (యాతవే) మోక్షము వైపు వెళ్లుటకొరకు చిత్తములో (వాశ్రాః) ధర్మమేధ సమాధిజన్య వర్షములు కురియగలవు.।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :- పవనము లెటుల ఆకాశములో విద్యుత్తుయొక్క గర్జననొనర్చుచుండునో, అటులనే సేనాపతి అధీనములో నుండునట్టి యోధులు సంగ్రామరూప యజ్ఞములో జయ ఘోషణములతో దిశలన్నింటిని పరిపూర్ణమొనర్చుచుందురు. ఏ విధముగ పవనము మేఘములలో స్థిరమైయున్న జలములను భూమిపై వర్షింపజేయుచుండునో, అటులనే ప్రాణములు యోగియొక్క చిత్తభూమియందు ధర్మమేఘ సమాధిని వర్షింపజేయుచుండును.।౮॥

221. Let the airs that produce sound of the Vedic hymns at sacrifices, spread all around. II8II

౨౨౨. ఋషిః –మేధాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః –షడ్జః.

అథ కథం విష్ణుః త్రిధా చరణచఙ్క్రమణం కురుత ఇత్యుచ్యతే.

౩౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
౨౨౨. ఇదం విష్ణుర్వి చక్రమే త్రేధా ని దధే పదమ్।

౧ ౨ ౩ ౨
సమూఢమస్య పాంసులే ।౯॥

ప. పా:- ఇదమ్[౩ ౨] । విష్ణుః[౧ ౨ర] । వి - చక్రమే[౩] । త్రేధా[౨] । ని దధే[౩] । పదమ్[౨] । సమూఢమ్[౧ ౨ర] - సమ్ - ఊఢమ్[౩] । అస్య । పాంసులే[౨] ॥౯॥

పదార్థః- ఋచ ఇన్ద్ర దేవతాకత్వాద్ విష్ణురితీన్ద్రస్య విశేషణం జ్ఞేయమ్. **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **విష్ణుః** వేవేష్టి వ్యాప్నోతి చరాచరం జగత్ యః స ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః. విష్ఌ వ్యాప్తౌ జుహోత్యాదిః, విశ ప్రవేశనే తుదాదిః. వి - అశూ వ్యాప్తౌ స్వాదిః. ''విష్ణుర్విషితో భవతి, విశతేర్వా, వ్యశ్నోతేర్వా'' ఇతి నిరుక్తమ్ ౧౨ । ౧౯. **ఇదమ్** ఏతత్ సర్వం **జగత్ వి చక్రమే** పాదన్యాసేన వ్యాప్తవానస్తి. క్రము పాదవిక్షేపే, కాలసామాన్యే లిట్. **త్రేధా** త్రిప్రకారేణ - ఉత్పాదకత్వేన, ధారకత్వేన, ప్రలాయకత్వేన చ, తత్ర **పదమ్** పాదమ్, సత్తామ్ **నిదధే** నిహితవానస్తి. కిన్తు, **అస్య** విష్ణోః పరమేశ్వరస్య, తత్ పదమ్ **పాంసులే** పాఞ్చభౌతికేఽస్మిన్ జగతి. పాంసవః పృథివ్యాదీనాం చతుర్ణాం భూతానాం పరమాణవ ఆకాశశ్చాస్మిన్ సన్తీతి పాంసులం జగత్. 'సిధ్మాదిభ్యశ్చ'. అ. ౫ । ౨ । ౯౭ ఇతి మత్వర్థే లచ్. **సమూఢమ్** అన్తర్హితం, చర్మచక్షుషోరగోచరం విద్యతే. యథా ధూలిమయే ప్రదేశే నిగూఢం కస్యచిత్ పదం న దృగ్గోచరం భవతీతి ధ్వన్యతే. సమ్పూర్వాద్ **ఊహ** వితర్కే ధాతోర్నిష్ఠాయాం రూపమ్.

అథ ద్వితీయః సూర్యపరః. **విష్ణుః** స్వప్రకాశేన వ్యాపనశీలః ఇన్ద్రః సూర్యః ఇదమ్ ఏతత్ సర్వం గ్రహోపగ్రహచక్రమ్ **విచక్రమే** స్వకిరణచరణన్యాసేన వ్యాప్తవానస్తి. **త్రేధా** భూగర్భ - భూతల - గగనరూపేషు త్రిషు స్థానేషు **పదమ్** కిరణజాలమ్ **నిదధే** నిహితవానస్తి. కిన్తు **పాంసులే** పాంసుమయే భూగర్భే **అస్య** సూర్యస్య కిరణరూపం పదమ్ **సమూఢమ్** అన్తర్హితమస్తి, తర్కణీయమేవ భవతి, న తు ప్రత్యక్షమిత్యర్థః. ॥౯॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః, ఉపమాధ్వనిశ్చ. ॥౯॥

యాస్కమునిరిమం మన్త్రమేవం వ్యాచష్టే-యదిదం కిఞ్చ తద్ విక్రమతే విష్ణుః, త్రిధా నిధత్తే పదమ్ త్రేధా భావాయ పృథివ్యామ్ అన్తరిక్షే దివీతి శాకపూణిః. సమారోహణే విష్ణుపదే గయశిరసీత్యౌర్ణవాభః. సమూఢమస్య పాంసురేప్యాయనేఽన్తరిక్షే పదం న దృశ్యేత ఇతి. పాంసవః పాదైః సూయన్త ఇతి వా, పన్నాః శేరత ఇతి వా, పంసనీయా భవన్తీతి వా. నిరు. ౧౨ । ౧౯.

భావార్థః- విష్ణుః సూర్యః స్వరశ్మిభిర్వ్యాప్తః సన్ సర్వాన్ గ్రహోపగ్రహాన్ ప్రకాశయతి. సూర్యస్యైవ తాపేనౌషధివనస్పత్యాదయః పచ్యన్తే. సూర్యో యద్యపి త్రిష్వపి స్థానేషు కిరణ-చరణచఙ్క్రమణం విధత్తే, తథాపి తద్రశ్మయః పృథ్వీతలే దివి చైవ ప్రత్యక్షరూపేణ దృశ్యన్తే,

భూగర్భమపి ప్రస్తౌతి కథం మృత్కణాన్ లోహతామ్రసువర్ణాదిరూపేణ పరిణమయన్తీతి న సర్వేషాం చక్షుర్గోచరం, ప్రత్యుత భూగర్భవిదో వైజ్ఞానికా ఏవ తద్రహస్యం జానన్తి. తథైవ విష్ణుః పరమేశ్వరః స్వసత్తయా సకలమపి బ్రహ్మాణ్డం వ్యాప్నోతి. స సమస్త పదార్థాన్ సృష్ట్యవేళ్లు సృజతి, సృష్ట్వా ధారయతి, ప్రళయకాలే చ సంహరతీతి త్రిధాతస్య వ్యాపారస్త్రిధా పదన్యాసేన వర్ణితః. యద్యపి స సర్వత్రైవ స్వపదం నిధత్తే తథాపి కస్యచిత్ పాంసువిలీనం పదమివ తస్య సర్వత్ర విద్యమానమపి పదం దృగ్గోచరం న భవతి. ॥ ౯ ॥

అత్రేన్ద్రగుణవర్ణనపూర్వకం తదాహ్వానాత్, తత్సహాయకానాం మిత్రవరుణార్యమ్ణాం నేతృత్వప్రార్థనాద్, మిత్రావరుణయోర్మరుతాం విష్ణోశ్చాపి గుణకర్మకీర్తనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి విజానీత.

ఇతి తృతీయే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే తృతీయా దశతిః.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయ ఏకాదశః ఖణ్డః ॥

222. ఈ మంత్రమునలో విష్ణువెటుల మూడువిధములుగ అడుగులు వేయగలడను విషయమున్నది.

పదార్థము :- మొదట పరమాత్మ పక్షములో: ఇచ్చట మంత్రదేవత ఇంద్రుడు. కావున ఇంద్రుడు విశేషణమని ఎరుగవలెను. (విష్ణుః) చరాచరజగత్తులో వ్యాప్తమగు పరమేశ్వరుడు (ఇదమ్) ఈ ప్రపంచమునందంతటను (విచక్రమే) వ్యాపకమైయున్నాడు. (త్రేధా) మూడువిధములుగ, అనగా ఉత్పాదన, ధారణ మరియు వినాశక మను ఈ మూడు రూపములలో ఈ ప్రపంచమందాయన (పదమ్) తన పాదమును, అనగా తన సత్తాను - తన అధికారమును (నిదధే) స్థిరపరచినాడు. కాని (అస్య) ఈ పరమేశ్వరుని ఆ పాదము, అనగా అస్తిత్వము (పాంసులే) పాంచభౌతిక ఈ ప్రపంచములో (సమూఢమ్) దాగియున్నది. చర్మచక్షువులకు అగోచరమైయున్నది. ఎటులన ధూళిప్రదేశమందలి (సమూఢమ్) దాగియున్న (పదమ్) ఎవని పాదపు చిహ్నములు కనబడకుండునో ఐనను అట్టి ధ్వని ఇచ్చట ప్రస్ఫుటమగుచున్నది.

రెండవది సూర్యునిపక్షములో :- (విష్ణుః) తన ప్రకాశముచే అన్నిటిని వ్యాప్తపరచునట్టి సూర్యుడు (ఇదమ్) సకల గ్రహోపగ్రహచక్రములో (విచక్రమే) తన కిరణరూప చరణములను మోపియుంచినాడు. (త్రేధా) భూగర్భము, భూతలము మరియు ఆకాశమున ఈ మూడు స్థానములపై ఆయన (పదమ్) తన కిరణ సమూహరూప పాదములను (నిదధే) మోపియుంచినాడు. కాని (పాంసులే) ధూళిమయమగు భూగర్భములో (అస్య) ఈ సూర్యునికిరణరూప పాదచిహ్నములు (సమూఢమ్) తర్కణాగమ్యముగనే యున్నవి. ప్రత్యక్షముగ లేవు. ॥ ౯ ॥

ఇచ్చట శ్లేషాలంకారము మరియు ఉపమాధ్వనిమాత్రము గలదు.॥౯॥

భావార్థము :- విష్ణువగు సూర్యుడు తన కిరణములచే వ్యాపకుడై సమస్త గ్రహోప గ్రహములను ప్రకాశింపజేయును. సూర్యుని తాపమువల్లనే ఓషధి వనస్పతులు మున్నగునవన్నియును ఫలించును. సూర్యుడు మూడు స్థానములపై తన కిరణరూప పాదముల నుంచియున్నను ఆయన కిరణములు పృథివీతలము మరియు ఆకాశమునందుమాత్రమే ప్రత్యక్షరూపమున కాన్పించుచుండును. భూగర్భమందును చేరి అత డెటుల మట్టికణములను లోహము, రాగి, సువర్ణము మున్నగువానిరూపములో పరిణతమొనర్చివేయునో అది అందరి నేత్రములు చూడలేవు. కాని భూగర్భవేత్తలగు వైజ్ఞానికులు మాత్రమే ఈ రహస్యమును తెలిసికొనగలుగుదురు. అటులనే విష్ణువగు పరమేశ్వరుడు తన శక్తిచే బ్రహ్మాండమును వ్యాప్తపరచినాడు. ఆయన సమస్త పదార్థములను సృష్ట్యారంభములో ఉత్పన్నమొనర్చును. ఉత్పన్నమొనర్చి ధారణమొనర్చును మరియు ప్రళయకాలములో వానిని సంహారమొనర్చును. ఈ మూడు రూపములుగల ఆయన కార్యమును ముప్పిధముల పాదముల నుంచురూపమున వర్ణన యొనర్చబడినది. ఐనను ఆయన సకలస్థలములందును తన పాదములను మోపి యుంచినాడు. కాని ఎటుల ఎవనిపాదచిహ్నమైనను ధూళియందు దాగియుండి చూడబడకుండనుండునో, అటులనే ఆయన సర్వత్ర విద్యమానమైన స్వరూపము కూడ దృష్టిగోచరము కాజాలకుండును.॥౯॥

ఈ దశతియందు ఇంద్రుని గుణవర్ణన పూర్వకముగ ఆయన నాహ్వానపూర్వక కారణము, ఆయన సహాయక మిత్ర, వరుణ, అర్యమాలనేతృత్వముయొక్క కారణము, మిత్రావరుణులు మరుత్తులు మరియు విష్ణువుయొక్క గుణకర్మల కీర్తన నొనర్చు కారణమున ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సాంగత్యము గలదని యెరుగవలెను.

తృతీయప్రపాఠకమందలి ప్రథమార్ధములో తృతీయాదశతి సమాప్తము

ద్వితీయాధ్యాయములో ఏకాదశఖణ్డము సమాప్తము

222. God pervades this universe consisting of the earth, the middle regions and the sky. He keeps His wonderful Form hidden in every atom. [Sayana's commentary referring to Vamanavatar is simply ridiculous, far fetched and against the Nirukta]. ॥9॥

చతుర్థీదశతిః

౨౨౩. ఋషిః –మేధాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథేన్ద్రః కస్య సోమరసం పిబేదిత్యాహ.

౨౨౩. అతీహి మన్యుషావిణం సుషువాం౬ సముపేరయ ।
అస్య రాతౌ సుతం పిబ ॥౧॥

ప. వి:–అతి – ఇహి । మన్యుషావిణమ్ – మన్యు – సావిణమ్ । సుషువాంసమ్ । ఉప ।
ఆ – ఈరయ । అస్య । రాతౌ । సుతమ్ । పిబ ॥౧॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. హే ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! త్వమ్ **మన్యుషావిణమ్** యో మన్యునా ఉన్మనస్త్వేన హార్దికప్రీతిరాహిత్యేన సునోతి ఉపాస్తే తం **అతి ఇహి** అతిక్రమ్య గచ్ఛ. **సుషువాంసమ్** హార్దికప్రీత్యా ఉపాసనారసమభిషుతవన్తమ్. షుఞ్ అభిషవే, లిటః క్వసుః. **ఉప-ఆ -ఈరయ** స్వాన్తికే ఆనయ. ఈరగతౌ కమ్పనే చ, ణ్యన్తః. **అస్య** యజమానస్య **రాతౌ** ఆత్మసమర్పణే ప్రవృత్తే సతి **సుతమ్** అభిషుతమ్ శ్రద్ధారసమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. హే ఇన్ద్ర రాజన్! త్వమ్ **మన్యుషావిణమ్** క్రోధోద్వమితారం దుష్టశత్రుమ్ **అతి - ఇహి** పరాజయస్వ. **సుషువాంసమ్** కరప్రదానరూపం సోమసవనం కృతవన్తం ప్రజాజనమ్ **ఉప - ఆ - ఈరయ** ఉపేత్య శుభకర్మసు ప్రేరయ. **అస్య** ప్రజాజనస్య **రాతౌ** కరప్రదానే ప్రవృత్తే సతి **సుతమ్** అభిషుతం కరమ్ **పిబ** స్వీకురు, స్వీకృత్య చ ''ప్రజానామేవ భూత్యర్థం స తాభ్యో బలిమగ్రహీత్. సహస్రగుణముత్స్రష్టుమాదత్తే హి రసం రవిః'' (రఘు. ౧। ౧౮) ఇతి న్యాయేన సహస్రగుణం కృత్వా ప్రజాహితాయైవ వ్యయస్వ.

అథ తృతీయోఽధ్యయనాధ్యాపనపరః. హే ఇన్ద్ర విద్యుద్వత్తీవ్రబుద్ధే విద్యైశ్వర్యజిజ్ఞాసో విద్యార్థిన్. త్వమ్ **మన్యుషావిణమ్** మన్యునా కోపవిద్వేషాదినా సునోతి విద్యాం దదాతి యస్తం గురుమ్ **అతి - ఇహి** అతిక్రమస్వ, తత్సకాశే విద్యామధ్యేతుం మా యాసీః. **సుషువాంసమ్** యః ప్రేమ్ణా విద్యాం దదాతి తమ్ **ఉప-ఆ-ఈరయ** ఉపేత్య విద్యాం దాతుం ప్రార్థయ. **అస్య** ప్రేమ్ణా

విద్యాదాతుః గురోః **రాతౌ** విద్యాదానే ప్రవృత్తే **సుతం** జ్ఞానరసం **పిబ** ఆస్వాదయ. దేవేన మనసా రమణపద్ధత్యా చ ఛాత్రాణామధ్యాపనముచితమితి భావః. యథాహ శ్రుతిః - ''పునరేహి వాచస్పతే దేవేన మనసా సహ. వసోష్పతే నిరమయ మయ్యేవాస్తు మయి శ్రుతమ్. అథ. ౧।౧।౨'' ఇతి. ॥౧॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౧॥

భావార్థః-పరమేశ్వరస్తస్య శ్రద్ధారసం న స్వీకరోతి య ఉదాసీనేన మనసా ప్రయచ్ఛతి. రాజాపి శత్రుం న, ప్రత్యుత కరప్రదాతారం ప్రజాజనమేవ వర్ధయతి. గురుభిరపి సరళప- ద్ధత్యా ప్రేమ్ణా చ ఛాత్రాః పాఠనీయాః, న తు జటిలపద్ధత్యా క్రోధవిద్వేషాదివశీ భూతైర్వా. ॥౧॥

౨౨౩. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుడు ఎవరి సోమరసమును పానమొనర్చవలెను విషయము గలదు.

పదార్థము :-మొదట అధ్యాత్మపక్షములో :- ఓ ఇంద్ర పరమాత్మా! నీవు (మన్యుషావిణమ్) ఎవరు ఉదాసీనభావముతో, అనగా హృదయములో ప్రీతియుంచకుండనే ఉపాసన యొనర్చుదురో (అతి ఇహి) అట్టివారిని (ఉప ఆ ఈరయ) వారి సమీపమునకు చేర్చుకొనకుము (అస్య) ఇట్టి యజమానికి (రాతౌ) ఆత్మసమర్పణ ప్రవృత్తి కలిగినప్పుడు (సుతమ్) అట్టివారి శ్రద్ధారసమును (పిబ) పాణమొనర్చుము.

రెండవది రాజాపక్షములో :- ఓ ఇంద్రరాజా! నీవు (మన్యుషావిణమ్) క్రోధమును క్రక్కుచుండు దుష్టశత్రువును (అతి ఇహి) పరాజయమొనర్చుము (సుషువాంసమ్) పన్నులరూప సోమయాగమునొనర్చునట్టి ప్రజలను (ఉప ఆ ఈరయ) సమీపించు శుభకర్మలందు ప్రేరణ నొనర్చుము. (అస్య) ఈ ప్రజలయొక్క (రాతౌ) కరరూప పన్నులను చెల్లించు ప్రవృత్తి కలిగినప్పుడు (సుతమ్) అట్టి చెల్లించినట్టి పన్నును(పిబ) స్వీకరించుము. మరియు స్వీకరించిన పిదప దానిని వేలాది గుణముల రూపమున ప్రజలకు శుభకార్యరూపముననే వ్యయమొనర్చుము. ఎటులన సూర్యుడు భూమిష్ఠరసములను వేలాదిగుణముల రూపములో వర్షించుటకొరకే గ్రహించుచుండునట్లు వ్యయపరచుము.

మూడవది అధ్యయన, అధ్యాపన పక్షములో:- ఓ ఇంద్ర! విద్యుత్తువంటి తీవ్రబుద్ధిగల విద్యార్థులారా! మీరు (మన్యుషావిణమ్) క్రోధము, ద్వేషము మున్నగువానిచే విద్యాదాన మొనర్చునట్టి గురువులను (అతి ఇహి) వదలివేయుడు. వారివద్ద విద్యను నేర్చుటకు వెళ్లకుడు (సుషువాంసమ్) ప్రేమతో విద్యాదానమొనర్చువారివద్దకే (ఉప ఆ ఈరయ) చేరి విద్యను నేర్చుటకొరకు ప్రార్థించుడు. (అస్య) అట్టి గురువుయొక్క (రాతౌ) విద్యాదానము ప్రవృత్తిగ యున్నప్పుడు (సుతమ్) జ్ఞానరసమును (పిబ) త్రాగుడు.

దీనివల్ల సూచితమగుచున్న అభిప్రాయమేమన, అధ్యాపకులు విద్యార్థులయెడ దివ్యమగు మనస్సునుంచి రమణమగు పద్ధతిలో చదివించుచుండవలెను. అథర్వవేదములో విద్యార్థుల పక్షమునుండి ఆచార్యులకు వాణుల అధిపతి మరియు విద్యాధనముల స్వామివగు ఓ ఆచార్యవర్యా! మీరు దివ్యమగు మనస్సుతోగూడ మా మధ్యకు మరల మరల వచ్చుచుండుడు. మరియు ఇదే రమణ (మనోహర) పద్ధతిలో మాకు విద్యాదానము అనగా చదువుకొనిన శాస్త్రముల నెప్పుడును మరచిపోకుండునట్లు బోధించుడని విన్నవించబడినది. (అథర్వ ౧-౧-౨)॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు ' ఉదాసీన మనస్సుతో ఇచ్చువారి శ్రద్ధారసమును' స్వీకరించడు. రాజుకూడ శత్రువుల పన్నును గ్రహించకుండును. కాని పన్నును చెల్లించునట్టి ప్రజలను మాత్రమే వృద్ధిచేయుచుండును. గురువులుకూడ సరళపద్ధతితో మరియు ప్రేమపూర్వకముగ విద్యార్థులను చదివించవలెను. జటిలపద్ధతిలో మరియు క్రోధము, విద్వేషము మున్నగువానికి వశీభూతులై మాత్రము విద్యను నేర్పవలదు.॥౧॥

223. O God Thou passest by the wrathful offerer; and speedest the man who pours oblation (of devotion and knowledge). Enjoy the juice (of devotion) which he presents to Thee. [This is also applicable to a noble king taking libation and juice literally in material sense. The first line clearly implies that we should over come wrath]. ll1ll

౨౨౪. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ కుతోఽస్మాభిర్దేవస్య పరమాత్మనః స్తుతిః కార్యేత్యుచ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౨౨౪. కదు ప్రచేతసే మహేవచో దేవాయ శస్యతే ।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
తదిద్ధ్యస్య వర్ధనమ్ ॥౨॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప. వి: – కత్ – ఉ । ప్రచేతసే – ప్ర – చేతసే । మహే । వచః । దేవాయ । శస్యతే । తత్-

౩ ౧ ౨ర
ఇత్ । హి । అస్య । వర్ధనమ్ ॥౨॥

పదార్థః-కత్ ఉ కిమర్థం ఖలు **ప్రచేతసే** ప్రకృష్టం చేతో జ్ఞానం చిత్తం వా యస్య తస్మై, ప్రకృష్ట జ్ఞానాయ ప్రకృష్టచిత్తాయ వా, '**మహే** మహతే, **దేవాయ** దివ్యగుణకర్మస్వభావాయ ఇన్ద్రాయ పరమేశ్వరాయ **వచః** స్తుతివచనం **శస్యతే** ఉచ్చార్యతే? ఇతి ప్రశ్నః. తదుత్తరం దీయతే - **హి** యస్మాత్ **తత్** తత్ స్తుతివచనమ్ **ఇత్** నిశ్చయేన **అస్య** స్తోతుర్యజమానస్య **వర్ధనమ్** వృద్ధికరం భవతి. ॥౨॥

భావార్థః-పరమేశ్వరాయ యాని స్తుతివచాంస్యుదీర్యన్తే తైః స్తోతురేవ వృద్ధిరున్నతిశ్చ భవతీతి విజ్ఞేయమ్. ॥౨॥

౨౨౪. ఈ మంత్రములో మనము పరమాత్మస్తుతి ఏల చేయవలెనను విషయవర్ణన యుండును.

పదార్థము :-(కత్ ఉ) ఎందులకు (ప్రచేతసే) ఉత్తమజ్ఞానము మరియు అచంచలచిత్తముగల (మహే) మహానుభావులగు (దేవాయ) దివ్యగుణకర్మ స్వభావములుగల ఇన్ద్ర పరమేశ్వరునికొరకు (వచః) స్తుతివచనములను (శస్యతే) ఉచ్చారణ మొనర్చబడుచుండును? అను ప్రశ్నవచ్చును. ఈ ప్రశ్నకు సమాధానమేమన (తత్) అట్టి స్తుతి వచనములు (అస్య) ఈ స్తుతికర్తయగు యజమానుని (వర్ధనమ్) వృద్ధి పరచునవియై యుండును. ॥౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని కొరకు ఏ స్తుతి వచనముల కీర్తన యొనర్చబడునో, వానియందు స్తోతల వృద్ధి మాత్రమే నిహితమైయున్నది. మరియు వారి జయము మాత్రమే యుండునని ఎరుగవలయును. ॥౨॥

224. Whatever word (how ever little) is addressed to God who is Great and Omniscient, it exalted the devotee spiritually. II2II

౨౨౫. ఋషిః -మేధాతిథిః ప్రియమేధౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః -షడ్జః.

కస్య కృతమపి కార్యం వృథైవ భవతీత్యాహ.

3౨ 3 ౨ 3౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
౨౨౫. ఉక్థం చ న శస్యమానం నాగో రయిరా చికేత।

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
న గాయత్రం గీయమానమ్ ॥3॥

ప. వి:- ఉక్థమ్ । చ । న । శస్యమానమ్ । న । అగోః - అ - గోః । రయిః । ఆ । చికేత । న । గాయత్రమ్ । గీయమానమ్ ॥3॥

పదార్థః- **అగోః** అస్తోతుః అశ్రద్ధదానస్య జనస్య. గాయతీతి గాః వేదపాఠీ స్తోతా. గౌరితి స్తోతృనామసు పఠితమ్. నిఘం...3।౧౬. యో గాయన్నపి శ్రద్ధధానేన మనసా నగాయతి సః అగౌరిత్యుచ్యతే తస్య. **న** నైవ **శస్యమానమ్** ఉదీర్యమాణమ్ **ఉక్థమ్ చ** స్తోత్రం హి **న** నైవ **రయిః** దీయమానం ధనమ్, **న** నైవ చ **గీయమానమ్** గానవిషయీక్రియమాణమ్ **గాయత్రమ్** గాయత్రనామకం సామ **ఆచికేత** ఆచికితే, కదాపి అవబుద్ధం కేనచిత్. కిత జ్ఞానే లిట్, కర్మణి పరస్మైపదం ఛాన్దసమ్. అతః శ్రద్ధయైవ ఇన్ద్రస్తుత్యాదికం కర్మ కరణీయమితి భావః. ॥3॥

అత్ర ఉక్థశంసనగాయత్రగానాదిరూపే కారణే సత్యపి తత్ జ్ఞానరూపకార్యానుత్పత్తివర్ణనాద్ విశేషోక్తిరలఙ్కారః. ॥3॥

భావార్థః-శ్రద్ధావిహీనస్య జనస్య శస్తమపి స్తోత్రమశస్తమివ భవతి, దత్తమపి ధనమదత్తమివ భవతి, గీతమపి చ సామగానమగీతమివ భవతి. అతః శ్రద్ధయైవ సర్వాణి శుభకార్యాణి సమ్పాద్యాని.॥3॥

223. ఈ మంత్రములో ఎవరు చేసిన కార్యములు వ్యర్థమగు నను విషయముండును.

పదార్థము :- (అగోః) అశ్రద్ధగలజనులు (న శస్యమానమ్) ఉచ్చారణ యొనర్చుచు (ఉక్థమ్ చ) స్తోత్రములనే (న రయిః) దానములనే చేయబడకుండ (న గీయమానమ్) మాన్యత నీయబడకుండ (గాయత్రమ్) సామగానము (ఆ చికేత) ఎప్పుడైన, ఎవరితోనైన తెలిసికొనబడియుండినచో, వారివల్లనే శ్రద్ధాపూర్వకముగా పరమేశ్వరుని విషయములో స్తుతిమున్నగువానిని తెలిసికొని కర్మనొనర్చవలెను. ॥3॥

ఈ మంత్రములో స్తోత్రములు ఉచ్చారణ, గాయత్రిగానము మున్నగు కారణములుండియున్నను దాని జ్ఞానరూప కర్మయొక్క ఉత్పత్తి వర్ణించబడనందున ఇందువిశేషోక్తి అలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- శ్రద్ధారహిత మనుష్యుల ఉచ్చారణ నొనర్చబడిన స్తోత్రములుకూడ ఉచ్చరించబడనట్టివిగనే యుండును. ఇచ్చినట్టి దానముసైతము ఈయనివంటిదిగనేయగును. మరియు గానమొనర్చిన సామగానముకూడ గాయనమొనర్చబడనిగానము వలెనే యుండును. కావుననే శ్రద్ధతోనే శుభకర్మలన్నియును సంపాదితమొనర్చుకొనవలెను. ॥3॥

225. Does not the Omniscient Lord know the praises and the songs sung by a good singer? He certainly knows them well. II3II

౨౨౬. ఋషిః - విశ్వామిత్రః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమేశ్వరః కీదృశోఽస్తి, రాజా చ కీదృశో భవేదిత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౨౬. ఇన్ద్ర ఉక్థేభిర్మన్దిష్ఠో వాజానాం చ వాజపతిః ।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
హరివాన్ త్సుతానాం సఖా ॥౪॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర ౩
ప. వి:- ఇన్ద్రః । ఉక్థేభిః । మన్దిష్ఠః । వాజానామ్ । చ । వాజ పతిః - వాజ -పతిః।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩
హరి వాన్ । సుతానామ్ । సఖా - స - ఖా ॥౪॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **ఇన్ద్రః** పరమైశ్వర్యవాన్, విఘ్నవిదారకః, సుఖాదిప్రదాతా పరమేశ్వరః **ఉక్థేభిః** ఉక్థైః వేదమన్త్రైః **మన్దిష్ఠః** మన్త్రాధ్యేతృణామ్ అతిశయేన హర్షయితా వర్తతే. యథా కశ్చిన్మహాకవిః స్వకావ్యేన కావ్యపాఠకాన్ హర్షయతి తథేత్యర్థః. మది స్తుతిమోదమదస్వప్నకాన్తిగతిషు, తృచి మన్దితా, అతిశయేన మన్దితా ఇతి మన్దిష్ఠః, మన్దితృ శబ్దాదిష్ఠని, 'తురిష్ఠేమేయస్సు' అ. ౬ । ౪ । ౧౫౪ ఇతి తృచో లోపః. **వాజానామ్ చ** బలానాం చ. వాజ ఇతి బలనామ. నిఘం...౨ । ౯. **వాజపతిః** బలపతిః అస్తి. కిఞ్చ **హరివాన్** ప్రశస్తప్రాణవాన్ సః. ప్రశస్తార్థే మతుప్. ప్రాణో వై హరిః, స హి హరతి. కౌ. బ్రా. ౧౭ । ౧. **సుతానామ్** సర్వేషామ్ పుత్రాణాం సర్వాసామ్ పుత్రీణాం చ **సఖా** మిత్రమ్ అస్తి.

అథ **ద్వితీయో** రాజపరః. **ఇన్ద్రః** రాజా **ఉక్థేభిః** యశోభిః **మన్దిష్ఠః** అతిశయేన ఆనన్దజనకః, **వాజానామ్ చ** సర్వవిధానామ్ అన్నానాం ధనానాం బలానాం విజ్ఞానానాం చ **వాజపతిః** అన్నపతిః ధనపతిః బలపతిః విజ్ఞానపతిశ్చ, **హరివాన్** హరన్తి జనం స్వస్వవిషయేషు ఇతి హరయః ఇన్ద్రియాణి తద్వాన్ ప్రశస్తేన్ద్రియో జితేన్ద్రియో వా, యద్వా హరన్తి వహన్తీతి హరయః విద్యుదాదిభిః సఞ్చాల్యమానాని తీవ్రవేగాని భూజలాన్తరిక్షయానాని తద్వాన్, రాజ్యే తత్ప్రబన్ధకర్తేత్యర్థః, కిఞ్చ **సుతానామ్** పుత్రతుల్యానాం ప్రజాజనానామ్ **సఖా** సుహృద్ భవేత్. ॥౪॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'వాజా, వాజ' ఇత్యత్ర చ ఛేకానుప్రాసః. ॥౪॥

భావార్థః-యథా విశ్వసమ్రాట్ పరమేశ్వరో వివిధగుణగణాగ్రణీరస్తి, తథైవ ప్రజానాం మధ్యే యో జనః కీర్తిమాన్ కీర్తిజనకో ధనపతిర్బలవాన్ విజ్ఞానవాన్ జితేన్ద్రియః సుప్రబన్ధకః సర్వైః సహ సౌహార్దేన వ్యవహర్తా చ భవేత్ స ఏవ రాజపదేఽభిషేచనీయః.॥౪॥

౨౨౬. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడెట్లుండును? రాజు ఎట్లుండవలెనను విషయము గలదు.

పదార్థము :- మొదట పరమేశ్వర పక్షములో:- (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడు, విఘ్నములను విదీర్ణమొనర్చువాడు, సుఖములు మున్నగువాని ప్రదాతయగు పరమాత్మ (ఉక్థేభిః) వేదమంత్రములతో (మన్దిష్ఠః) అత్యంతానందమునొనర్చువాడు (వాజానాం చ) మరియు సకల బలముల (వాజపతిః) స్వామి (హరివాన్) ప్రశస్తమగు ప్రాణముగలవాడు మరియు (సుతానామ్) సమస్త పుత్రపౌత్రాదుల స్నేహితుడై యున్నాడు.

రెండవది రాజు పక్షములో:- (ఇన్ద్రః) రాజు (ఉక్థేభిః) కీర్తిప్రతిష్ఠలచే (మన్దిష్ఠః) ఎల్లరకు అత్యంత ఆనందము నిచ్చువాడు (వాజానాం చ) అన్నివిధములగు అన్నములు, ధనములు, బలములు మరియు విజ్ఞానములకు (వాజపతిః) స్వామి (హరివాన్) జితేంద్రియుడు లేక రాజ్యములో విద్యుత్తు మున్నగువానిచే తీవ్రముగ నడుచునట్టి భూయానములు, జలయానములు మరియు విమానముల ప్రబంధము నొనర్చునట్టి (సుతానామ్) పుత్రులవంటి ప్రజల (సఖా) మిత్రుడైయుండవలెను.॥౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. 'వాజా, వాజలో' ఛేకానుప్రాసము గలదు.॥౪॥

భావార్థము :- విశ్వసామ్రాట్టుయగు పరమేశ్వరుడెటుల అనేక విధములగు గుణసముదాయములకు అగ్రణియైయున్నాడో, అటులనే ప్రజలమధ్య ఏ మనుష్యులు యశోవంతులు, యశస్సులనిచ్చువారు, ధనపతులు, బలవంతులు, విజ్ఞానులు, జితేంద్రియులు, ఉత్తమ ప్రబంధకులతో మరియు అందరియెడ సౌహార్ద్రతతో వర్తించువారై యుందురో అట్టివారినే రాజపదవిపై ప్రతిష్ఠించవలెను.॥౪॥

226. God is the Lord of every thing that gives strength. He is pleased with sincere praises. He is the Friend of all His sons and He is endowed with powers destroying all evils. II4II

౨౨౭. ఋషిః –మేధాతిథిః ప్రియమేధా। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః –షడ్జః.

అథ పరమాత్మానముపాసనాయజ్ఞే నిమన్త్రయన్నాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨
౨౨౭. ఆ యాహ్యుప నః సుతం వాజే భిర్మా హృణీయథాః।

౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨
మహాఀ ఇవ యువజానిః ॥౫॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨
ప. వి:– ఆ । యాహి । ఉప । నః । సుతమ్ । వాజేభిః । మా – హృణీయథాః । మహాన్ –
౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ఇవ । యువ జానిః – యువ – జానిః ॥౫॥

పదార్థః-హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! మహాంస్త్వమ్ **వాజేభిః** వాజైః ఆధ్యాత్మిక బలరూపై ర్యోగైశ్వర్యరూపైశ్చ ఉపహారైః సహ **నః** అస్మాకమ్ **సుతమ్** ప్రారబ్ధముపాసనాయజ్ఞమ్ **ఆ యాహి** ఆగచ్ఛ, **మా హృణీయథాః** రోషం సంకోషం చ మా కార్షీః. హృణీఙ్ రోషణే లజ్జాయాం చ, కణ్డ్వాదిః. **ఇవ** యథా **యువజానిః** యువతిః తరుణీ జాయా ధర్మపత్నీ యస్య తాదృశః **మహాన్** గుణైర్విశాలః కశ్చిత్ పురుషః సంకోచం రోషం చ విహాయ వాజైః బహుమూల్యైరుపహారైః సహ భార్యామాదాయ పరేషాం యజ్ఞం గచ్ఛతి. ॥౫॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౫॥

భావార్థః-యథా రూపవద్భార్యః కశ్చిన్మహాన్ పురుషః సామాన్యజనానామపి నిమన్త్రణం స్వీకృత్యోపహారానాదాయ భార్యయా సహ తేషాం యజ్ఞం గచ్ఛతి, తథైవ మహానపి పరమాత్మా తుచ్ఛైరప్యస్మాభిరాయోజితే ఉపాసనాయజ్ఞే ఆధ్యాత్మికానామైశ్వర్యాణాముపహారం గృహీత్వా సమాగచ్ఛేత్. ॥౫॥

౨౨౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మను ఉపాసన యజ్ఞములో పిలుచుకొనబడుచున్నది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్రపరమేశ్వరా! మహనీయుడవగు నీవు (వాజేభిః) ఆధ్యాత్మబలరూపము మరియు యోగైశ్వర్యరూపములతోగూడ (నః) మా (సుతమ్) ప్రారంభమొనర్చబడిన ఉపాసనాయజ్ఞములో (ఆ యాహి) పాల్గొనుము (మా హృణీయథాః) రోషము మరియు సంకోచమునొందకుము (ఇవ) ఎటుల (యువజానిః) పత్నిగల (యువతి)(మహాన్) ఉత్తమ గుణములచే మహనీయుడగు ఏ వ్యక్తియైనను బహుమూల్య ఉపహారములతో గూడ పత్నిసహితముగ ఇతరుల యజ్ఞములందు పాల్గొనుచుండుడు. ॥౫॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారముగలదు. ॥౫॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ అనుకూలవతియగు భార్యతోగూడ ఏ మహావ్యక్తియైనను సామాన్యవ్యక్తుల నిమంత్రణమును స్వీకరించి ఉపహారములను దీసికొని వారి యజ్ఞములకు వెళ్ళుచుండునో, అటులనే మహాన్ పరమాత్మయును సామాన్యులమైన మన ఆయోజిత ఉపాసనాయజ్ఞములకు ఆధ్యాత్మిక ఐశ్వర్యముల ఉపహారములను గొనిపోవుచుండును. ॥౫॥

227. O Lord, come to our libations (of devotion) with wealth of knowledge and strength. Be not Thou angry with us like a noble householder having virtuous youthful wife, who is never angry with her, but over looks her short coming. II5II

౨౨౮. ఋషిః –కౌత్సో దుర్మిత్రః సుమిత్రో వా। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః –షడ్జః.

అథ భౌతికీం దివ్యాం చ వృష్టిం కామయమానః కశ్చిదాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౨౨౮. కదా వసో స్తోత్రం హర్యత ఆ అవ శ్మశారుధద్వాః ।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
దీర్ఘం సుతం వాతాప్యాయ ॥౬॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– కదా। వసో । స్తోత్రమ్ । హర్యతే । ఆ । అవ । శ్మశా। రుధత్ – వా రితి। దీర్ఘమ్।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
సుతమ్ । వాతాప్యాయ – వాత – ఆప్యాయ ॥౬॥

పదార్థః- ప్రథమో భౌతికవృష్టిపరః. చిరకాలీన వృష్టివ్యుపరమే సతి జలాభావపీడితః కశ్చిదాహ. హే **వసో** నివాసప్రద ఇన్ద్ర జగదీశ్వర! వృష్ట్యర్థమ్ **స్తోత్రమ్** స్తోమమ్ **హర్యతే** త్వాం ప్రతి గమయతే మహ్యమ్. హర్య గతికాన్త్యోః శతరి చతుర్థ్యేకవచనే రూపమ్. **కదా** కస్మిన్ కాలే **శ్మశా** వృష్ట్యుదక పూర్ణా నదీ కుల్యా వా. శ్మశా శు అశ్నుతే ఇతి వా, శ్మ అశ్నుతే ఇతి వా. నిరు. ౫ । ౧౨. **వాః** ఉదకమ్ **ఆ అవరుధత్** ఆనీయ క్షేత్రజలాశయాదౌ అవరోత్స్యతి. రుధిర ఆవరణే ధాతోర్లేటి రూపమ్. మయా **వాతాప్యాయ** ఉదకాయ. వాతాప్యమ్ ఉదకం భవతి, వాత ఏతదాప్యాయయతి. నిరు. ౬ । ౨౮. **దీర్ఘమ్** దీర్ఘకాలం యావత్ **సుతమ్** వృష్టియాగో నిష్పాదితః.

అథ ద్వితీయోఽధ్యాత్మవృష్టిపరః. దివ్యానన్దరసపూర్ణస్య పరమేశ్వరస్య సకాశాదానన్దవృష్టిం కామయమానః కశ్చిదాహ. హే **వసో** నిర్ధనస్య మమ ధనభూత, నివాసప్రద జగదీశ్వర! ఆనన్దరసవర్షనార్థమ్ స్తోత్రమ్ స్తుతిమ్ **హర్యతే** త్వాం ప్రతి గమయతే మహ్యమ్ **కదా** కస్మిన్ కాలే **శ్మశా** త్వత్సకాశాత్ ప్రవహన్తీ ఆనన్దవారిధారా **వాః** ఆనన్దరసమ్ **ఆ అవరుధత్** ఆనీయ మదీయే హృదయరూపే క్షేత్రే జలాశయే వా అవరోత్స్యతి? హే రసాగార! చిరదుఃఖదావాగ్నిదగ్ధేన మయా **వాతాప్యాయ** దివ్యానన్దవారివర్షణాయ **దీర్ఘమ్** సుదీర్ఘకాలం యావత్ **సుతమ్** శ్రద్ధారసప్రస్రవణపూర్వకమ్ అధ్యాత్మయాగో నిష్పాదితః. తథాపి కిమితి ఆనన్దవారివర్షా మాం న ప్రాప్నువన్తి. ॥౬॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౬॥

భావార్థః-యథాఽనావృష్టౌ జాతాయాం వర్షణార్థం దీర్ఘో వృష్టియజ్ఞోఽనుష్ఠీయతే తథైవానన్దరసపిపాసురహమానన్దరసవృష్టిమాప్తుం దీర్ఘం ధ్యానయజ్ఞం చిరాదనుతిష్ఠన్నస్మి. హే ప్రభో! తథాపి కిమితి త్వమానన్దవారి న వర్షయసి? వర్షయ, వర్షయ, దేవ! దివ్యానన్దం

వర్షయ. అన్యథా బహువిధసాంసారికసంతాపసంతప్తోఽహం నోత్సహిష్యే జీవనమపి ధారయితుమ్.॥ ౬॥

౨౨౮. ఈ మంత్రములో భౌతిక మరియు దివ్య వర్షములకొరకు యాచన.

పదార్థము :-మొదట భౌతికవర్షముల పక్షములో:- చాలకాలమువరకు వర్షములు కురియనప్పుడు జలముల అభావమువల్ల పీడితులగు మనుష్యులు 'ఓ (వసో) నివాసప్రద ఇంద్ర పరమేశ్వరా! వర్షములకొరకు (స్తోత్రమ్) స్తోత్రములను (హర్యతే) మీ యెడ సమర్పించునట్టి నాకొరకు (కదా) ఎపుడు (శ్మశా) వర్షజలములచే పరిపూర్ణముగ నదులు, లేక కాల్వలు మున్నగువానిద్వార(వాః) జలములను (ఆ అవరుధత్) తెచ్చి పొలములు, జలాశయములు మున్నగు వానియందెప్పుడు నింపెదవు? నేను (వాతాప్యాయ) వర్షజలములకొరకు (దీర్ఘమ్) దీర్ఘకాలమువరకు (సుతమ్) వృష్టియజ్ఞమునొనర్చితిని.

రెండవది అధ్యాత్మ వర్షపక్షములో:- దివ్యమగు ఆనందరసముచే పరిపూర్ణుడగు పరమేశ్వరుని వద్దినుండి ఆనందరసముయొక్క వర్షములను కోరుకొనుచు సాధకుడిట్లు కోరుచున్నాడు. (వసో) నిర్ధనుడనగు నాకు నివాసదాతవగు ఓ పరమేశ్వరా! ఆనందరసవర్షములకొరకు (స్తోత్రమ్) స్తుతులను (హర్యతే) తమ యెడ చేర్చుచున్న నాకు (కదా) ఎపుడు (శ్మశా) నీ వద్దినుండి ప్రవహించుచున్న ఆనందరసధారలు (వాః) మరియు ఆనందరసములను (ఆ అవరుధత్) తెచ్చి నా హృదయరూప క్షేత్రము, లేక జలాశయములలో ఎప్పుడు నింపెదవు? ఓ రసాగారా! చిరకాల దుఃఖముల దావానలమునుండి దగ్ధమగుచున్న నేను (వాతాప్యాయ) దివ్యమగు ఆనందజలముల వర్షములను పొందుటకొరకు (దీర్ఘమ్) దీర్ఘకాలమువరకు (సుతమ్) శ్రద్ధారసమును ప్రస్తుతపరచుచు ఆధ్యాత్మయజ్ఞమును నిష్పన్నమొనర్చుచున్నాను. ఐనను ఆ ఆనందరసము యొక్క వర్షము నాకేల ప్రాప్తించుటలేదు?॥ ౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥ ౬॥

భావార్థము :- ఎటుల అనావృష్టివల్ల జలముల అభావమేర్పడునప్పుడు దీర్ఘకాల వృష్టియజ్ఞముల నొనర్చుచుండబడునో, అటులనే ఆనందరసముయొక్క పిపాసకుడనగు నేను ఆనందరసముయొక్క వర్షమును పొందుటకొరకు దీర్ఘజ్ఞానమును చిరకాలమునుండి చేయుచున్నాను. ఐనను ఓ పరమేశ్వరా! నీ వెందులకు ఆనందవర్షముల నేలకురిపించుటలేదు? వానిని వర్షింపజేయుచుండుము. కోరినప్పుడెల్లను వర్షింపజేయుచుండుము. ఓ దేవా! దివ్యానందమును వర్షించుము. లేకుండినచో అనేకవిధములగు ప్రాపంచిక సంతాపములచే సంతప్తుడనైన నేను జీవనధారణమునుకూడ చేయలేకున్నాను.॥ ౬॥

228. O Omnipresent God, when dost Thou inpede the flow of life in the body of the recipient of the knowledge of the Vedas? Never. Thou grantest long life to him who controls his breath through Pranayama. II6II

౨౪౯. ఋషిః - మేధాతిథిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మన ఆచార్యస్య చ సఖ్యం ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧౨౩ ౨౩ ౧౨౩ ౧ ౨ర
౨౪౯. బ్రాహ్మణాదిన్ద్ర రాధసః పిబా సోమమృతూం౭ రను ।
౨౩౨ ౩౧ ౨ర
తవేదం సఖ్యమస్తృతమ్ ॥౭॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి:- బ్రాహ్మణాత్ । ఇన్ద్ర । రాధసః । పిబ । సోమమ్ । ఋతూన్ - అను । తవ -
౩౨ ౩౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩
ఇదమ్ । సఖ్యమ్ - స - ఖ్యమ్ । అస్తృతమ్ - అ - స్తృతమ్ ॥౭॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! త్వమ్ **రాధసః** ధ్యానయజ్ఞ సంసాధకాత్. రాధ్నోతీతి రాధాః తమ్. రాధ సంసిద్ధౌ ధాతోః ఔణాదికోఽసున్ ప్రత్యయః. **బ్రాహ్మణాత్** వేదేశ్వరవిదః మత్సకాశాత్. బ్రహ్మ వేదమ్ ఈశ్వరం వా అధీతే వేద వా స బ్రాహ్మణః 'తదధీతే తద్వేద' ఇత్యస్మిన్నర్థే అణ్ ప్రత్యయః. **ఋతూన్ అను** ఋత్వనురూపమ్ యథాకాలమిత్యర్థః. **సోమమ్** మదీయం మైత్రీరసమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ. మయా సహ **తవ** త్వదీయమ్ **ఇదమ్** ఏతత్ **సఖ్యమ్** సఖిత్వమ్ **అస్తృతమ్** సదాఽవినష్టమ్, తిష్ఠత్వితి శేషః. స్తృణాతి వధకర్మా. నిఘం...౨।౧౯.

అథ ద్వితీయో గురుశిష్యపరః. హే **ఇన్ద్ర** విద్యుద్వత్తీవ్రబుద్ధే విద్యార్థిన్! త్వమ్ **రాధసః** అధ్యయనాధ్యాపనయజ్ఞ సాధకాత్ **బ్రాహ్మణాత్** వేదేశ్వరవిదో బ్రాహ్మణస్వభావాత్ ఆచార్యాత్ **ఋతూన్ అను** ఋతౌ ఋతౌ **సోమమ్** జ్ఞానరసమ్ పిబ ఆస్వాదయ. **తవ** త్వదీయమ్ **ఇదమ్** ఏతద్ గురుశిష్యసమ్బన్ధరూపమ్ **సఖ్యమ్** సఖిత్వమ్ **అస్తృతమ్** అవినష్టం తిష్ఠతు. ॥౭॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౭॥

భావార్థః-యే పరమాత్మనో గురోశ్చ సఖ్యం ప్రాప్నువన్తి తే సదా సుఖినో భవన్తి.॥౭॥

౨౪౯. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు ఆచార్యుల మిత్రత్వము నాశించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమాత్మా! నీవు (రాధసః) ధ్యానయజ్ఞసాధకులగు (బ్రాహ్మణాత్) వేదము మరియు పరమాత్మనెరిగిన నాచే (ఋతూన్ అను) ఋతువుల అనుకూలముగ సమయానుసారముగ (సోమమ్) నా మైత్రిరసమును (పిబ) సేవించుము. నాతోగూడ (తవ) నీయొక్క (ఇదమ్) ఈ (సఖ్యమ్) మిత్రత్వము (అస్తృతమ్) నష్టముగాకుండ చరితార్థముగనుండవలెను.

రెండవది గురుశిష్యుల పక్షములో :-(ఇన్ద్ర) విద్యుత్తువంటి తీవ్రబుద్ధిగల విద్యార్థులారా! మీరు (రాధసః) అధ్యయనము, అధ్యాపనయజ్ఞముల సాధకులు (బ్రాహ్మణాత్) బ్రహ్మవేత్త, వేదవేత్త మరియు బ్రాహ్మణ స్వభావముగల ఆచార్యులచే (ఋతూన్ అను) ప్రతి ఋతువునందు (సోమమ్) జ్ఞానరసమును (పిబ) సేవించుడు (తవ) నీ (ఇదమ్) ఈ గురుశిష్య సంబంధరూప (సఖ్యమ్) మిత్రత్వమును (అస్తృతమ్) నష్టపరచకుము. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౭॥

భావార్థము :- ఎవరు పరమాత్మ మరియు గురువులమైత్రిని పొందుచుందురో వారు నిరంతరము సుఖవంతులైయుందురు. ॥౭॥

229. O my soul! Drink the spiritual juice (of devotion) which is the gift of God, in all seasons following the wise. Thy Friendship with God is invincible and inviolable. II7II

౨౩౦. ఋషిః –మేధాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ పరమాత్మనః స్తుతివిషయమాహ.

౨౩౦. వయం ఘా తే అపి స్మసి స్తోతార ఇన్ద్ర గిర్వణః।
త్వం నో జిన్వ సోమపాః ॥౮॥

ప. వి:–వయమ్। ఘ। తే। అపి। స్మసి। స్తోతారః। ఇన్ద్ర। గిర్వణః – గిః – వణః। త్వమ్। నః। జిన్వ। సోమపాః – సోమ – పాః ॥౮॥

పదార్థః-హే **గిర్వణః** గీర్భిః వేదవాగ్భిః వననీయ సంభజనీయ **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! **వయమ్ స్తోతారః** స్తుతికర్తారః **ఘ** నూనమ్. సంహితాయాం 'ఋచి తు ను ఘ...' అ. ౬।౩।౧౩౬ ఇతి దీర్ఘః. **తే అపి** తవైవ **స్మసి** స్మః భవామః. 'ఇదన్తో మసి' అ. ౭।౧।౪౬ ఇతి మస ఇదన్తత్వమ్. హే **సోమపాః** అస్మాకం మైత్రీరసస్య పాతః! త్వమ్ **నః** అస్మాన్ **జిన్వ** ప్రీణయ. జివి ప్రీణనార్థే భ్వాదిః. ॥౮॥

భావార్థః-యే పరమాత్మనా సమ్బన్ధం యోజయన్తి పరమాత్మాపి తాన్ సదా సుఖయతి. ॥౮॥

౨30. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ స్తుతి విషయ వర్ణనకలదు.

పదార్థము :-(గిర్వణః) వేదవాణులచే భజనీయుడవగు (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (వయమ్) మేము (స్తోతారః) స్తోతలము (ఘ) నిశ్చయముగనే (తే అపి) నీ వారమే (స్మసి) ఐయున్నాము. (సోమపాః) మాయొక్క మైత్రిరసమును పానమొనర్చునట్టి (త్వమ్) నీవు (నః) మమ్ము (జిన్వ) తృప్తిపరచుము.॥౮॥

భావార్థము :- పరమాత్మతో సంబంధము గలిగియుండువారిని పరమేశ్వరుడు కూడ సదా వారిని సుఖవంతులనుగ నుంచుచుండును.॥౮॥

230. O Lord worthy of being praised with hymns! We are the singers of Thy praise. Kindly accept the gift of our devotion combined with knowledge and gratify us. II8II

౨3౧. ఋషిః - విశ్వామిత్రో గాథినో౽భీపాద ఉదలో వా।దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మానం రాజానం చ బలాదికం ప్రార్థయమాన ఆహ.

౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
౨3౧. ఏన్ద్ర పృక్షు కాసు చిన్నృమ్ణం తనూషు ధేహి నః।
౧ ౨ 3 ౧ ౨
సత్రాజిదుగ్ర పౌంస్యమ్ ॥౯॥

౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
ప. విః – ఆ – ఇన్ద్ర । పృక్షు । కాసు । చిత్ । నృమ్ణమ్ । తనూషు । ధేహి । నః । సత్రాజిత్ –
౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర
సత్రా – జిత్ । ఉగ్ర । పౌంస్యమ్ ॥ ౯॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక దుఃఖచ్ఛేదక పరమాత్మన్ రాజన్ వా! త్వమ్ **కాసుచిత్ పృక్షు** యేషు కేషుచిత్ దేవాసురసంగ్రామేషు. పృచ్యన్తే పరస్పరం సంపృజ్యన్తే యత్ర తాః పృచః సంగ్రామాః తాసు, పృచీ సమ్పర్కే ధాతోః క్విపి రూపమ్. **నః** అస్మాకమ్ **తనూషు** శరీరేషు **నృమ్ణమ్** బలమ్ స్ఫూర్తిం వా. నృమ్ణమితి బలనామ. నిఘం...౨।౯, నృమ్ణం బలం, నౄన్ నతమ్. నిరు. ౧౧।౭౫. **ఆ ధేహి** ఆస్థాపయ. హే **సత్రాజిత్** సత్యజిత్ సదాజిద్ వా ! సత్రా ఇతి సత్యనామ. నిఘ. 3।౧౦. **ఉగ్ర** తీవ్రతేజస్క పరమాత్మన్ రాజన్ వా! త్వమ్ అస్మాసు **పౌంస్యమ్** ఆత్మబలం ధర్మార్థకామమోక్షరూపంపురుషార్థం చాపి ఆధేహి. పుంసో భావః కర్మ వా పౌంస్యమ్, ష్యఞ్ ప్రత్యయః. పౌంస్యమితి బలనామ. నిఘం. ౨।౯.॥౯॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౯॥

భావార్థః-యథా పరమాత్మా సర్వేష్వాన్తరికేషు బాహ్యేషు చ సంగ్రామేషు శత్రూన్ విజే- తుం ధర్మార్థకామమోక్షానధిగన్తుం చ ప్రేరయతి తథా రాజాపి కుర్యాత్.॥౯॥

౨౩౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజుతో శక్తిమున్నగువానిని గూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకుడవు మరియు దుఃఖచ్ఛేదకుడవగు ఓ పరమాత్మా మరియు రాజా! మీరు (కాసుచిత్ పృత్సు) ఏవైన దేవాసుర సంగ్రామములందు (నః) మాయొక్క (తనూషు) శరీరములందు (నృష్ణమ్) బలము (ఆధేహి) స్థాపితమొనర్చుడు. (సత్రాజిత్) సత్యజయము, లేక సదాజయముగల (ఉగ్ర) తీవ్రతేజముగల పరమాత్మా మరియు రాజా! మీరు సోమమును (పౌంస్యమ్) ధర్మ అర్థ కామ మోక్షరూప పురుషార్థములను స్థాపితమొనర్చుడు.॥౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు.॥౯॥

భావార్థము :- ఎటుల పరమేశ్వరుడు సమస్త, అంతరిక మరియు బాహ్య సంగ్రామములందు శత్రువులను జయించుట మరియు ధర్మార్థ కామమోక్షములను పొందుటకొరకు ప్రేరితమొనర్చుచుండునో, అటులనే రాజుకూడ చేయుచుండవలెను.॥౯॥

231. O God ! In each struggle and fight (with evil tendencies & wicked people) give to our bodies manly strength ; O Lord! Grant ever conquering might (Physical as well as spiritual). II9II

౨౩౨. ఋషిః – శ్రుతకక్షః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః –షడ్జః.

పునరిన్ద్రనామ్నా పరమాత్మా రాజా చ స్తూయతే.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
౨౩౨. ఏవా హ్యసి వీరయురేవా శూర ఉత స్థిరః।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ఏవా తే రాధ్యం మనః ॥ ౧౦॥

౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:– ఏవ। హి – అసి । వీరయుః । ఏవ । శూరః । ఉత । స్థిరః । ఏవ । తే । రాధ్యమ్ ।
౧ ౨ర
మనః ॥ ౧౦॥

పదార్థః-హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్ రాజన్ వా! **ఏవ హి** సత్యమేవ. ఏవ ఇత్యవధారణార్థే. త్వమ్ **వీరయుః** వీరాన్ కామయమానః. క్యచి, 'క్యాచ్ఛన్దసి.' అ. ౩ । ౨ । ౧౭౦ ఇతి ఉ ప్రత్యయః. **అసి** వర్తసే. **ఏవ** సత్యమేవ, త్వమ్ **శూరః** విక్రాన్తః, **ఉత** అపి చ **స్థిరః** అవిచలః అసి. **ఏవ** సత్యమేవ **తే** తవ **మనః** హృదయమ్ **రాధ్యమ్** సంసాధ్యమ్, సత్కర్మాదిభిరనుకూలయితుం శక్యమ్ అస్తి. 'సంహితాయామ్' 'ఏవా' ఇత్యత్ర 'నిపాతస్య చ' అ. ౬ । ౩ । ౧౩౬ ఇతి దీర్ఘః. ॥౧౦॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౧౦॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరః స్వయం వీరః సుస్థిరోఽజయ్యశ్చ సన్ జగతి వీరానేవ కామయతే, న భీరూన్, తథైవ రాష్ట్రే రాజాపి భవేత్. ॥ ౧౦॥

అత్రేన్ద్రస్య సోమపానాయాహ్వానాత్, తత్సఖ్యస్య మహత్త్వకీర్తనాత్, తతో బలయాచనాచ్ఛూరాదిరూపేణ చ తత్స్తవనాత్, ఇన్ద్రశబ్దేన ఆచార్య నృపత్యాదీనాం చాపి చరిత్రవర్ణనాద్ ఏతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతి రస్తి.

ఇతి తృతీయే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే చతుర్థీ దశతిః. ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే ద్వాదశః ఖణ్డః.

సమాప్తశ్చాయం ద్వితీయోఽధ్యాయః.

౨౩౨. ఈ మంత్రములో మరల ఇంద్రనామముచే పరమాత్మ మరియు రాజును స్తుతించబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్ర పరమేశ్వరా! మరియు రాజా! (ఏవ హి) సత్యముగనే మీరు (వీరయుః) వీరులనుకోరువారై (అసి) ఉన్నారు (ఏవ) వాస్తవముగనే మీరు (శూరః) శూరవీరులు (ఉత) మరియు (స్థిరః) అవిచలురైయున్నారు (ఏవ) వాస్తవముగనే (తే) మీయొక్క (మనః) మనస్సు (రాధ్యమ్) సత్కర్మలు మున్నగువానిద్వారా అనుకూలమొనర్చదగినవిగనున్నవి.॥ ౧౦॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఎటుల పరమేశ్వరుడు స్వయముగ వీరుడు, సుస్థిరుడు మరియు ఎవరిచేతను జయించబడనివాడైయుండియును ప్రపంచములో వీరులనేకాంక్షించుచుండునో బెదరువాడుగాని, భయపడువాడుగాని గాకుండునో, అటులనే రాజుయును ఉండవలెను.॥౧౦॥

ఈ దశతియందు ఇంద్రుని సోమపానముకొరకు నియంత్రించుట, ఆయన మైత్రిత్వముయొక్క మహత్వమును వర్ణించుట, ఆయనతో బలమును యాచించుట, శూరుడు మున్నగువారి రూపములో ఆయనను స్తుతించుట మరియు ఇంద్ర శబ్దముచే ఆచార్యుడు, రాజుల చరిత్రను కూడ వర్ణించుకారణమున ఈ దశతియొక్క విషయమునకు పూర్వదశతియొక్క విషయముతో గూడ సాంగత్యముండునని ఎరుగవలెను.

తృతీయ ప్రపాఠకములో మొదటి సగముయొక్క నాల్గవదశతి సమాప్తమైనది.
ద్వితీయాధ్యాయములో పంన్నెండవ ఖండము ముగిసినది.

232. For so Thou art the brave man's Friend; a Hero too Thou art and Strong; So may we worship Thy adorable nature and attain Thy knowl-edge. ll10ll

అథ తృతీయాధ్యాయః

౨౩౩. ఋషిః - వసిష్ఠః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ గుణవర్ణనపూర్వకం పరమాత్మానం స్తౌతి.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౩౩. అభి త్వా శూర నోనుమో౽దుగ్ధా ఇవ ధేనవః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఈశానమస్య జగతః స్వర్దృశమీశానమిన్ద్ర తస్థుషః ॥౧॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౩ ౧ ౨ ౧
ప.వి:- అభి । త్వా । శూర । నోనుమః । అదుగ్ధాః - అ - దుగ్ధాః - ఇవ । ధేనవః । ఈ
౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
శానమ్ । అస్య । జగతః । స్వర్దృశమ్ స్వః దృశమ్ । ఈశానమ్ । ఇన్ద్ర । తస్థుషః ॥౧॥

పదార్థః-హే **శూర** విక్రమశాలిన్ **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ జగదీశ్వర! **అస్య** ఏతస్య పురో దృశ్యమానస్య **జగతః** జంగమస్య. జగత్ జంగమమ్. నిరు. ౬ । ౧౩. **ఈశానమ్** అధీశ్వరమ్, **తస్థుషః** స్థావరస్య, ష్ఠా గతినివృత్తౌ, లిటః క్వసుః, తస్థివాన్. షష్ఠ్యేకవచనే తస్థుషః. **ఈశానమ్** అధీశ్వరమ్, **స్వర్దృశమ్** మోక్షసుఖస్య దర్శయితారమ్ **త్వా అభి** త్వామభిలక్ష్య, వయం ప్రజాః **అదుగ్ధాః ధేనవః ఇవ** దోహనమప్రాప్తా గావ ఇవ, అదుగ్ధా ధేనవో యథా వత్సం దృష్ట్వా పయః పాయయితుం హమ్భారవం కుర్వన్తి తథేత్యర్థః, **నోనుమః** అతిశయేన పునః పునః స్తుమః. ణు స్తుతౌ ఇత్యస్య యఙ్లుకి ప్రయోగః. అత్ర త్వమస్మదీయో వత్సవత్ ప్రియ ఇతి ధ్వన్యతే. ॥౧॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౧॥

భావార్థః- యథా ధేనవో వత్సం స్వకీయం పయః పాయయిత్వా వినిమయేన సుఖం గృహ్ణన్తి, తథైవ మనుష్యైః పరమేశ్వరేణ సహ ప్రీతిం సంయోజ్య సర్వవిధమాభ్యుదయికం నైః శ్రేయసం చ సుఖం ప్రాప్తవ్యమ్. ॥౧॥

౨౩౩. ఈ మంత్రములో గుణవర్ణనపూర్వకముగ పరమాత్మను గూర్చి స్తుతించబడినది.

పదార్థము :-(శూర) విక్రమశాలివగు మరియు (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ జగదీశ్వరా! (అస్య) ఈ ముందర కాన్పించుచున్న (జగతః) జంగమముల (ఈశానమ్) అధీశ్వరుడవు (తస్థుషః) స్థావరముల (ఈశానమ్) అధీశ్వరుడవు (స్వర్దృశమ్) మోక్షసుఖమును దర్శింపజేయువాడవగు (త్వా అభి) నిన్ను లక్ష్యమున నుంచుకొని ప్రజలమగు మేము (అదుగ్ధాః ధేనవః ఇవ) పితకనట్టి గోవులవలె, అనగా పాలుపితుకనట్టి గోవులవలె తమ వత్సములనుజూచి వానికి పాలను త్రాపుటకు అంబాయనునటులనే (నోనుమః) అతిగా, అత్యంతముగా మాటిమాటికి నీయొక్క స్తుతి యొనర్చుచున్నాము. తాము మాకొరకు గోవత్సములవలె నీవుకూడ మాకిచ్చుట ధ్వనించుచుందువు. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము కలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఎటుల గోవులు తమ బిడ్డలకు పాలను త్రాపి తృప్తినొందుచుండునో అటులనే మనుష్యులు పరమేశ్వరునితో ప్రీతిని జోడించుకొని సకలవిధములగు అభ్యుదయము మరియు నిఃశ్రేయస్సుయొక్క సుఖమును పొందవలెను. ॥౧॥

233. Like kine unmilked, we bow before Thee O Almighty and sing Thy praise. O Giver of light to the sun, Lord of this moving world and lord of what moveth not, we glorify Thee. II1II

౨౩౪. ఋషిః - భరద్వాజః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః -మధ్యమః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమేశ్వరం నృపం చాహ్వాయన్తి.

౧ ౨ర ౩౧ ౨ర ౩౧౨
౨౩౪. త్వామిద్ధి హవామహే సాతౌ వాజస్య కారవః।

౨ ౩ ౧౨ ౩౧౨ ౩ ౨౩౨ఉ ౩౧౨
త్వాం వృత్రేష్విన్ద్ర సత్పతిం నరస్త్వాం కాష్ఠాస్వర్వతః ॥౨॥

ప. వి:- త్వామ్ । ఇత్ - హి । హవా మహే । సాతౌ । వాజస్య । కారవః । త్వామ్ । వృత్రేషు । ఇన్ద్ర । సత్పతిమ్ - సత్ - పతిమ్ । నరః । త్వామ్ । కాష్ఠాసు । అర్వతః ॥౨॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** విపద్విదారక సకలసంపత్ ప్రదాయక పరమేశ్వర రాజన్ వా ! **కారవః** స్తుతికర్తారః, కర్మయోగినో వయమ్. కారుః స్తోతృనామ. నిఘం...3 ।౧౬. కర్తా స్తోమానామ్. నిరు. ౬ ।౬. కర్తా కర్మణామిత్యప్యున్నేయమ్. డుకృఞ్ ధాతోః 'కృవాపాజి' ఉ. ౧ ।౧ ఇతి ఉణ్ ప్రత్యయః. **వాజస్య** బలస్య **సాతౌ** ప్రాప్తినిమిత్తమ్ నిమిత్తార్థే సప్తమీ. షణ సమ్భక్తౌ. 'ఊతియూతిజూతిసాతిహేతి కీర్తయశ్చ' అ. 3 । 3 ।౯౭ ఇతి క్తిన్నన్తో నిపాతః. ఉదాత్త ఇత్యనువృత్తేః క్తిన ఉదాత్తత్వం చ. **త్వామ్ ఇత్ హి** త్వామేవ ఖలు **హవామహే** ఆహ్వాయామః. హ్వేఞ్ ధాతోః 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౬ । ౧ ।3౪ ఇతి సమ్ప్రసారణే రూపమ్. **నరః** పౌరుషసంపన్నాః వయమ్ **వృత్రేషు** పాపేషు శత్రుషు వా ఆక్రామత్సు **సత్పతిమ్** సతాం రక్షకమ్ **త్వామ్** పరమాత్మానం రాజానం వా బలప్రాప్తయే హవామహే. **అర్వతః** అశ్వాదికస్యసేనాంగస్య. అర్వా ఇత్యశ్వనామ. నిఘం...౧ । ౧౪ , అర్వా ఇత్యుపలక్షణమన్యేషామపి సేనాంగానామ్. యద్వా **అర్వతః** అగ్నేః, తదుపలక్షితానామ్ ఆగ్నేయాస్త్రాణాం వైద్యుతాస్త్రాణాం చ. అగ్నిర్వా అర్వా. తై. బ్రా. ౧ । 3 । ౬ । ౪. **కాష్ఠాసు** సంగ్రామేషు. ఆజ్యన్తోఽపి కాష్ఠా ఉచ్యతే. నిరు. ౨ । ౧౫. **త్వామ్** పరమాత్మానం రాజానం వా బలప్రాప్తయే హవామహే. ॥౨॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౨॥

భావార్థః-పరమేశ్వరస్య నృపాదీనాం చాహ్వానం మనుష్యైః స్వయం కర్మణ్యైర్భూత్వా కరణీయమ్. యదా పాపరూపాణి పాపిరూపాణి వా వృత్రాణ్యాక్రామన్తి, యదా వా దైత్యైః సహ దేవానాం హస్త్యశ్వరథపాదాతైః సేనాంగైరాగ్నేయాస్త్రైర్వైద్యుతాస్త్రైర్వా ఘోరం భీషణం యుద్ధం ప్రవర్తతే తదా పరమేశ్వరాన్నృపాచ్చ సహయోగం ప్రేరణాం బలం సాహసం చ ప్రాప్య శత్రుర్ధూలిసాత్ కరణీయః. ॥౨॥

౨3౪. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని మరియు రాజును ఆహ్వానించుచున్నారు.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) విపత్తుల విదారకులు మరియు సర్వసంపదలదాతలగు ఓ పరమేశ్వరా మరియు రాజా! (కారవః) స్తుతికర్తలము, కర్మయోగులమగు మేము (వాజస్య) బలమును (సాతౌ) పొందుటకొరకు (త్వామ్ ఇత్ హి) మిమ్ము మాత్రమే (హవామహే) ఆహ్వానమొనర్చుచున్నాము. (నరః) ద్యోరూపముచే కూడియున్న మేము (వృత్రేషు) పాపములు మరియు శత్రువులు ఆక్రమణమొనర్చినప్పుడు (సత్పతిమ్) సజ్జనుల రక్షకులగు (త్వామ్) మిమ్ము పిలిచికొనుచుందుము (అర్వతః) అశ్వములున్నగు సేనాంగముల లేక ఆగ్నేయాస్త్రములు మరియు విద్యుదాస్త్రముల (కాష్ఠాసు) సంగ్రామములందును (త్వామ్) మిమ్ము మొరలిడుచుందుము. ॥౨॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు మున్నగువారి ఆహ్వానమును మనుష్యులు స్వయముగ కర్మణ్యులై కృషిచేయవలెను. ఎపుడు పాపరూప, లేక పాపాత్మరూప వృత్రరూప శత్రువు లాక్రమణమొనర్చినప్పుడు, లేక దైత్యులతో దేవ పురుషులతో, అశ్వములు, ఏనుగులు, రథములు, పాదచారులగు ఈ సైనికులద్వార మరియు ఆగ్నేయాస్త్రములు, లేక విద్యుదాస్త్రములద్వార ఘోరభయంకర యుద్ధము సంభవించినప్పుడు పరమేశ్వరుని ప్రేరణ, బలము మరియు సహయోగములను పొంది శత్రువులపై విజయమును పొందవలెను. ॥౨॥

234. We devotees call on Thee O Lord, in all directions in order to attain wealth (material as well as spiritual) and strength. In all difficulties and obstacles; heroic leaders always call on Thee O Noble Protector. ॥2॥

౨౩౫. ఋషిః – బాలఖిల్యాః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరస్యార్చనాయ జనాన్ ప్రేరయతి.

౩౧ ౨ర ౩౧౨౩౧ ౨ ౩ ౧౨౩౨
౨౩౫. అభి ప్ర వః సురాధసమిన్ద్రమర్చ యథావిదే ।
౧ ౨౩౧ ౨ ౩౧౨ ౩౧౨ ౩౧ ౨ ౩౧౨
యో జరితృభ్యో మఘవా పురూవసుః సహస్రేణేవ శిక్షతి ॥౩॥

౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప. విః–అభి । ప్ర । వః । సురాధసమ్ – సు – రాధసమ్ । ఇన్ద్రమ్ । అర్చ । యథా ।
౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩౧ ౨ ౩
విదే। యః । జరితృభ్యః । మఘవా । పురూవసుః – పురు –వసుః । సహస్రేణ ఇవ ।
౧౨ర
శిక్షతి ॥౩॥

పదార్థః- హే సఖాయః! **వః** యూయమ్ **సురా ధసమ్** ప్రశస్తధనం, శుభసఫలతాదాయకం వా. రాధస్ ఇతి ధననామ. నిఘం...౨।౧౦. రాధ సంసిద్ధౌ ధాతోరౌణాదికోఽసున్ ప్రత్యయః. సంసిద్ధిః సాఫల్యమ్. **ఇన్ద్రమ్** పరమేశ్వరమ్ **అభి** అభిలక్ష్య తథా **ప్ర అర్చ** ప్రకర్షేణ అర్చత. అత్ర బహులం ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తీతి అనాత్మనేపదేఽపి 'లోపస్త ఆత్మనేపదేషు' ఇతి తకారలోపః. **యథా** యేన ప్రకారేణ తదర్చనమ్ **విదే** వివిదే జ్ఞాయతే. విద్జ్ఞానే ధాతోః కర్మణి లడర్థే లిటి ద్విత్వాభావశ్ఛాన్దసః. కీదృశమిన్ద్రమిత్యాహ. **యః** ప్రసిద్ధః **మఘవా** ఐశ్వర్యవాన్ దానవాన్ వా, **పురూవసుః** పురు బహు, వసుః వాసయితా, పురూణాం బహూనాం వా వాసయితా ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **జరితృభ్యః** స్తోతృభ్యః. జరితా ఇతి స్తోతృనామ. నిఘం...౩।౧౬. **సహస్రేణ ఇవ** హస్త సహస్రేణేవ **శిక్షతి** దదాతి, భౌతికీమాధ్యాత్మికీం చ సంపదం ప్రయచ్ఛతి. శిక్షతిర్దానకర్మా. నిఘం...౩।౨౦. ॥౩॥

'సహస్రేణేవ శిక్షతి' ఇత్యత్రోత్ప్రేక్షాలఙ్కారః.॥3॥

భావార్థః- ప్రచురసమ్పత్తిశాలీ పురుషార్థినాం సాఫల్యప్రదాతా నివాసప్రదో భూరిశః సుఖసమ్పద్వర్షకః పరమేశ్వరః సర్వైర్మనుష్యైః శ్రద్ధయాఽభ్యర్చనీయః. ॥3॥

235. ఈ మంత్రములో ప్రజలను పరమేశ్వరుని అర్చనకొరకు ప్రేరేపించబడినది.

పదార్థము :- మిత్రులారా! (వః) మీరు (సురాధసమ్) ప్రశస్తమగు ధనములుగల మరియు శుభసఫలతలనిచ్చునట్టి (ఇన్ద్రమ్) పరమేశ్వరుని(అభి) లక్ష్యముననుంచుకొని (ప్ర అర్చ) చక్కని రీతిలో ఎట్టి అర్చన చేయుదురన (యథా) దానివల్ల అట్టి అర్చన (విదే) పేర్కొనవలసినదిగ నుండవలెను. (యః) అది ప్రసిద్ధియగు (మఘవా) ఐశ్వర్యశాలియగు (పురూవసుః) అత్యధికముగ వసింపజేయునట్టి పరమేశ్వరుడు (జరితృభ్యః) స్తోతలకొరకు (సహస్రేణ ఇవ) వేలాది హస్తములలో (శిక్షతి) భౌతిక మరియు ఆధ్యాత్మిక సంపదలను ప్రదానమొనర్చగలడు. ॥3॥

ఈ మంత్రములోని 'సహస్రేణేవ శిక్షతి' యందు ఉత్ప్రేక్షాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- అపరిమిత ధనముల స్వామి, పురుషార్థులకు సఫలత నిచ్చు మరియు నివాసకుడు, అనేకానేక సంపదలను వర్షింపజేయునట్టి పరమేశ్వరుని శ్రద్ధచే పూజించుట మనుష్యులెల్లరకును ప్రథమకర్తవ్యము. ॥3॥

235. In order to attain true knowledge, O men, worship the Lord who possesses all wealth (material as well as spiritual). He being rich in treasure and giving shelter to all, aids His devotees with wealth (of both kinds) thousandfold. ll3ll

236. ఋషిః – నోధాః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ స పరమాత్మా కీదృశోఽస్తి యం వయం స్తుమ ఇత్యాహ.

1 2 3 1 2 3 2 3 1 2 3 1 2 r

236. తం వో దస్మమృతీషహం వసోర్మందానమన్ధసః।

3 2 3 1 2 r 3 2 3 1 2 3 1 2

అభి వత్సం న స్వసరేషు ధేనవ ఇన్ద్రం గీర్భిర్నవామహే ॥4॥

1 3 2 3 1 2 3 1 2 r 1 2 r 3 2

ప.విః– తమ్। వః। దస్మమ్। ఋతీషహమ్ – ఋతి –సహమ్। వసోః। మన్దానమ్।

1 2 r 3 2 3 2 1 2 r 3 1 2 1 2 r 3 2 3

అన్ధసః। అభి। వత్సమ్। న। స్వస రేషు। ధేనవః। ఇన్ద్రమ్। గీర్భిః। నవామహే ॥4॥

పదార్థః-హే సఖాయః! **వః** యుష్మాకమ్, అస్మాకం చేత్యపి ద్యోత్యతే **దస్మమ్** దర్శనీయమ్, యద్వా దుఃఖానాముపక్షయితారమ్. దసి దంశనదర్శనయోః, దసు ఉపక్షయే, 'ఇషియుధీన్ధిదసి' ఉ. ౧।౧౪౫ ఇతి మక్ ప్రత్యయః. **ఋతీషహమ్** ఋతయ ఆక్రాన్తారః శత్రవస్తేషామభిభవితారమ్. ఋ గతౌ ధాతోః క్తిని ఋతిః. ఋతిపూర్వాత్, మర్షణార్థాద్ అభిభవార్థాద్ వా షహ ధాతోః 'ఛన్దసి సహః' అ. ౩।౨।౬౩ ఇతి ణ్విః. 'అన్యేషామపి దృశ్యతే' అ. ౬।౩।౧౩౭ ఇతి పూర్వపదస్య దీర్ఘః. **వసోః** వసునః ధనభూతాత్ **అన్ధసః** భక్తిరూపాత్ సోమరసాత్. అన్ధ ఇతి సోమనామ. నిరు. ౧౩।౬. **మన్దానమ్** ఆనన్దన్తమ్ **తమ్** ప్రసిద్ధమ్ **ఇన్ద్రమ్** పరమేశ్వరమ్ **అభి** అభిలక్ష్య **స్వసరేషు** దినోదయేషు గృహేషు వా. స్వసరాణి అహాని భవన్తి, స్వయంసారీణి, అపి వా స్వరాదిత్యో భవతి స ఏనాని సారయతి. నిరు. ౫।౪. గృహనామ. నిఘం...౩।౪ **గీర్భిః** వాగ్భిః, వయమ్ **నవామహే** స్తుమః. ణు స్తుతౌ అదాదిః, లటి 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౨।౪।౭౩ ఇతి శపో లుక్ న, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్. **న** యథా. న ఇత్యుపమార్థీయః. నిరు. ౧।౪. **ధేనవః** పయస్విన్యో గావః **వత్సమ్ అభి** వత్సమభిలక్ష్య **స్వసరేషు** దినోదయేషు ప్రాతర్దోహనవేలాసు గోష్ఠరూపేషు గృహేషు వా నువన్తి హమ్భారవం కుర్వన్తి. ॥౪॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౪॥

భావార్థః- యథా గోష్ఠేషు స్థితా గావో దినారమ్భేషు పయః పాయయితుం వత్సం ప్రతి ప్రేమ్ణా హమ్భారవం కుర్వన్తి తథైవ పరమాత్మానం ప్రతి ప్రజాభిరస్మాభిః ప్రేమనిర్భరాభిర్భూత్వా స్తుతిగీతాని గేయాని.॥౪॥

౨౩౬. ఈ మంత్రములో మనము స్తుతించదగిన పరమాత్మ ఎట్లున్నాడను విషయముండును.

పదార్థము :-స్నేహితులారా! (వః) మీకును మా కందరకును (దస్మమ్) దర్శనీయుడు, లేక దుఃఖములను క్షీణింపజేయువాడు (ఋతీషహమ్) ఆక్రమించిన కామక్రోధాది శత్రువులను పరాజితులనొనర్చువాడు (వసోః) ధనసంబంధ (అన్ధసః) భక్తిరూపసోమరసముచే (మన్దానమ్) ఆనందితులగు (తమ్) అట్టి ప్రసిద్ధ (ఇన్ద్రమ్) పరమేశ్వరుని (అభి) లక్ష్యముననుంచుకొని (స్వసరేషు) ఉదయకాలములో, లేక గృహములందు (గీర్భిః) వాణులచే మనము (నవామహే) స్తుతులనొనర్చెదము (న) ఎటులన (ధేనవః) పాలిచ్చు ఆవులెటుల (వత్సమ్ అభి) దూడలయెడ (స్వసరేషు) ప్రాతఃకాలము పాలిచ్చు సమయములో లేక 'అంబా' యనుచు గోవులు తమ శాలలోనికి వచ్చుకాలములందు పరమాత్మను స్తుతించవలెను.॥౪॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు.॥౪॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ సూర్యోదయముతోనే గోశాలలందున్న గోవులు తమ వత్సములనుజూచి క్షీరములను ద్రాపుటకొరకు 'అంభా' యని అరచునో, అటులనే పరమేశ్వరుని యెడ ప్రజలమగు మనము ప్రేమను నింపుకొని స్తుతిగీతములను పాడవలెను. ॥౪॥

236. As cows low to their calves, happy in stalls by taking nourishing food, so we O Lord, bow our heads before Thee and glorify Thee with our songs, as Thou art Wonderful destroyer of all our evils and conqueror of all enemies in the shape of lust, pride, greed, jealousy and others. II4II

౨౩౭. ఋషిః – కలిః ప్రగాథః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః –మధ్యమః.

అథ పునః పరమేశ్వరం స్మరణీయమాహ.

౨౩౭. తరోభిర్వో విదద్వసు మిన్ద్రం సబాధ ఊతయే।
బృహద్గాయన్తః సుతసోమే అధ్వరే
హువే భరం న కారిణమ్ ॥౫॥

ప.వి:- తరోభిః । వః । విదద్వసుమ్ - విదత్ - వసుమ్ । ఇన్ద్రమ్ । సబాధః - స-బాధః । ఊతయే। బృహత్ । గాయన్తః । సుతసోమే - సుత - సోమే । అధ్వరే। హువే। భరమ్ । న । కారిణమ్ ॥౫॥

పదార్థః- హే సఖాయః ! **వః** యూయమ్ **సబాధః** బాధాభిరాక్రాన్తాః సన్తః. బాధతే ఇతి బాత్, బాధృధాతోః క్విప్. బాధా బాధయా సహితాః సబాధః. **ఊతయే** రక్షాయై **సుతసోమే** సుతః అభిషుతః సోమః శ్రద్ధారసః కర్మరసశ్చ యస్మిన్ తథావిధే **అధ్వరే** హింసారహితే జీవనయజ్ఞే **తరోభిః** వేగపూర్వకం బలపూర్వకం చ. తరస్ ఇతి వేగవాచకం లోకే ప్రసిద్ధమ్. బలనామ. నిఘం...౨।౯. **విదద్వసుమ్** వేదయద్వసుమ్ భౌతికాధ్యాత్మికైశ్వర్యప్రదాతారమ్ **ఇన్ద్రమ్** పరమేశ్వరమ్ **బృహత్** ప్రచురమ్ **గాయన్తః** గాన విషయీకుర్వన్తః భవత. అహమపి **భరమ్ న** కుటుమ్బభరణకర్తారం గృహపతిమివ **కారిణమ్** కర్మయోగినం తమ్ ఇన్ద్రం పరమేశ్వరమ్. కర్తుం శీలం యస్య స కారీ తమ్. డుకృఞ్ కరణే ధాతోశ్ఛన్దస్యు పపదాభావేఽపి తాచ్ఛీల్యే ణినిర్విజ్ఞేయః. **హువే** ఆహ్వాయామి. ॥౫॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౫॥

భావార్థః-యదా యదా మనుష్యాః స్వజీవనే విఘ్నబాధాభిః పీడ్యన్తే తదా తదా తైః పర- మేశ్వరః స్మరణీయః. స్మృతః స తాన్ పురుషార్థే కర్మయోగే చ ప్రవర్తయతి. యథా కశ్చిద్ గృహపతిః కర్మపరాయణ ఏవ సన్ కుటుమ్బభరణక్షమో జాయతే, తథైవ పరమేశ్వరోఽపి కర్మపరాయణ ఏవ సన్ విశ్వం బిభర్తి, సర్వానుపాసకాంశ్చాపి కర్మయోగే ప్రేరయతి. ॥౫॥

౨౩౭. ఈ మంత్రములో మరల పరమాత్మ స్మరించదగినవాడని చెప్పబడినది.

పదార్థము :-మిత్రులారా! (వః) మీరు (సబాధః) బాధలచే ఆక్రమించబడినప్పుడు (ఊతయే) రక్షణకొరకు (సుతసోమే) దేనియందు శ్రద్ధ మరియు కర్మరూప సోమముయొక్క నిష్పాదనమొనర్చినప్పుడు అట్టి (అధ్వరే) హింసారహిత జీవనయజ్ఞములో (తరోభిః) వేగము మరియు బలములతో (విదద్వసుమ్) ఐశ్వర్యములను పొందువారు (ఇన్ద్రమ్) పరమేశ్వరుని (బృహత్) అధికాధిక గీతములను (గాయన్తః) గానమొనర్చుడు. నేనుకూడ (భరమ్ న) కుటుంబముయొక్క పాలన, పోషణభారమును వహించుచున్న గృహపతివలె (కారిణమ్) కర్మశీలుడగు ఆ పరమేశ్వరున్ని (హువే) ఆహ్వానమొనర్చెదను. ॥౫॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥౫॥

భావార్థము :- మనుష్యులెప్పుడెప్పుడు తమ జీవితములందు విఘ్నబాధలచే పీడితులగుచుందురో అప్పుడు వారు పరమేశ్వరుని స్మరణ చేయుచుండవలెను. స్మరణ యొనర్చునప్పుడాయన వారిని పురుషార్థము మరియు కర్మయోగములలో ప్రవృత్తుల నొనర్చగలడు. ఏ ప్రకారముగ ఒక గృహపతి కర్మ పరాయణుడైయుండియే కుటుంబ భారణ పోషణయందు సమర్థుడు కాగలుగునో, అటులనే పరమేశ్వరుడుకూడ కర్మపరాయణుడై యుండియే విశ్వమును ధారణమొనర్చుటకు సమర్థుడై యున్నాడు. మరియు ఉపాసకులందరను కూడ కర్మయోగమునందు ప్రేరితుల నొనర్చుచుండగలడు. ॥౫॥

237. O devotees! Sing the songs in praise of the Lord who leads you to prosperity with strength. In all nonviolent sacrifices where soma juice is prepared, always glorify Him with the Vedic hymns for protection, whenever you are in difficulties. I also call on Him as children do their father who does every thing for their welfare and supports them. [It refers to a wise leader setting an example before others] II5II

౨౩౮. ఋషిః - వసిష్ఠః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరస్య నృపస్య వాఽఽనుకూల్యమాప్తుమాహ.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౨౩౮. తరణిరిత్సిషాసతి వాజం పురన్ధ్యా యుజా।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఆ వ ఇన్ద్రం పురుహూతం నమే

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
గిరా నేమిం తష్టేవ సుద్రువమ్ ।౬॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:-తరణిః । ఇత్ । సిషాసతి । వాజమ్ । పురన్ధ్యా - పురమ్ - ధ్యా । యుజా। ఆ ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
వః । ఇన్ద్రమ్ । పురుహూతమ్ - పురు - హూతమ్ । నమే । గిరా। నేమిమ్ । తష్టా- ఇవ ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
సుద్రువమ్ - సు- ద్రువమ్ ।౬॥

పదార్థః-తరణిః ఇత్ దుఃఖేభ్యస్తారకః ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః నృపశ్చైవ **యుజా** సదా సహచరీభూతయా **పురన్ధ్యా** మహత్యా బుద్ధ్యా క్రియయా చ. పురు బహునామ. నిఘం...౩।౧. ధీః కర్మనామ ప్రజ్ఞానామ చ. నిఘం...౨।౧, ౩।౯. పురన్ధిర్బహుధీరితి యాస్కః. నిరు. ౬।౧౩. **వాజమ్** బలం ధనం విజ్ఞానం వా **సిషాసతి** సత్పాత్రేభ్యః సంభజతి దదాతి వా. షణ సంభక్తౌ, షణు దానే వా ధాతోః సన్నన్తం రూపమ్. 'జనసనఖనాం సఞ్ఝలోః' అ. ౬ । ౪ । ౪౨ ఇత్యాత్వమ్. అతోఽహం **పురుహూతమ్** బహుస్తుతమ్ **ఇన్ద్రమ్** తం పరమేశ్వరం నృపం వా **గిరా** వాచా **వః** యుష్మభ్యమ్ **ఆనమే** ఆనయామి కార్యే, ప్రవృత్తం కరోమి, **తష్టా ఇవ** శిల్పీ యథా **నేమిమ్** రథచక్రవలయమ్ సుద్రవమ్ సుప్రవృత్తాం కరోతి తద్వత్.।౬॥

అత్ర శ్లేషోపమాలఙ్కారౌ. ।౬॥

భావార్థః-సుప్రజ్ఞః సుకర్మా చ పరమేశ్వరో నృపో వా యథాయోగ్యం జనేభ్యః సుఖధనవిద్యాదికం ప్రయచ్ఛతీతి ప్రార్థనావచోభిస్తయోః స్వాభిముఖం ప్రవృత్తిః సర్వైః కారణీయా. యథా రథచక్రస్య ప్రవృత్త్యైవ రథాధిష్ఠితా జనా గన్తవ్యం స్థానం ప్రాప్తుమర్హన్తి తథైవ పరమేశ్వరస్య నృపస్య చ ప్రజాభిముఖం ప్రవృత్త్యైవ జనానామభ్యుదయః సమ్భవతి.।౬॥

౨౩౮. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడు మరియు రాజుయొక్క అనుకూలత్వమును పొందు విషయము గలదు.

పదార్థము :- (తరణిః) దుఃఖములనుండి తరింపజేయు ఇంద్ర పరమేశ్వరుడు లేక ఇంద్రుడగు రాజు (ఇత్) అవశ్యముగ (యుజా) నిరంతరము కూడియుండునట్టి (పురన్ధ్యా) తమ మహాన్ బుద్ధి మరియు క్రియలచే (వాజమ్) బలము, ధనము మరియు విజ్ఞానములను (సిషాసతి) పంచుట, లేక ఇచ్చుటను చేయుచుందురు. కావుననే నేను (పురుహూతమ్) అనేకులద్వారా స్తుతింపబడు (ఇన్ద్రమ్) ఆ పరమేశ్వరుడు మరియు రాజులను (గిరా) వాణులద్వారా (వః) మీకొరకు (ఆనమే) కార్యమునందు ప్రవృత్తమొనర్చెదను. (తష్టా ఇవ) ఎటుల శిల్పి (నేమిమ్) రథచక్రముయొక్క పరిధిని (సుద్రువమ్) చక్రమునందు చక్కగా జోడించునో, అటుల.॥౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములు గలవు. ॥౬॥

భావార్థము :- ఉత్తమ ప్రజ్ఞగల మరియు ఉత్తమ కర్మశీలుడగు పరమేశ్వరుడు యథాయోగ్యముగ మనుష్యులకు సుఖము, ధనము, విద్య మున్నగువానిని ప్రదానమొనర్చుచుండును. కావున ప్రార్థన వచనములతో ఎల్లరును ఆయనను తమవైపు త్రిప్పుకొనుచుండవలెను. ఏ విధముగ రథచక్రములు తిరుగుచుండిననే రథములో కూర్చుండినవారు గంతవ్య [చేరదగిన] స్థానమునకు చేరగలుగుదురో, అటులనే పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు ప్రజలవైపు ప్రవృత్తులగుటవల్లనే లోకుల అభ్యుదయము జరుగుచుండును.।౬॥

238. An active man desires to distinguish the right knowledge from the false one, with the help of pure and vast intellect. I bend with devotional song for your welfare the Lord much-invoked, as a carpenter bends his wheel of solid wood. (Bending the Lord with devotional song is a poetical and allegorical expression for prayer). II6II

౨౩౯. ఋషిః – మేధాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరో నృపశ్చాఽస్మాకం వర్ధనాయ భూయాదిత్యాహ.

౧౨ ౩ ౧౨ ౩౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౩౯. పిబాసుతస్య రసినో మత్స్వా న ఇన్ద్ర గోమతః ।

౩౧౨ ౩ ౧ ౨
ఆపిర్నో బోధి సధమాద్యే

౩ ౨ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వృధే౩ఽస్మాఁ అవన్తు తే ధియః ॥౭॥

ప. వి:- పిబ । సుతస్య । రసినః । మత్స్వ । నః । ఇన్ద్ర । గోమతః । ఆపిః । నః । బోధి ।
సధమాద్యే - సధ - మాద్యే । వృధే । అస్మాన్ । అవన్తు । తే । ధియః ॥౭॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపక్షే. హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! త్వమ్ **రసినః** రసమయస్య **సుతస్య** అస్మాభిరభిషుతస్య భక్తిభావరూపస్య సోమస్య **పిబ** పానంకురు. ద్వితీయార్థే షష్ఠీ. సంహితాయాం 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః' అ. ౬ । ౩ । ౧౩౫ ఇతి దీర్ఘః. **గోమతః** ప్రశస్తా గావ ఇన్ద్రియాణి వేదవాచో వా యేషాం సన్తీతి తాన్ ప్రశస్తేన్ద్రియాన్ వేదపాఠినో వా **నః** అస్మాన్ **మత్స్వ** మాదయస్వ ఆనన్దయ. మద తృప్తియోగే చురాదిర్వేదే భ్వాదిరపి ప్రయుజ్యతే. **సధమాద్యే** సహ మాద్యన్తి జనా అత్రేతి సధమాద్యో విశ్వయజ్ఞస్తస్మిన్. 'సధమాదస్థయోశ్ఛన్దసి' అ. ౬ । ౩ । ౯౬ ఇతి సహస్య సధాదేశః. **వృధే** వర్ధనాయ సమున్నత్యై. వృధు వర్ధనే ధాతోః క్విపి చతుర్థ్యేకవచనే రూపమ్. **ఆపిః** బన్ధుః సన్ **నః** అస్మాన్ **బోధి** బోధయ. **తే** తవ **ధియః** ప్రజ్ఞాః కర్మాణి చ **అస్మాన్** నః **అవన్తు** రక్షన్తు. ॥ ౭ ॥

అథ ద్వితీయో రాజపక్షే. హే **ఇన్ద్ర** ఐశ్వర్యశాలిన్ రాజన్! త్వమ్ **రసినః** రసమయస్య **సుతస్య** నిశ్చ్యోతితస్య సోమాద్యోషధిరసస్య **పిబ** ఆస్వాదనం కురు. తేన శక్తిశాలీ భవంస్త్వమ్ **గోమతః** ప్రశస్త భూస్వామినః **నః** అస్మాన్ **మత్స్వ** ఆనన్దయ. **సధమాద్యే** రాష్ట్రయజ్ఞే **వృధే** వర్ధనాయ **ఆపిః** బన్ధుః సన్ **నః** అస్మాన్ ప్రజాజనాన్ **బోధి** జాగరూకాన్ కురు. **తే** తవ **ధియః** రాజనీతికుశలా బుద్ధయఃరాష్ట్రోత్థాన కర్మాణి చ **అస్మాన్** ప్రజాజనాన్ **నః** **అవన్తు** రక్షన్తు. ॥౭॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౭॥

భావార్థః-పరమేశ్వరస్య కృపయా నృపాణాం పురుషార్థేనైవ చ రాష్ట్రోన్నతిః ప్రజానామానన్దో విశ్వశాన్తిశ్చ సమ్భవతి. ॥౭॥

౨౩౯. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు మన వృద్ధికొరకే కావలెనను విషయము.

పదార్థము :-మొదట పరమేశ్వర పక్షములో:- ఓ (ఇన్ద్ర) పరమేశ్వరా! నీవు (రసినః) రసవంతమగు (సుతస్య) సిద్ధపరచబడిన భక్తిభావరూప సోమరసమును (పిబ) పానమొనర్చుము (గోమతః) ప్రశస్తమగు ఇంద్రియములు మరియు ప్రశస్తమగు వేదవాణుల పాఠమొనర్చువారు (నః) మమ్ము (మత్స్వ) ఆనందపరచవలెను. (సధమాద్యే) దేనియందు సకలరాష్ట్రముల ప్రజలెల్లరును పరస్పరము కలిసి ఆనందలాభమును పొందగలరో, అట్టి విశ్వయజ్ఞములో (వృధే) వృద్ధికొరకు (ఆపిః) బంధువుగనై (నః) మాకు (బోధి) బోధ ప్రదానమొనర్చుడు (తే) తమ (ధియః) బుద్ధులు మరియు కర్మలు (అస్మాన్) మమ్ము (అవన్తు) రక్షణయొనర్చుచుండవలెను. ॥౭॥

రెండవది రాజాపక్షవములో:- (ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ రాజా! నీవు (రసినః) రసవంతమగు (సుతస్య) వడగట్టి సిద్ధపరచిన సోమము మున్నగువాని రసమును (పిబ) పానమొనర్చుము. దానివల్ల శక్తిశాలివియైన నీవు (గోమతః) ప్రశస్తమగు క్షేత్రములకు స్వామివి (నః) మమ్ము (మత్స్వ) ఆనందితుల నొనర్చుము (సధమాదే) దేనియందు ప్రజలెల్లరును కలిసి సుఖవంతులగుదురో, అట్టి రాష్ట్రయజ్ఞములో (వృధే) వృద్ధికొరకు (ఆపిః) బంధువుగనై (నః) ప్రజలమగు మమ్ము (బోధి) జాగరూకమొనర్చుము (తే) నీయొక్క (ధియః) రాజనీతిలో చతురమగు బుద్ధులు మరియు రాష్ట్రోన్నతసంబంధ కార్యములు (అస్మాన్) మమ్ము (అవన్తు) రక్షితమొనర్చుచుండుగాక!॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౭॥

భావార్థము :- పరమేశ్వర కృప మరియు రాజుయొక్క పురుషార్థముచేతనే రాష్ట్రముయొక్క ఉన్నతి, ప్రజలకు ఆనందము మరియు విశ్వశాంతి జరుగగలదు.॥౭॥

239. O God! drink of the savoury Juice of devotion full of knowledge offered to Thee by our pure hearts and be glad. Thou art All - pervading Kith and Kin. Enlighten us to remain with Thee for ever and enjoy Thy communion. Let Thy wisdom guard us well for our harmonious development. (Drinking of the savoury juice of devotion is an allegorical expression for acceptance). II7II

౨౪౦. ఋషిః - భర్గః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరో రాజా చ ప్రార్థ్యతే.

౨ఉ 3 ౧౨ 3౨ఉ 3 ౧౨
౨౪౦. త్వం హ్యేహి చేరవే విదా భగం వసుత్తయే ।

౧౨ 3 ౧౨ 3 ౨3౧౨
ఉద్వావృషస్వ మఘవన్ గవిష్టయ ఉదిన్ద్రాశ్వమిష్టయే ॥౮॥

౨ 3 ౧౨ర 3౨ ౧౨ర ౧౨ర 3
ప.వి:- త్వమ్ । హి । ఆ - ఇహి । చేరవే । విదాః । భగమ్ । వసుత్తయే । ఉత్। వా
౧౨ర 3 ౨ 3 ౧౨ర ౧౨ర
వృషస్వ । మఘవన్ । గవిష్టయే - గో - ఇష్టయే । ఉత్ । ఇన్ద్ర । అశ్వమిష్టయే - అశ్వమ్ -
3
ఇష్టయే ॥౮॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర రాజన్ వా! **త్వం హి** త్వం ఖలు **చేరవే** చరతీతి చేరుః తస్మై సంచరణ కర్త్రే పురుషార్థినే మహ్యామ్ **ఆ ఇహి** ఆగచ్ఛ, **వసుత్తయే** వసుదానకర్త్రే మహ్యమ్. వసుపూర్వాద్ డుదాఞ్ ధాతోః క్తిని నిరుపసర్గత్వేఽపి ఛాన్దసత్వాత్ 'అచ ఉపసర్గాత్తః' అ. ౭।౪।౪౭ ఇత్యనేన విహితస్తకారాదేశో భవతి. **భగమ్** వసు **విదాః** లమ్భయ. విద్ల్ఌ లాభే ధాతోర్ణన్తర్భావితణ్యర్థాత్ లేటి సిపి 'లేటోఽడాటౌ' అ. ౩।౪।౯౪ ఇతి ఆడాగమః. హే **మఘవన్** ఐశ్వర్యశాలిన్! త్వమ్ **గవిష్టయే** గవామ్ ఇన్ద్రియ - పృథివీరాజ్య - విద్యాప్రకాశానామ్ ఇష్టయః ఇచ్ఛాః యస్య స గవిష్టిః తస్మై మహ్యామ్ **ఉద్వావృషస్వ** ఉద్వరీవృష్యస్వ ధనవిద్యాదికమ్ అతిశయేన పునః పునః ఉద్వర్షయ. అత్ర యజీ ఛాన్దసత్వాత్ 'రీగృదుపధస్య చ' అ. ౭।౪।౯౦ ఇతి ప్రాప్తో రీగాగమో న భవతి. త్వమ్ **అశ్వమిష్టయే** అశ్వమ్ తురగబలవేగప్రాణాదికమ్ ఇచ్ఛతీతి అశ్వమిష్టిః తస్మై మహ్యమ్. అత్ర సమాసే ద్వితీయాయా అలుక్ ఛాన్దసః. **ఉద్వావృషస్వ** అతిశయేన పునఃపునరుద్వర్షయ. ॥౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'ఏహి, విదాః, ఉద్వావృషస్వ', ఇతి సర్వాసాం క్రియాణామేకకర్తృకారకసమ్బన్ధాద్ దీపకమపి. 'ష్టయ, ష్టయే' ఇతి ఛేకానుప్రాసః, ద్వితీయ -చతుర్థపాదాన్తే 'అయే, అయే' ఇతి శ్రవణాదన్త్యానుప్రాసశ్చ. ।౮॥

భావార్థః-పరమేశ్వరో రాజాదయో రాజ్యాధికారిణశ్చ తస్యైవ సాహాయ్యం కుర్వన్తి యః 'చరైవేతి చరైవేతి', (ఐ. బ్రా. ౭ । ౩ । ౩) ఇత్యుపదేశం స్వజీవనే చరితార్థయతి, పురుషార్థేన చ ధనం సంచిత్య సత్పాత్రేషు తస్య దానమపి కరోతి.।౮॥

౨౪౦. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడు మరియు రాజుతో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! (త్వం హి) నీవు (చేరవే) పురుషార్థినగు నా హితముకొరకు (ఆ ఇహి) విచ్చేయుడు. (వసుత్తయే) ధనదాతనగు నాకొరకు (భగమ్) ధనమును (విదాః) ప్రాప్తింపజేయుము. (మఘవన్) ఓ ఐశ్వర్యశాలీ! నీవు (గవిష్టయే) నా ప్రశస్త ఇంద్రియములు, పృథివీరాజ్యము, విద్యాప్రకాశము మున్నగువానిని అభిలషించువారికి (ఉద్వావృషస్వ) ధనము, విద్య మున్నగువానిని అధికాధికముగ మరల వర్షింపజేయుము. నీవు (అశ్వమిష్టయే) అశ్వములు, బలము, వేగము, ప్రాణము వానిని కాంక్షించు నాకొరకు (ఉద్వావృషస్వ) అధికముగ మరల మరల ఈ వస్తువులను వర్షింపజేయుము.।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. రమ్ము, ప్రాణము కురియుట ఈ క్రియలన్నింటికి ఒకేకర్త కారకసంబంధముండు కారణమున దీపకాలంకారముగూడయ్యై యున్నది. 'ష్టియ, ష్టయే' లయందు ఛేకానుప్రాసము, ద్వితీయ మరియు చతుర్థపాదము చివరలో 'అయే' యుండుటచే అంత్యానుప్రాసముకూడ కలదు.।౮॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు మున్నగు రాజ్యాధికార గుణములుగలవారికే సహాయమొనర్చుచుందురు. అవి 'చరైవేతి, చరైవేతి', పురుషార్థమొనర్చుము, పురుషార్థమొనర్చుమని ॥ ఐత. బ్రా.౭-3-3॥ యొక్క ఉపదేశమును తమ జీవితములో చరితార్థ మొనర్చుచుందురు. మరియు పురుషార్థముచే ధనమునార్జించి సత్పాత్రలయందు దాని దానముకూడ చేయుమని కలదు.॥౮॥

240. O God! come to the wise worshipper in order to grant him more wealth of wisdom. Shower on him peace and bliss, so that he may attain true knowledge and develop vitality in order to have communion with Thee. Grant him also the spiritual wealth of Yoga. II8II

౨౪౧. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – మరుతః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథాచార్యస్య పరమాత్మనశ్చ కృత్యమాహ.

౨ ౨ర ౩౨ ౩౧ ౨ర ౩౧ ౨
౨౪౧. న హి వ శ్చరమం చ న వసిష్ఠః పరిమ ంసతే।

౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ఉ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
అస్మాకమద్య మరుతః సుతే సచా విశ్వే పిబన్తు కామినః ॥౯॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. విః– నహి । వః । చరమమ్ । చ న । వసిష్ఠః । పరిమంసతే – పరి – మంసతే ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨
అస్మాకమ్ । అద్య – అ – ద్య । మరుతః । సుతే । సచా । విశ్వే । పిబన్తు । కామినః ॥౯॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యయనాధ్యాపనపక్షే. మరుతో దేవతాః. హే మరుతః విద్యార్థినః! యుష్మాకం మధ్యే **చరమం చ న** హీనకోటికమపి విద్యార్థినమ్ **వసిష్ఠః** విద్యయా వాసయితృతమః ఆచార్యః **నహి** నైవ **పరిమంసతే** పరిత్యజతి, విద్యయా వఞ్చితం న కరోతీత్యర్థః. పరిపూర్వాద్ మను అవబోధనే ధాతోర్లేటి 'సిబ్బహులం లేటి' అ. ౩।౧।౩౪ ఇతి సిపి రూపమ్. పరిరత్ర వర్జనార్థః. **అద్య** అస్మిన్ దినే **సుతే** విద్యాయజ్ఞే ప్రవృత్తే సతి **అస్మాకమ్** నః **విశ్వే** సర్వే **కామినః** విద్యాగ్రహణేచ్ఛవః **మరుతః** విద్యార్థినః **సచా** సంభూయ **పిబన్తు** విద్యారసపానం కుర్వన్తు.

మ్రియన్తే ఇతి మరుతః. మృత్యురూపస్యాచార్యస్య గర్భే స్థిత్వా పూర్వసంస్కారాన్ పరిత్యజ్య మృత్వా వా విద్యాతః పునర్జన్మ ప్రాప్నువన్తి, తస్మాద్ విద్యార్థినో మరుత ఉచ్యన్తే. ఆచార్యస్య

మృత్యురూపత్వం చ శ్రుతిరేవమాహ- 'ఆచార్యో మృత్యుః' (అథ. ౧౧।౫।౧౪) ఇతి. అన్యచ్చ ''ఆచార్య ఉపనయమానో బ్రహ్మచారిణం కృణుతే గర్భమన్తః. తం రాత్రీస్తిస్ర ఉదరే బిభర్తి తం జాతం ద్రష్టుమభిసంయన్తి దేవాః''.. (అథ. ౧౧।౫।౩) ఇతి.

అథ ద్వితీయః కర్మఫలభోగపక్షే. హే మరుతః మరణధర్మాణో మనుష్యాః ! **వః** యుష్మాకం మధ్యే **చరమం చన** అన్యతమమపి **వసిష్ఠః** అతిశయేన వస్తా వసిష్ఠః సర్వవ్యాపకః పరమేశ్వరః. వస ఆచ్ఛాదనే, తృజన్తాద్ ఇష్ఠని 'తురిష్ఠేమేయస్సు', అ. ౬ । ౪ । ౧౫౪ ఇతి తృచో లోపః. **నహి పరిమంసతే** వినా కర్మఫలదానేన నైవ పరిత్యజతి, పూర్వస్మాదారభ్య చరమపర్యన్తం సర్వేభ్య ఏవ కర్మఫలం ప్రయచ్ఛతీత్యర్థః. **అద్య** అస్మిన్ దినే వర్తమానకాలే ఇత్యర్థః **సుతే** ఉత్పన్నే జగతి **అస్మాకమ్** అస్మన్మధ్యే **విశ్వే** సర్వేఽపి **కామినః** అభ్యుదయాకాంక్షిణః **మరుతః** మరణధర్మాణో మనుష్యాః **సచా** సంభూయ **పిబన్తు** కర్మఫలాన్యాస్వాదయన్తు. ।౬॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౬॥

భావార్థః-యథా వసిష్ఠః పరమేశ్వరో నిరపవాదం సర్వేభ్యో జీవాత్మభ్యః కర్మానుసారం ఫలం ప్రయచ్ఛతి తథైవ వసిష్ఠ ఆచార్యస్తథా సరలయా శైల్యా శిష్యానధ్యాపయేత్ యథా నిరపవాదం సర్వేఽపి శిష్యా విద్యాగ్రహణే క్షమన్తామ్.॥ ౬॥

౨౪౧. ఈ మంత్రములో ఆచార్యుడు మరియు పరమాత్మకార్యములు వర్ణించబడినవి.

పదార్థము :-మొదట అధ్యయనాధ్యాపన విషయములో :- ఓ విద్యార్థిరూప మరుత్తులారా! (వః) మీ నుండి (చరమం చన) హాని గలిగించునట్టివి కూడ విద్యార్థులకు (వసిష్ఠః) విద్యాద్వార వసింపజేయునట్టివానిని ఆచార్యుడు (నహి పరిమంసతే) నేర్పడు. అనగా వారిని విద్యనుండి వంచితుల నొనర్చడు. (అద్య) నేడు (సుతే) విద్యాయజ్ఞము వ్యాపకమగుటవల్ల (అస్మాకమ్) మాయొక్క (విశ్వే) సకల(కామినః) విద్యనుకోరునట్టి (మరుతః) విద్యార్థులు (సచా) తోడుగా కలిసి (పిబన్తు) విద్యా 'రస' పానమొనర్చవలెను.

(మరుతః) యొక్క యౌగికార్థము మరణించువారని యగును. 'మృత్యువు' రూప ఆచార్యుని గర్భములో స్థిరమై, పూర్వసంస్కారములను వదలివేసి, అనగా మరణించి, విద్యచే పునర్జన్మను పొందుచుందురు. ఈ కారణముననే విద్యార్థులు! 'మరుత్' అని యనబడుదురు. అథర్వవేదములో స్పష్టముగ ' ఆచార్యుడే మృత్యువు' యనబడినది. (అథర్వ.౧౧-౫-౧౪) ఆచార్యుడు ఉపనయన సంస్కారమునొనర్చి బ్రహ్మచారిని గర్భమునందు ధారణమొనర్చుననియును చెప్పబడినది. మూడు రాత్రులవరకు వానిని తన ఉదరములో నుంచును. అపుడు బ్రహ్మచారి ద్వితీయజన్మము ధరించును. అనగా విద్యను చదివి స్నాతకుడగును. అప్పుడాతనిని చూచుటకొరకు అనేకమంది విద్వాంసులచ్చటికి చేరుదురు.॥అథర్వ.౧౧-౫-౩॥

3-1-10
అధ్యా ఖం మం.

రెండవది కర్మ ఫలము భోగించు పక్షములో:- మరణధర్మముగల ఓ మానవులారా! (వః) మీ మధ్యలో (చరమం చ న) ఒకనినైనను (వసిష్ఠః) అతిగా వసింపజేయువానిగ సర్వవ్యాపక పరమేశ్వరుడు (నహి పరిమంసతే) కర్మఫలమీయకుండ వదలివేయడు, అనగా మొదటి నుండి చివరివరకు ఎప్పటివరకైనను ఏ కర్మఫలమైనను ప్రదానమొనర్చుచుండును. (అద్య) నేడు వర్తమానకాలములో (సుతే) ఉత్పన్నమైన జగత్తులో (అస్మాకమ్) మనమధ్యలో (విశ్వే) సమస్త (కామినః) అభ్యుదయమునుకోరునట్టి (మరుతః) మరణధర్మముగల మనుష్యులు (సచా) కలిసి (పిబన్తు) కర్మఫలములనుభోగించవలసియుండును.।౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౯॥

భావార్థము :- ఎటుల వసిష్ఠ పరమేశ్వరుడు నిరపవాదరూపములో జీవాత్మలన్నింటికి కర్మానుసారము ఫలమునిచ్చునో అటులనే 'వసిష్ఠ' ఆచార్యుడు ఇట్టి సరళ శైలిలో శిష్యులను చదివించవలెను. ఇందువల్ల ఎట్టి మినహాయింపు లేకుండనే విద్యార్థు లెల్లరును విద్యను గ్రహించుటలో సమర్థులగుదురు.।౯॥

241. O devotees! God who is the Life of our life or a wise man does not look down upon even the most humble and lowly among you. Let all drink of the juice (medicinal as well as devotional) prepared by us, who ever are willing to do so at our sacrifice. [No distinction based upon birth or colour etc. should be observed by true devotees]. ॥9॥

౨౪౨. ఋషిః – ప్రగాథః కాణ్వః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

ఏకః పరమేశ్వర ఏవ సర్వైరుపాసనీయ ఇత్యాహ.

౧ ౨౩౧ ౨ర ౩౧౨ ౩ ౧౨
౨౪౨. మా చిదన్యద్వి శంసత సఖాయో మారిషణ్యత।

౨౩౧ ౨౩౧౨౩ ౧౨౩౧
ఇన్ద్రమిత్ స్తోతావృషణం సచాసుతే

౨ర ౩ ౧ ౨
ముహురుక్థాచ శంసత ॥౧౦॥

ప. వి:- మా । చిత్ । అన్యత్ - అన్ - యత్ । వి । శంసత । సఖాయః - స - ఖాయః । మా । రిషణ్యత । ఇన్ద్రమ్ - ఇత్ । స్తోతా । వృషణమ్ । సచా । సుతే । ముహుః । ఉక్థా । చ । శంసత ॥౧౦॥

పదార్థః-సఖాయః హే సమానఖ్యానాః సుహృదః! యూయమ్ **అన్యత్** ఇతరత్ కిమపి ప్రస్తరప్రతిమానదీశైలాదికమ్ **మా చిత్** నైవ **వి శంసత** ఉపాస్యత్వేన అర్చత. శంసతిః అర్చతికర్మా. నిఘం...3 । ౧౪. **మా రిషణ్యత** అనుపాస్యానాముపాసనేన రిష్టా హింసితా న భవత. రిష హింసాయామ్. ధాతోర్నిష్ఠాయాం రిష్ట ఇతి జాతే, రిష్టమ్ ఆత్మన ఇచ్ఛతి రిషణ్యతి. క్యచి 'దురస్యుర్ద్రవిణస్యుర్వృషణ్యతి రిషణ్యతి. అ ౭ । ౪ । ౩౬' ఇతి రిష్టస్య రిషణ్భావో నిపాత్యతే. **సుతే** జ్ఞానకర్మభక్తీనాం రసేఽభిషుతే సతి **సచా** సంభూయ. సచా సహేత్యర్థః. నిరు. ౫ । ౫. **వృషణమ్** సుఖవర్షకమ్ **ఇన్ద్రమ్ ఇత్** పరమేశ్వరమేవ **స్తోత** ఉపాధ్వమ్. స్తుత ఇతి ప్రాప్తే 'తప్తనప్తనథనాశ్చ. అ. ౭ । ౧ । ౪౫' ఇతి తస్య తబాదేశః, తస్య చ పిత్త్వాన్ఙిద్వత్త్వాభావే గుణనిషేధో న. సంహితాయామ్ 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః. అ. ౬ । ౩ । ౧౩౫' ఇతి దీర్ఘః. **ముహుః** పునః పునః **ఉక్థా చ** స్తోత్రాణి చ. ఉక్థా ఉక్థాని. 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬ । ౧ । ౭౦' ఇతి శేర్లోపః. **శంసత** ఉచ్చారయత, గాయత ॥౧౦॥

భావార్థః :- పరివారే సమాజే రాష్ట్రే జగతి వా యే సమ్మానయోగ్యాః సన్తి తేషాం సమ్మానస్తు విధేయ ఏవ, పరం తేషు కశ్చిదపి పరమేశ్వరత్వేన న పూజనీయః. నాపి నదీవృక్షపర్వతాదీనాం జడపదార్థానాం పూజా విధేయా, కిన్తు ఇన్ద్రాదినామభిర్వేదేషు ఖ్యాతః సుఖవర్షక ఏకో జగదీశ్వర ఏవ ముహుర్ముహుః స్తోతవ్యః ప్రార్థనీయోఽర్చనీయ ఉపాసనీయశ్చ. ॥ ౧౦ ॥

అతేన్ద్రస్య స్తుత్యర్చనాద్యర్థం జనానాం ప్రేరణాత్, తతో భగాదిప్రార్థనాత్, తత్సహచరాణాం మరుతాం చాహ్వానాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిర్వేద్యా.

ఇతి తృతీయే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే పఞ్చమీ దశతిః.

ఇతి తృతీయేఽధ్యాయే ప్రథమః ఖణ్డః.

౨౪౨. ఈ మంత్రములో ఒక్క పరమేశ్వరుడే అందరి ద్వార పూజించదగినవాడను విషయము.

పదార్థము :- (సఖాయః) మిత్రులారా! మీరు (అన్యత్) ఇతర మరేవస్తువు రాతి మూర్తులు నదులు, పర్వతములు మున్నగు జడపదార్థములను (మా చిత్) ఎప్పుడుకూడ (వి శంసత) ఉపాసించదగిన రూపములో పూజించకుము (మా రిషణ్యత) ఉపాసించదగనివానిని ఉపాసించి హానిని పొందకుము (సుతే) జ్ఞాన, కర్మ మరియు భక్తిరసములు సిద్ధించిన పిదప (సచా) అందరు కలిసి (వృషణమ్) సుఖవర్షకుడగు (ఇన్ద్రం ఇత్) పరమేశ్వరునకు మాత్రమే (స్తోత) స్తుతి ఉపాసనల నొనర్చుము. మరియు ఆయనయెడ (ముహుః) మరల మరల (ఉక్థా చ) స్తోత్రముతో గూడ (శంసత)గాన మొనర్చుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- పరివారము, సమాజము, రాష్ట్రము మరియు ప్రపంచములో సన్మానించదగినవారిని సన్మానించవలసియే యుండును. ఐనను వానిలో ఎవ్వరినికూడ పరమాత్మ రూపములో పూజించవలదు. నదులు, వృక్షములు, కొండలు, పర్వతములు మున్నగు జడపదార్థముల పూజలు కూడ చేయవలదు. ఇంద్రమున్నగు నామములచే వేదములందు ప్రసిద్ధుడు, సుఖవర్షకుడగు ఒక జగదీశ్వరుడు మాత్రమే మరల మరల స్తుతి, ప్రార్థన, అర్చనలద్వార ఉపాసించదగినవా డాయనయే. ॥౧౦॥

ఈ దశతియందు మనుష్యులు ఇంద్రుని స్తుతి, అర్చన మున్నగువానికొరకు ప్రేరణ నొనర్చుట, దానివల్ల ఐశ్వర్యములు మున్నగువానిని ప్రార్థించుట మరియు ఇంద్రుని సహచరులగు మరుత్తులను ఆహ్వానించు కారణమున ఈ దశతియొక్క విషయములకు గతదశతి విషయములతో సంబంధముగలదని ఎరుగవలెను.

మూడవ ప్రపాఠకములో మొదటి అర్ధముయొక్క ఐదవదశతి సమాప్తమైనది.

మూడవ అధ్యాయములో మొదటిఖణ్డము సమాప్తమైనది.

242. O friends, do not glorify any one else besides the Almighty Lord; so shall no sorrow trouble you. Do not suffer and cause harm to others. Praise only the Lord who showers peace and bliss upon you at all your sacrifices unitedly and say your lauds with the Vedic hymns repeatedly. II10II

ప్రథమా దశతిః, అథ ద్వితీయోఽర్ధః

రెండవ అర్ధము

౨౮౩. ఋషిః – ఆఙ్గిరసః పురుహన్మా। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనో మహిమానమాహ.

౨ ౩౧ ౨ర ౩౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨
౨౮౩. న కిష్టం కర్మణా నశద్యశ్చకార సదావృధమ్ ।

౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ఇన్ద్రం న యజ్ఞైర్విశ్వగూర్తమృభ్వసమధృష్టం ధృష్ణుమోజసా ॥౧॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩౨ ౩
ప. వి:–న కిః । తమ్ । కర్మణా । నశత్ । యః । చకార । సదావృధమ్ – సదా– వృధమ్।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ఇన్ద్రమ్ । న । యజ్ఞైః । విశ్వగూర్తమ్ – విశ్వ – గూర్తమ్ । ఋభ్వసమ్ । అధృష్టమ్ – అ –
౩ ౨ ౧ ౨ర
ధృష్టమ్ । ధృష్ణుమ్ । ఓజసా ॥౧॥

పదార్థః-యః మనుష్యః **చకార** మహత్త్వపూర్ణాని కర్మాణి కరోతి, సోఽపి **తమ్** ప్రసిద్ధమ్ **సదావృధమ్** సదా వర్ధయితారమ్, **విశ్వగూర్తమ్** సర్వైః స్తుతమ్. గూర్తమ్ ఇతి గృణాతేః స్తుత్యర్థస్య నిష్ఠాయాం రూపమ్. 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౭ । ౧ । ౧౦౩ ఇతి ధాతోః ఋకారస్య ఉకారాదేశః. **ఋభ్వసమ్** ఉరుభూతమ్, సూర్యకిరణానాం చన్ద్రాదిలోకేషు ప్రక్షేప్తారం వా. ఋభ్వమ్ ఉరుభూతమ్ ఇతి యాస్కః. నిరు. ౧౧ । ౧౯. ఋభ్వ ఏవ ఋభ్వసః, స్వార్థే బాహులకాదౌణాదికోఽసచ్ ప్రత్యయః. యద్వా ఋభవః సూర్యరశ్మయః, తాన్ పృథివీచన్ద్రమంగలాదిలోకేషు అస్యతి క్షిపతీతి తమ్. ఆదిత్యరశ్మయోఽపి ఋభవ ఉచ్యన్తే ఇతి నిరుక్తమ్. ౧౧ । ౧౮. **అధృష్టమ్** కేనాపి అనభిభూతమ్, **ఓజసా** స్వబలేన **ధృష్ణుమ్** కామాదిశత్రూణాం ధర్షకమ్ **ఇన్ద్రమ్** పరమేశ్వరమ్ **నకిః** నైవ **కర్మణా** వీరతాపూర్ణేన కృత్యేన, **న** నాపి **యజ్ఞైః** పరోపకారాదిభిః **నశత్** వ్యాప్నోతి, తత్తుల్యో భవితుర్మహతి. నశత్ ఇతి వ్యాప్తికర్మసు పఠితమ్. నిఘం...౨ । ౧౮ ॥ ౧ ॥

భావార్థః-జగతి పరమేశ్వరస్య యాని వీరకృత్యాని పరోపకారకర్మాణి చ సన్తి తేషు తత్తు- ల్యస్తదధికో వాన్యః కోఽపి న జాతో న జనిష్యతే. ॥ ౧ ॥

౨౪౩. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ వర్ణననుగురించిన విషయముండును.

పదార్థము :-(యః) ఏ మనుష్యులు (చకార) మహత్వపూర్ణకర్మల నొనర్చుచుందురో వారుకూడ (తమ్) అట్టి ప్రసిద్ధ (సదావృధమ్) ఎల్లప్పుడును పెంపొందుచుండు (విశ్వగూర్తమ్) ఎల్లరచే స్తుతింపబడునట్టి (ఋభ్వసమ్) అతివిశాలవము, అనగా సర్వవ్యాపకమగు సూర్యకిరణములను చంద్రుడు మున్నగు లోకములకు చేర్చునట్టి (అదృష్టమ్) ఎద్దానితోనైనను పరాజితముగానట్టి మరియు (ఓజసా) స్వశక్తితో (ధృష్ణుమ్) కామ క్రోధాది శత్రువులను పరాస్తుల నొనర్చు (ఇన్ద్రమ్) పరమేశ్వరుని (నకిః కర్మణా) వీరత్వముతో గూడిన కర్మయందుగాని (న యజ్ఞైః) పరోపకార యజ్ఞమునందుగాని (నశత్) ఆయనకెవ్వరును సాటిరారు. ॥౧॥

భావార్థము :- ప్రపంచములో పరమేశ్వరుని ఏ వీరత్వపు కార్యములు మరియు ఏ పరోపకార కార్యములుగలవో వానిలో ఆయనకు సరియైనవిగాని లేక అధికమైనవిగాని ఇంతవర కుత్పన్నముగాలేదు మరియు భవిష్యత్తులో ఉత్పన్నము కాజాలవు. ॥౧॥

243. No one can attain to him by deeds and kill him who acts in accordance with the commands of the Lord who strengthens evermore, who is praised by all, is Supreme, Resistless, conquering all by His might. ॥1॥

౨౪౪. ఋషిః - మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథిశ్చ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనః జీవాత్మనః ప్రాణస్య శల్యచికిత్సకస్య చ కర్తృత్వం వర్ణయన్నాహ.

౨౪౪. యఋతే చిదభిశ్రిషః పురా జత్రుభ్య ఆతృదః ।
సన్ధాతా సన్ధిం మఘవా పురూవసుర్నిష్కర్తా విహ్రుతం పునః ॥౨॥

ప.విః- యః । ఋతే - చిత్ । అభిశ్రిషః - అభి-శ్రిషః । పురా । జత్రుభ్యః । ఆతృదః- ఆ - తృదః । సన్ధాతా - సమ్ - ధాతా । సన్ధిమ్ - సమ్ - ధిమ్ । మఘవా । పురూవసుః - పురు-వసుః । నిష్కర్తా - నిః - కర్తా । విహ్రుతమ్ - వి - హ్రుతమ్ । పున రితి ॥౨॥

పదార్థః- **యః అభిశ్రిషః** సంశ్లేషణద్రవ్యాత్ **ఋతే చిత్** వినైవ **జత్రుభ్యః** గ్రీవాస్థిభ్యః **ఆతృదః** ఆతర్దనాత్ కణ్ఠచ్ఛేదాత్. హింసార్థాత్ తృదధాతోః 'సృపితృదోః కసున్' అ. 3।4।17 ఇతి భావలక్షణే కసున్ ప్రత్యయః. **పురా** పూర్వమేవ **సన్ధిమ్** సన్ధాతవ్యమ్ అవయవమ్ **సన్ధాతా** సంయోజయితా భవతి, శస్త్రాదినా కృత్తేఽపి కణ్ఠైకదేశే కృత్తం భాగం ప్రాకృతికరూపేణ సంపూర్య పునః స్వస్థం కరోతి, యేన శీర్షపతనం న భవతీత్యర్థః. సః **పురూవసుః** బహూనాం శరీరాంగానామ్ యథాస్థానం వాసయితా **మఘవా** చికిత్సావిజ్ఞానరూపధనసమ్పన్నః ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః జీవః ప్రాణః శల్యచికిత్సకో వా. మఘమితి ధననామ. నిఘం...2।10. 'ఛన్దసీవనిపౌ చ వక్తవ్యౌ' అ. 5।2।122 వా... ఇతి వనిప్. **విహ్రుతమ్** వక్రీ భూతమపి అంగమ్. హ్వృ కౌటిల్యే, నిష్ఠాయాం 'హ్రు హ్వరేశ్ఛన్దసి' అ. 7।2।31 ఇతి ధాతోః హ్రుః ఆదేశః. **పునః** భూయోఽపి **నిష్కర్తా** సంస్కర్తా భవతి. ॥2॥

అత్ర సంశ్లేషణద్రవ్యరూపకారణాభావేఽపి సన్ధానరూపకార్యోత్పత్తివర్ణనాద్ విభావనా- లఙ్కారః.॥2॥

భావార్థః-అహో పరమేశ్వరస్య కీదృశం శరీరరచనాచాతుర్యమ్. యద్యసౌ సంశ్లేషణ-ద్రవ్యేణ వినైవ మధ్యే సన్ధిం కృత్వా శిరః కబన్ధేన సుదృఢం న సమయోజయిష్యత్ తర్హి కదాపి క్వచిదపి శిరః కబన్ధాచ్ఛిన్నం భూత్వా పృథగభవిష్యత్. ఏతదపి పరమైశ్వరస్యైవ కర్తృత్వం యచ్ఛరీరస్య కిమప్యంగం యది కదాచిద్ విద్ధం వక్రం వా జాయతే తదా జీవాత్మనః ప్రాణస్య చ సాహాయ్యేన శరీరస్య స్వాభావికక్రియయా చ పునరపి తత్ ప్రరోహతి ప్రకృతిం చాపద్యతే. కుశలః శల్యచికిత్సకోఽప్యేతస్మిన్ కర్మణి పరమేశ్వరమనుకరోతి. సంగ్రామే యది శత్రోః శస్త్రప్రహారేణ కస్యచిద్ యోద్ధుర్గలైకదేశః కృత్యతే తదా స కృత్తం భాగం సూచ్యా సంసీవ్యౌషధిం సంలిప్య చ పునః స్వస్థం కరోతి. దుర్ఘటనాదికారణాద్ యది కస్యచిదంగం వికృతం వక్రం వా జాయతే తదా తదప్యుచితైరుపాయైః స సంస్కరోతి. ॥2॥

2144. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ, జీవాత్మ, ప్రాణము, శల్యచికిత్సకుల కర్తృత్వములను గురించి వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(యః) ఏ (అభిశ్రిషః) అతికించు పదార్థములు జిగురు, సరచ్చు, ప్లాస్టర్ మున్నగువాని (ఋతే చిత్) అవసరములేకుండనే (జత్రుభ్యః) మెడ ఎముకలపైనుండి (ఆతృదః) నరకబడినందున (పురా) మొదటనే (సన్ధిమ్) అతకదగిన అవయవములను (సంఘాత) అతికి వేయబడును. అనగా శస్త్రములు మున్నగు వానిచే కంఠముయొక్క ఒకభాగము తెగిపోయినను కూడ రెండవ భాగమును ప్రాకృతిక రూపములో నింపివేసి మరల ఆరోగ్యవంతమొనర్చబడును. దానివల్ల శిరము తెగినను పడిపోజాలదు. అది (పురూవసుః) అనేక శరీరావయవములను యథాస్థానమున వసింపజేయునట్టి (మఘవా) చికిత్స విజ్ఞానరూప ధనముల నిధియగు పరమేశ్వరుడు, జీవాత్మ, ప్రాణము మరియు శల్యచికిత్సకుడు (విహ్రుతమ్) వంకరయైన అంగములనుకూడ (పునః) మరల ఆ (నిష్కర్తా) చక్కపరచగలడు.॥2॥

ఈ మంత్రములో అతికించునట్టి ద్రవ్యరూపకారణములేకుండనే అతుకుటవంటి, అతుకునట్టి కార్యముయొక్క ఉత్పత్తియొక్క వర్ణన యుండుటచే విభావనా అలంకారము గలదు. ౹౨॥

భావార్థము :- అయ్యారే! పరమేశ్వరుని ఈ శరీరరచన ఎంత అద్భుతముగనున్నది! ఒక వేళ ఆయన అతుకునట్టి పదార్థములు మున్నగునవి లేకుండనే అతికించి శిరమును మొండెముతో దృఢత్వపూర్వకముగ అతికించకుండినచో ఎప్పుడో, ఎచ్చటనో తల మొండెము నుండి వేరై పడిపోవుచుండెడిది. ఇదియును పరమేశ్వరుని కర్తృత్వమేకదా! శరీరమందలి ఏ యంగమైనను ఒకవేళ దెబ్బతినినను, వంకరయైపోయినను జీవాత్మ మరియు ప్రాణముయొక్క సహాయముచే మరియు శరీరముయొక్క స్వాభావిక క్రియచే మరల గాయము మాడిపోవును. మరియు వంగిపోయిన అంగము మరల చక్కగానైపోవును. నేర్పరి యగు శల్యచికిత్సకుడుకూడ ఈ కార్యమునందు పరమేశ్వరుని అనుకరించును. యుద్ధములలో ఒకవేళ శత్రువుల శస్త్రప్రహారముచే ఏ యోధుని మెడయొక్క ఒకభాగము తెగిపోయినచో చికిత్సకుడు తెగిన భాగమును కుట్టివేసి మరియు దానిపై ఔషధలేపనముచేసి మరల ఆరోగ్యవంతముగ నొనర్చివేయును. దుర్ఘటన మున్నగు వానిచే ఒకవేళ ఏ యోధుని ఏ యంగమైనను వికృతము, లేక వంకరగయైపోయినచో దానినికూడ ఆతడు ఉచితచికిత్సచే చక్కబరచగలడు. ౹౨॥

సూచన :- ఈ మంత్రము గర్భావస్థ రచన మరియు సృష్ట్యారంభ కాలపు శరీర రచన రెండింటికిని సరిపోవును.

244. He without ligature, before making incision in the neck, closes up the wound again, the Lord who health the dissevered parts. [One should always meditate upon the Glory of God and be devoted to Him]. II2II

౨౪౫. ఋషిః – మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథిశ్చ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ హరయః ఇన్ద్రమావహన్త్విత్యుచ్యతే.

౧ ౨ ౩౨ ౩౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨
౨౪౫. ఆ త్వా సహస్రమాశతం యుక్తా రథే హిరణ్యయే।
౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
బ్రహ్మయుజో హరయ ఇన్ద్ర కేశినో వహన్తు సోమపీతయే ॥౩॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
ప. వి:- ఆ । త్వా । సహస్రమ్ – ఆ । శతమ్ । యుక్తాః । రథే । హిరణ్యయే। బ్రహ్మయు
౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
జః – బ్రహ్మ – యుజః । హరయః । ఇన్ద్ర । కేశినః । వహన్తు । సోమపీతయే – సోమ –
౩
పీతయే ॥౩॥

పదార్థః- ప్రథమో౽ధ్యాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! **హిరణ్యయే** హిరణ్మయే హిరణ్యవజ్జ్యోతిర్మయే. జ్యోతిర్హిరణ్యమ్. శ. ౪ । 3 । ౪ । ౨౧. 'ఋత్వ్యవాస్త్వ్యవాస్త్వమాధ్వీ హిరణ్యయానిచ్ఛన్దసి' అ. ౬ । ౪ । ౧౭౫ ఇతి నిపాతనాద్ హిరణ్యశబ్దాద్ విహితస్య మయటో మశబ్దస్య లోపః. **రథే** శరీరరూపే స్యన్దనే **యుక్తాః** నియుక్తాః **బ్రహ్మయుజః** బ్రహ్మణా సహ యోజయన్తీతి తాదృశాః పరమేశ్వర సాక్షాత్కార సాధనభూతాః **కేశినః** ప్రకాశవన్తః ప్రకాశకాశ్చ. కేశీ, కేశా రశ్మయః తైస్తద్వాన్ భవతి, కాశనాద్ వా ప్రకాశనాద్ వా. నిరు. ౧౨ । ౨. **సహస్రమ్** సహస్రసఙ్ఖ్యాకాః **హరయః** ఆహరణశీలాః సాత్త్వికచిత్తవృత్తిరూపాః యద్వా ప్రాణరూపా అశ్వాః. ప్రాణానాం సహస్రత్వం. తావత్ 'సహస్రం ప్రాణా మయ్యా యతన్తామ్' అథ... ౧౭ । ౧ । 30 ఇతి శ్రుతేః. **సోమపీతయే** ఉపాసనాయజ్ఞాయ. సోమస్య శ్రద్ధారసస్య పీతిః పానం యస్మిన్ స సోమపీతిః ఉపాసనాయజ్ఞః తస్మై. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతి స్వరః. **త్వా** త్వామ్ **ఆవహన్తు** హృదయసదనే ఆనయన్తు ప్రకటీకుర్వన్తు. **శతమ్** శతసఙ్ఖ్యాకాః హరయః సాత్త్విక చిత్తవృత్తిరూపాః ప్రాణరూపా వా అశ్వాః త్వామ్ **ఆ** ఆవహన్తు ఆనయన్తు ప్రకటీకుర్వన్తు. పూర్వం సహస్రమిత్యుక్త్వా పశ్చాత్ శతమ్ ఇతి వచనేన బ్రహ్మప్రాప్త్యర్థం శనైః శనైః సాత్త్వికీనాం చిత్తవృత్తీనామపి నిరోధః సూచితో భవతి. ఏవమేవ పూర్వం శ్వాసోచ్ఛ్వాసా అధికా భవన్తి, క్రమేణ చాభ్యాసాత్ తత్సఙ్ఖ్యా న్యూనా భవతి. ॥3॥

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. హే **ఇన్ద్ర** రాజన్! **హిరణ్యయే** జ్యోతిర్మయే **రథే** రాష్ట్రరూపే రథే **యుక్తాః** నియుక్తాః **బ్రహ్మయుజః** బ్రహ్మభిర్వేదవిద్భిః నిర్వాచనాధికారిభిః ప్రేరితాః **కేశినః** ప్రకాశవన్తో జ్ఞానినః **సహస్రమ్** సహస్రసఙ్ఖ్యాకాః **హరయః** మతదానాధికారిణో మనుష్యాః. హరయ ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨ । 3. **సోమపీతయే** సోమస్య సోమోపలక్షితాయాః సుఖశాన్తేః పీతిః రక్షణం యస్మిన్ తస్మై రాష్ట్రసంచాలనయజ్ఞాయ (**త్వా**), త్వాం రాజానమ్ **ఆవహన్తు** నిర్వాచ్య రాజపదే ఆనయన్తు, **శతమ్** శతసంఖ్యాకాః హరయః నిర్వాచకా మనుష్యాః త్వాం రాజపదే **ఆ** ఆవహన్తు నిర్వాచ్య ఆనయన్తు. పూర్వం సహస్రైరధికైర్వా ప్రజాజనైర్మతదానేన కేచన విధాయకా నిర్వాచ్యన్తే, తదుత్తరం తైర్విధాయకైః రాజా నిర్వాచ్యతే ఇతి సహస్ర - శత - శబ్దాభ్యాం సూచ్యతే. ॥3॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥3॥

భావార్థః- యథా యోగిభిః ప్రకాశపూర్ణైః సాత్త్విక చిత్తభావైః పరమాత్మా ప్రాప్యతే, తథా వివేకశీలైః ప్రజాజనైర్మతదానేన సుయోగ్యో రాజా ప్రాప్తవ్యః. ॥3॥

౨౪౫. ఈ మంత్రములో హరుల ద్వారా ఇంద్రుని వహించు విషయము గలదు.

పదార్థము :- మొదట ఆధ్యాత్మపక్షములో:- ఓ (ఇంద్ర) పరమేశ్వరా! (హిరణ్యయే) సువర్ణమువంటి జ్యోతిర్మయ (రథే) శరీరరూప రథములో (యుక్తాః) నియుక్తమైన (బ్రహ్మయుజః) బ్రహ్మతో సంయోగమగునట్టి, అనగా బ్రహ్మసాక్షాత్కార సాధనరూప (కేశినః)

ప్రకాశమయము మరియు ప్రకాశించు (సహస్రమ్) వేలకొలది సంఖ్యలుగల (హరయః) సమీపించుగుణముగల, సాత్విక చిత్తవృత్తిరూప అశ్వము, లేక ప్రాణరూప అశ్వము (సోమపీతయే) శ్రద్ధారూప సోమరసమును దేనితో త్రాగబడునో, అట్టి ఉపాసనాయజ్ఞముకొరకు (త్వా) నిన్ను (ఆవహన్తు) హృదయమునకు తేవలెను. ప్రకటించవలెను. (శతమ్) నూరు సంఖ్యగల సాత్విక చిత్తవృత్తిరూప అశ్వములను ఆ హృదయములోనికి తేవలెను. ప్రకటించవలెను.

మొదట వేయిని చెప్పి తరువాత నూరును చెప్పుట ఈ విషయమును జ్ఞాపకము చేయుచున్నది. అనగా బ్రహ్మసాక్షాత్కారముకొరకు క్రమక్రమముగ సాత్విక చిత్తవృత్తులను కూడ నిరోధించవలసియుండును. ఇదేవిధముగా ప్రాణాయామమునందు మొదట శ్వాసల ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసల సంఖ్య అధికముగ నుండును. క్రమముగ అభ్యాసమొనర్చు, సాధన మొనర్చుచుండగా వానిసంఖ్య తగ్గిపోవును.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- ఓ (ఇంద్ర) వీరుడవగు మానవా! (హిరణ్యయే) జ్యోతిర్మయ (రథే) రాష్ట్రరూప రథములో (యుక్తాః) నియుక్తుడవు (బ్రహ్మయుజః) వేదజ్ఞులగు ఎన్నికల అధికారులచే ప్రేరితుడవు (కోశినః) జ్ఞాన ప్రకాశముతో గూడినవాడవు (సహస్రమ్) వేలకొలది (హరయః) ఎన్నికల అధికారులగు మనుష్యుల (సోమపీతయే) సుఖశాంతుల రక్షణయుండునట్టి రాష్ట్రయజ్ఞముయొక్క సంచాలనముకొరకు (త్వా) నిన్ను (ఆవహన్తు) ఎన్నుకొని రాజపదవిపై కొనితెచ్చితిమి. (శతమ్ హరయః) వందలమంది వ్యక్తులు విధాన సభవారు నిన్ను ఎన్నుకొని(ఆ) రాజపీఠముపై ప్రతిష్ఠపరచెదరుగాక!

మొదట వేయి, లేక అధికమగు ప్రజలు మతదానము (ఓటు) నిచ్చికొందురు విధాయకులను ఎన్నుకొందురు. మరల ఆ తక్కువ సంఖ్యలోగల విధాయకులు రాజును ఎన్నుకొందురు. ఈ విషయమునే క్రమముగ వేయి మరియు నూరు అను శబ్దములతో సూచితమగుచున్నది. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- యోగిజనులెటుల ప్రకాశపూర్ణ సాత్త్వికవృత్తి భావనలచే పరమాత్మను పొందుచుండెదరో, అటులనే వివేకశీలురగు ప్రజలు తమ అభిప్రాయముల (ఓటు)ద్వార సంపూర్ణయోగ్యుడగు రాజును ఎన్నుకొనవలెను. ॥3॥

245. Let a thousand and a hundred (innumerable) wise devotees endowed with the Vedic knowledge,' glorious like the rays of the sun and full of light, possessing bodies full of splendour and vigour, meditate on Thee and preach about Thy Self to others in order to drink deep of the spiritual juice (of devotion combined with knowledge). II3II

౨౪౬. ఋషిః – విశ్వామిత్రః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథేన్ద్రో నిర్బాధమస్మాకం సమీపే సమాగచ్ఛత్విత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౪౬. ఆ మన్ద్రై రిన్ద్ర హరిభిర్యాహి మయూర రోమభిః।

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ
మా త్వా కే చిన్ని యేమురిన్న

౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
పాశినోఽతి ధన్వేవ తాꣳ ఇహి ॥౪॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ప.వి: – ఆ। మన్ద్రైః। ఇన్ద్ర। హరిభిః। యాహి। మయూరరోమభిః – మయూర-

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
రోమభిః। మా। త్వా। కే। చిత్। ని। యేముః। ఇత్। న। పాశినః। అతి। ధన్వ – ఇవ।

౨ ౩
తాన్। ఇహి ॥౪॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! త్వమ్ **మన్ద్రైః** ఆనన్దదాయకైః. మదిస్తుతిమోదమదస్వప్నకాన్తి గతిషు ఇతి ధాతోః 'స్ఫాయితఞ్చి...' ఉ. ౨।౧౩ ఇతి రక్ ప్రత్యయః. **మయూరరోమభిః** మయూరాణాం బర్హిణాం బర్హాణీవ రోమాణి యేషాం తైః మయూర బర్హవ న్మృదుభిరిత్యర్థః **హరిభిః** ప్రాణైః. ప్రాణో వై హరిః స హి హరతి. కౌ. బ్రా. ౧౭।౧. **ఆ యాహి** అస్మద్ధృదయసదనమ్ ఆగచ్ఛ. **త్వా** ఆగచ్ఛన్తం త్వామ్ **కేచిత్** కేఽపి యోగమార్గబాధకా వ్యాధిస్త్యానసంశయప్రమాదాలస్యావిరతి భ్రాన్తిదర్శనాలబ్ధభూమికత్వానవస్థితత్వరూపా అన్తరాయాః **మా నియేముః** న నియచ్ఛన్తు, నివారయితుం న శక్నుయుః. ని పూర్వాద్ యమ ఉపరమే ధాతోర్లోడర్థే లిట్. **న** యథా **పాశినః** పాశపాణయో వ్యాధాః **ఇత్** గతిమత్, భూమౌ గచ్ఛత్ గగనే ఉడ్డయమానం వా పశుపక్ష్యాదికం నియచ్ఛన్తి. ఏతి గచ్ఛతీతి ఇత్. ఇణ్ గతౌ ధాతోః క్విపి నపుంసి ద్వితీయైకవచనే రూపమ్. త్వమ్ **తాన్** ప్రతిబన్ధకాన్ **ధన్వ ఇవ** అన్తరిక్షమివ. ధన్వ ఇత్యన్తరిక్షనామ. నిఘం...౧।౩. ధన్వ అన్తరిక్షం, ధన్వన్త్యస్మాదాపః. నిరు. ౫।౫. **అతి ఇహి** అతిక్రమ్య ఆగచ్ఛ. యథా విమానైరన్తరిక్షమతిక్రమ్య కశ్చిదాగచ్ఛతి తథైవ తాన్ బాధకానతిక్రమ్య త్వమస్మద్ధృదయమాగచ్ఛేతి భావః. యద్వా **ధన్వ ఇవ** ధనురివ, లక్షణయా ధనుర్ధర ఇవ, **తాన్** బాధకాన్ అతిక్రమ్య ఆగచ్ఛ.

అథ ద్వితీయో రాజపరః. హే **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక వీర రాజన్! త్వమ్ **మన్ద్రైః** స్తుత్యైః మన్ద్ర స్వరైర్వా **మయూరరోమభిః** మయూరరోమవత్ మృదూని రోమాణి కేసరాః యేషాం తైః **హరిభిః** ప్రశస్తైః అశ్వైః రథే నియుక్తైః **ఆ యాహి** సంకటకాలే ప్రజారక్షణార్థమ్ ఆగచ్ఛ. న యథా **ఇత్** గచ్ఛత్ ఉడ్డయమానం వా పశుపక్ష్యాదికమ్ **పాశినః** పాశహస్తా వ్యాధా నియచ్ఛన్తి తథా **త్వా** త్వామ్ **కేచిత్** కేఽపి శత్రవః **మా నియేముః** న నివారయితుం శక్నుయుః. **ధన్వ ఇవ** ధనురివ త్వమ్ **తాన్** శత్రూన్ **అతి ఇహి** అతిక్రమస్వ ॥౮॥

అత్రోపమాలఙ్కారః శ్లేషశ్చ. రేఫస్య మకారవకారయోశ్చా సకృదావృత్తౌ వృత్త్యనుప్రాసః. 'న్ద్రై, న్ద్ర,' 'న్వి, న్వ' ఇతి ఛేకానుప్రాసః. ॥౮॥

భావార్థః- ప్రాణానాం స్వరూపం మయూరరోమవన్మృదువర్తతే. అత ఏవ ప్రాణవిద్యా మధువిద్యేతి నామ్నా ప్రసిద్ధా. ప్రాణాయామద్వారా వయం పరమాత్మానం స్వహృదయాభ్యన్తరే ప్రకటయితుం శక్నుమః. ప్రకటీకృతః సోఽస్మాకం యోగసాధనాయాం సమాగచ్ఛతో విఘ్నాన్ నిరస్యతి. తథైవ ప్రజాజనైరాహూతో రాజా సర్వాన్ శత్రూన్ పరాజిత్య రాష్ట్రమున్నయతి. ॥౮॥

౨౮౬. ఈ మంత్రములో ఇంద్రపాలకుడు ఎట్టి బాధలేకుండ మా వద్దకి రావలెనను విషయము కలదు.

పదార్థము :- మొదట అధ్యాత్మ పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమాత్మా! నీవు (మన్ద్రైః) ఆనందదాయక (మయూరరోమభిః) నెమలిపింఛమువంటి మృదువగు (హరిభిః) ప్రాణములద్వార (ఆయాహి) విచ్చేయుము. అనగా మా హృదయములందు ప్రకాశింపుము (త్వా) ప్రకాశించుచున్న నిన్ను (కేచిత్) యోగమార్గమునందు బాధకమగు ఏదేని వ్యాధి, బాధ, సంశయము, ప్రమాదము, సోమరితనము, పిరికితనము, భ్రాంతి, నిరాశ, అస్థిరత్వము మున్నగు విఘ్నములు (మా నియేముః) ఆటంకములు కలిగించవలదు. (న) ఎటులన (పాశినః) వలను చేతబట్టుకొని కిరాతకుడు (ఇత్) భ్రమణమొనర్చుచుండు, అనగా భూమిపైనడచుచు లేక ఆకాశములో ఎగురుచుండు పశు, పక్ష్యాదులను వల ద్వార నిలుపుకొనునో (తాన్) అట్టి ప్రతిబంధకులను (ధన్వ ఇవ) అంతరిక్షమును (అతి ఇహి) దాటివెళ్లి ప్రకటమగుము. అనగా విమానములందే ఎటుల అంతరిక్షమును దాటి వెళ్లుదురో అలాగే అట్టి బాధల నధిగమించి తాము మా హృదయములలో ప్రకటమగుము. లేక (ధన్వ ఇవ) ధనుర్ధారివలె నీవు ఆ బాధక శత్రువులను పరాజయమొనర్చి ప్రత్యక్షమగుము.

రెండవది రాజపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకుడవు, వీరుడవునగు ఓ రాజా! నీవు (మన్ద్రైః) స్తుతింపదగిన, లేక గంభీరస్వరముగల (మయూరరోమభిః) నెమళ్లఈకలవంటి మృదువగు కేసరములుగల (హరిభిః) రథమునకు కట్టబడిన ఉత్కృష్టజాతి అశ్వముల ద్వార (ఆయాహి)

సంకటకాలములందు ప్రజల రక్షణకొరకు రమ్ము. (న) ఎటుల (ఇత్) భూమిపై నడుచు, లేక ఆకాశములో ఎగురుచుండు పశుపక్ష్యాదులను (పాశినః) పాశధారియగు కిరాతకుడు బంధించుకొనునో, అటులనే (త్వా) నిన్ను (కేచిత్) ఎవరైనను శత్రువులు (మా నియేముః) బంధించకుండవలెను. (ధన్వ ఇవ) ధనుస్సువలె నీవు (తాన్) అట్టి శత్రువులను (అతి ఇహి) అతిక్రాంతము, అనగా పరాస్తుల నొనర్చుము. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములుగలవు. రేఫము, మకారము మరియు నకారములు అనేకసార్లు ఆవృత్తులందు వృత్త్యానుప్రాసము కలదు. 'న్త్రై, న్ద్ర, న్ని, న్న'లయందు ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- ప్రాణముల స్వరూపము నెమలియొక్క రోమములవలె మృదువుగనుండును. ఇందులకే ప్రాణవిద్య మధువిద్య అనుపేరుతో ప్రసిద్ధమైనది. ప్రాణాయామముద్వార మనము పరమాత్మను మన హృదయములో ప్రకటమొనర్చుకొనగలుగుదుము. ప్రకటమొనర్చుకొనబడిన అట్టి మన యోగ సాధనయందు వచ్చుచుండు విఘ్నములను దూరమొనర్చుచుండును. ఇదేవిధముగ ప్రజలచే ఆహ్వానించుకొనబడిన రాజు శత్రువులందరను పరాజితులనొనర్చి రాష్ట్రమును ఉన్నతపరచును. ॥౪॥

246. Like the cooing of peacocks, may the joyous prayers manifest Thy beautiful powers in our hearts. None can entrap Thee as Thou cuttest their networks like armed persons. II4II

౨౪౭. ఋషిః - గోతమః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మా రాజా చ ప్రార్థ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౪౭. త్వమఙ్గ ప్రశంసిషో దేవః శవిష్ఠ మర్త్యమ్ ।

౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
న త్వదన్యో మఘవన్నస్తి మర్డితేన్ద్ర బ్రవీమి తే వచః ॥౫॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి:- త్వమ్ । అఙ్గ । ప్ర । శంసిషః । దేవః । శవిష్ఠ । మర్త్యమ్ । న । త్వత్- అన్యః- అన్-

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
యః । మఘవన్ । అస్తి । మర్డితా। ఇన్ద్ర । బ్రవీమి । తే । వచః ॥౫॥

పదార్థః- అంగ హే **శవిష్ఠ** బలవత్తమ పరమాత్మన్ రాజన్ వా! శవస్ ఇతి బలనామ. నిఘం ...౨ ।౯. తతో భూమ్న్యర్థే మతుప్. తత ఇష్ఠన్. 'విన్మతో ర్లుక్. అ. ౫ ।3 ।౬౫' ఇతి మతుపో లుక్. **దేవః** దివ్యగుణయుక్తః **త్వమ్ మర్త్యమ్ ప్రశంసిషః** ప్రశంసాభాజనం కురు, ప్రశంసాం కుర్వన్నుత్సాహయ వా. ప్ర పూర్వాత్ శంసు స్తుతౌ ధాతోర్లేటి 'సిబ్బహులం లేటి అ. 3 ।౧ ।3౪' ఇతి సిబాగమః. హే **మఘవన్** ఐశ్వర్యశాలిన్! **త్వత్ అన్యః** త్వద్భిన్నః కోఽపి **మర్డితా** మమ సుఖయితా **న అస్తి** నో విద్యతే. హే **ఇన్ద్ర** విఘ్నవిదారక సిద్ధిదాయక పరమేశ్వర రాజన్ వా! **అహమ్ తే** తుభ్యమ్ **వచః** స్తుతివచనం బ్రవీమి వచ్మి.।౫॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ।౫॥

భావార్థః-హే బలినాం బలిష్ఠ సకలదివ్య గుణాపారావార సకల సమ్పత్తిశాలిన్ న్యాయ-విద్యావివేకదయాద్యైశ్వర్యనిధే పరమాత్మన్ రాజన్ వా! కదా చిదధర్మాచరణే సంలగ్నా వయం జగతి నిన్దితా భవామః. త్వం కృపయాఽస్మాన్ ధర్మే నియుజ్య శుభకర్మసు సముత్సాహ్య చ ప్రశంసాభాజః కురు. ।౫॥

౨౪౭. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో పరమాత్మ మరియు రాజుమహిమయొక్క వర్ణనగలదు.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! మరియు రాజా! (త్వమ్) మీరు (యశాః) యశోవంతులై (అసి) ఉన్నారు. (ఋజీషీ) సరళమగు ధర్మమార్గముపై నడచుటను కోరుచున్నారు. లేక సరళ గుణకర్మ స్వభావములు గలవారు మరియు (శవసః పతిః) బలవంతులును ఐయున్నారు (త్వమ్) మీరు (ఏకః ఇత్) ఒంటరిగనే (పురు) అనేకులగు (అప్రతీని) ప్రతిద్వంద్వ (వృత్రాణి) ఆంతరిక మరియు బాహ్య పాపశత్రువులను (హంసి) దండింతురు. లేక నష్టపరచెదరు. (త్వమ్) మీరు (అనుత్తః) ఎవ్వరితోను బలాత్కారముగ, ప్రేరేపించకుండనే (చర్షణీ ధృతిః) మనుష్యులను ధారణమొనర్చుదురు. ॥౫॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు. ।౫॥

భావార్థము :- ఎటుల పరమేశ్వరుడు యశస్వి, ఋజుమార్గగామి, బలశాలి, పాపములు మున్నగువాని నాశకుడు, శుభకార్యములందు స్వయముగ ప్రవృత్తుడగువాడు మరియు మనుష్యుల ధారణకర్తయైయున్నాడో, అటులనే రాజు మరియు ప్రజలు కూడ ఉండవలయును. ॥౫॥

247. O dear friend, praise the Lord thus. O Almighty! Thou art giver of peace and bliss. There is no comforter to a mortal man but Thee. O Lord! I speak my words to Thee. I glorify Thee sincerely. II5II

౨౪౮. ఋషిః – నృమేధ పురుమేధౌ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథేన్ద్రస్య నామ్నా పరమాత్మనో నృపస్య చ మహిమానం వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౨౪౮. త్వమిన్ద్ర యశా అస్యృజీషీ శవసస్పతిః।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩
త్వం వృత్రాణి హంస్యప్రతీన్యేక

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇత్పుర్వనుత్తశ్చర్షణీధృతిః ॥౬॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి: –త్వమ్। ఇన్ద్ర। యశాః। అసి। ఋజీషీ। శవసః – పతిః। త్వమ్। వృత్రాణి।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
హంసి। అప్రతీని – అ –ప్రతీని। ఏకః– ఇత్। పురు। అనుత్తః – అ –నుత్తః।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
చర్షణీధృతిః– చర్షణి –ధృతిః ॥౬॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర రాజన్ వా! త్వమ్ **యశాః** యశస్వీ **అసి** వర్తసే. **ఋజీషీ** ఋజు సరళం ధర్మమార్గమిచ్ఛతీతి ఋజీషీ సరళగుణకర్మస్వభావో వా **శవసః పతిః** బలస్య స్వామీ చ అసి. **త్వమ్ ఏకః ఇత్** ఏకాకీ ఏవ **పురు** పూరూణి బహూని. పురు ఇతి బహునామ. నిఘం...౩।౧. 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬।౧।౭౦' ఇతి శిలోపః. **అప్రతీని** అప్రతిద్వన్ద్వీని **వృత్రాణి** ఆన్తరికాన్ బాహ్యాంశ్చ పాపాచారాన్ శత్రూన్ **హంసి** దణ్డయసి వినాశయసి వా. త్వమ్ **అనుత్తః** న కేనాపి నుత్తః బలాత్ ప్రేరితః సన్. నుత్తః ఇతి నుద ప్రేరణే ఇత్యస్య నిష్ఠాయాం రూపమ్. **చర్షణీధృతిః** మనుష్యాణాం ధారకశ్చాసి. చర్షణయ ఇతి మనుష్యనామ. నిఘం. ౨।౩. ॥౬॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. ॥౬॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరో యశస్వీ, ఋజుమార్గసేవీ, బలవాన్, పాపాదీనాం హన్తా, స్వయం శుభకార్యేషు ప్రవర్తమానో మానవానాం ధారకశ్చాస్తి తథైవ రాజభిః ప్రజాభిశ్చ భవితవ్యమ్ ॥౬॥

౨౪౮.ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో పరమాత్మ మరియు రాజుయొక్క మహిమను తెలుపబడినది.

పదార్థము :- ఓ (ఇన్ద్ర) పరమేశ్వరా మరియు రాజా! (త్వమ్) నీవు (యశాః) యశస్వివి (అసి) ఐయున్నావు (ఋజీషీ) సరళ ధర్మమార్గములో నడిచే ఇచ్ఛగలవారు లేక సరళ గుణకర్మ స్వభావము గలిగినవారు మరియు (శవసః పతిః) బలమునకు స్వామివైయున్నారు. (త్వమ్) నీవు (ఏకః ఇత్) ఒక్కరే (పురు) చాల (అప్రతీని) అప్రతిద్వంద్వములను (వృత్రాణి) ఆంతరిక మరియు బాహ్య పాపరూప శత్రువులను (హింస) దండన లేదా వినష్టము చేయుదువు. (త్వమ్) నీవు (అనుత్తః) ఎవరితోగూడ బలపూర్వకప్రేరణ లేకుండనే (చర్షణీధృతిః) మనుష్యులను ధారణచేయువాడవై యున్నావు. ॥౬॥

ఈ మంత్రములో అర్థ శ్లేషాలంకారము కలదు. ॥౬॥

భావార్థము:- ఎటుల పరమేశ్వరుడు యశస్వీ, ఋజుమార్గగామి, బలవంతుడు, పాపములను నశింపజేయువాడు, స్వయముగ శుభకార్యములలో ప్రవృత్తుడైనవాడు మరియు మనుష్యులను ధారణచేయువాడైయున్నాడో అటులనే రాజు కూడ ప్రజలను చూడవలెను. ॥౬॥

248. O God! Thou art far renowned, impetuous Lord of power and might, leading Thy devotees towards straight and righteous path. Alone, the never conquered Guardian of mankind, Thou smitest down mighty foes in the form of sins. II6II

౨౪౯. ఋషిః - మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథిశ్చ। దేవతా - ఇన్ద్రః

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమేశ్వరో రాజా చాహూయతే.

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర ౩ ౨
౨౪౯. ఇన్ద్రమిద్దేవతాతయ ఇన్ద్రం ప్రయత్యధ్వరే।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇన్ద్రం సమీకే వనినో హవామహ ఇన్ద్రం ధనస్య సాతయే ॥౭॥

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:- ఇన్ద్రమ్ - ఇత్ । దేవతాతయే । ఇన్ద్రమ్ । ప్రయతి - ప్ర - యతి ।
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
అధ్వరే। ఇన్ద్రమ్ । సమీకే - సమ్ - ఈకే । వనినః । హవామహే । ఇన్ద్రమ్ । ధనస్య।
౩ ౧ ౨
సాతయే ॥౭॥

పదార్థః-ఇన్ద్రమ్ ఇత్ ఇన్ద్రాఖ్యం జగదీశ్వరమేవ, సభాపతిం రాజానమేవ వా **దేవతాతయే** దేవజన కల్యాణార్థం యద్వా విద్వజ్జనైః విస్తార్యమాణాయ యజ్ఞాయ. దేవశబ్దాత్ 'సర్వదేవాత్ తాతిల్' అ. ౪।౪।౧౪౨ ఇతి స్వార్థిక స్తాతిల్ ప్రత్యయః. తస్య లిత్వాత్ 'లితి' అ. ౬।౧।౧౯౩ ఇతి ప్రత్యయాత్ పూర్వముదాత్తః. యద్వా దేవై విద్వద్భిః తాతిః విస్తారో యస్య తస్మై యజ్ఞాయ. దేవతాతా ఇతి యజ్ఞనామసు పఠితమ్. నిఘం...౩।౧౭. బహువ్రీహిత్వాత్ పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **హవామహే** ఆహ్వయామః. **ఇన్ద్రమ్** ఇన్ద్రాఖ్యం జగదీశ్వరం రాజానం వా **ప్రయతి** ప్రవర్తమానే. ప్ర పూర్వాద్ ఇణ్ గతౌ ధాతోః శతరి సప్తమ్యేకవచనే రూపమ్. అధ్వరే హింసాది దోషరహితే యజ్ఞే **హవామహే** ఆహ్వయామః. **ఇన్ద్రమ్** ఇన్ద్రాఖ్యం జగదీశ్వరం రాజానం వా సమీకే దేవాసురసంగ్రామే. **సమీకే** సంగ్రామనామ. నిఘం...౨।౧౭. **వనినః** స్తుతిమన్తః ప్రార్థనావన్తః ప్రకాశవన్తశ్చ వయమ్. వనాని స్తుతయః ప్రార్థనాః రశ్మయో వా యేషాం సన్తీతి తే వనినః. వన శబ్దే, వన సమ్భక్తౌ, వను యాచనే. వనమ్ ఇతి రశ్మినామ. నిఘం...౧।౫. **హవామహే** ఆహ్వయామః. **ఇన్ద్రమ్** ఇన్ద్రాఖ్యం జగదీశ్వరం రాజానం వా **ధనస్య** ఆధ్యాత్మికస్య భౌతికస్య చ ఐశ్వర్యస్య **సాతయే** ప్రాప్తయే **హవామహే** ఆహ్వయామః. ॥౭॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'ఇన్ద్ర' శబ్దస్య సకృదావృత్తౌ లాటానుప్రాసోఽలఙ్కారః.॥౭॥

భావార్థః-జగతి రాష్ట్రే వా వివిధ సత్కార్యాణాం సాఫల్యాయ, వివిధైశ్వర్యాణాం చ ప్రాప్తయే పరమాత్మా సభాపతీ రాజా చ భూయో భూయః సేవనీయః. ॥౭॥

౨౪౯. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో పరమేశ్వరుని మరియు రాజును ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్రమ్ ఇత్) ఇంద్రనామక జగదీశ్వరుని మరియు సభాపతియగు రాజుని (దేవతాతయే) విద్వాంసుల కల్యాణముకొరకు, లేక విద్వాంసులచే వ్యాపింపజేయు యజ్ఞముల పూర్తికొరకు (హవామహే) మేము పిలుచుచుందుము (ఇన్ద్రమ్) జగదీశ్వరుడు మరియు రాజును (ప్రయతి) ప్రయత్నపూర్వకముగా (అధ్వరే) హింసారహితయజ్ఞములలో (హవామహే) ఆహ్వానించుదుము. (ఇన్ద్రమ్) జగదీశ్వరుడు రాజును (సమీకే) దేవాసుర సంగ్రామములో (వనినః) స్తుతి, ప్రార్థన మరియు జ్ఞాన ప్రకాశముతో గూడియున్న మేము (హవామహే) పిలుచుచున్నాము (ఇన్ద్రమ్) జగదీశ్వరుడు మరియు రాజును (ధనస్య) ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ఐశ్వర్యముల (సాతయే) ప్రాప్తికొరకు (హవామహే) మేము ఆహ్వానించుచున్నాము. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. అనేకసార్లు 'ఇంద్ర' శబ్దముయొక్క అవృత్తియందు లాటానుప్రాస అలంకారము గలదు. ॥౭॥

భావార్థము :- ప్రపంచములో, లేక రాష్ట్రములో వివిధ సత్కార్యముల సఫలతకొరకు మరియు వివిధ ఐశ్వర్యముల ప్రాప్తికొరకు పరమాత్మ మరియు సభాపతియగు రాజును పునః పునః శ్రద్ధా పూర్వకముగ సేవించుచుండవలెను. ||౭||

249. We invoke the Lord alone in order to perform a sacrifice. We invoke Him when a non-violent sacrifice is going on; We invoke the Lord while finishing the sacrifice or engaged in a battle against the wicked. We devotees invoke Him while distributing wealth of giving it in charity. II7II

౨౫౦. ఋషిః – మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథిశ్చ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథోపాసకః పరమాత్మానమాహ.

౩౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర
౨౫౦. ఇమా ఉ త్వా పురూవసో గిరో వర్ధన్తు యా మమ ।
౩ ౧౨౩ ౧౨ ౩౨౩ ౧ ౨ర
పావకవర్ణాః శుచయో విపశ్చితో ఽభి స్తోమైరనూషత ॥౮॥

౩౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర
ప. విః– ఇమాః । ఉ । త్వా । పురూవసో – పురు – వసో । గిరః । వర్ధన్తు । యాః । మమ ।
౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩౨ ౧ ౨ర
పావకవర్ణాః – పావక – వర్ణాః । శుచయః । విపశ్చితః – విపః – చితః । అభి। స్తోమైః ।
౩
అనూషత ॥౮॥

పదార్థః- హే **పురూవసో** బహుధన బహువాసయితర్వా ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! **ఇమాః ఉ** ఏతాః ఖలు **యాః మమ** మదీయాః **గిరః** వాచః సన్తి తాః **త్వా** త్వామ్ త్వన్మహిమానమ్ **వర్ధన్తు** వర్ధయన్తు. వృధు వృద్ధౌ సకర్మకోఽపి పరస్మైపదీ చాపి వేదే బాహుల్యేన ప్రాప్యత్యే, లోకే తు అకర్మక ఆత్మనేపదీ చ. **పావకవర్ణాః** అగ్నివర్ణాః, అగ్నివత్ తేజస్వినో బ్రహ్మవర్చస్వినః, **శుచయః** శుద్ధాన్తఃకరణాః, **విపశ్చితః** విద్వాంసః **స్తోమైః** స్తోత్రైః అభి అనూషత త్వామ్ అభిస్తువన్తి. యథా తే త్వాం స్తువన్తి తథాఽహమపి స్తుయామిత్యర్థః. ||౮||

భావార్థః-అస్మాభిః పరమాత్మనః స్తుతి ప్రార్థనోపాసనాసు పరమాత్మ విషయక భాషణోపదేశగుణ వర్ణనాదౌ చ స్వవాచముపయుజ్య లోకే పరమాత్మనః ప్రచారో విధేయో యేనాఽఽ- స్తికా భూత్వా సర్వే జనాః సదాచారిణః స్యుః. ॥౮॥

౨౫౦. ఈ మంత్రములో ఉపాసకుడు పరమేశ్వరునితో ఇట్లనుచున్నాడు.

పదార్థము :- (పురూవసో) గొప్ప ధనములుగల, లేక అనేకములను వసింపజేయునట్టి ఓ ఇంద్ర పరమేశ్వరా! (ఇమాః ఉ) ఈ (యాః) ఏ (మమ) నా (గిరః) వాణులుగలవో అవి (త్వా) మిమ్ము, అనగా మీయొక్క మహిమను (వర్ధన్తు) పెంపొందించుగాక (పావకవర్ణాః) అగ్నివంటి వర్ణముగల, అనగా తేజస్వి మరియు బ్రహ్మవర్చస్వి (శుచయః) శుద్ధ అంతఃకరణముగల (విపశ్చితః) విద్వాంసులు (స్తోమైః) స్తోత్రములచే (అభి అనూషత) మీ స్తుతియొనర్చుచునే యుందురు. ఎటుల వారు మీ సేవలనొనర్చుచుందురో, అటుల నేను కూడ చేయుదును. ॥౮॥

భావార్థము :- మనము పరమాత్మయొక్క స్తుతి, ప్రార్థన, ఉపాసనలయందు మరియు భాషణ, ఉపదేశము, గుణవర్ణనము మున్నగు హానియందు మన వాణులను ఉపయోగించుకొని ప్రపంచములో పరమాత్మయొక్క అస్తిత్వమును ప్రచారమొనర్చవలెను. అందువల్ల మనుష్యులెల్లరును ఆస్తికులై సదాచారులగుదురు. ॥౮॥

250. May these my songs of praise exalt Thee Lord, who hast abandant wealth. Learned men who are glorious like the fire and pure in word, mind and deed, purifying all glorify Thee with their hymns. II8II

౨౫౧. ఋషిః – మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథిశ్చ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ మదీయాః కీదృశాః స్తోమాః కథం పరమాత్మానం ప్రత్యుద్గచ్ఛన్తీత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౫౧. ఉదుత్యే మధుమత్తమా గిర స్తోమాస ఈరతే ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
సత్రాజితో ధనసా అక్షితోతయో వాజయన్తో రథా ఇవ ॥౯॥

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి: – ఉత్ – ఉ । త్యే । మధు మత్తమాః । గిరః । స్తోమాసః । ఈ రతే । సత్రాజితః –

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
సత్రా – జితః । ధనసాః – ధన – సాః । అక్షితోతయః – అక్షిత – ఊతయః ।

౧ ౨ ౧ ౨ర ౩
వాజయన్తః । రథాః – ఇవ ॥ ౯ ॥

పదార్థః-త్యే తే **మధుమత్తమాః** అతిశయేన మధురాః, **సత్రాజితః** సత్యజితః. సత్రా ఇతి సత్యనామ. నిఘం. ౩।౧౦. **ధనసాః** ధనం సద్గుణరూపం స్తోత్రే సనన్తి ప్రయచ్ఛన్తి ప్రాపయన్తి యే తే. షణు దానే ధాతోః 'జనసన ఖనక్రమగమో విట్' అ. ౩।౨।౬౭ ఇతి విట్. 'విడ్వనోరనునాసికస్యాత్' అ. ౬।౪।౪౧ ఇత్యాకారాన్తాదేశః. **అక్షితోతయః** అక్షితా అక్షీణా ఊతిః రక్షా యేషాం తే, **వాజయన్తః** స్తోతుః వాజమ్ ఆత్మబలం జనయన్తః. వాజ ఇతి బలనామ. నిఘం...౨।౯. వాజం బలం కుర్వన్తీతి వాజయన్తి, శతరి వాజయన్తః. **గిరః** అర్చనసాధనీభూతాః. గృణన్తి అర్చన్తి యైస్తే. గృణాతిః అర్చతికర్మా. నిఘం...౩।౧౪. **స్తోమాసః** మదీయాః స్తోమాః, మమ స్తోత్రాణి **రథాః ఇవ** విమానయానానీవ **ఉద్ - ఈరతే ఉ** ఉద్ గచ్ఛన్తి ఖలు. ఈర గతౌ కమ్పనే చ అదాదిః. విశేషణాని రథ పక్షేఽపి యోజనీయాని. రథా అపి కీదృశాః? **సత్రాజితః** సీదన్తి యే తే సత్రాః సమవేతాః శత్రవస్తాన్ జయన్తి ఏభిస్తే. షద్ల్ప ధాతో రౌణాదికే 'త్ర' ప్రత్యయే సత్రశబ్దః సిధ్యతి. 'అన్యేషామపి దృశ్యతే' అ. ౬।౩।౧౩౭ ఇతి పూర్వపదస్య దీర్ఘః. ధనసాః ధనం సన్వన్తి ఆహరన్తి యైస్తే, **అక్షితోతయః** అక్షితా అక్షీణా ఊతిః రక్షా యైస్తే అక్షీణరక్షాః, **వాజయన్తః** అన్నాదికం దేశాన్తరం ప్రాపయితుం చేష్టమానాః. వాజ ఇత్యన్ననామ. నిఘం...౨।౭. **మధుమత్తమాః** అతిశయమధురగతయః. ॥౯॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥౯॥

భావార్థః-జగదీశ్వరస్య మహిమానం గాతుం మదీయా రసనా మధుర మధురాన్ స్తోమాన్ ఉదీరయతి, యథా విమానచాలకో మధురగతీని విమానయానా న్యూర్ధ్వం నయతి. ॥౯॥

౨౫౧. ఈ మంత్రములో నా స్తోత్రములు, ఏ విధముగ పరమాత్మను చేరుచుండు నను విషయముండును.

పదార్థము :-(త్యే) అట్టి (మధుమత్తమాః) అత్యంత మధురమగు (సత్రాజితః) సత్యవిజయశీలుడు (ధనసాః) స్తోతలకు సద్గుణరూప ధనములను ప్రసాదించువాడు, (అక్షితోతయః) అక్షయరక్షకుడు (వాజయన్తః) స్తోతలకు ఆత్మబలమును ప్రదానమొనర్చువాడు (గిరః) పరమేశ్వరుని అర్చనయందు సాధనరూపమగు (స్తోమాసః) నా స్తోత్రముల (రథాః ఇవ) అంతరిక్షములో నడుచునట్టి విమానరూప రథములవంటివి (ఉద్ ఈరతే ఉ) లేచుచున్నవి. ఆ విమానరూప రథముకూడ (సత్రాజితః) సమానమైన శత్రువులను జయించుటయందు సాధనరూపమగు (ధనసాః) ఇతరస్థానములనుండి ధనములను తెచ్చుటలో సాధనరూప (అక్షితోతయః) అక్షయమగు రక్షణకు సాధనభూతమగు (వాజయన్తః) అన్నాదులను దేశాంతరములకు చేర్చునట్టి మరియు (మధుమత్తమాః) అత్యంత మధురమగు నడకగలదిగ నుండును. ॥౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.॥౯॥

భావార్థము :- జగదీశ్వరుని మహిమను గానమొనర్చుటకు నా జిహ్వ మధుర, మధురమగు స్తోత్రములను పలుకుచున్నది. విమాన చాలకుడు విమానమును మధురగతిలో పైకి లేపునటుల నా నాలుక మధురగీతములను పైకి లేపుచున్నది.॥౯॥

251. These songs of ours, exceedingly sweet, these hymns of praise ascend to Thee, like ever conquering chariots that display their strength, gain wealth and give unfailing help. II9II

౨౫౨. ఋషిః – దేవాతిథిః కాణ్వః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ గౌరమృగస్య దృష్టాన్తేన పరమాత్మానం ప్రీతిరసపానాయాహ్వయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ర
౨౫౨. యథా గౌరో అపాకృతం తృష్యన్నేత్యవేరిణమ్।

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
ఆపిత్వే నః ప్రపిత్వే తూయమాగహికణ్వేషు సు సచాపిబ ॥౧౦॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి:- యథా । గౌరః । అపా । కృతమ్ । తృష్యన్ । ఏతి । అవ । ఇరిణమ్। ఆపిత్వే । నః ।

౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప్రపిత్వే । తూయమ్ । ఆ గహి । కణ్వేషు । సు । సచా । పిబ ॥౧౦॥

పదార్థః-యథా యేన ప్రకారేణ **గౌరః** గౌరమృగః **తృష్యన్** పిపాసితః సన్ **ఇరిణమ్** మరుప్రదేశమ్. ఇరిణమ్ అపరతా అస్మాద్దోషధయ ఇతి వా. నిరు. ౯।౬. **అవ** అవహాయ **అపా** జలేన. 'నిత్య బహువచనాన్తోఽపి' 'అప్' శబ్దః అత్రైకవచనే ప్రయుక్తః. 'అడిదంపదా ద్యప్... అ. ౬।౧।౧౬ ౫' ఇతి విభక్తిరుదాత్తా. **కృతమ్** పరిపూర్ణం జలాశయం జలప్రదేశం వా **ఏతి** గచ్ఛతి, తథైవ **ఆపిత్వే** బన్ధుత్వే ప్రీతిరసే ఇత్యర్థః **ప్రపిత్వే** ప్రాప్తే సతి. ప్రపిత్వే అభీకే ఇత్యాసన్నస్య. ప్రపిత్వే ప్రాప్తే, నిరు. ౩। ౨౦. త్వత్ప్రీతిజలేనాస్మాకం హృదయే పూర్ణే సతీత్యర్థః. త్వమ్ **తూయమ్** శీఘ్రమ్. తూయమితి క్షిప్రనామ. నిఘం. ౨।౧౫. **నః** అస్మాన్ **ఆగహి** ఆగచ్ఛ **కణ్వేషు**. మేధావిషు అస్మాసు. కణ్వ ఇతి మేధావినామ. నిఘం...౩।౧౫. **సచా** సహ, యుగపదిత్యర్థః. సచా సహ. నిఘం...౫।౫. **సు పిబ** సమ్యక్తయా ప్రీతిరసరూపం సోమమ్ ఆస్వాదయ. ॥౧౦॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. పిత్వే, పిత్వే ఇతి యమకమ్.॥౧౦॥

భావార్థః- పిపాసితో గౌరమృగో యథా జలవిహీనం మరుం పరిత్యజ్య జలప్రచురం ప్రదేశం గచ్ఛతి తథైవ ప్రీతిరసపిపాసుః పరమాత్మాపి ప్రీతివిహీనాని హృదయాన్యపహాయ ప్రీతిరసనిర్భరహృదయాన్ మేధావినః ప్రతి పద్యతే. పరమాత్మనః సర్వవ్యాపిత్వాత్ తద్గమనా గమనా సంభవాద్ వేదేషు బహుశో వర్ణితం తద్గమనా గమన ప్రార్థనమాలఙ్కారిక మేవేతి విజ్ఞేయమ్. గమనేన తద్ విస్మరణమ్, ఆగమనేన చ తత్స్మరణం తదావిర్భావో వా లక్ష్యతే. ॥౧౦॥

అత్రేన్ద్రస్య అఙ్గసన్ధానాది కౌశలవర్ణనాత్, సోమపానాయ తస్యాహ్వానాత్, తస్య గుణకర్మాఖ్యానాద్, ఇన్ద్రనామ్నా జీవాత్మ - ప్రాణ - శల్యచికిత్సక - నృపత్యాదీనామపి చరిత్రవర్ణనాచ్చేతద్ దశత్యర్థస్య పూర్వ దశత్యర్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఇతి తృతీయ ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే ప్రథమా దశతిః.

ఇతి తృతీయాధ్యాయే ద్వితీయః ఖణ్డః.

౨౫౨. ఈ మంత్రములో గౌరమృగముయొక్క దృష్టాంతముచే పరమాత్మను ప్రీతిరసపానమొనర్చుటకొరకు పిలుచుకొనబడుచున్నది.

పదార్థము :-(యథా) ఎటుల (గౌరః) గౌరమృగము (తృష్యన్) దప్పికనుగొని (ఇరిణమ్) మరుభూములు, అనగా ఎడారి భూములను (అవ) వదలివేసి (అపా) జలములతో (కృతమ్) నిండియున్న జలాశయము, లేక జలప్రపూర్ణ ప్రదేశములకు ఎటుల (ఏతి) చేరుకొనునో, అటులనే (ఆపిత్వే) బంధుభావము, అనగా ప్రీతిరసము (ప్రపిత్వే) లభించిన తరువాత, అనగా ప్రీతిరూప జలముచే మన హృదయములు పూర్ణమైన తరువాత మీరు(తూయమ్) శీఘ్రముగనే (నః) మా వద్దికి (ఆగహి) విచ్చేయుము మరియు (కణ్వేషు) మేధావులమగు మా వద్దికి వచ్చి (సచా) మాతోకలిసి (సు పిబ) చక్కగా మా ప్రీతిరసరూప సోమమును పానమొనర్చుము.॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారముగలదు. 'పిత్వే, పిత్వే' యందు యమకముగలదు.॥౧౦॥

భావార్థము:- దప్పికగొనిన జింక జలములేని మరుభూములను వదలివేసి ఎటుల జలసమృద్ధ ప్రదేశములకు చేరుచుండునో, అటులనే ప్రీతిరసముయొక్క పిపాసకుడగు పరమాత్మకూడ ప్రీతిశూన్యమగు హృదయములను వదలివేసి ఎవరి హృదయములు ప్రీతి ప్రపూర్ణమైయుండునో. అట్టి మేధావుల వద్దికి చేరుచుండును. పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపకుడగుటవల్ల ఆయనయందు రాకపోకల క్రియలు సంభవముగావు. కనుక వేదములలో అనేక స్థానములలో వర్ణించబడిన గమనాగమనమును గురించిన ప్రార్థన ఆలంకారికమని ఎంచవలెను. గమనముచే ఆయనను

మరచియుండుట మరియు ఆగమనముచే ఆయన స్మరణము, లేక ఆవిర్భావము లక్షితమగుచుండును. ॥౧౦॥

ఈ దశతిలో అంగములను శరీరమునందు యథాస్థానములో అతుకుటమున్నగు ఇంద్రుని కౌశల్యముల వర్ణన యుండుటవల్ల; ఆయన గుణకర్మల వర్ణనయుండుట వల్లను మరియు ఇంద్ర నామముచే జీవాత్మ, ప్రాణము, శల్యచికిత్సకుడు, రాజు మున్నగువారి చరిత్రయొక్క వర్ణనయుండుటవల్లను ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధమున్నదని ఎరుగవలెను.

మూడవ ప్రపాఠకములోని రెండవఅర్ధము యొక్క మొదటిదశతి సమాప్తమైనది.

మూడవ అధ్యాయములో రెండవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

252. As a deer when thirsty goes to the watery pool without grass, come to us quickly O soul desirous of acquiring knowledge and having formed friends hip with the wise, drink deep of spiritual juice (of peace and bliss) along with them. II10II

ద్వితీయాదశతిః

౨౫౩. ఋషిః - భర్గః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మా రాజా చ సమ్బోధ్యతే.

3 2 ౧ 2 3 2 3 ౧2 3 ౧2
౨౫౩. శగ్ధ్యూ౩షు శచీపత ఇన్ద్ర విశ్వాభిరూతిభిః।

2 3 ౧ 2ర 3 ౧2 3 2 3 ౧ 2 3 ౧2
భగం న హి త్వా యశసం వసువిదమను శూర చరామసి ॥౧॥

3 2 3 2 3 ౧ 2ర ౧ 2ర 3 ౧ 2 ౧ 2ర
ప.వి:- శగ్ధి । ఉ - సు । శచీపతే - శచీ - పతే । ఇన్ద్ర । విశ్వాభిః । ఊతిభిః । భగమ్ । న ।

3 ౧2 3 ౧ 2 3 ౧2ర ౧2ర 3 ౧2ర
హి । త్వా । యశసమ్ । వసువిదమ్ - వసు - విదమ్ । అను । శూర । చరా మసి ॥౧॥

పదార్థః-హే **శచీపతే ఇన్ద్ర** ప్రజ్ఞాపతే వాక్పతే కర్మపతే చ పరమాత్మన్ రాజన్ వా ! శచీ ఇతి వాఙ్నామ కర్మనామ ప్రజ్ఞానామ చ. నిఘం...౧।౧౧, ౨।౧, ౩।౯. త్వమ్ అస్మాన్ **విశ్వాభిః** సర్వాభిః **ఊతిభిః** రక్షాభిః **ఉ** ఖలు **సు** సమ్యక్తయా **శగ్ధి** శక్తాన్ కురు. శక్లృ శక్తౌ ధాతోః ణిజర్థ గర్భాల్లోటి ఛాన్దసో వికరణస్య లుక్. **భగం న** సూర్యమివ **హి** ఖలు **యశసమ్** యశస్వినమ్, **వసువిదమ్** ఐశ్వర్యస్య లమ్భయితారమ్ **త్వా అను** త్వదాజ్ఞానుకూలం హే **శూర** దానశూర, ధర్మశూర, విద్యాశూర, వీరతాశూర పరమాత్మన్ రాజన్ వా! వయమ్ **చరామసి** ఆచరామః.॥౧॥

అత్ర శ్లేష ఉపమాలఙ్కారశ్చ. ॥౧॥

భావార్థః-పరమాత్మవద్ రాజాపి వాగ్మీ, కర్మవాన్, ప్రజ్ఞావాన్, ప్రజారక్షణసమర్థః, సూర్యవత్ కీర్తిమాన్, ప్రజాభ్య ఐశ్వర్యస్య ప్రాపకః, దానవీరో, ధర్మవీరో, విద్యావీరో, యుద్ధవీరశ్చ భవేత్. ప్రజాశ్చ పరమాత్మనో ధర్మాత్మనో నృపస్యచాజ్ఞానుకూలం వర్తేరన్.॥౧॥

౨౫౩. ఈ మొదటి మంత్రములో ఇన్ద్రనామముచే పరమాత్మను మరియు రాజును గూర్చి సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-(శచీపతే ఇన్ద్ర) శచీపతివగు ఓ ఇంద్ర! వాణి మరియు కర్మల స్వాములగు ఓ పరమాత్మా మరియు రాజా! మీరు (విశ్వాభిః) సకల (ఊతిభిః) రక్షణలతోగూడ (ఉ) నిశ్చయముగనే (సు) ఉత్తమరీతిలో (శగ్ధి) మమ్ము శక్తిశాలురుగ నొనర్చుడు (భగం న హి) సూర్యునివలె (యశసమ్) యశస్వి (వసువిదమ్) ఐశ్వర్యప్రాప్తిని గలిగించునట్టి (త్వా అను) మీ ఆజ్ఞకనుకూలముగ (శూర) దానశూరులు, ధర్మశూరులు, విద్యాశూరులు, వీరత్వ శూరులునగు ఓ పరమేశ్వరా మరియు రాజా! మేము (చరామసి) ఆచరించుచుండెదము.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములు గలవు.॥౧॥

భావార్థము :- పరమాత్ముని వలెనే రాజుకూడ వాగ్మి, కర్మణ్యుడు, జ్ఞాని, ప్రజారక్షణకు సమర్థుడు, సూర్యునివంటి కీర్తిమంతుడు, ప్రజలను ఐశ్వర్యవంతులనొనర్చువాడు, దానశీలుడు, ధర్మవీరుడు, విద్యావీరుడు మరియు యుద్ధవీరుడైయుండవలెను. తోడ్తో ప్రజలుకూడ పరమాత్మ మరియు ధర్మాత్ముడగు రాజాజ్ఞల కనుకూలముగ వర్తించుచుండవలెను.॥౧॥

253. With all Thy saving helps assist us, O Lord of wisdom and action; We follow Thee as Giver of glorious bliss, Thee Hero, Finder out of wealth (material and spiritual). ll1ll

౨౫౪. ఋషిః – రేభః కాశ్యపః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమాత్మానం రాజానం చ ప్రార్థయతే.

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨3క ౨ర 3 ౧ ౨
౨౫౪. యా ఇన్ద్ర భుజ ఆభరః స్వర్వాఁ అసురేభ్యః।

3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
స్తోతారమిన్మఘవన్నస్య వర్ధయ యే చ త్వే వృక్తబర్హిషః ॥౨॥

౨ 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:– యాః । ఇన్ద్ర । భుజః । ఆభరః – ఆ – అభరః । స్వర్వాన్ । అసురేభ్యః – అ –
3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
సురేభ్యః । స్తోతారమ్ । ఇత్ । మఘవన్ । అస్య । వర్ధయ । యే । చ । త్వే ఇతి । వృక్తబర్హిషః –
3 ౨ 3
వృక్త – బర్హిషః ॥౨॥

పదార్థః-ప్రథమః పరమాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! **స్వర్వాన్** ధనవాన్, ప్రకాశవాన్, ఆనన్దవాన్ వా త్వమ్ **అ - సురేభ్యః** న సురా మదిరా యేషాం తే అసురాః అమద్యపాః అనున్మత్తాః, ప్రత్యుత జాగరూకాః, తేభ్యః, తదర్థమితి భావః. చతుర్థ్యన్తమిదం బోధ్యమ్. **యాః భుజః** యాన్ అన్తః ప్రకాశరూపాన్, ఆనన్దరూపాన్ వా భోగాన్ **ఆ అభరః** ఆహరసి. ఆఙ్పూర్వో హృఞ్ హరణే, లఙ్, 'హృగ్రహోర్భశ్ఛన్దసి' ఇతి హస్యభః. తాభిః, హే **మఘవన్** దివ్యసమ్పత్తిశాలిన్! **అస్య** అధ్యాత్మయజ్ఞస్య **స్తోతారమ్** స్తుతికర్తారం యజమానమ్ **ఇత్** అవశ్యమ్ **వర్ధయ** సమర్ధయ, **యే చ** యే జనాశ్చ **త్వే** త్వయి త్వత్ప్రాప్తినిమిత్తే అధ్యాత్మ యజ్ఞే. యుష్మచ్ఛబ్దాత్ సప్తమ్యేకవచనే యుష్మదో మపర్యన్తస్య త్వాదేశః విభక్తేశ్చ 'సుపాం సులుక్', అ. ౭ । ౧ । 3౯ ఇతి శే ఆదేశః. **వృక్తబర్హిషః** మార్గదర్శకా ఋత్విజః సన్తి, తానపి వర్ధయ. వృక్తబర్హిషః ఇతి ఋత్విఙ్నామ. నిఘం...3 । ౧౮.

అథ ద్వితీయో రాజప్రజాపరః. హే **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక సమ్పత్తిప్రదాయక రాజన్! **స్వర్వాన్** రాజనీతి విద్యాప్రకాశయుక్తః త్వమ్ **అసురేభ్యః** సుష్ఠు రాన్తి దానం కుర్వన్తి యే తే సురాః, న సురాః అసురాః కృపణాః, కోష్ఠేష్వేవ రాష్ట్రసమ్పత్తేః సఞ్చేతారః, తేభ్యః తేషాం సకాశాత్. అత్ర పఞ్చమ్యన్తమిదం పదమ్. **యాః భుజః** యాః భోగ్య - సమ్పదః **ఆ అభరః** అపహృత్యానీతవానసి, తాభిః **మఘవన్** హే సమ్పత్తిశాలిన్! **అస్య** రాష్ట్రయజ్ఞస్య **స్తోతారమ్** స్తుతికర్తారం, రాష్ట్రగీతగాయకం న తు రాష్ట్రద్రోహిణమ్ **ఇత్** ఏవ **వర్ధయ** సమర్ధయ, **యే చ త్వే** తుభ్యమ్ త్వత్సాహాయ్యార్థమ్ **వృక్తబర్హిషః** అస్తీర్ణయజ్ఞాః రాజపురుషాః సన్తి, తానపి వర్ధయ. రాజా కృపణాన్

ధనపతీన్ నిర్ధనేభ్యో ధన దానాయ ప్రేరయేత్, తథాపి యే న దద్యుస్తేషాం ధనం బలాదపహరే దితి వైదికీ మర్యాదా ''అదిత్సన్తం చిదాఘృణే పూషన్ దానాయ చోదయ'' ఋ. ౬।౫౩।౩, ''అర్యో వేదో అదాశుషాం తేషాం నో వేద ఆ భర'' ఋ. ౧।౮౧।౯ ఇత్యాదిభిర్వేదవాక్యైః ప్రమాణితా భవతి. సైవాస్మిన్నపి మన్త్రే ప్రోక్తా.॥౨॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౨॥

భావార్థః- యథా పరమేశ్వరః ధార్మికాన్ స్వోపాసకాన్ జ్ఞానప్రకాశేన దివ్యానన్దేన చ సమర్ధయతి, తథైవ రాజాపి రాష్ట్రభక్తాన్ సమర్ధయేత్ రాష్ట్రద్రోహిణశ్చ దణ్డయేత్. ॥౨॥

౨౫౪. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజును గూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (స్వర్వాన్) ప్రకాశవంతుడవు, ఆనందస్వరూపుడవగు నీవు (అ-సురేభ్యః) ఎవరు సురాపానమొనర్చి ఉన్మత్తులుగాకుండిరో, కాని జాగరూకులైయుండిరో, వారి కొరకు (యాః భుజః) ఎవరు సర్వప్రకాశరూప, లేక ఆనందరూప భోగములను (ఆ అ భరః) తెచ్చుదరో వారితో (మఘవన్) ఓ దివ్యసంపదల స్వామీ! (అస్య) ఈ ఆధ్యాత్మయజ్ఞమునకు (స్తోతారమ్) స్తోతయగు యజమానుని (ఇత్) అవశ్యముగనే (వర్ధయ)వర్ధిల్లజేయుము (యే చ) మరియు ఎవరు (త్వాయి) నిన్ను ప్రాప్తింపజేయునట్టి అధ్యాత్మ యజ్ఞములో (వృక్తబర్హిషః) మార్గదర్శక ఋత్విజులైయున్నారో వారిని కూడ వర్ధిల్లజేయుము.

రెండవది రాజుపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకుడవు, సంపదల ప్రదాతవునగు ఓ రాజా! (స్వర్వాన్) రాజనీతి విద్యాప్రకాశముతో గూడిన నీవు (అ-సురేభ్యః) దానహీనులు, తమ కోశములందే రాష్ట్ర సంపత్తులను నింపుకొను పిసినారుల వద్దినుండి (యాః భుజః) ఏ భోగ్య సంపదలను (ఆ అభరః) దోచుకొని నింపియుంచికొనినారో వారినుండి (మఘవన్) ధనికుడవగు ఓ రాజా! (అస్య) ఈ రాష్ట్రముయొక్క (స్తోతారమ్) రాష్ట్రగానమొనర్చునట్టి, రాష్ట్రద్రోహులుగానట్టి (ఇత్) వారిని మాత్రమే (వర్ధయ) సమృద్ధపరచుము (యే చ) మరియునెవరు (త్వే) నీకొరకు, నీ సహాయముకొరకు (వృక్తబర్హిషః) రాష్ట్రయజ్ఞమును విస్తారపరచునట్టి రాజవీరులైయున్నారో, వారినికూడ సమృద్ధవంతులనుగ నొనర్చుము.

తన రాజ్యమునందలి లోభులు, కుత్సితులైయున్న ధనవంతులను తమ ధనములతో, నిర్ధనులను ధర్మకార్యముల నొనర్చుటకు రాజు ప్రేరణ నీయవలెను. ఐనను కూడ ఎవరు ఇట్టి కార్యములకు దానము నీయకుందురో వారి ధనమును బలత్కారముగ వారినుండి తీసికొనవలెను అను ఈ వైదిక మర్యాద వారి వేద వాక్యములచే ప్రమాణీతమగుచున్నది. మరియు తేజోవంతమగు, పోషకుడవగు ఓ

రాజా! ధర్మకార్యములకొరకు తన ధనములను దానమొనర్చుదలచనివారిని నీవు దానమొనర్చుటకొరకు ప్రేరితుల నొనర్చుము. (ఋ.౬-౫౩-3) రాష్ట్ర ప్రకాశస్వామివగు ఓ రాజా! దానమునొనర్చినట్టి వారి ధనమును నీవు స్వాధీనపరచుకొనుము. (ఋ. ౨-౧౧-౯) ఈ విశేషమునే ఈ మంత్రములో కూడ చెప్పబడినది. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల ధార్మిక ఉపాసకులను జ్ఞాన ప్రకాశముచే మరియు దివ్యమగు ఆనందముచే సమృద్ధవంతులనుగ చేయుచుండునో, అటులనే రాజుసైతము రాష్ట్ర భక్తులను సమృద్ధ వంతులనుగ మరియు రాష్ట్రద్రోహులను దండితులనుగ నొనర్చవలెను. ॥౨॥

254. O God, Lord of Happiness! What joys or means of enjoyment Thou takes away from selfish people (owing to their wicked deeds) prosper there with O Lord ! him who sincerely praises Thee and all those generous devotees who have dedicated their lives to Thee. [It is also applicable to a noble king who should take away wealth from the wicked]. II2II

౨౫౫. ఋషిః – జమదగ్నిః। దేవతా – ఆదిత్యాః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

ఇన్ద్రాతిరిక్తమ్ అన్యే కేకే గుణవర్ణనేన స్తోతవ్యా ఇత్యాహ.

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨౩క ౨ర
౨౫౫. ప్ర మిత్రాయ ప్రార్యమ్ణే సచథ్యమృతావసో ।

౩ ౨ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
వరూథ్యే౩వరుణే ఛన్ద్యం వచః స్తోత్రం రాజసు గాయత ॥౩॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩క ౨ ౩
ప. విః – ప్ర । మిత్రాయ – మి – త్రాయ । ప్ర । అర్యమ్ణే। సచథ్యమ్ । ఋతావసో – ఋతా –
౩క ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
వసో । వరూథ్యే । వరు ణే । ఛన్ద్యమ్ । వచః । స్తోత్రమ్ । రాజసు । గాయత ॥౩॥

పదార్థః- ప్రథమేవా వాయ్వాదిపరః. హే **ఋతావసో** సత్యధన మానవ! పూర్వపదస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. త్వమ్ మిత్రాయ వాయవే. అయం వై వాయుర్మిత్రో యోఽయం పవతే. శ. ౬ । ౫ । ౭ । ౧౪. **అర్యమ్ణే** ఆదిత్యాయ. అర్యమా ఆదిత్యః, అరీన్ నియచ్ఛతి. నిరు. ౧౧ । ౨౩. అసౌ

వాఽఽదిత్యోఽర్యమా. తై. సం... ౨ । 3 । ౪ । ౧. అపి చ **వరూథ్యే** వరూథం శరీరరూపం గృహమ్, తస్మై హితాయ. వరూథమితి గృహనామ. నిఘం...3 । ౪. **వరుణే** వరుణాయ అగ్నయే. యో వై వరుణః, సోఽగ్నిః. శ. ౫ । ౨ । ౪ । ౧3. వరూథ్యే, వరుణే ఇత్యుభయత్ర చతుర్థ్యేకవచనస్య 'సుపాం సులుక్' అ. ౭ । ౧ । 3౯ ఇతి శే ఆదేశః. **సచథ్యమ్** సేవనార్థమ్. షచ సేచనే సేవనే చ. సచథః సేవనం, తదర్థమ్. అర్థార్థే యత్ ప్రత్యయః. **ఛన్ద్యమ్** ఛన్దోబద్ధమ్ **వచః** స్తుతివచనమ్ **(ప్ర ప్ర)** ప్రగాయ ప్రగాయ. పునరుక్తిర్దార్ఢ్యార్థా. గాయత ఇత్యుత్తరత్ర పాఠాత్ 'ఋతావసో' ఇత్యేకవచనానుసారేణ 'గాయ' ఇత్యూహనీయమ్. హే భ్రాతరః! యూయమపి **రాజసు** రాజమానేషు పూర్వోక్తేషు మిత్రార్యమవరుణేషు, తద్విషయే ఇత్యర్థః, **స్తోత్రమ్** స్తుతివచనమ్ **గాయత** గానవిషయీకురుత.

అథ ద్వితీయః ప్రాణపరః. హే **ఋతావసో** ఋతం ప్రాణాయామయజ్ఞ ఏవ వసు ధనం యస్య తాదృశ ప్రాణ సాధక! ఋతమితి యజ్ఞవాచకమ్ నిరుక్తే ప్రోక్తమ్. ఋతస్య యోగే యజ్ఞస్య యోగే ఇతి. నిరు. ౬ । ౨౨. త్వమ్ **మిత్రాయ** పూరకప్రాణాయ. ప్రాణో మిత్రమ్. జై. ఉ. 3 । 3 । ౬. **అర్యమ్ణే** కుమ్భకప్రాణాయ. పుప్ పుసయోః పూరితః యః అరీన్ రుధిరే విద్యమానాన్ రోగకృమీన్ నియచ్ఛతి తస్మై. కిఞ్చ, **వరూథ్యే** శరీరగృహస్య హితకరాయ **వరుణే** వరుణాయ రేచకప్రాణాయ. వారయతి బహిర్నిస్సారయతి శరీరస్థాని మలాని యః స వరుణః. **సచథ్యమ్** సహ పఠితుం యోగ్యమ్. షచ సమవాయే ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికే 'అథ' ప్రత్యయే సచథః ఇతి, తదర్థమ్. **ఛన్ద్యమ్** ఛన్దోబద్ధమ్ **వచః** ప్రాణమహిమాత్మకం వచనమ్ **ప్ర ప్ర** ప్రకర్షేణ గాయ ఉచ్చారయ. హే ఇతరే ప్రాణసాధకాః! యూయమపి **రాజసు** ప్రదీప్తేషు పూర్వోక్తేషు పూరక - కుమ్భక - రేచకేషు ప్రాణేషు, తద్విషయే ఇత్యర్థః, **స్తోత్రమ్** ప్రాణమహత్వ ప్రతిపాదకం స్తోమమ్ **గాయత** మానపూర్వక ముచ్చారయత.

ప్రాణమహత్వ ప్రతిపాదక మన్త్రా అథర్వవేదే ౧౧ । ౪ ఇత్యత్ర ద్రష్టవ్యాః. యథా - నమస్తే ప్రాణ ప్రాణతే నమో అస్త్వపానతే. పరాచీనాయ తే నమః ప్రతీచీనాయ తే నమః సర్వస్మై త ఇదం నమః. అథ... ౧౧ । ౪ । ౮ ఇత్యాదికమ్.

అథ తృతీయః రాష్ట్రపరః. హే **ఋతావసో** ఋతం రాష్ట్రయజ్ఞ ఏవ వసు ధనం యస్య తాదృశ రాష్ట్ర భక్త! త్వమ్ ఇన్ద్రేణ సమ్రాజా సహ **మిత్రాయ** దేశే విదేశే చ మైత్రీ సన్దేశప్రసారకాయ రాజ్యాధికారిణే, **అర్యమ్ణే** న్యాయాధ్యక్షాయ రాజ్యాధికారిణే, **వరూథ్యే** వరూథం సైన్యం తస్మై హితాయ **వరుణే** శత్రునివారకాయ సేనాధ్యక్షాయ చ **సచథ్యమ్** సహగానయోగ్యమ్ **ఛన్ద్యమ్** ఛన్దోబద్ధం గీతమ్ **ప్ర ప్ర** ప్రకృష్టతయా ప్రగాయ. హే ఇతరే రాష్ట్రభక్తాః. యూయమపి **రాజసు** పూర్వోక్తానాం రాజ్యాధికారిణాం విషయే **స్తోత్రమ్** తత్తద్గుణవర్ణనపరం స్తుతిగీతం **గాయత** ప్రోచ్చారయత ॥3॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥3॥

భావార్థః-పరమాత్మనః సృష్టా యే వాయుసూర్యవహ్న్యాదయః, మనుష్యస్య శరీరే యే ప్రాణాదయః రాష్ట్రే చ యే విభిన్నా రాజ్యాధికారిణః సన్తి తేషాం గుణకర్మవర్ణనపూర్వకం తేభ్యో యథా యోగ్యం లాభాః సర్వైః ప్రాప్తవ్యాః. ॥3॥

ఎ.వి. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుడేగాక ఇతర ఏ యే గుణధర్మములద్వార స్తుతించదగిన దేవతలుగలరో చెప్పబడినది. మంత్రముయొక్క దేవత ఆదిత్యుడు, అనగా అదితి పుత్రుడు మిత్రుడు, అర్యమా మరియు వరుణుడై యున్నారు.

పదార్థము :-మొదట వాయువు మున్నగు వాని పక్షములో :- (ఋతావసో) సత్యరూపధనాఢ్యులగు ఓ మానవులారా! మీరు (మిత్రాయ) వాయువుకొరకు (అర్యమ్ణే) ఆదిత్యుని కొరకు మరియు (వరూథ్యే) శరీరరూప గృహముయొక్క హితకారకమగు (వరుణే) అగ్నికొరకు (సచథ్యమ్) సేవించదగిన (ఛన్ద్యమ్) ఛన్దోబద్ధమగు (వచః) స్తుతివచనములను (ప్ర ప్ర) ఉత్తమ ప్రకారముగ గానమొనర్చుడు. మరీమరీ గానమొనర్చుడు. ఓ సోదరులారా! మీరుకూడ (రాజసు) ఉక్త శోభాయమానమగు వాయువు, ఆదిత్యుడు మరియు అగ్నిసంబంధములో (స్తోత్రమ్) స్తోత్రములను (గాయత) గానమొనర్చుడు.

రెండవది ప్రాణములపక్షములో :- (ఋతావసో) ప్రాణాయామరూప యజ్ఞమును ధనముగనెంచునట్టి ప్రాణ సాధకులారా! మీరు (మిత్రాయ) పూరకమగు ప్రాణముకొరకు (అర్యమ్ణే) కుంభక ప్రాణముకొరకు మరియు (వరూథ్యే) శరీరరూప గృహమున కహితకారకమగు (వరుణాయ) రేచక ప్రాణము సంబంధములో (సచథ్యమ్) కలసికట్టుగా చదవదగిన (ఛన్ద్యమ్) ఛన్దోబద్ధమగు (వచః) ప్రాణ మహిమనుగురించిన వచనములను (ప్ర ప్ర) ఉత్తమరీతిలో ఉచ్చరించుచుండుడు. మరియు ఇతర ప్రాణసాధకులారా! మీరుకూడ (రాజసు) ప్రదీప్తమగు పూరకరూప మరియు రేచకరూపప్రాణముల విషయములో (స్తోత్రమ్) ప్రాణముల మహిమను ప్రతిపాదితమొనర్చునట్టి స్తోత్రములను (గాయత) గానమొనర్చుడు.

ప్రాణముల మహత్వమును ప్రతిపాదించునట్టి ఛందోబద్ధమగు వేదమంత్రము (అథర్వ ౧౧-౪)లో చూడవలెను. అనగా లోపలకు చేరునట్టి పూరక ప్రాణములను మనము అనుకూలపరచుకొనవలెను. బయటకు వెళ్లునట్టి రేచక ప్రాణములను అనుకూలమొనర్చుకొనువలెను. మున్నగు అథర్వ ౧౧-౪-౦ మంత్రములను చూడవలెను.

మూడవది రాష్ట్ర పక్షములో :- (ఋతావసో) రాష్ట్రయజ్ఞమును ధనముగ నెంచునట్టి రాష్ట్రభక్తులారా! మీరు రాజురూప ఇంద్రునితో గూడ (మిత్రాయ) దేశవిదేశములలో మిత్రసందేశమును ప్రసారమొనర్చునట్టి రాజ్యాధికారికొరకు (అర్యమ్ణే) న్యాయాధ్యక్షునికొరకు మరియు (వరూథ్యే) సైన్యముల కొరకు హితకారకమగు (వరుణే) శత్రువినాశకుడగు సేనాపతికొరకు (సచథ్యమ్) కలిసి గానమొనర్చదగిన (ఛన్ద్యమ్) ఛన్దోబద్ధమగు గీతములను (ప్ర ప్ర) ఉత్తమ

రీతిలో గానమొనర్చుడు. ఇతర రాష్ట్రభక్తులారా! మీరుకూడ (రాజను) పూర్వోక్త రాజ్యాధికారుల విషయములో (స్తోత్రమ్) వాని వాని గుణవర్ణనల నొనర్చునట్టి స్తోత్రములను (గాయత) గానమొనర్చుడు. ॥౩॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౩॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని సృష్టిలో ఏ వాయువు, సూర్యుడు మరియు అగ్నిమున్నగునవి మనుష్యుని శరీరములో ఏ ప్రాణములు మున్నగునవి మరియు రాష్ట్రములో ఏ యే విభిన్న రాజ్యాధికారులుగలరో వారి గుణకర్మలను వర్ణనయొనర్చుచు వానితో యోగ్యతానుసార లాభమును ఎల్లరును ప్రాప్తించుకొనుచుండవలెను. ॥౩॥

255. O wise man taking shelter in Truth! Sing a reverent song to God who is Friend of all, Dispenser of justice and the most acceptable Lord, our best Well wisher, pervading all luminous objects like the sun and the moon. Glorify according to the Vedic hymns that Lord and His devotees who arc friendly and just to all and who dispel all darkness, shedding light of knowledge every where and shining with their virtues. II3II

౨౫౬. ఋషిః – మేధాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ కే కే పరమాత్మనం స్తువన్తీత్యాహ.

౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౫౬. అభిత్వా పూర్వపీతయ ఇన్ద్ర స్తోమేభిరాయవః।

౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
సమీచీనాస ఋభవః సమస్వరన్

౩ ౧ ౨ ౩ ౨
రుద్రా గృణన్త పూర్వ్యమ్ ॥౪॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి: – అభి। త్వా। పూర్వపీతయే – పూర్వ – పీతయే। ఇన్ద్ర। స్తోమేభిః। ఆయవః।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨
సమీచీనాసః – సమ్ – ఈచీనాసః। ఋభవః – ఋ – భవః। సమ్ – అస్వరన్। రుద్రాః।
౩ ౨
గృణన్త। పూర్వ్యమ్ ॥౪॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! **పూర్వపీతయే** పూర్వా శ్రేష్ఠా పీతిః పానం రసాస్వాదో యస్య తస్మై ఆనన్దాయ. పూర్వశబ్దో మరుద్ వృధాదిత్వాదన్తోదాత్తః. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతి స్వరః. **ఆయవః** ఆయుష్మన్తో మనుష్యాః. ఆయవ ఇతి మనుష్యనామ. నిఘం...౨ । 3. **స్తోమేభిః** స్తోమైః స్తోత్రైః **త్వా** త్వామ్ **అభి** అభిష్టువన్తి. ఉపసర్గబలాద్ యోగ్య క్రియాధ్యాహారః. **సమీచీనాసః** సమీచీనాః సమ్యగ్ గతిమన్తః, శుభకర్మణి రతాః, పరస్పరం సఙ్గతా వా. సం పూర్వాద్ అఞ్చు గతౌ ఇత్యస్య రూపమ్. 'ఆజ్జసేరసుక్' అ. ౭ । ౧ । ౫౦ ఇతి జసోఽసుగాగమః. **ఋభవః** మేధావినః. ఋభురితి మేధావినామ. నిఘం. 3 । ౧౫. **సమస్వరన్** త్వాం సం స్తువన్తి. సం పూర్వాత్ స్వృ శబ్దో పతాపయోరితి ధాతోర్లడర్థే లఙ్. **రుద్రాః** సదుపదేశకాః ప్రాణసాధకాః స్తోతారః. రుద్ర ఇతి స్తోతృనామసు పఠితమ్. నిఘం...3 । ౧౬. ప్రాణా వై రుద్రాః. జై. ఉ. బ్రా. ౪ । ౨ । ౬. లక్షణయా ప్రాణవన్తః ప్రాణసాధకా వా. **పూర్వ్యమ్** పూర్వస్మిన్నపికాలే భవః పూర్వ్యః తమ్ సనాతనం త్వామ్ **గృణన్త** గృణన్తి అర్చన్తి. గృణాతిః అర్చతికర్మా. నిఘం. 3 । ౧౪. గౄశబ్దే, క్ర్యాదిః, లడర్థే లఙ్, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్. 'బహులం ఛన్దస్యమాఙ్యోగేఽపి' అ. ౬ । ౪ । ౭౫ ఇత్యడభావః॥౪॥

భావార్థః- ఆయుష్మన్తః సామాన్యజనాః, కర్మయోగినో మేధావిజనాః, సదుపదేశకాః స్తోతృ- జనాః, సర్వేఽపి యం పరమాత్మానమారాధ్నువన్తి సోఽస్మాభిరపికుతో నారాధనీయః.॥౪॥

౨౫౬. ఈ మంత్రములో ఎవరెవరు పరమాత్మను స్తుతించగలరను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (పూర్వపీతయే) దేనిచే దివ్యమగు రసాస్వాదన కలుగునో అట్టి ఆనందముకొరకు (ఆయవః) మనుష్యులు (స్తోమేభిః) స్తోత్రముల ద్వార (త్వా) తమ (అభి) నలువైపుల స్తుతియొనర్చుచుందురు (సమీచీనాసః) సమస్త శుభకార్యములలో సంలీనము అనగా పరస్పరము సంలగ్నమై (ఋభవః) మేధావులు (సమస్వరన్) మీ స్తుతి యొనర్చుచుందురు (రుద్రాః) ఉపదేశకులు, ప్రాణసాధకులు, స్తోతలగువారు (పూర్వ్యమ్) పూర్వకాలమందును విద్యమానమైయున్న అనగా సనాతనమగు తమ (గృణన్త) అర్చనలనొనర్చుచుందురు.॥౪॥

భావార్థము :- ఆయుష్మంతులు, సామాన్యప్రజలు, కర్మయోగులు, మేధావులు, సదుపదేశకులు, స్తోతలు మున్నగువారందరును ఏ పరమాత్మ నారాధించుచుండెదరో, ఆయన ఆరాధనయే మనముకూడ చేయుట శ్రేష్ఠము.॥౪॥

256. O Lord, wise devotees and all good people praise Thee sincerely with songs, in order to drink deep of the spiritual juice (of peace and bliss) before others. They glorify Thee as the First Cause, Eternal. II4II

౨౫౭. ఋషిః - నృమేధ పురుమేధౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరః సేనాధ్యక్షశ్చ శత్రూన్ హన్యాదిత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨
౨౫౭. ప్ర వ ఇన్ద్రాయ బృహతే మరుతో బ్రహ్మార్చత।
౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౧౨౩౧ ౨ ౩౧౨
వృత్రం హనతి వృత్రహా శతక్రతుర్వజ్రేణ శతపర్వణా ।౫॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨
ప.వి:- ప్ర । వః । ఇన్ద్రా య । బృహతే । మరు తః । బ్రహ్మ-అర్చత । వృత్రమ్।
౩ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧౨
హనతి । వృత్రహా - వృత్ర -హా । శతక్రతుః - శత-క్రతుః । వజ్రే ణ । శతపర్వణా -
౩౨ ౩
శత- పర్వణా ।౫॥

పదార్థః-ప్రథమః పరమాత్మపరః. హే **మరుతః** మదీయాః ప్రాణాః ! **వః** యూయమ్ **బృహతే** మహతే **ఇన్ద్రాయ** పరమేశ్వరాయ **బ్రహ్మ** సామస్తోత్రమ్ **ప్ర అర్చత** ప్రేరయత. ధాతూనామనేకార్థత్వాద్ అర్చతిరత్ర ప్రేరణకర్మా. సః **వృత్రహా** పాపహన్తా **శతక్రతుః** బహుప్రజ్ఞః బహుకర్మా చ పరమేశ్వరః **శతపర్వణా** బహుముఖేన **వజ్రేణ** వీర్యేణ. వీర్యం వై వజ్రః. శ. ౭।౩।౧।౧౯. **వృత్రమ్** పాపమ్ **హనతి** హన్యాత్. 'హన్ హింసాగత్యోః, లేట్ ప్రయోగః, లేటోఽడాటౌ' అ. ౩।౪।౯౪ ఇత్యడాగమః.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. హే **మరుతః** రాష్ట్రవాసినః ప్రజాజనాః. **వః** యూయమ్ **బృహతే** మహతే **ఇన్ద్రాయ** వీరాయ నృపతయే సేనాధ్యక్షాయ వా **బ్రహ్మ** స్తోత్రమ్, ప్రార్థనావచనమ్ **అర్చత** ప్రేరయత. సః **వృత్రహా** అత్యాచారిణాం హన్తా **శతక్రతుః** అనేకేషాం శత్రువిధ్వంసకర్మణాం కర్తా సేనాధ్యక్షః **శతపర్వణా వజ్రేణ** శతకీలకయుక్తేన గదాదికేన వజ్రేణ, శతగోలకగోలికాధారకేణ శతఘ్నీభుశుణ్డ్యాదినా వా శస్త్రేణ **వృత్రమ్** రాష్ట్రోన్నతిప్రతిబన్ధకం మాయావినం శత్రుమ్ **హనతి** హన్యాత్ ।౫॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'వృత్రం, వృత్ర' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః, 'శత, శత' ఇత్యత్ర చ లాటానుప్రాసః. ॥౫॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వర ఉపాసకస్య కామక్రోధాదీన్ పాపాదీంశ్చ రిపూన్ హినస్తి, తథైవ సేనాధ్యక్షేణ రాష్ట్రస్య సర్వే శత్రవః సమూలమున్మూలనీయాః. ।౫॥

౨౫౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు సేనాధిపతి మా శత్రువులను సంహరించవలెనను విషయము కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- (మరుతః) నా ప్రాణములారా! (వః) మీరు (బృహతే) మహా (ఇన్ద్రాయ) పరమేశ్వరునకు (బ్రహ్మ) సామస్తోత్రములను (ప్ర అర్చత) అర్చననొనర్చుడు (వృత్రహా) పాపహంతకుడు (శతక్రతుః) అనంత సంతానముగల మరియు అనంతకర్మలుగల పరమేశ్వరుడు తన (శతపర్వణా) బహుముఖ (వజ్రేణ) వీర్యముచే (వృత్రమ్) పాపములను (హనతి) నష్టమొనర్చుగాక!

రెండవది రాష్ట్ర పక్షములో :- (మరుతః) రాష్ట్రవాసులగు ప్రజలారా! (వః) మీరు (బృహతే) మహా (ఇన్ద్రాయ) వీరుడగు సేనానాయకుని (బ్రహ్మ) స్తోత్రములు అనగా ప్రార్థన వచనములచే (అర్చత) ప్రేరితమొనర్చుడు (వృత్రహా) అత్యాచారుల నాతడు సంహారము (శతక్రతుః) శత్రు విధ్వంసక కార్యకర్తయగు సేనాధ్యక్షుడు (శతపర్వణా వజ్రేణ) వందలకొలది అస్త్ర శస్త్రములచే గూడ, గద మున్నగు వజ్రములచే, అనగా వందలకొలది గుండ్లు మరియు గోళీలచే సిద్ధముగనున్న తోపులు, తుపాకులు మున్నగు శస్త్రములచే (వృత్రమ్) రాష్ట్రోన్నతిలో ప్రతిబంధకులైయున్న మాయావులగు శత్రువులను (హనతి) హతమార్చెదరుగాక! ॥౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'వృత్రం, వృత్ర' ములలో ఛేకానుప్రాసము మరియు 'శత, శత' ములందు లాటానుప్రాసము గలదు. ॥౫॥

భావార్థము :-పరమశ్వరుడెటుల ఉపాసకుల కామక్రోధాదులు మరియు పాపములు మున్నగు శత్రువులను సంహరించునో అటులనే సేనాధ్యక్షుడు కూడ రాష్ట్రమునందలి శత్రు సమూహములను నిర్మూలనమొనర్చవలెను. ॥౫॥

257. O devotees! Sing to your Lofty Lord, a holy hymn of praise. The Almighty Lord, doer of innumerable wonderful deeds, slayer of ignorance and sins, destroys all evils with His might which protects noble people in a hundred ways. II5II

౨౫౮. ఋషిః - నృమేధ పురుమేధౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ మనుష్యా ఇన్ద్రస్య స్తుతిగీతాని గాతుం ప్రేర్యన్తే.

౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨
౨౫౮. బృహదిన్ద్రాయ గాయత మరుతో వృత్రహన్తమమ్ ।
౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨
యేన జ్యోతిరజనయన్నృతావృధో
౩౨ ౩౨ ౩ ౧౨
దేవం దేవాయ జాగృవి ।౬॥

3 2 1 2ర 3 1 2ర 3 1 2ర 3
ప.వి:-బృహత్ । ఇన్ద్రాయ । గాయత । మరుతః । వృత్రహన్తమమ్ - వృత్ర -
1 2ర 1 2ర 1 2ర 1 2ర 3 1 2 3 1 2ర 3 2
హన్తమమ్ । యేన । జ్యోతిః । అజనయన్ । ఋతావృధః - ఋత - వృధః । దేవమ్ ।
3 1 2 1 2ర
దేవాయ । జాగృవి ॥౬॥

పదార్థః-హే **మరుతః** మనుష్యాః! యూయమ్ **ఇన్ద్రాయ** పరమైశ్వర్యవతే పరమాత్మనే **వృత్రహన్తమమ్** విఘ్నానాం పాపానాం చ అతిశయేన వినాశకం **బృహత్** 'త్వామిద్ధి హవామహే' (సామ ౨౩౪, ౮౦౯) ఇత్యస్యామృచి గీయమానం బృహదాఖ్యం సామగానమ్ **గాయత** గీతిపూర్వకం సలయముచ్చారయత, **యేన** గానేన **ఋతావృధః** సత్యస్య వర్ధయితారః సిద్ధా యోగినః, **దేవాయ** యోగాఙ్గేషు క్రీడతే సాధకాయ. దీవ్యతీతి దేవః. దివు క్రీడా విజిగీషాద్యర్థః, పచాద్యచ్. **దేవమ్** ప్రకాశమానమ్, **జాగృవి** జాగరణశీలమ్. జాగర్తీతి జాగృవిః. 'జశస్త్వాజాగృభ్యః క్విన్' ఉ. ౪ ।౫౫ ఇతి జాగృధాతోః క్విన్ ప్రత్యయః. తస్య నిత్వాద్ 'ఞ్నిత్యాదిర్నిత్యమ్' అ. ౬ ।౧ । ౧౯౧ ఇత్యాద్యుదాత్తత్వమ్. **జ్యోతిః** అన్తః ప్రకాశమ్ అజనయన్ జనయన్తి. అత్ర లడర్థే లఙ్.॥౬॥

భావార్థః-యేన సామగానేన సిద్ధా యోగినో యోగాభ్యాసినం శిష్యం యోగవిద్యాయాం నిష్ణాతం కుర్వన్తి తత్ సామగానమస్మాభిరపి గేయమ్. ॥౬॥

౨౫౮. ఈ మంత్రములో మనుష్యులకు పరమాత్మ స్తుతిగీతములగానమొనర్చు ప్రేరణ గలదు.

పదార్థము :-(మరుతః) ఓ మానవులారా! మీరు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడగు పరమాత్మకొరకు (వృత్రహన్తమమ్) విఘ్నములు మరియు పాపములను అతిశయముగ వినాశమొనర్చు (బృహత్) 'త్వామిన్ద్ర హవామహే' సామవేద ౨౩౪, ౮౦౯వ ఋచలపై గానమొనర్చబడు 'బృహత్' అనుపేరుగల సామగానములను (గాయత) గానమొనర్చుచుండును (యేన) ఏ గానములచే (ఋతావృధః) సత్యము నున్నతపరచునట్టి సిద్ధయోగులు (దేవాయ) యోగాంగములలో క్రీడల నొనర్చుచుండునట్టి సాధకులకు (దేవమ్) అట్టి ప్రకాశవంతము (జాగృవి) జాగరణశీలమగు (జ్యోతిః) అంతర్జ్యోతిని (అజనయన్) ఉత్పన్నమొనర్చి వేయుదురు.॥౬॥

భావార్థము :- ఏ సామగానముచే సిద్ధులైన యోగులు యోగాభ్యాసమొనర్చుచుండు శిష్యులను యోగవిద్యయందు నిష్ణాతుల నొనర్చుచుందురో అట్టి సామగానములను మనముకూడ గానమొనర్చుచుండవలెను. ॥౬॥

258. To the Almighty Lord sing the lofty hymn O devotees! that slays the sin best, whereby promoters of truth, create the light divine that ever wakes for the soul. II6II

౨౫౯. ఋషిః - వసిష్ఠః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమేశ్వర ఆచార్యో నృపతిశ్చ ప్రార్థ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౫౯. ఇన్ద్ర క్రతుం న ఆ భర పితా పుత్రేభ్యో యథా।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
శిక్షా ణో అస్మిన్పురుహూత యామని

౩ ౧ ౨ర
జీవా జ్యోతి రశీమహి ॥౭॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప. వి:- ఇన్ద్ర । క్రతుమ్ । నః । ఆ । భర । పితా । పుత్రేభ్యః - పుత్ - త్రేభ్యః । యథా ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర
శిక్ష । నః । అస్మిన్ । పురుహూత - పురు - హూత । యామ ని । జీవాః । జ్యోతిః ।
౩
అశీమహి ॥౭॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యప్రద జగదీశ్వర ఆచార్య రాజన్ వా! **నః** అస్మభ్యమ్ **క్రతుమ్** విజ్ఞానం చ కర్మ చ. క్రతురితి కర్మనామ ప్రజ్ఞానామ చ. నిఘం...౨।౧, ౩।౯. **ఆభర** ఆహర, **యథా** యేన ప్రకారేణ **పితా** జనకః **పుత్రేభ్యః** పుత్రపుత్రీభ్యః. పుత్రాశ్చ పుత్ర్యశ్చ ఇత్యేకశేషః. ప్రజ్ఞాం చ కర్మ చ ఆహరతి. హే **పురుహూత** బహుస్తుత ! త్వమ్ **అస్మిన్** పురో విద్యమానే **యామని** జీవనమార్గే జీవనయజ్ఞే వా యోగమార్గే వా. యాన్తి అస్మిన్నితి యామా మార్గః 'అర్తిస్తుసు... ఉ. ౧।౧౪౦' ఇతి మన్ ప్రత్యయః. **నః** అస్మభ్యమ్ అస్మాన్ వా. సంహితాయాం 'నశ్చ ధాతు స్థోరుషుభ్యః' అ. ౮।౪।౨౭ ఇతి ణత్వమ్. **శిక్ష** తాదృశం సామర్థ్యం ప్రయచ్ఛ శిక్షయ వా. శిక్షతిః దానకర్మా. నిఘం...౩ । ౨౦. యద్వా శిక్ష విద్యోపాదానే, లుప్తణిచ్కం రూపమ్. సంహితాయాం 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః' అ. ౬।౩।౧౩౫ ఇతి దీర్ఘః. యేన **జీవాః** జీవితా జాగరూకాశ్చ సన్తో వయమ్ **జ్యోతిః** ఆశారూపం కర్తవ్యా కర్తవ్య దర్శనరూపమ్ ఆత్మరూపం వా జ్యోతిః, బ్రహ్మణో దివ్యం ప్రకాశం వా **అశీమహి** ప్రాప్నుయామ. అశూఙ్ వ్యాప్తౌ స్వాదిః, లిఙ్.॥౭॥

అత్ర శ్లేష ఉపమాలఙ్కారశ్చ. ॥౭॥

భావార్థః-యథా పితా సన్తానేభ్యో విద్యాం కర్మ కరణం మార్గే చలనం ధావనం చ శిక్షయతి యేనాత్మ నిర్భరా భూత్వా తే జీవనే సాఫల్యం ప్రాప్నువన్తి, తథైవ పరమాత్మాఽఽచార్యో నృపతిశ్చాఽస్మభ్యం ప్రభూతం విజ్ఞానం, మహాన్తం కర్మయోగమ్, అతులం సామర్థ్యం, వరిష్ఠాం శిక్షాం చ ప్రయచ్ఛేత్, యేన వయం జీవనాన్నిరాశాన్ధకారమపసార్యజీవితా జాగరితాశ్చ సన్త ఉత్తరోత్తరం జ్యోతిః పశ్యన్తశ్చరమం పారమేశ్వరం దివ్యం జ్యోతిరధి గచ్ఛేమ.॥౭॥

౨౫౯. ఈ మంత్రములో ఇన్ద్రనామముతో పరమేశ్వరుడు, ఆచార్యుడు మరియు రాజును గూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్య సంపదలను ప్రసాదించునట్టి ఓ జగదీశ్వరా, ఆచార్యా మరియు రాజా! మీరు (నః) మాకు (క్రతుమ్) విజ్ఞానము మరియు కర్మలను (ఆభర) ప్రసాదించుడు (యథా) ఏ విధముగ (పితా) తండ్రి (పుత్రేభ్యః) తన పుత్రులు మరియు పుత్రికలకు విజ్ఞానము, కర్మలను ప్రదానమొనర్చుచుండునో, (పురుహూత) అనేక విధములుగ స్తుతించబడు ఓ జగదీశ్వరా, ఆచార్యా మరియు రాజా! అటులనే మీరు (అస్మిన్) ఈ సామములచే విద్యమానమ్మైయున్న (యామని) జీవనమార్గము, జీవనయజ్ఞము లేక యోగమార్గమున (నః) మాకు (శిక్ష) సకల సామర్థ్యములను ప్రసాదించుడు. లేక శిక్షణ నీయుడు. అనగా (జీవాః) జీవితులము మరియు జాగరూకులముగనుండి మేము (జ్యోతిః) ఆశారూపజ్యోతిని, కర్తవ్య అకర్తవ్యరూప జ్యోతిని, ఆత్మరూపజ్యోతిని, లేక పరమాత్మయొక్క దివ్యజ్యోతిని (అశీమహి) పొందుదుముగాక!॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములు గలవు.॥౭॥

భావార్థము :- తండ్రి తన సంతానమున కెటుల జ్ఞానము నిచ్చునో, కర్మలనొనర్చుట నేర్పునో, మార్గమున నడచుట మరియు పరుగెత్తుట మున్నగువానిని నేర్పుచుండునో, అందువల్ల సంతానము ఆత్మనిర్భరమును పొంది వారు జీవితమునందు సఫలవంతులగుదురో, అటులనే పరమాత్మ, ఆచార్యుడు మరియు రాజుయును మనకు కావలసినంత జ్ఞానము, మహా కర్మయోగము, అతుల సామర్థ్యము మరియు శ్రేష్ఠమగు శిక్షణ నిచ్చెదరుగాక! అందువల్ల మనము జీవితమందలి నిరాశయను అంధకారమును దూరమొనర్చుకొని జీవితమున జాగృతులమ్మైయుండియు క్రమక్రమముగ జ్యోతిని దర్శించుచు సర్వోత్కృష్టమగు ఈశ్వరీయ దివ్యజ్యోతిని పొందుదుముగాక!॥౭॥

259. O Lord! Give us wisdom as a sire gives wisdom to his sons. Guide us, O much invoked in this path of righteousness or teach us the yoga-perfect control of mind that we souls may attain Thy Divine Light. II7II

౨౬౦. ఋషిః - రేభః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పునః పరమేశ్వర ఆచార్యో నృపతిశ్చ ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౬౦. మాన ఇంద్ర పరావృణగ్భవా నః సధమాద్యే ।
౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
త్వం న ఊతీ త్వమిన్న ఆప్యం మా న ఇన్ద్ర పరావృణక్ ।౮॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:-మా । నః । ఇన్ద్ర । పరా - వృణక్ । భవ । నః । సధమాద్యే - సధ - మాద్యే ।
౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౨ ౩ ౧౨ర ౩
త్వమ్ । నః । ఊతీ । త్వమ్ - ఇత్ । నః । ఆప్యమ్ । మా । నః । ఇన్ద్ర । పరా - వృణక్ ।౮॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరబ్రహ్మ ఆచార్య రాజన్ వా! త్వమ్ **నః** అస్మాన్ **మా పరావృణక్** మా పరిత్యాక్షీః. పరా పూర్వో వృజీ వర్జనే రౌధాదికః, లఙ్, మాఙ్యోగే అడభావః. **సధమాద్యే** సహ మాద్యన్తి జనా అత్రేతి సధమాద్యః గృహం, యజ్ఞః, గురుకులం, సభాస్థలం, రాష్ట్రాదికం వా, తత్ర **నః** అస్మాకమ్ **భవ** సహాయకో వర్తస్వ. త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **ఊతీ** ఊత్యై రక్షాయై భవ. ఊతి శబ్దాచ్చతుర్థ్యేకవచనే 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి పూర్వ సవర్ణ దీర్ఘః. **త్వమ్ ఇత్** త్వమేవ **నః** అస్మాకమ్ **ఆప్యమ్** బన్ధుః భవ. అత్ర బన్ధువాచకాత్ ఆపిశబ్దాత్ స్వార్థే యత్ ప్రత్యయో జ్ఞేయః. హే **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్ ఆచార్య రాజన్ వా! **నః మా పరావృణక్** అస్మాన్ అసహాయాన్ మా పరిత్యాక్షీః. అత్ర పునరుక్తిరుత్కటేచ్ఛాద్యోతనార్థా. తథాహ నిరుక్తకారః 'అభ్యాసే భూయాంసమర్థం మన్యన్తే, యథాఽహో దర్శనీయా, అహో దర్శనీయా (నిరు. ౧౦।౪౦)' ఇతి. ।౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ।౮॥

భావార్థః-పరమాత్మానం గురూన్ నృపతిం చ యథా యోగ్యం సమ్పూజ్య సత్కృత్య చ తేభ్యో బహుమూల్యా లాభాః ప్రాప్తవ్యాః.।౮॥

౨౬౦. ఈ మంత్రములో మరల పరమేశ్వరుడు, ఆచార్యుడు మరియు రాజును గూర్చి ప్రార్థించబడును.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యవంతులగు ఓ పరమేశ్వరా, ఆచార్యా మరియు రాజా! మీరు (నః) మమ్ము (మా పరావృణక్) వదలివేయకుడు (సధమాద్యే) ఎచ్చట కలిసిమెలసి ఆనందముగ నుండెదరో అట్టి గృహము, యజ్ఞము, గురుకులము, సభాస్థలి, రాష్ట్రము మున్నగువానియందు మీరు (నః) మాకు (భవ) సహాయకులుగ నుండుడు. (త్వమ్) మీరు (నః) మా (ఊతీ)

రక్షకులైయుండవలెను. (త్వమ్ ఇత్) మీరు మాత్రమే (నః) మాకు (ఆప్యమ్) బంధువులైయుండుడు (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా, ఆచార్యా మరియు రాజా! (నః మా పరావృణక్) మీరు మమ్ము అసహాయకులనుగ వదలివేయకుడు.

ఇచ్చట పునరుక్తిచే గొప్పకోరిక సూచితమగుచున్నది. నిరుక్తకారుడుకూడ పునరుక్తిలో మహాగొప్ప అర్థము దాగియుండునని చెప్పినాడు. ఎట్లన ఏదేని ఒక అద్భుత వస్తువును చూచినప్పుడు ద్రష్ట ఆహా దర్శనీయమైయున్నది, దర్శించదగినదై యున్నదని యనును. (నిరుక్తము ౧౦-౪౦)।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :-పరమాత్మ, గురుజనము, రాజును యథాయోగ్యముగ పూజనము మరియు సత్కారములనొనర్చుచు వారి అమూల్యములగు లాభములను పొందుచుండవలెను.।౮॥

260. Do not forsake us Lord Do not forsake us Be before us always To fill our hearts with joy It is to seek Thy Grace Our intellects we employ. II8II

౨౬౧. ఋషిః -మేధాతిథిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః -మధ్యమః.

అథ కుతో వయం పరమేశ్వరస్యోపాసనం కుర్మ ఇత్యాహ.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౨౬౧. వయం ఘ త్వా సుతావన్త ఆపో న వృక్తబర్హిషః।

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
పవిత్రస్య ప్రస్రవణేషు వృత్రహన్పరి స్తోతార ఆసతే।౯॥

3 ౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ ర ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3
ప. వి:- వయమ్। ఘ। త్వా। సుతావన్తః। ఆపః। న। వృక్తబర్హిషః- వృక్త - బర్హిషః।

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ ర 3 ౧ ౨ ర 3 ౧ ౨
పవిత్రస్య। ప్రస్రవణేషు - ప్ర - స్రవ ణేషు। వృత్రహన్ - వృత్ర - హన్। పరి। స్తోతారః। ఆసతే।౯॥

పదార్థః-హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **వృక్తబర్హిషః** వృక్తం పరిత్యక్తం బర్హిః అన్తరిక్షం యాభిస్తాః. వృక్తమిత్యత్ర వృజీ వర్జనే ధాతోః క్తః ప్రత్యయః. బర్హిరిత్యన్తరిక్షనామ. నిఘం. ౧। 3. **ఆపః న** మేఘజలాని ఇవ **వృక్తబర్హిషః** వృక్తాని పరిత్యక్తాని బర్హీంషి సాంసారిక్య ఏషణా యైస్తాదృశాః, **సుతావన్తః** అభిషుతోపాసనా రసాః. షు ప్రసవైశ్వర్యయోః క్త ప్రత్యయే సుతః. సుతశబ్దాన్మతుపి

రూపమ్. పూర్వపదస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **వయం ఘ** వయం హి **త్వా** త్వామ్ స్తుమః ఇతి శేషః. **వృత్రహన్** హే పాపహన్తః పరమేశ్వర! తవ **స్తోతారః** స్తుతికర్తారః ఉపాసకాః **పవిత్రస్య** శుద్ధస్య సాత్త్వికానన్దస్య **ప్రస్రవణేషు** ప్రవాహేషు **పరి ఆసతే** పరిప్లవన్తే. పరిత్యక్తాన్తరిక్షా ఆపో యథా నదీనిర్ఝురాదిషు ప్రవహన్తీత్యపి సూచ్యతే.॥౯॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. కిఞ్చ, కారణరూపముత్తరార్ధవాక్యం కార్యరూపం పూర్వార్ధవాక్యం సమర్థయతీతి కారణేన కార్యసమర్థనరూపోఽర్థాన్తరన్యాసోఽలఙ్కారః.॥౯॥

భావార్థః- యథా మేఘజలాన్యాకాశం విహాయ భూమిమాగత్య సస్యవనస్పత్యాదికం ప్రసువన్తి, తథైవ వయం పుత్రైషణా విత్తైషణాలోకైషణాదీని విహాయ పరమాత్మాన ముపగ- మ్యానన్దరసం ప్రసుయామ.॥౯॥

౨౬౧. ఈ మంత్రములో మనము పరమాత్మ నేల ఉపాసించుచుందుమను విషయము కలదు.

పదార్థము :- ఓ ఇన్ద్ర పరమాత్మా! (వృక్తబర్హిషః) అంతరిక్షమును వదలివేసినట్టి (ఆపః న) మేఘజలములవలె (వృక్తబర్హిషః) ప్రాపంచిక ఈషణములు, అనగా కోరికలను వదలివేసిన (సుతావన్తః) ఉపాసనారసములను వడగట్టబడి (వయం ఘ) మేము (త్వా) మిమ్ము స్తుతియొనర్తుము. ఏలన (వృత్రహన్) పాపవినాశకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (స్తోతారః) నీ స్తోతలు (పవిత్రస్య) శుద్ధమగు సాత్విక ఆనందముకొరకు (ప్రస్రవణేషు) ప్రవాహములందు (పరి ఆసతే) ఈదులాడుచుందురో, ఎటుల అంతరిక్షమును వదలివేసిన ఉపర్యుక్త మేఘజలములు (ప్రస్రవణేషు) నదులు, సెలయేరులు మున్నగువానియందు (పరి ఆసతే) ప్రవహించునటుల ప్రవహించుచుండును.॥౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. తోడ్తో కారణరూప ఉత్తరార్ధవాక్యము, కార్యరూప పూర్వార్ధవాక్యమును సమర్థించుచున్నది. కావున కారణముచే కార్యసమర్థనరూప అర్థాంతరన్యాస అలంకారము కూడ కలదు.॥౯॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగ మేఘజలములు ఆకాశమును వదలి భూమిపైకిచేరి ధాన్యములు, వనస్పతులు మున్నగువానిని ఉత్పన్నమొనర్చుచుండునో, అదేవిధముగ మనము పుత్రేషణ, విత్తేషణ, లోకేషణములు మున్నగువానిని పరిత్యజించి పరమేశ్వరుని ప్రాప్తించుకొని ఆనందరసము నుత్పన్నమొనర్చవలెను.॥౯॥

261. O Destroyer of sins, we Thy devotees who have cultivated our devotion combined with knowledge and spread our seats (of hearts) before Thee, being calm, quiet and pure like the water, sit and take bath in the streams of Thy Purity. II9II

౨౬౨. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ కేషాం కేషాం కస్కో గుణోఽస్మాభిః ప్రాప్తవ్య ఇత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౬౨. యదిన్ద్ర నాహుషీష్వా ఓజో నృమ్ణం చ కృష్టిషు।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧
యద్వా పఞ్చ క్షితీనాం ద్యుమ్నమా

౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
భర సత్రా విశ్వాని పౌంస్యా ॥౧౦॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ప. విః– యత్ । ఇన్ద్ర । నాహుషీషు । ఆ । ఓజః । నృమ్ణమ్ । చ । కృష్టిషు । యత్ । వా ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
పఞ్చ । క్షితీనామ్ । ద్యుమ్నమ్ । ఆ భర । సత్రా । విశ్వాని । పౌంస్యా ॥౧౦॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** దానశౌణ్డ పరమేశ్వర! **యత్ నాహుషీషు** సఙ్ఘరూపేణ పరస్పరం బద్ధాసు మానుషీషు ప్రజాసు. నహుష ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం...౨ । ౩. ణహ బన్ధనే ధాతోః 'పౄనహికలిభ్య ఉషచ్. ఉ...౪ । ౭౫' ఇతి ఉషచ్ ప్రత్యయః. **ఓజః** సఙ్ఘబలమ్. కిఞ్చ **కృష్టిషు** కృష్యాదిధనార్జన కర్మరతాసు ప్రజాసు. కృష్టయ ఇత్యపి మనుష్యనామ. నిఘం...౨ । ౩. **నృమ్ణమ్** ధనబలమ్. నృమ్ణమితి ధననామ. నిఘం...౨ । ౧౦. **ఆ** ఆగచ్ఛతి. ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్య క్రియాధ్యాహారః. **యద్ వా** యచ్చ. వా ఇతి సముచ్చయార్థే నిరుక్తే. ౧ । ౫. **పఞ్చక్షితీనామ్** నివాసహేతుభూతానాం పఞ్చ జ్ఞానేన్ద్రియాణాం పఞ్చానాం ప్రాణమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాణాం వా **ద్యుమ్నమ్** యశః అస్తి. ద్యుమ్నం ద్యోతతేః, యశో వా అన్నం వా. నిరు. ౫ । ౫. తత్ **ఆభర** అస్మభ్యమ్ ఆహర. **సత్రా** సహైవ చ. 'సార్ధం తు సాకం సత్రా సమం సహ' ఇత్యమరః ౩ । ౪ । ౪. **విశ్వాని** సర్వాణి **పౌంస్యా** పౌంస్యాని ధర్మార్థ కామమోక్షరూపాన్ పురుషార్థాన్ అపి, ఆహర. పుంసి భవం పౌంస్యం పౌరుషమ్. పౌంస్యా ఇత్యత్ర 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬ । ౧ । ౭౦' ఇతి శేర్లోపః. ॥౧౦॥

భావార్థః-సఙ్ఘబలమ్, ఐశ్వర్యబలమ్, ఇన్ద్రియబలమ్, ప్రాణసహచరితాన్తఃకరణచతుష్టయబలమ్, ధర్మార్థకామమోక్షాణాం చ బలం పరమేశ్వరకృపయాస్మాన్ ప్రాప్నుయాద్, యేనాస్మాకం మనుష్యజీవనం సఫలం భవేత్. ॥౧౦॥

అత్రేన్ద్రస్య తత్సంబద్ధానాం మిత్రవరుణార్యమ్ణాం చ మహత్త్వవర్ణనపూర్వకం తత్స్తుత్యర్థం ప్రేరణాద్, ఇన్ద్రసకాశాద్ ఓజః క్రతునృమ్ణద్యుమ్నా దియాచనాద్, ఇన్ద్రనామ్నాఽఽచార్య నృపతిసేనాధ్యక్షాదీనాంచాపి గుణకర్మవర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేనసహ సఙ్గతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! **పూర్వపీతయే** పూర్వా శ్రేష్ఠా పీతిః పానం రసాస్వాదో యస్య తస్మై ఆనన్దాయ. పూర్వశబ్దో మరుద్ వృధాదిత్వాదన్తోదాత్తః. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతి స్వరః. **ఆయవః** ఆయుష్మన్తో మనుష్యాః. ఆయవ ఇతి మనుష్యనామ. నిఘం...౨ ၊ 3. **స్తోమేభిః** స్తోమైః స్తోత్రైః **త్వా** త్వామ్ **అభి** అభిష్టువన్తి. ఉపసర్గబలాద్ యోగ్య క్రియాధ్యాహారః. **సమీచీనాసః** సమీచీనాః సమ్యగ్ గతిమన్తః, శుభకర్మణి రతాః, పరస్పరం సఙ్గతాః వా. సం పూర్వాద్ అఞ్చు గతౌ ఇత్యస్య రూపమ్. 'ఆజ్జసేరసుక్' అ. ౭ ၊ ౧ ၊ ౫౦ ఇతి జసోఽసుగాగమః. **ఋభవః** మేధావినః. ఋభురితి మేధావినామ. నిఘం. 3 ၊ ౧౫. **సమస్వరన్** త్వాం సం స్తువన్తి. సం పూర్వాత్ స్వృ శబ్దో పతాపయోరితి ధాతోర్లడర్థే లఙ్. **రుద్రాః** సదుపదేశకాః ప్రాణసాధకాః స్తోతారః. రుద్ర ఇతి స్తోతృనామసు పఠితమ్. నిఘం...3 ၊ ౧౬. ప్రాణా వై రుద్రాః. జై. ఉ. బ్రా. ४ ၊ ౨ ၊ ౬. లక్షణయా ప్రాణవన్తః ప్రాణసాధకా వా. **పూర్వ్యమ్** పూర్వస్మిన్నపికాలే భవః పూర్వ్యః తమ్ సనాతనం త్వామ్ **గృణన్త** గృణన్తి అర్చన్తి. గృణాతిః అర్చతికర్మా. నిఘం. 3 ၊ ౧४. గౄశబ్దే, క్ర్యాదిః, లడర్థే లఙ్, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్. 'బహులం ఛన్దస్యమాఙ్యోగేఽపి' అ. ౬ ၊ ४ ၊ ౭౫ ఇత్యడభావః॥४॥

భావార్థః- ఆయుష్మన్తః సామాన్యజనాః, కర్మయోగినో మేధావిజనాః, సదుపదేశకాః స్తోతృ- జనాః, సర్వేఽపి యం పరమాత్మానమారాధ్నువన్తి సోఽస్మాభిరపికుతో నారాధనీయః.॥४॥

౨౫౬. ఈ మంత్రములో ఎవరెవరు పరమాత్మను స్తుతించగలరను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (పూర్వపీతయే) దేనిచే దివ్యమగు రసాస్వాదన కలుగునో అట్టి ఆనందముకొరకు (ఆయవః) మనుష్యులు (స్తోమేభిః) స్తోత్రముల ద్వార (త్వా) తమ (అభి) నలువైపుల స్తుతియొనర్చుచుందురు (సమీచీనాసః) సమస్త శుభకార్యములలో సంలీనము అనగా పరస్పరము సంలగ్నమై (ఋభవః) మేధావులు (సమస్వరన్) మీ స్తుతి యొనర్చుచుందురు (రుద్రాః) ఉపదేశకులు, ప్రాణసాధకులు, స్తోతలగువారు (పూర్వ్యమ్) పూర్వకాలమందును విద్యమానమైయున్న అనగా సనాతనమగు తమ (గృణన్త) అర్చనలనొనర్చుచుందురు.॥४॥

భావార్థము :- ఆయుష్మంతులు, సామాన్యప్రజలు, కర్మయోగులు, మేధావులు, సదుపదేశకులు, స్తోతలు మున్నగువారందరును ఏ పరమాత్మ నారాధించుచుండెదరో, ఆయన ఆరాధనయే మనముకూడ చేయుట శ్రేష్ఠము.॥४॥

256. O Lord, wise devotees and all good people praise Thee sincerely with songs, in order to drink deep of the spiritual juice (of peace and bliss) before others. They glorify Thee as the First Cause, Eternal. ll4ll

౨౫౭. ఋషిః – నృమేధ పురుమేధౌ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరః సేనాధ్యక్షశ్చ శత్రూన్ హన్యాదిత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨
౨౫౭. ప్ర వ ఇన్ద్రాయ బృహతే మరుతో బ్రహ్మార్చత ।
౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౧౨౩౧ ౨ ౩౧౨
వృత్రం హనతి వృత్రహా శతక్రతుర్వజ్రేణ శతపర్వణా ।౫॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨
ప. వి:–ప్ర । వః । ఇన్ద్రాయ । బృహతే । మరుతః । బ్రహ్మ–అర్చత । వృత్రమ్।
౩ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩౨ ౩ ౧౨ర ౩౧౨
హనతి । వృత్రహా – వృత్ర – హా । శతక్రతుః – శత – క్రతుః । వజ్రేణ । శతపర్వణా –
౩౨ ౩
శత – పర్వణా ।౫॥

పదార్థః-ప్రథమః పరమాత్మపరః. హే **మరుతః** మదీయాః ప్రాణాః ! **వః** యూయమ్ **బృహతే** మహతే **ఇన్ద్రాయ** పరమేశ్వరాయ **బ్రహ్మ** సామస్తోత్రమ్ **ప్ర అర్చత** ప్రేరయత. ధాతూనామనేకార్థత్వాద్ అర్చతిరత్ర ప్రేరణకర్మా. సః **వృత్రహా** పాపహన్తా **శతక్రతుః** బహుప్రజ్ఞః బహుకర్మా చ పరమేశ్వరః **శతపర్వణా** బహుముఖేన **వజ్రేణ** వీర్యేణ. వీర్యం వై వజ్రః. శ. ౭ । 3 । ౧ । ౧౯. **వృత్రమ్** పాపమ్ **హనతి** హన్యాత్. 'హన్ హింసాగత్యోః, లేట్ ప్రయోగః, లేటోఽడాటౌ' అ. 3 । ౪ । ౯౪ ఇత్యడాగమః.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. హే **మరుతః** రాష్ట్రవాసినః ప్రజాజనాః. **వః** యూయమ్ **బృహతే** మహతే **ఇన్ద్రాయ** వీరాయ నృపతయే సేనాధ్యక్షాయ వా **బ్రహ్మ** స్తోత్రమ్, ప్రార్థనావచనమ్ **అర్చత** ప్రేరయత. సః **వృత్రహా** అత్యాచారిణాం హన్తా **శతక్రతుః** అనేకేషాం శత్రువిధ్వంసకర్మణాం కర్తా సేనాధ్యక్షః **శతపర్వణా వజ్రేణ** శతకీలకయుక్తేన గదాదికేన వజ్రేణ, శతగోలకగోలికాధారకేణ శతఘ్నిభుశుణ్డ్యాదినా వా శస్త్రేణ **వృత్రమ్** రాష్ట్రోన్నతిప్రతిబన్ధకం మాయావినం శత్రుమ్ **హనతి** హన్యాత్ ।౫॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'వృత్రం, వృత్ర' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః, 'శత, శత' ఇత్యత్ర చ లాటానుప్రాసః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వర ఉపాసకస్య కామక్రోధాదీన్ పాపాదీంశ్చ రిపూన్ హినస్తి, తథైవ సేనాధ్యక్షేణ రాష్ట్రస్య సర్వే శత్రవః సమూలమున్మూలనీయాః. ।౫॥

౨౫౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు సేనాధిపతి మా శత్రువులను సంహరించవలెనను విషయము కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- (మరుతః) నా ప్రాణములారా! (వః) మీరు (బృహతే) మహా (ఇన్ద్రాయ) పరమేశ్వరునకు (బ్రహ్మ) సామస్తోత్రములను (ప్ర అర్చత) అర్చననొనర్చుడు (వృత్రహా) పాపహంతకుడు (శతక్రతుః) అనంత సంతానముగల మరియు అనంతకర్మలుగల పరమేశ్వరుడు తన (శతపర్వణా) బహుముఖ (వజ్రేణ) వీర్యముచే (వృత్రమ్) పాపములను (హనతి) నష్టమొనర్చుగాక!

రెండవది రాష్ట్ర పక్షములో :- (మరుతః) రాష్ట్రవాసులగు ప్రజలారా! (వః) మీరు (బృహతే) మహా (ఇన్ద్రాయ) వీరుడగు సేనానాయకుని (బ్రహ్మ) స్తోత్రములు అనగా ప్రార్థన వచనములచే (అర్చత) ప్రేరితమొనర్చుడు (వృత్రహా) అత్యాచారుల నాతడు సంహారము (శతక్రతుః) శత్రు విధ్వంసక కార్యకర్తయగు సేనాధ్యక్షుడు (శతపర్వణా వజ్రేణ) వందలకొలది అస్త్ర శస్త్రములచే గూడ, గద మున్నగు వజ్రములచే, అనగా వందలకొలది గుండ్లు మరియు గోళీలచే సిద్ధముగనున్న తోపులు, తుపాకులు మున్నగు శస్త్రములచే (వృత్రమ్) రాష్ట్రోన్నతిలో ప్రతిబంధకులైయున్న మాయావులగు శత్రువులను (హనతి) హతమార్చెదరుగాక! ॥౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'వృత్రం, వృత్ర' ములలో ఛేకానుప్రాసము మరియు 'శత, శత' ములందు లాటానుప్రాసము గలదు. ॥౫॥

భావార్థము :-పరమశ్వరుడెటుల ఉపాసకుల కామక్రోధాదులు మరియు పాపములు మున్నగు శత్రువులను సంహరించునో అటులనే సేనాధ్యక్షుడు కూడ రాష్ట్రమునందలి శత్రు సమూహములను నిర్మూలనమొనర్చవలెను. ॥౫॥

257. O devotees! Sing to your Lofty Lord, a holy hymn of praise. The Almighty Lord, doer of innumerable wonderful deeds, slayer of ignorance and sins, destroys all evils with His might which protects noble people in a hundred ways. II5II

౨౫౮. ఋషిః – నృమేధ పురుమేధౌ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ మనుష్యా ఇన్ద్రస్య స్తుతిగీతాని గాతుం ప్రేర్యన్తే.

౨ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩౧ ౨
౨౫౮. బృహదిన్ద్రాయ గాయత మరుతో వృత్రహన్తమమ్ ।
౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨
యేన జ్యోతిరజనయన్నృతావృధో
౩౨ ౩౨ ౩ ౧౨
దేవం దేవాయ జాగృవి ॥౬॥

3 2 1 2ర 3 1 2ర 3 1 2ర 3
ప. వి:-బృహత్ । ఇన్ద్రాయ । గాయత । మరుతః । వృత్రహన్తమమ్ - వృత్ర -
1 2ర 1 2ర 1 2ర 1 2ర 3 1 2 3 1 2ర 3 2
హన్తమమ్ । యేన । జ్యోతిః । అజనయన్ । ఋతావృధః - ఋత - వృధః । దేవమ్ ।
3 1 2 1 2ర
దేవాయ । జాగృవి ।6॥

పదార్థః-హే **మరుతః** మనుష్యాః! యూయమ్ **ఇన్ద్రాయ** పరమైశ్వర్యవతే పరమాత్మనే **వృత్రహన్తమమ్** విఘ్నానాం పాపానాం చ అతిశయేన వినాశకం **బృహత్** 'త్వామిద్ధి హవామహే' (సామ 234, 809) ఇత్యస్యామృచి గీయమానం బృహదాఖ్యం సామగానమ్ **గాయత** గీతిపూర్వకం సలయముచ్చారయత, **యేన** గానేన **ఋతావృధః** సత్యస్య వర్ధయితారః సిద్ధా యోగినః, **దేవాయ** యోగాఙ్గేషు క్రీడతే సాధకాయ. దీవ్యతీతి దేవః. దివు క్రీడా విజిగీషాద్యర్థః, పచాద్యచ్. **దేవమ్** ప్రకాశమానమ్, **జాగృవి** జాగరణశీలమ్. జాగర్తీతి జాగృవిః. 'జశస్తృాజాగృభ్యః క్విన్' ఉ. 4 । 55 ఇతి జాగృధాతోః క్విన్ ప్రత్యయః. తస్య నిత్వాద్ 'ఞ్నిత్యాదిర్నిత్యమ్' అ. 6 । 1 । 191 ఇత్యాద్యుదాత్తత్వమ్. **జ్యోతిః** అన్తః ప్రకాశమ్ అజనయన్ జనయన్తి. అత్ర లడర్థే లఙ్. ।6॥

భావార్థః-యేన సామగానేన సిద్ధా యోగినో యోగాభ్యాసినం శిష్యం యోగవిద్యాయాం నిష్ణాతం కుర్వన్తి తత్ సామగానమస్మాభిరపి గేయమ్. ।6॥

258. ఈ మంత్రములో మనుష్యులకు పరమాత్మ స్తుతిగీతములగానమొనర్చు ప్రేరణ గలదు.

పదార్థము :-(మరుతః) ఓ మానవులారా! మీరు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడగు పరమాత్మకొరకు (వృత్రహన్తమమ్) విఘ్నములు మరియు పాపములను అతిశయముగ వినాశమొనర్చు (బృహత్) 'త్వామిన్ద్ర హవామహే' సామవేద 234, 809వ ఋచలపై గానమొనర్చబడు 'బృహత్' అనుపేరుగల సామగానములను (గాయత) గానమొనర్చుచుండును (యేన) ఏ గానములచే (ఋతావృధః) సత్యము నున్నతపరచునట్టి సిద్ధయోగులు (దేవాయ) యోగాంగములలో క్రీడల నొనర్చుచుండునట్టి సాధకులకు (దేవమ్) అట్టి ప్రకాశవంతము (జాగృవి) జాగరణశీలమగు (జ్యోతిః) అంతర్జ్యోతిని (అజనయన్) ఉత్పన్నమొనర్చి వేయుదురు. ।6॥

భావార్థము :- ఏ సామగానముచే సిద్ధులైన యోగులు యోగాభ్యాసమొనర్చుచుండు శిష్యులను యోగవిద్యయందు నిష్ణాతుల నొనర్చుచుందురో అట్టి సామగానములను మనముకూడ గానమొనర్చుచుండవలెను. ।6॥

258. To the Almighty Lord sing the lofty hymn O devotees! that slays the sin best, whereby promoters of truth, create the light divine that ever wakes for the soul. II6II

౨౫౯. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమేశ్వర ఆచార్యో నృపతిశ్చ ప్రార్థ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౫౯. ఇన్ద్ర క్రతుం న ఆ భర పితా పుత్రేభ్యో యథా।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
శిక్షా ణో అస్మిన్పురుహూత యామని

౩ ౧ ౨ర
జీవా జ్యోతి రశీమహి ॥౭॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప.వి:– ఇన్ద్ర । క్రతుమ్ । నః । ఆ । భర । పితా । పుత్రేభ్యః – పుత్ – త్రేభ్యః । యథా ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర
శిక్ష । నః । అస్మిన్ । పురుహూత – పురు – హూత । యామని । జీవాః । జ్యోతిః ।
౩
అశీమహి ॥౭॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యప్రద జగదీశ్వర ఆచార్య రాజన్ వా! **నః** అస్మభ్యమ్ **క్రతుమ్** విజ్ఞానం చ కర్మ చ. క్రతురితి కర్మనామ ప్రజ్ఞానామ చ. నిఘం...౨।౧, ౩।౯. **ఆభర** ఆహర, **యథా** యేన ప్రకారేణ **పితా** జనకః **పుత్రేభ్యః** పుత్రపుత్రీభ్యః. పుత్రాశ్చ పుత్ర్యశ్చ ఇత్యేకశేషః. ప్రజ్ఞాం చ కర్మ చ ఆహరతి. హే **పురుహూత** బహుస్తుత ! త్వమ్ **అస్మిన్** పురో విద్యమానే **యామని** జీవనమార్గే జీవనయజ్ఞే వా యోగమార్గే వా. యాన్తి అస్మిన్నితి యామా మార్గః 'అర్తిస్తుసు... ఉ. ౧।౧౪౦' ఇతి మన్ ప్రత్యయః. **నః** అస్మభ్యమ్ అస్మాన్ వా. సంహితాయాం 'నశ్చ ధాతు స్థోరుషుభ్యః' అ. ౮।౪।౨౭ ఇతి ణత్వమ్. **శిక్ష** తాదృశం సామర్థ్యం ప్రయచ్ఛ శిక్షయ వా. శిక్షతిః దానకర్మా. నిఘం...౩।౨౦. యద్వా శిక్ష విద్యోపాదానే, లుప్తణిచ్కం రూపమ్. సంహితాయాం 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః' అ. ౬।౩।౧౩౫ ఇతి దీర్ఘః. యేన **జీవాః** జీవితా జాగరూకాశ్చ సన్తో వయమ్ **జ్యోతిః** ఆశారూపం కర్తవ్యా కర్తవ్య దర్శనరూపమ్ ఆత్మరూపం వా జ్యోతిః, బ్రహ్మణో దివ్యం ప్రకాశం వా **అశీమహి** ప్రాప్నుయామ. అశూఙ్ వ్యాప్తౌ స్వాదిః, లిఙ్.॥౭॥

అత్ర శ్లేష ఉపమాలఙ్కారశ్చ. ॥౭॥

భావార్థః-యథా పితా సన్తానేభ్యో విద్యాం కర్మ కరణం మార్గే చలనం ధావనం చ శిక్షయతి యేనాత్మ నిర్భరా భూత్వా తే జీవనే సాఫల్యం ప్రాప్నువన్తి, తథైవ పరమాత్మాఽఽచార్యో నృపతిశ్చాఽస్మభ్యం ప్రభూతం విజ్ఞానం, మహాన్తం కర్మయోగమ్, అతులం సామర్థ్యం, వరిష్ఠాం శిక్షాం చ ప్రయచ్ఛేత్, యేన వయం జీవనాన్నిరాశాన్ధకారమపసార్యజీవితా జాగరితాశ్చ సన్త ఉత్తరోత్తరం జ్యోతిః పశ్యన్తశ్చరమం పారమేశ్వరం దివ్యం జ్యోతిరధి గచ్ఛేమ.॥౭॥

విశే. ఈ మంత్రములో ఇన్ద్రనామముతో పరమేశ్వరుడు, ఆచార్యుడు మరియు రాజును గూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్య సంపదలను ప్రసాదించునట్టి ఓ జగదీశ్వరా, ఆచార్యా మరియు రాజా! మీరు (నః) మాకు (క్రతుమ్) విజ్ఞానము మరియు కర్మలను (ఆభర) ప్రసాదించుడు (యథా) ఏ విధముగ (పితా) తండ్రి (పుత్రేభ్యః) తన పుత్రులు మరియు పుత్రికలకు విజ్ఞానము, కర్మలను ప్రదానమొనర్చుచుండునో, (పురుహూత) అనేక విధములుగ స్తుతించబడు ఓ జగదీశ్వరా, ఆచార్యా మరియు రాజా! అటులనే మీరు (అస్మిన్) ఈ సామములచే విద్యమానమైయున్న (యామని) జీవనమార్గము, జీవనయజ్ఞము లేక యోగమార్గమున (నః) మాకు (శిక్ష) సకల సామర్థ్యములను ప్రసాదించుడు. లేక శిక్షణ నీయుడు. అనగా (జీవాః) జీవితులము మరియు జాగరూకులముగనుండి మేము (జ్యోతిః) ఆశారూపజ్యోతిని, కర్తవ్య అకర్తవ్యరూప జ్యోతిని, ఆత్మరూపజ్యోతిని, లేక పరమాత్మయొక్క దివ్యజ్యోతిని (అశీమహి) పొందుదుముగాక!॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములు గలవు.॥౭॥

భావార్థము :- తండ్రి తన సంతానమున కెటుల జ్ఞానము నిచ్చునో, కర్మలనొనర్చుట నేర్పునో, మార్గమున నడచుట మరియు పరుగెత్తుట మున్నగువానిని నేర్పుచుండునో, అందువల్ల సంతానము ఆత్మనిభ్బరమును పొంది వారు జీవితమునందు సఫలవంతులగుదురో, అటులనే పరమాత్మ, ఆచార్యుడు మరియు రాజుయును మనకు కావలసినంత జ్ఞానము, మహా కర్మయోగము, అతుల సామర్థ్యము మరియు శ్రేష్ఠమగు శిక్షణ నిచ్చెదరుగాక! అందువల్ల మనము జీవితమందలి నిరాశయను అంధకారమును దూరమొనర్చుకొని జీవితమున జాగృతులమైయుండియు క్రమక్రమముగ జ్యోతిని దర్శించుచు సర్వోత్కృష్టమగు ఈశ్వరీయ దివ్యజ్యోతిని పొందుదుముగాక!॥౭॥

259. O Lord! Give us wisdom as a sire gives wisdom to his sons. Guide us, O much invoked in this path of righteousness or teach us the yoga-perfect control of mind that we souls may attain Thy Divine Light. II7II

౨౬౦. ఋషిః - రేభః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పునః పరమేశ్వర ఆచార్యో నృపతిశ్చ ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨
౨౬౦. మా న ఇంద్ర పరావృణగ్భవా నః సధమాద్యే ।
౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
త్వం న ఊతీ త్వమిన్న ఆప్యం మా న ఇన్ద్ర పరావృణక్ ॥౮॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:- మా। నః । ఇన్ద్ర । పరా - వృణక్ । భవ । నః । సధమాద్యే - సధ - మాద్యే ।
౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౨ ౩ ౧౨ర ౩
త్వమ్ । నః । ఊతీ । త్వమ్ - ఇత్ । నః । ఆప్యమ్ । మా। నః । ఇన్ద్ర । పరా - వృణక్ ॥౮॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరబ్రహ్మ ఆచార్య రాజన్ వా! త్వమ్ **నః** అస్మాన్ **మా పరావృణక్** మా పరిత్యాక్షీః. పరా పూర్వో వృజీ వర్జనే రౌధాదికః, లఙ్, మాఙ్యోగే అడభావః. **సధమాద్యే** సహ మాద్యన్తి జనా అత్రేతి సధమాద్యః గృహం, యజ్ఞః, గురుకులం, సభాస్థలం, రాష్ట్రాదికం వా, తత్ర **నః** అస్మాకమ్ **భవ** సహాయకో వర్తస్వ. త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **ఊతీ** ఊత్యై రక్షాయై భవ. ఊతి శబ్దాచ్చతుర్థ్యేకవచనే 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి పూర్వ సవర్ణ దీర్ఘః. **త్వమ్ ఇత్** త్వమేవ **నః** అస్మాకమ్ **ఆప్యమ్** బన్ధుః భవ. అత్ర బన్ధువాచకాత్ ఆపిశబ్దాత్ స్వార్థే యత్ ప్రత్యయో జ్ఞేయః. హే **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్ ఆచార్య రాజన్ వా! **నః మా పరావృణక్** అస్మాన్ అసహాయాన్ మా పరిత్యాక్షీః. అత్ర పునరుక్తిరుత్కటేచ్ఛాద్యోతనార్థా. తథాహ నిరుక్తకారః 'అభ్యాసే భూయాంసమర్థం మన్యన్తే, యథాఽహో దర్శనీయా, అహో దర్శనీయా (నిరు. ౧౦।౪౦)' ఇతి. ॥౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః-పరమాత్మానం గురూన్ నృపతిం చ యథా యోగ్యం సమ్పూజ్య సత్కృత్య చ తేభ్యో బహుమూల్యా లాభాః ప్రాప్తవ్యాః.॥౮॥

౨౬౦. ఈ మంత్రములో మరల పరమేశ్వరుడు, ఆచార్యుడు మరియు రాజును గూర్చి ప్రార్థించబడును.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యవంతులగు ఓ పరమేశ్వరా, ఆచార్యా మరియు రాజా! మీరు (నః) మమ్ము (మా పరావృణక్) వదలివేయకుడు (సధమాద్యే) ఎచ్చట కలిసిమెలసి ఆనందముగ నుండెదరో అట్టి గృహము, యజ్ఞము, గురుకులము, సభాస్థలి, రాష్ట్రము మున్నగువానియందు మీరు (నః) మాకు (భవ) సహాయకులుగ నుండుడు. (త్వమ్) మీరు (నః) మా (ఊతీ)

రక్షకులైయుండవలెను. (త్వమ్ ఇత్) మీరు మాత్రమే (నః) మాకు (ఆప్యమ్) బంధువులైయుండుడు (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా, ఆచార్యా మరియు రాజా! (నః మా పరావృణక్) మీరు మమ్మ అసహాయకులనుగ వదలివేయకుడు.

ఇచ్చట పునరుక్తిచే గొప్పకోరిక సూచితమగుచున్నది. నిరుక్తకారుడుకూడ పునరుక్తిలో మహాగొప్ప అర్థము దాగియుండునని చెప్పినాడు. ఎట్లన ఏదేని ఒక అద్భుత వస్తువును చూచినప్పుడు ద్రష్ట ఆహా దర్శనీయమైయున్నది, దర్శించదగినదై యున్నదని యనును. (నిరుక్తము ౧౦-౪౦)।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :- పరమాత్మ, గురుజనము, రాజును యథాయోగ్యముగ పూజనము మరియు సత్కారములనొనర్చుచు వారి అమూల్యములగు లాభములను పొందుచుండవలెను.।౮॥

260. Do not forsake us Lord Do not forsake us Be before us always To fill our hearts with joy It is to seek Thy Grace Our intellects we employ. II8II

౨౬౧. ఋషిః -మేధాతిథిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః -మధ్యమః.

అథ కుతో వయం పరమేశ్వరస్యోపాసనం కుర్మ ఇత్యాహ.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౨౬౧. వయం ఘ త్వా సుతావన్త ఆపో న వృక్తబర్హిషః ।

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
పవిత్రస్య ప్రస్రవణేషు వృత్రహన్పరి స్తోతార ఆసతే ।౯॥

3 ౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3
ప. విః- వయమ్ । ఘ। త్వా । సుతావన్తః । ఆపః । న । వృక్తబర్హిషః - వృక్త - బర్హిషః ।
౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
పవిత్రస్య । ప్రస్రవణేషు - ప్ర -స్రవ ణేషు । వృత్రహన్ - వృత్ర - హన్। పరి । స్తోతారః ।

ఆసతే ।౯॥

పదార్థః-హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **వృక్తబర్హిషః** వృక్తం పరిత్యక్తం బర్హిః అన్తరిక్షం యాభిస్తాః. వృక్తమిత్యత్ర వృజీ వర్జనే ధాతోః క్తః ప్రత్యయః. బర్హిరిత్యన్తరిక్షనామ. నిఘం. ౧ । 3. **ఆపః న** మేఘజలాని ఇవ **వృక్తబర్హిషః** వృక్తాని పరిత్యక్తాని బర్హీంషి సాంసారిక్య ఏషణా యైస్తాదృశాః, **సుతావన్తః** అభిషుతోపాసనా రసాః. షు ప్రసవైశ్వర్యయోః క్త ప్రత్యయే సుతః. సుతశబ్దాన్మతుపి

రూపమ్. పూర్వపదస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **వయం ఘ** వయం హి **త్వా** త్వామ్ స్తుమః ఇతి శేషః. **వృత్రహన్** హే పాపహన్తః పరమేశ్వర! తవ **స్తోతారః** స్తుతికర్తారః ఉపాసకాః **పవిత్రస్య** శుద్ధస్య సాత్త్వికానన్దస్య **ప్రస్రవణేషు** ప్రవాహేషు **పరి ఆసతే** పరిప్లవన్తే. పరిత్యక్తాన్తరిక్షా ఆపో యథా నదీనిర్ఝురాదిషు ప్రవహన్తీత్యపి సూచ్యతే.।౯॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. కిఞ్చ, కారణరూపముత్తరార్ధవాక్యం కార్యరూపం పూర్వార్ధవాక్యం సమర్థయతీతి కారణేన కార్యసమర్థనరూపోఽర్థాన్తరన్యాసోఽలఙ్కారః.।౯॥

భావార్థః- యథా మేఘజలాన్యాకాశం విహాయ భూమిమాగత్య సస్యవనస్పత్యాదికం ప్రసువన్తి, తథైవ వయం పుత్రైషణా విత్తైషణాలోకైషణాదీని విహాయ పరమాత్మాన ముపగ- మ్యానన్దరసం ప్రసుయామ. ।౯॥

౨౬౧. ఈ మంత్రములో మనము పరమాత్మ నేల ఉపాసించుచుందుమను విషయము కలదు.

పదార్థము :- ఓ ఇన్ద్ర పరమాత్మా! (వృక్తబర్హిషః) అంతరిక్షమును వదలివేసినట్టి (ఆపః న) మేఘజలములవలె (వృక్తబర్హిషః) ప్రాపంచిక ఈషణములు, అనగా కోరికలను వదలివేసిన (సుతావన్తః) ఉపాసనారసములను వడగట్టబడి (వయం ఘ) మేము (త్వా) మిమ్ము స్తుతియొనర్తుము. ఏలన (వృత్రహన్) పాపవినాశకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (స్తోతారః) నీ స్తోతలు (పవిత్రస్య) శుద్ధమగు సాత్విక ఆనందముకొరకు (ప్రస్రవణేషు) ప్రవాహములందు (పరి ఆసతే) ఈదులాడుచుందురో, ఎటుల అంతరిక్షమును వదలివేసిన ఉపర్యుక్త మేఘజలములు (ప్రస్రవణేషు) నదులు, సెలయేరులు మున్నగువానియందు (పరి ఆసతే) ప్రవహించునటుల ప్రవహించుచుండును. ।౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. తోడ్తో కారణరూప ఉత్తరార్ధవాక్యము, కార్యరూప పూర్వార్ధవాక్యమును సమర్థించుచున్నది. కావున కారణముచే కార్యసమర్థనరూప అర్థాంతరన్యాస అలంకారము కూడ కలదు. ।౯॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగ మేఘజలములు ఆకాశమును వదలి భూమిపైకిచేరి ధాన్యములు, వనస్పతులు మున్నగువానిని ఉత్పన్నమొనర్చుచుండునో, అదేవిధముగ మనము పుత్రేషణ, విత్తేషణ, లోకేషణములు మున్నగువానిని పరిత్యజించి పరమేశ్వరుని ప్రాప్తించుకొని ఆనందరసము నుత్పన్నమొనర్చవలెను. ।౯॥

261. O Destroyer of sins, we Thy devotees who have cultivated our devotion combined with knowledge and spread our seats (of hearts) before Thee, being calm, quiet and pure like the water, sit and take bath in the streams of Thy Purity. II9II

౨౬౨. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ కేషాం కేషాం కస్కో గుణోఽస్మాభిః ప్రాప్తవ్య ఇత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౬౨. యదిన్ద్ర నాహుషీష్వా ఓజో నృమ్ణం చ కృష్టిషు।
౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧
యద్వా పఞ్చ క్షితీనాం ద్యుమ్నమా
౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
భ ర సత్రా విశ్వాని పౌంస్యా ॥౧౦॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ప. వి:– యత్ । ఇన్ద్ర । నాహుషీషు । ఆ । ఓజః । నృమ్ణమ్ । చ । కృష్టిషు । యత్ । వా ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
పఞ్చ । క్షితీనామ్ । ద్యుమ్నమ్ । ఆ భర । సత్రా । విశ్వాని । పౌంస్యా ॥౧౦॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** దానశౌణ్డ పరమేశ్వర! **యత్ నాహుషీషు** సఙ్ఘరూపేణ పరస్పరం బద్ధాసు మానుషీషు ప్రజాసు. నహుష ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం...౨ । ౩. ణహ బన్ధనే ధాతోః 'పృనహికలిభ్య ఉషచ్. ఉ...౪ । ౭౬' ఇతి ఉషచ్ ప్రత్యయః. **ఓజః** సఙ్ఘబలమ్. కిఞ్చ **కృష్టిషు** కృష్యాదిధనార్జన కర్మరతాసు ప్రజాసు. కృష్టయ ఇత్యపి మనుష్యనామ. నిఘం...౨ । ౩. **నృమ్ణమ్** ధనబలమ్. నృమ్ణమితి ధననామ. నిఘం...౨ । ౧౦. **ఆ** ఆగచ్ఛతి. ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్య క్రియాధ్యాహారః. **యద్ వా** యచ్చ. వా ఇతి సముచ్చయార్థే నిరుక్తే. ౧ । ౫. **పఞ్చక్షితీనామ్** నివాసహేతుభూతానాం పఞ్చ జ్ఞానేన్ద్రియాణాం పఞ్చానాం ప్రాణమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాణాం వా **ద్యుమ్నమ్** యశః అస్తి. ద్యుమ్నం ద్యోతతేః, యశో వా అన్నం వా. నిరు. ౫ । ౫. తత్ **ఆభర** అస్మభ్యమ్ ఆహర. **సత్రా** సహైవ చ. 'సార్ధం తు సాకం సత్రా సమం సహ' ఇత్యమరః 3 । ౪ । ౪. **విశ్వాని** సర్వాణి **పౌంస్యా** పౌంస్యాని ధర్మార్థ కామమోక్షరూపాన్ పురుషార్థాన్ అపి, ఆహర. పుంసి భవం పౌంస్యం పౌరుషమ్. పౌంస్యా ఇత్యత్ర 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬ ।౧ ।౭౦' ఇతి శేర్లోపః. ॥౧౦॥

భావార్థః-సఙ్ఘబలమ్, ఐశ్వర్యబలమ్, ఇన్ద్రియబలమ్, ప్రాణసహచరితాన్తఃకరణ-చతుష్టయబలమ్, ధర్మార్థకామమోక్షాణాం చ బలం పరమేశ్వరకృపయాస్మాన్ ప్రాప్నుయాద్, యేనాస్మాకం మనుష్యజీవనం సఫలం భవేత్.॥౧౦॥

అత్రేన్ద్రస్య తత్సంబద్ధానాం మిత్రవరుణార్యమ్ణాం చ మహత్త్వవర్ణనపూర్వకం తత్స్తుత్యర్థం ప్రేరణాద్, ఇన్ద్రసకాశాద్ ఓజః క్రతునృమ్ణద్యుమ్నా దియాచనాద్, ఇన్ద్రనామ్నాఽఽచార్య నృపతిసేనాధ్యక్షాదీనాంచాపి గుణకర్మవర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేనసహ సఙ్గతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఇతి తృతీయే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే ద్వితీయా దశతిః.
ఇతి తృతీయాధ్యాయే తృతీయః ఖణ్డః.

౨౬౨. ఈ మంత్రములో ఏ యే దాని ఏ యే గుణములను మనము పొందవలెనను విషయము కలదు.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) దానముల మహారథివగు ఓ పరమేశ్వరా! (యత్) ఎవరు (నాహుషీషు) సంఘరూపములో పరస్పరము బంధింపబడియున్న ప్రజలలో (ఓజః) సంఘబలమును మరియు (కృష్టిషు) కృషి మున్నగు ధనములను సంపాదించు కార్యములందు తగిలియున్న ప్రజలలో (నృమ్ణమ్) ధనబలము (ఆ) వచ్చునో (యత్ వా) మరియెవరు (పఞ్చక్షితీనామ్) నివాసములందు కారణభూతమగు ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు, అనగా ప్రాణము, మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము లను ఈ యైదింటి (ద్యుమ్నమ్) యశస్సుగలదో, వానిని (ఆభర) మాకు ప్రసాదించుము. (సత్రా) తోడ్తో (విశ్వాని) సమస్త (పౌంస్యా) ధర్మార్థ కామమోక్షరూప పురుషార్థములనుకూడ (ఆభర) ప్రదానమొనర్చుము.॥౧౦॥

భావార్థము :- సంఘబలము, ఐశ్వర్యబలము, ఇంద్రియములబలము, ప్రాణములసహితముగ అంతఃకరణచతుష్టయబలము మరియు ధర్మ అర్థ కామమోక్షముల బలము పరమేశ్వరుని కృపవల్ల మాకు ప్రాప్తించుగాక! దానివల్ల మన మానవజీవితము సఫలవంతమగుగాక!॥౧౦॥

ఈ దశతియందు ఇన్ద్రుడు మరియు ఆయనతో సంబంధముగల మిత్ర, వరుణ, అర్యమా మహత్వ పూర్వక వర్ణన, వారి స్తుతికొరకు ప్రేరణ యుండుటవల్ల, ఇంద్రునిచే ఓజస్సు, తేజము, క్రతు, నృమ్ణము, ద్యుమ్నము మున్నగువాని యాచన యుండుటవల్ల మరియు ఇంద్రియ నామములచే ఆచార్యుడు, రాజు, సేనాధ్యక్షుడు మున్నగు వారి గుణకర్మముల వర్ణన యుండుటవలన ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధము గలదు.

మూడవ ప్రపాఠకములో రెండవ సగమునందలి రెండవ దశతి సమాప్తము.
మూడవ అధ్యాయమందలి మూడవ ఖండము సమాప్తమైనది.

262. O Lord! all spiritual and physical strength that is found in human beings, and all the splendid fame that people belonging to different classes enjoy. Yea all manly powers, grant them to us for ever. [Griffith's translation of as "in tribes of Nahushas" and as "five tribes" is opposed to the Nirukta and the Vedic system of interpretation as well as Sayana and Prof. Roth who take the above words for human beings in general. There are no proper nouns in the Vedas as pointed out before]. II10II

తృతీయా దశతిః

౨౬౩. ఋషిః -మేధాతిథిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః -మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరస్య గుణా వర్ణ్యన్తే.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౨౬౩. సత్యమిత్థా వృషేదసి వృషజూతిర్నోఽవితా।

౨ ౩క ౨ర ౩ ౧ ౨౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨
వృషా హ్యుగ్ర శృణ్విషే పరావతి వృషో అర్వావతి శ్రుతః ॥౧॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప.విః-సత్యమ్ । ఇత్థా । వృషా - ఇత్ । అసి । వృష జూతిః - వృష -జూతిః । నః -
౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨
అవితా । వృషా । హి । ఉగ్ర । శృణ్విషే । పరావతి । వృషా - ఉ । అర్వావతి। శ్రుతః ॥౧॥

పదార్థః-హే ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! **సత్యమ్ ఇత్థా** సత్యమ్, సత్యమ్. ఇత్థా ఇతి సత్యనామ. నిఘం. ౩ ।౧౦. ద్వౌ సత్యవాచకౌ సమవేతౌ సత్యస్య నిశ్చయత్వం ద్యోతయతః. త్వమ్ **వృషా ఇత్** వర్షకత్వాత్ సాక్షాత్ పర్జన్య ఏవ **అసి** వర్తసే. కిఞ్చ **వృషజూతిః** విద్యుదాదిపదార్థానాం మనోవేగవద్ వేగప్రదాతా. వృషా హి మనః శ. ౧ । ౪ । ౪ । ౩. జూతిరిత్యత్ర జూ గతౌ ఇతి సౌత్రాద్ ధాతోః 'ఊతి యూతి జూతి సాతి హేతి కీర్తయశ్చ అ. ౩ । ౩ ।౯౭' ఇతి క్తిన్, ధాతోః దీర్ఘత్వం చ నిపాత్యతే. వృష్ణః మనసః జూతిరివ వేగ ఇవ జూతిః వేగో యస్మాత్ స వృషజూతిః. వృషన్ శబ్దః కనిన్ ప్రత్యయాన్త త్వాదాద్యుదాత్తః. బహువ్రీహౌ పూర్వపద ప్రకృతి స్వరః శిష్యతే. **నః అవితా** అస్మాకం రక్షకశ్చాసి. హే **ఉగ్ర** ప్రబలైశ్వర్య ! త్వమ్ **పరావతి** పరాగతే ఉత్కృష్టే మోక్షలోకే **వృషా హి** మోక్షానన్దానాం వర్షకః ఖలు **శృణ్విషే** శ్రూయసే, **అర్వావతి** అర్వాగ్భవే ఇహలోకేఽపి **వృషః** ధర్మార్థ కామానన్దానాం వర్షకః **శ్రుతః** ఆకర్ణితః అసి. ॥ ౧ ॥

అత్ర 'వృషే, వృష, వృషా, వృషో' ఇతి వృత్త్యనుప్రాసాలఙ్కారః. 'వృషేదసి' ఇత్యత్ర ఇన్ద్రే పర్జన్యత్వారోపాత్ రూపకమ్. 'వతి - వతి' ఇతి ఛేకానుప్రాసః. ॥౧॥

భావార్థః-నిఖిలగుణ గణాగ్రణీరిహ పరలోకే చ వివిధానన్దవర్షకః పరోపకార పరాయణః పరమేశ్వరోఽస్మాభిః కుతో న వన్ద్యః.॥౧॥

౨౬౩. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని గుణముల వర్ణనయుండును.

పదార్థము :- ఓ ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! (సత్యమ్ ఇత్థా) సత్యముగ నీవు (వృషా ఇత్) ఐశ్వర్యవంతుడవగుటవల్లనే వర్షములను కురిపించునట్టి మేఘమువే (అసి) అయున్నావు. మరియు (వృషజూతిః) విద్యుత్తు మున్నగు పదార్థములను మనోవేగమువలె వేగ ప్రదానమొనర్చునట్టి (నః) మా (అవితా) రక్షకుడవై యున్నావు. (ఉగ్ర) ఓ ప్రబల ఐశ్వర్యవంతుడా! నీవు (పరావతి) ఉత్కృష్టమగు మోక్షలోకములో (వృషా హి) నిశ్చయముగనే మోక్షముయొక్క ఆనందముల వర్షములను కురిపించువాడవని (శృణ్వే) వినబడుచున్నది. మరియు (అర్వావతి) ఈ లోకమునందును (వృషః) ధర్మ అర్థ కామము లను ఆనందవర్షమును కురిపించువాడవని (శ్రుతః) వినియుంటిమి. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో 'వృషే, వష, వృషా, వృషే'లలో వృత్త్యనుప్రాసాలంకారము గలదు. 'వృషేదసి' నీవు మేఘమువేయైయున్నావు. ఇచ్చట పరమేశ్వరునిలో మేఘముల ఆరోపణ ముండుటచే రూపకాలంకారమేయైయున్నది. 'వతి, వతి' యందు ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- సమస్త గుణ గణములలో అగ్రణి, ఇహలోక మరియు పరలోకములలో వివిధ ఆనందముల వృష్టిని గలిగించు పరమోపకారియగు పరమేశ్వరునకు మనము పరమ భక్తితో వందనమొనర్చవలెను. ॥౧॥

263. Thou O Rainer of blessings, art in truth our Protector and All-pervading, being invoked by heroic persons. Thou O Almighty, art known by the name of వృషా being the rainer of blessings or Fulfiller of desires, far and near. II1II

౨౬౪. ఋషిః - రేభః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనో మహిమానముపవర్ణ్య తదుపాసనా విషయమాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౬౪. యచ్ఛక్రాసి పరావతి యదర్వావతి వృత్రహన్।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అతస్త్వా గీర్భిర్ద్యుగదిన్ద్ర కేశిభిః సుతావాఀ ఆ వివాసతి ॥౨॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ప. వి: - యత్ - శక్ర । అసి । పరావతి । యత్ - అర్వావతి । వృత్రహన్ -

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వృత్ర-హన్। అతః । త్వా । గీర్భిః । ద్యుగత్ - ద్యు-గత్। ఇన్ద్ర । కేశిభిః । సుతావాన్। ఆ -

౩
వివాసతి ॥౨॥

పదార్థః-హే **శక్ర** శక్తిశాలిన్ పరమేశ్వర! **యత్** యస్మాత్, త్వమ్ **పరావతి** సుదూరస్థే సూర్యనక్షత్రచన్ద్ర మణ్డలాదిషు, పరావిద్యాగ్రాహ్యే మోక్షలోకే వా **అసి** విద్యసే, కిఞ్చ హే **వృత్రహన్** అవిద్యాది దోషహన్తః ! **యత్** యస్మాత్, త్వమ్ **అర్వావతి** సమీపస్థే పర్వత సరిత్ సాగరాదౌ, అపరావిద్యాగ్రాహ్యే ఇహలోకైశ్వర్యే వా అసి విద్యసే, **అతః** అస్మాత్ హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ జగదీశ్వర! **సుతావాన్** అభిషుతోపాసనారసో యజమానః **త్వా** త్వామ్ **ద్యుగత్** క్షిప్రమ్. ద్యుగత్ ఇతి క్షిప్రనామ. నిఘం...౨ ।౧౫. యద్వా దివం. మోక్షధామ ప్రతి గచ్ఛన్ యథాస్యాత్తథా **కేశిభిః** జ్ఞానప్రకాశేన ప్రకాశమానాభిః. కేశీ కేశా రశ్మయః తైస్తద్వాన్ భవతి, కాశనాద్ వా ప్రకాశనాద్ వా. నిరు. ౧౨।౨౬. **గీర్భిః** వేదవాగ్భిః **ఆ వివాసతి** సమన్తతః పరిచరతి. వివాసతిః పరిచర్యాకర్మా. నిఘం...3 ।౫. పరమేశ్వరస్య దూరస్థనికటస్థరూపమ్ అన్యత్రాపి వర్ణితమ్ యథా, 'తద్ దూరే తద్వన్తికే య... ౪౦।౫,' 'దూరాత్ సుదూరే తదిహాన్తికే చ పశ్యత్స్విహైవ నిహితం గుహాయామ్.' ము... 3।౧।౭ ఇతి. ॥౨॥

అత్ర శక్ర, వృత్రహన్, ఇన్ద్ర ఇతి సర్వేషామిన్ద్రియ పర్యాయత్వేన పౌనరుక్తప్రతీతేః, యోగార్థ గ్రహణేన చ పునరుక్తి పరిహారాత్ పునరుక్త వదాభాసోఽలఙ్కారః . 'వతి, వతి' 'సుతా, సతి' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః.

భావార్థః-సర్వకర్మక్షమోదూరాత్ సుదూరే నికటాన్నికటే విద్యమానోఽవిద్యాపాపాదీనాం హన్తా సకలైశ్వర్యశాలీ పరమాత్మా జ్ఞాన విజ్ఞానప్రకాశపూర్ణానాం సామమన్త్రాణాం గానేన భక్తి ప్రవణైః సర్వైః క్షిప్రమేవ సముపాసనీయ స్తదుపాసనేన చైహికపారలౌకికాన్నవ్యః ప్రాప- ణీయః.॥౨॥

౨౬౪. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ వర్ణన మరియు ఆయన ఉపాసన విషయము గలదు.

పదార్థము :-(శక్ర) శక్తిశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (యత్) ఏలన నీవు (పరావతి) సుదూరమునందుగల సూర్య, చంద్ర, నక్షత్రమండలములు మున్నగువానియందు, లేక పరావిద్యద్వారా ప్రాప్తించునట్టి మోక్షలోకములో (అసి) విద్యమానమైయున్నావు. మరియు (వృత్రహన్) అవిద్య మున్నగు దోషములను నశింపజేయువాడా! (యత్) ఎటులన నీవు (అర్వావతి) సమీపమునందుగల పర్వతములు, నదులు, సముద్రములు మున్నగువానియందు, లేక అపరా విద్యద్వార ప్రాప్తించునట్టి ఇహలోక ఐశ్వర్యములందును (అసి) నిండియున్నావు (అతః) కావున (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ జగదీశ్వరా! (సుతావాన్) ఉపాసనారసమును పానమొనర్చిన యజమానివగు (త్వా) నీవు (ద్యుగత్) శీఘ్రముగనే, లేక మోక్షప్రాప్తి గలుగు విధముగా (కేశిభిః) జ్ఞాన ప్రకాశముచే ప్రకాశించు (గీర్భిః) వేదవాణులచే (ఆ వివాసతి) పూజల నొనర్చుచున్నాము.।౨॥

ఈ మంత్రములో శక్ర, వృత్రహన్, ఇన్ద్ర ఈ యన్నిటికి ఇంద్రవాచకములు ప్రసిద్ధమై యుండుటచే పునరుక్తి యనిపించుచున్నది. కాని యోగార్థముగ గ్రహించుటవల్ల పునరుక్తి పరిహారమే కాగలదు. కావున పునరుక్తవదాభాస అలంకారమైయుండును. 'వతి, వతి మరియు సుతా, సతి' యందు ఛేకానుప్రాసము గలదు.।౨॥

భావార్థము :- సకల కర్మలొనర్చుటయందు సమర్థవంతము, దూరాతిదూరము మరియు అతి సమీపమునందునుయున్న, అజ్ఞానము, పాపములు మున్నగువాని నాశనమొనర్చు సకలైశ్వర్యముల స్వామియగు పరమాత్మయొక్క జ్ఞాన విజ్ఞానముల ప్రకాశముచే నిండియున్న సామమంత్రముల గానముచే ఎల్లరును భక్తి పరాయణులై శీఘ్రముగనే ఉపాసననొనర్చవలెను. మరియు ఆయన ఉపాసనచే ఇహ, పరలోక ఆనందములను పొందవలెను. ॥౨॥

264. O Destroyer of sin, Thou art Omnipotent in the far distant regions of heaven as well as in the nether sky, therefore the performer of sacrifices, continues expressing his devotion to Thee in hymns of praise, along with other devotees who are full of light of knowledge. II2II

౨౬౫. ఋషిః – వత్సః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరస్య స్తుతిగానాయ ప్రేరయన్నాహ.

౩ ౧౨ ౩౧ ౨ర౩ ౧౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ర
౨౬౫. అభివో వీరమన్ధసో మదేషు గాయ గిరా మహా విచేతసమ్ ।
౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇన్ద్రం నామ శ్రుత్యం శాకినం వచో యథా ॥౩॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ఉ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:– అభి । వః । వీరమ్ । అన్ధసః । మదేషు । గాయ । గిరా। మహా। విచేతసమ్ –
౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
వి – చేతసమ్ । ఇన్ద్రమ్ । నామ । శ్రుత్యమ్ । శాకినమ్ । వచః । యథా ॥౩॥

పదార్థః- హే ఉద్గాతారః! **వః** యూయమ్ **అన్ధసః** శ్రద్ధారసస్య **మదేషు** తృప్తియోగేషు **సత్సు** **మహా** మహత్యా! మహ పూజాయామ్ ధాతోః క్విపి తృతీయైకవచనే రూపమ్, యద్వా మహద్వాచినో మహాశబ్దాత్ స్త్రియామాకారాన్తాత్ తృతీయైకవచనే 'సుపాం సులుక్... అ. ౭ । ౧ । ౩౯' ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘ ఏకాదేశః. **గిరా** వేదవాచా. **వీరమ్** విక్రమశాలినమ్ యద్వా విశేషేణ ఈరయతి కమ్పయతి శత్రూనితి వీరస్తమ్. వీర విక్రాన్తౌ, యద్వా, విపూర్వః ఈర గతౌ కమ్పనే చ. 'వీరో వీరయత్యమిత్రాన్, వేతేర్వా, స్యాద్ గతికర్మణో, వీరయ తేర్వా.' నిరు. ౧ । ౭. **విచేతసమ్** విశిష్టజ్ఞానవన్తమ్, **శ్రుత్యమ్** శ్రుతిషు ప్రసిద్ధమ్, **శాకినమ్** శక్తిమన్తమ్ **ఇన్ద్రం నామ** ఇన్ద్రనామానం పరమేశ్వరమ్ **అభి** అభిలక్ష్య **వచః యథా** యథా విధివచనమస్తి తథా **గాయ** గాయత సామగానం కురుత. అత్ర వచనవ్యత్యయః. యద్వా 'లోపస్త ఆత్మనేపదేషు' ఇత్యాత్మనే పదే విహితస్తకారలోపో బాహులకాత్ పరస్మైపదేఽపి భవతి. ॥౩॥

ఇయం త్రిపదా పిపీలికామధ్యా విరాడ్ బృహతీ, ఆద్యన్తౌ పాదౌ త్రయోదశాక్షరౌ, మధ్య- మః పాదోఽష్టాక్షరః ॥3॥

భావార్థః-కామక్రోధాద్యన్తః శత్రూణాం మానవసమాజే భ్రష్టాచారిణాం చ స్వవీరతయా పరాజేతా, సర్వజ్ఞః, శ్రుతిషు ఖ్యాతః, సర్వకర్మక్షమశ్చ పరమేశ్వరః సర్వైః సామగానపూర్వక మభ్యర్చనీయః. ॥3॥

265. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని స్తుతిగానముయొక్క ప్రేరణనీయబడినది.

పదార్థము:- ఓ ఉద్గాతలారా! (వః) మీరు (అన్ధసః) శ్రద్ధారసముల (మదేషు) తృప్తులయందు (మహో) గొప్పవైన (గిరా) వేదవాణులచే (వీరమ్) విక్రమశాలురు, లేక శత్రువులను గజగజలాడించువారలు (విచేతసమ్) విశిష్టమగు జ్ఞానపూర్ణులు (శ్రుత్యామ్) శ్రుతులలో ప్రసిద్ధులు (శాకినమ్) శక్తిశాలురు (ఇన్ద్రంనామ) ఇన్ద్రనామముగల పరమేశ్వరుని (అభి) లక్ష్యముననుంచుకొని (వచః యథా) విధివచనములననుసరించి (గాయ) గానమొనర్చుడు. సామగానమొనర్చుడు. ॥3॥

భావార్థము:- కామక్రోధములు మున్నగు ఆంతరిక శత్రువులను మరియు మానవసమాజములోగల భ్రష్టాచారులను తమవీరత్వముచే పరాజితుల నొనర్చువాడు, సర్వజ్ఞుడు, వేదములందు ప్రసిద్ధమైయున్న సకలకార్యముల నొనర్చుటలో సమర్థుడగు పరమేశ్వరుని సామగానపూర్వకముగ ఎల్లరును అర్చించవలెను. ॥3॥

265. Extol with loud voices and feelings corresponding to your words, in the midst of the physical and spiritual enjoyment, Omniscient and Almighty Lord who is destroyer of all evils and is sung in the Vedas. II3II

266. ఋషిః - భరద్వాజః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ కీదృశం గృహం పరమాత్మ శరణం వాఽస్మాకం సులభం భవేదిత్యాహ.

1 2 3 1 2 3 2 3 1 2 3 1 2

266. ఇన్ద్ర త్రిధాతు శరణం త్రివరూథం స్వస్తయే ।

3 1 2 3 1 2 3 1 2

ఛర్దిర్యచ్ఛ మఘవద్భ్యశ్చ మహ్యం

3 1 2 3 1 2

చ యావయా దిద్యు మేభ్యః ॥4॥

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:– ఇన్ద్ర । త్రిధాతు – త్రి – ధాతు । శరణమ్ । త్రివరూథమ్ – త్రి – వరూథమ్।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
స్వస్తయే– సు– అస్తయే। ఛర్దిః। యచ్ఛ । మఘవద్భ్యః । చ । మహ్యమ్ । చ । యావయ।
౩ ౨ ౩
దిద్యుమ్ । ఏభ్యః ॥౪॥

పదార్థః- **ప్రథమో** రాష్ట్రపరః. హే **ఇన్ద్ర** దుఃఖవిదారక సుఖప్రద పరమైశ్వర్యవన్ రాజన్! త్వమ్ **మఘవద్భ్యః చ** రాష్ట్రస్య బహుధనేభ్యో జనేభ్యశ్చ. అత్ర భూమ్న్యర్థే మతుప్. **మహ్యం చ** మహ్యం సామాన్యప్రజాజనాయ చ. **స్వస్తయే** సుఖాయ, ఉత్తమాస్తిత్వాయ, అవినాశాయ వా. స్వస్తీత్య వినాశినామ. అస్తిరభిపూజితః, స్వస్తీతి. నిరు. 3 । ౨౨. **త్రిధాతు** త్రిభూమికమ్ న్యూనాన్యూనం త్రికోష్ఠం వా, **శరణమ్** ఆశ్రయితుం యోగ్యమ్, **త్రివరూథమ్** త్రయాణాం శీతాతవర్షాణాం నివారకమ్. వృఞ్ ఆవరణే ధాతోః 'జ్వావృభ్యామూథన్ ఉ. ౨ । ౬' ఇతి ఊథన్ ప్రత్యయః. **ఛర్దిః** గృహమ్. ఛర్దిరితి గృహనామ. నిఘం..,3 । ౪. **యచ్ఛ** దేహి. **ఏభ్యః** జనేభ్యః, **దిద్యుమ్** విద్యుత్ప్రకాశం చ **యావయ** యవయ గృహేషు సంయోజయ. యు మిశ్రణ మిశ్రణయోర్ణిజన్తస్య రూపమ్. సంహితాయామ్ ద్వయోరప్యచోః 'అన్యేషామపి దృశ్యతే. అ. ౬ । 3 । ౧౩౭' ఇతి దీర్ఘః. యద్వా, **ఏభ్యః** గృహేభ్యః అపాదానభూతేభ్యః **దిద్యుమ్** ఆకాశీయాం విద్యుతమ్. ద్యుత దీప్తౌ ధాతోః బాహులకాత్ డుప్రత్యయే, ఛాన్దసే ద్విత్వే, టిలోపే దిద్యుః. అస్యైవ ధాతోః క్విబన్తం రూపం దిద్యుత్ ఇతి వజ్రనామ. నిఘం. ౨।౧౦. **యావయ** పృథక్ కురు, భూమౌ అతివాహయ. విద్యుద్ వాహకతామ్రతారం సంయోజ్య తథా ప్రబన్ధం కురు యేనాకాశాత్ పతితాపి విద్యుద్ గృహక్షతికరీ న భవేదిత్యర్థః.

అథ ద్వితీయో మానవశరీరపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! త్వమ్, అస్య రాష్ట్రస్య **మఘవద్భ్యః** విద్యా స్వాస్థ్యాది ధనసంపన్నేభ్యో జనేభ్యః **మహ్యం చ** ఉపాసకాయ **స్వస్తయే** కల్యాణార్థమ్ పునర్జన్మని **త్రిధాతు** త్రయోధాతవః సత్త్వరజస్తమోరూపాః, వాతపిత్తకఫరూపాః, ప్రాణమనో బుద్ధిరూపాః, బాల్య యౌవనస్థ విరత్వరూపాః, అస్థి మజ్జా వీర్యరూపా వా యత్ర తాదృశమ్, **శరణమ్** ఆత్మనోఽధిష్ఠానభూతమ్, **త్రివరూథమ్** త్రీణి జ్ఞానకర్మోపాసనా రూపాణి వరూథాని వరణీయాని వ్రతాని యత్ర తాదృశమ్ **ఛర్దిః** మానవశరీరరూపం గృహమ్ **యచ్ఛ** ప్రదేహి. **ఏభ్యః** శరీరగృహేభ్యః **దిద్యుమ్** సంతాపకం రోగాదికం దుష్టకర్మాదికం చ **యావయ** పృథక్ కురు.

అథ తృతీయోఽధ్యాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** దుఃఖవిదారక సుఖప్రద పరమైశ్వర్యశాలిన్ పరమాత్మన్! త్వమ్ **మఘవద్భ్యః** యోగసిద్ధిరూప ధనవద్భ్యో యోగిభ్యః **మహ్యం చ** యోగసాధకాయ **స్వస్తయే** మోక్షరూపోత్తమాస్తిత్వలాభాయ **త్రిధాతు** త్రయో ధాతవః సత్త్వ చిత్త్వానన్దలక్షణా యత్ర తత్

త్రివరూథమ్ త్రయాణామ్ ఆధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికరూపదుఃఖానాం వరూథం నివారకమ్, **ఛర్దిః** పాపానాముద్వమనకారకమ్. ఛర్ద వమనే ధాతోః 'అర్చి - శుచి - హు సృపి - ఛది - ఛర్దిభ్య ఇసిః' ఉ. ౨।౧౧౦ ఇతి ఇసి ప్రత్యయః. **శరణమ్** స్వకీయం శరణమ్ **యచ్ఛ** ప్రదేహి. **ఏభ్యః** యోగారూఢేభ్యో జనేభ్యః **దిద్యుమ్** ఉత్తేజకం కామక్రోధాదికమ్ **యావయ** పృథక్ కురు. ॥౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. పూర్వార్ద్ధే తకారానుప్రాసః, ఉత్తరార్ద్ధే చ యకారానుప్రాసః. ॥౮॥

భావార్థః- రాజసాహాయ్యేన రాష్ట్రవాసినాం నివాసగృహాణి యథాయోగ్యం త్రిభూమికాని, న్యూనాన్యూనం త్రికోష్ఠాని, శీతాతప వృష్టిభ్యస్త్రాణకరాణి, సర్వర్తుసుఖకరాణి, విద్యుత్ప్రకాశయుక్తాని, విద్యుత్పాతసహాని చ భవేయుః. పరమాత్మన చత్రశ్ఛాయారూపం గృహమప్యస్మాకం సులభం భవేత్. కిం చ వయం సర్వదా తాదృశాని సత్కర్మాణి కుర్యామ యైరస్మాభిర్భూయో భూయో మానవశరీరరూపం గృహమేవ ప్రాప్యేత. న కదాచిత్ తాదృశేషు కర్మసు లిప్తా భవేమ యైః సింహవ్యాఘ్ర కీటపతంగ స్థావరాది యోనిషు జన్మ గృహ్ణీయామ. ॥౮॥

౨౬౬. ఈ మంత్రములో గృహము, శరీరము, పరమాత్మశరణము ఎటుల సులభమగునను విషయమీయబడినది.

పదార్థము :-మొదట రాష్ట్ర పక్షమున :- (ఇన్ద్ర) దుఃఖవిదారకుడు, సుఖప్రదాత, పరమైశ్వర్యముల స్వామివగు ఓ రాజా! నీవు (మఘవద్భ్యః చ) ధనికులకొరకు (మహ్యం చ) మరియు నావంటి సామాన్య ప్రజలకొరకు (స్వస్తయే) సుఖము, ఉత్తమ అస్తిత్వము మరియు అవినాశముకొరకు (త్రిధాతు) మూడంతస్థులుగల, లేక మూడు గదులుగల (శరణమ్) నివసించదగిన (త్రివరూథమ్) చలి, వేడి మరియు వర్షములు మూడింటినుండి రక్షించునది (ఛర్దిః) గృహము (యచ్ఛ) ప్రదానమొనర్చుము. (ఏభ్యః) ఈ జనులకొరకు ఉపరోక్త గృహములో (విద్యుమ్) విద్యుత్తు ప్రకాశమును కూడ (యావయ) సంయుక్తపరచుము. లేక (ఏభ్యః) ఈ గృహములనుండి (దిద్యుమ్) ఆకాశీయ విద్యుత్తును (యావయ) దూరమొనర్చుము. అనగా గృహములలో విద్యుత్తును వహించు రాగితీగలనమర్చి ఆకాశమునుండి పడునట్టి విద్యుత్తు పిడుగులు కూడ గృహమును నష్టమొనర్చకుండునట్టి ఏర్పాట్లనుకూడ చేయుము.

రెండవది మానవశరీరపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! నీ వీ రాష్ట్రమునకు (మఘవద్భ్యః) విద్య, ఆరోగ్యము మున్నగు ధనములతో సంపన్నులగువారికొరకు (మహ్యం చ) మరియు ఉపాసకుడనగు నా కొరకు (స్వస్తయే) మేలునుగలిగించు, పునర్జన్మములో (త్రిధాతు) సత్వ రజస్, తామసరూప, వాత పిత్త కఫరూప, ప్రాణ మనస్ బుద్ధి రూప, బాల్య యవ్వన వృద్ధావస్థవంటి మరియు అస్థి మజ్జ వీర్యమువంటి ధాతువులతోగూడ (శరణమ్) ఆత్మకు ఆధారభూతమగు (త్రివరూథమ్) జ్ఞాన కర్మ

ఉపాసనారూపముగ వరించదగిన మూడువ్రతములతోగూడ (ఛర్దిః) మానవశరీరరూప గృహమును (యచ్ఛ) ప్రదానమొనర్చుము. మరియు (ఏభ్యః) ఇట్టి శరీర గృహములచే (విద్యుమ్) సంతాపమును గలిగించు రోగములు మున్నగువానిని మరియు దుష్కర్మలు మున్నగువానిని (యావయ) దూరము తొలగించుచుండుము.

మూడవది అధ్యాత్మపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) దుఃఖవినాశకుడవు, సుఖప్రదాతవు, పరమైశ్వర్యశాలివినగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (మఘవద్భ్యః) యోగసిద్ధిరూప ధనమువంటి ధనికులు సిద్ధయోగులకొరకు (మహ్యం చ) మరియు నావంటి యోగసాధకులకు (స్వస్తయే) మోక్షమువంటి ఉత్తమ అస్తిత్వ ప్రాప్తికొరకు (త్రిధాతు) సత్త్వము, చిత్త్వము మరియు ఆనందరూప మూడు ధాతువులుగల (త్రివరూథమ్) ఆధ్యాత్మిక, అధిభౌతిక, ఆధిదైవికమువంటి మూడు దుఃఖములను దూరమొనర్చునట్టి (ఛర్దిః) పాపములను వమనమొనర్పజేయు (శరణమ్) తమ శరణమును (యచ్ఛ) ప్రదానమొనర్చుము (ఏభ్యః) ఇట్టి యోగములో సంలగ్నమైయుండువారి హితముకొరకు (విద్యుమ్) ఉత్తేజకములగు కామక్రోధములు మున్నగువానిని (యావయ) దూరమొనర్చుము.॥౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. మొదటి సగములో త కారముయొక్క అనుప్రాసము మరియు తరువాత సగములో య కారముయొక్క అనుప్రాసముకూడ కలదు.॥౪॥

భావార్థము :- రాజకీయ సహాయముచే రాష్ట్రప్రజలు వసించుటకొరకు యథాయోగ్యమగు మూడంతస్తుల గృహము, కనీసము మూడుగదులు గలిగియున్న చలి, వేడి, వర్షములనుండి కాపాడునది, ఋతువులన్నింటియందును సుఖమును గలిగించు, విద్యుత్తు ప్రకాశముచే గూడినది మరియు ఆకాశమునుండి పడునట్టి పిడుగులచే నష్టముగానట్టి గృహముండవలెను. పరమాత్మయొక్క ఛత్రఛాయరూప గృహముకూడ మాకు సౌలభ్యమైయుండవలెను. తోడ్తో మేము నిరంతరము మానవ శరీరమువంటి గృహము మాత్రమే కర్మలనొనర్చుటకు మాకు లభించుచుండవలెను. మాకెప్పుడును సింహము, పులివంటి క్రూరమగు మరియు క్రిమకీటక, పతంగాదుల వంటి అల్పయోనులు, లేక స్థావర యోనులలో జన్మించునట్టి దుర్గతి మాకెప్పుడును ప్రాప్తించకుండునుగాక!॥౪॥

266. O Lord! Grant me for my well being an abode (in the form of body) composed of elements which is free from three kinds of troubles (Physical, social and cosmic) or a house in which gold, silver and copper have been properly used and which is comfortable in summer, winter and rainy season. Grant me and wealthy performers of sacrifices a shelter which is full of light and free from all misery. ll4ll

౨౬౭. ఋషిః – నృమేధః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనో గుణకర్మ స్వభావా అస్మాభిర్ధారణీయా ఇత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౨౬౭. శ్రాయన్త ఇవ సూర్యం విశ్వేదిన్ద్రస్య భక్షత।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
వసూని జాతో జని మాన్యోజసా ప్రతి భాగం న దీధిమః ।౫॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౨
ప. వి:– శ్రాయన్తః । ఇవ । సూర్యమ్ । విశ్వా । ఇత్ । ఇన్ద్రస్య । భక్షత । వసూని। జాతః ।
౧౨ర ౧౨ర ౨౨ర ౩ ౨ ౩
జనిమాని । ఓజసా । ప్రతి । భాగమ్ । న । దీధిమః ।౫॥

పదార్థః-హే మనుష్యాః! **శ్రాయన్తః** ఫలపాకం కుర్వన్తో వృక్షాదయః, పరిపాకం కుర్వన్తో వహ్న్యాదయో వా. శ్రై పాకే ధాతోః శతరి రూపమ్. **సూర్యమ్ ఇవ** యథా సూర్యం సేవన్తే తథా **శ్రాయన్తః** స్వాత్మనః పరిపాకం కుర్వన్తో యూయమ్ **ఇన్ద్రస్య** జగత్సమ్రాజః పరమేశ్వరస్య **విశ్వా ఇత్** విశ్వాని ఏవ, సర్వాణ్యేవ పరోపకారిత్వ - దయాలుత్వ - న్యాయకారిత్వాదీని స్వరూపాణి **భక్షత** భజత, సేవధ్వమ్. భజ సేవాయామ్ ధాతోర్లోటి సిబ్వికరణశ్ఛాన్దసః. యద్వా భక్ష అదనే భ్వాదిః, తస్య రూపమ్. అత్త, సేవధ్వమ్. **జాతః** ప్రసిద్ధః స ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **ఓజసా** స్వకీయేన, బలేన, సమస్తాని **వసూని** ధనాని **జనిమాని** వివిధాని జన్మాని చ. జనీ ప్రాదుర్భావే ధాతోః 'జనిమృజ్భ్యామిమనిన్' ఉ. ౪ ।౧౫౦ ఇతి ఇమనిన్ ప్రత్యయః. దదాతీతి శేషః. వయమ్ తమ్ ఇన్ద్రమ్ **భాగం న** యథా పుత్రః స్వదాయభాగం ప్రతిదధాతి ప్రతిగృహ్య స్వసమీపే ధారయతి తథా **ప్రతి దీధిమః** స్వహృదయే ధారయామః. దీధిఙ్ దీప్తి దేవనయోః, అత్ర ధారణార్థః, పరస్మైపదం ఛాన్దసమ్ యద్వా, దధాతేరిదం ఛాన్దసం రూపమ్, ప్రతిదీధిమః ప్రతిదధ్మః. ॥౫॥

ఏతన్మన్త్రస్య ఋగ్వేదీయః పాఠో యాస్కాచార్యేణైవం వ్యాఖ్యాతః- సమాశ్రితాః సూర్యముపతిష్ఠన్తే. అపి వోపమార్థే స్యాత్, సూర్యమివేన్ద్రముపతిష్ఠన్తే. సర్వాణీన్ద్రస్య ధనాని విభక్షమాణాః, స యథా ధనాని విభజతి జాతే చ జనిష్యమాణే చ. వయం తం భాగ మనుధ్యాయామౌజసా బలేన. ఓజ ఓజతేర్వా ఉబ్జతేర్వా. నిరుం...౬ ।౮.

అత్ర ద్వయోరుపమయోః సంసృష్టిరలఙ్కారః.।౫॥

భావార్థః-**సూర్యం వినా ఫలాదీనామివ పరమేశ్వరంవినా జీవాత్మనాం పరిపాకో న జాయతే. యథా పుత్రా నిజం నిజం దాయభాగం స్వపార్శ్వే ధరన్తి, తథైవ సర్వైః పరమాత్మా హృది ధారణీయః. ।౫॥**

౨౬౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయొక్క గుణకర్మస్వభావములను మనము ధారణమొనర్చవలెనను విషయవర్ణన కలదు.

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (శ్రాయన్తః) ఫలములను పండించు వృక్షములు మున్నగునవి, లేక పచనమొనర్చు అగ్ని మున్నగునవి (సూర్యమ్ ఇవ) ఎటుల సూర్యుని సేవనమొనర్చుచుండునో అటులనే (శ్రాయన్తః) తమ ఆత్మను పరిపక్వమొనర్చుచు మీరు (ఇన్ద్రస్య) జగత్తు సామ్రాట్టయగు పరమేశ్వరుని (విశ్వా ఇత్) సకల పరోపకారము, దయాలుత్వము, న్యాయకారత్వము మున్నగు స్వరూపములను (భక్షత) సేవించుచుండుడు. (జాతః) ప్రసిద్ధుడగు ఆ పరమేశ్వరుడు (ఓజసా) తన బలముచే (వసూని) సకల ధనములను మరియు (జనిమాని) వివిధజన్మల నిచ్చును. మనము (భాగం న) పుత్రులు దాయభాగమునుపొంది తనునద్ధయుంచుకొనునటులనే మనుష్యులెల్లరును పరమాత్మను (ప్రతిదీధిమః) తమయందు ధారణమొనర్చుకొనవలెను. ।౫॥

భావార్థము :- ఎటుల సూర్యకిరణములు సోకకుండా ఫలములు మొదలగునవి పక్వముకావో అటులనే పరమేశ్వరుని కృపలేకుండా జీవాత్మకర్మల పరిపాకము జరుగదు. పుత్రుడు తన తండ్రియొక్క ఆస్తిని పొందునటుల జీవులందరు పరమేశ్వరుని గుణములను తమయందు ధారణచేసుకొనవలెను. ॥౫॥

267. Taking shelter in the Lord who is like the Sun the source of Light, enjoy with your might all wealth which exists now and will be achieved hereafter as a result of your exertion. Let us distribute like our heritage, all wealth which really belongs to the Lord. II5II

౨౬౮. ఋషిః – పురుహన్మా। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పురుషార్థీ మానవ ఏవ జీవనే సఫల ఇత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨
౨౬౮. న సీమదేవ ఆప తదిషం దీర్ఘాయో మర్త్యః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨౩
ఏతగ్వాచిద్య ఏతశో యుయోజత

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇన్ద్రో హరీ యుయోజతే ।౬॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩
ప. వి:- న-సీమ్ । అదేవః - అ - దేవః । ఆప । తత్ । ఇషమ్ । దీర్ఘాయో - దీర్ఘ -
౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౨
ఆయో । మర్త్యః । ఏత గ్వా - ఏత -గ్వా । చిత్ । యః । ఏతశః । యుయోజతే । ఇన్ద్రః । హ
౩క౧౨ ౩ ౧ ౨
రీ ఇతి । యుయోజతే ।౬॥

పదార్థః-హే **దీర్ఘాయో** దీర్ఘాయుష్క యజమాన! **అదేవః** దీవ్యతి విజిగీషతే ద్యోతతే వా సః దేవః, న దేవః అదేవః నిస్తేజస్కో మహత్వాకాంక్షాహీనశ్చ. నఞ్స్వరేణాద్యుదాత్తత్వమ్. **మర్త్యః** మనుష్యః **తత్** తాం ప్రసిద్ధామ్. అత్ర 'సుపాం సులుగ్' అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి విభక్తేర్లుక్. **ఇషమ్** ఇష్యతే ఇతి ఇట్ తామ్ అభీప్సితం విజయసామ్రాజ్యమోక్షాదికమ్ **న సీమ్ ఆప** న ఖలు ప్రాప్నోతి. సీమ్ ఇతి పరిగ్రహార్థీయో వా పదపూరణో వా, నిరు. ౧।౬. **యః** యజమానః **ఏతశః** గతిశీలః కర్మణ్యో భూత్వా. ఏతీతి ఏతశః. ఇణ్ గతౌ ధాతోః 'ఇణస్తశన్తసునౌ' ఉ. 3।౧౪౯ ఇతి తశన్ ప్రత్యయః. నిత్వాదాద్యుదాత్తత్వమ్. **ఏతగ్వా** ఏతగ్వౌ శీఘ్రగామినౌ జ్ఞానేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియరూపౌ మనః ప్రాణరూపౌ వా అశ్వౌ. ఏతగ్వః ఇత్యశ్వనామ. నిఘం. ౧।౧౪. 'సుపాం సులుక్' ఇతి ద్వితీయాద్వివచనస్య ఆకారాదేశః. **చిత్** ఖలు **యుయోజతే** కార్యేషు యునక్తి. యుజిర యోగే, రుధాదిః, లేటి వ్యత్యయేన శ్లుః, 'లేటోఽడాటౌ' అ. 3।౪।౯౪ ఇత్యడాగమః. తం ప్రతి **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరోఽపి **హరీ** స్వకీయౌ జ్ఞానకర్మరూపౌ అశ్వౌ **యుయోజతే** యునక్తి, జ్ఞానేన కర్మణా చ తత్సాహాయ్యం విధత్తే ఇతి భావః ।౬॥

భావార్థః-మనుష్యైర్విద్యావిస్తార -రిపు విజయ - చక్రవర్తిసామ్రాజ్య -మోక్షాదికం లక్ష్యం విధాయ మనోబుద్ధి ప్రాణజ్ఞానేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియాదీని సాధనాని చోపయుజ్య కర్మణ్యతామంగీకృత్య పురుషార్థో విధేయో, యతోఽలసానాం పరమేశ్వరోఽపి సహాయకో న భవతి ।౬॥

౨౬౮. పురుషార్థియగు మనుష్యుడు మాత్రమే జీవితములో సఫలుడగుననునది ఈ మంత్రముయొక్క ఉద్దేశ్యము.

పదార్థము :-(దీర్ఘాయో) దీర్ఘాయుష్మంతుడవగు ఓ యజమానుడా! (అదేవః) దేవత, అనగా తేజోవంతులు మరియు మహత్వాకాంక్షలులేని (మర్త్యః) మనుష్యులు (తత్) అట్టి ప్రసిద్ధమగు (ఇషమ్) కోరుకొనునట్టి విజయము, సామ్రాజ్యము, మోక్షము మున్నగువానిని (న సీమ్ ఆప) పొందలేరు (యః) కాని ఏ యజమాని (ఏతశః) గతిశీలుడు మరియు కర్మణ్యుడై (ఏతగ్వా) జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియరూప లేక మనస్సు ప్రాణములవంటి అశ్వములను (చిత్) నిశ్చయముగనే (యుయోజతే) కార్యములలో నియుక్తమొనర్చుకొనునో, వారియెడ (ఇన్ద్రః) పరమేశ్వరుడుకూడ (హరీ) తన జ్ఞాన కర్మరూప అశ్వములను (యుయోజతే) నియుక్తమొనర్చును. అనగా జ్ఞాన కర్మలచే వారికి సహాయమొనర్చుచుండును. ।౬॥

భావార్థము :- మనుష్యులు విద్యావిస్తారము, శత్రువిజయము, చక్రవర్తిసామ్రాజ్యము, మోక్షము మున్నగువానిని లక్ష్యమున నుంచుకొని మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియములు మున్నగు సాధనముల నుపయోగించుకొని కర్మణ్యత్వమును స్వీకరించి పురుషార్థమొనర్చవలెను. ఏలన సోమరులకు పరమేశ్వరుడు సైతము సహాయము చేయలేడు.।౬॥

268. O ever-enduring soul, the man who does not believe in God and is miserly, can not receive spiritual food and can not attain the desired goal, as it is only a man who possesses horses can yoke them and it is the sun that yokes horses in the form of the rays of various kinds, so it is only a yogi who can control his senses of perception and action. He can do so with the help of knowledge and devotion which are like his two steeds. II6II

౨౬౯. ఋషిః - నృమేధ పురుమేధౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ సర్వత్ర సమరేషు పరమేశ్వరో హవ్యోఽస్తీత్యాహ.

౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨౩ ౧౨ ౩౧౨
౨౬౯. ఆ నో విశ్వాసు హవ్యమిన్ద్రం సమత్సు భూషత।

౨౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨
ఉప బ్రహ్మాణి సవనాని వృత్రహన్పరమజ్యా ఋచీషమ ॥౯॥

౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౧౨ర ౩
ప. వి: - ఆ । నః । విశ్వాసు । హవ్యమ్ । ఇన్ద్రమ్ । సమత్సు - స - మత్సు । భూషత ।
౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ఉప । బ్రహ్మాణి । సవనాని । వృత్రహన్ - వృత్ర - హన్ । పరమజ్యాః - పరమ - జ్యాః ।
౩
ఋచీషమ ॥౯॥

పదార్థః- హే మనుష్యాః! యూయమ్ **విశ్వాసు సమత్సు** సర్వేషు దేవాసుర సంగ్రామేషు. సమత్ ఇతి సంగ్రామనామ. నిఘం. ౨।౧౭. **నః** అస్మాకమ్ యుష్మాకం చ **హవ్యమ్** ఆహ్వాతుం యోగ్యమ్ **ఇన్ద్రమ్** శత్రువిదారకం పరమాత్మానమ్ **ఆ భూషత** నేతృపదే అలంకురుత. భూష అలఙ్కారే, భ్వాదిః. హే **వృత్రహన్** పాపాదీనామ్ అసురాణాం హన్తః ! హే **ఋచీషమ** వేదజ్ఞానాం సత్కర్తః !

ఋక్షు ఈషా గతిర్యేషాం తే ఋగీషాః, చకారస్య ప్రకృతిభావే ఋచీషాః, తాన్ మానయతీతి ఋచీషమః. మాన పూజాయామ్ ధాతోర్డ ప్రత్యయః' డిత్వాట్టిలోపః. యద్వా, హే స్తోతౄణాం మానప్రద! ఋచన్తి స్తువన్తీతి ఋచీషాః. ఋచ స్తుతౌ ధాతోర్బాహులకాదౌణాదిక ఈశన్ ప్రత్యయః. తాన్ మానయతీతి ఋచీషమః. యద్వా, ఋచీషమ స్తుత్యనురూప పరమాత్మన్! ఋచీషమః ఋచాసమః. నిరు. ౬ । ౨౩. **పరమజ్యాః** పరమాన్ ప్రబలాన్ కామక్రోధాదీన్ రిపూన్ జినాతి వినాశయతీతి తాదృశః. పరమోపపదాత్ జ్యా వయోహానౌ ఇతి ధాతోః క్విపి రూపమ్. త్వమ్ **బ్రహ్మాణి** అస్మాకం స్తోత్రాణి **సవనాని** జీవనయజ్ఞస్య బాల్య - యౌవన - వార్ధక్య - రూపాణి ప్రాతర్మాధ్యన్దినసాయంసవనాని **ఉప** ఉపగచ్ఛ ప్రాప్నుహి. ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్య క్రియాధ్యాహారః ॥౭॥

భావార్థః-మనుష్యస్య జీవనే యే బాహ్యా ఆన్తరికాశ్చ దేవాసురసంగ్రామా ఉపతిష్ఠన్తి తేషు యది స పరమేశ్వరం స్మృత్వా తతో బలం యాచేత తర్హి సర్వానపి ప్రతిపక్షిణో జేతుమర్హతి. ॥౭॥

౨౬౯. ఈ మంత్రములో సకల యుద్ధములలో పరమేశ్వరుడు ఆహ్వానించదగినవాడను విషయము గలదు.

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (విశ్వాసు సమత్సు) సమస్త దేవాసుర సంగ్రామములందు (నః) మేము మరియు మీరెల్లరును (హవ్యమ్) పిలుచుకొనదగిన (ఇన్ద్రమ్) శత్రువిదారకుడగు పరమాత్మను (ఆభూషత) నాయక పదవిపై అలంకృతునిగ నొనర్చుకొనవలెను. (వృత్రహన్) పాపములు మున్నగు అసురులను నశింపజేయునట్టి (ఋచీషమ) వేదజ్ఞులను సత్కారమొనర్చునట్టి స్తోతలను మన్నించునట్టి, స్తుతికి అనురూపమగు ఓ పరమాత్మా! (పరమజ్యాః) ప్రబలమగు కామక్రోధాది శత్రువులను విధ్వంసమొనర్చు నీవు (బ్రహ్మాణి) మా స్తోత్రములను మరియు (సవనాని) జీవనరూప యజ్ఞముయొక్క బాల్యము, యవ్వనము, వృద్ధాప్యము వంటి; ప్రాతః కాలయజ్ఞము, మాధ్యందినసవనము మరియు సాయంకాలహవనములను (ఉప) ప్రాప్తించుకొనుచుండుడు. ॥౭॥

భావార్థము :- మానవుడు జీవితములో ఏ యే బాహ్య మరియు ఆంతరిక దేవాసుర యుద్ధములు సంభవించుచుండునో వానియందు పరమేశ్వరుని స్మరించుచు దానిచే లాభము, బలమును పొందుచుండినచో ప్రతి ప్రతిద్వంద్వి (శత్రువు) లను పరాజయమొనర్చుకొనుచుండగలడు. ॥౭॥

269. Put on as your ornament, in every field of battle (external as well as internal) the Adorable Lord. O Slayer of sins, Ever Victorious, Worthy of the highest praise, come within our hearts to listen to the praises and prayers offered to Thee in our daily sacrifices. Let our songs glorify Thee. II7II

౨౭౦. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ జగతి విద్యమానం సర్వం ధనం పరమాత్మన ఏవేత్యాహ.

౧ ౨ర ౩౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౨౭౦. తవేదిన్ద్రావమం వసుత్వం పుష్యసి మధ్యమమ్ ।

౩ ౨ ౨ర ౩౧౨ ౩౧౨౩ ౧౨
సత్రా విశ్వస్య పరమస్య రాజసి న కిష్ట్వా గోషు వృణ్వతే ।౮॥

౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩౨
ప. విః – తవ – ఇత్ । ఇన్ద్ర । అవమమ్ । వసు । త్వమ్ । పుష్యసి । మధ్యమమ్ । సత్రా।

౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ర ౩
విశ్వస్య । పరమస్య। రాజసి । న కిః । త్వా । గో షు । వృణ్వతే ।౮॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ జగదీశ్వర! **అవమమ్** అవరం పృథివీస్థం శరీరస్థం వా **వసు** ధనమ్ **తవ ఇత్** తవైవ అస్తి. **త్వమ్** త్వమేవ **మధ్యమమ్** మధ్యలోకేఽన్తరిక్షే మనోలోకే వా విద్యమానమ్ ధనమ్ **పుష్యసి** పరి పుష్ణాసి. **సత్రా** సత్యమేవ సర్వదా వా, త్వమ్ **విశ్వస్య** సర్వస్య **పరమస్య** పరమే ద్యులోకే ఆత్మలోకే వా విద్యమానస్య ధనస్యాపి **రాజసి** రాజా వర్తసే. **త్వా** త్వామ్ **గోషు** పృథివ్యాదిలోకేషు, యద్వా గవాద్యైశ్వర్యాణాం దానేషు, **నకిః** నైవ కేచిత్ **వృణ్వతే** వారయితుం శక్నువన్తి. వృఞ్ వరణే స్వాదిః, అత్ర వారణార్థః. ॥౮॥

భావార్థః- అవమే పృథివీలోకే యద్ రజత - హిరణ్య - మణి - ముక్తా - హీరక - కన్ద - ఫల - రస - ధేను - తురగ సన్తానాదికం వసు విద్యతే, మధ్యేఽన్తరిక్షలోకే యద్ విద్యున్మేఘగ్రహచన్ద్రాదికమ్ ఐశ్వర్యం వర్తతే, పరమే ద్యులోకే చ యత్ సూర్యరశ్మితారామణ్డలాదికం విత్తం వర్వర్తి, తస్య సర్వస్య పరమేశ్వర ఏవ రాజాఽస్తి. తథైవాస్మాకమధ్యాత్మ జగతి స్థూలశరీరస్య త్వగస్థిమజ్జావీర్యజ్ఞానేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియాదిరూపం యద్ వసు విద్యతే, మధ్యమస్య మనోలోకస్య యన్మనోబుద్ధి చిత్తాహఙ్కారరూపం తత్తత్సంకల్పబలాదిరూపం చ యద్ వసు వర్తతే, పరమలోకస్య ఆత్మనశ్చ యద్ జ్ఞానాదికమైశ్వర్యం విద్యతే తస్యాపి పరమేశ్వర ఏవ శాసకః పోషకశ్చాస్తి. తస్య పరమేశ్వరస్య పృథివ్యాదిలోకేషు కుత్రాపి గతిర్న విహన్యతే. స స్వకీయాదైశ్వర్యాత్ యత్కిఞ్చిదపి గవాదికం యస్మై కస్మైచిద్ దాతుమిచ్ఛతి తస్మై తస్య దానమపి న కశ్చిద్ వారయితుం శక్నోతి. ।౮॥

౨౭౦. ప్రపంచమునందలి సమస్తధనము పరమాత్మదేయని ఈ మంత్రమున వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యవంతుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! (అవమమ్) దిగువది, అనగా పృథివి, లేక శరీరమునందుగల (వసు) ధనము (తవ ఇత్) నీదే. (త్వమ్) నీవు మాత్రమే

(మధ్యమమ్) మధ్యలోకము అనగా అంతరిక్షములో లేక మనోరూప లోకములో గల ధనమును (పుష్యసి) పరిపుష్టియొనర్చుదువు. (సత్రా) వాస్తవముగనే నీవు (విశ్వస్య) సమస్త (పరమస్య) ఉన్నత ద్యోలోకములో, లేక ఆత్మలోకములో నున్న ధనమునకు గూడ (రాజసి) రాజువై యున్నావు. (త్వా) నిన్ను (గోషు) పృథివి మున్నగు లోకములలో, లేక గోవులు మున్నగు ధనముల దానములందు (న కిః) ఎవ్వరుకూడ (వృణ్వతే) నిలుపలేరు, ఆపజాలరు.।౮॥

భావార్థము :- దిగువదగు భూలోకములో వెండి, బంగారము, మణులు మాణిక్యములు, మరకత, మౌక్తికములు, కందమూలములు, రసములు, గోవులు, అశ్వములు, సంతానము మున్నగునవి ఐశ్వర్యములు. మధ్యనగల అంతరిక్షమునందు విద్యుత్తు, మేఘములు, గ్రహములు, సూర్యచంద్రాదులు ఐశ్వర్యములు. మరియు ఊర్ధ్వలోకమగు ద్యోలోకములో ఏ సూర్యకిరణములు, తారామండలము మున్నగు ధనములు గలవో అవియన్నిటికి రాజు పరమేశ్వరుడే. అదేవిధముగ మన ఆధ్యాత్మ జగములో స్థూలశరీరముయొక్క త్వచ, ఎముకలు, మజ్జ, వీర్యము, జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియములు మున్నగు ఏ ధనముగలదో; మధ్యలోకమగు ఏ మనస్సు బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారరూప ధనముగలదో మరియు పరమలోకమగు ఆత్మయొక్క ఏ జ్ఞానము మున్నగు ఐశ్వర్యములు గలవో వానికికూడ రాజు పరమేశ్వరుడే య్యై యున్నాడు. ఈ యన్నిటికి ఆయనయే శాసకుడు మరియు పోషకుడైయున్నాడు. అట్టి పరమేశ్వరుని నడకను పృథివి మున్నగు లోకములందెవ్వరును నిలుపజాలరు. ఆయన తన ఐశ్వర్యములనుండి ఏవైనను గోవులు మున్నగు ధనములను ఎవ్వరికైనను ఈయదలచినను అట్టి దానమునందును ఎవ్వరును ఏ విధమగు విఘ్నములను గలిగించజాలరు.।౮॥

270. O Lord! This earth is Thy wealth. It is Thou that supportest the middle region. Thou art truly the Sovereign of the highest region. There is none in all these regions who can withstand Thee or resist Thee, as Thou art the Almighty Omnipresent Supreme Being. II8II

౨౭౧. ఋషిః - మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథిశ్చ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మానం రాజానం వా౽౽హ్వయతి.

౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧౨
౨౭౧. క్వేయథ క్వేదసి పురుత్రా చిద్ధి తే మనః।

౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
అలర్షి యుధ్మ ఖజకృత్పురన్దర ప్ర గాయత్రా అగాసిషుః ।౯॥

ప. వి:- క్వ - ఇయథ । క్వ - ఇత్ । అసి । పురుత్రా । చిత్ - హి । తే । మనః । అలర్షి । యుధ్మ । ఖజకృత్ - ఖజ - కృత్ । పురన్దర - పురమ్ - దర । ప్ర । గాయత్రాః । అగాసిషుః ॥౯॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర జగదీశ్వర రాజన్ వా! త్వమ్ **క్వ** కుత్ర **ఇయథ** ఇయేథ గతోఽసి. ఇణ్ గతౌ ధాతోర్లిటి మధ్యమైకవచనే 'ఇయయిథ, ఇయేథ' ఇత్యస్య స్థానే ఛాన్దసం రూపమ్. **క్వ ఇత్** కుత్ర ఖలు **అసి** విద్యసే? **పురుత్రాచిత్** బహుషు ఏవ, బహూనామ్ ఉద్ధారే ఇత్యర్థః. పురు ఇతి బహునామ. నిఘం...౩।౧. 'దేవమనుష్య పురుష పురుమర్త్యేభ్యో ద్వితీయాసప్తమ్యోర్బహులమ్. అ. ౫।౪।౫౬' ఇతి సప్తమ్యర్థే త్రా ప్రత్యయః. **తే** తవ **మనః** చిత్తమ్, తిష్ఠతీతి శేషః. హే **యుధ్మ** యుద్ధ కుశల! యోద్ధుం శీలం యస్య స యుధ్మః. యుధ సమ్ప్రహారే ధాతోః 'ఇషియుధీన్ధి... ఉ. ౧।౧౪౫' ఇతి మక్ ప్రత్యయః. హే **ఖజకృత్** శత్రుమన్థనకర్తః! ఖజ మన్థే. శత్రుమన్థనకారణాదేవ ఖజ ఇతి సంగ్రామనామ. నిఘం...౨।౧౭. హే **పురన్దర** శత్రుపురాం విదారయితః! త్వమ్ **అలర్షి** ఇయర్షి, కర్మవ్యాపృతోఽసి. ఋ గతౌ ధాతోర్లటి, సిపి 'దాధర్తి దర్ధర్తి. అ. ౭।౪।౬౫' ఇత్యభ్యాసస్య హలాదిశేషాభావః, రేఫస్య లత్వమ్ ఇత్వాభావశ్చ నిపాత్యతే. **గాయత్రాః** ప్రభుస్తుతేః రాష్ట్రగానస్య వా గాయకా జనాః **ప్ర అగాసిషుః** ప్రకర్షేణ తవ యశోగానం కుర్వన్తి.

వస్తుతః పరమాత్మాఽస్మాన్ పరిత్యజ్య న కుత్రాపి గచ్ఛతి, వయమేవ తం పరిత్యజామః. భాషాశైలీయం యత్ స్వాత్మన ఉపాలమ్భస్థానే పరమాత్మోపాలభ్యతే. క్వచిత్ పరమాత్మని నిరనుగ్రహే సతి స్వాత్మైవోపాలబ్ధః. యథా - "కిమాగ ఆస వరుణ జ్యేష్ఠం యత్ స్తోతారం జిఘాంససి సఖాయమ్. ప్ర తన్మే వోచో దూళభ స్వధావోఽవ త్వానేనా నమసా తుర ఇయామ్" ఋ. ౭।౮౬।౪ ఇతి. సేయం ద్వివిధాపి శైలీ వేదేషు సమ్ప్రయుక్తా. నృపతిపక్షే తు శత్రుపీడితైః ప్రజాజనైర్ నృపతిరాహూయతే సముద్ బోధ్యతే చేతి జ్ఞేయమ్. ॥౯॥

అత్రార్థ శ్లేషోఽలఙ్కారః. 'క్వే, క్వే' ఇతి ఛేకానుప్రాసః. 'యుధ్మ, ఖజకృత్, పురన్దర' ఇత్య- త్ర చ పునరుక్తవదాభాసః.॥౯॥

భావార్థః-యథా కామక్రోధాదిభిః శత్రుభిః పీడితా జనాః సహాయతార్థం పరమాత్మాన- మాహ్వయన్తి, తథైవ మానవశత్రుభి ర్దైవీభిర్విపత్తిభిశ్చ సముద్వేజితా ఆర్తాః ప్రజాజనా రాజానమాకారయన్తి.॥౯॥

౨౭౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మను మరియు రాజును ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇన్ద్ర జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (క్వ) ఎచ్చటికి (ఇయథ) వెళ్లితివి? (క్వ ఇత్) ఎచ్చట(అసి) ఉన్నావు? (పురుత్రా చిత్) అందరిలో, అనగా అందరినుద్ధరించుటయందు (తే) నీయొక్క (మనః) మనస్సు చేరియున్నది. (యుధ్మ) ఓ యుద్ధకుశలుడా! (ఖజకృత్) శత్రు విధ్వంసకా! (పురన్దర) శత్రువుల నగరములను విదీర్ణమొనర్చువాడా! (అలర్షి) నీవు గతిశీలుడవు, అనగా కర్మణ్యుడవు (గాయత్రాః) పరమాత్మ స్తుతులను, అనగా రాష్ట్రకీర్తనలను గానమొనర్చువారు (అగాసిషుః) నీ యశోగానమొనర్చుచున్నారు.।౯॥

వాస్తవమునకు పరమేశ్వరుడు మనను వదలి ఎచ్చటికిని వెళ్లిపోడు, మనమే ఆయనను వదలివేయుచుందుము. ఇది భాషాశైలియై యున్నది. స్వయమునకు దూషణ అనగా ఎత్తిపొడుపు స్థానమున పరమాత్మకు ఉపాలంభనమొనర్చబడుచున్నది. అచ్చటచ్చట పరమాత్మ అనుగ్రహించనపుడు స్వయమునకే ఉపాలంభనమొనర్చుకొనబడుచున్నది. ఎట్లన, ' ఓ వరుణ పరమాత్మా! నా నుండి ఎట్టి అపరాధముజరిగినదని నీవు నీ భక్తులలో గొప్ప స్తోతను వధించదలచినావు? అట్టి నా అపరాధమేదియో, నా స్మరణకు తెమ్ము. దానివల్ల నేను అట్టి అపరాధమును నమస్కారపూర్వకముగ నీ శరణమునకు రాగలుగుదును. (ఋ.౭.౮౬-౪.) ఇట్టి రెండువిధములగు శైలి వేదములందు ప్రయుక్తమైయున్నది. రాజు పరక అర్థములో శత్రుపీడితులైన ప్రజలు రాజును మొరలిడుకొనుచున్నారు. మరియు వారికి ఉద్బోధన నిచ్చుచున్నారని తెలిసికొనవలసినది.।౯॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు. 'క్వే క్వే' లో ఛేకానుప్రాసము మరియు 'యుధ్మ, ఖజకృత్, పురన్దర' లలో పునరుక్తవదాభాసము గలదు.।౯॥

భావార్థము :- ఎటుల కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువులచే పీడితులైనవారు సహాయముకొరకు పరమాత్మను పిలిచెదరో, అటులనే మానవశత్రువులచే మరియు దైవీ విపత్తులచే వ్యాకుల మొనర్చబడిన ఆర్తజనులు రాజును పిలిచెదరు.।౯॥

271. What regions art Thou traversing and where art Thou to be found? The answer to these question is Thy knowing power is everywhere. O Creator of the World! O Destroyer of bondage, O Great Hero! Thou art everywhere. Devotees always sing Thy songs. II9II

౨౭౨. ఋషిః - కలిః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మవిషయో రాజవిషయశ్చోచ్యతే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౭౨. వయమేనమిదా హ్యోఽపీపేమేహ వజ్రిణమ్।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
తస్మా ఉ అద్య సవనే సుతం
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
భరా నూనం భూషత శ్రుతే ॥౧౦॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩
ప. వి:- వయమ్ - ఏనమ్। ఇదా। హ్యః। అపీపేమ। ఇహ। వజ్రిణమ్। తస్మై। ఉ।
౨ ౩ ౨ ౩ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
అద్య- అ - ద్య। సవనే। సుతమ్। భర - ఆ। నూనమ్। భూషత। శ్రుతే ॥౧౦॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. **వయమ్** ఉపాసకాః **ఏనమ్** ఏతం విశ్రుతగుణమ్ **వజ్రిణమ్** దుర్జనేషు దుర్గుణేషు వా వజ్రధారిణం, స్వశక్త్యా తేషాం వినాశక మిత్యర్థః, ఇన్ద్రం పరమేశ్వరమ్ **ఇదా** ఇదానీమ్. 'తయోర్దార్హిలౌ చ ఛన్దసి.' అ. ౫।౩।౨౦ ఇతి ఇదమ్ శబ్దాత్ కాలేఽర్థే సప్తమ్యా దా ఆదేశః. **హ్యః** గతదివసే చ **ఇహ** అస్మిన్ ఉపాసనాయజ్ఞే **అపీపేమ** స్తుతిగానేన స్వహృది అవర్ధయామ, ప్రసాదితవన్తః ఇత్యర్థః. ఓప్యాయీ వృద్ధౌ ధాతోర్ణిజన్తాత్ యఙ్ లుకి ప్యాయః పీ ఆదేశే రూపమ్. హే భ్రాతః! త్వమపి తస్మై **ఉ** తస్మై ఇన్ద్రాయ పరమేశ్వరాయ ఖలు **అద్య** అస్మిన్ దినే **సవనే** జీవనయజ్ఞే **సుతమ్** శ్రద్ధారూపం సోమరసమ్ **భర** హృదయే ధారయ అర్పయవా. భృఞ్ భరణే భ్వాదేః హృఞ్ హరణే ఇత్యస్య వా రూపమ్. హే సఖాయః! యూయమ్ సర్వేఽపి **నూనమ్** నిశ్చయేన **శ్రుతే** వేదాదిద్వారా తన్మహిమ్ని శ్రుతే సతి ఆభూషత తం స్తోత్రరూపైరుపహారైరలఙ్కురుత తేన స్వహృదయం వా అలంకురుత. భూష అలఙ్కారే, భ్వాదిః.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. **వయమ్** జనాః **వజ్రిణమ్** దుష్టేషు శత్రుషు తస్కరవఞ్చకలుణ్ఠకాదిషు చ వజ్రహస్తం, దణ్డధారిణమ్ **ఏనమ్** ఇన్ద్రం సమ్రాజమ్ **ఇదా** ఇదానీం వర్తమానకాలే **హ్యః** గతే చ కాలే **ఇహ** అస్మిన్ రాష్ట్రయజ్ఞే **అపీపేమ** కరప్రదానేన వర్ధితవన్తః. హే భ్రాతః! త్వమపి **తస్మై ఉ** తస్మై సమ్రాజే **అద్య** అద్యతనే కాలే **సవనే** రాష్ట్రయజ్ఞే **సుతమ్** స్వకీయాత్ ఆయరాశేరభిషుతం పృథక్ కృతం రాజదేయం కరమ్ **భర** ప్రదేహి. హే ఇతరే ప్రజాజనాః! యూయమపి **నూనమ్** నిశ్చయేన **శ్రుతే** తదాదేశే ఆకర్ణితే సతి, తమ్ **ఆభూషత** స్వస్వదేయాదేయాంశదానేన అలఙ్కురుత. ॥౧౦॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౧౦॥

భావార్థః-సర్వైర్మనుష్యైర్దుర్జనానాం దుర్గునానాం చ వినాశకః సజ్జనానాం సద్గుణానాం చ పోషకఃపరమేశ్వర ఉపాసనీయః. తథైవదుష్టానాంరిపూణాం, చౌరలమ్పటప్రతారకలుణ్ఠకాదీనామ్, అశాన్తి ప్రసారకాణాం చ దణ్డయితా సజ్జనానాం శాన్తి ప్రియాణాం చ నివాసకః సమ్రాడపి సర్వైః కరపద్రానేన సమ్మానసీయః.॥౧౦॥

అత్రేన్ద్రస్య గుణానుపవర్ణ్య తన్మహిమానం గాతుం ప్రేరణాత్, తతో గృహాదికస్య యాచనాత్, తస్యాహ్వానాద్, ఇన్ద్రనామ్నా నృపాదీనాంచాపి వర్ణనాదేతత్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సంగతిరస్తి.

ఇతి తృతీయే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే తృతీయా దశతిః.

ఇతి తృతీయాధ్యాయే చతుర్థః ఖణ్డః.

౨౭౨. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజు విషయము కలదు.

పదార్థము :- మొదట అధ్యాత్మపక్షములో :- (వయమ్) ఉపాసకులమగు మేము (వజ్రిణమ్) దుర్జనుల మరియు దుర్గుణముల యెడ వజ్రధారి, అనగా వానిని నష్టపరచు (ఏనమ్) ప్రసిద్ధ గుణములుగల ఈ ఇంద్ర పరమేశ్వరుని (ఇదా) ఈ సమయమున మరియు (హ్యః) రేపు (ఇహ) ఈ ఉపాసనా యజ్ఞములో (అపీపేమ) స్తుతిగానముచే సంతోషపరచబడినాము. ఓ సోదరా! నీవుకూడ (తస్మై ఉ) అట్టి ఇంద్ర పరమాత్మకొరకు (అద్య) నేడు (సవనే) నీ జీవనయజ్ఞములో (సుతమ్) శ్రద్ధారూపసోమరసమును (భర)హృదయమున ధారణమొనర్చుము. లేక అర్పణమొనర్చుము. ఓ స్నేహితులారా! మీరెల్లరును (నూనమ్) నిశ్చయముగనే (శ్రుతే) వేదములు మున్నగువానిద్వార ఆయన మహిమను ఆయనను (ఆభూషత) స్తోత్రరూప ఉపహారములచే అలంకృతునిగనొనర్చుడు.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- (వయమ్) మేము (వజ్రిణమ్) దుష్ట శత్రువులను మరియు చోరులు బందిపోటులు, దొంగలు మున్నగువారియెడ దండధారులము (ఏనమ్) ఇట్టి మా సమ్రాట్టును (ఇదా) వర్తమాన కాలములో మరియు (హ్యః) భూతకాలములో (ఇహ) ఈ రాష్ట్రయజ్ఞములో (అపీపేమ) కప్పము, లేక పన్నులను చెల్లించుట ద్వార పెంపొందించినాము. ఓ సోదరా! నీవుకూడ (తస్మై ఉ) ఆ సమ్రాట్టుకొరకు (అద్య) నేడు (సవనే) రాష్ట్రరూప యజ్ఞములో (సుతమ్) నీ రాబడి మొత్తమునుండి వేరుచేయబడిన రాష్ట్రపు పన్నును (భర) చెల్లించుము. మరియు ప్రజలారా! మీరుకూడ (నూనమ్) నిశ్చయపూర్వకముగ (శ్రుతే) రాజాజ్ఞను వినినతోడనే రాజుకు (ఆభూషత) ఈయవలసిన తమ తమ అంశములను చెల్లించి అలంకృతునిగ నొనర్చుడు.॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧౦॥

భావార్థము :-మనుష్యులు దుర్జనులను, దుర్గుణములను నాశమొనర్చుచు సజ్జనులను, సద్గుణములను పోషించునట్టి పరమేశ్వరుని ఉపాసించవలెను. అదే విధముగ దుష్టశత్రువులు,

చోరులు, లంపటులు, బందిపోటులు, హంతకులు మున్నగువారిని మరియు అశాంతిని వ్యాప్తపరచువారిని దండించువారగు సజ్జనులు శాంతి ప్రేమలను వసింపజేయుచుండు చక్రవర్తి పన్ను అనగా టాక్సునుకూడ సమయముపై చెల్లించుచు సమ్మానమొనర్చుచుండవలెను. ॥౧౦॥

ఈ దశతియందు ఇంద్రుని గుణములను వర్ణించి ఆయన మహిమను గానమొనర్చుప్రేరణ యుండుటవల్ల, దీనిచే గృహములు మున్నగువాని యాచనయుండుటవల్ల, ఆయన ఆహ్వానముండుటవల్లను మరియు ఇంద్ర నామముచే రాజు మున్నగువారి వర్ణనయునుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయమునకు పూర్వదశతి విషయముతో సంబంధముగలదని ఎరుగవలెను.

మూడవ ప్రపాఠకములో ద్వితీయార్ధమునందలి మూడవ దశతి ముగిసినది.

మూడవ అధ్యాయములో నాల్గవఖణ్డము సమాప్తము.

272. We have pleased God The Destroyer of all sin and misery by our true devotion in the past. O devotees bring the juice of devotion combined with knowledge to day in this famous Vedic sacrifice and adorn Him in the shrine of your hearts. II10II

చతుర్థీదశతిః

౨౭౩. ఋషిః - పురుహన్మా। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనో రాజ్ఞశ్చ గుణాన్ వర్ణయతి.

౧ ౨ర ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౭౩. యో రాజా చర్షణీనాం యాతా రథేభిరధ్రిగుః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
విశ్వాసాం తరుతా పృతనానాం జ్యేష్ఠం

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
యో వృత్రహా గృణే ॥౧॥

౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప.వి:- యః । రాజా । చర్షణీనామ్ । యాతా । రథేభిః । అధ్రిగుః - అధ్రి - గుః।

౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
విశ్వాసామ్ । తరుతా । పృతనానామ్ । జ్యేష్ఠమ్ । యః । వృత్రహా - వృత్ర - హా । గృణే ॥౧॥

పదార్థః-ప్రథమః పరమాత్మపరః. **యః** ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **చర్షణీనామ్** మనుష్యాణామ్ **రాజా** సమ్రాట్, **రథేభిః** రథైరివ ఇతి లుప్తోపమమ్, **యాతా** సజ్జనాన్ గన్తా, **అధ్రిగుః** అధృతగమనః, శత్రుభిరప్రతిరుద్ధగతిః, **విశ్వాసామ్** సమస్తానామ్ **పృతనానామ్** శత్రుసేనానామ్, కామజక్రోధజాదిగణానామ్ **తరుతా** ఉల్లఙ్ఘయితా, పరాజేతా వర్తతే. తౄ ప్లవనసంతరణయోః తృచి 'గ్రసితస్కభితస్తభిత... అ. ౭. ౨. ౩౪' ఇతి ఉడాగమో నిపాత్యతే. **యః** యశ్చ ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **వృత్రహా** పాపహన్తా విద్యతే, తమ్ **జ్యేష్ఠమ్** గుణైః ప్రశస్యతమమ్, అనాదిత్వాత్, వయసాఽపి చ వృద్ధతమమ్. అతిశయేన ప్రశస్యో వృద్ధో వేత్యర్థే ఇష్ఠని 'జ్య చ' 'వృద్ధస్య చ' అ. ౫। ౩। ౬౧, ౬౨ ఇతి క్రమశః ప్రశస్య వృద్ధాభ్యాం జ్యాదేశః. అహమ్ **గృణే** స్తౌమి అర్చామి వా. గౄ శబ్దే, క్ర్యాదిః, గృణాతిః అర్చతికర్మా. నిఘం...౩।౧౪. స్తుతికర్మా. నిరు. ౩।౫.

కామజక్రోధజగణాః మనునా ఏవం వర్ణితాః - మృగయాక్షో దివాస్వప్నః పరివాదః స్త్రియో మదః. తౌర్యత్రికం వృథాట్యా చ కామజో దశకో గణః. పైశున్యం సాహసం ద్రోహ ఇర్ష్యాసూయార్థ దూషణమ్. వాగ్దణ్డజం చ పారుష్యం క్రోధజోఽపి గణోఽష్టకః (మను. ౭। ౪౭, ౪౮). ఏవం లోభాదిగణా అపి విజ్ఞేయాః. ఉపాసనాప్రతిరోధకాన్ తాన్ శత్రుగణాన్ పరమేశ్వరః పరాజయతే.

అథ ద్వితీయః రాజపరః. **యః చర్షణీనామ్** మానుషీణాం ప్రజానామ్ **రాజా** సమ్రాట్, **రథేభిః** జలస్థలాన్తరిక్షయానైః **యాతా** గన్తా, **అధ్రిగుః** అప్రతిరుద్ధగమనః, కిఞ్చ **విశ్వాసామ్** సర్వాసామ్ **పృతనానామ్** రిపుసేనానామ్ **తరుతా** పరాజేతా విద్యతే, **యః** యశ్చ **వృత్రహా** విఘ్నకారిణాం శత్రూణాం హన్తాఽస్తి, తమ్ **జ్యేష్ఠమ్** వీరత్వాదిగుణైః ప్రశస్యతమమ్ ఇన్ద్రం రాజానమ్ **గృణే** ఆహ్వయామి, స్తౌమి, ప్రోత్సాహయామి, సత్కరోమి చ.॥౧॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. పరమేశ్వరపక్షే 'యాతా రథేభిః' ఇత్యత్ర వ్యంగ్యోత్ప్రేక్షా.॥౧॥

భావార్థః-యథా బ్రహ్మాణ్డస్య రాజరాజేశ్వరః సంకటేభ్యస్త్రాతా కేనాప్యప్రతిహతోః విజయాయ ప్రయతమానానాం దివ్యగుణచమూనాం విజయప్రదాతా కామక్రోధాది సేనానాం ధ్వంసకో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠశ్చ పరమాత్మా సర్వైరుపాసనీయః, తథైవ విద్యుదాదిభిశ్చాల్య మానైర్విమానాదిభిర్గ న్తాఽఽగన్తా సకల శత్రువిజేతా వీరో రాష్ట్ర నాయకోఽపి సంకటకాలే ప్రజాజనైరాహ్వాతవ్యో గుణకర్మ ప్రశంసనైః కీర్తనీయశ్చ.॥౧॥

౨౭౩. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజుయొక్క గుణముల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (యః) ఏ ఇంద్ర పరమేశ్వరుడు (చర్షణీనామ్) మనుష్యుల (రాజా) సమ్రాట్టు (రథేభిః యాతా) రథముల యాత్రనొనర్చు, అనగా రథయాత్రికులవలె శీఘ్రవ్యాపి (అధ్రిగుః) నిరాటంకముగ నడుచునట్టి మరియు (విశ్వాసామ్)

సమస్త (పృతనానామ్) శత్రుసైన్యములను, అనగా శత్రువులవంటి కామక్రోధములు మున్నగు అరిషడ్వర్గములవంటి గుణములను (తరుతా) పరాజయమొనర్చువాడైయున్నాడో (యః) మరియు ఎవడు (వృత్రహా) పాపులను సంహరించువాడో అట్టి (జ్యేష్ఠమ్) శ్రేష్ఠగుణములలో అందరికన్న జ్యేష్ఠుడు మరియు అనాదియగుటచే ఆయువునందును అందరకన్నను వృద్ధుడగు ఆ పరమేశ్వరుని నేను (గృణే) స్తుతి మరియు అర్చన యొనర్తును.

కామజ మరియు క్రోధజగుణములను మనుమహర్షివర్యు లీ విధముగ వర్ణించియున్నారు. వేటాడుట, జూదమాడుట, పగలు నిద్రించుట, ఇతరులను నిందించుట, ఇతరుల స్త్రీల ననుభవించుట, మాదక పదార్థములను సేవించుట, అనుచితరూపములో వాద్యములను వాయించుటలో రతులైయుండుట, వ్యర్థముగా అటునిటు తిరుగుచుండుట ఈ పది కామజగుణములు. చాడీలు చెప్పుట, దుస్సాహసము, ద్రోహము, ఈర్ష్య, అసూయ, అన్యాయార్జనము, వాణి మరియు దండనముయొక్క కాఠిన్యత ఈ యెనిమిది క్రోధజగుణములు (మను.౭,౪౭।౪౮).

సాధకుల ఉపాసనయందు విఘ్నములను గలిగించునట్టి ఈ శత్రుగణములను పరమేశ్వరుడు పరాజయమొనర్చివేయగలడు.

రెండవది రాజాపక్షములో :- (యః) ఎవరు (చర్షణీనామ్) మనుష్యులగు ప్రజల (రాజా) రాజు (రథేభిః) జలములు, పృథివి మరియు అంతరిక్షములందు నడుచునట్టి యానములచే (యాతా) రాకపోకలనొనర్చువాడు (అధ్రిగుః) నిలిపివేయ సాధ్యముగానంతటి నడకగల (విశ్వాసామ్) సమస్త (పృతనానామ్) రిపుసైన్యముల (తరుతా) పరాజయమొనర్చువారో (యః) మరియు నెవరు (వృత్రహా) విఘ్నకారులగు శత్రువులను సంహరించువారై యున్నారో, అట్టి (జ్యేష్ఠమ్) వీరత్వము మున్నగు గుణములలో శ్రేష్ఠుడగు రాజును నేను (గృణే) పిలుచుచున్నాను. ఆయనను స్తుతింతును, ఆయనను ప్రోత్సహింతును, ఆయనను సత్కరించెదను.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. పరమేశ్వర పక్షములో 'యాతా రథేభిః' యందు వ్యంగ్యోత్ప్రేక్షము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగ రాజరాజేశ్వరుడు సంకటములనుండి కాపాడువాడు, ఎవరిచేతకూడ ఓడింపబడనివాడు, విజయముకొరకు ప్రయత్నశీలురగు దివ్యగుణములుగల సైన్యములకు విజయమును గలిగించువాడు, కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువులను విధ్వంసమొనర్చువాడు, జ్యేష్ఠుడు మరియు శ్రేష్ఠుడునగు పరమాత్మ సకలజనుల ద్వారా ఉపాసించదగినవాడైయున్నాడో అటులనే విద్యుత్తు మున్నగువానిచే నడుపునట్టి విమానములు మున్నగు యానముల ఆవాగమనముల నొనర్చునట్టి సమస్త శత్రువులను జయించునట్టి వీరనాయకుడు కూడ సంకటకాలములందు ప్రజలద్వార

పిలుచుకొనదగినవాడు, ప్రోత్సాహమొనర్చదగినవాడు. మరియు గుణ కర్మలను ప్రశంసించి కీర్తించదగినవాడై యున్నాడు. ॥౧॥

273. I Praise the Lord who is the Sovereign of men, who is attained through the practice of Yoga and who is incomparable, Subduer of all armies of passions and Destroyer of all sin and ignorance. II1II

౨౭౪. ఋషిః – భర్గః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమాత్మానం రాజానం చ నిర్భయత్వం ప్రార్థయతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౭౪. యత ఇన్ద్ర భయామహే తతో నో అభయం కృధి ।
౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ర
మఘవఞ్ఛగ్ధి తవ తన్న ఊతయే వి ద్విషో వి మృధో జహి ॥౨॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩
ప. వి: – యతః । ఇన్ద్ర । భయామహే । తతః । నః । అభ యమ్ – అ – భయమ్ । కృధి ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧
మఘ వన్ । శగ్ధి । తవ । తత్ । నః । ఊతయే । వి । ద్విషః । వి – మృధః । జహి ॥౨॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక నిర్భయ పరమేశ్వర రాజన్ వా! వయమ్ **యతః** యస్మాత్ **భయామహే** బిభీమః. ఞిభీ భయే జుహోత్యాదిర్వేదే భ్వాదిరపి ప్రయుజ్యతే. **తతః** తస్మాత్ **నః** అస్మాకమ్ **అభయమ్** నిర్భయత్వం **కృధి** కురు. డుకృఞ్ కరణే ధాతోః 'శ్రుశృణు పృకృవృభ్యశ్ఛన్దసి, అ. ౬ । ౪ । ౧౦౨' ఇతి హేర్ధిః. హే **మఘవన్** అభయరూపేణైశ్వర్యేణ ఐశ్వర్యవన్! త్వమ్ **శగ్ధి** అస్మాన్ శక్తాన్ కురు. శక్ ఌ శక్తౌ, స్వాదిః, ణిజర్థగర్భః, శ్నోర్లుక్ ఛాన్దసః. **తవ** త్వదీయమ్ **తత్** అభయప్రదానమ్ **నః** అస్మాకమ్ **ఊతయే** రక్షాయై, భవత్వితి శేషః. త్వమ్ **ద్విషః** ద్వేషవృత్తీః, ద్వేషకర్తౄన్ వా **వి** విజహి, **మృధః** హింసావృత్తీః పారస్పరిక సంగ్రామాన్ వా. మృధః ఇతి సంగ్రామనామ. నిఘం. ౨ । ౧౭. **విజహి** సమాపయ. ॥౨॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. ''భయా, భయం'' ఇతి ఛేకానుప్రాసః, తకారావృత్తౌ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥౨॥

భావార్థః- మహాబలం పరమాత్మానం హృది నిధాయ మహాపరాక్రమం పురుషం చ రాజపదేఽభిషిచ్య తద్ద్వారేణాభయం ప్రాప్య మహత్వాకాంక్షాముద్బోధ్య మహాన్తి కార్యాణి కృత్వా సంసారాద్ ద్వేషవృత్తయో హింసావృత్తయః సఙ్గ్రామాశ్చ సమాప్తవ్యాః, శాన్తిః సద్భావనా చ స్థాపనీయా. ॥౨॥

౨౭౪. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముచే పరమాత్మ మరియు రాజుతో నిర్భయత్వమును యాచించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకులగు పరమాత్మా! లేక రాజా! మేము (యతః) దేనిచే (భయామహే) భయపడుచుందుమో (తతః) దానినుండి (నః) మమ్ము (అభయమ్) నిర్భయులనుగ (కృధి) చేసివేయుము (మఘవన్) నిర్భయత్వరూప ధనములకు ధనికుడవగునీవు (శగ్ధి) మమ్ము శక్తిశాలురనుగ నొనర్చుము (తవ) నీయొక్క (తత్) అట్టి అభయప్రదానము (నః) మాయొక్క (ఊతయే) రక్షణకొరకై యుండవలెను. నీవు (ద్విషః) ద్వేషవృత్తులను, లేక ద్వేషించువారిని (విజహి) పూర్తిగనష్టమొనర్చివేయుము. (మృధః) హింసావృత్తులను, లేక పరస్పర యుద్ధములను (విజహి) సమాప్తమొనర్చివేయుము. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'భయా, భయం' లలో ఛేకానుప్రాసము గలదు. త కారముయొక్క ఆవృత్తియందు వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- మహాబలియగు పరమాత్మను హృదయమునందు ధారణమొనర్చి మరియు మహా పరాక్రమశాలియగు వ్యక్తిని రాజసింహాసనముపై అభిషిక్తునిగ నొనర్చి, ఆయునచే అభయమునుపొంది, మహత్వాకాంక్షను జాగృతపరచి, మహాకార్యములనొనర్చి ప్రపంచమునుండి ద్వేషవృత్తులను, హింసావృత్తులను, యుద్ధములను సమాప్తమొనర్చివేయువలెను. మరియు రాష్ట్రములందు శాంతి, సద్భావమును స్థాపనమొనర్చవలెను. ॥౨॥

274. O Lord! Make us fearless from that where of we are afraid; Help us, O Possesser of all wealth, it is for our preservation we ask this. Drive away from us all hatred and external as well as internal enemies, in the form of lust, anger jealousy, pride etc. II2II

౨౭౫. ఋషిః – ఇరిమ్బిఠిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనో రాజ్ఞః శిల్పినశ్చ గుణకర్మాణి వర్ణ్యన్తే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౨౭౫. వాస్తోష్పతే ధ్రువా స్థూణాంసత్రం సోమ్యానామ్ ।

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ద్రప్సః పురాంభేత్తా శశ్వతీనామింద్రో మునీనాం సఖా ॥౩॥

౧౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨
ప. వి:- వాస్తోః- పతే । ధ్రువా । స్థూణా । అంసత్రమ్ । సోమ్యానామ్ । ద్రప్సః । పురామ్ ।
3 ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర 3
భేత్తా । శశ్వతీనామ్ । ఇన్ద్రః । మునీనామ్ । సఖా - స - ఖా ॥3॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. హే **వాస్తోః పతే** బ్రహ్మాణ్డగృహస్య స్వామిన్ ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! వాస్తోష్పతిః, వాస్తుః వసతేః నివాసకర్మణః, తస్య పాతా వా పాలయితా వా. నిరు. ౧౦ । ౧౭. 'షష్ఠ్యాః పతిపుత్ర పృష్ఠపారపదపయస్పోషేషు. అ. ౮ । 3 । ౫3' ఇతి విసర్గస్య సత్వే మూర్ధన్యాదేశః. త్వమ్ **సోమ్యానామ్** శాన్తిమయానాం శాన్తి సమ్పాదినాం బ్రహ్మానన్దరూపసోమాభిషవయోగ్యానాం వా త్వత్ స్తోతౄణామ్. సోమ్యం సోమమయమ్. నిరు. ౧౦ । 3౭. సోమ్యాః సోమసమ్పాదినః. నిరు. ౧౧ । ౧౮. యద్వా 'సోమమర్హతి యః. అ. ౪ । ౪ । ౧3౭' ఇతి అర్హార్థేయః ప్రత్యయః. **ధ్రువా స్థూణా** స్థిరః ఆధారస్తమ్భః అసి, ఆధారస్తమ్భ ఇవాశ్రయభూతోఽసీత్యర్థః. కిఞ్చ **అంసత్రమ్** ధనుః కవచం చ అసి, ధనుర్వద్ విఘ్నకారిషు ప్రహర్తా కవచ ఇవ రక్షకశ్చాసీత్యర్థః. అంసత్రమ్ అంహసస్త్రాణం ధనుర్వా కవచం వా. నిరు. ౫ । ౨౬. **ద్రప్సః** రసమయః ఆదిత్యజ్యోతిష్కో వా. ద్రప్సః రసః తద్వాన్ 'అర్శ - ఆదిభ్యోఽచ్, అ. ౫ । ౨ । ౧౨౭' ఇతి మతుబర్థే అచ్ ప్రత్యయః. యో వా అస్యాః పృథివ్యా రసః స ద్రప్సః. మై. ౪ । ౧ । ౧౦. రసో వై సః. తై. ఉ. ౨ । ౭. అసౌ వా ఆదిత్యో ద్రప్సః. శ. ౭. ౪ । ౧ । ౨౦. **శశ్వతీనామ్** చిరన్తనీనామ్ **పురామ్** కామక్రోధాదిరిపుకృతానాం దుర్గపరమ్పరాణామ్ **భేత్తా** భేదకః **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరస్త్వమ్ **మునీనామ్** మునిసాధనారతానామ్ **సఖా** మిత్రమ్ అసి.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. హే **వాస్తోః పతే** రాష్ట్రగృహస్య అధిపతే రాజన్! త్వమ్ **సోమ్యానామ్** రాష్ట్ర యజ్ఞరూపసోమయాగసమ్పాదినామ్ ప్రజాజనానామ్ **ధ్రువా స్థూణా** స్థిరః ఆధారస్తమ్భః, **అంసత్రమ్** ధనుః కవచం చ భవ, ఆధారస్తమ్భో భూత్వా ప్రజాజనేభ్య ఆశ్రయం ప్రదేహి, ధనుః కవచం చ భూత్వా శత్రునాక్రమస్వ ప్రజాశ్చ శత్రుజన్యాఘాతేభ్యః త్రాయస్వేత్యర్థః. **ద్రప్సః** ప్రేమరసాగారః, ఆదిత్యవద్ జ్యోతిష్మాన్ **శశ్వతీనామ్** చిరన్తనీనామ్ **పురామ్** శత్రునగరీణామ్ **భేత్తా** విదారయితా **ఇన్ద్రః** సమ్రాట్ త్వమ్ **మునీనామ్** మునివృత్త్యా వనేషు వసతాం వానప్రస్థానామ్ **సఖా** మిత్రం, మిత్రవద్ హితచిన్తకః, భవేతి శేషః.

అథ తృతీయః శిల్పిపరః. హే **వాస్తోః పతే** వాస్తుకలావిశేషజ్ఞ గృహనిర్మాణకుశల శిల్పిన్! అవధేహి, **సోమ్యానామ్** సోమం యజ్ఞమ్ ఐశ్వర్యం వా అర్హన్తీతి సోమ్యాః యాజ్ఞికా గృహస్థాః తేషామ్ **స్థూణా** గృహాధారభిత్తి స్తమ్భశ్రేణీ **ధ్రువా** సుదృఢా భవేత్. కిఞ్చ **అంసత్రమ్** అంసాన్ గృహస్కన్ధభూతాన్ భిత్త్యాదికాన్ త్రాయతే రక్షతి ఇతి అంసత్రమ్ ఛదిః అపి ధ్రువం సుదృఢం భవేత్. యతః కదాచిత్ **ద్రప్సః** వర్షోదకమ్. 'ద్రప్సః సంభృతః ప్సానీయో భవతి' ఇతి నిరుక్తమ్ ౫ । ౧3.

శశ్వతీనామ్ చిరాత్ స్థితానామ్ అపి **పురామ్** నగరీణామ్, తద్గతభవనానామిత్యర్థః. **భేత్తా** విదారయితా జాయతే. నను మునీనాం గృహవిషయే కుతో న ప్రార్థయసే ఇతి చేత్ ఉచ్యతే - **మునీనామ్** వానప్రస్థవృత్త్యా వనే వసతాం మునీనామ్ తు **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరః **సఖా** మిత్రమ్ అస్తి, తే తు పరమాత్మైకశరణా బాహ్యసుఖనిరపేక్షా వనే వృక్షమూలే కుటీరస్థా అపి స్వాత్మనః సుఖినో మన్యన్తే ఇతి భావః. ॥ 3 ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ఆద్యే వ్యాఖ్యానద్వయే ఇన్ద్రే అంసత్రస్థూణయోరారోపాద్ రూపకమపి. ॥3॥

భావార్థః-స ఏవ రాజా శ్రేష్ఠోఽస్తి యః పరమేశ్వరగుణాననుసరన్ ప్రజాయా ఆధార- స్తమ్భః, శత్రుహన్తా, స్వజనరక్షకః, స్నేహరసాగారః, సూర్యజ్యోతిష్కః, మునీనాం మిత్రవర్ద్ధితకర్తా చ భవతి. వాస్తుకలావిదాం చ కర్తవ్యమస్తి యత్ తే రాష్ట్రే తథా సుదృఢాని గృహాణి కుశలైః శిల్పిభిర్నిర్మాపయేయుర్యథా తాని ధారాసారవృష్టిఝుఞ్ఝావాతాదిభిరపి న కామపి క్షతిం ప్రాప్నుయుః. ॥3॥

విశే. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ, రాజు మరియు శిల్పియొక్క గుణకర్మల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (వాస్తోః పతే) బ్రహ్మాండరూప గృహమునకు స్వామివగు ఓ ఇంద్రపరమాత్మా! నీవు (సోమ్యానామ్) శాంతిమయుడవు, ఇతరులకు శాంతినిచ్చువాడవు, లేక బ్రహ్మానందరూప సోమరసమును ప్రవహింపజేయదగిన స్తోతల (ధ్రువా స్థూణా) స్థిరమైన ఆధార స్తంభమువంటి ఆశ్రయము నిచ్చువాడవు మరియు (అంసత్రమ్) ధనుస్సు, కవచములవంటి వాడవు. అనగా ధనుస్సువలె విఘ్నకారులపై బాణముల ప్రహారణ మొనర్చువాడవు మరియు కవచమువలె రక్షకుడవు (ద్రప్సః) రసమయుడవు, లేక సూర్యుని వంటి జ్యోతిష్మయుడవు (శశ్వతీనామ్) చిరకాలమునుండి నడచివచ్చుచున్న (పురామ్) కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువుల దుర్గములను (భేత్తా) కూల్చివేయునట్టి (ఇన్ద్రః) ఇంద్రనామకుడవగు నీవు (మునీనామ్) మునులకు (సఖా) మిత్రుడవు.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- (వాస్తోః పతే) రాష్ట్రరూప గృహాధిపతివగు ఇంద్ర నామకుడవగు ఓరాజా! నీవు రాష్ట్రయజ్ఞరూప సోమయాగము నొనర్చు ప్రజలకు (ధ్రువా స్థూణా) స్థిరమగు ఆధార స్తంభమువు మరియు (అంసత్రమ్) ధనుస్సు మరియు కవచమువంటి వాడవు. అనగా నీవు ఆధారస్తంభముగ నిలిచి ప్రజలకు ఆశ్రయమునిమ్ము. ధనువుగనై శత్రువులపై ఆక్రమణమొనర్చుము. మరియు కవచముగనై ప్రజలను శత్రువుల బాధలనుండి కాపాడుము. తోడ్తో (ద్రప్సః) ప్రేమరసముయొక్క భండారము మరియు సూర్యునివంటి తేజస్వివి (శశ్వతీనామ్) చిరకాలమునుండి దృఢరూపములో నిర్మించబడిన (పురామ్) శత్రువుల నగరములను (భేత్తా)

విదీర్ణము, అనగా ముక్క చెక్కలుగ నొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రః) సమ్రాట్టువగు నీవు (మునీనామ్) మునులవలె వనములలో నివసించునట్టి వానప్రస్థులకు (సఖా) మిత్రునివలె వారి హితచింతకుడ వగును.

మూడవది వాస్తు కళావిశేషజ్ఞులగు శిల్పుల [ఇంజినీర్ల] పక్షములో :- (వాస్తోః పతే) ఓ వాస్తుకళా విశేషజ్ఞులారా! గృహనిర్మాణకుశలురగు శిల్పులారా! ధ్యానముంచుడు. (సోమ్యానామ్) యజ్ఞము, లేక ఐశ్వర్యముల అధికారులగు గృహస్థుల (స్థూణా) గృహములకు ఆధార భూతమగు స్తంభములు మరియు గోడలు (ధ్రువా) దృఢముగ నుండవలెను. మరియు (అంసత్రమ్) గృహములకు భుజములవంటి స్తంభములు, గోడలు మున్నగువానిని రక్షకములగు పై కప్పులుకూడ సుదృఢముగ నుండవలెను. ఏలన అప్పుడప్పుడు (ద్రప్సః) వర్షజలములు (శశ్వతీనామ్) చిరకాలమునుండికూడ స్థిరమైయున్న (పురామ్) నగరములను, వానియందు నిర్మించబడిన గృహములను (భేత్తా) పగలగొట్టి కూల్చివేయునవిగయగును. ఒకవేళ మీరు మునుల గృహముల విషయములో ఏల వివరించలేదని ప్రశ్నించినచో, దానికి సమాధానమేమన (మునీనామ్) వానప్రస్థ వృత్తితో వనములందు నివసించునట్టి మునులకైతే (ఇన్ద్రః) పరమేశ్వరుడే (సఖా) మిత్రుడైయుండును. అనగా వారైతే ఒక పరమేశ్వరుని శరణమునందే స్థిరమైయుండి, బాహ్య సుఖములను కోరకుండ వనములందు వృక్షములక్రింద పర్ణశాలలలో నివసించుచుకూడ స్వయముగ సుఖముననుభవించుచుందురు. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. మొదటి రెండు వ్యాఖ్యలలో ఇంద్రుని యందు 'అంసత్ర మరియు స్థూణ' ల ఆరోపణముండుటవల్ల రూపకాలంకారములుకూడ కలవని ఎరుగవలెను. ॥3॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని గుణముల ననుసరించి ప్రజలకు ఆధారస్తంభము, శత్రుసంహారకుడు, తన రాష్ట్రప్రజల రక్షకుడు, ప్రేమరసముల గృహము, సూర్యునివలె తేజోనిధి, ఋషి, మునుల వంటి మిత్రత, హితకారకుడై యుండు రాజు మాత్రమే శ్రేష్ఠుడు. మరియు వాస్తు కళల విశేషజ్ఞులగు ఇంజినీర్ల కర్తవ్యమేమన వారు రాష్ట్రములో సుదృఢగృహనిర్మాణకుశలురగు శిల్పుల ద్వార గృహములను నిర్మింపజేయవలెననిన అవి కుండపోతగా కురియుచుండు వర్షములు, తుఫానులు మున్నగువానియందుకూడ చెక్కుచెదరకుండ, క్షతి నొందకుండ నుండు గృహములనే నిర్మింపజేయవలెను. ॥3॥

275. O Lord of our homes and bodies! Thou art like a strong pillar and armour of devotees. Thy Divine and delightful nectar (of devotion combined with knowledge) breaketh all the strongholds of physical bondage down. Thou Lord, art the Friend of the sages. Thou art like the Sun, dispelling all darkness. II3II

౨౭౬. ఋషిః – జమదగ్నిః। దేవతా – సూర్యః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ సూర్యో దేవతా.

సూర్యనామ్నా పరమేశ్వరనృపత్యాచార్యాదయః స్తూయన్తే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౭౬. బణ్మహాఀ అసి సూర్య బడాదిత్య మహాఀ అసి।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మహస్తే సతో మహిమా పనిష్టమ

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మహ్నా దేవ మహాఀ అసి ॥౪॥

ప. వి:– బట్। మహాన్। అసి। సూర్య। బట్। ఆదిత్య – ఆ – దిత్య। మహాన్ – అసి। మహః। తే। సతః। మహిమా। పనిష్టమ। మహ్నా। దేవ। మహాన్ – అసి ॥౪॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **బట్** సత్యమ్. బట్ ఇతి సత్యనామ. నిఘం...౩।౧౦. హే **సూర్య** యః సరతి వ్యాప్నోతి జానాతి వా, సువతి ఉత్పాదయతి వా సర్వం జగత్, యద్వా సుష్ఠు ఈరయతి కమ్పయతి దుష్టజనాన్ స సూర్యః తాదృశ, యద్ వా సూర్య ఇవ ప్రకాశమాన సర్వప్రకాశక జగదీశ్వర! సూర్యః సర్తేర్వా సువతేర్వా స్వీర్యతేర్వా. నిరు. ౧౨।౧౪. త్వమ్ **మహాన్** సకల బ్రహ్మాణ్డవ్యాపిత్వాద్ సుమహాన్ **అసి** విద్యసే. **బట్** సత్యమ్, హే **ఆదిత్య** అదితేః పుత్ర! అవినాశిస్వరూప పరమాత్మన్! దితిర్వినష్టిః, దో అవఖణ్డనే, అదితిః అవినష్టిః, తస్యాః పుత్రః, అతిశయేన అవినశ్వరః ఇత్యర్థః. త్వమ్ **మహాన్** పరమమహిమోపేతః **అసి** వర్తసే. హే **పనిష్టమ** అతిశయస్తుతిపాత్ర పరబ్రహ్మ పరమేశ్వర! పన్యతే స్తూయతే ఇతి పనిః, పణ వ్యవహారే స్తుతౌ చ బాహులకాదౌణాదిక ఇసిన్ ప్రత్యయః, అతిశయేన పనిః పనిష్టమః. **మహః** మహతః **సతః** సత్యస్వరూపస్య **తే** తవ **మహిమా** మహత్త్వగుణః **మహాన్** అపారః అస్తి. హే **దేవ** దానాది గుణయుక్త! **మహ్నా** మహిమ్నా, త్వమ్ **మహాన్** సర్వాతిశాయీ **అసి** విద్యసే.

అథ ద్వితీయః నృపతిపరః. **బట్** సత్యమ్, హే **సూర్య** స్వరాష్ట్రే సూర్యవద్ విద్యాప్రకాశప్రసారక రాజన్! త్వమ్ **మహాన్** దిగ్విజేతా **అసి** విద్యసే. **బట్** సత్యమ్, హే **ఆదిత్య** అదితిః పృథివీ రాష్ట్రభూమిః, తస్యాః పుత్ర! రాష్ట్రవాసిభిర్మతప్రదానద్వారా రాష్ట్రభూమేర్గర్భాదేవ నిర్వాచితత్వాత్ తస్య రాష్ట్రభూమేః పుత్రత్వమ్. త్వమ్ **మహాన్** ప్రజాపాలనరూపమహాకర్మవాన్ **అసి** వర్తసే. హే **పనిష్టమ** అతిశయవ్యవహారవిత్! **మహః సతః** ప్రజాయాః పూజ్యస్య సతః. మహ

పూజాయామ్ ధాతోః క్విబన్తస్య మహ్ శబ్దస్య షష్ఠ్యేకవచనే రూపమ్. **తే** తవ **మహిమా** గరిమా **మహాన్** అభ్యధికః అస్తి, సకలదేవానాం గుణాంశభూతత్వాత్. యథాహ మనుః - ఇన్ద్రానిలయమార్కాణామగ్నేశ్చ వరుణస్య చ. చన్ద్రవిత్తేశయోశ్చైవ మాత్రా నిర్హృత్య శాశ్వతీః. (మను. ౭ । ౪) ఇత్యాది. హే **దేవ** ప్రజానాం సుఖదాతః. త్వమ్ **మహ్నా** గుణగౌరవేణ **మహాన్** మంహనీయ కీర్తిః **అసి** భవసి.

అథ తృతీయః ఆచార్యపరః. **బట్** సత్యమ్, హే **సూర్య** ప్రకాశమయః, సూర్యః ఇవ విద్యాప్రకాశపూర్ణ ఆచార్యప్రవర ! త్వమ్ **మహాన్** మహాపాణ్డిత్యయుక్తః **అసి** విద్యసే. **బట్** సత్యమ్, హే **ఆదిత్య** ఆదిత్యబ్రహ్మచారిన్! త్వమ్ **మహాన్** మహావ్రతః **అసి** వర్తసే. హే **పనిష్టమ** అతిశయేన విద్యావ్యవహార జ్ఞాతః! **మహః సతః** శిష్యాణాం పూజ్యస్య **తే** తవ **మహిమా** మాహాత్మ్యమ్ **మహాన్** అపారః అస్తి. హే **దేవ** దివ్యగుణ ఆచార్యప్రవర! త్వమ్ **మహ్నా** విద్యాశిక్షణ కలాదిమహిమ్నా **మహాన్** గౌరవోపేతః **అసి** విద్యసే.॥౪॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః.॥౪॥

భావార్థః-బ్రహ్మాణ్డే పరమేశ్వరః, రాష్ట్రే రాజా, గురుకులే చ గురుః త్రయోఽపి మహాన్తః పరోపకారిణః కీర్తిమన్తశ్చ సన్తి. తేభ్యో యథాయోగ్యముపకారః సర్వైర్గ్రాహ్యః.॥౪॥

౨౭౬. ఈ మంత్రమునకు సూర్యుడు దేవత. ఇట్టి సూర్యనామముతో పరమేశ్వరుడు, రాజు, ఆచార్యుడు మున్నగువారి స్తుతి యొనర్చబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమేశ్వరుని పక్షములో :- (బట్) వాస్తవముగనే(సూర్య) ఏ సూర్యుడు సర్వవ్యాపకుడు, సర్వజగత్తు నుత్పన్నమొనర్చువాడు, దుష్టులను కంపింపజేయువాడో, అట్టి సూర్యునివంటి ప్రకాశకుడవు, సర్వ ప్రకాశకుడవునగు ఓ జగదీశ్వరా! (మహాన్) నీవు అత్యంత గొప్పవాడవునై (అసి) ఉన్నావు. (బట్) వాస్తవముగనే (ఆదిత్య) అవినాశి స్వరూపుడవునగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (మహాన్) మహా మహిమాన్వితుడవై (అసి) ఉన్నావు. (పనిష్టమ) అత్యంత స్తుతి పాత్రుడవగు ఓ పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరా! (మహః) మహిమాన్వితుడవు (సతః) ఐయుండియును (తే) నీయొక్క (మహిమా) మహిమ (మహాన్) అపారమైయున్నది. (మహ్నా) అట్టి మహిమచే నీవు (మహాన్) అందరికన్న గొప్పవాడవై (అసి)యున్నావు.

రెండవది రాజు పక్షములో :- (బట్) వాస్తవముగా (సూర్య) నీ రాష్ట్రములో సూర్యునివలె విద్యను ప్రకాశపరచు ఓ రాజా! నీవు (మహాన్) మహా దిగ్విజేతవునై (అసి) ఉన్నావు. (బట్) నిజముగనే (ఆదిత్య) రాష్ట్ర భూమిపుత్రులు, అనగా రాష్ట్రవాసుల ద్వారా అభిప్రాయము అనగా ఓటుద్వారా రాజ్యమునుండియే ఎన్నుకొనబడిన ఓ రాజా! నీవు (మహాన్) ప్రజాపాలనరూప మహా

కర్మణ్యుడవై (అసి) ఉన్నావు. (పనిష్టమ) వ్యవహార దక్షుడవునగు ఓ రాజా! (మహః సతః) ప్రజలకు పూజనీయుడవై యుండియును (తే) నీయొక్క (మహిమా) గొప్పతనము (మహాన్) చాల గొప్పదైయున్నది. ఏలన నీయందు [మనుస్మృతి ౭-౪ ననుసరించి] ఇంద్రుడు, వాయువు, యముడు, సూర్యుడు మున్నగు సకల దేవతల గుణములు విద్యమానమైయున్నవి. (దేవ) ప్రజలకు సుఖముల నిచ్చునట్టి ఓ రాజా! నీవు (మహ్నా) గొప్ప గుణముల గౌరవకారణమున (మహాన్) కీర్తిశాలివై (అసి) ఉన్నావు.

మూడవది ఆచార్యుని పక్షములో :- (బట్) వాస్తవముగనే (సూర్య) ప్రకాశమయ సూర్యునివలె విద్యాప్రకాశముచే పరిపూర్ణుడవగు ఓ ఆచార్యవరా! నీవు (మహాన్) గొప్ప పాండిత్యముచేగూడినవాడవై (అసి) ఉన్నావు (బట్) సత్యముగా (ఆదిత్య) సూర్యునివంటి ఓ బ్రహ్మచారీ! నీవు (మహాన్) మహావ్రతములననుష్ఠించువాడవై (అసి) ఉన్నావు. (పనిష్ఠమ) అత్యధిక విద్యావ్యవహారముల నెరిగినవాడవు (మహః సతః) నీ శిష్యులకు పూజ్యుడవునగు (తే) మీ యొక్క (మహిమా) మహిమలు (మహాన్) అపారమైనవి. (దేవ) దివ్యగుణములు గలిగిన ఓ ఆచార్యా! నీవు (మహ్నా) విద్య, శిక్షణకళా మున్నగువాని మహిమలచే గొప్పగౌరవశాలివై (అసి) ఉన్నావు. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- బ్రహ్మాండములో పరమేశ్వరుడు, రాష్ట్రములో రాజు మరియు గురుకులములో గురువు. ఈ ముగ్గురు మాత్రమే మహనీయులు, పరోపకారులు మరియు కీర్తిమంతులై యున్నారు. వారితో యథాయోగ్యముగ ఎల్లరును ఉపకారమును పొందవలెను. ॥౪॥

276. Verily O Creator of the world, Thou art Great truly O self-resplendent Immortal Supreme Being, Thou at great. O most admired for greatness of Thy majesty, God, by Thy glory, Thou art Great. II4II

౨౭౭. ఋషిః - దేవాతిథిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనృపత్యాచార్యాణాం సఖ్యస్య ఫలమాహ.

౩౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౭౭. అశ్వీరథీ సురూప ఇద్ గోమాం యదిన్ద్ర తే సఖా।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
శ్వాత్రభాజా వయసా సచతే సదా చన్ద్రైర్యాతి సభాముప ॥౫॥

విజ్ఞానశాలి, శీఘ్రముగ నొనర్చబడునట్టి కర్మలుగల (వయసా) ఆయువుతో (సచతే) కూడియుండువారగుదురు. మరియు అట్టివారు (చన్ద్రైః) చంద్రునివంటి ఆహ్లాదక గుణములతో గూడినవారై (సభామ్) ప్రజల సభ, విద్వాంసుల సభ మరియు రాజసభలందు (ఉపయాతి) వెళ్లదగినవారైయుందురు. ॥౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౫॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు పరమాత్మ, రాజు మరియు ఆచార్యులతో మైత్రినిగలిగియుందురో వారు పురుషార్థులు, బలశాలురు, ఉత్తమ వ్యాఖ్యాతలు, మేధావులు, రథములు, అశ్వములు, గోసంపదలు, ప్రాణవంతులు, ధనవంతులు విజ్ఞానవంతులు, కార్యశూరులు, గుణశాలురు, ఆయుష్మంతులుగానై ప్రజలనేతృత్వమును వహించుచు జనసభలు, విద్వత్సభలు మరియు రాజసభలలో ప్రతిష్ఠను పొందగలుగుదురు. ॥౫॥

277. O Lord! when a man becomes Thy friend of devotee, he being of fair form, full of knowledge and noble speech hath vital power that gives him strength and then he enters the assembly, in the company of brilliant learned men. II5II

౨౭౮. ఋషిః – పురుహన్మా। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరస్య మహిమానమాహ.

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨

౨౭౮. యద్ద్యావ ఇన్ద్ర తే శతం శతం భూమీరుత స్యుః।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨

న త్వా వజ్రిన్త్సహస్రం సూర్యా అను న జాతమష్ట రోదసీ ।౬॥

౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩౨ ౩ ౨ ౩

ప. వి:–యత్। ద్యావః। ఇన్ద్ర। తే। శతమ్। శతమ్। భూమీః – ఉత। స్యుః। న। త్వా। వజ్రిన్।

౧ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩౧ ౨

సహస్రమ్। సూర్యాః। అను। న। జాతమ్। అష్ట। రోద సీఇతి ।౬॥

పదార్థః- హే **వజ్రిన్** వజ్రధర ఇవ సర్వేషాం సూర్యచన్ద్రపర్జన్యాదీనాం యథానియమం సంచాలయితః **ఇన్ద్ర** మహామహిమ పరమేశ్వర! **యత్** యది **తే** తవ, త్వద్రచితా ఇత్యర్థః **ద్యావః**

[illegible] ॥౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు ॥౫॥

భావార్థము :- [illegible] ॥౫॥

277. O Lord! when a man becomes Thy friend of devotee, he being of fair form, full of knowledge and noble speech hath vital power that gives him strength and then he enters the assembly, in the company of brillant learned men. ॥5॥

౨౭౮. ఋషిః - పురుహన్మా। దేవతా - ఇన్ద్రః॥

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః॥

అథ పరమేశ్వరస్య మహిమానమాహ.

౨౭౮. యద్ద్యావ ఇన్ద్ర తే శతం శతం భూమీరుత స్యుః ।
న త్వా వజ్రిన్త్సహస్రం సూర్యా అను న జాతమష్ట రోదసీ ॥౬॥

ప. పా:- యత్ । ద్యావః । ఇన్ద్ర । తే । శతమ్ । శతమ్ । భూమీః - ఉత । స్యుః । న । త్వా । వజ్రిన్ । సహస్రమ్ । సూర్యాః । అను । న । జాతమ్ । అష్ట । రోదసీ ఇతి ॥౬॥

పదార్థః- హే **వజ్రిన్** వజ్రధర ఇవ సర్వేషాం సూర్యచన్ద్రపృథివ్యాదీనాం [illegible] **ఇన్ద్ర** మహామహిమ పరమేశ్వర! **యత్** యది **తే** తవ, [illegible] **ద్యావః**

ద్యులోకాః **శతమ్** శతసంఖ్యకాః, **ఉత** అపి చ **భూమీః** భూమయః. భూమి శబ్దాజ్జసి భూమయః ఇతి ప్రాప్తే పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **శతమ్** శతసంఖ్యకాః **స్యుః** భవేయుః, కిం చ **సూర్యాః** ఆదిత్యాః **సహస్రమ్** సహస్రసంఖ్యకాః స్యుః, తథాపి **త్వా** త్వామ్ **న** నైవ **అను** అన్వశ్నువతే, **న** నైవ **రోదసీ** రోదస్యోః, ద్యావాపృథివ్యోర్మధ్యే. సప్తమీద్వివచనే 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭ । ౧ । ౩౯ ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘాదేశః. **జాతమ్** ఉత్పన్నం వాయుపర్జన్యగిరినిర్ఝరసరిత్సాగరాదికం సర్వమపి **అష్ట** అష్ట, మహిమ్నా త్వామ్ అశ్నుతే. అశూ వ్యాప్తౌ ధాతోర్లఙర్థే లుఙి అనిట్పక్షే ఛన్దసి అడాగమాభావే ప్రథమపురుషైకవచనే రూపమ్. తవ మహిమా సర్వాతిశాయీ వర్తత ఇతి భావః. ఋషిరప్యాహ - జ్యాయాన్ పృథివ్యా జ్యాయానన్తరిక్షాద్ జ్యాయాన్ దివో జ్యాయానేభ్యో లోకేభ్యః. ఛాం. ఉ. 3 । ౧౪ । 3. ఇతి. ॥౬॥

అత్ర ద్యుభూమిసూర్యాణాం శతసహస్రసంఖ్యాఽసమ్బన్ధేఽపి తత్సమ్బన్ధవర్ణనాద్ అసమ్బన్ధే సమ్బన్ధరూపాఽతిశయోక్తిరలఙ్కారః. కిఞ్చ, ఉపమానేభ్య ఉపమేయస్యాధిక్యవర్ణనాద్ వ్యతిరేకోఽపి. 'శతం, శతం' ఇత్యత్ర చ లాటానుప్రాసః. ।౬॥

భావార్థః- ఉషాః సూర్యశ్చన్ద్రస్తారకా భూమిర్నద్యః పర్వతాః సముద్రా వృక్షా వనస్పతయోఽహోరాత్రా ఋతవః సంవత్సరః సర్వాణ్యేతాని శత - సహస్ర - లక్షసంఖ్యాన్యపి భూత్వా పరమేశ్వరస్య మహిమానం నాప్తుం శక్నువన్తి. ।౬॥

౨౭౮. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని మహిమ వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(వజ్రిన్) వజ్రధారివలె సకల సూర్యుడు, చంద్రుడు, మేఘములు మున్నగువానిని నియమములో నడుపునట్టి (ఇంద్ర) మహామహిమలుగల ఓ పరమేశ్వరా! (యత్) ఒకవేళ (తే) నీవు రచించినట్టి (ద్యావః) ద్యులోకములు (శతమ్) నూర్లకొలది (ఉత) మరియు (భూమీః) భూములుకూడ (శతమ్) వందలకొలది (స్యుః) యై పోవుగాక (సూర్యాః) సూర్యులు (సహస్రమ్) వేలకొలది యగునుగాక! ఐనను అవి (త్వా) నీకు (న అను) అణువుమాత్రమైనను సరికాజాలవు (న రోదసీ) భూమ్యాకాశముల మధ్య (జాతమ్) ఉత్పన్నమైన వాయువు, మేఘములు, పర్వతములు, చెరువులు, నదులు, సాగరములు మున్నగున వేవి కలవో అవియన్నియును (అష్ట) నీ మహిమయొక్క అంతు లేక చివరను పొందజాలవు, అనగా నీ మహిమ అపారమై యున్నది. ।౬॥

ఈ మంత్రములో ద్యౌ, భూమి మరియు సూర్యునితో 'శతం' మరియు 'సహస్రం'ల సంబంధములో వర్ణించబడియున్నది. అసంబంధములో సంబంధరూప అతిశయోక్తి అలంకారము గలదు. తోడ్తో ఉపమానములచే ఉపమేయముయొక్క ఆధిక్యవర్ణన యుండుటచే వ్యతిరేకాలంకారముకూడ కలదు. 'శతం, శత'లో లాటానుప్రాసము కలదు. ।౬॥

భావార్థము :- ఉష, సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు, భూమి, నదులు, పర్వతములు, సముద్రములు, వృక్షములు, వనస్పతులు, దివారాత్రములు, ఋతువులు, సంవత్సరములన్నియును వందలు, వేలు మరియు లక్షలకొలదియై యున్నను అవన్నియును పరమేశ్వరుని మహిమను పొందజాలవు. ॥౬॥

278. O God, Destroyer of all evil and Punisher of the wicked! Were there a hundred heavens and a hundred earths, and in addition to them a thousand suns, they could not match Thee; for Thou encirelest heaven and earth. II6II

౨౭౯. ఋషిః – దేవాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ దిశి దిశి పరమేశ్వరో నృభిరాహూయత ఇత్యాహ.

౧ ౨ 3 ౨ఉ 3 ౨3క ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
౨౭౯. యదిన్ద్ర ప్రాగపాగుదఙ్ న్యగ్వా హూయసే నృభిః ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3౧ ౨ 3 ౧ ౨
సిమా పురూ నృషూతో అస్యానవేఽసి ప్రశర్ధ తుర్వశే ॥౭॥

౨ 3 ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర 3
ప. వి:–యత్ – ఇన్ద్ర । ప్రాక్ – అపాక్ – అప –అక్ । ఉదక్ – ఉత్ – అక్ ।
౧౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర 3
న్యక్–ని – అక్ । వా । హూయసే । నృభిః । సిమా । పురు। నృషూతః – నృ – సూతః । అసి–
౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
ఆన వే । అసి । ప్రశర్ధ – ప్ర – శర్ధ । తుర్వశే ॥౭॥

పదార్థః- **యత్** యస్మాత్, హే **ఇన్ద్ర** జగదీశ్వర! త్వమ్ **ప్రాక్** పూర్వస్యాం దిశి, **అపాక్** పశ్చిమాయాం దిశి, **ఉదక్** ఉత్తరస్యాం దిశి, **న్యక్ వా** దక్షిణస్యాం దిశి చ. వా ఇతి సముచ్చయార్థో నిరుక్తే ప్రోక్తః. నిరు. ౧ । ౪. **నృభిః** స్తోతృజనైః **హూయసే** ఆహూయసే, గీయసే ఇత్యర్థః, తత్ తస్మాత్ **నృషూతః** నృభిః తైః స్తోతృభిః సూతః ప్రేరితః ప్రచారితః త్వమ్. సూతః ఇతి షూ ప్రేరణే ఇత్యస్య రూపమ్. సంహితయాం 'పూర్వపదాత్. అ. ౮ । 3 । ౧౦౬' ఇతి మూర్ధన్యాదేశః. **పురు** బహుషు రూపేషు, సంహితాయాం ఛాన్దసో దీర్ఘః. **సిమా** సిమస్మిన్ సర్వత్ర. సిమ ఇతి సర్వనామ సర్వపర్యాయః. 'సుపాం సులుక్... అ. ౭ । ౧ । ౩౯' ఇతి సప్తమ్యా ఆకారాదేశః. **ఆనవే** అనితి ప్రాణితి ఇతి అనుః, ప్రశస్తప్రాణో జనః, తస్యాపత్యే మానవసన్తతౌ ఇత్యర్థః. అనురితి మనుష్యనామ. నిరు. ౨। 3. **అసి** విద్యసే, విదితో భవసి. కిఞ్చ, హే **ప్రశర్ధ** ప్రకర్షేణ శర్ధయితః పరాభిభావుక! ప్ర పూర్వస్య

శృధు ప్రసహనే ఇత్యస్య రూపమ్. త్వమ్ **తుర్వశే** యః తుర్వతి హినస్తి విఘ్నబాధాజాలం స తుర్వశః పురుషార్థీ జనః తస్మిన్, తత్సాహాయ్యార్థమిత్యర్థః. తుర్వశ ఇతి మనుష్యనామ. నిఘం...౨।3. తుర్వీ హింసార్థః తతః అశచ్ ప్రత్యయః, **అసి** తత్సాహాయ్యార్థం విద్యమానో భవసి.॥౭॥

భావార్థః-దిశి దిశి పరమాత్మనః ప్రచారోఽస్మాభిర్విధేయః, తదైవ మానవజాతేః కళ్యాణం భవితు మర్హతి.॥౭॥

అత్ర సాయణస్య 'అనవే అనుర్నామ రాజా తస్య పుత్రే రాజర్షౌ', 'తుర్వశే ఏతత్సంజ్ఞే చ రాజని' ఇతి వ్యాఖ్యానం న సమఞ్జసం, సృష్ట్యాదౌ ప్రాదుర్భూతేషు వేదేషు పశ్చాద్వర్తినో మానవేతిహాసస్యాసంభవాత్, నిఘణ్టౌ చ అను - తుర్వశయోః మనుష్యనామసు పాఠాత్.

౨౭౯. ఈ మంత్రములో సకలదిశలందును పరమేశ్వరుడు మానవులచే పిలుచుకొనబడుచుండును.

పదార్థము :-(యత్) ఏలన (ఇంద్ర) ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (ప్రాక్) తూర్పుదిశయందు (అపాక్) పశ్చిమదిశయందు (ఉదక్) ఉత్తరదిశయందు (న్యక్ వా) మరియు దక్షిణ దిశలో (నృభిః) స్తోతల ద్వారా (హూయసే) పిలుచుకొనబడుదువు. మరియు మహిమాగానముల నొనర్చబడుచుందువు. ఈ కారణమున (నృషూతః) అట్టి స్తోతలద్వార ప్రేరితుడవు, ప్రచారితుడవుగనైన నీవు (పురు) అనేక రూపములుగనైనవాడవై (సిమా) సర్వత్ర (అనవే) మానవజాతియందు (అసి) విదితమగుచుందువు (ప్రశర్ధ) ప్రకృష్టరూపములో శత్రువులను పరాస్తమొనర్చువాడా! నీవు (తుర్వశే) మనుష్యుల మార్గములందు అడ్డుతగులుచుండువారిని దండించి పురుషార్థులందు వారి సహాయముకొరకు (అసి) సిద్ధముగనుందువు.॥౭॥

భావార్థము :-'దిశ దిశ'లందు మనము పరమేశ్వరుని ప్రచార మొనర్చవలసియుండును. అప్పుడే మానవ జాతికి శుభములు గలుగ గలవు.॥౭॥

ఈ మంత్రముపై సాయణుడిటుల వ్రాసినాడు. 'అను' అనుపేరుగల ఒకరాజుండెను. ఆతను రాజర్షి పుత్రుడు ఆనకుడనువా డుండెను. ఇంకను 'తుర్వశు'డను ఒక రాజుకూడయుండెను. సాయణుని ఈ వ్యాఖ్యానము అసంగతమైయున్నది. ఏలన సృష్ట్యాదిలో ప్రాదుర్భావమైన వేదముల పరివర్తిత మానవుల ఇతిహాసము అసంభవమైయున్నది. నిఘంటువులో 'అను' మరియు 'తుర్వశ' అను నామములు మనుష్యవాచకనామములలో పఠితమై యుండుటచే ఐతిహాసిక నామములు కాజాలవు.

279. O Lord! When Thou art invoked by the people residing in the East, the West, the North and the South or downwards, Thou art always near at hand in all places. O Destroyer of all evil! Thou being invoked by men in various ways, art present within all mankind. II7II

౨౮౦. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరే శ్రద్ధయా కిం ప్రాప్యత ఇత్యాహ.

౧ ౨ర ౩౧ ౨ర
౨౮౦. కస్తమిన్ద్ర త్వా వసవా మర్త్యో దధర్షతి ।

౩౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩౨ ౩౧ ౨ర
శ్రద్ధా హి తే మఘవన్పార్యే దివి వాజీ వాజం సిషాసతి ॥౮॥

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి: –కః। తమ్। ఇన్ద్ర। త్వావసో। త్వా – వసో। ఆ। మర్త్యః। దధర్షతి। శ్రద్ధా – శ్రత్ –
౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౨ ౩౨ ౧౨ర ౩
ధా। హి। తే। మఘవన్। పార్యే। దివి। వాజీ। వాజమ్। సిషాసతి ॥౮॥

పదార్థః-హే **త్వావసో** అపరస్య కస్యచిద్ వాసకస్యాభావాత్ త్వమేవ వసుః వాసకో యస్య తథావిధ , స్వాత్మనిర్భర ఇత్యర్థః. **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! **కః మర్త్యః** కః మనుష్యః, న కోఽపీత్యర్థః తమ్ **ఆదధర్షతి** తమ్ ఆధర్షితుమ్ ఉత్సహతే. ఆఙ్పూర్వస్య ధృష ప్రసహనే ఇత్యస్య సన్నన్తం రూపమిదమ్. యః హే **మఘవన్** ఐశ్వర్యవన్ **పార్యే దివి** పారయితవ్యే సమ్పూర్ణే దినే. దివా దివేదివే ఇతి దిన నామసు పఠితత్వాత్, నిఘం. ౧। ౯, దివ్ శబ్దః దినవాచకః. **తే** త్వాం ప్రతి **శ్రద్ధా హి**, శ్రద్ధయా శ్రద్ధా ధారణేన ఖలు. 'సుపాం సులుక్.... అ. ౭। ౧। ౩౯'. ఇతి తృతీయాయా ఆకారాదేశః. **వాజీ** అన్నధనవిద్యాధ్యాత్మబలాదిమాన్ సన్ **వాజమ్** అన్నధన విద్యాధ్యాత్మబలాదికమ్ **సిషాసతి** అన్యేభ్యః సనితుం దాతుమిచ్ఛతి. షణు దానే, తనాదేః సని రూపమ్.॥౮॥

భావార్థః-యో దివానిశం పరమేశ్వరే శ్రద్ధాం విధాయ తత్కృపయాఽన్నధనవిద్యా బలవేగాదికం ప్రాప్య సత్పాత్రేభ్యస్తద్ దదాతి తం పరోపకారిణం సర్వే జనా ఆద్రియన్తే.॥౮॥

౨౮౦. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయందు శ్రద్ధయుంచుటవల్ల లాభమేమియను విషయముండును.

పదార్థము :-(త్వావసో) ఇతరనివాసకులెవ్వరును లేనందున స్వయముగ తానే నివాసకుడైనట్టి ఆత్మ నిర్భరుడవైన (ఇంద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (కః మర్త్యః) ఇంకెవ్వరు (తమ్ ఆ దధర్షతి) నీకు సాటిరాగలరు? (మఘవన్) ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమాత్మా! (పార్యే దివి) తరింపజేయదగినవాడు దినమంతయును (తే) నీ యెడ (శ్రద్ధా) శ్రద్ధ ద్వారానే నిశ్చయముగ (వాజీ) అన్నము, ధనము, విద్య, ఆత్మబలము మున్నగు వానితోగూడ (వాజమ్) అన్నము, ధనము, విద్య ఆత్మబలము మున్నగువానిని (సిషాసతి) ఇతరులకు గూడ ఈయవలయును.॥౮॥

భావార్థము :- రాత్రింబవళ్లు పరమేశ్వరునియందు శ్రద్ధగలిగియుండి, ఆయన కృపవల్ల అన్నము, ధనము, విద్య, బలము, వేగము మున్నగువానిని పొంది సత్పాత్రులకు వానిని దానమొనర్చు పరోపకారిని ఎల్లరును ఆదరణ మొనర్చుచుందురు. ॥౮॥

280. O Support of the universe! What man can overcome Thee that art Omnipresent? O Possessor of all wealth, a wise yogi endowed with truth and living in the Perfect Divine Light, always desires to defuse the knowledge. II8II

౨౮౧. ఋషిః - భరద్వాజః। దేవతా - ఇన్ద్రాగ్నీ।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్రాగ్నీ దేవతే. ప్రహేలికయా శ్రద్ధోషర్విద్యుదాదయో వర్ణ్యన్తే.

౨౮౧. ఇన్ద్రాగ్నీ అపాదియం పూర్వాగాత్పద్వతీభ్యః ।
హిత్వా శిరో జిహ్వయా రారపచ్చరత్త్రింశత్ పదాన్యక్రమీత్ ॥౯॥

ప. వి: - ఇన్ద్రాగ్నీ - ఇన్ద్ర - అగ్నీ ఇతి । అపాత్ - అ - పాత్ । ఇయమ్ । పూర్వా - ఆ । అగాత్ । పద్వతీభ్యః । హిత్వా । శిరః । జిహ్వయా । రారపత్ । చరత్ । త్రింశత్। పదాని - అక్రమీత్ ॥౯॥

పదార్థః- **ప్రథమః** శ్రద్ధాపక్షే. ఇన్ద్రాగ్నీ సమ్బోధ్య పూర్వస్మిన్ మన్త్రే ప్రోక్తా శ్రద్ధా వర్ణ్యతే. 'సా హి జననీవ యోగినం పాతి' ఇతి యోగభాష్యే (యోగ౧।౨౦) వేదవ్యాసః. అథ మన్త్రార్థః. హే **ఇన్ద్రాగ్నీ** పరమాత్మ జీవాత్మానౌ ! యువయోః సాన్నిధ్యాత్. ఆమన్త్రితత్వాత్ షాష్ఠేన 'ఆమన్త్రితస్య చ. అ. ౬।౧।౧౯౮' ఇతి సూత్రేణాద్యుదాత్తత్వమ్, న చాష్టమికః (అ. ౮।౧।౧౯) ప్రవర్తతే పాదా దిత్వాత్. **అపాత్** పాదరహితాపి సతీ **ఇయమ్** ఏషా పూర్వమన్త్రోక్తా శ్రద్ధా **పద్వతీభ్యః** పాదసహితాభ్యః ప్రజాభ్యః **పూర్వా** పూర్వగామినీ సతీ **ఆ అగాత్** సమాగతాస్తి. **శిరః** మూర్ధానమ్ **హిత్వా** త్యక్త్వాపి, శిరోరహితాపీత్యర్థః. ఓహాక్, త్యాగే, క్త్వాప్రత్యయే 'జహాతేశ్చ క్త్వి. అ. ౭।౪।౪౩' ఇతి ధాతోర్హిః ఆదేశః. ఇయమ్ **జిహ్వయా** రసనయా **రారపత్** లాలపత్ యథా స్యాత్ తథేవ, ఇతి లుప్తోపమమ్. స్వం సన్దేశం వదన్తీవేత్యర్థః. రప వ్యక్తాయాం వాచి ఇతి ధాతో ర్యఙ్లుగన్తస్య శతరి రూపమ్. చరత్ విచరతి. చర గతిభక్షణయోః, లేటి రూపమ్. సైషా **త్రింశత్పదాని** శరీరవర్తీని దశేన్ద్రియాణి, దశప్రాణాః, పఞ్చకోశాః, ఆత్మసహితమహఙ్కారచతుష్టయమ్ ఇత్యేతాని త్రింశదపి స్థానాని **అక్రమీత్** అభి వ్యాప్నోతి.

అథ ద్వితీయః ఉషః పక్షే. ఉషా వర్ణ్యతే. హే **ఇన్ద్రాగ్నీ** బ్రాహ్మణ క్షత్రియౌ! బ్రహ్మక్షత్రే వా ఇన్ద్రాగ్నీ. కౌ. ౧౧।౮. **అపాత్** పాదరహితాపి **ఇయమ్** ఏషా ఉషాః **పద్వతీభ్యః** పాదసహితాభ్యః సుప్తాభ్యః ప్రజాభ్యః **పూర్వా** జాగరితా సతీ **ఆ అగాత్** ఆగతాస్తి. ఏషా **శిరః హిత్వా** శిరస్త్యక్త్వా, శిరో వినాపి **జిహ్వయా** జిహ్వాసదృశ్యా ప్రభయా **రారపత్** జాగరణస్య సన్దేశం భూయో భూయో వదన్తీవ **చరత్** విచరతి. **త్రింశత్ పదాని** అహోరాత్రస్య త్రింశన్ముహూర్తాన్ **అక్రమీత్** వ్యతిక్రమ్య సమాయాతాస్తి. ఏకైకమహోరాత్రం వ్యతియాప్య పునరుషస ఆవిర్భావో భవతి, తస్మాదిదముచ్యతే.

అథ తృతీయో విద్యుత్పక్షే. విద్యుద్ వర్ణ్యతే. హే **ఇన్ద్రాగ్నీ** రాజప్రజాజనౌ! పశ్యతమ్, **అపాత్** పాదరహితాపి **ఇయమ్** ఏషా విద్యుత్ **పద్వతీభ్యః** పాదసహితాభ్యః మనుష్యమృగాదిప్రజాభ్యః **పూర్వా** తీవ్రగామినీ సతీ **ఆ అగాత్** అస్మదుపయోగాయ అస్మాన్ ప్రాప్తాస్తి. ఏషా **శిరః హిత్వా** శిరో వినాపి **జిహ్వయా** సన్దేశవాహక విద్యుత్తారయన్త్రకలయా **రారపత్** భూయో భూయః సన్దేశప్రేషకస్య సన్దేశం వదన్తీ **చరత్** చలతి. సైషా **త్రింశత్ పదాని** మాసస్య త్రింశదపి దినాన్యభివ్యాప్య **అక్రమీత్** ప్రకాశప్రదాన సన్దేశవహనయన్త్రచాలనాది వ్యాపారేషు పదం నిధత్తే. ॥౯॥

'అపాత్ సతీ పద్వతీభ్యః పూర్వాగాత్, శిరోరహితా సతీ జిహ్వయా రారపత్' ఇతి వినాహేతుం కార్యోత్పత్తివర్ణనాద్ విభావనాలఙ్కారః. నామగ్రాహం వినా సంకేతైః సూచనాత్ ప్రహేలికాలఙ్కారోఽపి.॥౯॥

భావార్థః-శ్రద్ధయా ధారణేన ధర్మే ప్రవృత్తిర్వ్యైయక్తికీసామాజికీ చోన్నతిర్భవతి. ఉషా జాగరణ సన్దేశం ప్రయచ్ఛతి. విద్యుతః ప్రయోగేణ రాత్రావపి దివసవత్ ప్రకాశః ప్రాప్యతే, దూరభాష - ఆకాశవాణీ - క్షకిరణ భారోత్తోలక - అస్త్రప్రక్షేపకాది వివిధయన్త్రాణి భూ-జలాన్తరిక్షయానాని చ సంచాల్యన్తే. ఏవం శ్రద్ధా, ఉషాః, విద్యుచ్చ సర్వేభ్యో జనేభ్యోఽతిలాభకర్యః సన్తీతి తాసాం యథోచితముపయోగః సర్వైర్విధేయః.॥౯॥

౨౧౧. ఈ మంత్రమునకు ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతయై యున్నాడు. ప్రశ్నద్వార శ్రద్ధ, ఉష విద్యుత్తుమున్నగువాని వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- మొదట శ్రద్ధపక్షములో :- (ఇన్ద్రాగ్నీ) పరమాత్మా మరియు జీవాత్మా! మీ సాన్నిధ్యముచే (అపాత్) పాదములులేనివారుకూడ (ఇయమ్) ఈ మొదటి మంత్రములో వర్ణించబడిన శ్రద్ధ (పద్వతీభ్యః) పాదములుగల ప్రజలకన్న (పూర్వా) ముందుగా నడుచువారైయుండియు (ఆ అగాత్) వచ్చిచేరినారు. (శిరః) శిరమును (హిత్వా) వదిలియును, అనగా శిరములేనివిగ యుండియును (జిహ్వయా) నాలుకచే (రారపత్) మరల మరల మాట్లాడుచున్నటులనే అనగా తన సందేశమును వినిపించుచున్నటుల (చరత్) విహరించుచుండును. మరియు నిది (త్రింశత్ పదాని) శరీరమునందలి పది ఇంద్రియములు, పదిప్రాణములు, ఐదు కోశములు మరియు ఆత్మతోగూడ అహంకార చతుష్టయము ఈ ముప్పది స్థానములను (అక్రమీత్) వ్యాప్తపరచుచున్నది.

రెండవది ఉషపక్షములో :- (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఓ బ్రాహ్మణ మరియు క్షత్రియులారా! (అపాత్) కాళ్లులేనిదైయుండియును (ఇయమ్) ఈ ఉష (పద్వతీభ్యః) నిదురించుచున్న ఈ పాదములు గల ప్రజలను (పూర్వా) మొదట మేల్కొలుపుచు (ఆ అగాత్) వచ్చినది. ఈ ఉష (శిరః) శిరసును (హిత్వా) వదలివేసియును అనగా శిరములేకుండనే (జిహ్వయా) నాలుకవంటి తన ప్రకాశముచే (రారపత్) జాగరణ సందేశమును మరల మరల ఇచ్చుచు (చరత్) విచారించుచున్నది. (త్రింశత్ పదాని) అహోరాత్రముల ముప్పది ముహూర్తములను (అక్రమీత్) దాటివచ్చినది. ఏలన పూర్తిగా ఒక అహోరాత్రము తరువాత 'ఉష' మరల ప్రాదుర్భావమగుచుండును.

మూడవది విద్యుత్తు పక్షములో :- (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఓ రాజా, ప్రజలారా! చూడుడు (అపాత్) పాదములు లేకుండియును (ఇయమ్) ఈ విద్యుత్తు (పద్వతీభ్యః) పాదములు గల మనుష్యులు, పశువులు మున్నగు వానికన్నను (పూర్వా) తీవ్రగమనము గలిగియుండియును (ఆ అగాత్) మన ఉపయోగముకొరకు మనకు ప్రాప్తించినది. ఈ విద్యుత్తు (శిరః హిత్వా) శిరస్సు లేకుండకూడ (జిహ్వయా) సందేశవాహక విద్యుత్తు తీగల యంత్రములద్వార (రారపత్) మరల మరల సందేశములను పంపించుచు సందేశములను వినిపించుచు (చరత్) తీగలలో నడుచును. (త్రింశత్ పదాని) నెలయందలి ముప్పది దినములనుకూడ వ్యాప్తపరచి (అక్రమీత్) ప్రకాశ ప్రదానము, సందేశవాహనము, యంత్రచాలనము మున్నగు కార్యములందు పాదముల నుంచును. అనగా ఈ కార్యములను పూర్తిచేయుచుండును.।౯॥

ఈ మంత్రములో పాదములు లేకుండ యుండియును పాదములు గలిగియుండినవారికంటె పూర్వమే చేరిపోవును. తల లేకుండ యుండియును నాలుక ద్వారా చెప్పుచుండును. ఇచ్చట కారణములేకుండనే కార్యోత్పత్తియొక్క వర్ణనయుండుటవల్ల 'విభావనా' అలంకారము గలదు. శ్రద్ధ, ఉష, విద్యుత్తు మున్నగువానియందు ఎద్దాని పేరైనను తీసికొనకుండా సంకేతములతో సూచననిచ్చుకారణమున ప్రహేళికాలంకారముకూడ కలదు.।౯॥

భావార్థము :- శ్రద్ధయొక్క ధారణముచే ధర్మమునందు ప్రవృత్తి, వైయక్తిక మరియు సామాజిక ఉన్నతియగును. 'ఉష' జాగరణసందేశమునిచ్చుచున్నది. విద్యుత్తుయొక్క ప్రయోగముండుటవల్ల రాత్రులందును పగలువలె ప్రకాశప్రాప్తి గలుగుచుండును. మరియు దూరభాషణయంత్రము, ఆకాశవాణి యంత్రము, ఎక్సరే యంత్రము, బరువులను పైకెత్తుట, అస్త్రములను ప్రయోగించుట మున్నగు వివిధ యంత్రములు; స్థలయానములు, జలయానములు మరియు విమానములు నడిపించబడును. ఈ ప్రకారముగ శ్రద్ధ, ఉష మరియు విద్యుత్తు మానవులందరకును అతిలాభదాయకములుగ నున్నవి. కావున వానిని యథోచితముగ ఎల్లరును ఉపయోగించుకొనవలెను.।౯॥

281. This my faith (Shraddha) has no feet, yet it can reach God known as Indra (Lord) and Agni-the Supreme (Leader) and earlier than the people having

feet. This love of God keeps the tongue engaged in repeating the names of the Lord, whether life remains or not. Through out all the 30 days of the month, it is engaged in doing noble deeds. II9II

౨౮౨. ఋషిః - బాలఖిల్యాః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమేశ్వర నృప విద్వాదాదయ ఆహూయన్తే.

౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨
౨౮౨. ఇన్ద్ర నేదీయ ఏ దిహి మితమేధాభిరూతిభిః ।

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩౧౨౩౧ ౨ ౩ ౧౨
ఆ శన్తమ శన్తమాభిరభిష్టిభిరా స్వాపే స్వాపిభిః ॥౧౦॥

౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨
ప. విః - ఇన్ద్ర। నేదీయః। ఆ - ఇత్। ఇహి। మితమేధాభిః - మిత - మేధాభిః। ఊతిభిః।

౩ ౧౨ర ౧౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨
ఆ। శన్తమ। శన్తమాభిః। అభిష్టిభిః। ఆ। స్వాపే - సు - ఆపే। స్వాపిభిః - సు - ఆపిభిః ॥౧౦॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర రాజన్ విద్వన్ వా! త్వమ్ **మితమేధాభిః** పరిపూర్ణప్రజ్ఞాభిః **ఊతిభిః** రక్షాభిః సహ **నేదీయః** ఇత్ అస్మాకం నికటతరమ్ ఏవ. అన్తిక శబ్దాదీయసుని 'అన్తికబాఢయోర్నేదసాధౌ' అ. ౫। ౩। ౬౩ ఇతి అన్తికస్య నేదాదేశః. **ఆ ఇహి** ఆగచ్ఛ. హే **శన్తమ** అతిశయేన సుఖయితః ! త్వమ్ **శన్తమాభిః** అతిశయేన సుఖయిత్రీభిః **అభిష్టిభిః** ప్రాప్తిభిః సహ. ఇష్టిః ప్రాప్తిః, ఇషగతౌ. అభి పూర్వాత్ ' ఏమన్నాదిషు ఛన్దసి పరరూపం వాచ్యమ్'. అ. ౬।౧।౯౪ వా ఇతి పరరూపమ్. **ఆ** ఆ ఇహి ఆగచ్ఛ. హే **స్వాపే** సుబన్ధూభూత! త్వమ్ **స్వాపిభిః** సుబన్ధుత్వైః సహ **ఆ** ఆ ఇహి ఆగచ్ఛ. ఉపసర్గావృత్తేః క్రియాపదావృత్తిః స్వత ఏవ భవతీతి వైదికభాషాయాః శైలీ. ॥౧౦॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. దకారతకారమకారాణామ్ 'భి' ఇత్యస్య చావృత్తౌ, 'రభి - భిరా' ఇత్యత్ర చ వృత్త్యనుప్రాసః. 'శన్తమ, శన్తమా', 'స్వాపే, స్వాపి' ఇత్యత్ర చ ఛేకానుప్రాసః. ॥౧౦॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరస్య రక్షా మేధాపూర్ణా దానాని కళ్యాణకరాణి బన్ధుత్వాని చ శుభాని భవన్తి, తథైవ నృపతేర్విదుషోఽధ్యాపకస్య చాపి భవేయుః. ॥౧౦॥

అత్రేన్ద్రనామ్నా పరమేశ్వరనృపత్యాచార్యాదీనాం గుణకర్మస్వభావముపవర్ణ్య తతోఽభయాదియాచనాత్, సూర్యనామ్నాపి తత్స్తవనాత్, శ్రద్ధాదేరపి మహత్త్వ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్ ॥

ఇతి తృతీయా ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే చతుర్థీ దశతిః.

ఇతి తృతీయాధ్యాయే పఞ్చమః ఖణ్డః. (తృతీయాధ్యాయష్ఠ)

౨౮౨. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముచే పరమేశ్వరుడు, రాజు, విద్వాంసుడు మున్నగువారిని ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా, రాజా మరియు విద్వాంసులారా! మీరు (మితమేధాభిః) మేధా పరిపూర్ణులు (ఊతిభిః) రక్షణలతో గూడ (నేదీయః ఇత్) మాకు అధిక సమీపమునకు (ఆ ఇహి) రండు (శన్తమ) అత్యంత శుభములను గలిగించువారలారా! మీరు (శన్తమాభిః) అత్యంత కల్యాణములను గలిగించునట్టి (అభిష్టిభిః) అభీష్టములను గలగించుటతో పాటు (ఆ) రండు. (స్వాపే) ఓ బంధువులారా! మీరు (స్వాపిభిః) ఉత్కృష్టమగు బంధుభావముతో గూడ (ఆ) రండు. ॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో అర్థ శ్లేషాలంకారమున్నది. దకార, తకార, మకారముల ఆవృత్తియందు 'భి' అనుదాని ఆవృత్తియందు, మరియు 'రభి, భిరా' లలో వృత్యనుప్రాసము గలదు. 'శన్తమ, శన్తమా' మరియు 'స్వాపే, స్వాపి' లలో ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని రక్షణ లెటుల బుద్ధిపూర్ణము, దానము, కల్యాణప్రదములు మరియు బంధుభావములతో శుభములైయుండునో అటులనే రాష్ట్రమునందు రాజు మరియు విద్వాంసులగు అధ్యాపకులవి గూడ అలాగే యుండవలెను. ॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇన్ద్రనామముచే పరమేశ్వరుడు, రాజు, ఆచార్యులు మున్నగువారి గుణ, కర్మ, స్వభావములను వర్ణించి, వారిచే అభయము మున్నగువాని యాచనయుండుటవల్ల; సూర్యనామముతో గూడ వీరి స్తుతి యుండుటవల్ల మరియు శ్రద్ధ మున్నగువాని మహత్వముకూడ వర్ణించి యుండుటవల్ల ఈ దశతి విషయసంబంధము పూర్వదశతితో సంబంధమైయున్నదని తెలిసికొనవలెను.

మూడవ ప్రపాఠకములో రెండవ సగముయొక్క నాల్గవదశతి సమాప్తమైనది.

మూడవ అధ్యాయమునందలి ఐదవఖణ్డము సమాప్తము.

282. O Lord! Come very near to us (within our hearts to be realised) with Thy protective powers, strengthening our pure intellects. Come Most Auspicious, with Thy most auspicious help, O Good Friend, come to us with Thy pleasant powers. II10II

పఞ్చమీ దశతిః

౨౮౩. ఋషిః - నృమేధః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

తత్రాదౌ పరమేశ్వరస్య నృపతేశ్చ గుణా వర్ణ్యన్తే.

౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨౩౧ ౨
౨౮౩. ఇత ఊ తీ వో అజరం ప్రహేతారమప్రహితమ్ ।

౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩౧౨౩ ౧ ౨
ఆశుం జేతారం హేతారం రథీతమమతూర్తం

౩ ౧ ౨
తుగ్రియా వృధమ్ ॥౧॥

౧౨ ౩౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి:- ఇతః। ఊతీ । వః । అజరమ్ - అ-జరమ్ । ప్రహేతారమ్ - ప్ర - హేతారమ్।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩౧౨ ౧౨ర
అప్రహితమ్ - అ - ప్రహితమ్ । ఆశుమ్ । జేతారమ్ । హేతారమ్ । రథీతమమ్ । అతూ
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ర్తమ్- అ - తూర్తమ్ । తుగ్రియావృధమ్ - తుగ్రియా - వృధమ్ ॥౧॥

పదార్థః-హే మనుష్యాః **వః** యూయమ్ **ఊతీ** ఊతయే రక్షణాయ అవ రక్షణే ధాతోః క్తిన్నన్తాద్ ఊతి శబ్దాచ్చతుర్థ్యేకవచనే 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭।౧।౩౯, ఇతి పూర్వసవర్ణ దీర్ఘః. **అజరమ్** జరావర్జితమ్, జీర్ణతారహితం వా **ప్రహేతారమ్** శుభకర్మసు ప్రేరకమ్. ప్ర-పూర్వో హి గతౌ వృద్ధౌ చ ఇతి ధాతోః తృచి రూపమ్. **అ - ప్రహితమ్** స్వయం కేనాపి అప్రేరితమ్, **ఆశుమ్** శీఘ్రకారిణమ్, న తు వ్యర్థమేవ కార్యాణి లమ్బయన్తమ్, **జేతారమ్** విజయినమ్, **హేతారమ్** వర్ధయితారమ్. అత్ర హి ధాతుర్వర్ధనార్థో బోధ్యః. **రథీతమమ్** రంహణశీలానాం సూర్యచన్ద్రాదీనాం బ్రహ్మాణ్డరథస్య వా శ్రేష్ఠం రథినమ్ యద్వా శ్రేష్ఠం రథారోహిణమ్. రథశబ్దాన్మత్వర్థే 'ఛన్దసీవనిపౌ చ వక్తవ్యౌ. అ. ౫।౨।౧౨౨' వా... ఇతి ఈ ప్రత్యయః. అతిశయేన రథీః రథీతమః. **అతూర్తమ్** అతూర్ణమ్, కేనాపి అహింసితమ్. తుర్వీ హింసాయామ్, క్త ప్రత్యయే ఛాన్దసం రూపమ్. **తుగ్రియావృధమ్** తుగ్రే అన్నే ఆకాశే యజ్ఞే వరిష్ఠజనే వా భవాః తుగ్రియాః, క్రమేణ అన్నరసాః, మేఘోదకాని వాయవో వా, ఫలసాధనత్వాని, ధర్మాచారాశ్చ, తేషాం వర్ధకమ్ **ఇన్ద్రం** పరమేశ్వరమ్, యద్వా తుగ్రే రాష్ట్రయజ్ఞే భవాః ప్రజాః తుగ్రియాః తాసాం వర్ధకమ్ ఇన్ద్రం రాజానమ్. 'తుగ్రాద్ ఘన్. అ. ౪।౪।౧౧౫' ఇతి తుగ్ర శబ్దాద్ భవార్థే ఘన్ ప్రత్యయః.

అన్నాకాశయజ్ఞవరిష్ఠేషు తుగ్రశబ్దః ఇతి కాశికావృత్తిః. తుగ్రియాన్ వర్ధయతీతి తుగ్రియావృత్ తమ్. పూర్వ పదాన్తస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **ఇతః** స్వాభిముఖం కురుతేతి శేషః. ॥౧॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. తకారస్య రేఫస్య చాసకృదావృత్త్యా, తారస్య త్రిధావృత్త్యా, 'తమ, మతూ' ఇత్యత్ర చ వృత్త్యనుప్రాసః. 'ప్రహేతా, ప్రహిత' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః 'యేతారం' ఇత్యస్యావృత్త్యా యమకమ్. ॥౧॥

భావార్థః- మనుష్యైః సాంసారికవిషయవిలాసేష్వతి ప్రవృత్తిం పరిహాయ వివిధగుణగణ-విశిష్టం పరమేశ్వరముపాస్య రాజానం చ ప్రజానుకూలం విధాయాభ్యుదయనిః శ్రేయససిద్ధిః కార్యా. ॥౧॥

౨౮౩. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు గుణములను గూర్చి వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వః) మీరు (ఊతీ) రక్షణకొరకు (అజరమ్) వృద్ధాప్యము, లేక జీర్ణత్వములేని (ప్రహేతారమ్) శుభకర్మలందు ప్రేరణనొనర్చుచు (అ ప్రహితమ్) స్వయముగనే, అనగా ఇతర ప్రేరణలేవియును లేకుండనే (ఆశుమ్) శీఘ్రకారి, అనగా వ్యర్థముగ కార్యములను పడవేసియుంచకుండ (జేతారమ్) విజయవంతముగ (హేతారమ్) వృద్ధినొందించునట్టి (రథీతమమ్) గతిశీలమగు సూర్యచంద్రులు మున్నగువానివంటి రథముల మరియు బ్రహ్మాండరూప రథమునకు శ్రేష్ఠరథికుడుగ, లేక శ్రేష్ఠరథారోహకుడుగ (అతూర్తమ్) ఎవ్వరితోను హింసింపబడనట్టి (తుగ్రియావృధమ్) అన్నమునందుండునట్టి అన్నరసము, ఆకాశమునందుండునట్టి మేఘజలము, లేక వాయువు, యజ్ఞములలో నుండునట్టి ఫలసాధనత్వము మరియు శ్రేష్ఠజనులయందుండునట్టి ధర్మాచారవర్ధకుడగు ఇంద్రపరమేశ్వరుని, లేక ప్రజలను వృద్ధిపరచునట్టి ఇంద్రరాజును (ఇతః) ఇటు మనకు అభిముఖులనుగ నొనర్చుకొనుడు. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. తకారము మరియు రేఫము అనేకసార్లు ఆవృత్తియందు (తార్) అనునవి మూడుసార్లు వచ్చుట మరియు 'తమ, మతూ' యందు వృత్యానుప్రాసము గలదు. 'ప్రహేతి, ప్రహిత'యందు ఛేకానుప్రాసము మరియు 'హేతార'ముయొక్క ఆవృత్తియందు యమకము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- మనుష్యులు ప్రాపంచిక విషయ విలాసములలో అతి ప్రవృత్తులైయుండుటను వదలివేసి వివిధగుణములుగల పరమేశ్వరుని ఉపాసనయొనర్చి రాజును ప్రజలకు అనుకూలముగ నొనర్చి అభ్యుదయము మరియు నిఃశ్రేయసము అనబడు ముక్తిని సిద్ధిపరచుకొనవలెను. ॥౧॥

283. O Almighty God, We call Thee for protection from all evils as Thou art Undecaying Impeller and destroyer of our internal foes, the Un-changeable, the Fleet, the Victorious, the Giver of knowledge, the lord of the Chariots in the form of our bodies, the invulnerable and the increaser of our sun-like vigour. II1II

౨౮౪. ఋషిః - వసిష్ఠః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మానం రాజానం చ ప్రార్థయతే.

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨౩ ౨ఉ ౩౧ ౨ర
౨౮౪. మోషు త్వా వాఘతశ్చ నారే అస్మన్ని రీరమన్।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ఆరాత్తాద్వా సధమాదం న ఆ గహీహవా సన్నుప శ్రుధి ॥౨॥

౩ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి:- మా - ఉ - సు । త్వా । వాఘతః । చ న । ఆరే । అస్మత్ । ని - రీరమన్ । ఆరాత్తాత్।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
వా । సధమాదమ్ - సధ - మాదమ్ । నః । ఆ । గహి । ఇహ । వా । సన్ - ఉప । శ్రుధి ॥౨॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **వాఘతః** అస్మాకం శరీరయజ్ఞస్య ఋత్విజః ఇన్ద్రియమనోబుద్ధ్యాదయః. వాఘతః ఇతి ఋత్విజ్‌నామ. నిఘం...౩।౧౮. **చ న హి త్వా** త్వామ్ **అస్మత్** అస్మత్తః **ఆరే** దూరమ్ **మా ఉ సు** నైవ ఖలు **నిరీరమన్** నితరాం రమయన్తు. ని పూర్వాద్ రము క్రీడాయామ్ ధాతోర్ణిజన్తాల్లుజి ఛాన్దసః అడభావః. ఇన్ద్రియాదిభిర్విషయేష్వాకృష్టోఽహం త్వాం స్వసకాశాద్ దూరం న కుర్యామిత్యర్థః. త్వమ్ **ఆరాత్తాత్** వా సుదూరాదపి **నః** అస్మాకమ్ **సధమాదమ్** జీవనయజ్ఞమ్ ఉపాసనాయజ్ఞం వా. సహ మాద్యన్తి హృష్యన్తి జనా అత్రేతి సధమాదో యజ్ఞః. 'సధమాదస్థయోశ్ఛన్దసి అ. ౬।౩।౯౬' ఇతి సహస్య సధాదేశః. **ఆగహి** ఆగచ్ఛ. **ఇహ వా సన్** అత్రైవాస్మాకం హృదయే చ సన్. వా ఇతి సముచ్చయార్థః నిరుక్తే ప్రోక్తః. నిరు. ౧।౫. **ఉప శ్రుధి** అస్మాకం స్తుతిం ప్రార్థనాం చ ఉపశ్రుణు.

అథ ద్వితీయః నృపతిపరః. హే ఇన్ద్ర రాజన్! **వాఘతః** మేధావినో రాజ్యాధికారిణో రాజమన్త్రినగరాధీశ ప్రభృతయః. వాఘతః ఇతి మేధావినామ. నిఘం...౩।౧౫. **చన** నూనమ్ **త్వా** త్వామ్ **అస్మత్** అస్మాకం సకాశాత్ **ఆరే** దూరే **మా ఉ సు** నైవ **నిరీరమన్** నియచ్ఛన్తు, రాజానం త్వామస్మభ్యం సులభం కుర్వన్త్వితి భావః. హే రాజన్. **ఆరాత్తాద్** వా సుదూరస్థాదపి రాజనగరాత్ త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **సధమాదమ్** యజ్ఞసమారోహమ్ **ఆగహి** ఆగచ్ఛ. **ఇహ వా సన్** అత్రైవాస్మాకం మధ్యే విరాజమానస్త్వమ్ **ఉపశ్రుధి** అస్మాకం సుఖదుఃఖాదినివేదనం శృణు. ॥౨॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. రేఫస్యాసకృదావృత్తౌ చ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥౨॥

భావార్థః- రాజరాజేశ్వరః పరమాత్మా మానవో నృపతిశ్చాస్మాకం ప్రజాజనానాం సదా సులభః సన్నస్మాకం సుఖదుఃఖే విజానీయాత్.॥౨॥

౨౮౪. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజును గూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- ఓ ఇంద్ర పరమాత్మా! (వాఘతః) మా శరీర యజ్ఞమునకు ఋత్విజులు ఇంద్రియములు, మనస్సు మున్నగునవి (చ న) నిశ్చయముగనే (త్వా) నిన్ను (అస్మత్) మానుండి (ఆరే) దూరముచేయ (మా ఉ సు) వలదు (నిరీరమన్) రమించకుండ అనగా ఇంద్రియాదులగు విషయములలో ఆకృష్టమైయున్న నేను నిన్ను నా వద్దినుండి దూరము పోనీయను. నీవు (ఆరాత్తాత్ వా) దూరమునుండియును (నః) మాయొక్క (సధమాదమ్) జీవనయజ్ఞము లేక ఉపాసనా యజ్ఞమునందు (ఆ గహి) పాల్గొనుము (ఇహ వా సన్) మరియు ఇచ్చటనే హృదయములో ఉండియును (ఉపశ్రుధి) మా స్తుతి ప్రార్థనలను వినుము.

రెండవది రాజుపక్షములో :- ఓ ఇన్ద్ర రాజా! (వాఘతః) బుద్ధిశాలియగు రాజు మంత్రి నగరాధీశుడు మున్నగు రాజ్యాధికారులు (చ న) నిశ్చయముగనే (త్వా) నిన్ను (అస్మత్) మా నుండి (ఆరే) దూరము (మా ఉ సు నిరీరమన్) నిలిపి వేయవలదు. అనగా రాజగునిన్ను మాకొరకు సులభునిగ నొనర్చవలెను. ఓ రాజా! (ఆరాత్తాద్ వా) నీ రాజధానినుండి దూరప్రదేశమందున్నవారమైననుకూడ (నః) నీవు మాయొక్క (సధమాదమ్) యజ్ఞ సమారోహమునకు (ఆ గహి) రమ్ము (ఇహ వా సన్) మరియు ఇచ్చటనే మా మధ్య విరాజమానమైయుండుము. అటుల నుండి నీవు (ఉపశ్రుధి) మాయొక్క సుఖదుఃఖాదుల నివేదనను వినుము, చూడుము. ।౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము కలదు. రేఫము అనేకసార్లు ఆవృత్తియైనందువల్ల దీనియందు వృత్యనుప్రాసము గలదు. ।౨॥

భావార్థము :-రాజరాజేశ్వరుడగు పరమాత్మ మరియు మానవుల రాజు ప్రజలమగు మాకు నిరంతరము సులభుడైయుండి మా సుఖదుఃఖములను చూచుచుండవలెను. ।౨॥

284. Let not the wise keep us away from Thee, giving us True Knowledge. If Thou art far from us owing to ignorance, come and dwell within our hearts and listen to our prayers. II2II

౨౮౫. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథేన్ద్రాయ సోమమభిషోతుం ప్రేరయతి.

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౨ ౧ ౨
౨౮౫. సునోత సోమపావ్నే సోమ మిన్ద్రాయ వజ్రిణే ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ర ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ర ౩ ౧ ౨ ర
పచతా పక్తీరవసే కృణుధ్వమిత్పృణన్నిత్పృణతే మయః ॥౩॥

౩ ౧ ౩ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి:- సునోత । సోమపావ్నే- సోమ - పావ్నే । సోమమ్ । ఇన్ద్రాయ । వజ్రిణే ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
పచత । పక్తీః । అవసే । కృణుధ్వమ్ । ఇత్ । పృణన్ । ఇత్ । పృణతే । మయః ॥౩॥

పదార్థః-హే మర్త్యాః ! యూయమ్ **సోమపావ్నే** సోమమ్ ఉపాసకానాం శ్రద్ధారసం పిబతీతి సోమపావా తస్మై. పా పానే ధాతోః - 'ఛన్దసీవనిపౌ చ వక్తవ్యౌ, అ. ౫ । ౨ । ౧౨౨' వా... ఇతి వనిప్ ప్రత్యయః. **వజ్రిణే** పాపాచారిణాముపరి దణ్డధారిణే **ఇన్ద్రాయ** జగదీశ్వరాయ **సోమమ్** శ్రద్ధారసం **సునోత** అభిషుణుత. షుఞ్ అభిషవే, లోటి 'తప్తనప్తనథనాశ్చ, అ. ౭ । ౧ । ౪౫' ఇతి తస్య తప్, తస్య చ పిత్త్వాన్ జిద్ వత్త్వాభావే గుణనిషేధోఽపి న భవతి. **పక్తీః** జ్ఞాన కర్మాదీనాం పరిపాకాన్ **పచత** పక్వాన్ సజ్జీకురుత, **అవసే** జగదీశ్వరస్య ప్రీత్యై. అవతిరత్ర ప్రీతి కర్మా. అవ రక్షణగతికాన్తిప్రీతితృప్త్యాదిషు. **కృణుధ్వమ్ ఇత్** తాన్ శ్రద్ధారసాన్ జ్ఞానకర్మాదీనాం పరిపాకాంశ్చ తస్మై సమర్పయత ఏవ. **పృణతే** సమర్పయతే దానశీలాయ జనాయ. పృణాతిః దానకర్మా. నిఘం...౩ । ౨౦. శతరి 'శతురనుమోనద్యజాదీ, అ. ౬ । ౧ । ౧౭౩' ఇతి విభక్తిరుదాత్తా. స జగదీశ్వరః **మయః** సుఖమ్. మయస్ ఇతి సుఖనామ. నిఘం...౩ । ౬. **పృణన్ ఇత్** ప్రయచ్ఛన్నేవ భవతీతి శేషః. ॥ ౩ ॥

అత్ర 'పృణన్నిత్ పృణతే మయః' ఇతి కారణేన సోమసవన - పక్తిపరిపాక - సమర్పణరూపస్య కార్యస్య సమర్థనాదర్థాన్తరన్యాసోఽలఙ్కారః. 'సోమ, సోమ' ఇతి లాటానుప్రాసః 'పృణ పృణ' ఇతి చ ఛేకానుప్రాసః. ॥౩॥

భావార్థః-సుఖార్థిభిర్జనైః పరమేశ్వరే శ్రద్ధా, స్వాత్మని జ్ఞానకర్మసత్యాహింసాబ్రహ్మచర్యాదీనాం పరిపాకశ్చావశ్యం కర్తవ్యః. ॥౩॥

౨౧౫. ఈ మంత్రములో ఇంద్రునికొరకు సోమమును పులియబెట్టు ప్రేరణ నీయబడినది.

పదార్థము :-మరణధర్మముగల ఓ మానవులారా! మీరు (సోమపావ్నే) ఉపాసకుల శ్రద్ధారసమును పానమొనర్చునట్టి (వజ్రిణే) పాపాచారుల యెడ దండధారివి (ఇన్ద్రాయ) జగదీశ్వరునికొరకు (సోమమ్) శ్రద్ధారసమును (సునోత) అభిషుతమొనర్చుము (పక్తీః) జ్ఞానకర్మలు మున్నగువాని పరిపక్వమును (పచత) పాకమొనర్చి సిద్ధపరచుము. (అవసే) జగదీశ్వరుని ప్రీతికొరకు (కృణుధ్వం ఇత్) అట్టి శ్రద్ధారసములను మరియు జ్ఞానకర్మములు మున్నగువాని పరిపాకములను ఆయనకు సమర్పించుడు. (పృణతే) సమర్పించునట్టి మనుష్యులకొరకు ఆ జగదీశ్వరుడు (మయః) సుఖములను (పృణన్ ఇత్) అవశ్యముగ ఇచ్చుచుండును. ॥౩॥

ఈ మంత్రములో సమర్పణమొనర్చువారికి సుఖము ప్రాప్తించును. దీనిచే సోమసవనము, అనగా సోమయజ్ఞము మరియు పాకముల పరిపక్వ సమర్పణరూప కార్యముయొక్క సమర్థనమగు చున్నది. కావున దీనిలో అర్థాంతరన్యాసాలంకారము గలదు. 'సోమ, సోమ' మునందు లాటానుప్రాసము మరియు 'పృణ, పృణ' ల యందు ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౩॥

భావార్థము :- సుఖములను గోరు ప్రజలు పరమేశ్వరునియందు శ్రద్ధ మరియు తమ అంతరాత్మలలో జ్ఞానము, కర్మ, సత్యము, అహింస, బ్రహ్మచర్యము మున్నగువానిని అవశ్యముగ పరిపక్వమొనర్చుకొనవలెను.॥3॥

285. For God who drinks the Juice of devotion and who is the destroyer of all sin and misery, offer the nectar of devotion and peace. Prepare the sacrificial viands in the form of beneficent acts and mature knowledge, in order to please Him. The Giver of peace blesses him who gives Him his own self and acts un - selfishly. ll3ll

౨౮౬. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ కీదృశం పరమేశ్వరం రాజానం చ వయమాహ్వాయేమ కిం చ తం యాచేమహీత్యాహ.

౨౮౬. యః సత్రాహా విచర్షణిరిన్ద్రం తం హూమహే వయమ్।

సహస్రమన్యో తువిన్నృమ్ణ సత్పతే భవా సమత్సు నో వృధే ॥౪॥

ప.వి:–యః । సత్రాహా – సత్రా – హా । విచర్షణిః – వి – చర్షణిః । ఇన్ద్రమ్ । తమ్ । హూమహే । వయమ్ । సహస్రమన్యో – సహస్ర – మన్యో । తువిన్నృమ్ణ – తువి – నృమ్ణ। సత్పతే – సత్ – పతే । భవ । సమత్సు – స – మత్సు । నః । వృధే ॥౪॥

పదార్థః-యః పరమాత్మా రాజా వా **సత్రాహా** సత్రా సత్యేన అసత్యం హన్తి ఇతి తథావిధః యద్వా, సత్రా సత్యేన హన్తి గచ్ఛతి వ్యవహరతీతి సః. సత్రా ఇతి సత్యనామ. నిఘం. 3 ।౧౦. హన్ హింసాగత్యోః. **విచర్షణిః** విశేషేణ ద్రష్టా చ అస్తి. విచర్షణిః ఇతి పశ్యతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం...3 । ౧౧. **తమ్ ఇన్ద్రమ్** విఘ్నదుఃఖాదివిదారకం సుఖైశ్వర్యప్రదం చ పరమాత్మానం రాజానం వా **వయమ్** ప్రజాజనాః **హూమహే** ఆహ్వయామః. హ్వేఞ్ ధాతోః 'బహులం ఛన్దసి, అ. ౨ । ౪ । ౭3' ఇతి శపో లుకి 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౬ ।౧ । 3౪ ఇతి సమ్ప్రసారణే, పూర్వరూపే 'హలః' అ. ౬ । ౪ ।౨ ఇతి దీర్ఘత్వే రూపమిదమ్. అథ ప్రత్యక్షకృతమాహ. హే **సహస్రమన్యో** పాపానాం పాపినాం చోత్పాదనార్థమ్ అనన్తోత్సాహయుక్త! **తువిన్నృమ్ణ** బహుబల! బహుధన! తువి ఇతి బహునామ.

నిఘం...3।౧. నృమ్ణమ్ ఇతి బలనామ ధననామ చ. నిఘం...౨।౯, ౨।౧౦. **సత్పతే** సతాం పాలక! త్వమ్ **సమత్సు** జీవన సంఘర్షేషు దేవాసుర సంగ్రామేషు వా. సమత్సు ఇతి సంగ్రామనామసు పఠితమ్ నిఘం...౨।౧౭. 'సమదః సమదోః వాఽత్తేః, సమ్మదో వా మదతేః' ఇతి నిరుక్తమ్. ౯।౧. యాః ప్రాప్య క్షత్రియాః సంమాద్యన్తి హృష్యన్తి తాః సమదః యుద్ధాని. **నః** అస్మాకమ్ **వృధే** వర్ధనాయ **భవ** వర్తస్వ ॥4॥

అత్రార్థశ్లేషాలఙ్కారః. ॥4॥

భావార్థః-యథా బ్రహ్మాణ్డే పరమేశ్వరోఽసత్యస్య హన్తా, సర్వద్రష్టా, పాపానామసహనో, బహుబలో, బహుధనః, సతాం పాలకో, దేవాసురసంగ్రామేషు దేవానాం విజయప్రదః వర్ధయితా చ వర్తతే తథైవ రాష్ట్రే రాజా భవేత్. ॥4॥

౨౮౬. ఈ మంత్రములో మనమెటుల పరమేశ్వరుని మరియు రాజును ఆహ్వానించుకొనవలెను? వారితో ఏమియాచించవలెనను విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (యః) ఏ పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు (సత్రాహా) సత్యమునుండి అసత్యమును హననమొనర్చునట్టివారు, లేక సత్యవ్యవహారముల నొనర్చువారు మరియు (విచర్షణిః) విశేషరూపమున ద్రష్టయైనవారు (తమ్) అట్టి (ఇన్ద్రమ్) దుఃఖములు, విఘ్నములు మున్నగువానిని చూర్ణమొనర్చువారు, సుఖములు ఐశ్వర్యములు మున్నగువాని నిచ్చునట్టి పరమాత్మ మరియు రాజును (వయమ్) ప్రజలమగు మేము (హూమహే) పిలుచుచున్నాము (సహస్రమన్యో) పాపముల మరియు పాపాత్ముల వినాశముకొరకు అనంత ఉత్సాహమును ధారణమొనర్చునట్టి (తువినృమ్ణ) గొప్ప బలశాలి మరియు అనంత ధనశాలివగు (సత్పతే) ఓ సజ్జన పాలకా! నీవు (సమత్సు) జీవన సంఘర్షములలో మరియు దేవాసుర సంగ్రామములలో (నః) మాయొక్క (వృధే) వృద్ధికొరకు (భవ) ఉండుము.॥4॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకరాము గలదు.॥4॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ పరమేశ్వరుడు సత్యముయొక్క నియంత, సర్వద్రష్ట, పాపములను సహించనివాడు, అపరిమిత బలశాలి, ధనశాలి, దేవాసుర సంగ్రామములందు దేవపురుషులకు విజయప్రాప్తిని గలిగించువాడు మరియు వృద్ధిపరచువాడై యున్నాడో అట్టివాడే రాష్ట్రమునందు రాజైయుండవలెను.॥4॥

286. We call upon God who is the Killer of our internal foes and being Omniscient who surveys all creation. O Lord, Mighty in splendour, of surpassing might and Protector of the righteous, help us and make us prosperous in every conflict. ll4ll

౨౮౭. ఋషిః - పురుచ్ఛేపః। దేవతా - అశ్వినౌ।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథాశ్వినౌ దేవతే. తౌ ప్రార్థ్యతే.

౨౮౭. శచీభిర్నః శచీవసూ దివా నక్తం దిశస్యతమ్।
మా వాం రాతిరుపదసత్ కదా చనాస్మద్రాతిః కదా చన ।౭॥

ప. వి:- శచీభిః। నః। శచీవసూ - శచీ - వసూఇతి। దివా। నక్తమ్। దిశస్యతమ్। మా। వామ్। రాతిః। ఉప - దసత్। కదా। చ న। అస్మత్ - రాతిః। కదా - చ। న ।౭॥

పదార్థః- హే **శచీవసూ** కర్మధనౌ అశ్వినౌ పరమాత్మజీవాత్మానౌ, గురుశిష్యౌ, అధ్యాపకోపదేశకౌ, వైద్యశల్యచికిత్సకౌ, రాజామాత్యౌ, సభాసేనేశౌ చ! యువామ్ **శచీభిః** స్వైః స్వైః కర్మభిః శచీ ఇతి కర్మనామ. నిఘం...౨।౧. **నః** అస్మభ్యమ్ **దివా నక్తమ్** అహని రాత్రౌ చాపి **దిశస్యతమ్** దాన ప్రయచ్ఛతమ్. అయం దానార్థః దిశస్ శబ్దః కణ్డ్వాదిషు పఠితవ్యః. 'కణ్డ్వాదిభ్యో యక్, అ. ౩।౧।౨౭' ఇతి యక్. **వామ్** యువయోః **రాతిః** దానమ్ **కదా చ న** కదాచిత్ **మా ఉపదసత్ న** సమాప్యేత. ఉపపూర్వాద్ దసు ఉపక్షయే ధాతోర్లేటి రూపమ్. తథైవ **అస్మత్** అస్మత్సకాశాత్ **రాతిః** దానగుణః **కదా చ న** కదాచిత్, మా ఉపదసత్ న నశ్యేత్. వయమపి సతతం దానరతాః భవేమేత్యర్థః ।౭॥

అత్ర 'శచీ, శచీ' 'రాతి, రాతిః', 'కదా చ న, కదా చ న' ఇతి లాటానుప్రాసః. ।౭॥

భావార్థః- ఉక్తౌ అశ్వినౌ యథా స్వేన స్వేనాధ్యాత్మికేన వా, వైయక్తికేన వా, సామాజికేన వా, రాష్ట్రియేణ వా, శిల్పాత్మకేన వా, చికిత్సాత్మకేన వా దానేనాస్మానుపకుర్యుః, తథైవ వయ- మపి స్వస్వయోగ్యతాను సారమన్యానుపకుర్యామ. ।౭॥

౨౮౭. ఈ మంత్రమునకు అశ్వియుగళ దేవతలు వారితో యాచన చేయబడినది.

పదార్థము :- (శచీవసూ) కర్మరూప ధనవంతులగు పరమాత్మ జీవాత్మలారా! గురుశిష్యులారా! అధ్యాపక ఉపదేశకులారా! వైద్య శల్యచికిత్సకులారా! రాజా రాజమంత్రులారా! సభాపతి సేనాపతి మున్నగు ఓ అశ్వినీదేవతలారా! మీరు (శచీభిః) మీ మీ కర్మలచే (నః) మాకు (దివా-నక్తమ్) రాత్రింబగళ్లు (దిశస్యతమ్) మీ మీ దానములను ప్రదానమొనర్చుడు (వామ్)

మీయొక్క (రాతిః) దానము (కదా చ న) ఎప్పుడును (న ఉపదసత్) సమాప్తము కావలదు. అటులనే (అస్మత్) మా లోపలినుండి (రాతిః) దానగుణము (కదా చ న) ఎప్పుడును (న ఉపదసత్) సమాప్తము కారాదు. అనగా మేము కూడ నిరంతరము దానమొనర్చుచునే యుందుముగాక! ।౫॥

ఈ మంత్రములో 'శచీ, శచీ', రాతి, రాతిః మరియు 'కదా చ న'లయందు లాటానుప్రాస అలంకారము కలదు. ।౫॥

భావార్థము :- ఉక్త అశ్వీ యుగళము ఎటుల తమ తమ ఆధ్యాత్మిక, వై యక్తిక, సామాజిక, రాష్ట్రీయ, శిల్పాత్మక, చికిత్సాత్మక మున్నగువాని నిచ్చుట ద్వార ఎటుల మనకు ఉపకారము నొనర్చుచున్నారో అటులనే మనముకూడ మనయోగ్యతల ననుసరించి ఇతరులకు ఉపకారమొనర్చుచుండవలెను. ।౫॥

287. O preceptor and preacher! Ye wealthy through meritorious acts, grant to us as the fruit of our noble sacrifices, day and night, all that we desire. The offerings which you bring to us shall never fail, gifts brought by us shall never fail. II5II

౨౮౮. ఋషిః - వామదేవః । దేవతా - వరుణః।

ఛన్దః- బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ వరుణో దేవతా. తముపాసితుం ప్రేరయతి.

3 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2
౨౮౮. యదా కదా చ మీఢుషే స్తోతా జరేత మర్త్యః ।

3 2ర 3 1 2 3 2 3 2 3 2 3 1 2
ఆదిద్వన్దేత వరుణం విపా గిరా ధర్తారం వివ్రతానామ్ ।౬॥

3 2 3 2 3 1 2 3 2 3 1 2ర 3
ప. విః- యదా । కదా । చ । మీఢుషే । స్తోతా । జరేత । మర్త్యః । ఆత్ - ఇత్ । వన్దేత ।
1 2ర 3 2 3 2 3 1 2 1 2ర 3
వరుణమ్ । విపా । గిరా । ధర్తారమ్ । వివ్రతానామ్ - వి - వ్రతానామ్ ।౬॥

పదార్థః-యదా కదా చ యస్మిన్ కస్మిన్నపి కాలే **స్తోతా** స్తుతికర్తా **మర్త్యః** మనుష్యః **మీఢుషే** పర్జన్యవత్ ఐశ్వర్యవర్షకాయ ఇన్ద్రాయ పరమైశ్వర్యవతే పరమాత్మనే, తమనుకూలయితుమిత్యర్థః **జరేత** అర్చనాం కుర్యాత్. జరతే అర్చతికర్మా. నిఘం...3 । ౧౪.

ఆత్ ఇత్ తదనన్తరమేవ సః **వి్రవ్రతానామ్** విగతా వ్రతేభ్య ఇతి వివ్రతాస్తేషామ్ వ్రతహీనానామ్. తత్పురుషే అవ్యయపూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **ధర్త్తారమ్** కర్మపాశైః నిగ్రహీతారమ్ **వరుణమ్** కర్మానుసారం దణ్డయిత్వా పాపేభ్యో నివారకం పరమాత్మానమ్ అపి **విపా** మేధావత్యా. విప ఇతి మేధావినామ. నిఘం...3 ।౧౫. **గిరా** వాచా **వన్దేత** పూజయేత్.।౬॥

భావార్థః-ఇన్ద్రో వరుణశ్చోభే అపి పరమేశ్వరస్య నామ్నీ స్తః. ఇన్ద్రనామ్నా తస్య పరమై-శ్వర్యవత్త్వమైశ్వర్యవర్షకత్వం చ సూచ్యతే, వరుణనామ్నా తస్య పాశిత్వం కర్మపాశైర్బద్ధ్వా దణ్డయిత్వా పాపనివారకత్వం చ సూచ్యతే. పరమేశ్వరస్యోభయోరపి స్వరూపయోశ్చిన్తనేన, స్మరణేన, సదా స్వసమ్ముఖం ధారణేన చ మనుష్యో జీవనే సన్మార్గగామీ భూత్వా సాఫల్య-మధిగన్తుమర్హతి. ఐశ్వర్యం ప్రాప్య జనః కుమార్గే ప్రవృత్తో న భవేదిత్యేతదర్థం పరమేశ్వరస్య వరుణస్వరూపస్యాపి ధ్యానమావశ్యకమ్.।౬॥

౨౮౮. ఈ మంత్రమునకు వరుణుడు దేవత. ఆతని ఉపాసనకొరకు ప్రేరణ నీయబడినది.

పదార్థము :- (యదా కదా చ) ఎప్పుడైనను (స్తోతా) స్తోత్రపాఠకులగు (మర్త్యః) మనుష్యులు (మీఢుషే) మేఘములవలె ఐశ్వర్యవర్షకుడగు పరమైశ్వర్యశాలి ఇంద్ర పరమాత్మను అనుకూలపరచుకొనుటకు (జరేత) ఆయన నర్చించుకొనవలెను. (ఆత్ ఇత్) ఆ పిదపనే ఆయన (వివ్రతానామ్) వ్రతహీనులను (ధర్త్తారమ్) కర్మపాశములచే బంధించునట్టి (వరుణమ్) కర్మానుసారము ఫలములనిచ్చి పాపములనుండి విముక్తులనొనర్చు వరుణపరమాత్మనుకూడ (విపా) మేధావంతమైన (గిరా) వాణులచే (వన్దేత) వందనములనొనర్చుచుండవలెను.।౬॥

భావార్థము :- ఇంద్ర మరియు వరుణ యను రెండును పరమేశ్వరుని నామములే. ఇంద్ర నామముచే ఆయన పరమైశ్వర్యవంతత్వము, ఐశ్వర్యవర్షకతను సూచించుచున్నది. మరియు వరుణ నామముచే ఆయన పాశధారియగుట, కర్మపాశములచే బంధించి మరియు దండించి పాపనివారకుడగుటను సూచించుచున్నవి. పరమేశ్వరుని ఈ రెండు గుణములు మాత్రమే స్వరూపమును చింతనమొనర్చుటను, స్మరణమొనర్చుట మరియు నిరంతరము తనయెదుట ధారణమొనర్చుటచే మనుష్యులు తమ జీవితములో సన్మార్గగాములై సఫలతను పొందగలుగుదురు. ఐశ్వర్యములను పొంది మనుష్యులు చెడుమార్గములను త్యజించగలుగుదురు. ఇందుకొరకు పరమేశ్వరుని వరుణ స్వరూపమును గూడ ధ్యానమునందుంచుకొనుట అత్యావశ్యకము.।౬॥

288. Whenever mortal worshipper will sing a Bounteous Giver's praise, let him celebrate his praises in a highly laudatory tone to the Lord. Who is the supporter of various duties and Subduer of the ignoble. II6II

౨౮౯. ఋషిః – మేధ్యాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథేన్ద్రస్యాతిథ్యాయ ప్రేరయతి.

౩ ౧ ౨ర౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౮౯. పాహిగా అన్ధసో మద ఇన్ద్రాయ మేధ్యాతిథే।

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩
యః సంమిశ్లో హర్యోర్యో హిర ణ్యయ

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇన్ద్రో వజ్రీ హిరణ్యయః ॥౭॥

౩ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి: – పాహి। గాః। అన్ధసః। మదే। ఇన్ద్రాయ। మేధ్యాతిథే – మేధా – అతిథే। యః।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
సమ్మిశ్లః – సమ్–మిశ్లః। హర్యోః। యః। హిరణ్యయః। ఇన్ద్రః। వజ్రీ। హిరణ్యయః॥౭॥

పదార్థః-హే **మేధ్యాతిథే** మేధ్యః పవిత్రః ఇన్ద్రః అతిథిర్యస్య తథాభూత స్తోతః త్వమ్ **అన్ధసః** శ్రద్ధారసస్య **మదే** ఆనన్దే మగ్నః సన్ **ఇన్ద్రాయ** పరమేశ్వరాయ, తస్య ఆతిథ్యార్థమ్ ఇత్యర్థః **గాః** స్తుతివాచః **పాహి** పాలయ! **యః** ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **హర్యోః** మనః ప్రాణరూపయోః అశ్వయోః **సంమిశ్లః** సంమిశ్రః తవ శరీరే నియోక్తాఽస్తి, **యః** యశ్చ పరమేశ్వరః **హిరణ్యయః** జ్యోతిర్మయః యశోమయశ్చాస్తి. 'జ్యోతిర్వై హిరణ్యమ్' తాం. బ్రా...౬।౬।౧౦. 'యశో వై హిరణ్యమ్' ఐ. బ్రా. ౭।౧౮. యః **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరః **వజ్రీ** వజ్రధరః, వజ్రవద్ విద్యమానేన ఆక్రామకేణరక్షకేణ చ బలేన యుక్తః సన్ దుర్జనానాం దణ్డయితా సజ్జనానాం చ రక్షకః, **హిరణ్యయః** సత్యరూపస్వర్ణాలఙ్కారాలఙ్కృతశ్చ వర్తతే. సత్యం వై హిరణ్యమ్. గో. ఉ. ౩।౧౭. ॥ ౭ ॥

అత్ర 'ఇన్ద్రాయ గాః పాహి' ఇత్యనేన యథా కశ్చిద్ గృహస్థః విదుషామతిథీనాం సత్కారాయ ధేనూః పాలయతి తథేతి ఉపమాలంకారో ధ్వన్యతే. ' ఇన్ద్రా, ఇన్ద్రో' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః, 'హర్యో ర్యోహి' ఇత్యత్ర వృత్త్యనుప్రాసః, 'హిరణ్యయ' హిరణ్యయ ఇతి చ యమకమ్.॥౭॥

భావార్థః- **అతిథిసత్కారో మనుష్యస్య పరమో ధర్మః. ఇన్ద్రః పరమేశ్వరోఽపి మనుష్యస్య హృదయగృహస్యాతిథిః. తస్యాతిథ్యాయ తేన శ్రద్ధారసనిర్భరేణ సతా స్తుతివాగ్రూపోఽర్ఘ్యః ప్రదేయః. స ఖలు విలక్షణోఽతిథిర్య ఆతిథేయాయ జ్యోతిర్యశః**

సత్యాదిరూపం హిరణ్యం ప్రయచ్ఛతి, స్వబలేన తస్య రక్షాం కరోతి, తచ్ఛరీరే మనః ప్రాణం చ సంయోజ్య తస్మై దీర్ఘమాయుః సామర్థ్యం చ దదాతి.॥౭॥

౨౮౯. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని ఆతిథ్యమునకు ప్రేరణ నీయబడినది.

పదార్థము :-(మేధ్యాతిథే) పవిత్ర ఇంద్రరూప అతిథిగల ఓ స్తోతా! (అన్ధసః) నీవు భక్తిరసమున (మదే) ఆనందమునందు విహ్వలుడవై (ఇన్ద్రాయ) ఇంద్ర పరమేశ్వరునికొరకు అనగా ఆయన ఆతిథ్యముకొరకు (గాః) స్తుతి వాణులను (పాహి) పాలన, పోషణమొనర్చి ప్రచారమొనర్చుము (యః) ఎవరు ఇన్ద్ర పరమేశ్వరుని (హర్యోః) మనస్సుయను ప్రాణరూప అశ్వములను (సంమిశ్లః) శరీరములో నియుక్తమొనర్చుకొనువారో (యః) ఎవరు (హిరణ్యయః) జ్యోతిర్మయుము, యశోమయులైయుందురో మరియు ఎవరు (ఇన్ద్రః) పరమేశ్వరుడు (వజ్రీ) వజ్రమువంటి ఆక్రమణ మరియు రక్షకబలముతోగూడి దుర్జనుల దండించి సజ్జనులను రక్షించునట్టి (హిరణ్యయః) సత్యరూప స్వర్ణాలంకారములచే అలంకృతమై సిద్ధముగ నుంచినాడని తెలియవలెను.॥౭॥

ఈ మంత్రములో 'ఇన్ద్రాయ గాః పాహి' అనుదానిచే ఈ ఉపమాలంకారము ధ్వనితమగుచున్నది. అనగా ఒక గృహస్థుడు విద్వాంసులగు అతిథుల సత్కారముకొరకు కెటుల గోవులను పెంచునో, అటులనే. 'ఇన్ద్ర, ఇన్ద్రే'లో ఛేకానుప్రాసము, హర్యో, ర్యోహి' యందు వృత్యనుప్రాసము మరియు 'హిరణ్యయ, హిరణ్యయః'లలో యమక అలంకారము గలదు.॥౭॥

భావార్థము :- అతిథిసత్కారము మనుష్యుల పరమధర్మమైయున్నది. ఇంద్ర పరమేశ్వరుడు కూడ మనుష్యుల హృదయగృహములకు అతిథియైయున్నాడు. ఆయన ఆతిథ్యముకొరకు ఆయనకు శ్రద్ధారసమున స్నానమాడి, స్తుతి వాణులరూప అర్ఘ్య పాద్యములనీయవలెను. ఇంద్ర పరమేశ్వరుడొక విలక్షణ అతిథియైయున్నాడు. ఆయన తనకు ఆతిథ్యము నిచ్చినవారికి జ్యోతి, యశస్సు, సత్యమువంటి సువర్ణమును ప్రదానమొనర్చును. తన బలముచే వారి రక్షణ మొనర్చుచుండును. వారి శరీరములలో మనస్సు, ప్రాణములను నియుక్తమొనర్చి వారికి దీర్ఘాయువు మరియు సామర్థ్యములను ప్రసాదించుచుండును.॥౭॥

289. O Lord, Thou Who art adorable like a guest at our sacrifice and absolutely pure, protect our knowledge and speech. O devotee! enjoying the bliss of God who is worthy of being worshipped, sing His glory. The Lord unites husband and wife, as well as preceptor and disciple. He is full of splendour and vigour. Oh. The lord is the wieldier of thunder bolt in the form of true knowledge which destroys all ignorance and sin. He is also the Punisher of the wicked, being the Dispenser of Justice. II7II

౨౯౦. ఋషిః - భర్గః । దేవతా - ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః - బృహతీ । స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరో నృపశ్చాస్మాకం వచః శృణుయాదిత్యాహ.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧
౨౯౦. ఉభయం శృణవచ్చ న ఇన్ద్రో అర్వాగిదం

౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
వచః । సత్రాచ్యా మఘవాన్త్సోమపీతయే

3 ౧ ౨ర3 ౧ ౨
ధియా శవిష్ఠ ఆ గమత్ ।౮॥

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౧
ప. పా:- ఉభయమ్ । శృణవత్ । చ । నః । ఇన్ద్రః । అర్వాక్ । ఇదమ్ । వచః । సత్రా

౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర
చ్యా- సత్రా- చ్యా । మఘవాన్ । సోమపీతయే - సోమ - పీతయే । ధియా । శవిష్ఠః ।

3
ఆ-గమత్ ।౮॥

పదార్థః- **ఇన్ద్రః** సుఖప్రదాతా దుఃఖహర్తా జగదీశ్వరః నృపతిశ్చ **అర్వాక్** అస్మదభిముఖం భవేత్, **చ** కిం చ **నః** అస్మాకమ్ **ఇదమ్** ఏతత్ **ఉభయమ్** మానసం వాచికం చ యద్వా లిఖితం మౌఖికం చోభయాత్మకమ్ **వచః** నివేదనమ్ **శృణవత్** శృణుయాత్. శృ శ్రవణే ధాతోర్లేటి రూపమ్. అపి చ **మఘవాన్** సకలైశ్వర్యవాన్ **శవిష్ఠః** సర్వాధిక బలశాలీ స పరమేశ్వరో నృపతిశ్చ **సోమపీతయే** సోమస్య మానసశాన్తేర్బాహ్యశాన్తేశ్చ పీతిః రక్షా తదర్థమ్ **సత్రాచ్యా** సత్యానుగామిన్యా. సత్రా సత్యమ్ అఞ్చతి ప్రాప్నోతీతి సత్రాచీ తయా. సత్రా ఇతి సత్యనామ. నిఘం...3 । ౧౦, అఞ్చూ గతౌ. **ధియాః** విచారశృంఖలయా సహ **ఆ గతమ్** అస్మదన్తికం సమాగచ్ఛేత్. ఆఙ్ పూర్వాద్ గమేర్లిఙర్థే లుఙ్ 'బహులం ఛన్దస్యమాఙ్ యోగేఽపి' అ. ౬ । ౪ । ౭౫ ఇత్యడభావః ।౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ।౮॥

భావార్థః-యథా పరమాత్మా మనుష్యాణామన్తఃకరణే భ్రాతృభావస్య శాన్తేశ్చ విచారాన్ ప్రేరయతి తథైవ రాజానః రాష్ట్రేషు సంసారే చ పారస్పరికం విద్వేషం సమాప్య శాన్తి వితను- యుః. ।౮॥

౨౯౦. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజు మన మొరలను వినవలెనను విషయముండును.

పదార్థము :-(ఇన్ద్రః) సుఖప్రదాతలు, దుఃఖహర్తలగు ఓ జగదీశ్వరా! మరియు రాజా! (అర్వాక్) మా యెదుట నుండుడు. (చ) మరియు (నః) మాయొక్క (ఇదమ్) ఈ (ఉభయమ్) మానసిక, వాచిక లేక లిఖిత మరియు మౌఖిక రెండు విధములగు (వచః) నివేదనలను (శృణవత్) వినుడు. తోడ్తో (మఘవాన్) సకల ఐశ్వర్యముల స్వామి (శవిష్ఠః) సర్వశక్తిమంతుడగు ఆ జగదీశ్వరుడు మరియు రాజు (సోమపీతయే) మానసిక మరియు బాహ్యశాంతుల రక్షణకొరకు (సత్రాచ్యా) సత్యముననుసరించునట్టి (ధియా) ఆలోచనా శృంఖలతోగూడ (ఆ గమత్) మా వద్దికి రావలెను.।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడెటుల మనుష్యుల అంతఃకరణములందు సోదరభావము, శాంతియుక్త ఆలోచనలను ప్రేరణమొనర్చుచుండునో అటులనే రాజులు రాష్ట్రములందు ప్రపంచములో పారంపరిక విద్వేషములను సమాప్తమొనర్చి శాంతిని విస్తరింపజేయవలెను.।౮॥

290. May God who being Omnipresent is always close at hand, listen to both our praises and our prayers. May He grant our desires. May the Lord who is Almighty, Possessor of all wealth, come to us here in our hearts with truthful speech and action, for protecting peace and devotion. II8II

౨౯౧. ఋషిః – మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథిశ్చ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అఙ్గీకృతం పరమేశ్వరం మహతాఽపి మూల్యేన న పరాదద్మ ఇత్యాహ.

3 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2
౨౯౧. మహే చ న త్వాద్రివః పరా శుల్కాయ దీయసే ।

2 3 1 2 3 1 2ర
న సహస్రాయ నాయుతాయ

3 2 3 1 2
వజ్రివో న శతాయ శతామఘ ।౯॥

3 ౨ 3 ౨ 3 ౧౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౨
ప. వి:-మహే । చ । న । త్వా । అద్రివః - అ -ద్రివః । పరా । శుల్కాయ । దీయసే । న ।
3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3౧ ౨
సహస్రాయ । న - అయుతాయ - అ -యుతాయ । వజ్రివః । న - శతాయ ।
3
శతామఘ - శత -మఘ ।౯॥

పదార్థః-హే **అద్రివః** ఆనన్దమేఘానాం స్వామిన్, ఆనన్దరసవర్షక పరమాత్మన్! అద్రిరితి మేఘనామ. నిఘం...౧।౧౦ **త్వా** త్వమ్. యుష్మచ్ఛబ్దాత్ ప్రథమైకవచనే 'సుపాం సులుక్...', అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి విభక్తేరాకారాదేశః. **మహే** మహతేఽపి **శుల్కాయ** మూల్యాయ **న** నైవ **పరాదీయసే** పరిత్యజ్యసే. హే **వజ్రివః** ప్రశస్త విజ్ఞాననీతియుక్త! **న** నైవ **సహస్రాయ** సహస్రముద్రాదిమూల్యాయ, **న** నాపి **అయుతాయ** దశసహస్రముద్రాదిమూల్యాయ పరాదీయసే. హే **శతామఘ** అనన్త ధన! పూర్వపదస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **న** నైవ **శతాయ** తతోఽపి శతగుణితాయ దశలక్షముద్రాదిమూల్యాయేత్యర్థః, పరాదీయసే.।౯॥

అత్ర 'అద్రివః, వజ్రివః, శతామఘ' ఇత్యేతేషాం విశేషణానాం సాభిప్రాయత్వాత్ పరికరాలఙ్కారః. యో హి సుఖవర్షకః, శుభనీతిమాన్, అపరిమిత సమ్పత్తియుక్తశ్చ వర్తతే స కేనాపి మూల్యేన కథం పరిత్యజ్యేత.।౯॥

భావార్థః-హే రాజరాజేశ్వర పరమాత్మన్! త్వమస్మాభిః ప్రేమ్ణా వశీకృతోఽసి. సామ్ప్రతం త్వాం శతసహస్ర లక్ష - దశలక్ష - కోటి - దశకోటి - మూల్యేనాపి పరిహర్తుం నోద్యతాః స్మః.।౯॥

౨౯౧. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరున్ని మనము మహాగొప్పమూల్యముపైనైనను వదలగూడదను విషయవర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(అద్రివః) ఆనందరూప మేఘముల స్వామివి, ఆనందరస వర్షకుడవగు ఓ ఇంద్రపరమేశ్వరా! (త్వా) నీవు (మహే చ) ఎంతగొప్ప (శుల్కాయ) వెలపైనను మానుండి (న పరాదీయసే) విడువదగినవాడవు కావు. (వజ్రివః) ప్రశస్త విజ్ఞానవంతమగు నీతిననుసరించి నడుచువారు (న సహస్రాయ) వేలకొలది స్వర్ణముద్రలను తీసికొని మరియు (న అయుతాయ) లక్షలకొలది స్వర్ణముద్రలను మూల్యమును గొనియైనను వదలివేయదగినవాడవు కావు. (శతామఘ) ఓ అనంతైశ్వర్యవంతుడా! (న శతాయ) పదివేలకన్న నూరంతలు అధికముగ, అనగా పదిలక్షల ముద్రలు మున్నగు మూల్య-వెలను తీసికొనియైనను నీవు విడువదగినవాడవు కావు.।౯॥

ఈ మంత్రములో అద్రివః, వజ్రివః మరియు శతామఘ విశేషణములు సాభిప్రాయముగ నుండుటవల్ల పరికర అలంకారమైనది. ఆయన మేఘములవలె సుఖవర్షకము, ప్రశస్తనీతిచే నడుచునట్టి మరియు అనంత ధనవంతుడైయున్నాడు. కావున ఆయన ఎంతగొప్ప మూల్యముపైనను ఎట్లు వదలివేయగలడు? ॥౯॥

భావార్థము :- రాజరాజేశ్వరుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! నిన్ను మేము మా ప్రేమతో వశపరచుకొనియున్నాము. ఇపుడు నిన్ను నూరు, వేయి, పదివేలు, లక్ష, పదిలక్షలు, కోటి, పదికోట్లు మూల్యముపైనను వదలివేయుటకు సిద్ధముగలేము. ॥౯॥

291. O Indestructible God, I would not sell Thee for a surprisingly splendid gift, not for one of a thousand pieces'. Value, no, nor for one of ten thousand; not even, Lord of limitless wealth, for such a gift a hundred time repeated.

[One must not betray God or His command, however great may be the temptation.] II9II

౨౯౨. ఋషిః - మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథిశ్చ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనో జ్యైష్ఠ్యం శ్రైష్ఠ్యం చాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
౨౯౨. వస్యా౩ ఇన్ద్రాసి మే పితురుత భ్రాతురభుఞ్జతః ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మాతా చ మే ఛదయథః సమా వసో

౩ ౨ ౩ ౧ ౨
వసుత్వనాయ రాధసే ॥౧౦॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప. విః-వస్యాన్ । ఇన్ద్ర । అసి । మే । పితుః -ఉత । భ్రాతుః । అభుఞ్జతః - అ -

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
భుఞ్జతః । మాతా । చ । మే ఛదయథః । సమా - స - మా । వసో । వసుత్వనాయ ।

౧ ౨ర
రాధసే ॥౧౦॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! త్వమ్ **అభుఞ్జతః** అపాలయతః. భుజ పాలనాభ్యవహారయోః, పరస్మైపదీ పాలనార్థః. **మే** మమ **పితుః** జనకాత్, **ఉత** అపి చ **భ్రాతుః** సహోదరాత్ **వస్యాన్** వసీయాన్, అధికతరం నివాసప్రదః. ణిజర్థగర్భాద్ వస్తృ శబ్దాద్ ఈయసుని, 'తురిష్ఠేమేయస్సు'. అ. ౬ । ౪ । ౧౫౪' ఇతి తృచో లోపే ఈకారలోపశ్ఛాన్దసః. **అసి** విద్యసే. హే **వసో** నివాసక జగదీశ్వర! త్వమ్ **మే మాతా చ** మదీయా జననీ చ **సమా** సమౌ స్థః. 'సుపాం సులుక్...'. అ. ౭ । ౧ । ౩౯ ఇతి ప్రథమా ద్వివచనస్యాకారాదేశః. యతః ఉభావపి యువామ్ **వసుత్వనాయ** వసుత్వాయ వసుప్రదానాయ. నకారోపజనశ్ఛాన్దసః. యద్వా బాహులకాదౌణాదికః త్వన ప్రత్యయః. **రాధసే** సాఫల్యాయ చ. రాధ సంసిద్ధౌ, ఔణాదికః అసున్ ప్రత్యయః. **ఛదయథః** శరణప్రదానేన సత్కురుథః. ఛదయతిః అర్చనాకర్మా. నిఘం...౩ । ౧౪. ॥౧౦॥

అత్ర 'అభుఞ్జతః' ఇతి పదస్యార్థః పితృభ్రాత్రపేక్షయా ఇన్ద్రస్య వసీయస్త్వే హేతుః, 'వసుత్వనాయ రాధసే ఛదయథః' ఇతి వాక్యస్యార్థశ్చ ఇన్ద్రస్య మాతుశ్చ సమత్వే హేతురితి కావ్యలింగమలఙ్కారః. 'తురు, తుర', 'వసో, వసు ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. ॥౧౦॥

భావార్థః- జగదీశ్వరః సర్వేభ్యోఽపి సంసారికేభ్యో బన్ధుబాన్ధవేభ్యః ప్రేష్ఠః శ్రేష్ఠశ్చ విద్యతే. కేవలం మాతా తస్య కామపి తులామర్హతి, మాతా భూమేర్గరీయసీతి స్మరణాత్.

అత్రేన్ద్రస్య గుణవర్ణనాద్, ఆహ్వానాత్, తతో వృద్ధ్యాదిప్రార్థనాత్, తత్సమ్బద్ధ-యోరశ్వినోరపి సకాశాత్ తద్ధానస్య యాచనాద్, ఇన్ద్రశబ్దేన రాజాదీనామపి చరితవర్ణనాచ్చ తద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సఙ్గతిరస్తి.॥౧౦॥

ఇతి తృతీయే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే పఞ్చమీ దశతిః.

సమాప్తశ్చాయం తృతీయః ప్రపాఠకః.

ఇతి తృతీయాధ్యాయే షష్ఠః ఖణ్డః.

౨౯౨. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయొక్క జ్యేష్ఠత్వము మరియు శ్రేష్ఠత్వములు వర్ణించబడినవి.

పదార్థము :- ఓ (ఇంద్ర) పరమేశ్వరా! (అభుఞ్జతః) నీవు పాలనమొనర్చునట్టి (మే) నాయొక్క (పితుః) తండ్రికంటె (ఉత) మరియు (భ్రాతుః) తోబుట్టువగు సోదరునికన్న (వస్యాన్) అధిక నివాసప్రదుడవై (అసి) ఉన్నావు. (వసో) నివాసకుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (మే మాతా చ) మరియు నా తల్లివలె (సమా) ఇరువురవలెనున్నావు. ఏలన వీరిరువురును

(వసుత్వనాయ) ధనముకొరకు మరియు (రాధసే) సాఫల్యతకొరకు (ఛదయథః) మమ్ము మీ శరణముచే సత్కృతమొనర్చుచుండెదరు. ॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో 'అభుఞ్జతః' అను పదమునకు తండ్రి మరియు సోదరులకన్న అధిక నివాసకుడగుటయందు మరియు 'వసుత్వనాయ రాధసే ఛదయథః' అను వాక్యముయొక్క అర్థము ఇంద్రుడు మరియు మాతకు సమానమగుటలో హేతువుగ నుండుటచే కావ్యలింగ అలంకారమగును. 'తరు, తర' వసో, వసు లలో ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- జగదీశ్వరుడు సమస్త ప్రాపంచిక బంధువులకన్నను సర్వాధిక ప్రియతముడు మరియు శ్రేష్ఠుడునైయున్నాడు. కేవలము తల్లితో మాత్రము ఆయన కొంత తులనమొనర్చగలుగును. ఏలన తల్లి భూమికన్నను అధికగౌరవనీయమైయున్నదని శాస్త్రకారులు చెప్పుచుందురు. ॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని గుణముల వర్ణన మరియు ఆహ్వానముండుటచే, ఆయనచే వృద్ధి మున్నగువాని ప్రార్థన యుండుటచే, దానికి సంబంధించిన అశ్వినులచే దానముయొక్క యాచనయుండుటచే మరియు ఇంద్ర నామముచే 'రాజు' మున్నగువాని చరిత్రకూడ వర్ణితమైయుండుటచే ఈ దశతి విషయమునకు పూర్వదశతి విషయముతో సంబంధముగలదని ఎరుగవలెను.

మూడవ ప్రపాఠకములో ద్వితీయార్ధముయొక్క ఐదవదశతి సమాప్తము.

ఈ మూడవ ప్రపాఠకము సమాప్తమైనది.

మూడవ అధ్యాయములో ఆరవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

292. O Lord, Thou abidest more closely by me than a father or a generous brother. Thou protectest me like a tender mother; therefore as Thou hast taken up Thy abode with us, being Omnipresent, do Thou surround us with all Thy Wealth of Knowledge and Love. II10II

అథ చతుర్థః ప్రపాఠకః

నాలుగవ ప్రపాఠకము

ప్రథమాదశతిః

౨౯౩. ఋషిః - వసిష్ఠః। దేవతా - ఇన్ద్రః।
ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.
అథేన్ద్రః సోమపానాయాహూయతే.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౯౩. ఇమ ఇన్ద్రాయ సున్విరే సోమాసో దధ్యాశిరః ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
తాఀ ఆ మదాయ వజ్రహస్త పీతయే
౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
హరిభ్యాం యాహ్యోక ఆ ॥౧॥

౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:- ఇమే । ఇన్ద్రాయ । సున్విరే । సోమాసః । దధ్యాశిరః - దధి - ఆశిరః । తాన్। ఆ।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
మదాయ । వజ్రహస్త - వజ్ర - హస్త । పీతయే । హరి భ్యామ్ । యాహి - ఓకః । ఆ ॥౧॥

పదార్థః- **ప్రథమః** అతిథిపరః. **ఇమే** ఏతే **దధ్యాశిరః** దధ్నా సహ మిశ్రితాః **సోమాసః** సోమాద్యోషధీనాం రసాః **ఇన్ద్రాయ** విదుషే అతిథయే తుభ్యమ్ **సున్విరే** అభిషుతాః సజ్జీకృతాః సన్తి. హే **వజ్రహస్త** అస్మద్ దోషాన్ నాశయితుం వాగ్రూపవజ్రధర విద్వన్! వాగ్ హి వజ్రః. ఐ. బ్రా. ౪ ।౧. **వజ్రః** ఉపదేశవాగ్ హస్తే పాణౌ ఇవ సమీపే యస్య స వజ్రహస్తః. **తాన్** దధిమిశ్రితాన్ సోమరసాన్ **మదాయ** తృప్తయే **పీతయే** పానాయ **హరిభ్యామ్** ఋక్సామభ్యామ్ సహ. ఋక్సామే వా ఇన్ద్రస్య హరీ. షడ్వింశ... ౧ ।౧, యద్వా **హరిభ్యామ్** యానహారకాభ్యామ్ అశ్వాభ్యామ్, అశ్వద్వయనియుక్తం రథమారుహ్యేత్యర్థః. **ఓకః** గృహస్థస్య మమ గృహమ్ **ఆయాహి** ఆగచ్ఛ. ॥౧॥

అథ ద్వితీయః పరమాత్మపరః. **ఇమే** ఏతే **దధ్యాశిరః** కర్మరూపేణ దధ్నా ఆశిరః మిశ్రితాః పరిపక్వా వా. దధాతి పుష్ణాతీతి దధి కర్మ ఘనీభూతం పయో వా. డుధాఞ్ ధాతోః 'ఆదృగమహనజనః కికినౌ లిట్ చ. అ. 3 ।౨।౧౭౧' ఇతి కిః. 'ఆశీః ఆశ్రయణాద్వా ఆశ్రపణాద్ వా' ఇతి నిరుక్తమ్ (౬ ।౮). **సోమాసః** అస్మాకం శ్రద్ధారసాః **ఇన్ద్రాయ** జగదీశ్వరాయ తుభ్యమ్ **సున్విరే** అభిషుతాః సన్తి. హే **వజ్రహస్త** వజ్రపాణిః ఇవ అస్మద్దోషాణాం నాశక పరమేశ్వర! **తాన్**

కర్మమిశ్రితాన్ కర్మభిః పరిపక్వాన్ వా శ్రద్ధారసాన్ **మదాయ** తృప్త్యర్థమ్ **పీతయే** పానాయ **హరిభ్యామ్** అశ్వాభ్యామివ ఇతి లుప్తోపమమ్, యథా రథే అశ్వౌ నియుజ్య వేగేన కశ్చిదాగచ్ఛతి తథేత్యర్థః. **ఓకః** అస్మదీయం హృదయరూపం సదనమ్ **ఆయాహి** ఆగచ్ఛ. ॥౧॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. పరమాత్మ పక్షే లుప్తోపమాపి. ॥౧॥

భావార్థః- యథా దధ్నా సంమిశ్ర్య సోమాద్యోషధిరసోఽతిథిభ్యః సమర్ప్యతే తథైవ శ్రద్ధారసః కర్మణా సంమిశ్ర్య పరమేశ్వరాయ సమర్పణీయః, యతః కర్మహీనా భక్తిరకి- ఞ్చిత్కరీ ఖలు. ॥౧॥

౨౯౩. దీనిమొదటి మంత్రములో ఇంద్రుని సోమపానముకొరకు పిలుచుకొనబడుచున్నది.

పదార్థము :-మొదట అతిథి పక్షములో:-(ఇమే) ఈ (దధ్యాశిరః) పెరుగుతో కలిపియున్న (సోమాసః) సోమమున్నగు ఓషధుల రసము (ఇన్ద్రాయ) విద్వాంసుడవగు నీ వంటి అతిథికొరకు (సున్విరే) సిద్ధముగ నుంచబడినది. (వజ్రహస్త) మా దోషములను నష్టమొనర్చుటకొరకు ఉపదేశవాణులవంటి వజ్రమును ధరించునట్టి ఓ విద్వాంసా! (తాన్) అట్టి దధి, అనగా పెరుగు కలిపిన సోమరసమును (మదాయ) తృప్తికొరకు (పీతయే) త్రాగుటకొరకు (హరిభ్యామ్) ఋగ్వేద మరియు సామవేదముల జ్ఞానముతోగూడ, లేక రెండు గుఱ్ఱములచే వేగముగ నడుచునట్టి రథముపై కూర్చుండిన గృహస్థుడనగు (ఓకః) నా గృహమునకు (ఆయాహి) రమ్ము.

రెండవది పరమాత్మ పక్షములో:- (ఇమే) ఈ (దధ్యాశిరః) కర్మరూప, పెరుగురూపముతో కలిపిన, లేక పాకమొనర్చిన (సోమాసః) మాయొక్క శ్రద్ధారసము (ఇన్ద్రాయ) జగదీశ్వరుడవగు నీకొరకు (సున్విరే) సిద్ధపరచి యుంచినాము (వజ్రహస్త) వజ్రధారివలె దోషములను నాశమొనర్చునట్టి ఓ పరమేశ్వరా! (తాన్) అట్టి కర్మమిశ్రిత శ్రద్ధారసమును (మదాయ) తృప్త్యర్థము (పీతయే) పానమొనర్చుటకొరకు (హరిభ్యామ్) రథమునకు గుఱ్ఱముల నమర్చి వేగవంతముగ వచ్చువారివలె (ఓకః) మా హృదయసదనమునకు (ఆయాహి) రమ్ము. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. పరమాత్మపక్షములో లుప్తోపమాలంకారము కూడ యున్నది. ॥౧॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ పెరుగుయందు కలిపి సోమము మున్నగు ఓషధుల రసమును అతిథులకు సమర్పించబడుచుండునో అదేవిధముగ శ్రద్ధారసమును కర్మతోగూడ కలిపివేసియే పరమేశ్వరునకు సమర్పించవలెను. ఏలన కర్మహీనమగు భక్తి ఏమాత్రమైనను లాభము కలిగించ జాలదు. ॥౧॥

293. These well pressed devotional Juices belonging to the Upholder of the universe have been prepared for the benefit of the soul. O Lord, Holder of the thunderbolt (in the form of knowledge) come to the devotee's heart, for giving him joy and protection with Thy Grace and kindness that drive away all sin. II1II

౨౯౪. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - ఇన్ద్రః॥

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్రం ప్రార్థయతే.

౨౯౪. ఇమ ఇన్ద్ర మదాయ తే సోమాశ్చికిత్ర ఉక్థినః।
మధోః పపాన ఉప నో గిరః శృణు
రాస్వ స్తోత్రాయ గిర్వణః ॥౨॥

ప. విః-ఇమే। ఇన్ద్ర। మదాయ। తే। సోమాః। చికిత్రే। ఉక్థినః। మధోః। పపానః॥ ఉప। నః। గిరః। శృణు। రాస్వ। స్తోత్రాయ। గిర్వణః - గిః - వనః ॥౨॥

పదార్థః- ఇమే ఏతే పరిదృశ్యమానాః **ఉక్థినః** ఉక్థవన్తః స్తోత్రయుక్తాః **సోమాః** అస్మాకం శ్రద్ధారసాః, హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! **తే** తవ **మదాయ** తృప్త్యర్థమ్ **చికిత్రే** చికితిరే, సర్వైః జ్ఞాయన్తే, సర్వవిదితాః సన్తీత్యర్థః. కిత జ్ఞానే, లిటి 'ఇరయో రే. అ. ౬।౪।౭౬' అనేన ఇరే ఇత్యస్య రేభావః. **మధోః** మధురస్య శ్రద్ధారసస్య **పపానః** పానం కుర్వన్. పా పానే ధాతోః, లిటః కానచ్. **నః** అస్మాకమ్ **గిరః** ప్రార్థనావాచః **ఉప శృణు** సామీప్యేన ఆకర్ణయ. హే **గిర్వణః** గీర్భిః సేవనీయ యాచనీయ వా దేవ! వన సంభక్తౌ, వను యాచనే. గిర్వణా దేవో భవతి, గీర్భిరేనం వనయన్తి. నిరు. ౬ । ౧౪. త్వమ్ **స్తోత్రాయ** స్తుతికర్త్రే మహ్యమ్. అత్ర ష్టుఞ్ స్తుతౌ ధాతోః 'దామ్నీశసయుయుజస్తు... అ. ౩।౩।౧౮౨' ఇతి కరణే విహితః ష్ట్రన్ ప్రత్యయః కర్తరి జ్ఞాతవ్యః. **రాస్వ** అభిలషితం ఫలం ప్రదేహి. రా దానే, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్.

అతిథి పక్షేఽపి యోజ్యమ్. తత్ర ఉక్థినః ప్రశంసితాః సోమాః సోమాద్యోషధీనాం రసాః, తైః సత్కృతః స గృహస్థానాం ప్రార్థనాం శ్రుత్వాఽభీష్టముపదేశాదికం ప్రయచ్ఛేదితి దిక్.॥౨॥

భావార్థః-పరమేశ్వరోఽతిథిశ్చాఽస్మాకం ప్రార్థనామువశ్రుత్యాభీష్టం ఫలం నః ప్రయ- చ్ఛేతామ్.॥౨॥

౨౯౪. ఈ మంత్రములో ఇంద్రునిగూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(ఇమే) ఇట్టి (ఉక్థినః) స్తోత్రములతో గూడిన (సోమాః) మా శ్రద్ధారసమును ఓ (ఇంద్ర) పరమేశ్వరా! (తే) నీయొక్క (మదాయ) తృప్తికొరకు (చికిత్రే) తెలిసికొనబడినదని

సర్వవిదితమైనది. మాయొక్క (మధోః) మధురమగు శ్రద్ధారసమును (పపానః) పానమొనర్చుచు (నః) మాయొక్క (గిరః) ప్రార్థన వాణులను (ఉప శృణు) సమీపమునుండి వినుము (గిర్వణః) వాణులద్వార సేవించుటకు, అనగా యాచనయొనర్చదగిన ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (స్తోత్రాయ) స్తుతికర్తనగు నాకు (రాస్వ) అభీష్టఫలమును ప్రదానమొనర్చుము.॥౨॥

అతిథి పక్షమునందును అర్థయోజన నొనర్చుకొనవలెను. ఆ పక్షములో ' ఉక్తినః సోమాః'చే ప్రశంసించబడిన ఓషధరసములు అభిప్రాయమునైయున్నది. వానిచే సత్కారమునుపొంది ఆయన గృహస్థుల ప్రార్థనలను విని వారు కోరిన ఉపదేశములు మున్నగువానిని ప్రదానమొనర్చవలెను.॥౨॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు మరియు అతిథి మా ప్రార్థనలను విని కోరిన ఫలమును మాకు ప్రదానమొనర్చుచుందురుగాక!॥౨॥

294. These devotional Juices accompained with sacred hymns are prepared to please Thee O Source of Peace. O Adorable Lord! Taking delight in or accepting this sweet spiritual present, listen, to our songs and grant the request of the singers for peace and bliss. II2II

౨౯౫. ఋషిః - మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథీః ; విశ్వామిత్ర ఇత్యేకే।

దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

'అథేన్ద్రం ధేనురూపేణ స్తౌతి.

౧ ౨ ౧ ౨౩౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౨౯౫. ఆ త్వా౩ద్య సబర్దుఘాం హువే గాయత్ర వేపసమ్।
౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
ఇన్ద్రం ధేనుం సు దుఘామన్యా
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మిషమురుధారామరఙ్కృతమ్ ॥౩॥

౧ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:-ఆ । తు । అద్య- అ-ద్య। సబర్దుఘామ్ - సబః-దుఘామ్ । హువే।
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
గాయత్రవేపసమ్ - గాయత్ర-వేపసమ్ । ఇన్ద్రమ్ । ధేనుమ్ । సుదుఘామ్ - సు-
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౩ ౧
దుఘామ్ । అన్యామ్ । ఇషమ్ । ఉరుధారామ్ - ఉరు-ధారామ్ । అరఙ్కృ
౨ ౩ ౧ ౨ర
తమ్-అరమ్ -కృతమ్ ॥౩॥

పదార్థః-అద్య అస్మిన్ దినే **తు** క్షిప్రమ్ **సబర్దుఘామ్** జ్ఞానరూపస్య పయసో దోగ్ధ్రీమ్ **గాయత్రవేపసమ్** గీయమానకర్మాణమ్. గాయత్రం గాయతేః స్తుతికర్మణః. నిరు. ౧।౮. వేపస్ ఇతి కర్మనామ. నిఘం...౨. ౧. **సుదుఘామ్** సుష్ఠు కామస్య ప్రపూరికామ్. సు పూర్వాద్ దుహ ప్రపూరణే ధాతోః 'దుహః కబ్ ఘశ్చ. అ. 3 । ౨ । ౭౦' ఇతి కప్ ఘాదేశశ్చ. **అన్యామ్** సామాన్యవిలక్షణామ్ **ఇషమ్** ఏషణీయామ్. ఇషు ఇచ్ఛాయామ్ ధాతోః క్విపి రూపమ్. **ఉరుధారామ్** విస్తీర్ణధారామ్ **అరఙ్కృతమ్** అలఙ్కరోతీతి అలఙ్కృత్, రలయోరభేదాత్ అరఙ్కృత్ తామ్ **ఇన్ద్రం ధేనుమ్** పరమేశ్వరరూపాంగామ్, అహమ్ **ఆహువే** ఆహ్వయామి. ॥ 3 ॥

అత్ర పరమేశ్వరే ధేన్వారోపాద్ రూపకాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః-యథా ధేనుర్యజ్ఞియం పయో దోగ్ధి తథా పరమేశ్వరో జ్ఞానరసం దోగ్ధి. ధేనోః పరమేశ్వరస్య చోభయోరపి యజ్ఞసాధకత్వరూపం కర్మ గీయతే ఉభావపి మనోరథప్రపూరకౌ. గౌరితరపశువిలక్షణా, పరమేశ్వర ఇతరచేతనాచేతనవిలక్షణః. గౌర్దుగ్ధస్య విస్తీర్ణా ధారాః ప్రయచ్ఛతి, పరమేశ్వర ఆనన్దధారా వర్షతి. గౌః పుష్ట్యారోగ్యదానేన జనాన్ శోభయతి, పరమేశ్వరోఽధ్యాత్మశక్త్యా శోభయతి. ఏవముభయోః సామ్యాత్ పరమేశ్వరో గౌరివ సేవనీయః పూజనీయశ్చ. ॥3॥

౨౯౫. ఈ మంత్రములో పాలనిచ్చు గోవురూపములో ఇంద్రుని స్తుతించబడినది.

పదార్థము :-(అద్య) నేడు (తు) శీఘ్రముగనే (సబర్దుఘామ్) జ్ఞానరూపక్షీరముల నిచ్చునట్టి (గాయత్ర వేపసమ్) దేనికర్మలు సర్వత్ర గానమొనర్చబడుచున్నవియో అట్టి (సుదుఘామ్) ఉత్తమరూపములో కామితములను పూర్ణమొనర్చునట్టి (అన్యామ్) విలక్షణమైన (ఇషమ్) కోరదగిన (ఉరుధారామ్) గొప్పగొప్ప ధారలుగల (అరంకృతమ్) అలంకృతమొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రం ధేనుమ్) పరమేశ్వరరూప గోవును (ఆహువే) పిలుచుచున్నాము. ॥3॥

ఈ మంత్రమములో పరమేశ్వరునియందు 'గోవు' అను ఆరోపణముండుటవల్ల ఇది రూపకాలంకారమైనది. ॥3॥

భావార్థము :- ఆవు పాలిచ్చునటులనే పరమేశ్వరుడు జ్ఞానరసము నిచ్చుచుండును. గోవు మరియు పరమేశ్వరుడు రెండింటి యజ్ఞసాధకత్వరూప కర్మలనుగానమొనర్చబడును. రెండును మనోరథములను పూర్ణమొనర్చునవియై యున్నవి. గోవు ఇతరపశువులకన్న విలక్షణమైనది. పరమేశ్వరుడు చేతన, అచేతనములకన్న విలక్షణుడు. గోవు క్షీరముల గొప్ప గొప్ప ధారల నిచ్చును. పరమేశ్వరుడు ఆనందధారలను వర్షింపజేయుచుండును. గోవు పుష్టి మరియు ఆరోగ్యములనిచ్చుచు

మనుష్యులను శోభితమొనర్చును. పరమేశ్వరుడు ఆధ్యాత్మబలముచే శోభితమొనర్చుచుండును. ఈ విధముగ రెండింటి సమానత్వముండుటవల్ల పరమేశ్వరున్ని గోవునువలెనే సేవ మరియు పూజించవలెనని ఎరుగవలెను. ॥3॥

295. To-day as ever, I invoke the Lord as the Good Milch cow, which pours forth large streams of milk, Giver of nectar (of knowledge, peace and bliss) Inexhaustible Doer of noble deeds, most desirable and Almighty. Just as a cow does good to humanity by yielding milk, so God works for the uplift of humanity by revealing His knowledge in the form of the Vedas. II3II

౨౯౬. ఋషిః - నోధాః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరస్య దానధర్మత్వం వర్ణయతి.

౨౯౬. న త్వా బృహన్తో అద్రయో వరన్త ఇన్ద్ర వీడవః।
యచ్ఛిక్షసి స్తువతే మావతే వసు న కిష్టదా మినాతి తే ॥౪॥

ప. వి:-న। త్వా। బృహన్తః। అద్రయః - అ - ద్రయః। వరన్తే। ఇన్ద్ర। వీడవః। యత్। శిక్షసి। స్తువతే। మావతే। వసు। న। కిః। తత్। ఆ - మినాతి। తే ॥౪॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! **బృహన్తః** విశాలాః **వీడవః** దృఢాః **అద్రయః** పర్వతా అపి **త్వా** త్వామ్ **న** నైవ **వరన్తే** నివారయితుం శక్నువన్తి, **యత్** యదా, త్వమ్ **మావతే** మత్సదృశాయ. అస్మచ్ఛబ్దాత్ 'యుష్మదస్మదోః సాదృశ్యే వతుబ్ వాచ్యః' వా.... ఇతి సాదృశ్యార్థే వతుప్. **స్తువతే** స్తోత్రే జనాయ **వసు** ఆధ్యాత్మికం భౌతికం చ ధనమ్ **శిక్షసి** ప్రయచ్ఛసి. శిక్షతిః దానకర్మా. నిఘం...3।౨౦. **తత్** తత్ తే దానరూపం కర్మ **న కిః** న కశ్చిత్ **ఆ మినాతి** హినస్తి. మీఞ్ హింసాయామ్. 'మీనాతేర్నిగమే. అ. ౭।3।౮౧ ఇతి ధాతోర్హస్వత్వమ్. ॥౪॥

భావార్థః-పరమేశ్వరస్య యో గుణకర్మస్వభావోఽస్తి తం ఫలీభవన్తం సంసారస్య కాపి బాధా న నిరోద్ధుం శక్నోతి. ॥౪॥

౨౯౬. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరునియొక్క దానమొనర్చు ధర్మము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ పరమాత్మా! (బృహన్తః) విశాలము (వీడవః) దృఢమగు (అద్రయః) పర్వతముకూడ (త్వా) నిన్ను (న వరన్త) నిలుపజాలదు. (యత్) ఎపుడైన నీవు (మావతే) నా వంటి (స్తువతే) స్తోతలకొరకు (వసు) ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ధనములను (శిక్షసి) ఇచ్చెదవో (తత్) అట్టి నీ దానరూప కర్మను (న కిః) ఎవ్వరును (ఆ మినాతి) నష్టపరచజాలరు.॥౪॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని ఏ గుణ కర్మ స్వభావములు గలవో అవి ఫలవంతమగుటయందు ప్రపంచమందలి ఏ శక్తియును బాధ మరియు ఆటంకమును కలిగించజాలవు.॥౪॥

296. O Lord ! The mighty and inaccessible mountains or mighty persons do not keep Thee back, when Thou conferrest the wealth of spiritual knowledge to a devotee like me. Nor can any one destroy what has been acquired by Thy blessing. II4II

౨౯౭. ఋషిః – మేధాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః –మధ్యమః.

అథ స్తుతో జగదీశ్వరః కిం కరోతీత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౨౯౭. క ఈం వేద సుతే సచా పిబన్తం కద్వయో దధే ।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అయం యః పురో విభినత్త్యోజసా మన్దానః శిప్ర్యన్ధసః ॥౫॥

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:–కః । ఈమ్ । వేద । సుతే । సచా । పిబన్తమ్ । కత్ – వయః । దధే । అయమ్ ।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౩ ౩ ౨ ౧ ౨ర
యః । పురః । విభినత్తి – వి – భినత్తి । ఓజసా । మన్దానః । శిప్రీ । అన్ధ సః ॥౫॥

పదార్థః- **సుతే** ఉపాసనాయజ్ఞే **సచా** యుగపత్ **పిబన్తమ్** యజమానస్య శ్రద్ధారసమ్ ఆస్వాదయన్తమ్ **ఈమ్** ఏతమ్ ఇన్ద్రమ్ పరమేశ్వరమ్ **కః వేద** కో జానాతి. **కత్** కదా, సః **వయః** ఉపాసకస్య జీవనమ్, **దధే** దధాతి ఇత్యపి కో వేద? యది కశ్చిజ్జానాతి ఉపాసక ఏవ జానాతి అనుభవతి వా, నాన్యః కశ్చనేత్యర్థః. కీదృశమ్ ఇన్ద్రమ్ ఇత్యాహ - **అయమ్** ఏషః **యః శిప్రీ** సుముఖః ప్రశస్తస్వరూపః ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః. ప్రశస్తే శిప్రే హనూ నాసికే వా యస్య సః, ప్రశంసార్థే

మత్వర్థే ఇనిః. శిప్రాభ్యాం ముఖముపలక్ష్యతే. ముఖేన చ స్వరూపమభిప్రేతమ్, నిరవయవత్వాత్ పరమేశ్వరస్య. **అన్ధసః** అన్ధసా శ్రద్ధారూపేణ సోమరసేన. తృతీయార్థే షష్ఠీ. **మన్దానః** మోదమానః సన్. మది స్తుతిమోదమదస్వప్నకాన్తిగతిషు, శానచ్, ఛాన్దస ముగాగమనిషేధః. **ఓజసా** బలేన **పురః** తస్య మనోభూమౌ దృఢం బద్ధాః కామక్రోధాద్యసురాణాం నగరీః **విభినత్తి** విదారయతి. ।5॥

భావార్థః-పరమేశ్వరస్యోపాసనాయా అయమేవ లాభో యత్ స ఉపాసకస్య మనసి సమ- స్తశత్రుపరాజయసమర్థం పురుషార్థముత్పాద్య సమరాంగణే తం విజేతారం కరోతి. ।5॥

౨౯౭. ఈ మంత్రములో స్తుతింపబడిన పరమేశ్వరు డేమి చేయగలడను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(సుతే) ఉపాసనాయజ్ఞములో (సచా) కలిసి (పిబన్తమ్) యజమానుని శ్రద్ధారసమును పానమొనర్చుచు (ఈమ్) ఈ ఇంద్రపరమేశ్వరుని (కః వేద) ఎవరెరుగుదురు? (కత్) ఎప్పుడాయన (వయః) ఉపాసకుని జీవితమునకు (దధే) సహాయము నిచ్చునో దీనినికూడ ఎవ్వరెరుగుదురు? అనగా ఒకవేళ ఎవరైనను ఎరుగుదురనినను ఉపాసకుడు మాత్రమే ఎరుగుట, లేక అనుభూతిని పొందగలుగును. ఎట్టి పరమేశ్వరుని? దీని సమాధాన మిచ్చుచు (అయమ్) ఈ (యః) ఎట్టి (శిప్రీ) ప్రశస్త స్వరూపముగల పరమేశ్వరుడు (అన్ధసః) యజమానుని శ్రద్ధారసముచే (మన్దానః) ప్రసన్నుడగుచు (ఓజసా) బలపూర్వకముగ (పురః) ఆతని మనోభూమిలో దృఢముగ పేరుకొనియున్న కామక్రోధములు మున్నగు రాక్షసనగరములను (విభినత్తి) ముక్కచెక్కలుగ చేసివేయగలడు. ।5॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని ఉపాసనకిదియే లాభము. అనగా ఆయన ఉపాసకుల మనస్సులలో సకలశత్రువులను పరాజయమొనర్చునట్టి పురుషార్థము నుత్పన్నమొనర్చుచు వారిని ఆ సమరక్షేత్రములో విజయశీలురుగ నొనర్చివేయును. ।5॥

సమాధానము :-ఏ ఆనందస్వరూపుడు, పృథివీ ద్యాలోకముల స్వామియగు పరమేశ్వరుడు తన ప్రకాశముతో అంధకారమును ఛేదించగలడో అతడే తెలిసికొనగలడు.

297. We can not comprehend the Lord, Who is All - pervading and who being delighted by the Juice of true devotion, with His might beats the cities of ignorance to dust, enabling His devotees to atattain emancipation. Who can fully know the power that the Lord possesses? [God's Power is Infinite. None can comprehend it fully]. II5II

౨౯౮. ఋషిః - వామదేవః । దేవతా - ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః - బృహతీ । స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమేశ్వరం రాజానం చ సమ్బోధయతి.

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨౩౧ ౨
౨౯౮. యదిన్ద్ర శాసో అవ్రతం చ్యావయా సదసస్పరి ।
౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨
అస్మాకమ౦శుం మఘవన్ పురుస్పృహం
౩ ౨౩ ౧ ౨
వసవ్యే అధి బర్హయ ।౬॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:- యత్ । ఇన్ద్ర । శాసః । అవ్రతమ్ - అ - వ్రతమ్ । చ్యావయ । సదసః ।
౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧౨
పరి । అస్మాకమ్ । అ౦శుమ్ । మఘవన్ । పురుస్పృహమ్ - పురు - స్పృహమ్ । వసవ్యే
౧ ౨ర ౩
అధి । బర్హయ ।౬॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **యత్** యస్మాత్, హే **ఇన్ద్ర** దుర్గుణవిదారక జగదీశ్వర! త్వమ్ **శాసః** శాసకః నియామకః అసి, తస్మాత్ **అవ్రతమ్** వ్రతహీనం కర్మహీనం వా జనమ్. వ్రతం దీక్షా. యద్వా, వ్రతమితి కర్మనామ. నిఘం...౨।౧. తద్రహితమ్. 'అవ్రతమ్' ఇత్యత్ర బహువ్రీహౌ 'నఞ్సుభ్యామ్' అ. ౬।౨।౧౭౨ ఇత్యన్తోదాత్తత్వమ్. **సదసః పరి** సజ్జనసమాజాత్ **చ్యావయ** నిర్గమయ. హే **మఘవన్** సద్గుణధన! **అస్మాకమ్** నః **పురుస్పృహమ్** బహుస్పృహాయుక్తమ్. పురు స్పృహయతీతి పురుస్పృక్ తమ్. 'గతికారకోపపదాత్కృత్' అ. ౬।౨। ౧౩౯ ఇత్యుత్తర పదస్య ప్రకృతిస్వరః. **అంశుమ్** మనః. మనో హ వా అంశుః. శ. ౧౧।౫।౯।౨. **వసవ్యే అధి** ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికోభయవిధ ధనసమూహప్రాప్తినిమిత్తమ్. నిమిత్తార్థే సప్తమీ 'వసోః సమూహేచ' అ. ౪।౪।౧౪౦ ఇతి సమూహార్థే యత్. **బర్హయ** శ్రేష్ఠతామాపాదయ. బర్హ ప్రాధాన్యే భ్వాదిః ణిజన్తం రూపమ్.

అథ ద్వితీయో రాజన్యపరః. **యత్** యస్మాత్, హే **ఇన్ద్ర** పాపస్య పాపినాం చ విద్రావక రాజన్! త్వమ్ **శాసః** శాసకః అసి, తస్మాత్ **అవ్రతమ్** వర్ణాశ్రమమర్యాదాపాలనవ్రతరహితం జనమ్ **సదసః పరి** రాష్ట్రరూపాత్ యజ్ఞ గృహాత్ **చ్యావయ** పృథక్ కురు. యద్వా **అవ్రతమ్** రాష్ట్రసేవావ్రతహీనం జనమ్ **సదసః పరి** సంసదః సదస్యతాయాః **చ్యావయ** బహిష్కురు. హే

మఘవన్ ధనానాం స్వామిన్! **అస్మాకమ్ పురుస్పృహమ్** అతిశయస్పృహణీయమ్ **అంశుమ్** అంశదానమ్, ప్రదత్తం కరమ్ **వసవ్యే అధి** రాష్ట్రహితకార్యేషు. వసవే రాష్ట్రాయ హితం వసవ్యమ్, హితార్థే యత్. **బక్షయ** వ్యయీకురు. బక్ష హింసాయామ్, చురాదిః.॥౬॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః.॥౬॥

భావార్థః- త ఏవ రాష్ట్రపరిషదః సదస్యా భవితుమర్హన్తి యే రాష్ట్రసేవావ్రతే దీక్షితా భవేయుః. ప్రజాజనైరపి వర్ణాశ్రమమర్యాదాపాలకైః కర్మపరాయణైశ్చ భావ్యమ్. ప్రజాభిః స్వేచ్ఛయా రాజ్ఞే కరః ప్రదేయః, రాజ్ఞా చ కరద్వారా ప్రాప్తం ధనం రాష్ట్రహితకార్యేషు వ్యయి- తవ్యమ్.॥౬॥

౭౯౧. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడు మరియు రాజును సంబోధింపబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమేశ్వర పక్షములో:- (యత్) ఏలన (ఇన్ద్ర) దుర్గుణ నివారకుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! (శాసః) నీవు శాసకుడవు మరియు నియామకుడవు. ఈ కారణమున (అవ్రతమ్) వ్రతహీనులు మరియు కర్మహీనులగు మనుష్యులను (సదసః పరి) సజ్జనుల సమాజమునుండి (వ్యానయ) వేరుచేయుము. అనగా వెడలగొట్టుము (మఘవన్) సద్గుణధనికుల ధనికుడా! (అస్మాకమ్) మాయొక్క (పురుస్పృహమ్) అత్యధిక ప్రియమగు (అంశుమ్) మనసుకు (వసవ్యే అధి) ఆధిభౌతిక, ఆధ్యాత్మిక మను రెండు విధములగు ధనసమూహముల ప్రాప్తికొరకు (బక్షయ) మమ్ము శ్రేష్ఠులనుగ నొనర్పుము.

రెండవది రాజ పక్షములో:- (యత్) ఏలన (ఇన్ద్ర) పాపములు మరియు పాపాత్ముల వినాశకుడవగు ఓ రాజేంద్రా! (శాసః) నీవు శాసకుడవు. ఈ కారణమున (అవ్రతమ్) వర్ణాశ్రమ మర్యాదలను పాలించునట్టి మనుష్యులను (సదసః పరి) రాష్ట్రరూప యజ్ఞగృహమునుండి (వ్యానయ) నిష్కాసితమొనర్చివేయుము. మరియు (అవ్రతమ్) రాష్ట్రసేవయను వ్రతము నొనర్చనివారిని (సదసః పరి) సంసత్తు సభ్యతనుండి (వ్యానయ) తొలగింపుము (మఘవన్) ఓ ధనములస్వామీ! (అస్మాకమ్) మాయొక్క (పురుస్పృహమ్) అతిప్రియమగు (అంశుమ్) ప్రాప్తించిన పన్నురూపభాగమును (వసవ్యే అధి) రాష్ట్రహితకార్యములందు (బక్షయ) వ్యయమొనర్పుము.॥౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౬॥

భావార్థము :-రాష్ట్రసేవావ్రతములో దీక్షితులైనవారే రాష్ట్రపరిషత్తు సదస్సుకు సభ్యులగుటకు అర్హులగుదురు. ప్రజలుకూడ వర్ణాశ్రమ మర్యాదలను పాలనమొనర్చువారు మరియు కర్మపరాయణులై యుండవలెను. ప్రజలుకూడ స్వేచ్ఛగా రాజుయొక్క రాజపన్నును

చెల్లించు చుండవలెను. మరియు రాజుకూడ సిస్తుద్వారా వచ్చిన సొత్తును రాష్ట్రహితకార్యములందే వినియోగించవలెను. మరియు కొంతభాగము భావిసంకటముల నివారణకొరకు భద్రపరచి యుంచవలెను. ।౬॥

298. O Lord; As Thou art the Sovereign who punishest the neglectors of the sacred vows, drive away the wicked from high position. O Possessor of all riches, strengthen our much-desired soul-force and knowledge with in our bodies and the world. II6II

౨౯౯. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - బహవః

(పర్జన్య బ్రహ్మణస్పత్యదితయో విశ్వేదేవాః)।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ మన్త్రోక్తా స్త్వష్ట్రృపర్జన్య బ్రహ్మణస్పత్యదితయో దేవతాః.

ఇన్ద్రప్రకరణే తేఽపి రక్షాదికం యాచ్యన్తే.

౧ ౨ 3 ౨3 ౧౨ 3౨3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౨౯౯. త్వష్టా నో దైవ్యం వచః పర్జన్యో బ్రహ్మణ స్పతిః।
౨ ౧ ౨ర3౧౨3 ౧ ౨
పుత్రై ర్భ్రాతృభిరదితిర్ను పాతు నో
3 ౨3 ౧ ౨ 3 ౧౨
దుష్టరం త్రామణం వచః ॥౭॥

౧ ౨ర 3 ౧౨ర ౧౨ర 3౧౨ ౧౨ర ౧౨ర 3 ౨
ప.వి:-త్వష్టా । నః । దైవ్యమ్ । వచః । పర్జన్యః। బ్రహ్మణః - పతిః । పుత్రైః-
3 ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౨ ౨ 3 ౧౨
పుత్- త్రైః। భ్రాతృభిః। అదితిః - అ - దితిః। ను। పాతు । నః। దుష్టరమ్ -
3 ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర
దుః- తరమ్ । త్రామణమ్ । వచః ॥౭॥

పదార్థః- త్వష్టా దోషాణాం తనూకర్తా, తేజసా దీప్తః, దుఃఖచ్ఛేదకో విద్వాన్ జనః, త్వక్ష తనూకరణే. యద్వా త్విష దీప్తౌ, 'త్విషేర్దేవతాయామకారశ్చోపధాయ అనిట్త్వం చ' అ. 3।౨। ౧3౫ వా.... అనేన త్విషధాతోస్తృన్, ఉపధాయా అకారః, ఇడభావశ్చ. **పర్జన్యః** పర్జన్యవద్

ఉపదేశవర్షకః సంన్యాసీ, **(బ్రహ్మణః పతిః** జ్ఞానస్య అధిపతిః ఆచార్యశ్చ). సంహితాయాం 'షష్ఠ్యాః పతిపుత్రపృష్ఠపారపదపయస్పోషేషు.' అ. ౮।3।౫3 ఇతి విసర్జనీయస్య సత్వమ్. **నః** అస్మభ్యమ్ **దైవ్యం వచః** ఈశ్వరీయం వేదవచనమ్, ఉపదిశన్తు ఇతి శేషః. దేవాత్ పరమేశ్వరాద్ ఆగతం దైవ్యమ్. 'దేవాద్యఞఞౌ' అ. ౪।౧।౮౫ వా ఇతి యఞ్ ప్రత్యయః. కిఞ్), **పుత్రైః** తనయైః **(భ్రాతృభిః** బన్ధుభిశ్చ సాకమ్ **నః** అస్మాన్ **అదితిః** జగన్మాతా. అదితిర్మాతా. ఋ. ౧।౮౯।౧౦ ఇతి ప్రామాణ్యాద్ మాతా అదితి రుచ్యతే. **ను** సద్యః ఏవ **పాతు** రక్షతు. అస్మాకమ్ **వచః** వచనమ్ **దుష్టరమ్** అనతిక్రమణీయమ్, అకాట్యమ్ **(త్రామణమ్** పరేషాం పాలకం చ, భూయాద్ ఇతి శేషః. త్రైజ్ పాలనే, మనిన్. త్రామన్ శబ్దాన్నపుంసిప్రథమైకవచనే 'త్రామ' ఇతి ప్రాప్తే అమోలుగభావశ్ఛాన్దసః ॥ ౭ ॥

భావార్థః-విదుషాముపదేశేన పుత్రపౌత్రబన్ధుబాన్ధవాది సహితాః సర్వే వేదజ్ఞాః సత్కర్మ- పరాయణాః పరమేశ్వరప్రియాశ్చ సన్తో వ్యవహారే సత్యం మధురం ప్రభావజనకం కుతర్కైర- కాట్యం చ వచనం బ్రూయుః.॥ ౭॥

౨౯౯. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత మన్త్రోక్త త్వష్ట, పర్జన్య, బ్రహ్మణస్పతి మరియు అదితియై యున్నారు. ఇంద్ర ప్రకరణములో వారితోకూడ రక్షణ మున్నగువాని యాచన నొనర్చబడినది. ॥౭॥

పదార్థము :- (త్వష్టా) దోషనివారకులు, తేజోవంతులు దుఃఖనివారకులగు విద్వాంసులు (పర్జన్యః) మేఘములవలె ఉపదేశముల వర్షమును కురిపించువారు. (బ్రహ్మణః పతిః) జ్ఞానమునకు అధిపతియగు ఆచార్యులు (నః) మా కొరకు (దైవ్యమ్ వచః) ఈశ్వరీయ వేదవచనములను ఉపదేశించవలెను. (పుత్రైః) పుత్రులసహితముగ మరియు (భ్రాతృభిః) సోదరులు బంధువులతోగూడ (నః) మమ్ము (అదితిః) జగన్మాత (ను) శీఘ్రముగనే (పాతు) రక్షణయొనర్చుచుండవలెను. మా (వచః) వచనములు (దుష్టరమ్) దుస్తరము, కాదనకుండ (త్రామణమ్) ఇతరుల రక్షణ నొనర్చునవిగ నుండుగాక! ॥౭॥

భావార్థము :- విద్వాంసుల ఉపదేశములచే పుత్రులు, పౌత్రులు, బంధు బాంధవులు మున్నగువారితో గూడ ప్రజలెల్లరును వేదజ్ఞాతలు మరియు సత్కార్మలలో సంలీనమై, పరమేశ్వర ప్రేమభక్తులై వ్యవహారములందు సత్యము, మధురము, ప్రభావవంతము మరియు కుతర్కములందు సత్యవచనములనే పలుకవలెను. ॥౭॥

299. May God the Divine Artist, the Creator of the World, the Conqueror of all evil and the lord of Knowledge preserve to us the divine gift of speech. May the Invincible Divine Mother protect us along with our brothers and other relations for, our truthful speech saves men from sins and is therefore rare. II7II

300. ఋషిః - బాలఖిల్యాః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

పరమేశ్వరస్యార్చనం కదాపి నిష్ఫలం న భవతీత్యుచ్యతే.

3 2 3 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2
300. కదా చన స్తరీరసి నేన్ద్ర సశ్చసి దాశుషే।
2 3 1 2ర 1 2 3 2ఉ 3
ఉపోపేన్ను మఘవన్ భూయ ఇన్నుతే
1 2 3 1 2
దానం దేవస్య పృచ్యతే ॥౮॥

3 2 3 2 3 2 3 2 3 1 2 1 2ర 1 2ర 1 2ర
ప. వి: - కదా। చన। స్తరీః। అసి। న। ఇన్ద్ర। సశ్చసి। దాశుషే। ఉపో ప - ఉప - ఉప।
1 1 2ర 3 1 2ర 3 1 2 3
ఇత్ - ను। మఘవన్। భూయః। ఇత్ - ను। తే। దానమ్। దేవస్య। పృచ్యతే ॥౮॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** సుఖప్రదాతః పరమేశ్వర! త్వమ్, **కదాచన** కదాచిత్ **స్తరీః** నివృత్త ప్రసవా గౌరివ నిష్ఫలః **న అసి** న భవసి, ప్రత్యుత **దాశుషే** ఆత్మసమర్పకాయ అన్తర్యజ్ఞస్య యజమానాయ, తస్మై ఫలమ్ దాతుమిత్యర్థః. దాశృ దానే ధాతోః క్వసుప్రత్యయే చతుర్థేకవచనే రూపమ్. 'క్రియార్థోపపదస్య చ కర్మణి స్థానినః' అ. 2।3।14 ఇతి చతుర్థీ. **సశ్చసి** ప్రాప్నోషి. సశ్చతిః గతికర్మా. నిఘం...2।14. హే **మఘవన్** ధనపతే. **దేవస్య** దానాదిగుణయుక్తస్య **తే** తవ **దానమ్** దీయమానమైశ్వర్యమ్ **ఇత్ ను** అవశ్యమేవ **భూయః ఇత్** పునః పునరపి **ను** క్షిప్రమేవ **ఉప - ఉప పృచ్యతే** యజమానేన సంపృజ్యతే, సంపృజ్యతే. 'ప్రసముపోదః పాదపూరణే' అ. 8।1।6. ఇతి ఉపోపసర్గస్య పాదపూరణే ద్విత్వముక్తమ్. వస్తుతస్తు ఉపపృచ్యతే ఉపపృచ్యతే ఇతి ద్విరుక్త్యాత్ర సంసర్గస్య క్షిప్రత్వమాధిక్యం చ ద్యోత్యతే ॥౮॥

భావార్థః- యః పరమేశ్వరాయాత్మానం సమర్పయతి తత్కృతే స సేవితా దోగ్ధ్రీ గౌరివ సద్యః ఫలం ప్రయచ్ఛతి. ॥౮॥

300. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ అర్చన ఎప్పుడును నిష్ఫలము కాదని తెలుపబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) సుఖప్రదాతవగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (కదాచన) ఎప్పుడును (స్తరీః) గొడ్డు ఆవువలె నిష్ఫలముగ (న అసి) నుండవు. కాని (దాశుషే) ఆత్మదానమొనర్చునట్టి ఉపాసనాయజ్ఞముయొక్క యజమానులకు ఫలము నిచ్చుటకు (సశ్చసి) ప్రాప్తించుచుందువు

(మఘవన్) ఓ ధనముల స్వామీ! (దేవస్య తే) నీవంటి దానము మున్నగు ఉత్కృష్ట దానగుణములతో గూడినవారి (దానమ్) దానమును (ఇత్ ను) నిశ్చయముగనే (భూయః ఇత్) పునః పునః (ఉప ఉప పృచ్యతే) యజమానులకు ప్రాప్తించుచుండును. అవశ్యముగ లభించుచుండును. ।౮॥

భావార్థము :- ఎవరు పరమేశ్వరునకు ఆత్మసమర్పణమొనర్చుకొందురో వారికి ఆయన పాలనిచ్చుగోవువలె నిరంతరము ఫలప్రదానమొనర్చుచునేయుండును. ।౮॥

300. O Lord, Thou never desertest or ruinest Thy devotee who is of a charitable disposition, but givest him liberally. O Possessor of all wealth, Thy bounty O God, is poured forth ever more and more. II8II

౩౦౧. ఋషిః – మేధ్యాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః –మధ్యమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మా సేనాధ్యక్షశ్చ సమ్బోధ్యతే.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౦౧. యుఙ్క్ష్వా హి వృత్రహన్తమ హరీ ఇన్ద్ర పరావతః ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అర్వాచీనో మఘవన్త్సోమపీతయ ఉగ్ర ఋష్వేభిరా గహి ।౯॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩క ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి: –యుఙ్క్ష్వ । హి । వృత్రహన్తమ – వృత్ర –హన్తమ । హరీ ఇతి । ఇన్ద్ర । పరావతః ।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అర్వాచీనః – అర్వ–అచీనః । మఘవన్ । సోమపీతయే – సోమ –పీతయే । ఉగ్రః । ఋష్వేభిః ।
౩
ఆ । గహి ।౯॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. హే **వృత్రహన్తమ** పాపరూపవృత్రాసురాణామ్ అతిశయేన హన్తః **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! **పరావతః** స్వకీయే పరమే స్వరూపే స్థిత్వా త్వమ్. అత్ర ఆసనాత్ ప్రేక్షతే ఇతివత్ 'అధికరణే చోపసంఖ్యానమ్' అ. ౨ । ౩ । ౨౮ వా... ఇతి పఞ్చమీ. **హరీ** అస్మాకం జ్ఞానేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియరూపౌ అశ్వౌ **యుఙ్క్ష్వ హి** ప్రవర్తయ ఖలు, అస్మాన్ జ్ఞానవతః కర్మవతశ్చ కుర్విత్యర్థః. **ఉగ్రః** ఉద్గూర్ణబలః త్వమ్ **అర్వాచీనః** అస్మదభిముఖః సన్. అర్వాగ్ అఞ్చతీతి అర్వాచీనః. **సోమపీతయే** సోమస్య అస్మదీయాత్మనః పీతయే రక్షణాయ **ఋష్వేభిః** మహద్భిర్వీరత్వదయాదాక్షిణ్యాదిభిర్గుణైః సహ, తేషాముపహారం గృహీత్వేత్యర్థః. ఋష్వ ఇతి మహన్నామ. నిఘం...౩ । ౩. **ఆగహి** ఆగచ్ఛ.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. రాష్ట్రే శత్రుసంకటాపన్నే సతి ప్రజాభిః సేనాధ్యక్షః సైనికైః సహాహూయతే. హే **వృత్రహన్తమ** అతిశయేన శత్రూణాం హన్తః **ఇన్ద్ర** సేనాధ్యక్ష! త్వమ్ **పరావతః** స్వకీయాత్ ఉత్కృష్టాత్ సైన్యావాసాత్ **హరీ** సంకటహరణశీలే స్వకీయే ఆక్రమక - రక్షక - సైన్యే **యుఙ్క్ష్వహి** శత్రూచ్ఛేదాయ రాష్ట్రరక్షణాయ చ నియోజయ ఖలు. హే **మఘవన్** వీరతాధనయుక్త! **ఉగ్రః** ప్రచణ్డః త్వమ్ **సోమపీతయే** శాన్తిరక్షణాయ **ఋష్వేభిః** స్వకీయైః మహాబలైః సైనికైః సహ **అర్వాచీనః** రణాంగణాభిముఖః **ఆగహి** ఆయాహి ॥ ౯ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౯ ॥

భావార్థః-దేహధారిణి జీవాత్మని జ్ఞానపౌరుషహీనే పాపగ్రస్తే చ సతి తద్రక్షణార్థం పరమేశ్వరస్యాహ్వానమివ రాష్ట్రే శత్రుభిరభిద్రుతే సతి సేనాధ్యక్షస్యాహ్వానం శ్రేయస్కరమ్. ॥ ౯ ॥

300. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో పరమాత్మ మరియు సేనాపతిని సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:-(వృత్రహన్తమ) పాపరూప వృత్రాసురులను అతిగా వధనొనర్చునట్టి (ఇన్ద్ర) పరమాత్మా! (పరావతః) తమ పరమస్వరూపములో స్థితమైయుండి నీవు (హరీ) మా జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియరూప అశ్వములను (యుఙ్క్ష్వ) మాత్రమే కార్యములో ప్రవృత్తమొనర్చుము అనగా మమ్ము జ్ఞానవంతులనుగ మరియు కర్మిష్ఠులనుగ నొనర్చుము. (ఉగ్రః) తీక్షణబలముగల నీవు (అర్వాచీనః) మాకు అభిముఖముగ నగుచు (సోమపీతయే) మా ఆత్మరక్షణార్థము (ఋష్వేభిః) మహావీరత్వము, దయ, ఉదారత మున్నగు గుణములతోగూడ అనగా మాకొరకు వానిని ఉపహారముగ దీసికొని (ఆగహి) రమ్ము.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- రాష్ట్రములో శత్రువుల సంకటము వచ్చిపడినప్పుడు ప్రజలద్వార సేనాధ్యక్షుని సైనికులతో గూడ పిలిచికొనబడుచున్నది. (వృత్రహన్తమ) వృత్రులను అత్యధికముగ సంహరించునట్టి (ఇన్ద్ర) సేనాధ్యక్షా! నీవు (పరావతః) తమ ఉత్కృష్ట సైన్యావాసములనుండి (హరీ) సంకటములను హరించునట్టి తమ ఆక్రామక మరియు రక్షక రెండు సేనాదళములను (యుఙ్క్ష్వహి) శత్రుసంహారము మరియు రాష్ట్రరక్షణముకొరకు (మఘవన్) వీరత్వరూప ధనములకు ధనవంతుడా! (ఉగ్రః) ప్రచండుడవగు నీవు (సోమపీతయే) శాంతిరక్షణార్థము (ఋష్వేభిః) మహావీరులగు తమ సైనికులతో గూడ (అర్వాచీనః) రణక్షేత్రమువైపు (ఆగహి) రమ్ము. ॥౯ ॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥ ౯ ॥

భావార్థము :-దేహధారియగు జీవాత్మయొక్క జ్ఞానము పౌరుషరహితమైనప్పుడు మరియు పాపగ్రస్తమైనప్పు డెటుల పరమాత్మ నాహ్వానించుకొనుట శ్రేయస్కరముగ నుండునో, అటులనే రాష్ట్రము శత్రువులచే ఆక్రమణమగునప్పుడు సేనాధ్యక్షుని ఆహ్వానము శ్రేయస్కరముగ నుండును. ॥౯ ॥

301. O God, the Best among the destroyers of all obstacles ! Employ Thy love and kindness which drive away all sin and misery. Come to us from apparently distant place (owing to our ignorance) O Almighty, with Thy great powers o take delight in our devotion. II9II

302. ఋషిః – నృమేధాః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమేశ్వరో నృపతిశ్చాహూయతే.

2 3 1 2ర 3 1 2
302. త్వామిదా హ్యో నరోऽపీప్యన్వజ్రిన్ భూర్ణయః ।
1 2 3 1 2 32 3 2 3 1 231 2
స ఇన్ద్ర స్తోమవాహస ఇహశ్రుధ్యుప స్వసరమా గహి ॥ 10 ॥

2 32 12ర 12ర 3 1 2ర 3
ప. విః– త్వామ్ । ఇదా । హ్యః । నరః । అపీప్యన్ । వజ్రిన్ । భూర్ణయః । సః । ఇన్ద్ర ।
1 2ర 12ర 3 2 3 12ర 1 2ర 3
స్తోమవాహసః – స్తోమ-వాహసః । ఇహ । శ్రుధి – ఉప । స్వసరమ్ । ఆ – గహి ॥ 10 ॥

పదార్థః-హే **వజ్రిన్** వజ్రధర! దుర్జనదలనసజ్జనరక్షణశక్తియుక్త పరమాత్మన్ రాజన్ వా! **త్వామ్** భవన్తమ్ **భూర్ణయః** జనానాం భరణపోషణతత్పరాః. డుభృఞ్ ధారణపోషణయోః, 'ఘృణిపృశ్నిపార్ష్ణిమూర్ణిభూర్ణయః' ఉ. ४ ।५२ ఇతి నిః ప్రత్యయః. **నరః** నేతారో జనాః ఇదా అస్మిన్ కాలే. 'సర్వైకాన్యకింయత్తదః కాలే దా' అ... 5 । 3 । 15 ఇతి ఇదమ్ శబ్దాద్ దా ప్రత్యయః. **హ్యః** గతే చ కాలే **అపీప్యన్** వర్ధయన్తి వర్ధితవన్తశ్చ, వర్ధనం చాత్ర ప్రచారో జ్ఞేయః. **సః** తాదృశః త్వమ్, హే **ఇన్ద్ర** దుర్మతివిదారక సుమతిప్రదాయక పరమాత్మన్ రాజన్ వా! **స్తోమవాహసః** స్తుతివాహకాన్ అస్మాన్, అస్మాకం నివేదనానీత్యర్థః **ఇహ** అత్ర **శ్రుధి** శృణు, అస్మాకమ్ **స్వసరమ్** గృహమ్, హృదయసదనమ్ సభాగృహం వా. స్వసరాణి ఇతి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం...3 । ४. **ఉప ఆ గహి** ఉపాగచ్ఛ. ॥ 10 ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ 10 ॥

భావార్థః- సమాజే యే నేతారో భవన్తి తైః సర్వత్ర పరమాత్మా ప్రజారక్షకో రాజా చ ప్రచార- ణీయః, యేన రాష్ట్రస్య సర్వే జనా ఆస్తికా రాజభక్తాశ్చ భవేయుః ॥ 10 ॥

అత్రేన్ద్రం ప్రతి సోమరసార్పణాద్, ధేనురూపేణేన్ద్రం స్తుత్వా తదాహ్వానాత్, తత్సమ్బద్ధి త్వష్టృపర్జన్య బృహస్పత్యదితీనామాహ్వానాద, ఇన్ద్రనామ్నా నృపసేనాపత్యాదీనాం చాపి వర్ణనాదేతత్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే ప్రథమా దశతిః.

ఇతి తృతీయాధ్యాయే సప్తమః ఖణ్డః.

302. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరున్ని మరియు రాజును పిలుచుకొనబడినది.

పదార్థము :-(వజ్రిన్) వజ్రధారి, అనగా దుర్జనుల దండనము, సజ్జనుల రక్షణము యను శక్తితోగూడిన ఓ పరమేశ్వరా! మరియు రాజా! (త్వామ్) మిమ్ము (భూర్ణయః) లోకులను భరణము, పోషణము నొనర్చునట్టి (నరః) నాయకులు (ఇదా) ఈ సమయమున (హ్యః) భూతకాలమునందును (అపీప్యన్) పెంచుచుండిరి. మరియు పెంచుచున్నారు. అనగా నిరంతరము మీ ప్రచారము చేయుచుందురు. (సః) అట్టి నీవు (ఇన్ద్ర) దుర్మతుల వినాశకులు, సుమతుల దాతలగు ఓ పరమాత్మా మరియు రాజా! (స్తోమవాహసః) స్తుతియొనర్చుచున్న మాకు, అనగా మా నివేదనములను (ఇహ) ఇచ్చట (శ్రుధి) వినుడు మరియు (స్వసరమ్) మా హృదయసదనములందు, లేక ప్రజల సభాగృహమునకు (ఉప ఆ గహి) చేరుడు.॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧౦॥

భావార్థము :- సమాజమునందుండు నాయకులు సర్వత్ర పరమాత్మ, లేక ప్రజారంజకుడగు రాజుయొక్క ధర్మగుణములను ప్రచారమొనర్చవలెను. దీనివల్ల రాష్ట్రమునందలి సర్వజనులు ఆస్తికులు, రాజభక్తులైయుందురు.॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రునియెడ సోమరసము అర్పితమగుట, గోపురూపమున ఇంద్రుని స్మరణమొనర్చి ఆయననాహ్వానించుకొనుట, ఇంద్రునితో సంబంధము గలిగియున్న త్వష్ట, పర్జన్య, బృహస్పతి మరియు అదితియొక్క ఆహ్వానముండుట మరియు ఇన్ద్రనామముచే రాజు, సేనాపతి మున్నగువారి వర్ణనయుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధము గలదు.

నాల్గవ ప్రపాఠకమునందలి మొదటి సగముయొక్క మొదటిదశతి ముగిసినది.

మూడవ అధ్యాయమునందలి ఏడవఖండము సమాప్తమైనది.

302. O Lord, holder of the thunder-bolt (of knowledge and justice)! Our actively moving devotees always extol Thee. Listen to their prayers and come to be realised in our hearts for ever and ever. II10II

ద్వితీయాదశతిః

303. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఉషా। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ ప్రథమాయా ఉషా దేవతా. ఉషస ఆవిర్భావం వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩౨
303. ప్రత్యు అదర్శ్యా యత్యూ౩చ్ఛన్తీ దుహితా దివః।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩
అపో మహీ వృణుతే చక్షుషా తమో
౧ ౨ ౩ ౧ ౨
జ్యోతిష్కృణోతి సూ నరీ ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– ప్రతి – ఉ। అదర్శి। ఆయతీ – ఆ – యతీ। ఉచ్ఛన్తీ। దుహితా। దివః।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
అప – ఉ। మహీ। వృణుతే। చక్షుషా। తమః। జ్యోతిః। కృణోతి। సూనరీ – సూ –
౧ ౨ర
నరీ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **ఆయతీ** ఆగచ్ఛన్తీ **ఉచ్ఛన్తీ** ఉదయం భజమానా. ఉఛీ వివాసే, భ్వాది స్తుదాదిశ్చ. **దివః దుహితా** ద్యులోకస్య పుత్రీ ఉషాః **ప్రతి అదర్శి ఉ** ప్రతిదృష్టాస్తి ఖలు. **మహీ** మహతీ ఏషా ఉషాః **చక్షుషా** దర్శన ప్రదానేన. చష్టే పశ్యతికర్మా. నిఘం...3 । ౧౧. **తమః** అన్ధకారమ్ **అప ఉ వృణుతే** అపాకరోతి. **సూనరీ** సునేత్రీ ఇయమ్ ఉషాః. సూనరీ ఇతి ఉషర్నామసు పఠితమ్. నిఘం...౧ ।౮. **జ్యోతిః** ప్రకాశమ్ **కృణోతి** జనయతి. కృవిహింసాకరణయోః ఇత్యస్య రూపమ్ ॥ ౧ ॥

అత్ర స్వభావోక్తిరలఙ్కారః. ప్రాకృతిక్యా ఉషసో వర్ణనాచ్చాధ్యాత్మికీ ఉషా వ్యజ్యతే.

భావార్థః-యథా సూర్యోదయాత్ ప్రాగ్ వ్యాప్తం నిబిడం నైశం తమో వ్యుదస్యన్ ప్రాకృతిక్యా ఉషసః ప్రకాశః సర్వత్ర ప్రసరతి, తథైవ పరమాత్మరూపస్య సూర్యస్యోదయాత్ ప్రాఙ్మనోభూమౌ వ్యాప్తం తామసవృత్తీనాం జాలం విచ్ఛిన్దన్నాధ్యాత్మిక్యా ఉషస ః ప్రకాశో జీవాత్మానం వ్యాప్నోతి. సేయ- ముషా యోగమార్గే ఋతమ్భరా ప్రజ్ఞేతి నామ్నా ఖ్యాతా. ॥ ౧ ॥

303. ఈ దశతియందలి మొదటి మంత్రముయొక్క దేవత ఉష. దీనియందు ఉషయొక్క ఆవిర్భావమును గురించిన వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(ఆయతీ) వచ్చుచున్నట్టి (ఉచ్ఛన్తీ) ఉదయించుచు (దివః దుహితా) ద్యులోకముయొక్క పుత్రియగు ' ఉష' యెడ (ప్రతిఅదర్శి ఉ) కాన్పించినది. (మహీ) గొప్పదగు ఈ

ఉష (చక్షసా) దర్శనప్రదానముచే (తమః) అంధకారమును (ఉప ఉ వృణుతే) దూరమొనర్చుచున్నది. (సూనరీ) సునేత్రియగు ఈ ఉష (జ్యోతిః) జ్యోతిని (కృణోతి) ఉత్పన్నమొనర్చుచున్నది.॥౧॥

ఈ మంత్రములో స్వభావోక్తి అలంకారము గలదు. మరియు ప్రాకృతిక ఉషయొక్క వర్ణనచే ఆధ్యాత్మిక ఉషయొక్క వర్ణన ధ్వనితమగుచున్నది.॥౧॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ సూర్యోదయమునకు పూర్వము వ్యాప్తమై రాత్రియొక్క కారుచీకటులను విచ్ఛిన్నమొనర్చుచు ప్రాకృతిక ఉషయొక్క ప్రకాశము సర్వత్రవ్యాప్తమైపోవునో, అటులనే పరమాత్మరూప సూర్యుని ఉదయమునకు పూర్వము మనోభూమియందు వ్యాప్తమైయున్న తామసిక వృత్తుల జాలమును విచ్ఛిన్నమొనర్చి ఆధ్యాత్మిక ఉషయొక్క ప్రకాశము ఆత్మయందు వ్యాపకమగును. ఈ ఉష యోగమార్గములో ఋతంభరా ప్రజ్ఞ యను నామముచే ప్రసిద్ధమైయున్నది.॥౧॥

303. Advancing, sending forth her rays, the Divine Dawn is seen as the Daughter of the Source of Light. The Mighty one dispels the darkness with her brilliance and enlightens all, as a true Guide. II 1 II

౩౦౪. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – అశ్వినౌ। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ ద్వయోరశ్వినౌ దేవతే.

అశ్వినోర్నామ్నా పరమాత్మజీవాత్మానౌ అధ్యాపకోపదేశకౌ చ స్తౌతి.

౩౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౩౦౪. ఇమా ఉ వాం దివిష్టయ ఉస్రా హవన్తే అశ్వి నా ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర
అయం వామహ్వేఽవసే శచీవసూ విశం విశం హిగచ్ఛథః ॥ ౨ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– ఇమాః। ఉ । వామ్ । దివిష్టయః । ఉస్రా – ఉ – స్రా। హవన్తే । అశ్వినా । అయమ్।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
వామ్ । అహ్వే । అవసే । శచీవసూ – శచీ – వసూఇతి । విశంవిశమ్ – విశమ్ – విశమ్ ।
౨ ౧ ౨ర
హి । గచ్ఛథః ॥ ౨ ॥

పదార్థః-హే **అశ్వినా** అశ్వినౌ పరమాత్మ జీవాత్మానౌ అధ్యాపకోపదేశకౌ వా! **ఉస్రా వామ్** ఉస్రౌ నివాసకౌ యువామ్. వస నివాసే ధాతోః 'స్ఫాయిత ఇత్యే' ఉ. ౨ । ౧౩ ఇతి రక్, ధాతోః వకారస్య సమ్ప్రసారణమ్. **ఇమాః ఉ** ఏతాః ఖలు **దివిష్టయః** దివం జ్ఞానప్రకాశమిచ్ఛన్తీతి తాః విశః ప్రజాః. దివుపపదాత్ ఇషు ఇచ్ఛాయామితి ధాతోః కర్తరి క్తిన్. **హవన్తే** ఆహ్వయన్తి. హే **శచీవసూ** కర్మధనౌ

ప్రజ్ఞాధనౌ వా ! శచీ ఇతి కర్మనామ ప్రజ్ఞానామ చ. నిఘం...౨।౧, ౩।౯. **అయమ్** ఏషః అహమపి **అవసే** రక్షణాయ **వామ్** యువామ్ **అహ్వే** ఆహ్వయామి. హ్వేఞ్ స్పర్ధాయాం శబ్దేచ, లుఙి ఉత్తమైకవచనే రూపమ్. **హి** యతః యువామ్ **విశం విశం** ప్రజాం ప్రజామ్ **గచ్ఛథః** ప్రాప్నుథః ॥౨॥

భావార్థః- యథా పరమాత్మజీవాత్మానౌ జనానాం మార్గదర్శనం కురుతస్తథైవా ధ్యాపకోపదేశకావపి శిక్షణేనోపదేశేన చ సదాచార మార్గం దర్శయతః. అతస్తయోః సంగతి సర్వైః కరణీయా. ॥౨॥

304 ఈ మంత్రములో 'అశ్వినౌ' అను నామముతో పరమాత్మ, జీవాత్మ మరియు అధ్యాపక ఉపదేశకుల స్తుతియొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (అశ్వినౌ) ఓ పరమాత్మా! మరియు జీవాత్మా! లేక అధ్యాపక, ఉపదేశకులారా! (ఉస్రా వామ్) నివాసకులగు మీకు (ఇమాః ఉ) ఇట్టి (దివిష్టయః) జ్ఞానప్రకాశమును కోరునట్టి ప్రజలు (హవన్తే) పిలుచుచున్నారు (శచీవసూ) కర్మరూప మరియు జ్ఞానరూప ధనవంతులారా! (అయమ్) ఇట్టి నేనుకూడ (అవసే) రక్షణకొరకు (వామ్) మిమ్ము (అహ్వే) పిలుచుచున్నాము (హి) ఏలన మీరు (విశం విశమ్) ప్రజలందరివద్దికి (గచ్ఛథ) వెళ్లుచుందురుగదా! ॥౨॥

భావార్థము :- పరమాత్మ మరియు జీవాత్మలెటుల మనుష్యులకు మార్గదర్శన మొనర్చుచుందురో అటులనే అధ్యాపక, ఉపదేశకులు కూడ శిక్షణ మరియు ఉపదేశములద్వార సదాచారముయొక్క మార్గదర్శనమొనర్చుచుందురు. కావున వారి సాంగత్య మెల్లరును చేయుచుండవలెను. ॥౨॥

304. O God and the Divine Power! All these people who desire to attain emancipation, call on you, O dwellers in the right knowledge and action! I also invoke you for help, for you are present in all beings who are your subjects. [By Ashvinau are also meant teachers and preceptors.] II2II

305. ఋషిః - పౌర ఆత్రేయః। దేవతా - అశ్వినౌ।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ కేన హేతునా తావశ్వినౌ తప్తౌ రుష్టౌ వా భవత ఇత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨
305. కుష్ఠః కో వామశ్వినా తపానో దేవా మర్త్యః ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨౩౨౩ ౨౩౧ ౨
ఘ్నతా వామశ్నయా క్షపమాణోఽంశునేత్థము ఆద్వన్యథా ॥ ౩ ॥

2 3 2 3 2 3 1 2ర 3 2 3 2
ప. వి: – కుష్ఠః । కః । వామ్ । అశ్వినా । తపానః । దేవా । మర్త్యః । ఘ్నతా । వామ్ । అశ్నయా ।
1 2ర 3 1 2 3 2 3 2 3 1 2 3 1 2ర
క్షపమాణః । అంశునా । ఇత్థమ్ – ఉ । ఆత్ – ఉ । అన్యథా – అన్ – యథా ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **దేవా** దేవౌ దానాది గుణయుక్తౌ, తేజసా దీప్యమానౌ **అశ్వినా** అశ్వినౌ పరమాత్మజీవాత్మానౌ అధ్యాపకోపదేశకౌ వా! ఉభయత్ర 'సుపాం సులుక్...' అ. 7 । 1 । 39 అనేన ఔ ఇత్యస్య ఆకారః. యువామ్ **కు** కుహ. కు తిహోః. అ. 7 । 2 । 104 ఇతి కిమః కుః ఆదేశః, ప్రత్యయస్య ఛాన్దసో లుక్. **స్థః** వర్తేథే? సంహితాయామ్ పూర్వపదాత్ అ. 8 । 3 । 106 ఇతి సకారస్య మూర్ధన్యాదేశః. **కః మర్త్యః** కో మనుష్యః **వామ్** యువామ్ **తపానః** సన్తాపయన్ భవతీతి శేషః? యువాం కుత్ర స్థః కిమితి ప్రేరణాం శిక్షణముపదేశం చ న ప్ర యచ్ఛథః? కిమురుష్టౌస్థః? కిం వాం రోషహేతుః? అథ స్వయమేవోత్తరతి. **ప్రథమం పరమాత్మజీవాత్మపక్షే - అశ్నయా** అశ్నేన మనసి వ్యాప్తేన. అశూఙ్ వ్యాప్తౌ. 'సుపాం సులుక్...' ఇతి తృతీయైకవచనస్య యా ఆదేశః. **వామ్ ఘ్నతా** యువాం ప్రతిగచ్ఛతా. హన్ హింసాగత్యోః, శతరి రూపమ్. **అంశునా** జ్ఞాన - కర్మ - శ్రద్ధారూపేణ సోమరసేన, యువామ్ **క్షపమాణః** వఞ్చితం కుర్వన్ ఏవ వాం తపానోఽస్తి ఇత్యహమవైమి. **అథ అధ్యాపకోపదేశకపక్షే - అశ్నయా** అశనయా బుభుక్షయా. అకారలోపశ్ఛాన్దసః, యద్వా అశనాయా అర్థే అశ్నా శబ్దః స్వతన్త్రో వేదే ప్రయుక్త ఇతి జ్ఞేయమ్. **ఘ్నతా** ఘ్నతౌ హతౌ. ద్వితీయాద్వివచనస్య 'సుపాం సులుక్' ఇతి ఆకారాదేశః. **వామ్** యువామ్ **అంశునా** భోజనాచ్ఛాదనవేతనాదినా దేయాంశేన **క్షపమాణః** వఞ్చితం కుర్వన్ జన ఏవ వాం సంతాపకోఽస్తి. క్షప ప్రేరణే చురాదిః, శానచ్. అథ ఉభయపక్షే - **ఇత్థమ్ ఉ** ఏవమేవ విద్యతే, మమానుమానం సత్యమస్తి? **ఆత్ ఉ** యద్వా **అన్యథా** ఏతద్భిన్నమ్, యువయోః తాపస్య రోషస్య చ కారణం కిమప్యన్యదేవాస్తి? న కిమప్యన్యత్ సంభవతీతి భావః. ॥ 3 ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥3॥

భావార్థః-పరమాత్మజీవాత్మరూపౌ అశ్వినౌ సదా జనానాం హృదయే సంనివిష్టౌ స్తః. యో జ్ఞాన కర్మ శ్రద్ధాదిరూపం సోమరసం యథాయోగ్యం తాభ్యామర్పయతి, తస్మై తౌ సదా సత్ప్రేరణాం ప్రయచ్ఛతః. పరం యస్తయోరుపేక్షాం కరోతి తం ప్రతి తౌ రుష్టావివ తిష్ఠతః. తథైవ యో శిక్షణోపదేశైరుపకుర్వద్భ్యామధ్యాపకోపదేశకాభ్యాం దక్షిణారూపేణ భోజనాచ్ఛాదనాదికం నిశ్చితం వేతనం వా నార్పయతి స తాభ్యామపరాధ్యతి. ॥ 3 ॥

309. ఈ మంత్రములో ఏ కారణమున ఉక్త అశ్వినులు తీవ్రత, లేక కోపముగలవారై యుందురు? అను విషయవర్ణన యుండును.

పదార్థము :-(దేవా) దానము మున్నగు గుణములచే గూడిన, తేజముచే ప్రకాశవంతమగు (అశ్వినా) ఓ పరమాత్మా, జీవాత్మలారా! మరియు అధ్యాపక ఉపదేశకులారా! (యువామ్) మీరు (కు) ఎచ్చట (స్థః) ఉన్నారు? (కః మర్త్యః) ఏ మనుష్యులు (వామ్) మిమ్ము (తపానః) సంతప్తమొనర్చగలరు? మీరెచ్చట నున్నారు? ప్రేరణ, శిక్షణ, లేక ఉపదేశము నేల యొనర్చుటలేదు? కోపముతోనున్నారా? మీ కోపమునకు కారణమేమి? ఇందుకు సమాధానము స్వయముగనే ఇచ్చుచున్నారు.

మొదటది:- పరమాత్మ జీవాత్మ పక్షములో :- (అశ్నయా) మనస్సులో వ్యాప్తమైయున్న (వామ్ ఘ్నతా) మీ వద్దికి చేరునట్టి (అంశునా) జ్ఞానకర్మ శ్రద్ధారూప సోమరసముచే (క్షపమాణః) మిమ్ము వంచించువాడే మీ సంతాపకుడైయుండును.

రెండవది:- అధ్యాపక ఉపదేశకులపక్షములో:- (అశ్నయా) ఆకలితో (ఘ్నతా) పీడితులను (వామ్) మిమ్ము (అంశునా) భోజనము, వస్త్రములు, వేతనము మున్నగు రక్షణలచే (క్షపమాణః) వంచించునవియే మిమ్ము వంచించునవి యై యున్నవి.

ముందర ఉభయ పక్షములో:- (ఇత్థమ్ ఉ) ఇటులనేకదా? (ఆత్ ఉ) లేక (అన్యథా) ఇంతకుమించి ఇతరమేదియును మీ సంతాపమునకు కారణమేమున్నది? మరేకారణములేదనియే దీని అభిప్రాయము. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :-పరమాత్మ మరియు జీవాత్మరూప 'అశ్వీ' ఎల్లప్పుడును మనుష్యుల హృదయములలో కూర్చుండియుండును. అది జ్ఞాన, కర్మ, శ్రద్ధ, భక్తి మున్నగువాని సోమరసమును యథాయోగ్యముగ వారికి అర్పించును. అవి వారికి సదా సత్ప్రేరణ నిచ్చుచుండును. ఐనను వానిని నిర్లక్ష్య మొనర్చినవారిపై కోపము గలిగియున్నట్లుండును. ఇదే విధముగ అవి శిక్షణ మరియు ఉపదేశములచే ఉపకారమొనర్చునట్టి అధ్యాపకులను దక్షిణరూపమున భోజనము, వస్త్రములు మున్నగు, లేక నిశ్చితమగు దక్షిణ నీయనివారు అపరాధమొనర్చినవారగుదురు. ॥3॥

305. O God and the Divine Power! Who is the man and where is his above, who being distressed by destructive forces (either internal or external) has remembered you and offered the juice of devotion in vain? (God never deserts His true devotees. He fulfils their sincere and noble desires.) True teachers and preceptors also always help the distressed people. II 3 II

౩౦౬. ఋషిః - ప్రస్కణ్వః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్రేణ పరమాత్మనాఽధిష్ఠితౌ ఆత్మమనోరూపౌ, ఇన్ద్రేణ రాజ్ఞాఽధిష్ఠితౌ అధ్యాపకోపదేశకరూపౌ వాఽశ్వినౌ ప్రార్థ్యేతే.

౩౦౬. అయం వాం మధుమత్తమః సుతః సోమో దివిష్టిషు ।
తమశ్వినా పిబతం తిరో అహ్న్యం ధత్తం రత్నాని దాశుషే ॥ ౪ ॥

ప. వి:– అయమ్ । వామ్ । మధుమత్తమః । సుతః । సోమః । దివిష్టిషు । తమ్ । అశ్వినా । పిబతమ్ । తిరో అహ్న్యమ్ – తిరః–అహ్న్యమ్ । ధత్తమ్ । రత్నాని । దాశుషే ॥ ౪ ॥

పదార్థః-హే **అశ్వినా** అశ్వినౌ, ఆత్మమనసీ అధ్యాపకోపదేశకౌ వా! **దివిష్టిషు** అధ్యాత్మద్యుతియజ్ఞేషు వ్యవహారయజ్ఞేషు వా. దివురత్ర ద్యుత్యర్థో వ్యవహారార్థశ్చ, తదర్థేష్వేతయోరర్థయోరపి పరిగణనాత్. 'దివిష్టిషు దివ ఏషణేషు', ఇతి నిరుక్తమ్ ౬ ।౨౨. **అయమ్** ఏషః **మధుమత్తమః** అతిశయమధురః **సోమః** జ్ఞాన - కర్మ - శ్రద్ధా - శాన్త్యాదిరసః సోమాద్యోషధిరసో వా **వామ్** యువాభ్యామ్ **సుతః** మయాఽభిషుతః అస్తి. **తిరోఅహ్న్యమ్** పవిత్రతాయామ్ అహ్నోఽపి తిరస్కర్తారమ్, ఉజ్జ్వలాద్ దివసాదప్యధికం పవిత్రమ్. తిరస్కరోతి అహః యః స తిరో అహః, స ఏవ తిరోఅహ్న్యః. స్వార్థే యత్. 'ప్రకృత్యాన్తః పాదమవ్యపరే' అ. ౬ ।౧ ।౧౧౫ ఇతి ప్రకృతిభావః. అవ్యయపూర్వపద ప్రకృతిస్వరత్వమ్. **తమ్** రసమ్, యువామ్ **పిబతమ్** ఆస్వాదయతమ్, **దాశుషే** దత్తవతే చ మహ్యం యజమానాయ **రత్నాని** సత్ప్రేరణతస్సఙ్కల్ప సచ్ఛిక్షణ సదుపదేశాదిరూపాణి మహార్ఘాణి రమణీయాని ధనాని. రత్నానాం రమణీయానాం ధనానామ్ ఇతి నిరుక్తమ్. ౭ ।౧౫. **ధత్తమ్** ప్రయచ్ఛతమ్ ॥ ౪ ॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః.।౮॥

భావార్థః-మనసః శివసఙ్కల్పపూర్వకం జీవాత్మనా యజ్ జ్ఞానకర్మశ్రద్ధాభక్త్యాదికం పరమాత్మార్పణబుద్ధ్యాక్రియతే తద్ బహుఫలదాయకం జాయతే. తథైవ రాష్ట్రేఽధ్యాపకోపదేశకయోర్యథా యోగ్య సత్కారేణ తత్సకాశాద్ బహుజ్ఞానవిజ్ఞానాదికం ప్రాప్తుం శక్యతే ॥ ౪ ॥

౩౦౬. ఈ మంత్రములో ఇంద్ర పరమాత్మచే అధిష్ఠితమైన ఆత్మ మరియు మనస్సురూప లేక ఇంద్ర రాజుతో అధిష్ఠితమైయున్న అధ్యాపక, ఉపదేశకరూప అశ్వినులతో యాచనచేయబడినది.

పదార్థము :-(అశ్వినా) ఆత్మ మరియు మనస్సురూప, లేక అధ్యాపక మరియు ఉపదేశకరూప అశ్వినీదేవతలారా! (దివిష్టిషు) అధ్యాత్మ దీప్తియజ్ఞములలో (అయమ్) ఈ (మధుమత్తమః) అత్యంత మధురమైన (సోమః) జ్ఞాన, కర్మ, శ్రద్ధ, శాంతిమున్నగువాని రసము, లేక సోమమున్నగు ఓషధుల రసము (వామ్) మీకొరకు (సుతః) నేను సిద్ధపరచినాను (తిరో అహ్న్యమ్) పవిత్రతయందు పగటినికూడ తిరస్కరించునట్టి, అనగా ఉజ్వలమగు పగలుకన్నను అధికపవిత్రమగు (తమ్) అట్టిరసమును నీవు (పిబతమ్) పానమొనర్చుము మరియు (దాశుషే) ఇచ్చునట్టి యజమానినగు నాకొరకు (రత్నాని) ఉత్కృష్టప్రేరణ, ఉత్కృష్ట సంకల్పము, ఉత్కృష్టశిక్షణ, ఉత్కృష్ట ఉపదేశము మున్నగు బహుమూల్యము, రమణీయమగు ధనములను (ధత్తమ్) ప్రదానమొనర్చుడు. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- మనస్సుయొక్క శివసంకల్పపూర్వక జీవాత్మ ఎట్టి జ్ఞాన, కర్మ, శ్రద్ధ, భక్తి మున్నగువానిని పరమాత్మయెడ సమర్పణబుద్ధిచే యొనర్చునో అది అధిక ఫలదాయకముగ నుండును. అదేవిధముగ రాష్ట్రములో అధ్యాపక మరియు ఉపదేశకులను యథాయోగ్యముగ సత్కారములతో వారివద్దినుండి అత్యధికముగ జ్ఞాన విజ్ఞానము మున్నగువానిని ప్రాప్తించుకొనవచ్చును. ॥౪॥

306. Among the people who desire to attain true light, this sweetest juice of devotion is prepared for you O God and the Divine Power! Accept this which is daily offered to you and bestow precious gifts of knowledge, devotion and discrimination on those who surrender themselves to you. II 4 II

౩౦౭. ఋషిః – మేధాతిథిర్మేధ్యాతిథీః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథేన్ద్రం పరమాత్మానం ప్రత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౦౭. ఆ త్వా సోమస్య గల్దయా సదా యాచన్నహం జ్యా ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧
భూర్ణిం మృగం న సవనేషు చుక్రుధం క
౨ర౩ ౧ ౨
ఈశానం న యాచిషత్ ॥ ౫ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:– ఆ । త్వా । సోమస్య । గల్దయా । సదా । యాచన్ । అహమ్ । జ్యా । భూర్ణిమ్ ।
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
మృగమ్ । న । సవనేషు । చుక్రుధమ్ । కః । ఈశానమ్ । న । యాచిషత్ ॥ ౫ ॥

పదార్థః-హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **సోమస్య** శాన్తరసస్య **గల్దయా** గాలనేన, స్రావణేన సహ. గల స్రవణే, చురాదిః, భావే బాహులకాదౌణాదికో దా ప్రత్యయః. 'గాలనేన' ఇతి నిరుక్తమ్ ౬ । ౨౪. **జ్యా** జ్యయా జిహ్వయా. 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭ । ౧ । ౩౯ ఇతి తృతీయైకవచనస్య ఆకారాదేశః. ప్రజావయతి శబ్దానితి **జ్యా** జిహ్వా, తథా చ నిరుక్తే ప్రత్యఞ్చార్థే 'ప్రజావయతి ఇషూన్' ఇతి జ్యాశబ్దస్య నిరుక్తిః ప్రదర్శితా (నిరు. ౯ । ౧౮). అథ చ శ్రూయతే 'జిహ్వా జ్యా భవతి' ఇతి అథ. ౫ । ౧౮ । ౮. **త్వా** త్వామ్ **సదా** సర్వదా **యాచన్** ప్రార్థయామానః **అహమ్** స్తోతా **సవనేషు** బహుఘృతసాధ్యేషు యజ్ఞేషు **భూర్ణిమ్** భరణపోషణకర్తారమ్. బిభర్తీతి భూర్ణిః, డుభృఞ్ ధారణపోషణయోః ధాతోః 'ఘృణిపృశ్నిపార్ష్ణిచూర్ణిభూర్ణయః' ఉ. ౪ । ౫౩ ఇతి నిపాతనాద్ నిః ప్రత్యయః ధాతోరుత్వం చ. **మృగమ్ న** గవాదిపశుమ్ ఇవ **సవనేషు** జీవనయజ్ఞేషు **భూర్ణిమ్** భరణపోషణకర్తారమ్ **మృగమ్** మనసః శోధయితారమ్ త్వామ్ మార్ష్టి ఇతి మృగః, మృజూష్ శుద్ధౌ అదాదిః. **న ఆ చుక్రుధమ్** న సమన్తతః కోపయేయమ్. క్రుధ క్రోధే ధాతోర్ణిజన్తస్య లుఙి రూపమ్. 'బహులం ఛన్దస్యమాఙ్యోగేఽపి అ. ౬ । ౪ । ౭౫' ఇత్యడాగమాభావః. నను సదా యాచనేన దాతా కిమితి న కోపిష్యతీత్యాహ - **కః** కో జనః **ఈశానమ్** స్వామినమ్ **న యాచిషత్** న యాచతే? సర్వోఽపి యాచత ఏవ ఇతి కాక్వా వ్యజ్యతే, అతో మమాపి యాచనే కోఽపరాధ ఇతి భావః. యాచిషత్ ఇతి యాచ్ ధాతోర్లేటి రూపమ్.

ఋచోఽస్యా ఋగ్వేదీయః పాఠో యాస్కేనైవం వ్యాఖ్యాతః - మా చుక్రుధం త్వామ్ సోమస్య గాలనేన సదా యాచన్నహం గిరా గీత్యా స్తుత్యా. భూర్ణిమివ మృగం న సవనేషు చుక్రుధమ్. క ఈశానం న యాచిష్యత ఇతి. నిరు... ౬ । ౨౫. ॥ ౫ ॥

అత్ర 'భూర్ణిం మృగం న సవనేషు' ఇత్యత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. నకార ఉపమార్థీయః నిషేధకశ్చ. 'మృగం న' ఇతి మృగశబ్దేన సమ్బద్ధః ఉపరిష్టాదుపచారత్వాదుపమార్థీయః, 'న సవనేషు' ఇతి సవనశబ్దేన సమ్బద్ధః పురస్తా దుపచారత్వాన్నిషేధార్థకః. 'భూర్ణిం మృగం న ఇవ భూర్ణిం మృగం త్వాం సవనేషు న చుక్రుధమ్' ఇతి వాక్యయోజనా. యథా యజ్ఞేషు పునః పునర్ ఘృతార్థం పయో యాచ్యమానోఽపి గవాదిపశుర్న క్రుధ్యతి తద్వత్ త్వమపి భూయో భూయో యాచ్యమానోఽపి క్రుద్ధో మా భూరితి భావః. 'క ఈశానం న యాచిషత్' ఇతి సామాన్యేన విశేషస్య స్వకీయ యాచనస్య సమర్థనాద్ అర్థాన్తరన్యాసోఽలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-పునః పునరపి యాచనేన జగదీశ్వరాత్ సద్గుణ - సద్ వృత్తాదికం సర్వైః ప్రాప్తవ్యమ్. ॥ ౫ ॥

౩౦౭. ఈ మంత్రములో ఇంద్ర పరమాత్మను గూర్చి సంబోధించబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్రపరమేశ్వరా! (సోమస్య) జ్ఞానరసముయొక్క (గల్దయా) ప్రవాహముతో గూడ (జ్యా) జిహ్వాద్వార (త్వా) నీనుండి (సదా) నిరంతరము (యాచన్) యాచననొనర్చుచు

(అహమ్) నేను (సవనేషు) అధిక ఘృతముద్వార సిద్ధమగునట్టి యజ్ఞములందు (భూర్ణిమ్) తమ పాలు, పెరుగు, ఘృతములచే భరణ పోషణముల నొనర్చు (మృగమ్ న) గోవులు మున్నగు పశువులవంటి (సవనేషు) జీవన యజ్ఞములో (భూర్ణిమ్) భరణ పోషణముల నొనర్చును. మరియు (మృగమ్) మనస్సును శుద్ధిపరచునట్టి నిన్ను నేను (న ఆచుక్రధమ్) కోపిష్టిగ నొనర్చను. నిరంతర యాచనచే దాత కృద్ధుడెటుల కాగలడు? అను దీనికి సమాధానమిచ్చుచున్నాడు. (ఈశానమ్) స్వామితో (కః) ఎవరు (న యాచిషత్) యాచించకుందురు? ॥౫॥

ఈ మంత్రములో 'భూర్ణిం మృగం న సవనేషు' లో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. 'న' ఉపమార్థకము మరియు నిషేధార్థకము రెండును కలవు. ఎపుడు 'మృగం' తో సంబద్ధమగునో అపుడు బాధయందు ప్రయుక్తమగు కారణమున ఉపమార్థకమగుచున్నది. మరియు ఎపుడు 'సవనేషు' తో సంబద్ధమగునప్పుడు మొదట ప్రయుక్తమగు కారణమున నిషేదార్థకమగును. అభిప్రాయమేమన ఎటుల యజ్ఞము కొరకు పదేపదే పాలు, నేయి అడుగుచుండినను గోవు కృద్ధురాలు కాకుండునో, అటులనే నేను పదేపదే యాచించుటవల్ల నీవు కోపము చెందకుందువుగాక! **'కః ఈశానం న యాచిషత్'** అనగా స్వామితో ఎవరు యాచించకుందురు? అను నీ సామాన్యముచే తన యాచనరూప విశేషమునకు సమర్థనమగుటచే ఇచ్చట 'అర్థాంతరన్యాస అలంకారమున్నది.

భావార్థము :- మాటిమాటికి యాచించుచు జగదీశ్వరునిచే సద్గుణములు, సదాచారములు మున్నగునవన్నింటిని పొందవలెను. ॥౫॥

307. O God ! With my peaceful and devotional speech which conquers all evil, I always pray to Thee in all yajnas as Thou art the Support of the universe and art like a fierce lion to the wicked. Thou art to be sought after by all wise men. Who will not pray to the Supreme Lord? II 5 II

౩౦౮. ఋషిః – దేవాతిథిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ జీవాత్మనే శాన్తరసం ప్రవాహయితుమాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
౩౦౮. అధ్వర్యో ద్రావయా త్వం సోమమిన్ద్రః పిపాసతి ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ఉపో నూనం యుయుజే వృషణా
౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
హరీ ఆ చ జగామ వృత్రహా ॥ ౬ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.వి:- అధ్వర్యో । ద్రావయ । త్వమ్ । సోమమ్ । ఇన్ద్రః । పిపాసతి । ఉప - ఉ । నూనమ్ ।
౩ ౧ ౨ర ౧ ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨
యుయుజే । వృషణా । హరీ ఇతి । ఆ । చ । జగామ । వృత్రహా - వృత్ర - హా ॥ ౬ ॥

పదార్థః-హే **అధ్వర్యో** అధ్యాత్మయజ్ఞస్య ఋత్విగ్భూత మమ మానస! అధ్వర్యుః అధ్వరం యునక్తి, అధ్వరస్య నేతా, అధ్వరం కామయతే వా. అపి వాఽధీయానే యురుపబన్ధః. నిరు. ౧ । ౭. మనో వా అధ్వర్యుః. శ. ౧ । ౫ । ౧ । ౨౧. **త్వమ్ సోమమ్** శాన్తరసమ్ **ఆ ద్రావయ** సమన్తాత్ ప్రవాహయ. ద్రు గతౌ ధాతోర్ణిజన్తస్య రూపమ్. సంహితాయాం 'అన్యేషామపి దృశ్యతే' ఇతి దీర్ఘః. **ఇన్ద్రః** జీవాత్మా **పిపాసతి** పాతుమిచ్ఛతి. **నూనమ్** మన్యే, **వృత్రహా** శాన్తిబాధకానామ్ అశాన్తివిచారాణాం హన్తా పరమాత్మాపి త్వదధ్యాత్మయజ్ఞమాగన్తుమ్ **వృషణా** వృషాణౌ బలవన్తౌ. వృషన్ శబ్దాద్ ద్వితీయాద్వివచనస్య 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭ । ౧ । ౩౯ ఇతి ఆకారాదేశః. 'వా షపూర్వస్య నిగమే' అ. ౬ । ౪ । ౯ ఇతి వికల్పనాద్ ఉపదాయా దీర్ఘాభావః. **హరీ వేగేన** హర్తారౌ అశ్వౌ **ఉపో** యుయుజే ఉపనియుక్తవాన్ అస్తి, తత్సమకాలమేవ **ఆజగామ చ** ఆయాతోఽప్యస్తి ॥ ౬ ॥

అత్రోత్ప్రేక్షాలఙ్కారః. 'నూనమ్' ఇత్యుత్ప్రేక్షావాచకమ్. ''మన్యే శఙ్కే ధ్రువం ప్రాయో నూనమిత్యేవమాదయః. ఉత్ప్రేక్షావాచకాః శబ్దా ఇవ శబ్దోఽపి తాదృశః'' ఇత్యుక్తేః. అశరీరస్య పరమాత్మనో రథేఽశ్వనియోజనాసంభవాత్ 'మన్యే హరీ యుయుజే' ఇత్యుత్ప్రేక్ష్యతే. కిఞ్చ 'ఇన్ద్రః పిపాసతి' ఇతి కారణేన సోమాద్రావణ రూపకార్యస్య సమర్థనాదర్థాన్తరన్యాసః. అపి చ హరియోజన - ఆగమనరూప కారణకార్యయోర్యుగపత్ ప్రతీతేరతిశయోక్తిరపి.

భావార్థః-జీవాత్మానం శాన్తిరసేన తర్పయితుం స్వకీయం మానసమ్ అధ్వర్యుం విధాయ సర్వైరాభ్యన్తరః శాన్తియజ్ఞో విస్తారణీయః, యతః శాన్త ఏవాత్మని పరమాత్మనో నివాసః సంజాయతే. ॥ ౬ ॥

౩౦౮. ఈ మంత్రములో జీవాత్మకొరకు శాంతరసమును ప్రవహింపజేయుటను కోరబడినది.

పదార్థము :-(అధ్వర్యో) అధ్యాత్మయజ్ఞమునకు అధ్వర్యుడవగు ఓ నా మనసా! (త్వమ్) నీవు (సోమమ్) శాంతరసమును (ఆ ద్రావయ) నలుదిశలనుండి ప్రవహింపజేయుము. (ఇన్ద్రః) ఆత్మ (పిపాసతి) దానికొరకు దప్పిగొనియున్నది. (నూనమ్) అనగా (వృత్రహా) శాంతిని నష్టపరచునట్టి అశాంతికర ఆలోచనలను ధ్వంసమొనర్చునట్టి పరమాత్మకూడ నీ అధ్యాత్మ యజ్ఞములో పాల్గొనుటకు (వృషణా) శక్తివంతముగా పరుగిడునట్టి అశ్వములను (ఉపో యుయుజే) రథమునకు జోడించుకొనినాడు. మరియు అనుకొనునంతలోనే (ఆజగామ చ) ఆయన రానేవచ్చినాడు. ।౬॥

ఈ మంత్రములో ఉత్ప్రేక్షాలంకారమున్నది. 'నూనమ్' అను శబ్దము ఉత్ప్రేక్షావాచకమై యున్నది. 'అన్యే, శంకే, ధ్రువమ్, ప్రాయః, నూనమ్, ఇవ మున్నగు శబ్దములు ఉత్ప్రేక్షావాచకములగుచున్నవి. ఈ రూపములో ఉత్ప్రేక్ష నొనర్చబడినది. తోడ్తో, ఆత్మ శాంతరసమునకు దప్పిక గొనియున్నది. ఈ కారణమున శాంతరసము ప్రవహింపజేయు రూపములో కార్యము సమర్థన మగుటవల్ల అర్థాంతరన్యాస అలంకారముకూడ యైనది. ఇంతయేగాక అశ్వముల నియుక్తము చేయుచునే వచ్చినది. ఈ విధముగ కారణకార్యములు ఒక్కసారే ప్రతీతమగుటచే అతిశయోక్తి అలంకారముకూడ యైనది.

భావార్థము :- జీవాత్మను శాంతరసముచే తృప్తిపరచుటకొరకు తన మనస్సును అధ్వర్యునిగ నొనర్చి ఎల్లరును ఆంతరిక శాంతియజ్ఞమును విస్తారమొనర్చవలెను. ఏలన శాంత ఆత్మయందే పరమాత్మయొక్క నివాసముండును. ।౬॥

308. O Priests, free from all violence in mind, word and deed! God wishes to drink the juice of your devotion. Prepare it soon. The Slayer of all sins has yoked His two horses of love ank Kindness or knowledge and devotion which drive away all evils and shower peace and bliss. He has manifested Himself in your hearts. II 6 II

౩౦౯. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమేశ్వర–గురు–నృపాదీనైశ్వర్యం యాచతే.

౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౦౯. అభీషతస్తదా భరేన్ద్ర జ్యాయః కనీయసః ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
పురూవసుర్హి మఘవన్ బభూవిథ భరే భరే చ హవ్యః ॥ ౭ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప.వి:- అభి–సతః । తత్ । ఆ–భర । ఇన్ద్ర । జ్యాయః । కనీయసః । పురూవసుః –
౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
పురు–వసుః । హి । మఘవన్ । బభూవిథ । భరే భరే – భరే –భరే । చ । హవ్యః ॥ ౭ ॥

పదార్థః- (**ప్రథమః** ఉపాస్యోపాసకపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! **కనీయసః సతః** త్వదపేక్షయాఽల్పశక్తేరల్ప ధనాదికస్య చ సతో మమ **తత్** భవదధికారే విద్యమానమ్ **జ్యాయః** ప్రశస్యతరం విపులతరం చ ఆధ్యాత్మికం భౌతికం చ ధనం బలం వా. (ప్రశస్యశబ్దాద్ వృద్ధశబ్దాచ్చ ఈయసుని క్రమేణ 'జ్య చ', 'వృద్ధస్య చ' అ. ౫।౩।౬౧, ౬౨ ఇతి జ్యాదేశే రూపమ్. **అభి ఆ భర** మదభిముఖమ్ ఆహర, **హి** యస్మాత్ హే **మఘవన్** ప్రశస్తైశ్వర్యశాలిన్! త్వమ్ **పురూవసుః** బహుధనః **బభూవిథ**

విద్యసే, **భరే భరే చ** అన్తర్ద్వన్ద్వే - అన్తర్ద్వన్ద్వే, సఙ్గ్రామే - సఙ్గ్రామే, సఙ్కటే - సఙ్కటే చ, బలప్రదానార్థమ్. 'భర ఇతి సఙ్గ్రామనామ. భరతేర్వా హరతేర్వా'. నిరు. ४।२४. **హవ్యః** ఆహ్వాతవ్యః బభూవిథ. హ్వేఞ్ ధాతోః 'బహులం ఛన్దసి' అ. ६।१।३४ ఇతి సమ్ప్రసారణే రూపమ్. సంహితాయామ్ 'అభి' ఇత్యత్ర 'నిపాతస్య చ' అ. ६।३।१३६ ఇతి దీర్ఘః. 'సతః' ఇతి సకారస్య 'పూర్వపదాత్' అ. ८।३।१०६ ఇత్యనేన మూర్ధన్యాదేశః.

అథ ద్వితీయః ఆచార్యశిష్యపరః. హే **ఇన్ద్ర** దోషవిదారక సద్గుణసదాచరణోపదేశప్రదాయక ఆచార్యవర! **కనీయసః సతః** ఆయుషి జ్ఞానేన చ అల్పీయసః సతో మమ భవదీయశిష్యస్య **తత్** భవదన్తికే విద్యమానమ్ **జ్యాయః** ప్రశస్యతరం విపులతరం చ విద్యాధనం వ్రతపాలనధనం చ **అభి ఆ భర** మదభిముఖం ప్రాపయ. **హి** యస్మాత్, హే **మఘవన్** సచ్చరిత్రధనాధిపతే! త్వమ్ **పురూవసుః** పురూణి బహూని వసూని విద్యాధనాని యస్య తాదృశః వివిధవిద్యావిశారదః **బభూవిథ** విద్యసే, **భరే భరే చ** శిష్యాణాం ప్రత్యేకభారవహననిమిత్తాయ చ **హవ్యః** ఆదాతుం యోగ్యః బభూవిథ. హు దానాదనయోః ఆదానే చేత్యేకే.

అథ తృతీయః రాజప్రజాపరః. హే **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక సుఖాదిప్రదాయక రాజన్! **కనీయసః సతః** ధనశౌర్యాదౌ త్వదపేక్షయా అల్పీయసః సతో మమ ప్రజాజనస్య **తత్** స్పృహణీయం ప్రసిద్ధమ్ **జ్యాయః** ప్రశస్యతరం విపులతరం చ ధనధాన్య-శస్త్రాస్త్ర - కలా - కౌశల - సురాజ్యాదికమైశ్వర్యమ్ **అభి ఆ భర** మాం ప్రజాజనం ప్రతి ప్రాపయ, **హి** యస్మాత్ హే **మఘవన్** ఐశ్వర్యశాలిన్! త్వమ్ **పురూవసుః** బహ్వీనాం ప్రజానాం వాసయితా **బభూవిథ** విద్యసే, **భరే భరే చ** రాష్ట్రాభ్యన్తరే బహిశ్చ యే శత్రవః సన్తి తైః సహ సఙ్గ్రామే-సఙ్గ్రామే చ **హవ్యః** ఆహ్వాతవ్యః బభూవిథ ॥ २ ॥

అత్ర కనీయసి పాత్రే జ్యాయో వస్తు కథం సమేయాదితి వైషమ్యప్రతీతేర్విషమాలఙ్కారో వ్యఙ్గ్యః. ॥२॥

భావార్థః- పరమాత్మనః పార్శ్వే ప్రశస్తప్రశస్తం విపులవిపులం భౌతికమాధ్యాత్మికం చ ధనమ్, గురోః పార్శ్వే ప్రభూతం విద్యాధనం సచ్చారిత్ర్యధనం చ, నృపస్య చ పార్శ్వే ప్రభూతం రజతసువర్ణ- ధాన్యశస్త్రాస్త్రకలాకౌశలచికిత్సాసాధనాదిరూపం ధనం విద్యతే. తే స్వస్వధనైరస్మాన్ ధనికాన్ కుర్వన్తు. ॥ २ ॥

३०८. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామము ద్వారా పరమేశ్వరుడు, గురువు, రాజు మున్నగు వారితో ఐశ్వర్యముల యాచన నొనర్చబడినది.

పదార్థము :-మొదట ఉపాస్య, ఉపాసకుల పక్షములో:- (ఇంద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (కనీయసః సతః) నీవు తప్ప అల్పశక్తి మరియు అల్పధనము మున్నగునవి గలవారు నన్ను (తత్) నీ వద్దగల (జ్యాయః) అత్యధిక ప్రశస్తమైన, అతిగొప్ప ఆధ్యాత్మిక, భౌతిక ధనము మరియు బలము (అభి

ఆ భర) లభింపజేయుము (మఘవన్) ప్రశస్తమైన ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (పురూవసుః) అత్యధిక ధనశాలివి (బభూవిథ) ఐయున్నావు. (భరే భరే చ) మరియు ప్రతి అంతర్ద్వంద్వములందు, ప్రతి దేవాసుర సంగ్రామములందు, ప్రతి సంకటములందును విజయప్రాప్తిగలిగించుటకై (హవ్యః) పిలిచికొనదగినవాడవై యున్నావు.

రెండవది గురు శిష్యుల పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) దోషవిదారకుడవు మరియు ఉపదేశ ప్రదాయకుడవునగు ఓ ఆచార్యవరా! (కనీయసః సతః) ఆయువు మరియు విద్యయందు నీ కంటె అత్యల్పుడనగు నీ శిష్యునికి నీవు (తత్) అట్టి నీవద్దగల (జ్యాయః) ప్రశంసనీయము మరియు విశాలమగు విద్య మరియు వ్రతపాలన భండారమును (అభి ఆ భర) ప్రసాదించుము (హి) ఏలన (మఘవన్) ఓ జ్ఞానధనశాలీ! నీవు (పురూవసుః) అనేక విద్యలయందు విశారదుడవు (బభూవిథ) యైయున్నావు (భరే భరే చ) మరియు రాష్ట్రములోపల మరియు బయట ఏ శత్రువులు గలరో, వారితో జరుగునట్టి ప్రతి సంగ్రామములో (హవ్యః) నీవు మేము పిలిచికొనదగినవాడవు.

మూడవది రాజు మరియు ప్రజల పక్షములో:- (ఇన్ద్ర) శత్రువిధ్వంసకుడవు, సుఖములు మున్నగునవి ప్రసాదించువాడవునగు ఓ రాజా! (కనీయసః సతః) ధనము, శూరవీరత్వము మున్నగువానియందు నీ కన్న చాలతక్కువ ప్రజలను (తత్) ఆ స్పృహనీయ ప్రఖ్యాతి (జ్యాయః) ప్రసిద్ధి గానున్న మరియు విశాలమగు ధనధాన్యములు, శస్త్రాస్త్రములు, కళాకౌశల్యములు, సురాజ్యము మున్నగు ఐశ్వర్యములు (అభి ఆ భర) ప్రదానమొనర్చుము (మఘవన్) ఓ ఐశ్వర్యశాలీ! నీవు (పురూవసుః) అనేకమంది ప్రజలను నివసింపజేయు (బభూవిథ) వసింపజేయువాడవు (భరే భరే చ) రాష్ట్రమునందు మరియు లోపల, బయటగల శత్రువులందరితో జరుగుచుండు ప్రతి సంగ్రామమునందును (హవ్యః) పిలిచికొనదగినవాడవై యున్నావు. ॥౭॥

చిన్నపాత్రలో పెద్ద వస్తువు నిమడ్చరాదు. కావున 'జ్యాయః, కనీయసః' లలో వైషమ్య మేర్పడుకారణమున విషమాలంకారము వ్యంగ్యముగ నున్నది. ॥౭॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని వద్ద అత్యంత ప్రశస్తము, అత్యంత విశాలమగు భౌతిక మరియు ఆధ్యాత్మిక ధనము; గురువు వద్ద విస్తారముగ విద్యాధనము మరియు సచ్చరిత్రక ధనము; రాజువద్ద అధికారము, వెండి, బంగారము, ధన ధాన్యములు, శస్త్రాస్త్రములు, కళాకౌశల్యము, చికిత్స సాధనములు మున్నగుధనములు గలవు. అట్టి ధనములచే మమ్ము ధనికులనుగ నొనర్చుము. ॥౭॥

309. O Supreme Lord! grant to me who am inferior to Thee in every respect, knowledge and power. For thou art the Possessor of riches and worthy to be invoked in every struggle and calamity. II 7 II

౩౧౦. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ ధనస్వామిభిర్ధనం కుత్ర వ్యయితవ్య మిత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౩౧౦. యదిన్ద్ర యావతస్త్వమేతావదహమీశీయ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
స్తోతారమిద్దధిషే రదావసో న పాపత్వాయ రంసిషమ్ ॥ ౮ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి:– యత్। ఇన్ద్ర। యావతః। త్వమ్। ఏతావత్। అహమ్। ఈశీయ। స్తోతారమ్।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ఇత్ – దధిషే। రదావసో – రదా – వసో। న। పాపత్వాయ। రంసిషమ్ ॥ ౮ ॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! **యత్** యది **యావతః** యత్పరిమాణస్య ధనస్య **త్వమ్** త్వమ్ ఈశిషే అధీశ్వరోఽసి **ఏతావత్** ఏతావతః ధనస్య. 'సుపాం సులుక్. అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి షష్ఠ్యా లుక్. **అహమ్** త్వదుపాసకః **ఈశీయ** అధీశ్వరో భవేయమ్ తర్హి, హే **రదావసో** రదతి విలిఖతీతి రదం పావకం వసు ధనం యస్య స రదవసుః, రదవసురేవ రదావసుః తాదృశ! రద విలేఖనే, పూర్వపదస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. యద్వా, రదాన్ దాతౄన్ వాసయతీతి రదావసుః తథావిధ! అత్ర రదధాతుర్దానార్థో బోధ్యః. అహమ్ **స్తోతారమ్** తవ స్తుతికర్తారమ్, పుణ్యకర్తారమ్ **ఇత్** ఏవ **దధిషే** ధనప్రదానేన ధారయేయమ్. దధ ధారణే, లేటి ఉత్తమైకవచనే 'సిబ్బహులం లేటి. అ. ౩।౧।౩౪' ఇతి సిపి రూపమ్. **పాపత్వాయ** పాపాయ **న** నైవ కదాపి **రంసిషమ్** దద్యామ్. రము క్రీడాయామ్. అత్ర దానార్థః, ఋగ్వేదే 'రాసీయ' ఇతి పాఠాత్. లిఙర్థే లుఙ్, పరస్మైపదం ఛాన్దసమ్, 'బహులం ఛన్దస్యమాఙ్యోగేఽపి. అ. ౬।౪।౭౫' ఇత్యడాగమో న ।౮॥

భావార్థః- ధనం ప్రాప్య కేనాపి కృపణేన న భావ్యమ్, కిన్తు తద్ధనం యథాయోగ్యం సత్పాత్రేషు దాతవ్యమ్. పరం పాపకార్యాయ కదాపి ధనం న దేయమ్. ॥ ౮ ॥

౩౧౦. ఈ మంత్రములో ధనవంతులు ధనముల వ్యయమెచ్చట చేయవలెనను విషయ మున్నది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (యత్) ఒకవేళ (యావతః) ఎంతధనమునకు (త్వమ్) నీవు స్వామివో (ఏతావత్) అంతధనమునకు (అహమ్) నేను (ఈశీయ) స్వామినైపోయినచో (రదావసో) అట్టి పవిత్రకారక ధనముగల, లేక దానశీలురను వసింపజేయు ఓ పరమేశ్వరా! (స్తోతారమ్) నీయొక్క స్తోతనగు నేను పుణ్యకారులగు మనుష్యులకు (ఇత్) మాత్రమే (దధిషే) ధనదానములచే ధరించెదను (పాపత్వాయ) పాపాత్ములకెప్పుడును (న రంసిషమ్) దానమొనర్చకుండెదను. ।౮॥

భావార్థము :- ధనమును పొంది ఎవ్వరును లోభులు (పిసినారులు) కాకూడదు. కాని అట్టి ధనమును యథాయోగ్యముగ సత్పాత్రులయందు దానమొనర్చుచుండవలెను. కాని పాపకార్యములకెప్పుడును ధనదానము నొనర్చవలదు. ॥౮॥

310. O God! If I were the Lord of riches, knowledge and power as ample as thine own, I would support Thy devotees (Righteous persons) and O Giver of all wealth, I would never give it to the wicked, who promote sins. II 8 II

౩౧౧. ఋషిః - నృమేధః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మా రాజా వా రిపుసంహారాయ ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౩౧౧. త్వమిన్ద్ర ప్రతూర్తిష్వభి విశ్వా అసి స్పృధః।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
అశస్తిహా జనితా వృత్రతూరసి త్వం తూర్య తరుష్యతః ॥ ౯ ॥

ప. వి:- త్వమ్ । ఇన్ద్ర । ప్రతూర్తిషు - ప్ర - తూర్తిషు । అభి । విశ్వాః । అసి । స్పృధః । అశస్తిహా - అశస్తి - హా । జనితా । వృత్రతూః - వృత్ర - తూః । అసి । త్వమ్ । తూర్య । తరుష్యతః ॥ ౯ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** శూర పరమాత్మన్ రాజన్ వా! **త్వమ్ ప్రతూర్తిషు** త్వరామయేషు దేవాసురసఙ్గ్రామేషు. ఞిత్వరా సంభ్రమే, స్త్రియాం క్తిన్ 'జ్వరత్వర... అ. ౬ । ౪ । ౨౦' ఇతి వకారస్యోపధాయాశ్చ ఊఠ్. **విశ్వాః** సర్వాః **స్పృధః** స్పర్ధాశీలాః శత్రుసేనాః **అభి అసి** అభి భవసి. త్వమ్ **అశస్తిహా** అప్రశస్తీనాం హన్తా, **జనితా** ప్రశస్తిహేతూనాం సద్గుణానాం సచ్చారిత్ర్యాణాం చ హృదయే రాష్ట్రే వా జనయితా. 'జనితా మన్త్రే. అ. ౬ । ౪ । ౫౩' ఇతి ణిలోపో నిపాత్యతే. **వృత్రతూః** వృత్రాణి పాపాని పాపినో దుర్జనాన్ వా తూర్వతి హినస్తి సః. వృత్రోపపదాత్ తుర్వీ హింసాయామ్ ధాతోః క్విపి రూపమ్, క్విపి పరే 'రాల్లోపః. అ. ౬ । ౪ । ౨౧' ఇతి వకారలోపః. **అసి** విద్యసే. **త్వమ్ తరుష్యతః** హింసకాన్. తరుష్యతిః హన్తికర్మా. నిరు. ౫ । ౨. **తూర్య** వినాశయ. తూరీ గతిత్వరణహింసనయోః దివాదిః, పరస్మైపదం ఛాన్దసమ్ ॥ ౯ ॥

అత్రార్థశ్లేషః, 'త్వం తూర్యం తరుష్యతః' ఇతి కార్యస్య కారణరూపేణ శిష్టవాక్యేన సమర్థనాత్ కారణేన కార్యసమర్థనరూపోఽర్థాన్తరన్యాసోఽలఙ్కారః. 'తూర్' ఇత్యస్య త్రిశ ఆవృత్తే రేకాదశ కృత్వస్తకారా వృత్తేశ్చ వృత్త్యనుప్రాసోఽలఙ్కారః. పరమాత్మ నృపత్యో రుపమా నోపమేయ భావశ్చ వ్యఙ్గ్యః. ॥౯॥

భావార్థః-యథా పరమాత్మా మానసేషు దేవాసురసఙ్గ్రామేషు కామక్రోధాదీనసురాన్ పరాభూయ అప్రశస్తిం నిరస్య ప్రశస్తిహేతూన్ సద్గుణకర్మ స్వభావాన్ జనయిత్వా, పాపాని నిర్మూల్య స్తోతుః కీర్తిం విస్తారయతి తథైవ రాజ్ఞాపి రాష్ట్రాభ్యన్తరస్థాన్ బాహ్యాంశ్చ శత్రూననున్మూల్య, రాష్ట్రస్యాప్రశస్తిం నివార్య, రాష్ట్రవాసిషు సద్గుణాన్ సదాచారాంశ్చ ప్రచార్య సుప్రబన్ధేన ప్రశస్తిః కీర్తిశ్చ జనయితవ్యా. ॥౯॥

౩౧౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజుతో శత్రుసంహార ప్రార్థన నొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) శూరవీరుడవగు ఓ పరమాత్మా! లేక రాజా! (త్వమ్) మీరు (ప్రతూర్తిషు) వేగవంతముగ జరుగుచుండు దేవాసుర సంగ్రామములందు (విశ్వాః) సకల (స్పృధః) యుద్ధమునకు వచ్చు శత్రుసైన్యములను (అభి అసి) పరాస్తమొనర్చెదవు. నీవు (అశస్తిహా) అప్రశస్తులను తొలగించునట్టి (జనితా) ప్రశస్తి ప్రదమగు సద్గుణముల మరియు సచ్చరిత్రశీలురను హృదయములో నుంచుకొని రాష్ట్రమునందు ఉత్పన్నమొనర్చునట్టి (వృత్రతూః) పాపములు మరియు పాపాత్ములను నష్టమొనర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావు (త్వమ్) నీవు (తరుష్యతః) హింసకులను (తూర్య) నాశమొనర్చుము. ॥౯॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేష మరియు కారణముచే కార్యముయొక్క సమర్థనరూప అర్థాంతరన్యాస అలంకారము గలదు. 'తూర్' అనునది మూడుసార్లు ఆవృత్తి మరియు 'త' కారము పదకొండుసార్లు వచ్చుటవల్ల వృత్త్యనుప్రాస అలంకారమైనది. పరమాత్మ మరియు రాజుయొక్క ఉపమాన ఉపమేయ భావవ్యంగ్యము గలదు. ॥౯॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల మానస దేవాసుర సంగ్రామములందు కామక్రోధములు మున్నగు అసురులను పరాజయమొనర్చి, అప్రశస్తులను తొలగించి ప్రశస్తమనిపించునట్టి శ్రేష్ఠమగు గుణకర్మ స్వభావముల నుత్పన్నమొనర్చి, పాపాత్ములను నిర్మూలనమొనర్చి స్తోతలకీర్తిని ఎటుల విస్తారమొనర్చునో, అటులనే రాజుకూడ రాష్ట్రములోని మరియు రాష్ట్రము వెలుపలి శత్రువులను నిర్మూలనమొనర్చి రాష్ట్రముయొక్క అప్రశస్తితను నివారించి ప్రజలలో సద్గుణములు, సదాలోచనలను ప్రచారమొనర్చి, చక్కని ఏర్పాట్లద్వారా కీర్తినుత్పన్నమొనర్చవలెను. ॥౯॥

311. O God, In our battles with evil propensities, Thou art subduer of all hostile bands. Father art Thou all - conquering, and destroying all un-righteousness. Thou art the Victor of the Violent. II 9 II

౩౧౨. ఋషిః – నోధాః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః –మధ్యమః.

అథేన్ద్రస్య మహిమానమాహ.

౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨ర౩ ౧ ౨
౩౧౨. ప్ర యో రి రిక్ష ఓజసా దివః సదోభ్య స్పరి ।
౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨౩౨౩ ౧౨
న త్వా వివ్యాచ రజ ఇన్ద్ర పార్థివమతి విశ్వం వవక్షిథ ॥ ౧౦ ॥

ప.వి:– ప్ర । యః । రిరిక్షే ।। ఓజసా । దివః । సదోభ్యః । పరి । న । త్వా । వివ్యాచ । రజః । ఇన్ద్ర । పార్థివమ్ । అతి । విశ్వమ్ । వవక్షిథ ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యశాలిన్ పరమాత్మన్! **యః** యః త్వమ్ **ఓజసా** బలేన ప్రతాపేన చ **దివః** ద్యులోకస్య **సదోభ్యః** సదనేభ్యః సూర్యతారామణ్డలాదిభ్యః **పరి** ఉపరి ఉత్థాయ **ప్ర రిరిక్షే** ప్ర రిరిచిషే, మహిమ్నా తాన్యతిశేషే. ప్ర పూర్వాద్ రిచిర్ విరేచనే, స్వాదేర్లడర్థే లిటి మధ్యమైకవచనే రూపమ్, ఇడభావశ్ఛాన్దసః. తాదృశమ్ **త్వా** త్వామ్ **పార్థివం రజః** పార్థివో లోకో ఽపి. లోకా రజాంసి ఉచ్యన్తే. నిరు. ౪ । ౧౯. **న వివ్యాచ** న ఛలయతి, న పరాజయతే, పార్థివం రజో ఽపి త్వామతిశయితుం నాలమిత్యర్థః. వ్యచ వ్యాజీకరణే తుదాదిః, లిటి రూపమ్. సత్యం త్వమ్ **విశ్వమ్ అతి** సమస్తం బ్రహ్మాణ్డమ్ అతిక్రమ్య **వవక్షిథ** మహాన్ అసి. వవక్షిథ ఇతి మహన్నామసు పఠితమ్. నిఘం...౩ । ౩. వహ ప్రాపణే ధాతోః సన్నన్తస్య లడర్థే లిటి రూపమ్. వోఢుమిచ్ఛసీతి శబ్దార్థః. యో యం వహతి స తదపేక్షయా మహత్తరో భవతీతి కృత్వా 'మహానసి' ఇత్యర్థః సమ్పద్యతే ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః-పరమాత్మనో బలం మహిమా ప్రతాపః ప్రభావశ్చ ద్యావాపృథివ్యాదికాత్ సకలాదపి బ్రహ్మాణ్డాదతిరిచ్యతే. ॥౧౦॥

అత్ర ప్రాకృతిక్యా ఉషసో వర్ణనముఖేనాధ్యాత్మిక్యా ఉషస ఆవిర్భావం సంసూచ్య, అశ్వినామ్నా పరమాత్మజీవాత్మానౌ, ఆత్మమనసీ, అధ్యాపకోపదేశకౌ చ సంస్తూయ, ఇన్ద్రనామ్నా జగదీశ్వరం స్తుత్వా ధనశత్రువినాశాదికం చ సమ్ప్రార్థ్య తన్మహిమవర్ణనాద్, ఇన్ద్రనామ్నా నృపతిసేనాపత్యాదీనాం చాపి కర్తవ్యబోధనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి బోద్ధవ్యమ్.

ఇతి చతుర్థీ ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే ద్వితీయా దశతిః.

ఇతి తృతీయాధ్యాయేఽష్టమః ఖణ్డః.

312. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని మహిమ వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (ఇంద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (యః) ఏ నీవు (ఓజసా) బలము మరియు ప్రతాపముచే (దివః) ద్యోలోకముయొక్క (సదోభ్యః) సదనములు, అనగా సూర్య, తారామండలములు మున్నగువానికంటె (పరి) పైననుండి (ప్ర రిరిక్షే) మహిమయందు వానికంటె గొప్పవాడవైయున్నావు. (త్వా) అట్టి నిన్ను (పార్థివం రజః) పార్థివలోకములుకూడ (న వివ్యాచ) మోసగించజాలవు. అనగా మహిమయందు పరాజయమొనర్చజాలవు. వాస్తవముగనే నీవు (విశ్వమ్ అతి) విశ్వమంతటిని అతిక్రమించిన (వవక్షిథ) గొప్పవాడవు.॥10॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని బలము, మహత్వము, ప్రతాపము మరియు ప్రభావములు ద్యావాపృథివి వంటి బ్రహ్మాండమంతటికన్న గొప్పవి.॥10॥

ఈ దశతియందు ప్రాకృతిక ఉషయొక్క వర్ణనద్వారా ఆధ్యాత్మిక ఉషయొక్క ఆవిర్భావమును సూచించును. అశ్వినుల నామముచే పరమాత్మ జీవాత్మల, ఆత్మ మనస్సుల మరియు అధ్యాపక ఉపదేశకుల స్తవనమొనర్చి ఇన్ద్రనామముచే జగదీశ్వరుని స్తుతియొనర్చి, వారితో ధనము, శత్రువినాశము మున్నగువాని ప్రార్థనయొనర్చి ఆయన మహిమను గురించిన వర్ణన యుండుటవల్ల మరియు ఇంద్ర నామముచే రాజు, సేనాపతి మున్నగువారి కర్తవ్యముల బోధ చేయించుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయములు, పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధము గలదని ఎరుగవలెను.

నాల్గవ ప్రపాఠకములోని మొదటి సగముయొక్క రెండవదశతి సమాప్తము.

మూడవ అధ్యాయమందలి ఎనిమిదవఖణ్డము సమాప్తము.

312. By Thy might O Lord! Thou stretchiest out beyond the mansions of the sky. The earthly region can not comprehend Thee. Thou envelopest the earth and with Thy power surroundest and supportest the whole world. II 10 II

తృతీయాదశతిః

౩౧౩. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

వయం పరమేశ్వరాయ శ్రద్ధారసమర్పయామ ఇత్యాహ.

౧ ౨   ౩ ౧   ౨ర ౩ ౨ ౩క ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧
౩౧౩. అసావి దేవం గోఋజీకమన్ధో న్యస్మిన్నిన్ద్రో జనుషేము వోచ।
౧ ౨   ౩ ౧ ౨ర
బోధామసి త్వా హర్యశ్వ యజ్ఞైర్బోధా
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
న స్తోమమన్ధసో మదేషు ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప.వి:– అసావి। దేవమ్। గోఋజీకమ్ – గో–ఋజీకమ్। అన్ధః। ని। అస్మిన్। ఇన్ద్రః।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర
జనుషా। ఈమ్। ఉవోచ। బోధామసి। త్వా। హర్యశ్వ – హరి – అశ్వ। యజ్ఞైః। బోధ।
౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
నః। స్తోమమ్। అన్ధసః। మదేషు ॥ ౧ ॥

పదార్థః- అస్మాభిః **దేవమ్** దీప్తియుక్తమ్, తేజస్వి **గోఋజీకమ్** ఇన్ద్రియరూపాణాం గవామ్ ఋజుమార్గగామిత్వే హేతుభూతమ్ **అన్ధః** శ్రద్ధారసరూపం సోమసలిలమ్ **అసావి** అభిషుతమ్. **అస్మిన్** అన్ధసి శ్రద్ధారసే **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరః **జనుషా ఈమ్** స్వభావతః ఖలు **ని ఉవోచ** నితరాం సమ్బద్ధో జాతః. ఉచ సమవాయే దివాదిః, లిటి రూపమ్. హే **హర్యశ్వ** హరయో వేగవన్తః అశ్వాః వ్యాప్తా భూమిచన్ద్రవిద్యుదాదయో యస్య తాదృశ పరమాత్మన్! వయమ్ **యజ్ఞైః** యోగాభ్యాసరూపైః **త్వా** త్వామ్ **బోధామసి** జానీమః. బుధ అవగమనే భ్వాదిః, 'ఇదన్తో మసి' అ. ౭।౧।౪౬ ఇతి మస ఇకారాగమః. త్వమ్ **అన్ధసః** ఆనన్దరసస్య **మదేషు** తృప్తిషు **నః** అస్మాకమ్ **స్తోమమ్** స్తోత్రమ్ **బోధ** జానీహి. సంహితాయామ్ 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః'. అ. ౬।౩।౧౩౫ ఇతి దీర్ఘః ॥ ౧ ॥

అత్ర ఇన్ద్రస్య తత్స్తోతౄణాం చ మిథః బోధనరూపైకక్రియాకరణాద్ అన్యోన్యాలఙ్కారః. 'బోధా' ఇత్యస్య సకృదావృత్తౌ యమకమ్, 'మన్ధో, మన్ధ' ఇత్యత్ర చ ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరోపాసనేన యోగాభ్యాసినో జనస్యేన్ద్రియాణి ఋజుమార్గగామీని సఞ్జా - యన్తే. అతః సర్వైః పరమేశ్వరో భక్త్యాఽర్చనీయః. ॥ ౧ ॥

౩౧౩. ఈ దశతి మొదటి మంత్రములో పరమేశ్వరునకు మన శ్రద్ధారసమును సమర్పించవలెనను విషయముండును.

పదార్థము :-మన ద్వార (దేవమ్) దీప్తితో గూడిన తేజోవంతము (గోబుజీకమ్) ఇంద్రియరూపగోవుల సరళగమనమునకు (అన్ధః) శ్రద్ధారసము (అసావి) అభిషేకమొనర్చుకొనబడినది. (అస్మిన్) దీనిలో (ఇన్ద్రః) పరమేశ్వరుడు (జనుషా ఈమ్) స్వాభావికముగనే (ని ఉవోచ) అత్యంత సంబద్ధమైపోయినది. (హర్యశ్వ) వేగవంతమగు భూమి, చంద్రుడు, విద్యుత్తు మున్నగు వ్యాప్తపదార్థముల స్వామివగు ఓ పరమేశ్వరా! మేము (యజ్ఞైః) యోగాభ్యాసరూప యజ్ఞములచే (త్వా) నిన్ను (బోధామసి) ఎరుగువారిని నీవు (అన్ధసః) ఆనందరసముయొక్క (మదేషు) తృప్తియందు (నః) మమ్ము (బోధ) గుర్తించుము. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఇంద్రుడు మరియు ఆయన స్తోతల ద్వార పరస్పరము ఒకే బోధనరూపక్రియ నొనర్చబడిన వర్ణన యుండుటవల్ల అన్యోన్య అలంకారము గలదు. 'బోధా' యను పదము మరొకసారి వచ్చుటవల్ల యమకము మరియు మన్ధో, మన్ధలో ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :-పరమైశ్వర్యవంతుని ఉపాసనచే యోగాభ్యాసమొనర్చువారి ఇంద్రియములు సరళమార్గాన నడచునవిగయైపోవును. కావున ఎల్లరును శ్రద్ధాపూర్వకముగ పరమేశ్వరుని అర్చన యొనర్చవలెను. ॥౧॥

313. We have acquired the divine juice of knowledge and devotion with the help of our senses for pleasing God. He is associated with this knowledge from the very beginning and by His very nature as its Divine Source. O God pervading the hearts of men! We acquire Thy knowledge through meditation; yajnas and other noble deeds. Listen to our praises, when we are in ecstacies of the blissful stage of knowledge. II 1 II

౩౧౪. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమేశ్వరో రాజా చ సమ్బోధ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧
౩౧౪. యోనిష్ట ఇన్ద్ర సదనే అకారి తమా

౨ర ౩ ౧ ౨
నృభిః పురుహూత ప్ర యాహి।

౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩ ౨౩
అసో యథా నోఽవితా వృధశ్చిద్దదో

౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨
వసూని మమదశ్చ సోమైః ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౩ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
ప.వి:- యోనిః । తే । ఇన్ద్ర । సదనే । అకారి । తమ్ - ఆ । నృభిః । పురుహూత -
౨ ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర
పురు- హూత । ప్ర - యాహి । అసః । యథా । నః । అవితా । వృధః । చిత్ । దదః । వసూ
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ని । మమదః । చ । సోమైః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** దుఃఖవిదారక సుఖప్రద పరమేశ్వర, శత్రువిదారక శాన్తిప్రద రాజన్ వా! **తే** తవ **సదనే** ఉపవేశనార్థమ్. అత్ర నిమిత్తార్థే సప్తమీ. **తే** తుభ్యమ్ **యోనిః** హృదయరూపం గృహమ్ సింహాసనం వా. యోనిరితి గృహనామ. నిఘం...౩ । ౪. **అకారి** సంస్కృతమ్ రచితం వా అస్మాభిః. హే **పురుహూత** బహుస్తుత బహుభిః ప్రజాజనైః నిర్వాచిత వా ! **తమ్** హృదయగృహం సింహాసనం వా **నృభిః** ఉన్నాయకైః సత్యాహింసాదానదక్షిణాదిభిః గుణైః నేతృభిః రాజ్యాధికారిభిర్వా సహ **ఆ ప్రయాహి** ప్రకర్షేణ ఆగచ్ఛ **యథా** యేన తత్ర స్థితస్త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **అవితా** రక్షకః **వృధః చిత్** వర్ధకశ్చాపి. అత్ర వృధు వృద్ధౌ ధాతోః ' ఇగుపధజ్ఞా ప్రీకిరః కః ' అ. ౩ । ౧ । ౧౩౫ ఇతి కః ప్రత్యయః. **అసః** భవేః. అస్ భువి ధాతోర్లేటి మధ్యమైకవచనే రూపమ్. **వసూని** ఆధ్యాత్మికాని భౌతికాని చ ధనాని **దదః** ప్రయచ్ఛేః. డుదాఞ్ దానే ధాతోర్లేటి రూపమ్. **సోమైః చ** శాన్తిభిశ్చ **మమదః** తర్పయేః. మద తృప్తియోగే ఇతి ధాతోః 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౨ । ౪ । ౭౬ ఇతి శపః శ్లౌ, ద్విత్వే లేటి రూపమ్ ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరో హృదయాసనం నృపతిశ్చ సింహాసనమధిష్ఠాయ సర్వేభ్య ఆధ్యాత్మికీం భౌతికీం చ రక్షాం, వృద్ధిం, సమ్పదం, శాన్తిం చ ప్రదాతుమర్హతి. ॥ ౨ ॥

౩౧౪. ఈ మంత్రములో ఇన్ద్రనామముచే పరమేశ్వరుడు మరియు రాజునుగూర్చి సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) దుఃఖవిదారకుడవు, సుఖప్రదాతవునగు పరమేశ్వరా! (తే) నీయొక్క (సదనే) సమీపమున కూర్చుండుటకొరకు (యోనిః) హృదయగృహము (అకారి) మేము సంస్కరించుకొనినాము (పురుహూత) ఎల్లరచే పూజించబడు (తమ్) ఆ హృదయ గృహములో (నృభిః) ఉన్నతి గలిగించునట్టి సత్యము, అహింస, దానము, ఉదారత్వము మున్నగు గుణములతో గూడ (ఆ ప్ర యాహి) నీవు రమ్ము (యథా) దీనిచే నీవు (నః) మాయొక్క (అవితా) రక్షకుడవు మరియు (వృధః చిత్) వృద్ధి కర్తవుగా కూడ (అసః) అగుము (వసూని) ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ధనములను (దదః) ఈయుము (చ) మరియు (సోమైః) శాంతులతో (మమదః) మమ్ము ఆనందపరచుము.

రెండవది రాజుపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకుడవు, శాంతి ప్రదాతవునగు ఓ రాజా! (తే) నీ యొక్క (సదనే) కూర్చుండుటకు (యోనిః) సింహాసనము (అకారి) ఏర్పరచబడినది. (పురుహూత) అనేకమంది ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడిన ఓ రాజా! నీవు (నృభిః) నాయకులగు రాజ్యాధికారులతోగూడ (ఆ) వచ్చి (ప్రయాహి) ఆసీనుడవగుము (యథా) ఇందువల్ల నీవు (నః) ప్రజలమగు మాయొక్క (అవితా) రక్షకుడవు మరియు (వృధః చిత్) ఉన్నతి కర్తవుగూడ (అసః) అగుము (వసూని) ధనములను (దదః) ఇమ్ము (చ) మరియు (సోమైః) శాంతులతో (మమదః) ప్రజలమగు మమ్ము ఆనందితులనొనర్చుము.॥2॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥2॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు హృదయాసనముపై మరియు రాజు సింహాసనముపై కూర్చుండి ప్రజలందరను ఆధ్యాత్మిక, భౌతిక రక్షణ, వృద్ధి, సంపద మరియు శాంతులను ప్రసాదించగలుగుదురు.॥2॥

314. O Lord, We have made a seat for Thee in our hearts. O Much invoked One! Come there with all Thy leading powers.

Be our Protector and increaser of all our physical, mental and spiritual powers. Give us wealth of knowledge and be pleased with our pure devotion. II 2 II

315. ఋషిః – గాతుః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ పరమేశ్వరస్య వృష్ట్యాదికం కైవల్యప్రదానరూపం చ కర్మ వర్ణయతి.

1 2 3 2 3 1 2 3 2ఉ 3
315. అదర్ద్దరుత్సమసృజో వి ఖాని

1 2 3 1 2 3 1 2
త్వమర్ణవాన్బద్బధానా౯ అరమ్ణాః ।

3 1 2 3 2ఉ 3 2ఉ
మహాన్తమిన్ద్ర పర్వతం వి యద్వః,

3 2ఉ3 2 3 1 2 3
సృజద్ధారా అవ యద్దానవాన్హన్ ॥ 3 ॥

౨ ౨ర ౧౨ర 3 ౧౨ర ౧ ౨ర 3 ౨
ప. వి:- అదర్దః । ఉత్సమ్ - ఉత్ - సమ్ । అస్ృజః । వి । ఖాని । త్వమ్ । అర్ణవాన్ ।
3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧౨ర ౨ ౧ ౨ 3 ౨
బద్- బధానాన్ । అరమ్ణాః । మహాన్తమ్ । ఇన్ద్ర । పర్వతమ్ । వి । యత్ - వరితి । సృజత్ ।
౧౨ర ౧౨ర 3 ౨ 3
ధారాః । అవ । యత్ । దానవాన్ । హన్ ॥ 3 ॥

పదార్థః- ప్రథమః. హే **ఇన్ద్ర** పరమేశ్వర! **త్వమ్** సకలసృష్టివ్యవస్థాపకః త్వమ్, స్వరచితం సూర్యముపకరణీకృత్య **ఉత్సమ్** జలాధారం మేఘమ్ **అదర్దః** భృశం విదారయసి. దృ విదారణే ధాతోర్యఙ్లుగన్తాల్లఙి సిపి ఛాన్దసం రూపమ్. **ఖాని** పిహితాని ఛిద్రాణి **వి అసృజః** ఉద్ఘాటయసి. **బద్‌బధానాన్** అవర్షకే మేఘే దృఢం బద్ధాన్. బధ బన్ధనే ధాతోః క్ర్యాదేః చానశ్, 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౨ । ౪ । ౭౬ ఇతి శపః శ్లుః, హలాదిశేషాభావః. **అర్ణవాన్** పయసః పారావారాన్ **అరమ్ణాః** విసృజసి. రమ్ణాతిః సంయమనకర్మా విసర్జనకర్మా వా. నిరు. ౧౦ । ౯. ఏవం వృష్టికర్మ వర్ణయిత్వా పర్వతేభ్యో జలధారాప్రవాహం వర్ణయతి. **యత్** యదా **మహాన్తమ్** విశాలమ్ **పర్వతమ్** పర్వతాకారం హిమీభూతం జలసంఘాతమ్ **వివః** వివృణోషి విశేషేణ ద్రావయసి. వః ఇతి 'వృఞ్' వరణే ధాతోర్లుఙి సిపి, 'మన్త్రే ఘసహ్వరణ శవృదహాద్వృచ్కృగమిజనిభ్యో లేః' అ. ౨ । ౪ ।౮౦ ఇతి చ్లేర్లుకి అడాగమాభావే రూపమ్. యద్యోగాద్ 'యద్వృత్తాన్నిత్యమ్' ఇతి నిఘాతప్రతిషేధాద్ ధాతుస్వరేణోదాత్తత్వమ్. **యత్** యదా చ **దానవాన్** జలప్రవాహప్రతిబన్ధకాన్ శిలాఖణ్డాదీన్ **హన్** హంసి చూర్ణయసి. హన్ హింసాగత్యోః, లఙి అడాగమాభావశ్ఛాన్దసః. తదా **ధారాః** నదీః **అవసృజత్** అవాసృజః. సృజవిసర్గే ధాతోర్లఙి ఛాన్దసః పురుషవ్యత్యయః అడాగమాభావశ్చ.

ఏతేన రాజవిషయోఽపి సూచ్యతే. యథా పరమేశ్వరః సూర్యో వా వృష్టిప్రతిబన్ధకం మేఘం విదార్య తత్రావరుద్ధా జలధారాః ప్రవాహయతి, తథైవ రాజాపి రాష్ట్రోన్నతిప్రతిబన్ధకాన్ శత్రూన్ విదార్య తైరవరుద్ధా ఐశ్వర్యధారా రాష్ట్రే ప్రవాహయేత్.

ఏతం మన్త్రం యాస్కాచార్య ఏవం వ్యాచష్టే అదృణా ఉత్సమ్. ఉత్స ఉత్సరణాద్ వా ఉత్సదనాద్ వా ఉత్స్యన్దనాద్ వా, ఉనత్తేర్వా. వ్యసృజోఽస్య ఖాని. త్వమర్ణవాన్ అర్ణస్వత ఏతాన్ మాధ్యమికాన్ సంస్త్యానాన్ బాబధ్యమానాన్ అరమ్ణాః, రమ్ణాతిః సంయమనకర్మా విసర్జనకర్మా వా. మహాన్తమ్ ఇన్ద్ర పర్వతం మేఘం యద్ వ్యవృణోః, వ్యసృజోఽస్య ధారాః. అవహన్నేనం దానవం దానకర్మాణమ్. నిరు. ౧౦ । ౯.

అథ ద్వితీయః హే ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! **త్వమ్ ఉత్సమ్** అవరుద్ధం జ్ఞానస్రోతః **అదర్దః** విదార్య ఉద్ఘాటయసి, **ఖాని** అన్తరాత్మనః పరాఙ్ముఖాని బహిర్ముఖాని ఇన్ద్రియాణి. 'పరాఞ్చి ఖాని వ్యతృణత్ స్వయమ్భూః'. కఠ... ౪ ।౧. ఇతి ప్రామాణ్యాత్ ఖాని ఇన్ద్రియాణ్యుచ్యన్తే. **వి అసృజః** బాహ్య విషయేభ్యః

పృథక్ కరోషి. **బద్బధానాన్** ఆనన్దమయకోశేషు బద్ధాన్ **అర్ణవాన్** ఆనన్దపారావారాన్ **అరమ్ణాః** మనోమయాదికోశేషు విసృజసి. **యత్** యదా **మహాన్తమ్** విశాలమ్ **పర్వతమ్** యోగమార్గే విఘ్నభూతానాం వ్యాధిస్త్యానసంశయప్రమాదాలస్యాదీనాం శైలమ్ **వివః** విదారయసి, **యత్** యదా చ **దానవాన్** అవిద్యాస్మితారాగద్వేషాభినివేశరూపాన్ దైత్యాన్ **హన్** హంసి, తదా **ధారాః** కైవల్యప్రాపికాః ధర్మమేఘసమాధి ధారాః **అవ సృజత్** ప్రవాహయసి ॥ 3 ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరో యథా వృష్టిప్రదాననదీప్రవాహాదిరూపం ప్రాకృతికం కర్మ సమ్పాదయతి తథైవ యోగమభ్యస్యతో ముముక్షుజనస్య మార్గే సమాగతాన్ విఘ్నాన్ నివార్య తదాత్మన్యానన్దవృష్టిం కృత్వా తస్మై మోక్షమపి ప్రయచ్ఛతి ॥ 3 ॥

3Ω౩. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని వర్షములు మరియు ముక్తి ప్రదానకార్యముల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట ఓ (ఇంద్ర) పరమేశ్వరా! (త్వమ్) సృష్టియంతటి వ్యవస్థాపకుడవగు నీవు స్వయముగ రచించిన సూర్యుని సాధనముగ జేసికొని (ఉత్సమ్) జలములకు ఆధారమగు మేఘములను (అదర్దః) విచ్ఛిన్నమొనర్చెదవు (ఖాని) వానిచే మూయబడిన ఛిద్రములను (వి అసృజః) తెరచివేయుదువు (బద్బధానాన్) వర్షించునట్టి మేఘములలో దృఢముగ బంధించబడిన (అర్ణవాన్) జలధారాప్రవాహములను (అరమ్ణాః) విడిపించెదవు. ఈ ప్రకారముగ వృష్టికార్య వర్ణనానంతరము [పర్వతములనుండి] జలధారల ప్రవాహముల వర్ణన కలదు. (యత్) ఎపుడు (మహాన్తమ్) విశాలమగు (పర్వతమ్) మంచుకొండలను (వివః) కరిగించివేయుదువో మరియు (యత్) ఎపుడు (దానవాన్) జలప్రవాహములకు బాధకములగు శిలాఖండములు మున్నగువానిని (హన్) తొలగించుచుందువో. అపుడు (ధారాః) నదుల ధారలను (అవ సృజత్) ప్రవహింపజేయుదువు.

దీనిచే రాజు విషయముకూడ సూచితమగుచున్నది. పరమేశ్వరుడెటుల, లేక సూర్యుడు వృష్టి ప్రతిబంధకములగు మేఘములను ముక్కలుగ జేసి వానియందునిలిచియున్న జలధారలను ప్రవహింపజేయునో, అటులనే రాజుకూడ రాష్ట్రోన్నతియందు ప్రతిబంధక శత్రువులను విచ్ఛిన్నమొనర్చి వానికి అవరోధకములగు ఐశ్వర్యముల ధారలను ప్రవహింపజేయును.

రెండవది :- ఓ (ఇన్ద్ర) పరమేశ్వరా! (త్వమ్) నీవు (ఉత్సమ్) జ్ఞానమును అడ్డగించిన స్రోతలను (అదర్దః) విప్పివేసెదవు (ఖాని) అంతరాత్మనుండి పెడముఖము పెట్టిన బహిర్ముఖి ఇంద్రియములను (వి అసృజః) బయటి విషయములచే వేరు చేయుదువు. (బద్బధానాన్) ఆనందమయ కోశములలో నిలిచిపోయిన (అర్ణవాన్) ఆనందసాగరములను (అరమ్ణాః) మనోమయ మున్నగు కోశములలో నీటి

తుంపురు గొట్టములవలె వెదజల్లివేయుదువు. (యత్) ఎపుడు నీవు (మహాన్తమ్) విశాలమగు (పర్వతమ్) యోగమార్గములో విఘ్నములను గలిగించు వ్యాధులు, దూషణములు, సంశయములు, ప్రమాదములు, సోమరితనము మున్నగు పర్వతములను (వివః) విదీర్ణమొనర్చివేయుదువో మరియు (యత్) ఎపుడు (దానవాన్) రాక్షసతత్త్వములుగల అజ్ఞానము, అస్మితత్వము, రాగము, ద్వేషము, పట్టుదలరూప దానవులను (హన్) నష్టమొనర్చివేయుదువో అపుడు (ధారాః) కైవల్యమను ప్రాప్తిని గలిగించు ధర్మమేఘ సమాధి మేఘముల ధారలను (అవ సృజత్) ప్రవహింపజేయుదువు. ॥3॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల వర్షములను కురిపించుచు, నదులను ప్రవహింపజేయు మున్నగు ప్రాకృతిక కార్యములను సంపన్నమొనర్చుచుండునో అటులనే యోగాభ్యాసమొనర్చు ముముక్షువులగువారు యోగమార్గములందు గలుగుచుండు విఘ్నములను నివారించుకొని తమ ఆత్మలలో ఆనందవృష్టిని గురిపించికొని మోక్షమును కూడ పొందగలుగుదురు. ॥3॥

315. O God, Thou openest occupatio-frontal aperture and createst the organic openings. Thou establishest the mobile breaths coming in and going out. Thou enfoldest this body, made of numerous joints and givest impulse to mental currents and waves of breaths. Giving us Knowledge, Thou destroyest all ignorance. II 3 II

౩౧౬. ఋషిః - పృథుర్వైన్యః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

3 1 2 3 1 2
౩౧౬. సంష్వాణాస ఇన్ద్ర స్తుమసి త్వా

3 1 2 3 1 2
ససి వ్యన్త శ్చిత్తువిన్పృమ్ణ వాజమ్।

1 2 3 1 2ర 3 2ఉ
ఆ నో భర సువితం యస్య కోనా

3 1 2 3 1 2
తనా త్మనా సహ్యామ త్వోతాః ॥ ४ ॥

ప. వి:– సుష్వాణాసః । ఇన్ద్ర । స్తుమసి । త్వా । ససిష్యన్తః । చిత్ । తువిన్నృమ్ణ – తువి – నృమ్ణ । వాజమ్ । ఆ । నః । భర । సువితమ్ । యస్య । కోనా । తనా । త్మనా । సహ్యామ । త్వోతాః – త్వ – ఉతాః ॥ ४ ॥

పదార్థః-హే **తువిన్నృమ్ణ** బహుబల బహుధన వా! తువి ఇతి బహునామ. నిఘం...3 । ౧. నృమ్ణమితి బలనామ ధననామ చ. నిఘం...౨ । ౯, ౨ । ౧౦. **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! **సుష్వాణాసః** శ్రద్ధారసమ్ అభిషుతవన్తః వయమ్. షుఞ్ అభిషవే ధాతోః లిటః కానజాదేశః. ' ఆజ్జసేరసుక్' అ. ౭ । ౧ । ౫౦ ఇతి జసోऽసుగాగమః. **వాజమ్** ఆత్మబలం అధ్యాత్మధనం చ **ససిష్యన్తః** ప్రాప్తుమిచ్ఛన్తః **చిత్** ఏవ **త్వా** త్వామ్ **స్తుమసి** స్తుమః. ష్టుఞ్ స్తుతౌ, 'ఇదన్తోమసి' అ. ౭ । ౧ । ४౬ ఇతి మసః ఇదన్తత్వమ్. త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **సువితమ్** సద్గతిమ్ సుప్రజాం వా. సుపూర్వాత్ ఇణ్ గతౌ ధాతోః, షూఙ్ ప్రాణి గర్భవిమోచనే ధాతోర్వా క్త ప్రత్యయే రూపమ్. తథా చ నిరుక్తమ్ 'సువితే సు ఇతే, సూతే. సుగతే సుప్రజాయామితి వా'. నిరు. ४ । ౧౭. **ఆభర** ఆహర, **యస్య** యస్యాః సద్గతేః సుప్రజాయాః వా **నః** అస్మాకమ్ **కోనా** కామనా వర్తతే. **త్వోతాః** త్వయా ఉతాః రక్షితాః. ఉతాః ఇతి అవ రక్షణే ధాతోః, క్త ప్రత్యయే రూపమ్. వయమ్ **త్మనా**, ఆత్మనా, ఆత్మబలేన. 'మన్త్రేష్వాఙ్ యాదేరాత్మనః' అ. ౬ । ४ । ౧४౧ ఇత్యాకారలోపః. **తనా** తనాన్ ఇతస్తతో విస్తీర్ణాన్ శత్రూన్. తను విస్తారే. ద్వితీయాబహువచనస్య 'సుపాం సులుక్' అ. ౭ । ౧ । ౩౯ ఇత్యాకారాదేశః. **సహ్యామ** పరాభవేమ. షహ మర్షణే, సంహితాయామ్ 'అన్యేషామపి దృశ్యతే' అ. ౬ । 3 । ౧౩౭ వా.... ఇతి ఛాన్దసం దీర్ఘత్వమ్. ॥ ४ ॥

భావార్థః- ఆత్మమనః ప్రాణశరీరాదీనాం బలస్య, ఆత్మికలౌకికధనస్య చ ప్రాప్త్యర్థమ్ అనన్తబలోऽపారధనశ్చ పరమేశ్వర ఏవాస్మాభిః ప్రార్థనీయః. తస్యైవ కృపయా వయం సుగతిం సుప్రజాం వా లబ్ధుం శత్రుపరాజయం చ కర్తుం ప్రభవామః. ॥ ४ ॥

3౧౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మతో యాచించబడినది.

పదార్థము :-(తువిన్నృమ్ణ) గొప్పశక్తి మరియు బహుళ ధనసంపన్నుడవగు (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (సుష్వాణాసః) శ్రద్ధారసమును సమర్పించిన మేము (వాజమ్) ఆత్మబలము మరియు అధ్యాత్మధనమును (ససిష్యన్తః) పొందదలచుచు మేము (త్వా) నీయొక్క (స్తుమసి) స్తుతినొనర్చెదము. నీవు (నః) మాకు (సువితమ్) సద్గతి మరియు ఉత్కృష్ట సంతానమును (ఆ భర) ప్రసాదించుము (యస్య) దేనిని (నః) మేము (కోనా) కోరుదుమో (త్వోతాః) నీచే రక్షింపబడుచున్న మేము (త్మనా) ఆత్మశక్తిద్వారా (తనా) అటునిటు వ్యాపించియున్న శత్రువులను (సహ్యామ) పరాస్తమొనర్చివేయుదుము.॥४॥

భావార్థము :- ఆత్మ, మనస్సు, ప్రాణము, శరీరము మున్నగువాని బలము, ఆత్మిక మరియు ప్రాపంచిక ధనమును పొందుటకొరకు అనంతబలము మరియు అపారధనముగల పరమేశ్వరునితోనే మనము యాచించవలెను. ఆయన కృపవల్లనే మనము ఉత్తమగతి, ప్రజను పొందుటకు మరియు శత్రువులను పరాజయమొనర్చుటకు సమర్థులము కాగలుగుదుము. ॥౪॥

316. O Omnipotent Lord of the universe, Pressing the Divine Juice of pure devotion and distributing wealth and grain among the needy, we always praise Thee. Bring us prosperity, and by Thy great Wisdom, under Thine own protection, may we conquer. II 4 II

౩౧౭. ఋషిః – సప్తగుః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మా నృపతిరాచార్యశ్చ ప్రార్థ్యతే.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౧౭. జగృహ్మా తే దక్షిణమిన్ద్ర హస్తం
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వసూయవో వసుపతే వసూనామ్।
౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
విద్మా హి త్వా గోపతిం శూర గోనామస్మభ్యం
౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
చిత్రం వృషణం రయిం దాః ॥ ౫ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
ప.వి:– జగృహ్మ। తే। దక్షిణమ్। ఇన్ద్ర। హస్తమ్। వసూయవః। వసుపతే – వసు –
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
పతే। వసూనామ్। విద్మ। హి। త్వా। గోపతిమ్ – గో – పతిమ్। శూర। గోనామ్।
౩౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
అస్మభ్యమ్। చిత్రమ్। వృషణమ్। రయిమ్। దాః ॥ ౫ ॥

పదార్థః-హే **వసూనాం వసుపతే** సమస్త భౌతికాధ్యాత్మికైశ్వర్యాణామ్ అధిపతే **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్ రాజన్ ఆచార్య వా! **వసూయవః** ధనధాన్యరాజ్యవిద్యాశమదమవైరాగ్యప్రభృతీని వసూని కామయమానాః వయమ్. అత్ర వసుశబ్దాద్ క్యచ్ప్రత్యయే, 'క్యాచ్ఛన్దసి. అ. ౩।౨।౧౭౦' ఇతి ఉ ప్రత్యయః, 'అన్యేషామపి దృశ్యతే. అ. ౬।౩।౧౩౭' ఇతి దీర్ఘః. **తే** తవ **దక్షిణమ్** సవ్యేతరమ్ **హస్తమ్** పాణిం, పాణ్యుపలక్షితం

శరణమ్ **జగృహ్మ** గృహ్ణీమః. హే **శూర** దానవీర పరమాత్మన్ రాజన్ ఆచార్య వా! వయమ్ **త్వా** త్వామ్ **గోనామ్** గోపతిమ్ సమస్తానాం వాగిన్ద్రియధేనుపృథివ్యాదీనామ్ అధిపతిమ్ **విద్మ** జానీమః. సంహితాయాం 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః. అ. ౬ । ౩ । ౧౩౫' ఇతి దీర్ఘః. త్వమ్ **అస్మభ్యమ్** నః **చిత్రమ్** గుణాదిభిః అద్భుతమ్ **వృషణమ్** వ్యక్తౌ, సమాజే, రాష్ట్రే, జగతి వా సుఖవర్షకమ్ **రయిమ్** ధనమ్ **దాః** దేహి. డుదాఞ్ దానే ధాతోః లోడర్థే లుఙ్. అడభావశ్ఛాన్దసః. యద్యపి వసుపతే, గోపతిమ్ ఇత్యనేనైవ గతార్థతా, తథాపి 'వసూనాం వసుపతే', 'గోనాం గోపతిమ్' ఇతి వచనం సర్వేషాం వసూనాం సర్వాసాం గవాం చేతి సూచయతి. సేయం వైదికీ శైలీ. 'గవామ్' ఇతి ప్రాప్తే 'గోనామ్' ఇత్యత్ర 'గోః పాదాన్తే. అ. ౭ ।౧ ।౫౭ ' ఇతి పాదాన్తత్వాన్నుట్. ॥౫॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౫॥

భావార్థః-పరమాత్మా నృపతిరాచార్యశ్చ యథాయోగ్యం వివిధానాం భౌతికాధ్యాత్మికానాం ధనధాన్యవిద్యారోగ్యసత్యాహింసాశమదమయోగసిద్ధిచక్రవర్తి రాజ్యాపవర్గాదీనామైశ్వర్యాణామీశతే. తేషాం శరణావలమ్బనేన వయమపి తాని ప్రాప్నుయామ. ॥౫॥

౩౧౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ, రాజు, ఆచార్యులను గూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (వసూనాం వసుపతే) సమస్త భౌతిక మరియు ఆధ్యాత్మిక ఐశ్వర్యముల అధిపతివగు (ఇన్ద్ర) ఓ పరమాత్మా, రాజా మరియు ఆచార్యా! (వసూయవః) ధనధాన్యములు, రాజ్యము, విద్య, శమ, దమ, వైరాగ్యములు మున్నగు ఐశ్వర్యములను కోరునట్టి మేము (తే) నీయొక్క (దక్షిణం హస్తమ్) కుడిచేతిని, అనగా నీ శరణమును (జగృహ్మ) ఆశ్రయించినాము (శూర) దానవీరులగు ఓ పరమేశ్వర రాజా మరియు ఆచార్యులారా! మేము (త్వా) మిమ్ము (గోనాం గోపతిమ్) సమస్త వాణి, ఇంద్రియములు, గోవులు, భూమి మున్నగువాని స్వామివని (విద్మ) ఎరుగుదుము. నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకు (చిత్రమ్) గుణములు మున్నగువానియందు అద్భుత (వృషణమ్) వ్యక్తి, సమాజము, రాష్ట్రము, లేక జగత్తుయందు సుఖవర్షములను కురిపించునట్టి (రయిమ్) ఐశ్వర్యములను (దాః) ప్రదానమొనర్చుము. ॥౫॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౫॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు, రాజు మరియు ఆచార్యుడు యథాయోగ్యముగ అనేక విధములగు ధనము, ధాన్యము, విద్య, ఆరోగ్యము, సత్యము, అహింస, శమ, దమము, యోగసిద్ధి, చక్రవర్తిరాజ్యము, మోక్షము మున్నగు ఐశ్వర్యములకు స్వాములు వారి శరణమునకు చేరి మనము కూడ అట్టి ఐశ్వర్యములను పొందవలెను. ॥౫॥

317. O Lord of all wealth, Thy Right Hand have we grasped in ours (have taken shelter in Thee) desiring spiritual treasures and strength. O Almighty, we know Thee as the Lord of the world and wisdom. Vouchsafe to us wonderful wealth of knowledge which pours peace and happiness. II 5 II

౩౧౮. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ పరమాత్మా రాజా చ ప్రార్థ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
౩౧౮. ఇన్ద్రం నరో నేమధితా హవన్తే

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
యత్పార్యా యునజతే ధియస్తాః।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧
శూరో నృషాతా శ్రవసశ్చ కామ ఆ

౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
గోమతి వ్రజే భజా త్వం నః॥౬॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
ప. వి:– ఇన్ద్రమ్। నరః। నేమధితా – నేమ – ధితా। హవన్తే। యత్। పార్యాః। యునజతే। ధియః। తాః। శూరః। నృషాతా – నృ – సాతా। శ్రవసః। చ। కామే। ఆ। గోమతి। వ్రజే। భజ। త్వమ్। నః॥౬॥

(accent marks over second and third lines: ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర; ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩)

పదార్థః- **ఇన్ద్రమ్** వీరం పరమాత్మానం రాజానం వా **నరః** ప్రజాజనాః **నేమధితా** నేమధితౌ ఆన్తరికే బాహ్యే చ సఙ్గ్రామే యజ్ఞే వా. నేమధితిరితి సఙ్గ్రామనామ. నిఘం...౨।౧౭. తతః సప్తమ్యేకవచనే 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి విభక్తేర్డాదేశే తస్య డిత్వాత్ టేర్లోపే రూపమ్. **హవన్తే** ఆహ్వయన్తి. **పార్యాః** పారయితవ్యాః తే, ఆన్తరికాన్ బాహ్యాంశ్చ విఘ్నాన్ పారయితుం **యత్** యత్ సాధనమ్ **యునజతే** ఉపయుఞ్జతే 'శ్నసోరల్లోపః. అ. ౬।౪।౧౧౧' ఇత్యల్లోపో న భవతి ఛాన్దసత్వాత్. **తాః ధియః** తత్ ప్రజ్ఞాః క్రియాశ్చ భవన్తి. తాః ప్రజ్ఞాః క్రియాశ్చావలమ్బ్య తే సమస్తాన్ శత్రూన్ విఘ్నాదీంశ్చ పారయన్తీత్యర్థః. ధీరితి ప్రజ్ఞానామసు కర్మనామసు చ పఠితమ్. నిఘం...౩।౯, ౨।౧. సామ్ప్రతం ప్రత్యక్ష కృతమాహ. హే పరమాత్మన్ రాజన్ వా! **శూరః** పరాక్రమశీలః **త్వమ్** **నృషాతా** నృణాం పౌరుషవతాం వీరాణాం సాతిః విజయో యస్మిన్ తస్మిన్ నృషాతౌ సఙ్గ్రామే, తత్ర

సహాయతార్థమితి భావః. నృషాతి శబ్దాత్ సప్తమ్యేకవచనే విభక్తేర్డాఉఉదేశః. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతిస్వరత్వమ్. **శ్రవసః చ** యశసః చ **కామే** అభిలాషపూర్తౌ **గోమతి** గావః ప్రశస్తాః పృథివీ - వాగ్ - ఇన్ద్రియ - ధేన్వాదయః తద్వతి తద్యుక్తే **వ్రజే** సమూహే గోష్ఠే వా **నః** అస్మాన్ **ఆ భజ** భాగినః కురు. అస్మాకం యశః కామనాం ప్రపూరయ, అస్మాన్ పృథివీరాజ్యవాగ్ బలేన్ద్రియ బలప్రశస్తధేన్వాదీంశ్చ ప్రాపయేత్యర్థః ॥ ౬ ॥

అథ అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-పరమాత్మనః కృపయా, నృపతేః సాహాయ్యేన, స్వకీయబుద్ధికౌశలేన, పురుషార్థేన చ శత్రువిజయః, పరాకీర్తిః, భూమణ్డలసామ్రాజ్యాదికం చ సర్వమపి సమీహితం వస్తు ప్రాప్తుం శక్యమ్. ॥ ౬ ॥

౩౧౮. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజుతో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్రమ్) వీరులగు పరమాత్మ మరియు రాజును (నరః) ప్రజలు (నేమధితా) ఆంతరిక, బాహ్య సంగ్రామములలో మరియు యజ్ఞములలో (హవన్తే) సహాయార్థము పిలుచుకొందుము (పార్యాః) తీరము చేరదగు అట్టి ఆంతరిక మరియు విఘ్నములనుండి తరించుటకొరకు (యత్) ఏ సాధనములను (యునజతే) ఉపయోగించుకొందుమో (తాః) అవి (ధియః) బుద్ధులు, కర్మలు అనగా బుద్ధి మరియు కర్మలనవలంభించి అట్టి సకల శత్రువుల మరియు విఘ్నములను తరించెదము. ఓ పరమాత్మా మరియు రాజా! (శూరః) శూరవీరులగు (త్వమ్) మీరు (నృషాతా) సంగ్రామములలో (యశసః చ) మరియు యశస్సును (కామే) అభిలాషను పూర్తి జేసికొనుటలో మరియు (గోమతి వ్రజే) ప్రశస్తమగు భూమి, వాణి, ఇంద్రియములు, పాడియావులు మున్నగువాని గుంపులో (నః) మమ్ము (ఆ భజ) భాగస్థులనుగ నొనర్చుము. అనగా నీవు మేము యశోవంతులమగు మా కోరికను పూర్ణపరచుము. పృథివీరాజ్యము, వాణుల, ఇంద్రియముల బలము మరియు ఉత్తమజాతి గోవులు మున్నగువానిని మాకు ప్రాప్తింపజేయుము. ॥ ౬॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు. ॥ ౬॥

భావార్థము :-పరమాత్మయొక్క కృప, రాజుయొక్క సహాయత, మన బుద్ధికౌశల్యము పురుషార్థములచే శత్రువిజయము, పరమకీర్తి, భూమండల సామ్రాజ్యము మున్నగు సకల అభీష్ట పదార్థములను ప్రాప్తిజేసికొనగలుగుదుము. ॥ ౬॥

318. Men call on the Lord, on the occasion of the yajnas and the battles, for He inspires them to perform such deeds as may take them across the ocean of the world. He is the Greatest Hero and Distributer of wealth among men (according to their needs and deeds). Grant to us in this body full of powerful senses and the pursuit of fame, the wealth of knowledge and strength O God. II6 II

౩౧౯. ఋషిః – గౌరివీతిః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ ప్రహేలికయా బహవోఽర్థా వర్ణ్యన్తే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౩౧౯. వయః సుపర్ణా ఉప సేదురిన్ద్రం

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ప్రియమేధా ఋషయో నాధమానాః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧
అప ధ్వాన్తమూర్ణు హి పూర్ధి

౨ర ౩ ౨ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
చక్షుర్ముముగ్ధ్యా౩స్మాన్నిధయేవ బద్ధాన్ ॥ ౭ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి:– వయః । సుపర్ణాః – సు – పర్ణాః । ఉప । సేదుః । ఇన్ద్రమ్ । ప్రియమేధాః –
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప్రియ– మేధాః । ఋషయః । నాధ మానాః । అప । ధ్వాన్తమ్ । ఊర్ణుహి । పూర్ధి । చక్షుః ।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ముముగ్ధి । అస్మాన్ । నిధయా – ని – ధయా ఇవ । బద్ధాన్ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** సూర్య - సూర్యరశ్మిపక్షే. **సుపర్ణాః వయః** ఉత్కృష్టపక్షతియుక్తాః పక్షిణః ఇవ సుపతనాః ఆదిత్యరశ్మయః **ఇన్ద్రమ్** సూర్యమ్ **ఉపసేదుః** ఉపసీదన్తీవ. అత్ర కాలసామాన్యే లిట్. **ప్రియమేధాః** ప్రియా మేధా బుద్ధిప్రదానాఖ్యం కర్మ యేషాం తాదృశాః, యద్వా, ప్రియః మేధః యజ్ఞః ప్రకాశప్రదానరూపః యేషాం తథావిధాః. ప్రియమేధః ప్రియా అస్య మేధా. నిరు. ౩ । ౧౭. మేధ ఇతి యజ్ఞనామ. నిఘం...౩ । ౧౭. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **ఋషయః** దర్శయితారః తే. ఋషిర్దర్శనాత్ ఇతి నిరుక్తమ్ ౨ । ౧౧. **నాధమానాః** యాచమానాః ఇవ భవన్తి. నాధృ యాఞ్చోపతాపైశ్వర్యాశీఃషు, భ్వాదిః, శానచ్ ప్రత్యయః. యత్ హే ఆదిత్య! **నిధయా ఇవ** పాశసమూహేన ఇవ. నిధా పాశ్యా భవతి యన్నిధీయతే. పాశ్యా పాశసమూహః, పాశః పాశయతేః విపాశనాత్. నిరు. ౪ । ౨. **బద్ధాన్** సంయతాన్ **అస్మాన్** నః **ముముగ్ధి** ముఞ్చ. ముచ్లృమోచనే, తుదాదిః. లోటి 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౨ । ౪ । ౭౬' ఇతి శపః శ్లౌ ద్విత్వే రూపమ్. అస్మద్ద్వారా **ధ్వాన్తమ్** తమః, తమసః ఆవరణమితి యావత్ **అప ఊర్ణుహి** అపావృణు, **చక్షుః** ప్రాణినాం నేత్రమ్ **పూర్ధి** ప్రకాశేన పూరయ..

మన్త్రమేతం యాస్కాచార్య ఏవం వ్యాఖ్యాతవాన్ - వయోవేర్బహువచనమ్. సుపర్ణాః సుపతనాః ఆదిత్యరశ్మయః. ఉపసేదురిన్ద్రం యాచమానాః. అపోర్ణుహి ఆధ్వస్తం చక్షుః. పూర్ధి పూరయ, దేహీతి వా. ముఞ్చాస్మాన్ పాశైరివ బద్ధాన్ ఇతి. నిరు...౪ । ౩.

అథ ద్వితీయః ఆచార్య - శిష్యపక్షే. **సుపర్ణాః** జ్ఞానకర్మోపాసనారూపశోభన పక్షయుక్తాః **వయః** ఉడ్డయన సమర్థాః పక్షిణః ఇవ అధీతవిజ్ఞానప్రచారసమర్థాః శిష్యాః **ఇన్ద్రమ్** విద్యైశ్వర్యవన్తమ్ ఆచార్యమ్ **ఉపసేదుః** ఉపసీదన్తి. **ప్రియమేధాః** ప్రియబుద్ధయః ప్రియయజ్ఞాః వా **ఋషయః** వేదాదిశాస్త్ర ద్రష్టారః సన్తః తే **నాధమానాః** ఆచార్యం యాచమానాః భవన్తి యత్ **నిధయా ఇవ బద్ధాన్** పాశైరివాత్ర గురుకులే నిగడితాన్ **అస్మాన్** నః **ముముగ్ధి** బహిర్గన్తుం ముఞ్చ, అస్మద్ద్వారా **ధ్వాన్తమ్** జగతి ప్రసృతమ్ అవిద్యాన్ధకారమ్ **అప - ఊర్ణుహి** అపసారయ, జనేషు చ **చక్షుః** జ్ఞానప్రకాశమ్ **పూర్ధి** పూరయ.

అథ తృతీయః పరమాత్మ - జీవాత్మపక్షే. **సుపర్ణాః** జ్ఞానేన్ద్రియ - కర్మేన్ద్రియ - ప్రాణ - మనో - బుద్ధిరూపశోభన పక్షాః **వయః** పక్షిణః ఇవ జీవాత్మానః **ఇన్ద్రమ్** పరమేశ్వరమ్ **ఉపసేదుః** ఉపసీదన్తి. **ప్రియమేధాః** ప్రియప్రజ్ఞానాః ప్రియయజ్ఞాః వా **ఋషయః** ద్రష్టారః తే **నాధమానాః** పరమేశ్వరం యాచమానాః భవన్తి, యత్ అస్మాకమ్ **ధ్వాన్తమ్** తమోగుణావరణమ్ **అప - ఊర్ణుహి** అపసారయ, **చక్షుః** జ్ఞానప్రకాశమ్ **పూర్ధి** పూరయ, **నిధయా ఇవ** పాశసమూహేన ఇవ జన్మజరామరణాదినా **బద్ధాన్** దేహే జగతి వా నిగడితాన్ **అస్మాన్** నః **ముముగ్ధి** ముఞ్చ, ముక్తిప్రదానేన అనుగృహాణ.

అథ చతుర్థః రాజ-ప్రజాపక్షే. **సుపర్ణాః**. వివిధసాధనరూపశుభపక్షాః **వయః** కర్మణ్యాః ప్రజాజనాః. గత్యర్థకాద్ వీ ధాతోరిదం రూపమ్. **ఇన్ద్రమ్** పైరమైశ్వర్యం వీరం రాజానమ్ **ఉపసేదుః** ఉపసీదన్తి. **ప్రియమేధాః** ప్రియబుద్ధయః ప్రియయజ్ఞాః వా **ఋషయః** దర్శనశక్తిసమ్పన్నాః ప్రబుద్ధాః తే **నాధమానాః** రాజానం యాచమానాః భవన్తి, యత్ **ధ్వాన్తమ్** రాష్ట్రే వ్యాప్తమ్ అవిద్యాభ్రష్టాచారాదిరూపం తమః **అప - ఊర్ణుహి** అపసారయ, **చక్షుః** సద్విజ్ఞాన - సద్విచార - సదాచారాదీనాం ప్రకాశమ్ **పూర్ధి** పూరయ, **నిధయా ఇవ** పాశసమూహేన ఇవ పాపైర్దుర్వ్యసనైశ్చ **బద్ధాన్** నిగడితాన్ **అస్మాన్** ప్రజాజనాన్ **ముముగ్ధి** సచ్ఛిక్షణ - దణ్డాదిభిరూపాయైః పాపేభ్యో దుర్వ్యసనేభ్యశ్చ మోచయ. ॥ ౭ ॥

అప్రస్తుత ప్రశంసాలఙ్కారః. అప్రస్తుతేన సూర్య - రశ్మి - వృత్తాన్తేన ప్రస్తుతో గురుశిష్య పరమాత్మ జీవాత్మ రాజ ప్రజావృత్తాన్తోవ్యజ్యతే. 'నిధయేవ బద్ధాన్' ఇత్యుత్ప్రేక్షా. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-కవిరుత్ప్రేక్షతే యద్ రాత్రౌ సూర్యరశ్మయో జాలబద్ధాః ఖగా ఇవ సూర్యమణ్డలే సంయతా ఇవ భవన్తి, తే తదా సూర్యం యాచన్తే ఇవ యదస్మాన్ ముఞ్చ యేన వయం భూతలం గత్వాఽన్ధకారం నివార్య సర్వత్ర ప్రకాశం ప్రసారయేమ. తథైవ గృహీతవిద్యాః శిష్యా ఆచార్యం యాచన్తే యదస్మాన్ గురుకులాద్ విసృజ, యేన బహిర్గత్వా వయం జగతి ప్రసృతమ్ అవిద్యాన్ధకారం నివార- యేమ. తథైవ జీవాత్మానః పరమాత్మానం యాచన్తే యజ్ జ్ఞానాఞ్జనశలాకయాఽస్మాకం చక్షురున్మీల్య జన్మజరామరణాదిభిర్నిగడితానస్మాన్ మోక్షాధికారిణః కురు. తథైవ ప్రజాజనారాజానం యాచన్తే యద్ రాష్ట్రే వ్యాప్తమ్

అజ్ఞానదురాచారాదిరూపం తమో విచ్ఛిద్య రాష్ట్రపతనకారిభ్యః సమస్తేభ్యోఽపి దుర్వ్యసనేభ్యోఽస్మాన్ మోచయేతి. ॥ ౭ ॥

౩౧౯. ఈ మంత్రములో సమస్యల ద్వార అనేక అర్థములను గురించిన వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదటిది :- సూర్యుడు మరియు సూర్యకిరణముల పక్షములో :- (సుపర్ణాః వయః) సుందరమగు రెక్కలుగల పక్షులవలె, సుందరముగ పైకి లేచివచ్చు సూర్యకిరణములు అనగా (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (ఉపసేదుః) సమీపమునకు చేరును (ప్రియమేధాః) వృద్ధిని పెంపొందించునట్టి లేక యాజ్ఞికులకు ప్రకాశ ప్రదానరూప యజ్ఞమునొనర్చుట వారికి ప్రియమైయుండునట్లు (ఋషయః) దర్శనములో సహాయకమగు అవి (నాధమానాః) యాచన నొనర్చుచుండును. అనగా ఓ సూర్యదేవా! (నిధయా ఇవ) జాలములో (బద్ధాన్) బంధించబడియున్న (అస్మాన్) మమ్ము నీవు (ముముగ్ధి) వదలించుము. మా ద్వార (ధ్వాన్తమ్) అంధకార ఆవరణమును (అప ఊర్ణుహి) తొలగించివేయుము. మరియు (చక్షుః) ప్రాణుల కన్నులను (పూర్ధి) ప్రకాశముచే పూర్ణపరచుము.

రెండవది ఆచార్యుల మరియు శిష్యుల పక్షములో :- (సుపర్ణాః) జ్ఞాన, కర్మ, ఉపాసనరూప సుందర పక్షములుగల (వయః) లేచుటయందు సమర్థమగు పక్షులవలె చదువుకొనినట్టి విద్యను ప్రచారమొనర్చుటలో సమర్థులగు శిష్యగణము (ఇన్ద్రమ్) విద్యయను ఐశ్వర్యములతో గూడిన ఆచార్యుల (ఉపసేదుః) వద్దికిచేరుచుందురు (ప్రియమేధాః) మేధస్సు మరియు యజ్ఞమునందు ప్రీతిగలిగియున్నవారగు (ఋషయః) వేదములు మున్నగు శాస్త్ర ద్రష్టలైయుండియును వారు (నాధమానాః) ఆచార్యులచే యాచన నొనర్చుచుందురు. అనగా, (నిధయా ఇవ బద్ధాన్) జాలముచే బంధించి ఈ గురుకులములో యుంచినట్టి (అస్మాన్) మమ్ము మీరు (ముముగ్ధి) బయటకు వెళ్లుటకు వదలివేయుడు (ధ్వాన్తమ్) ప్రపంచములో వ్యాప్తమైయున్న అవిద్యయను అంధకారమును (అప - ఊర్ణుహి) మా ద్వారతొలగింపజేయుడు. మరియు ప్రజలలో (చక్షుః) జ్ఞాన ప్రకాశమును (పూర్ధి) నింపివేయుడు.

మూడవది పరమాత్మ మరియు జీవాత్మ పక్షములో :- (సుపర్ణాః) జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియములు, ప్రాణములు, మనస్సు, బుద్ధి, రూపము, చక్కని నేత్రములు గలిగిన (వయః) పక్షుల వంటి జీవాత్మ (ఇన్ద్రమ్) పరమేశ్వరుని (ఉపసేదుః) వద్దికిచేరును. (ప్రియమేధాః) బుద్ధి మరియు యజ్ఞముయొక్క (ఋషయః) పదార్థముల దర్శనమొనర్చుటకు (నాధమానాః) పరమాత్మచే ఇట్లు యాచన యొనర్చుచున్నది. మా (ధ్వాన్తమ్) తమోగుణముల ఆవరణములను (అప - ఊర్ణుహి) తొలగించుము. మరియు మాయందు (చక్షుః) జ్ఞానప్రకాశమును (పూర్ధి) నింపివేయుము. (నిధయా ఇవ) వలవలె జన్మము, జరామరణములు మున్నగువానినుండి (బద్ధాన్) శరీరము, లేక ప్రపంచమందు బంధించబడిన (అస్మాన్) మమ్ము (ముముగ్ధి) విముక్తమొనర్చుము, మోక్షప్రదాన మొనర్చుము.

నాల్గవది రాజు మరియు ప్రజల పక్షములో :- (సుపర్ణాః) వివిధ సాధనరూప శుభ పక్షములుగల (వయః) కర్మణ్యప్రజలు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవంతుడు, వీరుడునగు రాజు (ఉపసేదుః) సమీపమునకు చేరుదురు. (ప్రియమేధాః) మేధావంతులు మరియు యజ్ఞ ప్రియులు (ఋషయః) దృష్టిసంపన్నులు, ప్రబుద్ధులగు వారు (నాధమానాః) రాజుతో ఇట్లు యాచనచేయుదురు. (ధ్వాన్తమ్) రాష్ట్రమునందు వ్యాప్తమైయున్న అవిద్య, భ్రష్టాచారము మొదలగు అంధకారములను (అప- ఊర్ణుహి) తొలగించండి. మనలోపల(చక్షుః) సద్విజ్ఞానము, సద్విచారములు మున్నగువాని ప్రకాశమును (పూర్ధి) నింపివేయుము (నిధయా ఇవ) మ మీమ్మపాపములు మరియు దుర్వ్యసనముల జాలమునుండి (బద్ధాన్) బంధించబడియున్న (అస్మాన్) ప్రజలమగు మమ్ము (ముముగ్ధి) ఉత్తమశిక్షణ, దండన మున్నగు ఉపాయములద్వార పాపములు మరియు దుర్వ్యసనముల నుండి ముక్తి నొందించుము. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో అప్రస్తుత ప్రశంసలు, అలంకారములు గలవు. అప్రస్తుతముగ సూర్యుడు మరియు రశ్ముల వృత్తాంతముచే ప్రస్తుతమగు గురు శిష్యుల, పరమాత్మ జీవాత్మల మరియు రాజు ప్రజల వృత్తాంతము సూచితమగుచున్నది. 'నిధయేవ బద్ధాన్' వలలో బంధింపబడిన వీనియందు ఉత్ప్రేక్షాలంకారము గలదు. ॥౭॥

భావార్థము :- కవి, ఉత్ప్రేక్ష యొనర్చుట అనగా రాత్రులలో సూర్యకిరణములను జాలములో బంధించబడిన పక్షులవలె అనగా సూర్యమండలములో బంధితమైపోవును. అపుడవి సూర్యమండలముతో యాచించునట్లుండును. అనగా మమ్ము వదలివేయుము. ఇందువల్ల మేము భూమండమునకు వెళ్లి చీకటులను తొలగించి సర్వత్ర ప్రకాశమును వ్యాప్తి చేయగలమని, ఇదే విధముగ విద్యాధ్యయనమొనర్చిన శిష్యులు ఆచార్యులచే "మీరు మమ్ము గురుకులమునుండి సమావర్తనమొనర్చి విముక్తమొనర్చుడు. ఇందువల్ల మేము బయటకు వెళ్లి ప్రపంచములో వ్యాప్తమైయున్న అవిద్యాంధకారమును తొలగించెదమని మరియు జీవాత్మ గణము పరమాత్మతో జ్ఞాన ప్రకాశముచే మా మేధస్సులను, నేత్రములను పూర్ణమొనర్చి జన్మమరణ, జరామరణములు మున్నగు బంధనములనుండి మమ్ము మోక్షమునకు అధికారులనుగ నొనర్చుమనియును మరియు ప్రజలు రాజుతో "రాష్ట్రమునందు వ్యాప్తమైయున్న అజ్ఞానము, దురాచారము మున్నగు అంధకారములను విచ్ఛిన్నమొనర్చి రాష్ట్రమును పతనముదిశకు గొనిపోవునట్టి సకల దుర్వ్యసనములనుండి తొలగించుమనియును" యాచన నొనర్చుచుందురు. ॥౭॥

319. Like birds of beauteous wings, sages who take delight in the Union with God, imploring come to the Lord. They pray-dispel our darkness and fill full our inner vision. Deliver us who are entangled by the snares of passions. II7 II

౩౨౦. ఋషిః –వేనో భార్గవః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః –ధైవతః.

అథ సూర్య దృష్టాన్తేన పరమాత్మనో గుణాన్ వర్ణయన్ తద్దర్శనోపాయమాహ.

౧ ౨   ౩ ౨ఉ ౩ ౧   ౨ర   ౩ ౧   ౨ర
౩౨౦. నాకే సుపర్ణముప యత్పతన్తం హృదా వేనన్తో

౩ ౧ ౨   ౧ ౨   ౩ ౧ ౨   ౩ ౨
అభ్య చక్షత త్వా। హిరణ్యపక్షం వరుణస్య దూతం

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
యమస్య యోనౌ శకునం భురణ్యుమ్ ॥౮॥

౧ ౨ర ౩ ౨   ౩   ౨   ౧ ౨ర   ౧ ౨ర   ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:– నాకే । సుపర్ణమ్ – సు – పర్ణమ్ – ఉప। యత్ । పతన్తమ్ । హృదా। వేనన్తః ।
౩ ౧ ౨   ౧   ౧ ౨ర   ౩ ౧ ౨ర   ౧ ౨ర   ౩   ౧ ౨ర
అభ్యచక్షత – అభి – అచక్షత । త్వా । హిరణ్యపక్షమ్ – హిరణ్య – పక్షమ్ । వరుణస్య ।
౩ ౨   ౩ ౧ ౨   ౧ ౨ర ౩ ౨   ౩ ౨
దూతమ్ । యమస్య । యోనౌ । శకునమ్ । భురణ్యుమ్ ॥౮॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **నాకే** ఆత్మలోకే **ఉప పతన్తమ్** ఉపగచ్ఛన్తమ్, **హిరణ్యపక్షమ్** జ్యోతిరూపపక్షోపేతం, జ్యోతిష్మన్తమిత్యర్థః. జ్యోతిర్హిహిరణ్యమ్. శ. ౪. ౩ ।౪ ।౨౧. **వరుణస్య** పాపనివారకస్య మనసః **దూతమ్** ప్రేరకమ్. యో దవతి ప్రేరయతి స దూతః. దు గతౌ, భ్వాదిః. 'దుతనిభ్యాం దీర్ఘశ్చ. ఉ. ౩ ।౮౮' ఇతి క్త ప్రత్యయో దీర్ఘశ్చ. **యమస్య** శరీరేన్ద్రియాదీనాం నియన్తుః జీవాత్మనః **యోనౌ** హృదయరూపే గృహే, ఉదితమ్. యోనిరితి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం…౩ । ౪. **శకునమ్** శక్తి శాలినమ్. శక్నోతీతి శకునః. శక్లృ శక్తౌ ధాతోః 'శకేః ఉన్ - ఉన్త - ఉన్తి - ఉనయః. ఉ. ౩ ।౪౯' ఇతి ఉన ప్రత్యయః. **భురణ్యుమ్** యో భురణ్యతి సర్వాన్ ధారయతి పుష్ణాతి చ, తాదృశమ్. భురణ ధారణపోషణయోః ఇతి ధాతోః కణ్డ్వాదిత్వాద్ యకి బాహులకాదౌణాదిక ఉ ప్రత్యయః. **సుపర్ణమ్** శుభపాలనగుణోపేతమ్ **త్వా** త్వామ్ **యత్** యదా, స్తోతారః **వేనన్తః** కామయమానాః భవన్తి. వేనతిః కాన్తికర్మా. నిఘం…౨ ।౬. తదా తే **హృదా** మనసా, త్వామ్ **అభ్యచక్షత** సాక్షాత్కుర్వన్తి. అభి పూర్వః చక్షే పశ్యతికర్మా, నిఘం…౩ ।౧౧. తతో లఙ్. యథా **నాకే** దివి, మధ్యాహ్నాకాశే ఇత్యర్థః **ఉపపతన్తమ్** ఉపగచ్ఛన్తమ్, **హిరణ్యపక్షమ్** కిరణరూపసువర్ణపక్షమ్, **వరుణస్య** రోగనివారకస్య మధ్యమస్థానీయస్య వాయోః **దూతమ్** దూతవదుపకారకమ్ **యమస్య** రథయన్త్రాదీనాం నియామకస్య వైద్యుతాగ్నేః. అగ్నిర్వై యమః. శ… ౭ ।౨ ।౧ ।౧౦. **యోనౌ** గృహే అన్తరిక్షే ఇత్యర్థః. యోనిరితి గృహనామ. నిఘం…౩ ।౪. **శకునమ్** పక్షివత్ విద్యమానమ్, **భురణ్యుమ్** భ్రమణశీలమ్ **సుపర్ణమ్** సుపతనమ్ ఆదిత్యమ్, జనాః పశ్యన్తి, తద్వత్. ॥౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః, ఉపమాధ్వనిశ్చ. ॥ ౮ ॥

భావార్థః-యే జనా ఉత్కణ్ఠయా పరమాత్మానం కామయన్తే తే తం మనసా తథైవ సాక్షాత్కుర్వన్తి యథా చక్షుషా సూర్యం పశ్యన్తి. ॥ ౮ ॥

3౨౦. ఈ మంత్రములో సూర్యుని దృష్టాంతముతో పరమేశ్వరుని గుణములను వర్ణించబడినది. ఆయనను దర్శించుకొనుటకు ఉపాయమును చెప్పబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్ర పరమేశ్వరా! (నాకే) ఆత్మలోకములో (ఉపపతన్తమ్) చేరుచు (హిరణ్యపక్షమ్) జ్యోతిరూప రెక్కలుగల (వరుణస్య దూతమ్) పాపనివారక మనస్సునకు ప్రేరణనిచ్చు (యమస్య) శరీరమందలి ఇంద్రియనియామక జీవాత్మయొక్క (యోనౌ) హృదయరూప గుహాయందుదయించు (శకునమ్) శక్తిశాలి (భురణ్యుమ్) ధారణము మరియు పోషకమగు (సుపర్ణమ్) శుభపాలన గుణములచే గూడిన (త్వా) నీయొక్క (యత్) ఎపుడు నీ స్తోతలు, అనగా స్తోత పాఠకులు (వేనన్తః) సత్యకోరికలను కోరుచుందురో అపుడా (హృదా) మనస్సునుండి (అభ్యచక్షత) నిన్ను సాక్షాత్కారమొనర్చుకొందురు. ఎటుల (నాకే) మధ్యాహ్నాకాశములో (ఉపపతన్తమ్) వెళ్లుచు (హిరణ్యపక్షమ్) కిరణరూప బంగారు పక్షములుగల (వరుణస్యదూతమ్) రోగనివారణమొనర్చు అంతరిక్షస్థానమునందలి వాయువుయొక్క (దూతమ్) దూతవలె ఉపకారమొనర్చు (యమస్య) రథములు, యంత్రములు మున్నగువానిని నియంత్రణమొనర్చునట్టి విద్యుదగ్నియొక్క (యోనౌ) గృహరూప అంతరిక్షములో (శకునమ్) పక్షివలెనుండి (భురణ్యుమ్) భ్రమణమొనర్చుచుండు (సుపర్ణమ్) సూర్యుని లోకులు (అభ్యచక్షత) కన్నులతో చూచెదరు. ॥౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము మరియు ఉపమాధ్వని గలదు. ॥౮॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు ఉత్కంఠతతో మరియు హృదయపూర్వకముగ పరమేశ్వరుని కోరుకొనుచుందురో వారు మనస్సుద్వార కనులతో సూర్యుని చూచునటుల ఆయనను సాక్షాత్కార మొనర్చుకొందురు. ॥౮॥

320. O God! The devotees gaze on Thee who art full of un-alloyed bliss with longing in their hearts, as on a strong winged bird that mounteth sky-ward. They see Thee as One whose shelter is giver of Lustre, who is Almighty and Sustainer of all and leading to the source of the most desirable Brahma Charya (continence) and other rules of good conduct. II 8 II

౩౨౧. ఋషిః - బృహస్పతిర్నకులో వా। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ సూర్యస్య పరమేశ్వరస్య చ మహత్ కృత్యం వర్ణయతి.

౧౨ ౩౧ ౨౩౨ ౩౨౩౧ ౨౩౨
౩౨౧. బ్రహ్మ జజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్వి సీమతః

౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౨ ౩క ౨ర ౩ ౧
సురుచో వేన ఆవః । స బుధ్న్యా ఉపమా

౨ ౩౨ ౩౨౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨
అస్య విష్ఠాః సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివః ॥౯॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర
ప.పా:- బ్రహ్మ। జజ్ఞానమ్ । ప్రథమమ్ । పురస్తాత్ । వి । సీమతః। సురుచః- సు-రుచః।
౩౨ ౩ ౧౨ ౩౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
వేనః। అవరితి । సః । బుధ్న్యాః । ఉపమాః- ఉప - మాః । అస్య । విష్ఠాః - వి - స్థాః । సతః।
౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩౧౨
చ । యోనిమ్ । అసతః - అ - సతః । చ । వి వరితి ॥౯॥

పదార్థః- **ప్రథమః** ఆదిత్యపక్షే. **ప్రథమమ్** శ్రేష్ఠమ్ **బ్రహ్మ** మహద్ ఆదిత్యలక్షణం జ్యోతిః. బృహి వృద్ధౌ ధాతోః, 'బృహేర్నోఽచ్చ. ఉ... ౪।౧౪౬' ఇతి మనిన్, నకారస్య చ అకారాదేశః. **పురస్తాత్** పూర్వస్యాం దిశి **జజ్ఞానమ్** జాయమానం వర్తతే. జనీ ప్రాదుర్భావే దివాదిః, శానచి ఛాన్దసః శపః శ్లుః, తేన ద్విత్వమ్. **వేనః** కాన్తిమాన్ ఆదిత్యరూపః ఇన్ద్రః. వేనో వేనతేః కాన్తికర్మణః. నిరు...౧౦।౩౮. అసౌ ఆదిత్యో వేనః, శ. ౭।౪।౧।౧౪. **సీమతః** సర్వతః మర్యాదాతో వా **సురుచః** సురోచనాన్ రశ్మీన్ **వి అవః** రాత్రేస్తమసోఽభ్యన్తరాత్ వివృణోతి. సంహితాయామ్ ఆవః ఇతి దీర్ఘత్వం ఛాన్దసమ్. **సః** అసౌ ఆదిత్యః **ఉపమాః** సర్వేషామ్ అన్తికస్థాః. ఉపమే ఇత్యన్తికనామ. నిఘం...౨।౧౬. **అస్య** ఏతస్య జగతః **విష్ఠాః** విశేషేణ స్థితి సాధికాః **బుధ్న్యాః** బుధ్నమ్ అన్తరిక్షం, తత్ర భవాః బుధ్న్యాః దిశః **వివః** స్వప్రకాశేన వివృణోతి. కిఞ్చ **సతః చ** వ్యక్తస్య, కార్యాత్మనా పరిణతస్య **అసతః చ** అవ్యక్తస్య, కారణే నిలీనస్య చ వస్తుజాతస్య **యోనిమ్** గృహం, భూమణ్డలమ్ ఇత్యర్థః. యోనిరితి గృహనామ. నిఘం...౩।౪. **వివః** వివృణోతి ప్రకాశయతి. 'వి అవః, వివః' ఇత్యత్ర వి పూర్వాద్ వృఞ్ వరణే ధాతోర్లుఙి 'మన్త్రే ఘసహ్వరణశవృ... అ. ౨।౪।౮౦' ఇతి చ్లేర్లుక్, పక్షే ఛాన్దసః అడభావః. లడర్థే లుఙ్ప్రయోగః.

అత్ర యాస్కాచార్యః 'సీమ్' ఇత్యేతస్య నిపాతస్య ప్రకరణే బ్రూతే - సీమ్ ఇతి పరిగ్రహార్థీయో వా పదపూరణో వా. 'విసీమతః సురుచో వేన ఆవః' ఇతి చ. వ్యవృణోత్ సర్వత ఆదిత్యః. సురుచ ఆదిత్య

రశ్మయః సురోచనాత్. అపి వా సీమ్ ఇత్యేతద్ అనర్థకమ్ ఉపబన్ధమాదదీత పఞ్చమీకర్మాణమ్. సీమ్నః సీమతః మర్యాదాతః. సీమా మర్యాదా విసీవ్యతి దేశావితి. నిరు. ౧।౬.

అథ ద్వితీయః పరమాత్మపక్షే. **ప్రథమమ్** శ్రేష్ఠమ్ **బ్రహ్మ** జగదాదికారణం పరంబ్రహ్మ **పురస్తాద్** పూర్వం సృష్ట్యాదౌ **జజ్ఞానమ్** ప్రకృతి గర్భాద్ మహదాదిజగత్ప్రపఞ్చస్య జనకమ్ అభవత్. యోజనయామాస తద్ జజ్ఞానమ్, ణేర్లుక్. **వేనః** మేధావీ స ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః. వేనః ఇతి మేధావినామ. నిఘం. ౩।౧౫. **సీమతః** మర్యాదాతః వ్యవస్థాపూర్వకం మహదాదిక్రమేణ **సురుచః** సురోచమానాన్ పదార్థాన్ **వి అవః** వ్యవృణోత్, ఉత్పాదితవాన్. **సః** అసౌ పరమేశ్వరః **ఉపమాః** ఉపేత్య మాన్తి ధారణాకర్షణశక్తిభిః పరస్పరం స్థిరీకుర్వన్తి తాన్, అపి చ **అస్య** ఏతస్య జగతః **విష్ఠాః** విశేషేణ స్థితినిమిత్తాన్ **బుధ్న్యాః** బుధ్నే అన్తరిక్షే భవాన్ సూర్యచన్ద్ర పృథివీతారకాదీన్ లోకాన్ **వివః** వ్యవృణోత్ ప్రకాశితవానస్తి. స ఏవ **సతః చ** వ్యక్తస్య భూజలాగ్నిపవనాదేః **అసతః చ** అవ్యక్తస్య మహదహంకారపఞ్చతన్మాత్రాదేశ్చ **యోనిమ్** కారణం ప్రకృతిమ్ **వివః** కార్యాత్మనా వ్యవృణోత్. ॥ ౯ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'సతశ్చ - సతశ్చ' ఇత్యావృత్తౌ యమకమ్. ॥ ౯ ॥

భావార్థః-కాన్తిమాన్ ఆదిత్యః పూర్వస్యాం దిశి జాయమానః సన్ స్వకీయాన్ సుప్రదీప్తాన్ రశ్మీన్ దివి భువి చ ప్రసారయన్ సర్వా దిశః సారం జగచ్చ ప్రకాశయతి. కాన్తిమాన్ మేధావీ పరమేశ్వరశ్చ ప్రకృతేర్మధ్యాత్ సురోచమానాన్ పదార్థాన్ సూర్యచన్ద్రపృథివీతారకాదీన్ లోకాంశ్చావిష్కృణోతి. తస్యాదిత్యస్య సమ్యగుపయోగః, తస్య పరమేశ్వరస్య స్తుతిప్రార్థనోపాసనాని చ సర్వైః కర్తవ్యాని. ॥ ౯ ॥

౩౨౧. ఈ మంత్రములో సూర్యుని మరియు పరమేశ్వరుని మహాకార్యముల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట సూర్యుని పక్షములో :- (ప్రథమమ్) శ్రేష్ఠుడు (బ్రహ్మ) మహా ఆదిత్యరూప జ్యోతి (పురస్తాత్) పూర్వ, అనగా తూర్పుదిశయందు (జజ్ఞానమ్) ప్రత్యక్షమగుచున్నాడు. (వేనః) కాంతివంతమగు సూర్యుడు (సీమతః) నలువైపుల, లేక మర్యాదాపూర్వక (సురుచః) సర్వమును ప్రకాశవంతమొనర్చుటకు (వి అవః) రాత్రియొక్క అంధకారము లోపలినుండి ఆవిర్భావమొనర్చబడినది (సః) అట్టి సూర్యుడు (ఉపమాః) అందరి సమీపమున స్థిరమై (అస్య) ఈ జగముయొక్క (విష్ఠాః) విశేషరూపమున స్థితిసాధకమగు (బుధ్న్యాః) అంతరిక్షమునందుండు దిశలను (వివః) తన ప్రకాశముచే ప్రకాశమొనర్చును. మరియు (సతః చ) వ్యక్తము, అనగా కార్యరూపముగ మారి (అసతః చ) మరియు కారణమునందు అవ్యక్తరూపమున విద్యమానమైయున్న పదార్థ సమూహమునంతటిని (యోనిమ్) గృహరూప భూమండలమును (వివః) ప్రకాశమొనర్చును.

రెండవది పరమాత్మ పక్షములో :-(ప్రథమమ్) శ్రేష్ఠుడు (బ్రహ్మ) జగత్తుయొక్క ఆదికారణ బ్రహ్మ (పురస్తాత్) పూర్వసృష్ట్యాదియందు (జజ్ఞానమ్) ప్రకృతియొక్క గర్భమునుండి ప్రప్రథమ జగత్ యొక్క జగత్ప్రపంచమునకు జనకుడుగనుండెను (వేనః) మేధావియగు ఆ పరబ్రహ్మ (సీమతః)

మర్యాదతో అనగా 'మహత్' మున్నగు క్రమములచే వ్యవస్థాపూర్వక (సురుచః) సురోచవంతముగ (వి ఆవః) ఉత్పన్నమొనర్చినాడు (సః) ఆ పరబ్రహ్మయే (ఉపమాః) సమీపత్వముచే ధారణ మరియు ఆకర్షణ శక్తుల ద్వార ఒండొంటితో [ఒకటి మరొకదానితో] తమ ధారణ మరియు ఆకర్షణ శక్తులద్వార ఒకటి మరొకదానిని స్థిరముగ నుంచునట్టి మరియు (అస్య) ఈ జగత్తును (విష్ఠాః) విశేషరూపమున స్థిరత్వముకొరకు (బుధ్న్యాః) ఆకాశస్థ సూర్యుడు, చంద్రుడు, పృథివి, నక్షత్రములు, తారకలు మున్నగు లోకములను (వివః) ప్రకాశవంతమొనర్చినాడు. ఆయనయే (సతః చ) వ్యక్తమగుచున్న భూమి, జలము, పవనము మున్నగువానిని (అసతః చ) మరియు అవ్యక్తమగు మహాన్‌రూప అహంకార ఐదు తన్మాత్రలు మున్నగువాని (యోనిమ్) కారణరూప ప్రకృతిని (వివః) కార్య పదార్థముల రూపములో ప్రకాశపరచినాడు. ။౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'సతశ్చ, సతశ్చ' యుక్తి ఒకసారి ఆవృత్తియందు యమకమున్నది. ။౯॥

భావార్థము :- కాంతిమంతుడగు సూర్యుడు తూరుపు దిశయందు ప్రకటమగుచు తన ఉత్తమ ప్రదీప్త కిరణములను ఆకాశము మరియు భూమిపై ప్రసరింపజేయుచు సకల దిశలను మరియు సమస్త ప్రపంచమును ప్రకాశపరచును. కాంతిమంతుడు, మేధావియగు పరమేశ్వరుడు ప్రకృతిమధ్య నుండి సురోచమాన పదార్థములను మరియు సూర్యుడు, చంద్రుడు, పృథివి, తారకలు మున్నగు లోకములను ప్రత్యక్షపరచినాడు. అట్టి సూర్యుని ఉత్తమరీతిలో ఉపయోగించుకొనుచు ఆ పరమేశ్వరుని స్తుతిప్రార్థన మరియు ఉపాసనల నొనర్చుట మానవులెల్లరకు పరమవిధియైయున్నది. ။౯॥

321. Omniscient God revealed for the spread of true knowledge, the Veda in the beginning of the physical world. He manifested the most glorious flood of light before the creation. Thereafter He extended the other shining regions. Likewise He fixed other worlds in space. It is He who reveals the Glorious womb (Primordial matter) to-day, tomorrow and for ever. [It is He who is the Efficient cause of all manifested objects]. II 9 II

౩౨౨. ఋషిః – సుహోత్రః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ కీదృశాయ పరమాత్మనే కే కీదృశాని స్తుతివచాంసి వ్యాహారేయురిత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౨౨. అపూర్వ్యా పురుతమాన్యస్మై మహే వీరాయ తవసే తురాయ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
విరప్శినే వజ్రిణే శన్తమాని వచాంస్యస్మై స్థవిరాయ తక్షుః ॥౧౦॥

ప. వి:- అపూర్వ్యా - అ - పూర్వ్యా । పురుతమాని । అస్మై । మహే । వీరాయ । తవసే । తురాయ । విరప్శినే - వి - రప్శినే । వజ్రిణే । శన్తమాని । వచాంసి । అస్మై । స్థవిరాయ - స్థ - విరాయ । తక్షుః ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- **అస్మై** ఏతస్మై **మహే** మహతే **వీరాయ** విక్రాన్తాయ కామాదిశత్రుప్రకమ్పకాయ వా. వీర విక్రాన్తౌ, యద్వా వి - పూర్వః ఈర గతౌ కమ్పనే చ. 'వీరో వీరయత్యమిత్రాన్, వేతేర్వా స్యాత్ గతికర్మణో, వీరయతేర్వా' ఇతి నిరుక్తమ్ ౧ । ౭. **తవసే** బలవతే. తవస్ ఇతి బలనామ. నిఘం. ౨ । ౯. **తురాయ** క్షిప్రకారిణే **ఇన్ద్రాయ** పరమేశ్వరాయ, కిఞ్చ **అస్మై** ఏతస్మై **విరిప్శినే** విశేషేణ స్తుత్యాయ, విశేషేణ వేదానాం ప్రవక్త్రే వా. వి - పూర్వాద్ రప వ్యక్తాయాం వాచి ఇతి ధాతోరిదం రూపమ్. **వజ్రిణే** వజ్రధరాయేవ దురాచారిణాం దణ్డయిత్రే, **స్థవిరాయ** ప్రవృద్ధాయ చిరన్తనాయ పురాణపురుషాయ ఇన్ద్రాయ పరమేశ్వరాయ, స్తోతారః **అపూర్వ్యా** అపూర్వాణి. అపూర్వశబ్దాత్, స్వార్థే యత్, తతో ద్వితీయా బహువచనే 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬ । ౧ । ౭౦' ఇతి శేర్లుక్. **పురుతమాని** అతిశయేన బహూని, **శన్తమాని** అతిశయేన శాన్తికరాణి **వచాంసి** స్తోత్రాణి **తక్షుః** కుర్వన్తి, రచయన్తి, ప్రయుఞ్జతే వా. తక్షతిః కరోతికర్మా. నిరు. ४ । ౧౯. లడర్థే లిట్, తతక్షుః ఇతి ప్రాప్తే ద్విత్వాభావశ్ఛాన్దసః. ॥ ౧౦ ॥

అత్ర విశేషణానాం సాభిప్రాయత్వాత్ పరికరాలఙ్కారః. 'తవమాన్-తవమాని' 'వీరాయ-విరాయ', ఇత్యాదౌ ఛేకానుప్రాసః. 'రాయ' ఇత్యస్య త్రిశ ఆవృత్త్యా, 'వీరా- విర -విరా' ఇత్యత్ర చ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః-పురాణపురుషః పరమేశ్వరో మహత్తమో వీరతమో బలవత్తమః క్షిప్రతమః స్తుత్యతమో దుర్జనానాం దణ్డయితృతమో వయోవృద్ధతమో జ్ఞానవృద్ధ తమశ్చిరన్తనత మశ్చాస్తి. బహుభిర్వైదికైః స్వరచితైరితరమహాకవిరచితైశ్చ స్తోత్రై స్తస్య సపర్యా సర్వైర్విధేయా. ॥ ౧౦ ॥

అత్రేన్ద్రస్య ప్రబోధనాత్, తద్గుణకర్మ వర్ణనాత్, తద్ద్వారా సృష్ట్యుత్పత్త్యాదివర్ణనాత్, తస్య స్తుతివర్ణనాద్, ఇన్ద్రనామ్నా సూర్యనృపత్యాచార్యాదీనాం చాపి కర్మవర్ణనాద్ ఏతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి జ్ఞేయమ్.

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే తృతీయా దశతిః.

ఇతి తృతీయాధ్యాయే నవమః ఖణ్డః.

322. ఈ మంత్రములో ఏ పరమాత్మకొరకు ఎవరు, ఎట్లు స్తుతించవలెనను విషయము గలదు.

పదార్థము :- (అస్మై) ఈ (మహే) మహా (వీరాయ) వీరుడు, లేక కామక్రోధాది శత్రువుల కంపింపజేయు (తవసే) శక్తిమంతుడు (తురాయ) శీఘ్రముగ కార్యముల నొనర్చునట్టి ఇన్ద్ర పరమేశ్వరునికొరకు మరియు (అస్మై) ఇట్టి (విరప్శినే) విశేషరూపమున వేదముల ప్రవక్త మరియు విశేషరూపములో స్తుతించదగిన (వజ్రిణే) వజ్రధారివలె దుష్టులను దండించునట్టి (స్థవిరాయ) బుద్ధిశాలురగు పురాణపురుషులు ఇంద్ర పరమేశ్వరునికొరకు స్తోతలు (అపూర్వ్యా) అపూర్వ (పురుతమాని) అనేక (శన్తమాని) అతిశాంతిదాయకమగు (వచాంసి) స్తోత్రములను (తక్షుః) రచింతురు, లేక పరిశోధించుచుందురు. ॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో విశేషణముల సాభిప్రాయముండుటచే పరికర అలంకారముగలదు. 'తమాన్, తమాని' వీరాయ, విరాయ మున్నగువానియందు ఛేకారానుప్రాసము మరియు 'రాయ' యొక్క మూడుసార్లు ఆవృత్తియందు 'వీర, విర, వీరా' లయందు వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- పురాణపురుషుడగు పరమేశ్వరుడు అందరికన్న అధిక మహనీయుడు, అందరికన్న గొప్ప వీరుడు, అందరికన్న గొప్ప శక్తిశాలి, అందరికన్న మహాశీఘ్రకారి, అందరికన్న అధిక స్తుతియోగ్యుడు, అందరికన్న అధిక దుర్జనశిక్షకుడు, అందరికన్న అధికవయోవృద్ధుడు, అందరికన్న మహాజ్ఞానవృద్ధుడు మరియు అందరికన్న అధిక ప్రాచీనుడు కావున స్వయముగ రచించిన వైదిక రచనలు మరియు ఇతర ఋషులు, మునులు, కవులు మున్నగువారి ద్వార రచించబడిన స్తోత్రములచే ఎల్లరును ఆయన స్తోత్రములనే చేయవలెను. ॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని ప్రబోధించుట, ఆయన గుణవర్ణనమొనర్చుట, ఆయన ద్వారా సృష్ట్యుత్పత్తి మున్నగు వానిని వర్ణించుట, ఆయన స్తుతియొనర్చుట మరియు ఇంద్రనామముచే సూర్యుడు, రాజు, ఆచార్యుడు మున్నగువారి కర్మలను వర్ణించుట మున్నగు కారణములు మరియు ఈ దశతియొక్క విషయములు, పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధము గలదని ఎరుగవలెను.

నాల్గవ ప్రపాఠకములో ప్రథమార్ధముయొక్క మూడవదశతి సమాప్తము.

మూడవ అధ్యాయములో తొమ్మిదవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

322. Wise devotees utter matchless words most plentiful and most auspicious for the Lord who is Eternal, Great, Strong, the Almighty Wielder of the thunderbolt of Knowledge and justice. II 10 II

చతుర్థీదశతిః

323. ఋషిః – ద్యుతానః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ పాపాదిరూపైరసురైరాక్రాన్తస్య జీవాత్మనః కథముద్ధారో భవతీత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
323. అవ ద్రప్సో అంశుమతీమతిష్ఠ దీయానః
౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ ౨౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩
కృష్ణో దశభిః సహస్రైః । ఆవత్తమిన్ద్రః శచ్యా
౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ధమన్తమప స్నీహితిం నృమణా అధద్రాః ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి:– అవ । ద్రప్సః। అంశుమతీమ్ । అతిష్ఠత్ । ఈయానః। కృష్ణః। దశభిః। సహస్రైః।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ఆవత్ – తమ్ । ఇన్ద్రః । శచ్యా । ధమన్తమ్ । అప । స్నీహితిమ్ । నృమణాః –
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
నృ–మణాః–అధత్ – రాః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- (**ద్రప్సః** జలబిన్దుః, జలబిన్దువద్ అణురూపో జీవాత్మా ఇత్యర్థః **అంశుమతీమ్** అంశవః చక్షురాదీన్ద్రియాణి ప్రాణో మనశ్చ తద్వతీం దేహపురీమ్. ప్రాణ ఏవాంశుః, చక్షురేవాంశుః. మనో హ వాంశుః. శ. ౧౧।౫।౯।౨. **అవ - అతిష్ఠత్** ప్రాప్నోతి, సంచితకర్మణాం ఫలాని భోక్తుం, నూతనాని కర్మాణి చ కర్తుం పరమాత్మనా ప్రేరితః దేహపురీమ్ ఆగచ్ఛతీతి భావః. **కృష్ణః** కృష్ణవర్ణసూచితః తమోగుణః **దశభిః సహస్రైః** దశసహస్ర సఙ్ఖ్యాకైః యోద్ధృభిః, బహుభిః సగణైః కామక్రోధలోభ మోహమదమత్సరాదిరిపుభిరిత్యర్థః, తమ్ దేహాధిష్ఠితమ్ ఆత్మానమ్ **ఇయానః** ఆక్రామన్ భవతి. ఈఙ్ గతౌ ఇత్యస్మాల్లిటి 'లిటః కానజ్వా' అ. ౩।౨।౧౦౬ ఇతి కానచి రూపమ్. తతః **ధమన్తమ్** వివిధాం గతిం హింసాం వా కుర్వాణం, బహువిధమ్ ఉచ్ఛ్వసన్తం వా. ధమతిః గతికర్మా వధకర్మా చ. నిఘం...౨।౧౪, ౨।౧౯. యద్వా ధ్మా శబ్దాగ్నిసంయోగయోః ఇతి ధాతోః 'పాఘ్రాధ్మా...' అ. ౭।౩।౭౮ ఇత్యనేన ధమాదేశే రూపమ్. **తమ్** ససైన్యం కృష్ణం తమోగుణమ్ **ఇన్ద్రః** జీవాత్మనః సహాయకః పరమైశ్వర్యవాన్ పరమాత్మా **శచ్యా** ప్రజ్ఞయా కర్మణా చ. శచీతి ప్రజ్ఞానామ కర్మనామ చ. నిఘం...౩।౯, ౨।౧. **ఆవత్** ప్రాప్నోతి. అవతేర్గత్యర్థస్య లఙి రూపమ్. తతః **నృమణాః** నృషు సత్పురుషేషు మనః ధ్యానం ప్రేమ వా యస్య తాదృశః స ఇన్ద్రః పరమాత్మా **స్నీహితిమ్** తస్య కృష్ణాఖ్యస్య తమోగుణస్య

హింసిత్రీం శత్రుసేనామ్. స్నేహయతిః వధకర్మా. నిఘం. ౨ ౹ ౧౯. అప అపగమయ్య. ఉపసర్గమాత్రప్రయోగే యోగ్య క్రియాధ్యాహారో భవతీతి వైదికీ శైలీ. తస్మిన్నాత్మని **రాః** రాయః సద్గుణరూపసమ్పత్తీః **అధత్** దధాతి. దధాతేర్లుజి, ఆకారస్య హ్రస్వత్వమ్ ఛాన్దసమ్. అస్మిన్ మన్త్రే అవాతిష్ఠత్, ఆవత్, అధత్ ఇతి భూతకాల ప్రయోగాః 'ఛన్దసి లుఙ్ లఙ్ లిటః' అ. ౩ ౹ ౪ ౹ ౬ ఇతి నియమేన సార్వకాలికో జ్ఞేయః. యదా యదా దేహధారిణం జీవాత్మానం తమోగుణరూపః కృష్ణాసురః ఆక్రామతి, తదా తదా ఇన్ద్రః పరమాత్మా తం తస్మాదుద్ధరతీత్యర్థః. ॥ ౧॥

భావార్థః-దేహాధిష్ఠితం జీవాత్మానం కామక్రోధాదయోఽనేకే దానవాః పీడయితుమాగచ్ఛన్తి, యేషాం పరాభవస్తేన స్వపురుషార్థద్వారా పరమాత్మసాహాయ్యేన చ కర్తవ్యః, తదైవ స ఆధ్యాత్మికాని భౌతికాని చైశ్వర్యాణి ప్రాప్తుమర్హతి.

అస్మిన్ మన్త్రే ఐతిహాసికమర్థ మావిష్కుర్వన్ సాయణ ఏవమాహ. ''అత్రేతిహాసమాచక్షతే. పురా కిల కృష్ణో నామాసురో దశసహస్రసఙ్ఖ్యాకైరసురైః పరివృతః సన్ అంశుమతీనామధేయాయా నద్యాస్తీరే అతిష్ఠత్. తత్ర తం కృష్ణమ్ ఉదకమధ్యే స్థితమ్ ఇన్ద్రో బృహస్పతినా సహాగచ్ఛత్. ఆగత్య తం కృష్ణం తస్యానుచరాంశ్చ బృహస్పతి సహాయోఽజఘానేతి''. తత్సర్వం వృత్తమప్రామాణికమేవ, వేదేషు లౌకికేతిహాసస్యాసద్ భావాత్. అస్యేతిహాస- స్యాధ్యాత్మికమ్ ఆధిదైవికమ్ అధియజ్ఞమ్ అధిభూతం వా వ్యాఖ్యానం చేత్ క్రియతే తదాతు సమఞ్జసమేవ, యథాస్మాభిః స్వవ్యాఖ్యానేఽధ్యాత్మదిక్ ప్రపఞ్చితా.

చతుర్ణాం వేదానామ్ స్వమత్యాఽఽఙ్గ్లభాషాయాం సటిప్పణమనువాదకో గ్రిఫిథమహోదయస్తు టిప్పణ్యామేవం లిఖతి యదత్ర 'కృష్ణః ద్రప్సః' అన్ధకారావృతశ్చన్ద్రమా వర్తతే, అంశుమతీ చాన్తరిక్షస్థా కాచిద్ రహస్యమయీ నదీ. దశసహస్రసంఖ్యకా అసురాః సన్తి అన్ధకారదానవాః, యేషాం వధమను చన్ద్రమా అన్ధకారముక్తో జాయతే. ఏతత్తస్య వ్యాహరణమ్ అధి దైవికీం వ్యాఖ్యాం సంకేతయతి.॥ ౧॥

౩౨౩. ఈ మొదటి మంత్రములో పాపములు మున్నగురూప అసురులచే ఆక్రాంతమైయున్న జీవాత్మయొక్క ఉద్ధారణ ఎట్లు జరుగగలదను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(ద్రప్సః) నీటిచుక్కవలె అణువు రూప జీవాత్మ (అంశుమతీమ్) నేత్రములు మున్నగు ఇంద్రియములు, ప్రాణము మరియు మనస్సుతో దేహపురమునందు (అవ అతిష్ఠత్) స్థిరమైయున్నది. అనగా సంచితకర్మల ఫలములను భోగించుటకొరకు మరియు క్రొత్త కర్మల నొనర్చుటకొరకు పరమాత్మచే ప్రేరితమై దేహపురమునందు ప్రవేశించును. (కృష్ణః) నల్లని తమోగుణము (దశభిః సహస్రైః) పదివేల యోధులతో గూడి, అనగా తమ తమ గణములతోగూడ అనేకములగు కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మత్సరములు మున్నగు శత్రువులతో (ఇయానః) ఆ ఆత్మపై ఆక్రమణమొనర్చును. అపుడు (ధమన్తమ్) అనేక విధములగు పన్నాగములను పన్నుచు, లేక టక్కరితనముల నొనర్చుచు (తమ్) సైన్యములతోగూడ ఆ నల్లని తమోగుణముపై (ఇన్ద్రః)

జీవాత్మయొక్క సహాయకులు, పరమైశ్వర్యశాలియగు (శచ్యా) ఉత్కృష్ట జ్ఞానము, లేక కర్మలతో గూడ (ఆవత్) దాడిచేయును. తదనంతరము (నృమణాః) సజ్జనులపై ధ్యానము మరియు ప్రేమగలిగియున్న ఆ పరమాత్మ (స్నీహితిమ్) తమోగుణముయొక్క ఆ హింసక సైన్యమును (అప) పారద్రోలి ఆత్మయందు (రాః) సద్గుణరూప సంపత్తులను (అధత్) ధారణ మొనర్చును. అభిప్రాయమేమన ఎప్పుడెప్పుడు దేహధారి జీవాత్మపై తమోగుణరూప కృష్ణాసురులు ఆక్రమణ మొనర్చెదరో అప్పుడప్పుడు ఇంద్ర పరమేశ్వరుడు దానిని వానినుండి ఉద్ధరించుచుండును. ॥1॥

భావార్థము :- దేహములో స్థితమైయున్న జీవాత్మను కామక్రోధములు మున్నగు అనేక దానవులు పీడింపజూచుచుందురు. వానిని తమ పురుషార్థము మరియు పరమేశ్వరుని సహాయముచే పరాజయమొనర్చవలెను. అప్పుడే వారు ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తించుకొనగలుగుదురు. ॥1॥

ఈ మంత్రముపై సాయణుడీ విధమగు ఐతిహాసిక అర్థమును వ్రాసినాడు. ''పూర్వమొకప్పుడు 'కృష్ణ' అను పేరుగల అసురుడు పదివేల అసురులతో గూడి అంశుమతి యనుపేరుగల నదీతీరమున స్థిరపడి యుండెను. అచ్చట అరణ్యమధ్యలో స్థిరమైన ఆ కృష్ణాసురుని వద్దికి ఇంద్రుడు బృహస్పతితో గూడవచ్చి ఆయన ఆ కృష్ణాసురుని మరియు అతని అనుచరులను బృహస్పతి సహాయముచే సంహరించినాడు'' అని వ్రాసినాడు. కాని ఈ వృత్తాంతమంతయును అప్రమాణికమైయున్నది. ఏలన వేదములలో లౌకిక ఇతిహాసములేదు. ఈ ఇతిహాసమునొకవేళ ఆధ్యాత్మికము, ఆధిదైవికమని, అధియజ్ఞ, లేక అధిభౌతిక వ్యాఖ్యనొనర్చినచో మే మెటుల మా వ్యాఖ్యలో ఆధ్యాత్మిక అర్థముయొక్క దిశను ప్రపంచితమొనర్చి యుంటిమో తెలుసుకొనగలరు.

తన మతి, అనగా అభిప్రాయముతో నాలుగు వేదములను ఇంగ్లీషు భాషయందు టిప్పణి సహితముగ అనువాదమొనర్చిన 'గ్రిఫిథ్' మహాశయుడు ఈ మంత్రముయొక్క టిప్పణి యందు ''The black Drop the darkened moon ansu ansumatic; A mystical reqer of the air into which the moon dips to recover its vanished light tax thansnd; Probably, demons of darkness, the nambers are wihata sabstantive (Griffith)" అని వ్రాసినాడు. అచ్చట వారు 'కృష్ణ ద్రప్స' అంధకారావృత చంద్రుడు మరియు అంశుమతీ అంతరిక్షముయొక్క రహస్యమయమగు నది కలదు. పదివేల అసురులు అంధకారరూప దానవులు. వారిని వధించినపిదప చంద్రుడు అంధకారమునుండి విముక్తుడైపోవును ''అని వ్రాసినాడు. 'గ్రిఫ్థి' యొక్క ఈ లేఖ ఆధిదైవిక వ్యాఖ్యవైపునకొక సంకేతముగనున్నది.

323. Retreating before God, sin and ignorance, with their thousands of evils, take shelter on the bank of the river of intelligence. God puts them to route to lower regions and destroys the outrageous and violent hordes, which disturb good actions and devotion of men. II1II

౩౨౪. ఋషిః – ద్యుతానః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్రో వృత్రస్యసేనాః కథం జయేదిత్యాహ.

3 ౧౨ 3 ౨3౧౨ 3 ౧౨ 3౧
౩౨౪. వృత్రస్య త్వా శ్వసథాదీషమాణా విశ్వే దేవా
౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧౨ 3౧ ౨
అజహుర్యే సఖాయః। మరుద్భిరిన్ద్ర సఖ్యం తే
౨ 3 ౨ఉ 3 ౧ ౨
అస్త్వథే మా విశ్వాః పృతనా జయాసి ॥ ౨ ॥

3 ౧౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర 3౨ 3 ౨
ప.విః– వృత్రస్య। త్వా। శ్వసథాత్। ఈశ మాణాః। విశ్వే। దేవాః। అజహుః। యే।
౧౨ర 3 ౧౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧౨ర
సఖాయః – స – ఖాయః। మరుద్భిః। ఇన్ద్ర। సఖ్యమ్ – స – ఖ్యమ్। తే। అస్తు। అథ।
3౨ ౧౨ర ౧౨ర 3
ఇమాః। విశ్వాః। పృత నాః। జయాసి ॥ ౨ ॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. దేవాసుర సంగ్రామే స్వకీయమాత్మానం విశ్వైః పరిత్యక్త సఖ్యమేకాకినం దృష్ట్వా బ్రూతే - **వృత్రస్య** తమోగుణప్రధానతయా జనితస్య కామక్రోధాదిరూపస్య వృత్రాసురస్య **శ్వసథాత్** ప్రశ్వాసాత్ ఫుంకారాత్, ప్రబాల్యాదిత్యర్థః. శ్వస ప్రాణనే ఇతి ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికః అథ ప్రత్యయః. **ఈషమాణాః** భయాత్ పలాయమానాః. ఈషతే భీతః పలాయతే. నిరు. ౪।౨. **విశ్వేదేవాః** ప్రకాశకాని సర్వాణి చక్షుః శ్రోత్రాదీని ఇన్ద్రియాణి **త్వా** త్వాం జీవాత్మానమ్ **అజహుః** అత్యజన్, **యే** యాని ఇన్ద్రియాణి, పూర్వం తవ **సఖాయః** మిత్రభూతాని ఆసన్. హే **ఇన్ద్ర** జీవాత్మన్! **మరుద్ భిః** ప్రాణైః **తే** తవ **సఖ్యమ్** సఖిత్వమ్ **అస్తు** భవతు. **అథ** మరుద్భిః సఖ్యస్థాపనాన్తరమ్, త్వమ్ **ఇమాః** ఏతాః పురో దృశ్యమానాః **విశ్వాః** సమస్తాః **పృతనాః** కామక్రోధాదిరిపూణాం సేనాః **జయాసి** జయ. జి జయే ధాతోర్లేటి రూపమ్.

అత్ర వృత్రవధాఖ్యానే ఐతరేయబ్రాహ్మణమాహ - తం హనిష్యన్త ఆద్రవన్. సోఽవేన్మాం వై హనిష్యన్త ఆద్రవన్తి. హన్త ఇమాన్ భీషయా ఇతి. తానభి ప్రాశ్వసీత్. తస్య శ్వసథాదీషమాణా విశ్వేదేవా అద్రవన్. మరుతో హైనం నాజహుః. ప్రహర భగవో జహి వీరయస్వ ఇత్యేవైనమేతాం వాచం వదన్త ఉపాతిష్ఠన్త. తదేతద్ ఋషిః పశ్యన్నభ్యనూవాచ వృత్రస్య త్వా శ్వసథాదీషమాణా ఇతి (ఐ. బ్రా. 3।౨౦).

ఏతన్మన్త్రార్థం ఛాన్దోగ్యోపనిషత్కథాపి వివృణోతి. తథాహి - ''దేవాసురా హ వై యత్ర సంయేతిరే, ఉభయే ప్రాజాపత్యాః. తద్ధ దేవా ఉద్గీథమాజహరుః అనేన ఏనాన్ అభిభవిష్యామ ఇతి. తే హ నాసిక్యం ప్రాణముద్ గీథముపాసఞ్చక్రిరే. తే హాసురాః పాప్మనా వివిధుః, తస్మాత్ తేనోభయం జిఘ్రతి సురభి చ

దుర్గన్ధి చ, పాప్మనా హ్యేష విద్ధః. అథ హ వాచముద్‌గీథ ముపాసాఞ్చక్రిరే. తాం హాసురాః పాప్మనా వివిధుః. తస్మాత్ తయా ఉభయం వదతి సత్యం చానృతం చ. పాప్మనా హ్యేషా విద్ధా. అథ హ చక్షురుద్‌గీథముపాసాఞ్చక్రిరే. తద్ధాసురాః పాప్మనా వివిధుః. తస్మాత్ తేనోభయం పశ్యతి దర్శనీయం చాదర్శనీయం చ. పాప్మనా హ్యేతద్ విద్ధమ్. అథ హ శ్రోత్రముద్ గీథముపాసాఞ్చక్రిరే. తద్ధాసురాః పాప్మనా వివిధుః. తస్మాత్ తేనోభయం శృణోతి, శ్రవణీయం చాశ్రవణీయం చ. పాప్మనా హ్యేతద్ విద్ధమ్. అథ హ మన ఉద్‌గీథముపాసాఞ్చక్రిరే. తద్ధాసురాః పాప్మనా వివిధుః. తస్మాత్ తేనోభయం సంకల్పయతే, సంకల్పనీయం చాసంకల్పనీయం చ. పాప్మనా హ్యేతద్ విద్ధమ్. అథ య ఏవాయం ముఖ్యః ప్రాణస్తముద్‌గీథముపాసాఞ్చక్రిరే. తం హ్యసురా ఋత్వా విదధ్వంసుః యథాశ్మానమాఖణమ్ ఋత్వా విధ్వంసేత్. ఏవం యథాశ్మానమాకణమ్ ఋత్వా విధ్వంసతే, ఏవం హైవ స విధ్వంసేత య ఏవం విది పాపం కామయతే, యశ్చైనమభిదాసతి. స ఏషోఽశ్మాఖణః. ఛా. ఉ. ౧।౨।౧ - ౮ ఇతి. అనయా కథయా జ్ఞాయతే యత్ చక్షుః శ్రోత్రాదీని ఇన్ద్రియాణి ఆత్మనో వస్తుతః సహాయకాని న సన్తి, ముఖ్యస్య ప్రాణస్యైవ సాహాయ్యేన స కామక్రోధాద్యసురాన్ పరాజేతుం క్షమతే.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. సంగ్రామే ప్రజాజనైః పరిత్యక్తమ్ ఏకాకినం రాజానం రాజమన్త్రీ బ్రూతే - **వృత్రస్య** అత్యాచారిణః శత్రోః **శ్వసథాత్** వినాశకాత్ శస్త్రాస్త్రసమూహాత్. శ్వసితిః హన్తికర్మా. నిఘ. ౨।౧౯. **ఈషమాణాః** భయాత్ పలాయమానాః **విశ్వే దేవాః** సర్వే ప్రజాజనాః **త్వా** త్వాం రాజానమ్ **అజహుః** పర్యత్యాక్షుః, **యే** ప్రజాజనాః పూర్వం యుద్ధేఽనుపస్థితే **సఖాయః** తవ మిత్రభూతాః అభూవన్. హే **ఇన్ద్ర** రాజన్! **మరుద్భిః** వీరైః క్షత్రియసైనికైః **తే** తవ **సఖ్యమ్** సఖిత్వమ్ **అస్తు** భవతు, **అథ** తదనన్తరమ్, త్వమ్ **ఇమాః** పురతః ఉపస్థితాః **విశ్వాః** సర్వాః **పృతనాః** సంగ్రామకారిణీః శత్రుసేనాః **జయాసి** విజయస్వ. ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః.॥౨॥

భావార్థః- ఉపస్థితే సంగ్రామకాలే సంగ్రామకుశలాః శూరాః క్షత్రియా యోద్ధార ఏవ రిపుదలేన సంఘర్షం కర్తుం పారయన్తి. తథైవాభ్యన్తరే దేవాసురసంగ్రామే ప్రాణా జీవాత్మనః సహాయకా భవన్తి. ॥ ౨ ॥

3౨౪. ఈ మంత్రములో 'ఇంద్రుడు వృత్రునిసైన్యముల నెట్లుజయించె' నను విషయమున్నది.

పదార్థము :-మొదట జీవాత్మ పక్షములో :-'' ఆంతరిక దేవాసుర సంగ్రామములో అందరును వదలివేసిన ఆత్మను చూచి ఎవరో ఇట్లనుచున్నారు''. (వృత్రస్య) తమోగుణము ప్రధానముగుటవల్ల ఉత్పన్నమైన కామక్రోధాదిరూప వృత్రాసురుని (శ్వసథాత్) బుసనుండి (ఈషమాణాః) భయభీతులై పలాయన మొనర్చుచు (విశ్వేదేవాః) సమస్త కన్నులు, చెవులు మున్నగు ఇంద్రియములు (త్వా) ఆత్మవగునిన్ను (అజహుః) ఒంటిదానిగ నొనర్చినావు. (యే) ఏ యింద్రియములు (సఖాయః) మొదట నీ స్నేహితులుగ నుండిరో (ఇన్ద్ర) ఓ జీవాత్మా! (మరుద్భిః)

ప్రాణములతోగూడ (తే) నీయొక్క (సఖ్యమ్) మిత్రత్వము (అస్తు) ఉండుగాక (అథ) ఆ తరువాత నీవు (ఇమాః) ఈ (విశ్వాః) సమస్త (పృతనాః) కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువుల సైన్యములను (జయ) జయించుకొమ్ము అని ఈ సంగ్రామములో వృత్రవధయొక్క ఆఖ్యానములో ఐతరేయ బ్రాహ్మణములో ఇట్లు వ్రాయబడినది. ఇంద్రుడు మరియు ఆయన సహచరులు వృత్రుని చంపు ఉద్దేశ్యముతో పరుగిడినారు. వీరు నన్ను చంపుటకు పరుగిడివచ్చుచున్నారని వాడు తెలిసికొని ఇట్లాలోచించినాడు. వీరిని భయపెట్టవలెనని యెంచి వాడు వారివైపు బుసకొట్టినాడు. ఫుంకారమొనర్చినాడు. వాని ఉఛ్వాస మరియు ఫుంకారము వల్ల భయపడి దేవతలెల్లరును పరుగిడసాగినారు. కేవలము మరుత్తులు మాత్రము ఇంద్రునివదలలేదు. 'హే భగవాన్! దెబ్బతీయుము. చంపుము. వీరత్వమును ప్రదర్శించుమని పలుకుచు ఆయనను వదలకయుండిరి. ఋషివర్యులు దీని అర్థమును దర్శింపజేయుచు ఇట్లనుచున్నారు. 'వృత్రస్య త్వా శ్వసథాదీషమాణాః' మున్నగునవి. ఐతరేయ. బ్రా. 3-20॥' ఈ వ్యాఖ్యానము పై యర్థమునే స్పష్టపరచుటకైయున్నది.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్తుయొక్క ఒక కథయును ఈ మంత్రముయొక్క భావమునే స్పష్టమొనర్చుచున్నది. అచ్చట ఇట్లు వ్రాయబడియున్నది. ''దేవతలు మరియు రాక్షసులందు యుద్ధము స్థిరమైపోయినది. ఈ ఉభయులును ప్రజాపతి పుత్రులే యై యుండిరి. దేవతలు ఉద్గీథను [సామవేదభాగమును] తీసికొని వచ్చి దీనిచే వారిని పరాస్తమొనర్చవలె నని తలచినారు. వారు నాసిక్య [నాసికనుండి వచ్చిపోవునట్టి] ప్రాణమును ఉద్గీథరూపములో ఉపాసించినారు. అసురులు దానిని పాపములతో బంధించినారు. ఈ కారణముననే నాసిక్య ప్రాణములచే సుగంధిత మరియు దుర్గంధితమగు రెండు విధములగు పదార్థములను పీల్చుకొనుచుందురు. తరువాత దేవతలు వాణిని పంపినారు. ఇదియును పాపములచే బంధించబడినది. ఈ కారణముననే నోటితో సత్యము మరియు అసత్యము రెండును చెప్పబడుచుండును. కావున ఇవి పాపముచే బంధించబడినవి. దీని తరువాత వారు కన్నులను ఉద్గీథరూపములో ఉపాసించినారు. దానినికూడ అసురులు పాపముచే బంధించివేసినారు. ఈ కారణముననే కన్నులు దర్శనీయ, మరియు దర్శింపదగని వానిని రెండింటిని చూచుచుండును. ఏలన ఇవి కూడ పాపముచే బంధించబడినవి, మరల వారు కర్ణములను ఉద్గీథరూపములో ఉపాసించినారు. వానిని కూడ అసురులు పాపముతో బంధించివేసినారు. ఈ కారణముననే ఆ శ్రోత్రములు వినదగని మరియు వినదగిన రెండింటిని కూడ వినుచుండును. ఆ పిదప వారు మనస్సును ఉద్గీథరూపములో ఉపాసించినారు. దానినికూడ అసురులు పాపముచే బంధించినారు. ఈ కారణముచే మనస్సుచే ఉచితానుచితమగు రెండువిధములగు సంకల్పములు చేయబడుచుండును. ఎందుకన ఇదియును పాపముచే బంధించబడిపోయినది. ఆ తరువాత వారు ముఖ్య ప్రాణమును ఉద్గీథరూపములో ఉపాసించినారు. అసురులు దానినికూడ బంధించుటకు ఉద్యమించుచుండగనే వారు దాని తాకిడితో మట్టి గడ్డ పర్వతముతోఢీకొని చూర్ణమైపోయినటుల విధ్వంసమైపోయినారు. ఈ కారణముననే ముఖ్యప్రాణముతో సహచర్యమొనర్చుకొను వారి శత్రువులెల్లరును మట్టిగడ్డవలెనే నష్టమైపోగలరు. ఈ కథవల్ల స్పష్టమగుచున్న

దేమనగ నేత్రములు శ్రోత్రములు మున్నగు ఇంద్రియములు ఆత్మకు సత్యమగు సహాయకులు కారు ముఖ్యప్రాణముయొక్క సహాయముచేతనే వారు కామక్రోధాది అసురులను పరాజయమొనర్చుటలో సమర్థులు కాగలుగుదురు.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- సంగ్రామములో ప్రజలు ఏ రాజును వదలివేయుదురో అట్టి ఒంటరియైన రాజుతో మంత్రి ఇట్లనుచున్నాడు. (వృత్రస్య) అత్యాచారులగు శత్రువుల (శ్వసథాత్) వినాశకుడవు శస్త్రాస్త్ర సమూహములచే (ఈశమాణాః) భయభీతులై పరుగెత్తుచున్న (విశ్వేదేవాః) ప్రజలెల్లరును (త్వా) నిన్ను (అజహుః) వదలివేసినారు. (యే) ఈ ప్రజలు యుద్ధము జరగనప్పుడు (సఖాయః) నీ మిత్రులుగ యుండిరి. (ఇన్ద్ర) ఓ రాజన్! (మరుద్భిః) వీర క్షత్రియ యోధులతో గూడ (తే) నీ యొక్క (సఖ్యమ్) మిత్రత్వము (అస్తు) ఉండవలెను (అథ) ఆ తరువాత మీరు (ఇమాః) ఈ (విశ్వాః) సమస్త (పృతనాః) యుద్ధమొనర్చు శత్రువులెల్లరను (జయాసి) జయించుకొనుము.॥2॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు.॥2॥

భావార్థము :- యుద్ధకాలములో చేరియున్న యుద్ధనిపుణులు క్షత్రియయోధులు మాత్రమే శత్రుదళములను ఢీకొనగలుగుదురు. ఇదేవిధముగ ఆంతరిక దేవాసుర సంగ్రామములందు ప్రాణము ఆత్మకు సహాయముగ నుండును.॥2॥

324. O soul, though afraid of sin and ignorance, all the allied senses and breaths forsake thee. May thou be friendly with those learned devotees and the Pranas, who worship God and never forsake thee. Thou art victor over all the forces of ignorance, sin and obstacles. II 2 II

325. ఋషిః - బృహదుక్థః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ జన్మధారిణాం మృత్యుర్ధ్రువ ఇత్యాహ.

3 1 2 3 1 2ర 3 1
325. విధుం దద్రాణం సమనే బహూనాం

2ర3 1 2 3 1 2
యువానం సన్తం పలితో జగార।

3 1 2 3 1 2 3 2ఉ
దేవస్య పశ్య కావ్యం మహిత్వాద్యా

3 2 3 1 2ర
మమార స హ్యః సమాన ॥ 3 ॥

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ ౧
ప. వి:- విధుమ్ - వి-ధుమ్ । దద్రాణమ్ । సమనే - సమ్-అనే । బహూనామ్ । యు
౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨
వానమ్ । సన్తమ్ । పలితః । జగార । దేవస్య । పశ్య । కావ్యమ్ । మహిత్వా । అద్య- అ -ద్య ।
3 ౧ ౨ 3
మమార । సః । హ్యః । సమ్ - ఆన ॥ 3 ॥

పదార్థః- ప్రథమః చన్ద్రసూర్య పరః. **సమనే** తమోభిః సహ సంగ్రామే. సమనమ్ ఇతి సంగ్రామ నామ. నిఘం. ౨ । ౧౭. సమనం సమననాద్ వా సంమాననాద్ వా. నిరు. ౭ । ౧౭. **బహూనామ్** అనేకేషాం తమోరూపాణామ్ శత్రూణామ్ **దద్రాణమ్** విదారకమ్. ద విదారణే ధాతోః లిటః కానచ్. యద్వా **బహూనామ్** అనేకేషాం నక్షత్రాణామ్ **సమనే** సమూహే స్థితమ్ **దద్రాణమ్** పృథివీం పరితః స్వధురి చ భ్రమన్తమ్ **విధుమ్** చన్ద్రమసమ్ **యువానం సన్తమ్** తరుణమపి సన్తమ్, పూర్ణిమాయాం పూర్ణప్రకాశయుక్తం జాయమానమ్ అపి **పలితః** వృద్ధః పలితకిరణకేశః సూర్యః **జగార** నిగీర్ణవాన్ అస్తి, పూర్ణిమాయాం వ్యతీతాయాం ప్రతిపత్తిథిత ఆరభ్య శనైః శనైరనుదినమేకైకాం కలాం నిగిరన్నమావస్యాయాం పూర్ణతో నిగీర్ణవానితి భావః. గౄ నిగరణే, లడర్థే లిట్. **దేవస్య** క్రీడాకర్తుః ఇన్ద్రస్య పరమేశ్వరస్య. దీవ్యతి క్రీడతీతి దేవః. దివు క్రీడాద్యర్థః. **మహిత్వా** మహత్ అత్ర మహద్వాచినో మహి శబ్దాత్ స్వార్థే త్వ ప్రత్యయః. తతః 'సుపాం సులుక్...' ఇతి ద్వితీయైకవచనస్యా ఆకారాదేశః. **కావ్యమ్** జగద్రూపం దృశ్యకావ్యమ్ **పశ్య** నిభాలయ, యః **హ్యః** గతదివసే **సమాన** సమ్యక్ ప్రాణితి స్మ, **సః** అసౌ **అద్య** అస్మిన్ దినే. సంహితాయాం నిపాతత్వాద్ దీర్ఘః. మమార మృతః శేతే.

చన్ద్రమా హి సూర్యప్రకాశేన ప్రకాశతే. పృథివీం పరితశ్చన్ద్రస్య పరిభ్రమణాద్ధేతోస్తస్య యావాన్ భాగః పృథివ్యన్తర్హితస్తావతి సూర్యస్య ప్రకాశో న నిపతతి. అతః సోఽప్రకాశిత ఏవ తిష్ఠతి. అమావస్యాయాం చన్ద్రసూర్యయోర్మధ్యే పృథివ్యాగమనాత్ సూర్యరశ్మయశ్చన్ద్రమసం సర్వథా న స్పృశన్తీతి చన్ద్రస్తస్యాం రాత్రౌ సర్వథా న దృశ్యతే. తదేవ వేదకావ్యస్య కవిరేవం వర్ణయతి యత్సూర్యచన్ద్రమసం నిరితీతి.

అథ ద్వితీయోఽధ్యాత్మపరః. సమనే సమ్యగ్ అనితి ప్రాణితి ఇతి సమనం శరీరం తస్మిన్ **బహూనామ్** అనేకేషాం జ్ఞానేన్ద్రియాణాం **దద్రాణమ్** స్వేషు స్వేషు విషయేషు ప్రవర్తకమ్. ద్రాతిః గతికర్మా. నిఘం. ౨ । ౧౪. **విధుమ్** జ్ఞానసాధనం మనః. విదధాతి జ్ఞానమితి విధుశ్చన్ద్రః. చన్ద్రమా మనః ఐ. ఆ. ౨ । ౧ । ౫ ఇతి ప్రామాణ్యాత్. **యువానం సన్తమ్** జాగ్రదవస్థాయాం తరుణవత్ పూర్ణశక్తిమన్తమపి వర్తమానమ్ **పలితః** అనాదిత్వాద్ వృద్ధః ఆత్మా **జగార** నిగిరతి రాత్రౌ సుషుప్త్యవస్థాయామ్, సుషుప్తౌ సర్వస్యాపి మనోవ్యాపార విజృమ్భణస్య శాన్తత్వాద్. ఉక్తం చ ప్రశ్నోపనిషది - 'స యథా సోమ్య వయాంసి వాసోవృక్షం సంప్రతిష్ఠన్తే ఏవం హ వై తత్సర్వం పర ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే' ఇతి. ౪ । ౭. **దేవస్య** ప్రకాశకస్య ఇన్ద్రస్య జీవాత్మనః **మహిత్వా** మహత్ **కావ్యమ్** జనన జీవన

మరణాద్యాత్మకమ్ **పశ్య** అవలోకయ. **అద్య** అస్మిన్ దినే, యః **మమార** మృతోఽస్తి **సః** అసౌ **హ్యః** పూర్వేద్యుః **సమాన** ప్రాణితి స్మ. సర్వమిదం జీవాత్మన ఏవ క్రీడావిలసితమ్. ఏవమేవాగ్రేఽపి జీవాత్మా పునర్జన్మ ప్రాప్య సదేహః సన్ దేహేన ప్రాణిష్యతి మరిష్యతి చ. ॥ 3 ॥

ఋచమిమాం యాస్కాచార్య ఏవం వ్యాఖ్యాతవాన్ - విధుం విధమన శీలం దద్రాణం దమనశీలం యువానం చన్ద్రమసం పలిత ఆదిత్యో జగార గిరతి, స హ్యో మ్రియతే, స దివా సముదితేత్యధిదైవతమ్. అథాధ్యాత్మమ్ - విధుం విధమనశీలం దద్రాణం దమనశీలం యువానమ్ మహాన్తమ్ పలిత ఆత్మా గిరతి రాత్రౌ మ్రియతే రాత్రిః సముదితేత్యాత్మ గతిమాచష్టే. నిరు. ౧౪ । ౧౮.

అత్ర 'అద్య మమార స హ్యః సమాన' ఇతి సామాన్యస్య విశేషేణ విదునిగరణేన సమర్థనాదర్థాన్తర న్యాసోఽలఙ్కారః. 'యువానం సన్తం పలితో జగార' ఇతి విరూపసంఘటనారూపో విషమాలఙ్కారః. ॥3॥

భావార్థః- జగత్యస్మిన్ శక్తిమంతామపి మృత్యుర్నిశ్చిత ఇతి మత్వా సర్వైర్ధర్మకర్మసు మనో నివేశ- నీయమ్ . ॥ 3 ॥

3.29. ఈ మంత్రములో జన్మధారులకు మృత్యువు నిశ్చయమైనదను విషయము గలదు.

పదార్థము :- సూర్యచంద్రులపక్షములో :- (సమనే) అంధకారముతో యుద్ధమునందు (బహూనామ్) అనేకములగు అంధకారరూప శత్రువుల (దద్రాణమ్) విదారణకర్త (విధుమ్) చంద్రుని (యువానం సన్తమ్) యువకులగుచుండు, అనగా పూర్ణిమయందు సంపూర్ణ ప్రకాశమానులగుచుండువారిని కూడ (పలితః) వృద్ధ, పక్వమైపోయిన కిరణములవంటి కేశములుగల సూర్యుడు (జగార) మింగబడినాడు. అనగా, పూర్ణిమ గడచిపోయినప్పుడు పాడ్యమి తిథినుండి ప్రారంభించి క్రమక్రమముగ ఒక్కొక్క కళను మింగివేయుచు అమావాస్యనాడు పూర్ణరూపములో మింగివేయబడును (దేవస్య) క్రీడ నొనర్చు పరమేశ్వరుని (మహిత్వా) మహా (కావ్యమ్) జగద్రూపదృశ్యకావ్యమును (పశ్య) చూడుడు. దీనిలో ఎట్టి (హ్యః) కళ (సమాన) ప్రాణధారణ మొనర్చబడి యుండెనో జీవించియుండెనో (సః) అది (అద్య) నేడు (మమార) మరణించును.

చంద్రుడు సూర్యుని ప్రకాశముచే ప్రకాశితమగుచుండును. భూగోళమునకు నలువైపుల చంద్రుడు పరిభ్రమించుచుండు కారణమున దాని ఎంత భాగము పృథివియొక్క చాటునకు వచ్చిచేరునో అంతభాగముపై సూర్యుని ప్రకాశము చేరజాలదు. కావున అది ప్రకాశరహితముగ నుండిపోవును. అమావాస్యకు చంద్రుడు మరియు సూర్యుని మధ్య పృథివి వచ్చి చేరుటవల్ల సూర్యుని కిరణములు చంద్రునిపై ఏ మాత్రమును పడజాలవు. ఈ కారణమున ఆనాటి రాత్రి చంద్రుడు సంపూర్ణముగ కాన్పించకుండును. దానినే ఇచట వేదభాష్యముయొక్క కవి ఆ రూపమును సూర్యుడు చంద్రుని మింగివేసినాడని వర్ణించినాడు.

రెండవది ఆధ్యాత్మపక్షములో:- (సమనే) ప్రాణముగల శరీరములో (బహూనామ్) అనేక జ్ఞానేంద్రియములను (దద్రాణమ్) వాని వాని విషయములందు ప్రేరణ నొనర్చునట్టి (విధుమ్) జ్ఞాన సాధన మనస్సును (యువానం సన్తమ్) జాగ్రదావస్థలో యువకులవలె పూర్ణశక్తిమంతులై యున్నవారిని కూడ (పలితః) అనాదియగుటవల్ల వృద్ధ ఆత్మ (జగార) సుషుప్తి, అనగా నిద్రావస్థయందు మ్రింగివేయును. ఏలన సుషుప్తియందు మనస్సుయొక్క వ్యాపారములన్నియును శాంతించిపోవును. (దేవస్య) ప్రకాశక ఆత్మయొక్క (మహిత్వా) మహా (కావ్యమ్) జననము, జీవనము, మరణము మున్నగురూప కావ్యములను (పశ్య) చూడుము. అది (అద్య) నేడు (మమార) చచ్చిపడియున్నది (సః) అది (హ్యః) నిన్న (సమాన) ప్రాణధారణమొనర్చియుండెను. ఇవియన్నియును ఆత్మయొక్క ఆవాగమన క్రీడలే. ఇదేవిధముగ ముందుకు కూడ ఆత్మ పునర్జన్మను పొంది, దేహధారియై దేహముయొక్క దృష్టితో జన్మించుట జరుగగలదు. మరియు మరణించుటయును జరుగుచుండును. ॥౩॥

ఈ మంత్రములో ''అద్య మమార సహ్యః సమాన'' ఈ సామాన్యములకు విధు, నిగరణరూప విశేషమగు అర్థము ద్వార సమర్థన మగుటవల్ల అర్థాన్తరన్యాస అలంకారమైనది. యువకున్ని వృద్ధుడు మ్రింగివేసినాడు. దీనియందు విరూప సంఘటనారూప విషమాలంకారమున్నది. ॥౩॥

భావార్థము :- ఈ ప్రపంచములో శక్తిశాలురకును మృత్యువు నిశ్చితమై యున్నది. దీనిని విశ్వసించి ఎల్లరును ధర్మకార్యములందు మనస్సును సంలగ్నమొనర్చవలెను. ॥౩॥

325. I the hoary devotee worship the eternally Young God, the Support of the universe and the Destroyer of myriads of sins in spiritual warfare. Behold the wonderful Poetic work of God (in the form of the Vedas). Ignorance and sin, which were alive yesterday, are levelled up to-day through His Grace. II3II

౩౨౬. ఋషిః – ద్యుతానః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ పరమాత్మనో మహాన్తి కర్మాణి వర్ణ్యన్తే.

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౨౬. త్వం హ త్యత్సప్తభ్యో జాయమానోఽశత్రుభ్యో

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩
అభవః శత్రురిన్ద్ర। గూఢే ద్యావాపృథివీ అన్వవిన్దో విభు

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మద్భ్యో భువనేభ్యో రణం ధాః ॥ ౪ ॥

౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:- త్వమ్ । హ । త్యత్ । సప్తభ్యః । జాయమానః । అశత్రుభ్యః - అ - శత్రుభ్యః ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
అభవః । శత్రుః । ఇన్ద్ర । గూఢే ఇతి । ద్యావా పృథివీ ఇతి । అను - అవిన్దః । విభుమద్భ్యః -
౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
వి - భుమద్భ్యః । భువనేభ్యః । రణమ్ । ధాః ॥ ౪ ॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** శూర పరమాత్మన్! **త్వమ్ హ** త్వం ఖలు **త్యత్** తత్, అగ్రే ప్రోచ్యమానం మహత్ కర్మ కృతవానితి శేషః. కిం తత్ కర్మ ఇత్యుచ్యతే. **జాయమానః** ఉపాసకస్య హృదయే ప్రకటీభవన్ త్వమ్ **అశత్రుభ్యః** న విద్యతే త్వద్భిన్నః కోఽపి శత్రుః శాతయితా యేషాం తేభ్యః **సప్తభ్యః** కామక్రోధలోభమోహ మదమత్సరదుర్వచనరూపేభ్యః సప్తసఙ్ఖ్యకేభ్యః అసురేభ్యః, తాన్ హన్తుమిత్యర్థః, తేషామ్ **శత్రుః** రిపుః **అభవః** అజాయథాః. కిం చ, త్వమేవ **గూఢే** కారణావస్థాయాం నిలీనే **ద్యావాపృథివీ** ద్యులోకం పృథివీలోకం చ **అన్వవిన్దః** కార్యావస్థాయామ్ అలభథాః. ఏవమ్ **విభుమద్భ్యః భువనేభ్యః** వైభవయుక్తాని భువనాని జనయితుమిత్యర్థః 'క్రియార్థోపపదస్య చ కర్మణి స్థానినః' అ. ౨ । ౩ । ౧౪ ఇతి చతుర్థీ. **రణం** సంగ్రామం **ధాః** కృతవానసి. యథా సఙ్గ్రామే శౌర్యం ప్రయుజ్యతే తథైవ శౌర్యం ప్రయుజ్యత్వం ప్రకృతేర్మహత్తత్త్వం, మహతోఽహఙ్కారమ్ అహఙ్కారాత్ పఞ్చతన్మాత్రాణి మనః సహితాని దశేన్ద్రియాణి చ, పఞ్చతన్మాత్రేభ్యః పఞ్చ భూతాని, పఞ్చభూతేభ్యశ్చ ద్యావాపృథివ్యాదీని లోకలోకాన్తరాణి ప్రజాశ్చ జనయామాసిథేతి విజ్ఞేయమ్. ఉత్తరోత్తరం సృష్ట్యర్థం మహదాద్యుత్పాదయితుం ప్రకృత్యాదౌ పరమాత్మద్వారా యో విక్షోభా క్రియతే స ఏవాత్ర రణసంజ్ఞాయాఽభిహితః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః-పరమాత్మైవ కామక్రోధాదీన్ అన్తః శత్రూన్ హినస్తి, తేనైవ ప్రకృతేర్గర్భాన్మహదాది- క్రమేణ వివిధవైచిత్ర్యయుక్తా సూర్యనక్షత్రగ్రహోపగ్రహాది లోకలోకాన్తరవిభక్తా, స్వేదజాణ్డజోద్భిజ్జ జరాయుజజీవ జన్తువృక్షవనస్పత్యాది సమృద్ధా గిరినిర్ఝరసరిత్సరోవరసాగరాద్యలఙ్కృతా సృష్టి జనితేతి తద్గౌరవం ముక్తకణ్ఠేనాస్మాభిర్గేయమ్. ॥ ౪ ॥

౩౨౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయొక్క మహాకార్యముల వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) మహావీరుడవగు ఓ పరమాత్మా! (త్వం హ) నీవు మాత్రమే (త్యత్) అట్టి ముందర చెప్పబోవునట్టి మహాకార్యముల నొనర్చుచుందువు. ఇపుడు వాని నిచట చూపుచున్నాము. (జాయమానః) ఉపాసకుల హృదయములలో ప్రకటమగుచు (అశత్రుభ్యః) నీవు తప్ప వాని వినాశకులు

ఇతరులెవ్వరును యుండరు. ఇట్టి (సప్తభ్యః) కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మత్సరములు మరియు దుర్భాషణములు ఈ ఏడుగురు రాక్షసులను నాశమొనర్చుటకొరకు వారి (శత్రుః) శత్రువు (అభవః) వగుదువు. నీవు మాత్రమే (గూఢే) కారణభూతమగు పంచభూతములలో దాగియున్న (ద్యావాపృథివీ) ద్యులోక పృథివీలోకములను (అన్వవిన్దః) కార్యరూపమునకు తెచ్చెదవు. ఈ విధముగ (విభుమద్భ్యః భువనేభ్యః) వైభవముతో గూడిన లోక లోకాంతరములను సృష్టించుటకు నీవు (రణమ్) సంగ్రామము (ధాః) చేయుదువు. అభిప్రాయమేమన, ఏ ప్రకారముగ రణక్షేత్రములో శూరత్వమును ప్రయోగించబడునో, అదేవిధముగ నీవు శూరత్వమును ప్రయోగించి తమ ప్రకృతిచే మహత్తత్త్వము, మహత్తుచే అహంకారము, అహంకారమునుండి పంచతన్మాత్రలు మరియు మనస్సు సహితముగ పది ఇంద్రియములు, పంచతన్మాత్రలలో పంచభూతములు, పంచభూతములచే ద్యావాపృథివి మున్నగు లోకలోకాంతరములను మరియు ప్రజలనుత్పన్నమొనర్చినావు. క్రమముగా సృష్టికొరకు ప్రకృతి మున్నగువానియందు ఏ విక్షోభము ఉత్పన్నమొనర్చబడునో దానికే ఇచ్చట యుద్ధ మను సంజ్ఞ నీయబడినది. ॥౪॥

భావార్థము :-పరమాత్మ మాత్రమే కామక్రోధములు మున్నగు అంతః శత్రువులను నష్టమొనర్చును. ఆయనయే ప్రకృతి గర్భమునుండి 'మహత్తు' మున్నగు వాని క్రమముతో అనేక విధములగు విచిత్రములతో గూడిన సూర్యుడు, నక్షత్రములు, గ్రహములు, ఉపగ్రహములు మున్నగువానితో లోకలోకాంతరములలో విభక్తముగ స్వేదజములు, అండజములు, ఉద్భిజములు మరియు జరాయుజ జీవ జంతువులు, వృక్షములు, వనస్పతులు మున్నగువానిచే మరియు సముద్రములు, పర్వతములు, సెలయేరులు, నదులు, తటాకములు, సాగరములు మున్నగువానిచే అలంకృతమైన సృష్టి నుత్పన్నమొనర్చినాడు. ఈ కారణముననే మన మాయన గౌరవగానమును ముక్తకంఠముచే స్తుతియొనర్చుట ఉచితమైయుండును. ॥౪॥

326. (1) O Eternal God, while manifesting Thyself in soul, Thou becomes the destroyer of the sinful tendency of the never - sleeping seven (five senses of perception, mind and intellect) stationed in the body. When destroying ignorance and darkness, Thou revealest the mystery of the complicated radiant head and the rest of the body and givest bliss to the powerful vital breaths.

(2) O soul, at the time of thy appearance, thou attainest like heaven and earth, the upper and the lower parts of the body and derivest pleasure from the powerful breaths. II 4 II

౩౨౭. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ కీదృశం పరమాత్మానమహం కమివ స్తౌమీత్యాహ.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౨౭. మేడిం న త్వా వజ్రిణం భృష్టిమన్తం పురుధస్మానం

౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
వృషభం స్థిరప్స్నుమ్। కరోష్యర్యస్తరుషీర్దువస్యురిన్ద్ర

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ద్యుక్షం వృత్రహణం గృణీషే ॥ ౫ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
ప. వి:– మేడిమ్ । న । త్వా। వజ్రిణమ్ । భృష్టిమన్తమ్ । పురుధస్మానమ్ – పురు–ధస్మా
౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨
నమ్ । వృషభమ్ । స్థిర ప్స్నుమ్ – స్థిర – ప్స్నుమ్ । కరోషి । అర్యః । తరుషీః । దువస్యుః ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
ఇన్ద్ర । ద్యుక్షమ్ – ద్యు–క్షమ్ । వృత్రహణమ్ – వృత్ర–హణ మ్ । గృణీషే ॥ ౫ ॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! **దువస్యుః** పరిచరణేచ్ఛుః. దువస్యతిః పరిచరణకర్మా. నిఘం...౩ ।౫. అహమ్ **వజ్రిణమ్** దుష్టానాముపరి ఉద్యతదణ్డమ్, **భృష్టిమన్తమ్** దీప్తిమన్తమ్, శత్రుభర్జకతేజోయుక్తమిత్యర్థః. భృష్టిః భర్జకం తేజః. భ్రుజీ భర్జనే ధాతోః క్తిని రూపమ్. తద్వన్తమ్. **పురుధస్మానమ్** బహూనాం ధారకమ్. దధాతేరౌణాదికో మన్ ప్రత్యయః ధాతోశ్చ ధసాదేశః. **వృషభమ్** సుఖాదీనాం వర్షితారమ్, **స్థిరప్స్నుమ్** స్థిరరూపమ్, స్థిర గుణకర్మస్వభావమ్ ఇత్యర్థః. ప్సు ఇతి రూపనామ. నిఘం...౩ ।౭. నకారోపజనశ్ఛాన్దసః. **ద్యుక్షమ్** ద్యాం ప్రకాశం క్షాయయతి నివాసయతి యస్తమ్ కర్తవ్యాకర్తవ్య ప్రకాశ ప్రదాతారమిత్యర్థః, **వృత్రహణమ్** పాపానాం హన్తారమ్ **త్వా** త్వామ్ **మేడిం న** సేచకం, మాధ్యమిక్యా వాచ ఆశ్రయభూతం పర్జన్యమివ. మేహతి సిఞ్చతీతి మేడిః పర్జన్యః, మిహ సేచనే. యద్వా, మేడిరితి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧ ।౧౦. ఇహ లక్షణయా మాధ్యమిక్యా వాచ ఆశ్రయభూతః పర్జన్యో గృహ్యతే. యథా వర్షార్థీ కశ్చిత్ పర్జన్యం భూయో భూయః స్తౌతి తథేత్యర్థః. **గృణీషే** స్తౌమి. గృణాతిః అర్చతికర్మా. నిఘం...౩ ।౧౪. 'సిబ్బహులం లేటి. అ. ౩ ।౧ ।౩౪' ఇతి సిబాగమః. లేటి ఉత్తమైకవచనే రూపమ్. హే పరమాత్మన్! త్వమ్ **అర్యః** అరీః ప్రజాః. ప్రజా వా అరీ. శ. ౩ ।౯ ।౪ ।౨౧. ప్రజావాచినః అరీశబ్దాత్ శసి, 'వా ఛన్దసి. అ. ౬ ।౧ ।౧౦౬' ఇతి వికల్పతయా పూర్వ సవర్ణస్య నిషేధే తదభావే యణాదేశే రూపమ్. **తరుషీః** ఆపత్తరణసమర్థాః. శత్రువినాశ సమర్థా వా. తౄప్లవనసంతరణయోరితి ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికః ఉషచ్ ప్రత్యయః, తతో జీష్. యద్వా తరుష్యతిః హన్తికర్మా. నిరు. ౫ ।౨. **కరోషి** విధత్సే ॥ ౫ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. 'కరోష్యర్యస్తరుషీః' ఇతి కారణవాక్యేన స్తవనరూపస్య కార్యస్య సమర్థనా దర్థాన్తరన్యాసో౽పి. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- యదా వర్షార్థినః కృషీవలా వృష్టిప్రదాయకం మేఘం పునః పునః ప్రశంసన్తి, తథైవ శ్రేష్ఠ గుణకర్మ స్వభావః సుఖసమృద్ధివర్షకః పరమేశ్వరః సర్వైః ప్రశంసనీయ ఉపాసనీయశ్చ. ॥ ౫ ॥

౩౨౭. ఈ మంత్రములో ' పరమాత్మను నేనెవరివలె పూజింతు' నను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమాత్మా! (దువస్యుః) నీ పూజను చేయదలచునట్టి నేను (వజ్రిణమ్) దుష్టులను దండించునట్టి (భృష్టిమంతమ్) దీప్తిమంతులగు శత్రువులను మాడ్చివేయునట్టి తేజశ్శాలివి (పురుధస్మానమ్) అనేకులను ధారణమొనర్చువాడవు (వృషభమ్) సుఖములు మున్నగువానిని వర్షింపజేయువాడవు (స్థిరప్స్నుమ్) స్థిరరూపముగల, అనగా స్థిరమగు గుణ, కర్మ, స్వభావయుక్తుడవు (ద్యుక్షమ్) కర్తవ్యా కర్తవ్యములకు ప్రకాశములనిచ్చువాడవు (వృత్రహణమ్) పాపాత్ముల వినాశకుడవగు (త్వా) నీయొక్క (మేడిం న) భూమిని వర్షములచే పూర్ణపరచునట్టి, లేక విద్యుద్ గర్జనములు, అనగా ఉరుములకు ఆశ్రయ భూతమగు మేఘములవంటి, అనగా వర్షమును కోరునట్టివారు మేఘములను పదేపదే ప్రశంసించునటుల (గృణీషే) స్తుతింతును. ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (అరీః) ప్రజలను (తరుషీః) ఆపదలనుండి తరింపజేయుటలో, లేక శత్రువినాశమునందు సమర్థులనుగ (కరోషి) చేసివేయుదువు. ౹౫॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారముగలదు. 'కరోష్యర్యస్తరుషీ' అను నీ కారణాత్మక వాక్యముచే స్తుతిరూప కార్యము సమర్థమగుటవల్ల అర్థాంతరన్యాసముకూడ కలదు. ॥ ౫ ॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ వర్షమును కోరునట్టి కర్షకులు వర్షకమేఘములను అనేక విధములుగ ప్రశంసించుచుందురో, అటులనే శ్రేష్ఠమగు గుణ కర్మ స్వభావములుగలవారు సుఖ సమృద్ధమగు వర్షములను కురిపించునట్టి పరమేశ్వరుని ప్రజలెల్లరును ప్రశంస మరియు ఉపాసనలనొనర్చుట విధియై యుండును. ౹౫॥

327. (1) O God, I worship Thee, the All - Powerful, All Radiant Support of all, Giver of happiness, Noble, Constant, Glorious and Destroyer of all ignorance and obstacles. O Noble Lord, those who perform good deeds are steered though all impediments by Thee.

(2) O soul, longing for service, thou puttest thy organs in action. I praise thee as powerful, intellectual controller of organs, excellent, immortal, resplendent and remover of obstacles. II 5 II

3౨౮. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – త్రిపదా విరాడనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పునః పరమాత్మ స్తుతి విషయమాహ.

3౨౮. ప్ర వో మహే మహే వృధే భరధ్వం
ప్రచేతసే ప్ర సుమతిం కృణుధ్వమ్।
విశః పూర్వీః ప్ర చర చర్షణిప్రాః ॥ ౬ ॥

ప.వి:– ప్ర। వః। మహే। మహేవృధే – మహే-వృధే। భరధ్వమ్। ప్రచేతసే – ప్ర-చేతసే। ప్ర। సుమతిమ్ – సు – మతిమ్। కృణుధ్వమ్। విశః। పూర్వీః। ప్ర। చర। చర్షణిప్రాః – చర్షణి – ప్రాః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే సఖాయః! **వః** యూయమ్ **మహే వృధే** మహే తేజసే వర్ధయతి జనాన్ యః సః మహేవృత్ తస్మై. అత్ర మహ - ఉపపదాత్ వృధ ధాతోర్ణిజన్తాత్ క్విప్ ప్రత్యయః. బాహులకాత్ చతుర్థ్యా అలుక్. కృదుత్తరపదప్రకృతి స్వరః. **మహే** పూజనీయాయ ఇన్ద్రాయ జగదీశ్వరాయ. మహ పూజాయామ్ ధాతోః క్విపి చతుర్థ్యేకవచనే రూపమ్. **ప్ర భరధ్వమ్** పూజోపహారమ్ ఆనయత. **ప్రచేతసే** ప్రకృష్టజ్ఞానాయ తస్మై **సుమతిమ్** శోభనాం స్తుతిమ్ **ప్ర కృణుధ్వమ్** ప్రకురుత. అథ ప్రత్యక్షస్తుతిః. హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **చర్షణిప్రాః** చర్షణయో మనుష్యాస్తాన్ ప్రాతి పూరయతి యస్తాదృశః త్వమ్. చర్షణిరితి మనుష్యనామ. నిఘం...౨।3. ప్రా పూరణే అదాదిః, కృదుత్తరపదప్రకృతి స్వరః. **పూర్వాః** శ్రేష్ఠాః **విశః** ప్రజాః **ప్రచర** ధనధాన్యగుణగణాదిభిః పూరయితుం ప్రాప్నుహి. చర గతి భక్షణయోః భ్వాదిః. ॥ ౬ ॥

అత్ర 'మహే, మహే' ఇత్యత్ర యమకమ్. ప్ర ఇత్యస్య పఞ్చకృత్వ ఆవృత్తేర్వృత్త్యనుప్రాసః 'ధ్వమ్, ధ్వమ్', 'చర, చర్' ఇత్యత్ర చ ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-మహార్ఘపూజోపహారేణ సత్కృతో మహామహిమశాలీ జగదీశ్వరః స్తోతౄన్ వివిధైరాధ్యాత్మికైర్ భౌతికైశ్చైశ్వర్యైః ప్రపూరయతి. ॥ ౬ ॥

౩౨౮. ఈ మంత్రములో మరల పరమేశ్వరుని విషయమే కలదు.

పదార్థము :- ఓ స్నేహితులారా! (వః) మీరు (మహేవృధే) ఎవరు తేజముకొరకు మనుష్యులను పెంపొందించెదరో, అటులనే (మహే) పూజనీయుడగు ఇంద్ర పరమేశ్వరునికొరకు (ప్ర భరధ్వమ్) పూజయొక్క ఉపహారములను కొని తెండు (ప్రచేతసే) శ్రేష్ఠ జ్ఞానవంతుడగు ఆయనకొరకు (సుమతిమ్) శ్రేష్ఠ స్తుతులను (ప్ర కృణుధ్వమ్) శ్రేష్ఠరూపములో చేయుడు. ఓ ఇంద్రపరమేశ్వరా! (చర్షణిప్రాః) మనుష్యులను పూర్ణపరచునట్టి నీవు (పూర్వీః) శ్రేష్ఠ (విశః) ప్రజలను (ప్ర చర) ధనధాన్యములు, గుణములు మున్నగువానిచే పూర్ణమొనర్చుటకు ప్రాప్తించుము. ।౬॥

ఈ మంత్రములో 'మహే, మహే' లో 'యమక' అలంకారముగలదు. 'ప్ర' అనునది ఐదు సార్లు ఆవృత్తియగుటచే వృత్త్యనుప్రాసము మరియు 'ధ్వమ్, ధ్వమ్' మరియు 'చర, చర్' లో ఛేకానుప్రాసము గలదు. ।౬॥

భావార్థము :- పూజయొక్క బహుమూల్య ఉపహారముచే సత్కృతమొనర్చబడిన మహామహిమాన్వితుడగు జగదీశ్వరుడు స్తోతలకు వివిధములగు ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ఐశ్వర్యములచే పరిపూర్ణమొనర్చుచుండును. ।౬॥

328. O devotees, bring your offering of devotion for the Omnipotent and Omniscient God, who greatly exalts the devotee for his intellectual benefit. Sing your best songs of praise for Him. And O Lord, Satisfier of the wants of mankind, may Thy power be manifested among wise People. II 6 II

౩౨౯. ఋషిః – విశ్వామిత్రః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ కీదృశ మిన్ద్రం వయమాహ్వాయేమ ఇత్యాహ.

3 1 2 3 1 2 3 1 2
౩౨౯. శునం హువేమ మఘవాన మిన్ద్ర

3 2ర 3 1 23 1 2
మస్మిన్ భరే నృతమం వాజసాతౌ ।

3 1 2 3 2 3 1 2 3 2 3 1 2
శృణ్వన్తముగ్రమూతయే సమత్సు ఘ్నన్తం

3 1 2 3 23 1 2
వృత్రాణి సఞ్జితం ధనాని ॥ ౭ ॥

Scanned with CamScanner

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి:– శునమ్ । హూ వేమ । మఘవానమ్ । ఇన్ద్రమ్ । అస్మిన్ । భరే । నృతమమ్ ।
౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౩ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧౨ర
వాజసాతౌ – వాజ – సాతౌ । శృణ్వన్తమ్ । ఉగ్రమ్ । ఊతయే । సమత్సు– స – మత్సు ।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర
ఘ్నన్తమ్ । వృత్రాణి । సఞ్జితమ్ – సమ్ – జితమ్ । ధనాని ॥ ౭ ॥

పదార్థః-అస్మిన్ ఏతస్మిన్ **వాజసాతౌ** వాజానామ్ అన్నధనబలవిజ్ఞానాదీనాం సాతిః ప్రాప్తిర్యేన తత్ర. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **భరే** సంసారసమరే, జీవనసఙ్గ్రామే, దేవాసురసఙ్గ్రామే వా, వయమ్ **శునమ్** నిత్యసుఖినమ్. శునమితి సుఖనామ. నిఘం... ౩।౬. శునం సుఖమస్యాస్తీతి శునః, అర్శ ఆదీనామ్ ఆకృతిగణత్వాత్ 'అర్శ ఆదిభ్యోఽచ్' అ. ౫।౨।౧౨౭ ఇతి మత్వర్థే అచ్. యద్వా శునం సుఖయితారమ్, యద్వా వృద్ధికరమ్. టుఓశ్వి గతివృద్ధ్యోః. **మఘవానమ్** ప్రశస్తైశ్వర్యమ్, **నృతమమ్** అతిశయేన నాయకమ్, **శృణ్వన్తమ్** దీనానాం ప్రార్థనామాకర్ణయన్తమ్, **ఉగ్రమ్** ఓజస్వినమ్, **ఊతయే** సజ్జనానాం రక్షణాయ **సమత్సు** ఆభ్యన్తరేషు బాహ్యేషు వా దేవాసురసఙ్గ్రామేషు. భరే, వాజసాతౌ, సమత్సు ఇతి సఙ్గ్రామనామసు పఠితాని. నిఘం... ౨।౧౭. **వృత్రాణి** కామక్రోధాదీన్ షడ్రిపూన్, మానవాన్ శత్రూన్ వా **ఘ్నన్తమ్** నాశయన్తమ్, **ధనాని** ఆధ్యాత్మికాని భౌతికాని చ ఐశ్వర్యాణి **సఞ్జితమ్** సమ్యగ్ జేతారమ్ జాపయితారం వా. సమ్యగ్ జయతీతి సఞ్జిత్ తమ్. **ఇన్ద్రమ్** విశ్వస్య సమ్రాజం పరమేశ్వరం, రాష్ట్రోన్నాయకం రాజానం వా **హూవేమ** ఆహ్వయేమ. ఇదం హ్వేఞ్ ధాతోః 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౬।౧।౬౪ ఇతి సమ్ప్రసారణే ఛాన్దసం రూపమ్. ॥ ౭ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః పరికరశ్చ. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-జీవనసఙ్గ్రామే జనైః సహాయతార్థమాహూతో బ్రహ్మాణ్డాధిపతిః పరమేశ్వరస్తాన్ పురుషార్థినో విధాయ తేషాం నేతృత్వం కుర్వంస్తాన్ సర్వేభ్యః సఙ్కటేభ్యః పారం నీత్వా సుఖయతి. తథైవ రాష్ట్రాధిపతిః సమ్రాట్ శత్రుభిరాక్రాన్తే రాష్ట్రే ప్రజానామాహ్వానముపశ్రుత్య దుర్దాన్తాన్ శత్రూన్ విజిత్య తద్ధనాన్యాచ్ఛిద్య ప్రజా రక్షేత్. ॥ ౭ ॥

౩౯౯. ఈ మంత్రములో ఎట్టి ఇంద్రుని మనము పిలిచికొనవలెనను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(అస్మిన్) ఈ (వాజసాతౌ) అన్నము, ధనము, బలము, విజ్ఞానము మున్నగు వానిని ప్రాప్తింపజేయు (భరే) ప్రాపంచిక సమరము, జీవన సంగ్రామము, లేక శత్రువులతో యుద్ధమొనర్చునపుడు మనము (శునమ్) నిరంతర సుఖవంతుడు, సుఖములను ప్రసాదించు మరియు వృద్ధిపరచుచుండునట్టి (మఘవానమ్) ప్రశస్తమగు ఐశ్వర్యములస్వామి (నృతమమ్) అందరికన్న గొప్ప నాయకుడు (శృణ్వన్తమ్) దీనుల ప్రార్థనలను వినువాడు (ఉగ్రమ్) ఓజోవంతుడు (ఊతయే) సజ్జనుల రక్షణకొరకు (సమత్సు) ఆంతరిక మరియు బాహ్య దేవాసురసంగ్రామములలో (వృత్రాణి) కామ క్రోధాది షడ్రిపులను, లేక మానవ శత్రువులను (ఘ్నన్తమ్) వినాశమొనర్చు (ధనాని) ఆధ్యాత్మిక మరియు

భౌతిక ఐశ్వర్యములను (సఞ్జితమ్) జయించు మరియు జయింపజేయునట్టి (ఇన్ద్రమ్) విశ్వసామ్రాట్టుయగు పరమేశ్వరుని మరియు రాష్ట్రనాయకుడగు రాజును (హువేమ) పిలిచికొనవలెను. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు పరికర అలంకారముగలదు. ॥ ౭ ॥

భావార్థము :- జీవన సంగ్రామములో మనుష్యుల సహాయముకొరకు పిలిచికొనబడు బ్రహ్మాండమునకు చక్రవర్తియగు పరమేశ్వరుడు వారిని పురుషార్థులనుగ నొనర్చి వారికి నేతృత్వము నొనర్చుచు వారిని సమస్త సంకటములనుండి తారణమొనర్చి సుఖవంతులనుగ నొనర్చును. ఇదే విధముగ రాష్ట్రమునకు స్వామియగు రాజు శత్రువులద్వార ఆక్రమించు కొనునపుడు ప్రజల ఆహ్వానమును విని మహాపరాక్రమ శాలురగు శత్రువులను జయించి వారి ధనసంపదలను వశపరచుకొని ప్రజలరక్షణ నొనర్చవలెను. ॥౭॥

329. In this spiritual war between attachment and detachment and in the task of spreading knowledge. We call on the Lord, the Conferer of happiness, the Possessor of all wealth, our Supreme Leader, who listens to our prayers for protection from sins, destroying all external and internal foes and enabling us to win all riches (secular and spiritual) for our benefit. II 7 II

330. ఋషిః - వసిష్ఠః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ విద్వాంసో జనాః కిం కుర్యురిత్యాహ.

౨ ౩   ౧ ౨   ౩ ౧ ౨   ౩ ౧   ౨
330. ఉదు బ్రహ్మాణ్యైరత శ్రవస్యేన్ద్రం సమర్యే మహయా వసిష్ఠ ।
౧   ౨ర ౩   ౧ ౨   ౩ ౧ ౨
ఆ యో విశ్వాని శ్రవసా తతానో
౩ ౨   ౩   ౧ ౨ ౩   ౧ ౨
పశ్రోతా మ ఈవతో వచాంసి ॥ ౮ ॥

౨   ౩   ౧ ౨ర   ౩   ౨   ౧ ౨ర   ౩ ౨   ౩ ౨
ప.వి:- ఉత్ - ఉ । బ్రహ్మాణి । ఐరత । శ్రవస్యా । ఇన్ద్రమ్ । సమర్యే- స - మర్యే।
౩   ౨   ౧ ౨ర   ౧ ౨ర   ౩ ౧ ౨   ౩ ౨   ౩ ౨ ౩
మహయ । వసిష్ఠ । ఆ । యః । విశ్వాని । శ్రవసా । తతాన । ఉపశ్రోతా - ఉప - శ్రోతా । మే ।
౧ ౨ర   ౧ ౨ర
ఈవతః । వచాంసి ॥ ౮ ॥

పదార్థః- ఉపాసకా జనాః **(శవస్యా** యశః ప్రాప్తిచ్ఛయా. శ్రవః శ్రవణీయం యశః ఇతి నిరుక్తమ్ (౧౧ ।౯) తస్యేచ్ఛా శ్రవస్యా. క్యచి 'అ ప్రత్యయాత్'. అ. 3 । 3 । ౧౦౨ ఇతి అ ప్రత్యయే టాప్. తతస్తృతీయైకవచనే 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭ । ౧ । ३౯ ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. శ్రవస్యాశబ్దశ్చిత్త్వాదన్తోదాత్తః, ఉదాత్తేనసహ విభక్తేరేకాదేశోఽప్యుదాత్త ఏవ. ఇన్ద్రం ప్రతి **బ్రహ్మాణి** స్తోత్రాణి **ఉద్ ఐరత ఉ** ఉదీరయన్తి ఖలు. ఈర గతౌ కమ్పనే చ, లడర్థే లుఙ్. హే **వసిష్ఠ** అతిశయేన సద్గుణకర్మసు విద్యాసు చ కృతనివాస విద్వాన్! అతిశయేన వస్తా ఇతి వసిష్ఠః. వస్తృ శబ్దాద్ ఇష్ఠని 'తురిష్ఠేమేయస్సు' అ. ౬ । ४ । ౧౫४ ఇతి తృచో లోపః. 'యద్వై ను శ్రేష్ఠస్తేన వసిష్ఠోఽథో యద్ వస్తృతమో భవతి తేనో ఏవ వసిష్ఠః'. శ. ౮ ।౧ ।౧ ।౬. త్వమపి **సమర్యే** జీవన - సఙ్గ్రామే యజ్ఞే వా. సఙ్గతా భవన్తి మర్యాః శత్రవో మనుష్యా యత్ర స సమర్యః సఙ్గ్రామః. సమర్యే ఇతి సఙ్గ్రామనామసు పఠితమ్. నిఘం...౨।౧౭. సఙ్గ్రామవాచినః శబ్దా యజ్ఞ వాచినోఽపి దృశ్యన్తే ఇతి యజ్ఞోఽపి సమర్యః. తత్రాపి యజ్ఞేచ్ఛయా జనాః సమవేతా భవన్తి. **ఇన్ద్రమ్** పరమైశ్వర్యవన్తం పరమాత్మానమ్ **మహాయ** పూజయ. మహ పూజాయామ్. సంహితాయామ్ 'అన్యేషామపి దృశ్యతే' అ. ౬ ।3 ।౧3౭ ఇతి దీర్ఘః. **యః** ఇన్ద్రః **విశ్వాని** సర్వాని భువనాని **శ్రవసా** యశసా **ఆ తతాన** వితస్తార సః **ఈవతః** గమనవతః కర్మణ్యస్య పురుషార్థినః. అయనమ్ ఈః, ఈ గతి ప్రజనకాన్త్యసనఖాదనేషు, క్విపి రూపమ్ తద్వతః. **మే** మమ **వచాంసి** ప్రార్థనావచనాని **ఉపశ్రోతా** సామీప్యేన ఆకర్ణయితా, భవత్వితి శేషః. ॥౮॥

భావార్థః-పరమేశ్వరః పురుషార్థిన ఏవ వచాంసి శృణోతి, న పౌరుషహీనస్య కేవలం స్తుతిం కుర్వతః. యః సర్వాణి సూర్యచన్ద్రపృథివ్యాదీని భువనాని యశసా ప్రఖ్యాపయతి, స మామపి యశస్వినం విదధ్యాదితి సర్వై రాకాంక్షణీయం తదర్థం ప్రయతనీయం చ. ॥౮॥

330. ఈ మంత్రములో విద్వాంసులేమిచేయవలెనను విషయము గలదు.

పదార్థము :- ఉపాసకులు (శ్రవస్యా) యశమునుపొందుకోరికతో ఇంద్ర పరమేశ్వరుని యెడ (బ్రహ్మాణి) స్తోత్రములను (ఉద్ ఐరత ఉ) ఉచ్చరించుచుందురు. (వసిష్ఠ) సద్గుణ కార్యములలో మరియు విద్యలో అతిశయముగ నివసించునట్టి ఓ విద్వాంసా! నీవు కూడ (సమర్యే) జీవన సంగ్రామములో మరియు యజ్ఞములో (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవంతుడగు పరమాత్మను (మహాయ) పూజించుము (యః) ఏ పరమేశ్వరుడు (విశ్వాని) సమస్త భువనములను (శ్రవసా) యశములచే (ఆ తతాన) విస్తీర్ణమొనర్చినాడో (ఈవతః మమ) పురుషార్థినగు నాయొక్క (వచాంసి) ప్రార్థనవచనములను (ఉపశ్రోతా) వినువాడగుగాక! ॥౮॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు పురుషార్థుల వచనములనే వినుచుండును. పౌరుషహీనుడై కేవలము స్తుతులు, ప్రార్థనలను, పూజలు, వ్రతములు అనువాని ఆడంబరముల నొనర్చుచుండువారి వచనములపై లక్ష్యమునుంచడు. ఎవడు ఈ సూర్యచంద్రాదులు, పృథివి మున్నగు సమస్త లోకలోకాంతరములను

యశముచే ప్రసిద్ధపరచినాడో ఆయన శ్రద్ధాళువునగు నన్ను కూడ యశోవంతునిగ నొనర్చగలడు. ఇట్టి ఆకాంక్షను ఎల్లరును కలిగియుండవలెను. మరియు వానికొరకు ప్రయత్నము కూడ చేయవలెను. ।౮॥

330. Prayers have been offered up by devotees through love of knowledge, in the war between indulgence and renunciation or in the assembly of wise men. O man of self control! Praise the Lord who with His Glory pervades the whole universe. He certainly listens to the words which a faithful devotee utters. II 8 II

౩౩౧. ఋషిః - గౌరివీతిః దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథాప్సు నిహితం చక్రం వర్ణయతి.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
౩౩౧. చక్రం యదస్యాప్స్వా నిషత్తముతో తదస్మై మధ్విచ్చచ్ఛద్యాత్।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
పృథివ్యామతిషితం యదూధః పయో గోష్వదధా ఓషధీషు ॥౮॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి:- చక్రమ్ । యత్ । అస్య । అప్సు । ఆ । నిషత్తమ్ - ని-సత్తమ్ । ఉత । ఉ ।
౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
తత్-అస్మై । మధు - ఇత్ । చచ్ఛద్యాత్ । పృథివ్యామ్ । అతిషితమ్ - అతి-సితమ్ ।
౨ ౨ ౩ర౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
యత్ । ఊధ రితి । పయః । గోషు । అదధాః । ఓష ధీషు - ఓష ధీషు ॥౮॥

పదార్థః- అప్సు ఉదకేషు **అస్య** ఇన్ద్రస్య పరమాత్మనః, తత్కర్తృకమిత్యర్థః **యత్ చక్రమ్** ఆరోహణావరోహరణరూపం చక్రమ్ **ఆ నిషత్తమ్** ఆనిషణ్ణం విద్యతే. ని పూర్వాత్ షద్ల్ ధాతోర్నిష్ఠాయాం 'నసత్తనిషత్తానుత్త... అ. ౮ ।౨ ।౬౧' ఇతి నత్వాభావో నిపాత్యతే. **ఉత ఉ తత్** తత్ ఖలు **అస్మై** ఏతస్మై లోకాయ **మధు ఇత్** మధు ఏవ, అమృతమేవ **చచ్ఛద్యాత్** ఆచ్ఛాదయతి, ప్రదదాతీత్యర్థః. ఛద సంవరణే చురాదిః, 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౨ ।౪ ।౭౬' ఇతి శపః శ్లుః. లడర్థే లిఙ్. తదేవ స్పష్టయతి. **యత్ ఊధః** అన్తరిక్షరూపాయా గోః ఊధః ఇవ వర్తమానో మేఘః **పృథివ్యామ్** భూమౌ **అతిషితమ్** వృష్టిధారాసు విముక్తం భవతి. స్యతిరుపసృష్టో విమోచనే. నిరు. ౧ ।౧౫. తేన హే పరమాత్మన్! త్వమ్ **గోషు** ధేనుషు, **ఓషధీషు** వృక్షవనస్పత్యాదిషు చ **పయః** క్రమశః దుగ్ధం రసం చ **అదధాః** దధాసి. అప్సు నిహితం చక్రమేవాన్యత్ర శ్రుతిరేవం వర్ణయతి - ''సమానమేతదుదకముచ్చైత్యవ చాహభిః. భూమిం పర్జన్యా జిన్వన్తి దివం జిన్వన్త్యగ్నయః''. ఇతి ఋ. ౧ ।౧౬౪ ।౫౧ ॥౮॥

భావార్థః- పృథివ్యా నదీనదసముద్రాదిభ్య ఉదకం బాష్పీభూయ గగనం గచ్ఛతి, తత్ర చ మేఘాకారేణ పరిణతం సద్ వృష్టిద్వారా పునర్భూమణ్డలమాగచ్ఛతి. తదేవ నిర్మలం జలం గోషు దుగ్ధాత్మనా వనస్పతిషు చ రసాత్మనా పరిణమతి. పరమేశ్వరోఽప్సు చక్రమేతన్నిధాయ సర్వత్ర మధు వర్షతీతి తదర్థం తస్మై ధన్యవాదః సర్వైర్దేయః. ॥ ౬ ॥

అత్రేన్ద్ర ద్వారా కృష్ణవృత్రాసురయోర్వధస్య ద్యావాపృథివ్యాదిజన్మనశ్చ వర్ణనాత్, ఇన్ద్రస్యాహ్వానాత్, తద్ ద్వారాప్సు నిహితస్య చక్రస్య చ వర్ణనాదేతత్ దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సఙ్గతిరస్తీతి విజానీత ॥

ఇతి చతుర్థీ ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే చతుర్థీ దశతిః.

ఇతి తృతీయాధ్యాయే దశమః ఖణ్డః ॥

౩౩౧. ఈ మంత్రములో జలములందు నిక్షిప్తమైయున్న చక్రముయొక్క వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (అప్సు) జలములలో (అస్య) ఈ ఇన్ద్ర పరమాత్మయొక్క, అనగా ఆయనచే రచించబడిన (యత్) ఏ (చక్రమ్) పైకి లేచు మరియు క్రిందికి దిగునట్టి చక్రము (ఆ నిషత్తమ్) స్థిరమైయున్నదో (ఉత ఉ తత్) అది (అస్మై) ఈ ప్రపంచముకొరకు (మధు ఇత్) మధువునే (చచ్ఛద్యాత్) ప్రదానమొనర్చును (యత్) ఎయ్యది (ఊధః) అంతరిక్షరూప గోవు వలె విద్యమానమైయున్న మేఘములు (పృథివ్యామ్) భూమిపై (ఇతిషితమ్) వర్షపు ధారలరూపములో వెలువడును. దానిచే ఓ ఇంద్ర పరమేశ్వరా! నీవు (గోషు) గోవులలో మరియు (ఓషధీషు) ఓషధులలో (పయః) క్రమముగ పాలు మరియు రసములను (అదధాః) నింపియుంచెదవు. ॥౬॥

ఇట్టి జాలముయొక్క చక్రమును ఇతరత్ర వేదములలో ఈ విధముగ వర్ణించబడినది. ఈ జలము సమానరూపములో దినములలో అప్పుడప్పుడు పైకి వెళ్లుచుండును. మరియు అప్పుడప్పుడు క్రిందికి వచ్చుచుండును. మేఘములు వర్షించి భూమిని తృప్తిపరచును. మరియు అగ్నులు జలమును ఆవిరిగ నొనర్చి ఆకాశమును తృప్తిపరచుచుండును. ఋగ్వేద. ౧-౧౬౪-౫౧॥౬॥

భావార్థము :- పృథివియొక్క నదీనదములు, సముద్రములు మున్నగువానినుండి జలము భాష్పముగనై ఆకాశమునకు చేరుచుండును. అచ్చట మేఘముల ఆకారములో పరిణతమై వర్షము ద్వార భూమిపైకి వచ్చును. అట్టి నిర్మల జలమే గోవులలో దుగ్ధరూపములో మరియు వనస్పతులలో రసరూపములో మారిపోవును. పరమేశ్వరుడు జలములందు ఇట్టి చక్రమును రచించి సర్వమున మధువును వర్షింపజేయును. దీనికొరకు ఆయనకు మన మందరమును ధన్యవాదము లర్పించవలసియుండును. ॥౬॥

ఈ దశతియందు ఇంద్రునిద్వార కృష్ణ, వృత్రుల వధ మరియు ద్యావాపృథివి మున్నగువాని జన్మముయొక్క వర్ణన యుండుటచే, ఇంద్రుని ఆహ్వానముండుటచే మరియు దానిద్వార జలములందు నిహితమైయున్న చక్రముయొక్క వర్ణనయుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయము పూర్వదశతి విషయముతో సాంగత్యముగలదని ఎరుగవలెను. ।౯ ॥

నాల్గవప్రపాఠకమునందలి మొదటి సగముయొక్క నాల్గవదశతి సమాప్తము.

మూడవ అధ్యాయములో పదవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

331. Due to the cycle of creation, God circumscribes every thing from all directions and keeps the sweet waters and food etc. under His control. The rain that He drops on earth becomes milk of cows and juice in medicines and plants through His Grace only. II 9 II

పఞ్చమీ దశతిః

౩౩౨. ఋషిః - అరిష్టనేమిస్తార్క్ష్యః। దేవతా - తార్క్ష్యః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ పరమాత్మ స్తుతి సైనాపత్య శిల్పవిషయమాహ.

౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨
౩౩౨. త్యమూ షు వాజినం దేవజూతం సహోవానం
౩౧౨ ౧౨ ౧౨ ౩౧౨౩ ౨
తరుతారం రథానామ్ । అరిష్టనేమిం పృతనాజమాశుం
౩ ౨౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
స్వస్తయే తార్క్ష్యమిహా హువేమ ॥ ౧ ॥

౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩౧౩ ౩౨ ౩ ౧౨
ప. వి: - త్యమ్ - ఉ । సు। వాజినమ్ । దేవజూతమ్ - దేవ-జూతమ్ । సహోవానమ్ ।
౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
తరుతారమ్ । రథానామ్ । అరిష్టనేమిమ్ - అరిష్ట-నేమిమ్ । పృతనాజమ్ । ఆశుమ్ ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౩౨ ౩
స్వస్తయే - సు - అస్తయే । తార్క్ష్యమ్ । ఇహ। హువేమ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమాత్మపరః. వయమ్ **త్యమ్ ఉ** తమ్ **వాజినమ్** సర్వేషామన్నానాం ధనానాం వా స్వామినమ్, **దేవజూతమ్** దేవైర్విద్వద్భిః యోగిభిః జూతం ప్రాప్తమ్, యద్వా దేవాన్ ప్రకాశకాన్ సూర్యచన్ద్రాదీన్ మనశ్చక్షుః శ్రోత్రాదీన్ వా జూతం గతమ్, **సహోవానమ్** సహస్వన్తమ్ బలవన్తమిత్యర్థః. సహస్ శబ్దాత్ 'ఛన్దసీవనిపౌ చ వక్తవ్యౌ'. అ. ౫।౨।౧౦౯ వా... ఇత్యనేన మత్వర్థీయో వనిప్. **రథానామ్** శరీరరథానామ్ యద్వా రంహణశీలానాం పృథివీసూర్యచన్ద్రాదీనాం లోకానామ్. రథో రంహతేర్గతికర్మణః. నిరు. ౮।౧౧. **తరుతారమ్** గమయితారమ్. తౄ ప్లవనసంతరణయోః. 'గ్రసితస్కభిత...' అ. ౭। ౨।౩౪ ఇతి ఉడాగమో నిపాత్యతే. **అరిష్టనేమిమ్** అప్రతిహతదణ్డమ్. నేమిరితి వజ్రనామ. నిఘం...౨ ।౨౦. **పృతనాజమ్** పృతనానాం కామక్రోధాదిసేనానామ్ అజితారంప్రక్షేప్తారం జేతారం వా, యద్వా పృతనాః సత్య దయాదాక్షిణ్యాదిసద్గుణానాం సేనాః అజతి ప్రాపయతీతి తమ్, **ఆశుమ్** శీఘ్రకారిణమ్ **తార్క్ష్యమ్** సకల భువనవ్యాపినమ్ అభిగమనీయం వా పరమాత్మానమ్. తీర్ణేం విస్తీర్ణే జగతి క్షియతి నివసతీతి తార్క్ష్యః. యద్వా గత్యర్థాత్ తృక్షతేర్ణ్యతి తార్క్ష్యః, అభిగమనీయః పరమాత్మా. **ఇహ** అస్మాకమ్ అస్మిన్ జీవనే. సంహితాయాం 'నిపాతస్య చ' ఇతి దీర్ఘః. **స్వస్తయే** కళ్యాణార్థమ్ **సు హువేమ** సమ్యగ్ ఆహ్వయేమ. తమూషు ఇత్యత్ర 'ఇకః సుఞి' అ. ౬।౩।౧౩౪ ఇతి దీర్ఘః. 'సుఞః అ. ౮।౩। ౧౦౭' ఇతి షత్వమ్.

అథ ద్వితీయః సేనాపతిపరః. వయమ్ **త్యమ్ ఉ** తమ్ **వాజినమ్** అన్నాదిసాత్త్వికాహారమ్, బలవన్తమ్, సఙ్గ్రామకారిణం వా, **దేవజూతమ్** దేవేన రాజ్ఞా జూతం యుద్ధార్థం ప్రేరితమ్, **సహోవానమ్** సహః శత్రుపరాజయశీలం క్షాత్రం తేజః తద్వన్తమ్, **రథానామ్** యుద్ధే ఉపయుజ్యమానానాం విమానానామ్ **తరుతారమ్** ప్లవయితారమ్, **అరిష్టనేమిమ్** అక్షతరథచక్రమ్, **పృతనాజమ్** సఙ్గ్రామే స్వసేనానామ్ ప్రేరకమ్, శత్రుసేనానాం ప్రక్షేప్తారం వా, **ఆశుమ్** క్షిప్రకారిణమ్, న త్వలసమ్, **తార్క్ష్యమ్** గరుడపక్షివదాక్రాన్తారమ్, వాయువత్ స్వపక్షీయాణాం జీవనదాయినమ్ పరపక్షీయాణాం భఞ్జకం వా సేనాపతిమ్ **ఇహ** అస్మిన్ సఙ్గ్రామ కాలే **స్వస్తయే** రాష్ట్రస్య పూజితాస్తిత్వాయ. స్వస్తీ త్యవినాశినామ. అస్తిరభిపూజితః స్వస్తీతి. నిరు. ౩।౨౦. **సు హువేమ** సమ్యగాహ్వయేమ, సమ్యగుత్సాహయేమ వా.

అథ తృతీయో వాయువిద్యుత్పరః. వయమ్ **త్యమ్ ఉ** తమ్ **వాజినమ్** తీవ్రవేగమ్, **దేవజూతమ్** దేవైః శిల్పవిద్యావేత్తృభిః కుశలైః శిల్పిభిః యానాదిష ప్రేరితమ్, **సహోవానమ్** అతిశయబలయుక్తమ్, **రథానామ్** సముద్రపృథివ్యన్తరిక్షయాయినాం వాయురథానాం విద్యుద్యానానాం వా **తరుతారమ్** తరణసాధనభూతం ప్లవనసాధనభూతం వా, **పృతనాజమ్** సఙ్గ్రామికసేనానాం దేశాన్తరప్రాపణే నిమిత్తభూతమ్, సఙ్గ్రామజయసాధన భూతం వా. పృతనా ఇతి సఙ్గ్రామనామ. నిఘ. ౨।౧౭. సేనార్థే తు ప్రసిద్ధమేవ. **ఆశుమ్** యానానాం క్షి ప్రగమన హేతుభూతమ్ **తార్క్ష్యమ్** అన్తరిక్షశాయినం వాయుం విద్యుదగ్నిం వా **ఇహ** అస్మిన్ శిల్పయజ్ఞే **స్వస్తయే** సుఖాయ **హువేమ** యానాదిషు ప్రయుఞ్జీమహి. ॥ ౧ ॥

యాస్కాచార్య ఇమామృచమేవం వ్యాచష్టే - 'తార్క్ష్యస్త్వష్ట్రా వ్యాఖ్యాతః. తీర్ణే అన్తరిక్షే క్షియతి, తూర్ణమర్థం రక్షతి అశ్నోతేర్వా. తం భృశమన్నవన్తమ్. జూతిర్గతిః ప్రీతిర్వా. దేవజూతం దేవగతం దేవప్రీతం వా. సహస్వన్తమ్. తారయితారం రథానామ్. అరిష్టనేమిమ్ పృతనాజితమ్, ఆశుం స్వస్తయే తార్క్ష్యమిహ, హ్వయేమేతి కమన్యం మధ్యమాదేవమవక్ష్యత్' ఇతి. నిరు. ౧౦।౨౭.

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'తరు - తారం' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. వకారరేఫాద్యావృత్తౌ చ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥౧॥

భావార్థః- సర్వైర్ జనై రుపాసనాయజ్ఞే సకలజగద్వ్యాపీ తార్క్ష్యః పరమేశ్వరో, రాష్ట్రయజ్ఞే గరుడ- వత్ పరపక్షాక్రాన్తా సేనాపతిః, శిల్పయజ్ఞే చ కలాకౌశలసాధకో వాయుర్విద్యుదగ్నిర్వా గ్రాహ్య ఉప- యోక్తవ్యశ్చ. ॥ ౧ ॥

332. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ స్తుతి, సేనాపతి మరియు శిల్పివిషయ మున్నది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- మనము (త్యమ్ ఉ) అట్టి (వాజినమ్) సకల ధనముల స్వామి (దేవజూతమ్) విద్వాంసులు, యోగుల ప్రాప్తి, లేక ప్రకాశకుడగు సూర్యుడు, చంద్రుడు మున్నగు మరియు మనస్సు, నేత్రములు, కర్ణములు, మున్నగువానియందు వ్యాప్తమైయున్న (సహోవానమ్) సాహసి, బలశాలి (రథానామ్) శరీరరూప రథముల, లేక గతిశీలమగు భూమండలము, సూర్యుడు, చంద్రుడు మున్నగు లోకములను (తరుతారమ్) నడుపునట్టి (అరిష్టనేమిమ్) సాటిలేని దండశక్తిగల (పృతనాజమ్) కామక్రోధాది శత్రుసైన్యములను తరిమివేయువాడు మరియు సత్యము, దయ, ఉదారతమున్నగు సద్గుణముల సైన్యములను ప్రాప్తింపజేయువాడు (ఆశుమ్) శీఘ్రకారి (తారక్ష్యమ్) విస్తీర్ణ విశ్వములో నివసించువాడు సకల భువన వ్యాపకుడునగు పరమాత్మను (ఇహ) మన ఈ జీవితమునందే (స్వస్తయే) కల్యాణముకొరకు (సు హువేమ) ఉత్తమరూపములో పిలిచికొనవలెను.

రెండవది సేనాపతి పక్షములో :- మనము (త్యమ్ ఉ) అట్టి (వాజినమ్) అన్నము మున్నగు సాత్త్వికాహారమును భుజించువారము, యుద్ధనిపుణులము (దేవజూతమ్) రాజుద్వారా యుద్ధమునకు ప్రేరితులమైన మనము (సహోవానమ్) క్షాత్ర తేజముతో (రథానామ్) యుద్ధ విమానములను (తరుతారమ్) నడుపువారు (అరిష్టనేమిమ్) దృఢమగు రథచక్రములుగల (పృతనాజమ్) సంగ్రామములో తమ సైన్యములను పంపించువారు మరియు శత్రుసైన్యములను పెరికి పారవేయువారు (ఆశుమ్) ఆలస్యరహిత శీఘ్రకారి (తారక్ష్యమ్) గరుడునివలె ఆక్రమణమొనర్చునట్టి, లేక వాయువువలె స్వపక్షమునకు జీవనము నిచ్చునట్టి మరియు శత్రుపక్షమును హతమార్చునట్టి సేనాపతిని (ఇహ) ఇట్టి యుద్ధకాలములో (స్వస్తయే) రాష్ట్రముయొక్క ఉత్తమ అస్తిత్వముకొరకు (సు హువేమ) ఉత్తమ రీతిలో పిలిచికొని ఉత్సాహపరచవలెను.

మూడవది వాయువు మరియు విద్యుత్తు పక్షములో :- మనము (త్యమ్ ఉ) అట్టి (వాజినమ్) అతివేగవంతమగు (దేవజూతమ్) శిల్ప విద్యావేత్తలు, ఉత్తమ శిల్పము ద్వార యానములు మున్నగువానియందు ప్రేరితులు (సహోవానమ్) అత్యంతశక్తివంతమగు (రథానామ్) సముద్రము, పృథివి మరియు అంతరిక్షములో నడుచునట్టి వాయుయానములు మరియు విద్యుత్తుయానములను (తరుతారమ్) నడుపు, లేక ఎగురుటలో సాధనములను (పృతనాజమ్) సంగ్రామములందు సైన్యములను దేశాంతరములకు చేర్చుటయందు సహాయకమగు, లేక యుద్ధములలో విజయమునకు సాధనభూతములగు (ఆశుమ్) యానములను తేజముగా నడుపుటయందు నిమిత్తమగు (తార్క్ష్యమ్) అంతరిక్షవాయువు మరియు విద్యుద్రూపాగ్నిని (ఇహ) ఈ శిల్పయజ్ఞములో (స్వస్తయే) సుఖముకొరకు (హువేమ) యానములు మున్నగువానియందు ప్రయోగించవలెను. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'తరు, తార' యందు ఛేకానుప్రాసము మరియు వకారము, రేఫము మున్నగువాని ఆవృత్తియందు వృత్త్యనుప్రాసము కలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును ఉపాసనాయజ్ఞములో సకల జగద్వ్యాపి యగు పరమేశ్వరుని రాష్ట్రయజ్ఞములో గరుడునివలె పరపక్షాక్రాంతుడగు సేనాపతిని మరియు శిల్పయజ్ఞములో కళాకౌశల్య సాధక వాయువు మరియు విద్యుత్తును గ్రహించి ఉపయోగించుకొనవలెను. ॥౧॥

332. We call here in our hearts the Lord who is Almighty, Who is worshipped by all the wise, Who excels all, the Mover of the bodies of all like chariots, Invincible, Swift controller of all men and All - pervading. II 1 II

333. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమాత్మనో నృపతేశ్చాహ్వానయోగ్యత్వం దర్శయతి.

3 2 3 1 2 3 2 3 2 3
333. త్రాతారమిన్ద్రమవితారమిన్ద్రం

1 2 3 2 3 2 3 1 2
హవేహవే సుహవం శూరమిన్ద్రమ్।

3 2ఉ 3 1 2 3 1 2ర 3 2
హువే ను శక్రం పురుహూతమిన్ద్రమిదం

3 23 1 2 3 1 2
హవిర్మఘవా వేత్విన్ద్రః ॥ ౨ ॥

ప.విః– త్రాతారమ్ – ఇన్ద్రమ్ । అవితారమ్ – ఇన్ద్రమ్ । హవే హవే – హవే –హవే । సుహవమ్ – సు–హవమ్ । శూరమ్ । ఇన్ద్రమ్ । హువే । ను । శక్రమ్ । పురుహూతమ్ – పురు–హూతమ్ । ఇన్ద్ర మ్ । ఇదమ్ । హవిః । మఘవా । వేతు । ఇన్ద్రః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- అహమ్ **త్రాతారమ్** ఆపద్భ్య స్త్రాణకర్తారమ్ **ఇన్ద్రమ్** శత్రువిదారకం జగదీశ్వరం రాజానం వా, **అవితారమ్** సుఖాదిప్రదానేన పాలయితారమ్ **ఇన్ద్రమ్** ఐశ్వర్యశాలినం జగదీశ్వరం రాజానం వా ! **హవే హవే** సఙ్గ్రామే- సఙ్గ్రామే సఙ్కటే - సఙ్కటే **సుహవమ్** ఆహ్వాతుం సుశకమ్, **శూరమ్** శూరవీరమ్ **ఇన్ద్రమ్** సహాయకం జగదీశ్వరం రాజానం వా, **శక్రమ్** శక్తిశాలినమ్ **పురుహూతమ్** బహుస్తుతం బహుభిరాహూతం వా **ఇన్ద్రమ్** అవిద్యాదిదుఃఖభఞ్జకం జగదీశ్వరం రాజానం వా, **ను** క్షిప్రమ్ **హువే** ఆహ్వయామి. హ్వేఞ్ ధాతోశ్ఛాన్దసం సమ్ప్రసారణజం రూపమ్. సః **మఘవా** ప్రశస్తధనః **ఇన్ద్రః** జగదీశ్వరో రాజా వా **ఇదమ్** మయా దీయమానమ్ **హవిః** ఆత్మసమర్పణరూపం రాజదేయకరరూపం వా హవ్యమ్ **వేతు** వ్యాప్నోతు స్వీకరోతు. వీ గతివ్యాప్త్యాదిషు పఠితః. తస్యేదం లోటి రూపమ్. ॥ ౨ ॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. విశేషణానాం సాభిప్రాయత్వాత్ పరికరాలఙ్కారోఽపి. 'ఇన్ద్రమ్' ఇత్యస్య చతుష్కృత్వః పునరుక్తిరిన్ద్రస్య బహుక్షమత్వమ్ అన్యవిలక్షణతయాఽఽహ్వానయోగ్యత్వం చ ద్యోతయతి. నిరర్థకస్య 'తారమిన్ద్రం' ఇత్యస్య ద్విశః, 'రమిన్ద్రం' ఇత్యస్య త్రిశః, 'మిన్ద్ర' ఇత్యస్య చతుశ్శ ఆవృత్తేర్యమకాలఙ్కారః. 'హవే, హవే, హవం, హవం, హువే, హవి' ఇతి వృత్త్యనుప్రాసః. 'తాతారమ్, అవితారమ్', 'ఇన్ద్రమ్, శక్రమ్, పురుహూతమ్' ఇత్యత్ర చ పునరుక్తవదాభాసః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- సర్వైర్విపత్త్రాతా సుపాలకః సుఖాహ్వానో బహుజనవన్దితః శూరః పరమేశ్వరో నృపతి- శ్చాత్మకల్యాణాయ జనకల్యాణాయ చ వరణీయః. పరమేశ్వరాయాత్మసమర్పణం నృపతయే చ కరప్రదానమపి నియమతో విధేయమ్. ॥ ౨ ॥

333. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజు నాహ్వానించుకొనదగినవారై యుందురు.

పదార్థము :-నేను (త్రాతారమ్) ఆపదలనుండి తరింపజేయువానిని (ఇంద్రమ్) ఐశ్వర్యశాలియగు జగదీశ్వరుడు మరియు రాజును (హవే హవే) ప్రతి సంగ్రామములో, ప్రతి సంకటములలో (సుహవమ్) సరళపూర్వకముగ పిలిచికొనదగిన (శక్రమ్) శక్తిశాలి (పురుహూతమ్) అధికముగ స్తుతింపబడిన, లేక అనేకులచే పిలిచికొనదగిన (ఇన్ద్రమ్) అజ్ఞానము, దుఃఖములు మున్నగువానిని తొలగించునట్టి జగదీశ్వరుడు మరియు రాజును (ను) శీఘ్రముగనే (హువే) పిలిచికొందును (సః) అట్టి (మఘవా) ప్రశస్తమగు ధనముగల (ఇన్ద్రః) జగదీశ్వరుడు మరియు రాజు (ఇదమ్) ఇట్టి నా ద్వార ఈయబడుచున్న (హవిః) ఆత్మసమర్పణ రూప, లేక రాజసుంకమురూప హవిస్సును (వేతు) స్వీకరించుగాక!॥౨॥

ఈ మంత్రములో అర్థ శ్లేష అలంకారముగలదు. విశేషణముల సాభిప్రాయముండుటచే పరికరాలంకారము కూడ యున్నది. ఇన్ద్ర శబ్దము నాల్గు సార్లు పునరుక్తి దాని బహూక్షనుతను మరియు ఇతరులచే విలక్షణ ఆహ్వానయోగ్యతను ద్యోతకమొనర్చుచున్నది. నిరర్థక 'తారమిన్ద్రమ్' రెండుసార్లు, 'రామిన్ద్రమ్' అనునది మూడు సార్లు 'మిన్ద్ర' అనునది నాల్గుసార్లు ఆవృత్తి యగుటవల్ల యమకాలంకారమైనది. ఇదే విధముగ 'హవే, హవే', 'హవం, హవమ్' హువే, హవి' ల యందు వృత్త్యానుప్రాసము గలదు. త్రాతారమ్, అవితారమ్ లలో మరియు ' ఇన్ద్రమ్, శక్రమ్, పురుహూతమ్'లలో పునరుక్త వదాభాసము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- విపత్త్రాత, శుభపాలనకర్త, సుఖముగ ఆహ్వానమొనర్చుకొనదగిన, అనేకులచే వందితుడు, శూరపరమేశ్వరుడు, రాజుయొక్క ఆత్మకల్యాణము మరియు జనకల్యాణముకొరకు ఎల్లరును ఆయనను ప్రార్థించవలెను. తోడ్తో పరమేశ్వరునకు ఆత్మసమర్పణము మరియు రాజు కప్పము కూడ నియమముగా సమర్పణ మొనర్చుచుండవలెను. ॥౨॥

333. I Call on God the Protector. God the Lover who deserves to be specially invoked at the time of every struggle (internal as well as external). I remember God the Almighty who is adored by all people. May the Lord be gracious enough to accept our present of devotion offered to Him. II 2 II

333౪. ఋషిః - వసుక్రో విమదో వా। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ కీదృశం పరమేశ్వరం రాజానం వా వయం యజామహే ఇత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
33౪. యజామహ ఇన్ద్రం వజ్రదక్షిణం

౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨
హరీణాం రథ్యాం౩ వివ్రతానామ్ ।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
ప్ర శ్మశ్రు భిర్దోధువదూర్ధ్వధా భువద్వి

౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
సేనా భిర్భయమానో వి రాధసా ॥ 3 ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర
ప. వి:- యజామహే । ఇన్ద్రమ్ । వజ్ర దక్షిణమ్ - వజ్ర - దక్షిణమ్ । హరీణామ్ ।

3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3
రథ్యమ్ । వివ్ర తానామ్ - వి-వ్రతానామ్ । ప్ర । శ్మశ్రు భిః । దోధువత్ । ఊర్ధ్వథా । భువత్ ।

౧ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
వి । సేనా భిః । భయమానః । వి । రాధసా ॥ 3 ॥

పదార్థః-ప్రథమః పరమాత్మపరః. వయమ్ **వజ్రదక్షిణమ్** వజ్రః న్యాయదణ్డః దక్షిణః సతతజాగరూకో యస్య తమ్, **వివ్రతానామ్** వివిధకర్మణామ్. వ్రతమితి కర్మనామ. నిఘం. ౨।౧. **హరీణామ్** ఆకర్షణశక్తియుక్తానాం గతిమతాం సూర్యచన్ద్రనక్షత్రపృథివ్యాదిలోకానామ్ **రథ్యమ్** వోఢారమ్. రథం వహతీతి రథ్యః. 'తద్వహతి రథయుగప్రాసఙ్గమ్. అ. ౪।౪।౭౬' ఇతి యత్. **ఇన్ద్రమ్** సర్వద్రష్టారం పరమాత్మానమ్ **యజామహే** పూజయామః. సః **శ్మశ్రుభిః** సూర్యకిరణైః. శ్మశ్రు లోమ శ్మని శ్రితం భవతి ఇతి నిరుక్తమ్ 3 ।౫. యథా శ్మని శరీరే శ్రితత్వాన్ముఖలోమాని శ్మశ్రూణ్యుచ్యన్తే, తథైవ ఆదిత్యశరీరే శ్రితత్వాత్ తద్రశ్మయోఽపి శ్మశ్రూణీత్యధ్యవసేయమ్. **ప్ర దోధువత్** రోగాదీన్ భృశం పునః పునః ప్రకమ్పయన్. ధూఞ్ కమ్పనే ధాతోర్యఙ్ లుగన్తాచ్ఛతరి రూపమ్. **ఊర్ధ్వథా** సర్వత ఊర్ధ్వః సః **సేనాభిః** చమూభిరివ విద్యమానాభిః స్వశక్తిభిః **భయమానః** దుర్జనాన్ భీషయన్ బిభేతేరన్తర్ణీతణ్యర్థః ప్రయోగోఽయం జ్ఞేయః. **విభువత్** విభవతి సర్వోత్కర్షేణ వర్తతే, కిఞ్చ **రాధసా** ఐశ్వర్యేణ. రాధ ఇతి ధననామ. నిఘం...౨।౧౦. **వి** విభువత్, సర్వోత్కర్షేణ వర్తతే.

అథ ద్వితీయో రాజప్రజాపరః. **వయమ్** రాష్ట్రవాసినః ప్రజాజనాః **వజ్రదక్షిణమ్** వజ్రః వజ్రవద్ దృఢాని శస్త్రాస్త్రాణి దక్షిణే హస్తే యస్య తమ్. దక్షిణో హస్తో దక్షతేరుత్సాహకర్మణః, నిరు. ౧।౭. వజ్రశబ్దో రన్ ప్రత్యయాన్తత్వాద్ నిత్స్వరేణాద్యుదాత్తః. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **వివ్రతానామ్** వివిధకర్మణామ్ **హరీణామ్** అగ్నివాయువిద్యుతాం సూర్యరశ్మీనాం చ **రథ్యమ్** అగ్నియానేషు వాయుయానేషు విద్యుద్యానేషు సౌరయానేషు చ ప్రయోక్తారమ్ **ఇన్ద్రమ్** శూరం రాజానం సేనాధ్యక్షం వా **యజామహే** సత్కుర్మహే. శత్రూన్ **శ్మశ్రుభిః** దోధువత్ ముఖలోమభిః ప్రకమ్పయన్' శత్రూన్ పరాజిత్య తేషాం ముఖలోమాని అధః కుర్వన్, తద్గర్వం చూర్ణయన్నిత్యర్థః 'అక్ష్ణా కాణయన్' 'పాదేన ఖఞ్జయన్' ఇతివత్ ప్రయోగోఽయమ్. **ఊర్ధ్వథా** ఊర్ధ్వః **భువత్** భవతి. కిఞ్చ **సేనాభిః** స్వకీయాభిర్దుర్దాన్తాభిః చమూభిః **భయమానః** శత్రూన్ భీషయన్ **వి భువత్** విజయతే, **రాధసా** ఐశ్వర్యేణ చ **వి** విభువత్ వైభవయుక్తో జాయతే. ॥ 3 ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః-దుష్టేషు పాపేషు చోద్యతదణ్డో, న్యాయకారీ, సర్వేషాం లోకానాం నియమేన స్వస్వపరిధౌ సూర్యం పరితశ్చ భ్రమయితా, శౌర్యాదిషు సర్వాతిశాయీ

పరమేశ్వరో యథా సర్వైర్జనైః పూజనీయస్తథైవ బహుభిః శస్త్రాస్త్రైర్యుక్తో, రాష్ట్రే విమానాదియానానాం ప్రబన్ధకర్తా, సేనాభిః శత్రూణాం పరాజేతా సేనాధ్యక్షో నృపతిశ్చాపి ప్రజాభిః సమ్మాననీయః. ॥ 3 ॥

334. ఈ మంత్రములో మనమెట్టి పరమాత్మను మరియు రాజును పూజించవలెను మరియు సత్కరించవలెనను విషయము కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :- (వజ్రదక్షిణమ్) ఎవని న్యాయరూపదండనము నిరంతరము జాగ్రుతిరూపమున నుండునో (వివ్రతానామ్) వివిధ కర్మలలోగూడ (హరీనామ్) ఆకర్షణ శక్తిగల గతిమయ సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు, పృథివి మున్నగు లోకముల (రథ్యమ్) మహారథి (ఇన్ద్రమ్) సర్వద్రష్టయగు పరమాత్మను (యజామహే) పూజించవలెనో అట్టి (శ్మశ్రుభిః) సూర్యకిరణముల ద్వారా (ప్ర దోధువత్) రోగములు మున్నగువానిని అతిగా, మరల మరల ప్రకంపన మొనర్చివేయును (ఊర్ధ్వధా) సర్వోన్నతుడగు ఆయన (సేనాభిః) సైన్యములవలె నున్న తన శక్తులచే (భయమానః) దుర్జనులను భయభీతుల నొనర్చుచు (వి భువత్) వైభవశాలిగ నున్నాడు. మరియు (రాధసా) ఐశ్వర్యములతో (వి) వైభవశాలియై యున్నాడు.

రెండవది రాజు మరియు ప్రజల పక్షములో :- రాష్ట్రవాస ప్రజలమగు మేము (వజ్రదక్షిణమ్) కుడిచేతిలో వజ్రమువంటి దృఢమగు శస్త్రాస్త్రములను ధారణమొనర్చునట్టి (వివ్రతానామ్) వివిధ కర్మలుగల (హరీణామ్) అగ్ని, వాయువు, విద్యుత్తు మరియు సూర్యకిరణములను (రథ్యమ్) అగ్నియానములు, వాయుయానములు, విద్యుత్తుయానములు మరియు సూర్యతాపముచే నడుచునట్టి యానములలో యుక్తమొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రమ్) శూరవీరుడగురాజు మరియు సైన్యాధ్యక్షుని (యజామహే) సత్కార మొనర్చెదము. వారు శత్రువుల (శ్మశ్రుభిః దోధువత్) మీసములను క్రిందికిదింపుచు, అనగా వారి గర్వమును పతనమొనర్చుచు (ఊర్ధ్వధా) ఉన్నతి (భువత్) యగును. అలాగే (సేనాభిః) బలాఢ్యులైన తన సేనలతో (భయమానః) శత్రువులను భయభీతులను చేయుచుందురు (వి భువత్) విజయశీలురగుచుందురు మరియు (రాధసా) ఐశ్వర్యములతో (వి) వైభవశాలియగును. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- దుష్టులు మరియు పాపాత్ములయెడ దండధారి, న్యాయకారి, లోకములన్నింటిని నియమముగా తమ తమ పరిధిలో మరియు సూర్యుని నలుదిశలకు త్రిప్పుచుండునట్టి, శౌర్యము మున్నగు గుణములందు అందరికన్న గొప్పవాడైయున్న పరమేశ్వరుడు ఎటుల సకల జనులచే పూజనీయుడై యున్నాడో అటులనే అనేక శస్త్రాస్త్రములచే సుసజ్జితుడై రాష్ట్రములో విమానములు మున్నగు యానముల ప్రబంధకర్తలగు సైన్యముల ద్వారా శత్రువులను పరాజయమొనర్చునట్టి సేనాధ్యక్షుడు, లేక రాజు ప్రజలందరి ద్వారా సమ్మాననీయులైయుందురు. ॥3॥

334. We Worship God Who efficiently wards off obstacles, holding the thunderbolt of justice in His Hand (so to speak,) and Who is the controller of minds with various intentions. By His might, He terrifies the forces of evil, keeping His devotees away from all sin, Himself being above all evil. He creates dread in the minds of the wicked. II 3 II

౩౩౫. ఋషిః – విశ్వామిత్రః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

పునః స పరమేశ్వరో రాజా వా కీదృశోఽస్తీత్యాహ.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౩౫. సత్రాహణం దాధృషిం తుమ్రమిన్ద్రం

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
మహామపారం వృషభం సువజ్రమ్ ।

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ఉ ౩
హన్తా యో వృత్రం సనితోత వాజం

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
దాతా మఘాని మఘవా సురాధాః ॥ ౪ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:– సత్రాహణమ్ – సత్రా –హణ మ్ । దాధృషిమ్ । తుమ్రమ్ । ఇన్ద్ర మ్ । మహామ్ ।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
అపారమ్ – అ –పారమ్ । వృషభమ్ । సువజ్రమ్ – సు – వజ్ర మ్ । హన్తా । యః । వృత్రమ్ ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
సని తా – ఉత । వాజ మ్ । దాతా । మఘాని । మఘవా। సురాధాః – సు – రా ధాః ॥ ౪ ॥

పదార్థః- వయమ్ **సత్రాహణమ్** సత్యేన అసత్యస్య హన్తారమ్. సత్రా ఇతి సత్యనామ. నిఘం... ౩ । ౧౦. **దాధృషిమ్** భృశం పాపానాం పాపినాం చ ధర్షకమ్, భృశం ప్రగల్భం వా. అత్ర ధృష ప్రసహనే, ఞిధృషా ప్రాగల్భ్యే ఇతి వా ధాతోః 'కికినావుత్సర్గశ్ఛన్దసి సదాదిభ్యో దర్శనాత్. అ. ౩ । ౨ । ౧౭౧' వా... ఇత్యనేన కిన్ ప్రత్యయో లిడ్వచ్చ. నిత్యాదాద్యుదాత్తత్వమ్. **తుమ్రమ్** శుభకర్మసు ప్రేరకమ్, **మహామ్** మహాన్తమ్, **అపారమ్** అనన్తవిద్యమ్ అనన్తపరాక్రమం వా **వృషభమ్** సుఖవర్షకమ్, **సువజ్రమ్** ఉత్కృష్టదణ్డమ్ **ఇన్ద్రమ్** అధర్మావిద్యాదివిదారకం పరమాత్మానం రాజానం వా **యజామహే** పూజయామః సత్కుర్మో వా. మఘవా ఐశ్వర్యవాన్, **సురాధాః** ఉత్కృష్టన్యాయధర్మధనః **యః** పరమాత్మా రాజా వా **వృత్రమ్** విఘ్నభూతం శత్రుమ్ **హన్తా** హింసితా, **ఉత** అపి చ **వాజమ్**

అన్నబలవిజ్ఞానాదికమ్ **సనితా** సంవిభక్తా, **మఘాని** ధనాని చ **దాతా** దానకర్తా భవతి. అత్ర హన్తా, సనితా, దాతా ఇత్యేతేషాం తృన్నన్తత్వాత్ వృత్రం, వాజం, మఘాని ఇత్యత్ర 'న లోకావ్యయనిష్ఠా-ఖలర్థతృనామ్. అ. ౨।౩।౬౯' ఇతి షష్ఠ్యభావే ద్వితీయైవ భవతి. నిత్త్వాదేవాద్యుదాత్తః స్వరః. ॥ ౪ ॥

అత్ర 'యజామహే' ఇతి పూర్వస్మాన్మన్త్రాదాకృష్యతే. అర్థశ్లేషోఽలఙ్కారః పరికరశ్చ. 'న్తా, నితా' 'మఘా, మఘు' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. మకారస్య తకారస్య చాసకృదావృత్తౌ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- సర్వై రాష్ట్రవాసిభిః ప్రజాజనైర్మన్త్రోక్త గుణవిభూషితః పరమాత్మా పూజనీయో రాజా చ సత్కర్తవ్యః. ॥ ౪ ॥

33౫. మరల ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు ఎట్లుందురను విషయము కలదు.

పదార్థము :- మనము (సత్రాహణమ్) సత్యముచే అసత్యమును ఖండించువాడు (దాధృషిమ్) పాపములను మరియు పాపాత్ములను అత్యంతముగ తిరస్కరించువాడు, లేక అత్యంత ప్రతిభావంతుడు (తుమ్రమ్) శుభకర్మలలో ప్రేరణ నొనర్చువాడు (మహామ్) మహా గొప్ప (అపారమ్) అపారమగు, అనగా అనంతమగు విద్య మరియు పరాక్రమశాలి (వృషమ్) సుఖములను వర్షింపజేయువాడు (సువజ్రమ్) ఉత్కృష్టమగు దండశక్తిగల (ఇన్ద్రమ్) అధర్మము అవిద్యలుమున్నగువానిని తొలగించునట్టి పరమాత్మ మరియు రాజును (యజామహే) పూజ మరియు సత్కారముల నొనర్చవలెను (మఘవా) ఐశ్వర్యశాలి (సురాధాః) ఉత్కృష్టమగు న్యాయము మరియు ధర్మరూపధనముగలవాడు (యః) ఏ పరమాత్మ మరియు రాజు (వృత్రమ్) విఘ్నములనొనర్చు శత్రువులను (హన్తా) హతమొనర్చువాడో (ఉత) మరియు (వాజమ్) అన్నము, బలము, విజ్ఞానము మున్నగువానిని (సనితా) విభజించునో, అట్టివారు (మఘాని) ధనముల (దాతా) ఇచ్చువారలైయుందురు. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో 'యజామహే' అను క్రియాపదము పూర్వమంత్రమునుండి వచ్చినది. అర్థ శ్లేష మరియు పరికరాలంకారము గలదు. 'న్తా, నితా' మరియు 'మఘా, మఘు' లందు ఛేకానుప్రాసము మరియు మకార, త కారములు అనేకసార్లు ఆవృత్తియందు వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- రాష్ట్రవాసులగు ప్రజలెల్లరును మంత్రోక్తగుణములచే విభూషితులగు పరమాత్మను పూజించవలెను. మరియు రాజును సత్కరించవలెను. ॥౪॥

335. We worship God who slays all sins and subdues all, impelling the wise being Supreme, Un-equalled and Great Holder of the thunderbolt (of knowledge and justice) showering peace and happiness, upon His devotees. He destroys all darkness of ignorance, is Giver of knowledge and strength, being the bounteous Lord of the universe, to be worshipped earnestly by all. II 4 II

౩౩౬. ఋషిః - విశ్వామిత్రః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ పరమాత్మనో నృపతేశ్చ సాహాయ్యేన వయం కిం కుర్యామేత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
౩౩౬. యో నో వనుష్యన్నభిదాతి మర్త ఉగణా వా

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
మన్యమానస్తురో వా। క్షిధీ యుధా శవసా వా

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
తమిన్ద్రా భీ ష్యామ వృషమణస్త్వో తాః ॥ ౫ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. విః- యః। నః। వనుష్యన్। అభిదాతి - అభి -దాతి। మర్తః। ఉగణా - ఉ -గణా।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
వా। మన్యమానః। తురః। వా। క్షిధీ। యుధా। శవసా। వా। తమ్। ఇన్ద్ర। అభి। స్యామ।
౧ ౨ర ౩
వృషమణః - వృష - మనః। త్వో తాః - త్వా -ఊతాః ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **యః మర్తః** యో మనుష్యః **వనుష్యన్** క్రుధ్యన్. వనుష్యతిః క్రుధ్యతికర్మా. నిఘం. ౨।౧౨. అపి చ **ఉగణా వా** ఉద్యతసైన్యో వా ఉద్యతాయుధగణో వా. ఉగణా ఉద్యతగణః? ఉ ఇతి ఉత్ ఇత్యర్థే వర్తతే. పృషోదరాదిత్వాన్మధ్యమపదలోపః. 'సుపాం సులుక్.... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి ప్రథమైకవచనస్యాకారాదేశః. **మన్యమానః** అభిమన్యమానో వా. యద్వా **ఉగణా** స్వకీయా ఉద్యతాయుధగణాః సేనాః **మన్యమానః** బహు మన్యమానః ఇతి వ్యాఖ్యేయమ్. యాః సేనా అభీత్వరీరావ్యాధినీరుగణా ఉత. యే స్తేనా యే చ తస్కరాస్తాంస్తే అగ్నేఽపి దధామ్యాస్యే. య. ౧౧।౭౭ ఇతి ప్రామాణ్యాత్. **తురః** సత్వరో యమోఽపి భూత్వా. తుర త్వరణే. తుర ఇతి యమనామ, తరతేర్వా త్వరతేర్వా, త్వరయా తూర్ణగతిర్యమః. నిరు. ౧౨।౧౪. **నః** అస్మాన్ **అభిదాతి** హినస్తి. దాప్ లవనే అదాదిః. హే **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక పరమాత్మన్ రాజన్ వా! **తమ్** మనుష్యమ్, త్వమ్, **యుధా** యుద్ధేన **శవసా వా** బలేన వా. శవ ఇతి బలనామ. నిఘం...౨।౯. **క్షిధి** క్షపయ. క్షి క్షయే ఇత్యస్య ఛాన్దసం రూపమిదమ్. అజీతశ్చ అ. ౬।౪।౧౧౩ ఇతి హేర్ధిః. 'అన్యేషామపి దృశ్యతే అ. ౬।౩।౧౩' ఇతి దీర్ఘః. పాదాదిత్వాన్నిఘాతాభావః. హే **వృషమణః** వృషం బలవద్ మనో యస్య తాదృశ పరమాత్మన్ రాజన్ వా! **త్వోతాః** త్వద్రక్షితాః వయమ్ తమ్ **అభిష్యామ** అభిభవేమ, పరాజయేమహి. సంహితాయామ్ అభి ఇత్యత్ర 'నిపాతస్య చ' అ. ౬।౩।౧౩౬ ఇతి దీర్ఘః. 'ష్యామ' ఇత్యత్ర 'ఉపసర్గప్రాదుర్భ్యామస్తిర్యచ్పరః. అ. ౮।౩।౮౭' ఇతి షత్వమ్ ॥ ౫ ॥

భావార్థః-యో రిపుర్మహతీం సేనామాదాయ స్వబలమభిమన్యమానః సన్ సజ్జనానుద్వేజయేత్ తం తే పరమాత్మనః పురుషార్థప్రేరణయా నృపస్య సాహాయ్యేన చ యుద్ధే పరాభవేయుః. ॥ ౫ ॥

౩౩౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజు సహాయముచే మనమేమిచేయవలెనను విషయముండును.

పదార్థము :-(యః మర్తః) ఏ మనుష్యులు (మనుష్యన్) క్రోధతత్త్వముచే (ఉగణా వా) సైన్యములు మరియు ఆయుధములను సేకరించుకొని (మన్యమానః) అభిమానము నింపుకొని, లేక (ఉగణా) తన శస్త్రాస్త్రములచే సజ్జితులైయున్న సైన్యములను (మన్యమానః) గొప్పవాడనని తలచుచు (తురః) శీఘ్రకారి మరియు అపరయమరాజుగానై (నః) మమ్ము (అభిదాతి) హింసించుటకు సిద్ధమగుదురో (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకులకు ఓ పరమాత్మా! మరియు రాజా! (తమ్) అట్టి దుష్టులను (త్వమ్) మీరు (యుధా) యుద్ధములో మరియు (శవసా వా) బలముచే (క్షిధి) అట్టివారిని నష్టమొనర్చివేయుడు (వృషమణః) శక్తివంతమైన మనస్సుగల ఓ పరమాత్మా! మరియు రాజా! (త్వోతాః) మీచే రక్షింపబడుచున్న మేము వారిని (అభిస్యామ) పరాజయుల నొనర్చెదము.॥౫॥

భావార్థము :-వైరులగు శత్రువులు విశాలసైన్యములను దీసికొని తమ బలముపై గర్వించుచు, అభిమానముతో సజ్జనులను ఉద్విగ్నమొనర్చినచో, వారిని పరమేశ్వరునిచే పురుషార్థమును గురించి ప్రేరణను పొంది, రాజు సహాయముచే యుద్ధములో పరాజయుల నొనర్చవలెను.॥౫॥

336. O God! Who ever either single or with a band of followers lies in wait or approaches us with the idea of killing us, deeming himself a giant or a hero, but being cruel and hard hearted with rage, let us overcome him by bodily strength or with weapons, being heroic and manly-souled under Thy protection. II5II

౩౩౭. ఋషిః – విశ్వామిత్రః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్రస్య పరిచయః ప్రస్తూయతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౩౭. యం వృత్రేషు క్షితయః స్పర్ధమానా యం యుక్తేషు

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩
తురయన్తో హవన్తే। యం శూరసాతా యమపాముపజ్మన్

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
యం విప్రాసో వాజయన్తే స ఇన్ద్రః ॥ ౬ ॥

౨ ౩౧౨ ౩౧౨ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩౧౨
ప. వి:- యమ్ । వృత్రేషు। క్షితయః। స్పర్ధమానాః । యమ్ । యుక్తేషు । తురయన్తః ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర
హవన్తే । యమ్ । శూర సాతా - శూర - సాతా । యమ్ । అపామ్ । ఉప జ్మన్ - ఉప -
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
జ్మన్ । యమ్ । విప్రా సః - వి-ప్రాసః । వాజయన్తే । సః । ఇన్ద్రః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- ప్రథమో రాజపరః. **వృత్రేషు** అవిద్యా భ్రష్టాచారాదిషు వ్యాప్తేషు **స్పర్ధమానాః** విజిగీషమాణాః **క్షితయః** ప్రజాజనాః. క్షితయ ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం...౨।౩. **యం హవన్తే** యం జననాయకమ్ ఆహ్వయన్తి, **యుక్తేషు** ఆరబ్ధేషు కేషుచిన్మహత్సు కర్మసు **తురయన్తః** కార్యసిద్ధ్యర్థం త్వరమాణాః ప్రజాజనాః **యం హవన్తే** యం కార్యసాధకమ్ ఆహ్వయన్తి, **శూరసాతా** శూరాణాం వీరక్షత్రియాణాం సాతిః విజయప్రాప్తిర్యస్మిన్ తస్మిన్ సంగ్రామే ఉపస్థితే సతి. శూరసాతౌ ఇతి సంగ్రామనామసు పఠితమ్. నిఘం...౨. ౧౭. **యమ్ హవన్తే** యం వీరమ్ ఆహ్వయన్తి, **అపామ్** కుల్యాసరోవరాదీనామ్ **ఉపజ్మన్** ఉపజ్మని ఉపప్రాప్తౌ. ఉప పూర్వాజ్జమతేర్గతికర్మణ ఏతద్ రూపమ్. నిమిత్తార్థే సప్తమీ. 'సుపాం సులుక్. అ. ౭ । ౧ । ౩౯' ఇతి సప్తమ్యా లుక్. **యం హవన్తే** యం రాష్ట్రనిర్మాతారమ్ ఆహ్వయన్తి, **విప్రాసః** జ్ఞానినో బ్రాహ్మణాః **యం వాజయన్తే** యం స్వపరామర్శదానేన బలినం కుర్వన్తి. **సః** అసౌ దుఃఖవిదారకః సుఖప్రదో రాజా **ఇన్ద్రః** ఇన్ద్రః ప్రోచ్యతే..

అథ ద్వితీయః పరమాత్మపరః. **వృత్రేషు** యోగమార్గే వ్యాధిస్త్యానసంశయప్రమాదాలస్యాదిషు విఘ్నేషు ఉపస్థితేషు **స్పర్ధమానాః** తాన్ విజిగీషమాణాః యోగిజనాః **యం హవన్తే** యం సహాయకమ్ ఆహ్వయన్తి, **యుక్తేషు** ఇన్ద్రియమనః ప్రాణాదిషు యోగయుక్తేషు సత్సు **తురయన్తః** యోగసిద్ధ్యర్థం త్వరమాణాః యోగినః **యం హవన్తే** యం సిద్ధిప్రదాతారమ్ ఆహ్వయన్తి, **శూర సాతా** ఆభ్యన్తరే దేవాసురసంగ్రామే ఉపస్థితే **యం హవన్తే** యం విజయప్రదాతారమ్ ఆహ్వయన్తి, **అపామ్** ప్రాణానామ్. ప్రాణా వా ఆపః. తై. ౩।౨।౫।౨, తా. బ్రా. ౯।౯।౪. ఆపో వై ప్రాణాః. శ. బ్రా. ౩।౮।౨।౪. ఇతి ప్రామాణ్యాత్. **ఉపజ్మన్** ఊర్ధ్వోర్ధ్వచక్ర- చఙ్క్రమణనిమిత్తాయ **యం హవన్తే** యం యోగక్రియాసు సహాయకమ్ ఆహ్వయన్తి, **యమ్** యం చ **విప్రాసః** జ్ఞానినో యోగిజనాః **వాజయన్తే** అర్చన్తి. వాజయతిః అర్చతికర్మా. నిఘం. ౩।౧౪. **సః** అసౌ ధారణాధ్యాన సమాధిలభ్యః పరమేశ్వరః **ఇన్ద్రః** ఇన్ద్రః ఉచ్యతే ॥ ౬ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-వేదేష్విన్ద్రనామ్నా యస్య బహుశో వర్ణనం వర్వర్తి స ఖలు విఘ్నవిదారకః, ప్రారబ్ధకార్యేషు సిద్ధిప్రదాయకో, దేవాసురసంగ్రామేషు విజయప్రదాతా, జలధారాణాం ప్రవాహయితా, విప్రాణాం స్తుతిపాత్రభూతో బ్రహ్మణ్డే పరమేశ్వరో రాష్ట్రే వా రాజా విద్యతే. తయోర్యథాయోగ్యముపాసనయా ప్రార్థనయా సత్కారేణ చాభీష్టలాభాః సర్వైః తాభ్యాం ప్రాప్తవ్యాః ॥ ౬ ॥

అత్ర ఇన్ద్రస్యాతిభక్తతయా ఇన్ద్రరూపమాస్థితః అసురైర్గృహీతో హన్యమానః వామదేవః ఆహ ఇతి వివరణకృత్ స్వకల్పనాప్రసూతమితివృత్తం ప్రోవాచ. తాదృశమేవేతివృత్తం గృత్సమదేన ఋషిణా దృష్టస్య ఋగ్వేదీయస్య 'స జనాస ఇన్ద్రః' ఇతీన్ద్రపరిచయం ప్రస్తావనస్య ద్వితీయమణ్డలస్థద్వాదశసూక్తస్య విషయే గృత్సమదనామ్నా కైశ్చిత్ కల్పితమస్తి, యత్ సాయనీయే ఋగ్వేదభాష్యే సముద్ధృతం విలోక్యతే. తత్సర్వం న ప్రామాణికం, కిన్తు కథాకారాణాం లీలా విలసితమేవేతి మన్తవ్యమ్.

౩౩౭. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని పరిచయమొనర్చబడినది.

పదార్థము :-మొదట రాజు పక్షములో :- (వృత్రేషు) అజ్ఞానము, భ్రష్టాచారము మున్నగునవి వ్యాప్తమైపోయినప్పుడు (స్పర్ధమానాః) వారిపై విజయమును పొందుటను కోరుచు (క్షితయః) ప్రజలు (యం హవన్తే) ఏ ప్రజానాయకుని పిలిచెదరో (యుక్తేషు) ఏవైన మహాకార్యముల ప్రారంభమొనర్చునపుడు (తరయన్తః) (శూరసాతౌ) శూరులకు విజయమును గలిగించుటకు సంగ్రామములో (యం హవన్తే) ఏ వీరులను పిలిచికొందుమో (అపామ్) సరోవరములు, నదులు మున్నగువాని (ఉపజ్మన్) నిర్మాణముకొరకు (యం హవన్తే) ఏ రాష్ట్ర నిర్మాణకర్తను పిలిచెదమో (విప్రాసః) జ్ఞానులగు బ్రాహ్మణులు (యం వాజయన్తే) మనకు పరమార్థము నిచ్చి శక్తిమంతులనొనర్చిన (సః) అట్టి దుఃఖవిదారకుడు, సుఖప్రదాయకుడగు రాజు (ఇన్ద్రః) ఇంద్రుడనిపించుకొనును.

రెండవది పరమాత్మ పక్షములో :-(వృత్రేషు) యోగమార్గములో వ్యాధి, అనుమానము, సోమరితనము మున్నగు విఘ్నములు కలిగినప్పుడు (స్పర్ధమానాః) వానిని జయించు ఇచ్ఛగల యోగులు (యం హవన్తే) ఏ సహాయకుని పిలిచికొందురో (యుక్తేషు) ఇంద్రియములు, మనస్సు, ప్రాణము మున్నగునవి యోగమునందు సంలీనమైనప్పుడు (తురయన్తః) యోగసిద్ధిని పొందుటకు శీఘ్రత నొందుచు యోగులు (యం హవన్తే) ఏ సిద్ధిప్రదాతను పిలిచెదరో (శూరసాతౌ) ఆంతరిక దేవాసురసంగ్రామము ప్రారంభమైనప్పుడు (యం హవన్తే) యోగక్రియలలో విజయప్రాప్తికొరకు ఏ విజయశాలిని పిలిచెదరో (అపామ్) ప్రాణములు (ఉపజ్మన్) క్రమక్రమముగ చక్రమునందు సంక్రమణ మొనర్చుకొనుటకు (యం హవన్తే) యోగక్రియలందు ఏ సహాయకుని పిలిచెదరో (యమ్) మరియు ఎద్దానిని (విప్రాసః) జ్ఞానులగు యోగులు (వాజయన్తే) అర్చన చేయుదురో (సః) అట్టి ధారణ, ధ్యాన, సమాధిచే ప్రాప్తించునట్టి పరమేశ్వరుడు (ఇన్ద్రః) ఇంద్రుడనబడును. ।౬।।

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ।౬।।

భావార్థము :-వేదములలో ఇంద్రుని నామము అనేకస్థలములందు వర్ణించబడియున్నది. ఆయన విఘ్నములను తొలగించువాడు, కార్యాలయములందు సిద్ధిప్రదాయకుడు, దేవాసురసంగ్రామములలో విజయమును గలిగించువాడు, జలధారలను ప్రవహింపజేయువాడు, జ్ఞానుల స్తుతిపాత్రుడు,

బ్రహ్మాండములో పరమేశ్వరుడు మరియు రాష్ట్రములో రాజు స్తుతించదగినవారు. మానవులెల్లరును యథాయోగ్యముగ ఉపాసన, ప్రార్థన, మరియు సత్కారముల నొనర్చుచు వారిచే అభీష్టములను పొందుచుండవలెను. ।౬॥

ఈ మంత్రముపై వివరణకారులు తమ స్వ కపోల కల్పనలచే ఇట్టి ఇతిహాసమును వ్రాసినారు. '' ఇంద్రుని ప్రియభక్తుడగు కారణమున ఇంద్రుని రూపమును ధరించిన వామదేవు డను ఋషిని అసురులు పట్టుకొని కొట్టునప్పుడు, అత డీ మంత్రమును పఠించసాగినాడు. అనగా, నే నింద్రుడను కాను, ఇంద్రుడీ విధముగనుండునని చెప్పినాడు. ఇదే విధముగు ఇతిహాసము 'స జనాస ఇన్ద్రః' ఈ విధముగ ఇంద్రుని పరిచయమిచ్చునట్టి 'గృత్సమద' ఋషిచే ఋగ్వేదీయ రెండవమండలమునందలి పన్నెండవ సూక్తముపై 'గృత్సమద' యను నామముతో ఎవరో కల్పితమొనర్చుకొనినారు. దీనిని సాయణుని ఋగ్వేద భాష్యములో ఉద్ధృత మొనర్చివేసినారు. ఇవియన్నియును ప్రామాణికములుకావు. ఇవి కథాకారుల లీలావిలాసములు మాత్రమే.

337. It is God whom people remember at the time of difficulties, obstacles and troubles, whom yogis remember while trying to overcome impediments in spiritual achievement; Whom warriors invoke while engaged in fighting against their enemies and whom farmers remember particularly during the rainy season for the produce of grains etc. and whom the wise always meditate upon. II6II

33౮. ఋషిః – విశ్వామిత్రః। దేవతా – ఇన్ద్రాపర్వతౌ।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

ఇన్ద్రాపర్వతా దేవతే.

ఇన్ద్రపర్వతనామ్నా జీవాత్మప్రాణజీవాత్మప్రాణయోర్యుగళం స్తౌతి.

౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3౨ఉ 3 ౧
33౮. ఇన్ద్రా పర్వతా బృహతా రథేన వామీరిష ఆ

౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
వహతం సువీరాః । వీతం హవ్యాన్యధ్వరేషు

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
దేవా వర్ద్ధేథాం గీర్భిరిడయా మదన్తా ॥ ౭ ॥

ప. వి:- ఇన్ద్రాపర్వతా। బృహతా। రథేన। వామీః ఇషః। ఆ - వహతమ్। సువీరాః - సు - వీరాః। వీతమ్। హవ్యాని। అధ్వరేషు। దేవా। వర్ద్ధేథామ్। గీర్భిః। ఇడయా। మదన్తా ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్రా పర్వతా** జీవాత్మప్రాణౌ ! ఇన్ద్రో జ్ఞానాదైశ్వర్యవాన్ జీవాత్మా, పర్వతః పర్వవాన్ ప్రాణః, స హి అపానవ్యానాదిభిః ఇన్ద్రియరూపైశ్చ పర్వభిః సహ దేహే తిష్ఠతి. 'పర్వవాన్ పర్వతః' ఇతి నిరుక్తమ్ ౧।౨౦. 'ఇన్ద్రాపర్వతా' ఇత్యత్ర 'దేవతాద్వన్ద్వే చ. అ ౬।౩।౨౬' ఇతి పూర్వపదస్యానఙ్. యువామ్ **బృహతా** మహతా **రథేన** శరీరరథేన. 'ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవ తు' ఇతి ప్రామాణ్యాత్ (కఠ. ౧।౩।౩) **సువీరాః** శోభనా వీరాః వీరభావా వీరసన్తానా వా యాసు తాః **వామీః** ప్రశస్తాః సంభజనీయాః వా. వామ ఇతి ప్రశస్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩।౮. వామస్య వననీయస్య. ఇతి నిరుక్తమ్ ౪।౨౬. **ఇషః** అభీష్టా ఆధ్యాత్మికభౌతికసమ్పదః. ఇషు ఇచ్ఛాయామ్. ఇష్యన్తే ఇతి ఇషః. **ఆవహతమ్** ప్రాపయతమ్. హే **దేవా** దేవౌ దివ్యగుణకర్మవన్తౌ! యువామ్ **అధ్వరేషు** శరీర ధారణరూపయజ్ఞేషు **హవ్యాని** సమర్పితాని హవీంషి భోజ్యపేయాదీని **వీతమ్** ఆస్వాదయతమ్. వీ గతివ్యాప్తి ప్రజనకాన్త్యసనఖాదనేషు. **గీర్భిః** వాగ్భిః, **ఇడయా** అన్నేన గోదుగ్ధాదినా చ. ఇడేతి అన్ననామ గోనామ చ, నిఘం. ౨।౭., ౨।౧౧. **మదన్తా** తృప్యన్తౌ **వర్ద్ధేథామ్** ఉత్కర్షం ప్రాప్నుతమ్. ఇన్ద్రాపర్వతా, దేవా, మదన్తా ఇతి సర్వత్రా 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇత్యౌకారస్యాఽఽకారాదేశః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-జీవాత్మా సఞ్చితకర్మ ఫలభోగాయ నూతనకర్మ కరణాయ చ మన ఇన్ద్రియాదియుక్తేన ప్రాణేన సహ శ్రేష్ఠం శరీరరథమారోహతి. తౌ జీవాత్మప్రాణౌ శరీరమాధ్యమేన శ్రేష్ఠాం సన్తతిం వివిధామభీష్టాం దివ్యాం చ భౌతికీం చ సమ్పదం ప్రాపయితుమర్హతః. యథాయోగ్యఖాద్యపేయ జ్ఞానకర్మాప్రాణాయామాదిహవిరర్పణేన తయోః శక్తిః సర్వైర్వర్ధనీయా. ॥ ౭ ॥

౩౩౮. ఈ మంత్రదేవత ఇంద్రపర్వతుడై యున్నాడు. ఈ నామములచే జీవాత్మ మరియు ప్రాణము రెండింటి యుగళ స్తుతి యొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్రా పర్వతా) ఓ జీవాత్మా! మరియు ప్రాణమా! మీరిరువురు ను (బృహతా) మహా (రథేన) శరీరరూప రథము ద్వార (సువీరాః) ఉత్తమ వీరసంతానములతో, లేక వీరభావములతో గూడ (వామీః) ప్రశస్తము మరియు భజించదగిన (ఇషః) కోరదగిన ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక సంపదలను (ఆ వహతమ్) ప్రాప్తింపజేయుడు (దేవా) దివ్యగుణకర్మలుగల ఓ జీవాత్మా మరియు ప్రాణములారా! మీ రుభయులు (అధ్వరేషు) శరీరధారణరూప యజ్ఞములో (హవ్యాని) భుజించ, పానమొనర్చదగిన హవిస్సులను (వీతమ్) అస్వాదించుడు (గీర్భిః) వాణులచే మరియు (ఇడయా) అన్నము మరియు గోదుగ్ధములు మున్నగువానిచే (మదన్తా) తృప్తిజెందుచు (వర్ద్ధేథామ్) వృద్ధియగుచుండుడు. ॥౭॥

భావార్థము :- జీవాత్మ పూర్వసంచిత కర్మల ఫలముల ననుభవించుటకు మరియు నూతన కర్మల నొనర్చుటకొరకు మనస్సు, ఇంద్రియములు మున్నగువానితోగూడి ప్రాణయుక్తమై సర్వశ్రేష్ఠ శరీరరూప రథముపై గూర్చుండియుండును. ఆ జీవాత్మ మరియు ప్రాణము రెండును శరీర మాధ్యమమున ఉత్కృష్టసంతానము, వివిధ దివ్య మరియు భౌతిక సంపదలను పొందునట్టి యోగ్యతను గలిగియుండును. యథాయోగ్యమగు ఖాద్య, పేయ, జ్ఞాన, కర్మ ప్రాణాయామమున్నగువాని హవిస్సుల నిచ్చి వాని శక్తిని ఎల్లరును వృద్ధిపరచుకొనవలెను. ॥౭॥

338. O God and soul, give highly nourishing and invigorating enjoyable objects to us through most interesting means. O Divine and charitably disposed persons, accept acceptable objects in non-violent oblations. Flourish and be happy through Vedic hymns and through the nectar of devotion. II 7 II

౩౩౯. ఋషిః – రేణుః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్రస్య పరమాత్మనో మహిమానం వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
౩౩౯. ఇన్ద్రాయ గిరో అనిశితసర్గా అపః ప్రైరయత్సగరస్య

౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
బుధ్నాత్ । యో అక్షేణేవ చక్రియౌ శచీభిర్

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
విష్వక్తస్తమ్భ పృథివీముత ద్యామ్ ॥ ౮ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి:– ఇన్ద్రాయ । గిరః । అనిశితసర్గాః – అనిశిత –సర్గాః । అపః । ప్ర । ఐరయత్ ।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
సగరస్య – స –గరస్య । బుధ్నాత్ । యః । అక్షేణ –ఇవ । చక్రియౌ । శచీభిః । విష్వక్ –
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
వి–ష్వక్ । తస్తమ్భ । పృథివీమ్ । ఉత । ద్యామ్ ॥ ౮ ॥

పదార్థః- **ఇన్ద్రాయ** పరమైశ్వర్యవతే జగదీశ్వరాయ, తన్మహిమానం గాతుమిత్యర్థః **అనిశితసర్గాః** అతీక్ష్ణప్రయోగాః, మధురా ఇత్యర్థః. శో తనూకరణే. అనిశితః అతనూకృతః అతీక్ష్ణః సర్గో వ్యాహరణం యాసాం తాః. **గిరః** మదీయాః స్తుతివాచః, ప్రవృత్తాః సన్త్వితి శేషః. యః **సగరస్య** అన్తరిక్షస్య సగర ఇత్యన్తరిక్షనామ. నిఘం. ౧ । ౩. గృణాతి శబ్దం కరోతీతి గరో మేఘః, గరేణ మేఘేన సహితః ఇతి

నగరో౽న్తరిక్షమ్. **బుధ్నాత్** శీర్షస్థానాత్ **అపః** మేఘస్థాని ఉదకాని **ప్రైరయత్** భువం ప్రతి ప్రేరయతి. **విష్వక్** వివిధకర్మరతః విశేషేణ సర్వాన్తర్యామీ వా సన్. వి - సు - ఉపపదాత్ అఞ్చతేః క్విపి రూపమ్, యద్వా యో విశేషేణ స్వజతే ఆలింగతి సర్వాన్ పదార్థాన్ స విష్వక్ సర్వాన్తర్యామీ, ష్వజ పరిష్వఙ్గే. **యః** యశ్చ **శచీభిః** ప్రజ్ఞాభిః జగద్ధారణక్రియాభిశ్చ. శచీతి ప్రజ్ఞానామ కర్మనామ చ. నిఘం...౩।౯, ౨।౧. **పృథివీమ్** భూమిమ్ **ఉత** అపి చ **ద్యామ్** ద్యులోకమ్ **తస్తమ్భ** స్తభ్నాతి, పరస్పరం సన్తులితే కరోతి. **అక్షేణ ఇవ** మధ్యకీలకేన యథా **చక్రియా** ఉభే రథచక్రే రథవాలకః స్తభ్నాతి తద్వత్. చక్రవాచినః చక్రిశబ్దస్య ద్వితీయాద్వివచనే చక్రీ ఇతి ప్రాప్తే ఛాన్దస ఇయఙాదేశః. ॥౮॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః-పరమాత్మన ఏవైష విలక్షణో మహిమా యత్ సో౽న్తరిక్షాద్ వృష్టిం కరోతి, ద్యావా పృథివ్యోశ్చ పరస్పరం సామఞ్జస్యం స్థాపయతి. ॥౮॥

౩౩౯. ఈ మంత్రములో ఇంద్రపరమాత్మయొక్క మహిమ వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడగు జగదీశ్వరునకు, అనగా ఆయన మహిమలను గానమొనర్చుటకు (అనిశితసర్గాః) తీక్షణ ప్రయోగముగానట్టి, అనగా మధురమగు (గిరః) నా స్తుతి వాణులు ప్రవహించవలెను. అని జగదీశ్వరుని (నగరస్య) అంతరిక్షపు (బుధ్నాత్) శీర్ష స్థానము నుండి (అపః) మేఘజలములను (ప్రైరయత్) భూమివైపునకు ప్రేరణమొనర్చును. అనగా భూమిపై వర్షింపజేయును. (యః) ఎవరు (విశ్వక్) కర్మలలో సంలగ్నమగుచు, లేక విశేషరూపములో సర్వాంతర్యామి యగుచు (శచీభిః) తన బుద్ధి కౌశల్యముచే, లేక జగద్ధారణ క్రియలచే (పృథివీమ్) భూమిని (ఉత) మరియు (ద్యామ్) ద్యులోకమును (తస్తమ్భ) నిలిచియున్నవి. పరస్పరము సంతులనమొనర్చుచున్నవి. (ఇవ) ఎటుల (అక్షేణ) రథము, రథచక్రములమధ్య అమర్చబడియున్న ఇరుసు ద్వార (చక్రియా) రథచక్రములు రెండింటిని రథవాలనమును, నిలిపియుంచినటుల సమానముగ నుంచును. ।౮॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారముగలదు. ।౮॥

భావార్థము :- అంతరిక్షమునుండి వర్షములను కురిపించుట మరియు ద్యులోక, పృథివీలోకములను పరస్పరము సామంజస్యముగ స్థాపితమొనర్చుట మరియు నిలిపియుంచుట యనునది కేవలము పరమేశ్వరుని విలక్షణమహిమయై యున్నది. ।౮॥

339. The eternal and continuous Vedic hymns are despatched for the Lord of the universe, Who sends down rains from inter space, Who like the axle around which wheels revolve, supports the earth and heaven with His Might and Wisdom. II8II

౩౪౦. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథేన్ద్రసఖ్యవిషయమాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౩౪౦. ఆ త్వా సఖాయః సఖ్యా వవృత్యుస్తిరః

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౧
పురూ చిదర్ణవాఞ్జగమ్యాః।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧
పితుర్నపాతమా దధీత వేధా అస్మిన్

౨ర ౩ ౧ ౨ర
క్షయే ప్రతరాం దీద్యానః ॥ ౯ ॥

ప.వి:- ఆ। త్వా। సఖాయః - స -ఖాయః। సఖ్యా - స -ఖ్యా । వవృత్యుః। తిరః। పురు। చిత్। అర్ణవాన్। జగమ్యాః। పితుః। నపాతమ్। ఆ। దధీత। వేధాః। అస్మిన్। క్షయే। ప్రతరామ్। దీద్యానః ॥ ౯ ॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! **సఖాయః** తవ సహచరాః స్తోతృజనాః సదైవ **త్వా** త్వామ్ **సఖ్యా** సఖ్యేన. సఖ్య శబ్దాత్ తృతీయైకవచనే 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి విభక్తే రాకారాదేశః. **ఆ వవృత్యుః** స్వీకుర్యుః. ఆఙ్ పూర్వాత్ వృతు వర్తనే ధాతోశ్ఛన్దసి శపః శ్లౌ లిఙి రూపమ్. **తిరః** తాన్ ప్రాప్తః, త్వమ్. తిరః సతః ఇతి ప్రాప్తస్య. నిరు. ౩।౨౦. **పురు చిత్** బహు యథా స్యాత్ తథా **అర్ణవాన్** ఆనన్దసాగరాన్ **జగమ్యాః** ప్రాపయ. గమ్ల్ృ గతౌ ధాతోర్యఙ్లుగన్తస్య లిఙి రూపమ్. అభ్యాసస్య ఛాన్దసో నుమభావః **వేధాః** స్తుతేః పురుషార్థస్య చ విధాతా స తవ సఖా **అస్మిన్ క్షయే** ఏతస్మిన్ గృహే గృహస్థాశ్రమే ఇత్యర్థః **ప్రతరామ్** అత్యధికం **దీద్యానః** తేజసా యశసా చ దీప్యమానః సన్. దీదయతిః జ్వలతికర్మా. నిఘం...౧।౧౬. **పితుః** స్వజనకస్య **నపాతమ్** తాదృశమేవ తేజస్వినం యశస్వినం చ నప్తారం, స్వకీయం పుత్రమ్ ఇత్యర్థః. **ఆ దధీత** ఉత్పాదయేత్ ॥ ౯ ॥

భావార్థః-యో జగదీశ్వరేణ సఖ్యం బధ్నాతి తం ఆనన్దసాగరే నిమగ్నం కరోతి. జగదీశ్వరస్య స సఖా శాస్త్రోక్తవిధినా గృహస్థాశ్రమం పాలయన్ స్వానురూపస్య తేజస్వినో యశస్వినశ్చ తనయస్య పితా జాయతే. ॥ ౯ ॥

౩౪౦. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని మిత్రత్వమును గురించి వర్ణించబడియున్నది.

పదార్థము :- ఓ ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! (సఖాయః) నీ మిత్రులగు స్తోతలు నిరంతరముగ (త్వా) నిన్ను (సఖ్యా) మిత్రభావముతో (ఆ వవృత్యుః) స్వీకరించెదరు (తిరః) వారిని పొందిన నీవు (పురు చిత్) ఎంతో గొప్ప (అర్ణవాన్) ఆనందసాగరములను (జగమ్యాః) ప్రాప్తింప జేయును. (వేధాః) స్తుతి మరియు పురుషార్థకర్తలగు నీ మిత్రులు (అస్మిన్ క్షయే) ఈ గృహము, గృహస్థాశ్రమములో (ప్రతరామ్) అత్యధిక (దీద్యానః) తేజము మరియు యశముతో ప్రదీప్తులగుచు (పితుః) మీ తండ్రివలెనే తేజశ్శాలురు మరియు యశోవంతులు (నపాతమ్) పౌత్రులు మరియు తమ పుత్రులను (ఆదధీత) ఉత్పన్నమొనర్చుచుండవలెను.।౯॥

భావార్థము :- జగదీశ్వరునితో మిత్రత్వము గలిగియుండువారిని ఆయన ఆనందసాగరములో నిమగ్నుల నొనర్చివేయును. జగదీశ్వరుని ఆ మిత్రులు శాస్త్రోక్తవిధిగా గృహస్థాశ్రమ పాలనమొనర్చుచు తమకు అనురూపులు, తేజోవంతులు మరియు యశోవంతులగు పుత్రులకు తండ్రులగుచుందురు.।౯॥

340. O God, Thy true devotees accept Thee as a Friend. Thou appearest in their souls invisibly. Thou pervadest all bodies un-seen. May Thou manifest well in this abode (world one body) and protect all O All-knowing Supporter, Father and Mother. II9II

౩౪౧. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్ర దేవతాకేఽపి మన్త్రే ఋతప్రియత్వాదిన్ద్రస్య ఋతవిషయమాహ.

౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౧౨
౩౪౧. కో అద్య యుఙ్క్తే ధురి గా ఋతస్య శిమీవతో

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨
భామినో దుర్హృణాయూన్। ఆసన్నేషామప్సువాహో

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨౩౧ ౨
మయోభూన్ య ఏషాం భృత్యామృణధత్స జీవాత్ ॥౧౦॥

౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౧౨ర ౩ ౧౨
ప. వి:– కః। అద్య– అ–ద్య। యుఙ్క్తే। ధురి। గాః। ఋతస్య। శిమీవతః। భామినః।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩
దుర్హృణాయూన్ – దుః–హృణాయూ న్। ఆసన్। ఏషామ్। అప్సువాహః – అప్సుః –
౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨
వాహః। మయోభూన్ – మయః – భూన్। యః। ఏషామ్। భృత్యామ్। ఋణధత్। సః।
౩
జీవాత్ ॥౧౦॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. **కః** కో జనః **అద్య** అస్మిన్ దినే **శిమీవతః** కర్మవతః, నతు అలసాన్. శిమీతి కర్మనామ. నిఘం...౨।౧. **భామినః** తేజస్వినః, **దుర్హృణాయూన్** దుష్ప్రసహ్యాన్, **అప్సువాహః** అప్సు నదీ ధారాసు ఇవ బాధాసు అపి యే వహన్తి తాన్. అత్ర 'తత్పురుషే కృతి బహులమ్. అ: ౬।౩।౧౪' ఇతి సప్తమ్యా అలుక్. కృదుత్తరపదప్రకృతిస్వరః. **మయోభూన్** సుఖప్రాపకాన్. మయః ఇతి సుఖనామ. మయః భావయన్తి యే తాన్. **గాః** జ్ఞానేన్ద్రియ - కర్మేన్ద్రియ - ప్రాణ - మనోబుద్ధిరూపాన్ వృషభాన్ **ఋతస్య** సత్యరూపస్య రథస్య **ధురి** ధురాయామ్ **యుజ్క్తే** యోజయిష్యతి. **ఏషామ్** గతిశీలానామ్. ఏషన్తి గచ్ఛన్తీతి ఏషః తేషామ్, ఏషగతౌ ప్రయత్నే చేతి ధాతోః క్విపి రూపమ్. **ఏషామ్** ఏతేషాం పూర్వోక్తానాం ఇన్ద్రియాదిరూపాణాం బలీవర్దానామ్ **ఆసన్** ఆస్యే. 'పద్దన్నోమాస్... అ. ౬।౧।౬౩' ఇతి ఆస్యశబ్దస్య ఆసన్నాదేశః. 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి సప్తమ్యా లుక్. **యః** యో జనః **భృత్యామ్** భృతిమ్. భృఞ్ భరణే ధాతోః 'సంజ్ఞాయాం సమజనిషదనిషద... అ. ౩।౩।౯౯' ఇతి ఉదాత్తః క్యప్. **ఋణధత్** ఋధ్నోతి, ఏతేషాం పుష్ట్యై యథాయోగ్యమ్ ఉత్కృష్టం గ్రాహ్యవిషయరూపం భోజనం ప్రయచ్ఛతి. ఋధ్నోతేః బృద్ధ్యర్థాద్ వ్యత్యయేన శ్నమ్, లేటి రూపమ్. **సః** అసౌ **జీవాత్** ప్రశస్తజీవనయుక్తో భవిష్యతి. జీవధాతోర్లేటి రూపమ్.

అత్ర సత్యస్య ధురి ఇతి వచనాత్ సత్యే రథారోపో వ్యజ్యతే. సత్యరూపస్య రథస్య ధురి చ సామాన్యా గావః బలీవర్దాః న యోజయితుం శక్యన్తే ఇతి గోరూపేషు ఆరోపవిషయేషు ఆరోప్యమాణాని ఇన్ద్రియాదీని గృహ్యన్తే. ఇన్ద్రియాదిషు గోత్వారోపాదేవ తేషాం ముఖమపి కల్ప్యతే. అతిశయోక్తిరలఙ్కారః.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. **కః** కో జనః **అద్య** సఙ్కటమయే దివసే **శిమీవతః** కర్మశూరాన్, **భామినః** క్షాత్ర తేజోయుక్తాన్, **దుర్ హృణాయూన్** దుష్ప్రధృష్యాన్, **అప్సువాహః** యుద్ధయాత్రాయాం నదీసాగరాదీనాం జలే రథవహనశీలాన్, **మయోభూన్** శత్రూన్ విజిత్య రాష్ట్రవాసిభ్యః సుఖప్రదాయకాన్ **గాః** గతిశీలాన్ సైనికాన్ **ఋతస్య** రాష్ట్రయజ్ఞస్య **ధురి** రక్షాధురి **యుంక్తే** నియోజయిష్యతి? జనరాడ్ నృపతిరేవ నియోజయిష్యతీతి భావః. **ఆసన్నేషామ్** ఆసని తూణీరరూపే ఆస్యే ఏషః ఇషవో యేషాం తే ఆసన్నేషాః, తేషామ్ సఞ్చితప్రభూత శస్త్రా స్త్రాణామిత్యర్థః. ఋగ్వేదే 'ఆసన్నిషూన్' ఇతి పాఠాదయమర్థః పదపాఠమననుసరన్నపి కృతః. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతిస్వరత్వమ్. **ఏషామ్** ఏతేషాం సైనికానామ్ **యః** రాజా **భృత్యామ్** వేతనమ్ **ఋణధత్** కాలే కాలే వర్ధయేత్ **సః** అసౌ రాజా **జీవాత్** ప్రజాభిః సహ చిరం జీవేత్ శత్రువిజయేన. ॥౧౦॥

మన్త్రేఽస్మిన్నధ్యాత్మాధిరాష్ట్రరూపోభయవిధార్థయోర్వాచ్యత్వాచ్ఛ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః-సత్యస్య జ్ఞానార్థం ప్రసారార్థం చాత్మమనోబుద్ధిప్రాణేన్ద్రియాణాం యథాయోగ్య- ముపయోగో జనైః కార్యః. కిఞ్చ రాష్ట్రశాసకేన నృపతినా రాష్ట్రరక్షకాః సైనికాః పుష్కలవేతన ప్రదానాదినా సత్కార్యాః. ॥ ౧౦॥

అత్ర తార్క్ష్యనామ్నా పరమేశ్వరాదేః స్మరణాద్, ఇన్ద్రపర్వతయుగలస్య స్తుతిపూర్వకం చేన్ద్రస్య స్తవనాత్, తత్ సఖిత్వయాచనాద్, ఇన్ద్రియరూపాణాం గవాం మహత్త్వవర్ణనాద్, నృపసైనికాద్యర్థానాం చాపి సూచనాద్ ఏతద్ దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే పఞ్చమీ దశతిః.

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధః.

ఇతి తృతీయేఽధ్యాయే ఏకాదశః ఖణ్డః.

౩౪౧. ఇంద్రదేవతగల ముందరి మంత్రములో ఇంద్రుడేల సత్యప్రియుడని సత్యమును గురించిన వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-మొదట అధ్యాత్మ పక్షములో :- (కః) ఎవరు (అద్య) నేడు (శిమీవతః) కర్మిష్ఠులు, ఆలస్యరహితులు, అనగా సోమరితనములేని (భామినః) తేజస్వులు (దుర్హృణాయూన్) పరాజయరహితులు (అప్సువాహః) నదీజలములవంటి బాధలమధ్య నుండియును ప్రవహించికొనిపోవునట్టి (మయోభూన్) సుఖప్రాపకమగు (గాః) జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియములు, ప్రాణము, మనస్సు, బుద్ధిరూపమగు ఎద్దులను (ఋతస్య) సత్యరూప రథముయొక్క (ధురి) ఇరుసునందు (యుఙ్క్తే) అతుకబడెదరు. (ఏషామ్) గతిశీలమగు (ఏషామ్) ఇట్టి పూర్వోక్త ఇంద్రియములు మున్నగువానివంటి ఎద్దుల (ఆసన్) ముఖములలో (యః) ఏ మనుష్యులు (భృత్యామ్) ఆ యా ఉత్కృష్ట గ్రాహ్య విషయములవంటి జీవిక ద్రవ్యములను (ఋణధత్) వృద్ధితో గూడ ప్రదానమొనర్చెదరో (సః) వారు (జీవాత్) ప్రశస్తజీవితము గలిగియుందురు.

ఇచ్చట సత్యమను ఇరుసులో ఈ కథనముచే సత్యమునందు రథమను ఆరోపము ధ్వనితమగుచున్నది. సత్యమను రథములో సామాన్య ఎద్దులుకట్టబడవు. కావున ఆరోపణవిషయము ఎద్దులలో ఆరోపణముకాజాలదు. ఇంద్రియాదులేకాగలవు. ఇంద్రియాదులలో ఎద్దుల ఆరోపణ మగుటచేతనే వాని ముఖముల కల్పనకూడ నొనర్చబడినది. ఇది అతిశయోక్తి అలంకారమైయున్నది.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- (కః) ఏ మనుష్యులు (అద్య) నేడు సంకటసమయములో (శిమీవతః) కర్మశూరులు (భామినః) క్షాత్రతేజముగలవారై (దుర్హృణాయూన్) పరాజితులుగానట్టి

(అప్సువాహః) యుద్ధయాత్రలో నదులు, సముద్రములు మున్నగువాని జలములలో యుద్ధపడవలను కొనిపోవుచుందురో (మయోభూన్) శత్రువులను జయించి రాష్ట్ర ప్రజలకు సుఖములనిచ్చునట్టి (గాః) గతిశీలసైనికులను (ఋతస్య) రాష్ట్రరూప యజ్ఞముయొక్క (ధురి) రక్షణయను ఇరుసులో (యుక్తే) నియుక్తమొనర్చు రాజుయే జోడించగలడను అభిప్రాయమగును. (ఆసన్నేషామ్) ఎవనిపాదిలో బాణములుండునో, అనగా అవసరము గలిగిన శస్త్రాస్త్రములను అధికముగ కూర్చుకొనునో అట్టి (ఏషామ్) సైనికులకు (యః) ఏ రాజు (భృత్యామ్) వేతనములను (ఋణధత్) సమయాసమయములపై వృద్ధిపరచుచుండునో (సః) అట్టి రాజు (జీవాత్) శత్రువిజేతయై ప్రజలతో చిరకాలము జీవించియుండును. ॥ ౧౦ ॥

ఈ మంత్రములో ఆధ్యాత్మ మరియు అధిరాష్ట్ర ఉభయవిధ అర్థ వాచ్యమగుటచేశ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- సత్యజ్ఞానముకొరకు మరియు ప్రచారార్థము ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియముల ఉపయోగమును మనుష్యులు పొందుచుండవలెను. మరియు రాష్ట్ర శాసకుడగు రాజు రాష్ట్ర రక్షకులగు సైనికులకు నిండు వేతనములను చెల్లించుచు సత్కారమొనర్చుచుండవలెను. ॥౧౦॥

ఈ దశతియందు 'తార్క్ష్య' నామముచే పరమేశ్వరుని స్మరించుట, ఇంద్ర పర్వతయుగళమును స్తుతి పూర్వకముగ ఇంద్ర పరమేశ్వరుని స్తవనమొనర్చుట, ఆయన మిత్రత్వమును యాచించుట, ఇంద్రియరూప గోవుల మహత్వపూర్వక వర్ణనమొనర్చుట మరియు రాజు సైనికుల మున్నగు అర్థవిషయము గూడ సూచితమగుచుండుట వల్ల ఈ దశతి విషయములు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధముగలదని ఎరుగవలెను.

నాల్గవ ప్రపాఠకమునందలి మొదటి సగముయొక్క ఐదవదశతి సమాప్తమైనది.

నాల్గవ ప్రపాఠకములోని మొదటి సగము సమాప్తము.

మూడవఅధ్యాయములోని పదునొకండవ ఖణ్డము సమాప్తము.

341. Who can fully describe in words the Destructive Power of God who is Doer of Wonderful and manifold deeds and who being Dispenser of justice is indignant towards the wicked. It is God the Almighty Who inspires His devotees with words of wisdom and acts which lead to happiness and Joy. His life alone is successful who supports those thoughts that bring about happiness to mankind. II 10 II

ప్రథమా దశతిః

3౪౨. ఋషిః - మధుచ్ఛన్దాః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

తత్రాదౌ ఇన్ద్రస్య మహిమానం సర్వే గాయన్తీత్యాహ.

౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
3౪౨. గాయన్తి త్వా గాయత్రిణోఽర్చన్త్యర్కమర్కిణః ।

3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
బ్రహ్మాణస్త్వా శతక్రత ఉద్వంశమివ యేమిరే ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3
ప. వి: - గాయన్తి । త్వా । గాయత్రిణః । అర్చన్తి । అర్కమ్ । అర్కిణః । బ్రహ్మాణః । త్వా ।

౨ 3 ౨ 3
శతక్రతో - శత - క్రతో । ఉత్ । వంశమ్ - ఇవ । యేమిరే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **శతక్రతో** బహుప్రజ్ఞ బహుకర్మన్ ఇన్ద్ర పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! **గాయత్రిణః** గాయత్రం సామ, తద్గానకర్తారః గాయకాః, యద్వా యజ్ఞే ఉద్గాతారో నామ ఋత్విజః **త్వా** త్వామ్ **గాయన్తి** గానవిషయీకుర్వన్తి. **అర్కిణః** వేదమన్త్రార్థాధ్యేతారో జనాః, యద్వా అర్చకాః హోతారః అధ్వర్యవశ్చ ఋత్విజః. అర్కో దేవో భవతి యదేనమర్చన్తి. అర్కో మన్త్రో భవతి యదనేనార్చన్తి. నిరు. ౫।౪. అర్కో దేవో మన్త్రో వా యేషామస్తీతి తే అర్కిణః. **త్వా** త్వామ్ **అర్చన్తి** స్తువన్తి. **బ్రహ్మాణః** బ్రహ్మోపాసకాః బ్రాహ్మణాః, యద్వా బ్రహ్మాణో నామ ఋత్విజః **త్వా** త్వామ్ **వంశమ్ ఇవ** ధ్వజదణ్డమివ, **ఉద్యేమిరే** ఉద్యచ్ఛన్తి, ఉద్గమయన్తి, ధ్వజవంశమున్నయన్తః పతాకినః పతాకాం యథా వియతి దోధూయన్తే తథా తే త్వత్కీర్తిం సర్వత్ర ప్రసారయన్తీత్యర్థః. ఉత్ - పూర్వాద్ యమ ఉపరమే ధాతోః కాలసామాన్యే లిట్ ॥ ౧ ॥

యాస్కాచార్య ఇమం మన్త్రమేవం వ్యాఖ్యాతవాన్ - గాయన్తి త్వా గాయత్రిణః, ప్రార్చన్తి తేఽర్కమర్కిణో, బ్రాహ్మణాస్త్వా శతక్రత ఉద్యేమిరే వంశమివ. వంశో వనశయో భవతి, వననాచ్ఛ్రూయత ఇతి వేతి. నిరు. ౫।౪.

అత్రోపమాలఙ్కారః, గ్రహీతృభేదాదేకస్యానేకధోల్లేఖే ఉల్లేఖాలఙ్కారశ్చ. 'గాయ, గాయ' ఇతి యమకమ్, ద్వితీయే పాదేఽనుప్రాసః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-సాఙ్గోపాఙ్గం వేదానధీత్య యజ్ఞాదిషు మన్త్రోచ్చారణపూర్వకం సామగానసహితం చ పరమేశ్వరం సమభ్యర్చద్భిర్జనైస్తన్మహిమా గగనే ప్రోత్తోలితః పవనాన్దోలితో ధ్వజ ఇవ సర్వత్ర ప్రసారణీయః. ॥ ౧॥

౩౪౨. మొదటి మంత్రములో ఇంద్రుని మహిమ నెల్లరును గానమొనర్చవలెనని చెప్పబడినది.।

పదార్థము :- (శతక్రతో) మహాబుద్ధిశాలివి మరియు అనేక కర్మల నొనర్చువాడవు, పరమైశ్వర్యశాలివినగు ఓ పరమేశ్వరా! (గాయత్రిణః) సామగానమొనర్చునట్టి గాయకులు లేక యజ్ఞముయొక్క ఉద్గాతకు లను పేరుగల ఋత్విజులు (త్వా) నీయొక్క (గాయన్తి) గానమొనర్చెదరు. (అర్కిణః) వేదమంత్రములను అధ్యయనముచేసే జనము లేక, పూజ చేసేవారు మరియు అధ్వర్యునామముకలిగిన ఋత్విజులు(త్వా) నీ యొక్క (అర్చన్తి) స్తుతియొనర్చెదరు (బ్రాహ్మణః) బ్రహ్మోపాసకులగు బ్రాహ్మణులు, లేక యజ్ఞముయొక్క బ్రహ్మనామక ఋత్విజులు (త్వా) నిన్ను (వంశం ఇవ) ధ్వజదండమువలె (ఉద్యేమిరే) పైకి లేపుదురు, అనగా పతాకము గలవారు పతాకధ్వజమును పైకెత్తుచు ఆకాశములో పతాకమును ఎటుల రెపరెపలాడించెదరో, అటులనే బ్రహ్మవిదులు యజ్ఞముయొక్క కీర్తిని సకల దిశలకు వ్యాప్తపరచుచుందురు.।౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారముగలదు. 'గాయ, గాయ' లో యమకము గలదు. ద్వితీయ పాదములో అను ప్రాసము గలదు.।౧॥

భావార్థము :- మనుష్యులు సాంగోపాంగముగా వేదములను చదువుకొని, యజ్ఞము మున్నగువానిలో మంత్రోచ్చారణపూర్వకముగ మరియు సామగాన సహితముగ పరమేశ్వరు నర్చించుచు ఆయన మహిమను ఆకాశములో పైకిలేపబడిన, వాయువునందు ఎగరవేయబడిన ధ్వజమువలె సర్వత్రప్రసరింపజేయవలెను.।౧॥

342. O Lord, possessing infinite knowledge and Power of action, the Sama Veda singers sing Thy praise. The Rigveda chanters worship Thee who art Adorable. Knowers of all the four Vedas extol Thee with the reference that men have for the heads of their family or patriots have for their National Flag which is the symbol of their aspirations. II 1 II

౩౪౩. ఋషిః – జేతా మాధుచ్ఛన్దసః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పునరిన్ద్రస్య మహిమ్నో విషయమాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౪౩. ఇన్ద్రం విశ్వా అవీవృధన్త్సముద్రవ్యచసం గిరః।
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
రథీతమం రథీనాం వాజానాం సత్పతిం పతిమ్ ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర   ౧ ౨ర   ౩   ౧ ౨   ౩   ౨ ౩   ౧౨ర
ప. వి:– ఇన్ద్రమ్ । విశ్వాః । అవీవృధన్ । సముద్రవ్యచసమ్ – సముద్ర–వ్యచసమ్ । గిరః ।
౩ ౧ ౨   ౩ ౧ ౨   ౧ ౨ర   ౧౨ర   ౩   ౧ ౨ర
రథీతమమ్ । రథీనామ్ । వాజానామ్ । సత్పతిమ్ – సత్–పతిమ్ । పతిమ్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపక్షే. **విశ్వాః** సర్వాః **గిరః** వేదవాచః స్తుతివాచో వా **సముద్రవ్యచసమ్** అబ్ధివద్ అన్తరిక్షవద్ వా వ్యచాః వ్యాప్తిర్యస్య తమ్. సముద్ర ఇత్యన్తరిక్షనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧ । ౩. స ఉత్తరస్మాదధరం సముద్రమపో దివ్యా అసృజద్ వర్ష్యా అభి ఋ... ౧౦ । ౯౮ । ౫ ఇతి ప్రామాణ్యాత్ అబ్ధిరాకాశశ్చో భయమపి సముద్రశబ్దేనోచ్యతే. వ్యచస్ ఇతి వ్యచతిర్వ్యాప్తి కర్మణోఽసున్ ప్రత్యయాన్తమ్. రక్ - ప్రత్యయాన్తః సముద్రశబ్దః ప్రత్యయస్వరేణాన్తోదాత్తః, బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **రథీనామ్** రథవతామ్ **రథీతమమ్** రథవత్తమమ్ పృథివీసూర్యచన్ద్రాదీనామ్ అనేకేషాం రంహణవతాం లోకానాం సర్వాతిశాయినమధీశ్వరమ్ ఇత్యర్థః. రథశబ్దాత్ 'ఛన్దసీవనిపౌ చ వక్తవ్యౌ'. అ. ౫ । ౨ । ౧౨౨ వా... ఇతి మతుబర్థే ఈ ప్రత్యయః. **వాజానామ్** సర్వేషాం బలానామ్ **పతిమ్** అధీశ్వరమ్, **సత్పతిమ్** సతాం సజ్జనానాం సద్గుణానాం సదాచారాణాం వా రక్షకమ్ **ఇన్ద్రమ్** పరమైశ్వర్యవన్తం పరమాత్మానమ్ **అవీవృధన్** వర్ధయన్తి, ప్రచారయన్తీత్యర్థః.

అథ ద్వితీయో రాజపక్షే. **విశ్వాః** సర్వాః **గిరః** రాష్ట్రవాసినాం ప్రజాజనానాం వాచః **సముద్రవ్యచసమ్** జలపోతైః సాగరే విమానైశ్చాన్తరిక్షే వ్యచాః వ్యాప్తిర్యస్య తమ్, **రథీనామ్** యానస్వామినాం మధ్యే **రథీతమమ్** అతిశయేన భూజలాన్తరిక్షయానస్వామినమ్, **వాజానామ్** దైహిక మానసాఽఽత్మిక బలానామ్ అన్నానాం, యుద్ధానాం వా **పతిమ్** అధీశ్వరమ్, **సత్పతిమ్** సతాం సత్పురుషాణాం సత్కర్మణాం చ రక్షకమ్ **ఇన్ద్రమ్** శత్రువిదారకం ప్రజానాం సుఖప్రదం రాజానమ్ **అవీవృధన్** వర్ధయన్తు, ఉత్సాహయన్తు. అత్ర లోడర్థే లుఙ్. ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'రథీ - రథీ' ఇత్యత్ర లాటానుప్రాసః. 'పతిమ్ - పతిమ్' ఇత్యత్ర యమకమ్. ॥ ౨॥

భావార్థః- సర్వా వేదవాచః స్తుతివాచశ్చ పరమేశ్వరస్యైవ మహిమానం గాయన్తి. తథైవ రాష్ట్రే ప్రజానాం వాచః ప్రజావత్సలస్య నృపతేర్మహిమానం గాయన్తు. ॥ ౨ ॥

౩౪౩. ఈ మంత్రములో మరల ఇంద్రుని మహిమ విషయమే వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమేశ్వర పక్షములో :-(విశ్వాః) సకల (గిరః) స్తుతివాణులు మరియు వేదవాణులు (సముద్రవ్యచసమ్) సాగరము మరియు అంతరిక్షమువలె వ్యాపకమగునట్టి (రథీనామ్) రథములు గలవారియందు (రథీతమమ్) అందరికన్న అధిక రథములు గలవారు అనగా పృథివి, సూర్యుడు, చంద్రుడు మున్నగు అనేక రథములవంటి గతిశీలమగు లోకముల

సర్వోన్నతస్వామి(వాజినామ్) సకలశక్తుల(పతిమ్) అధీశ్వరుడు (సత్పతిమ్) సజ్జనుల, సద్గుణముల మరియు సదాచారుల రక్షకుడగు(ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవంతుడగు పరమాత్మయొక్క(అవీవృధన్) వర్ధనము అనగా మహిమాగానముల ద్వారా ప్రచారమొనర్చుచున్నవి.

రెండవది రాజు పక్షములో:- (విశ్వాః) సమస్త(గిరః) రాష్ట్రవాసులగు ప్రజల వాణులు (సముద్రవ్యచసమ్) జలతరంగములచే సముద్రములో మరియు విమానములచే అంతరిక్షములో వ్యాప్తమగు (రథీనామ్) యానముల నాయకులలో (రథీతమమ్) భూయానములు, జలయానములు మరియు విమానములు మున్నగువాని మహాస్వామి (వాజానామ్) శారీరిక, మానసిక మరియు ఆత్మిక బలములచే, అన్నములు మరియు యుద్ధముల (పతిమ్) అధీశ్వరుడు (సత్పతిమ్) సజ్జనుల మరియు సత్కార్మల రక్షకుడు (ఇన్ద్రమ్) శత్రువినాశకుడు మరియు సుఖప్రదుడునగు రాజును (అవీవృధన్) వృద్ధిపరచవలెను, ఉత్సాహపరచవలెను.॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. 'రథీ, రథీ' యందు లాటానుప్రాసము మరియు 'పతిమ్, పతిమ్' లో యమకము గలదు.

భావార్థము :- సమస్తవేదమంత్రములు మరియు స్తోతల వాణులు పరమేశ్వరుని మహిమయొక్క గానమునే యొనర్చుచున్నవి. అటులనే రాష్ట్రమునందలి ప్రజల వాణులు ప్రజావత్సలుడగు రాజుయొక్క మహిమను గానము చేయవలెను.॥౨॥

343. All hymns extol the Lord who is diffused on every side like the ocean; Who is the Supreme Charioteer and Master of the souls possessing the chariots in the form of the bodies, Who is Lord of all Strength and protector of all righteous persons. II2II

౩౪౪. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథేన్ద్రః సోమరసం పిబేదిత్యాహ.

౩ ౧ ౨ ౨ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౪౪. ఇమమిన్ద్ర సుతం పిబ జ్యేష్ఠమమర్త్యం మదమ్।

౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
శుక్రస్య త్వాభ్యక్షర న్ధారా ఋతస్య సాదనే ॥ ౩ ॥

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర ౧౨ర 3 ౧ ౨ర
ప. వి:– ఇమమ్ । ఇన్ద్ర । సుతమ్ । పిబ । జ్యేష్ఠమ్ । అమర్త్యమ్ – అ–మర్త్యమ్ । మదమ్ ।
3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర
శుక్రస్య । త్వా । అభి – అక్షరన్ । ధారాః । ఋతస్య । సాదనే ॥ 3 ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** అధ్యాత్మ సమ్పత్ప్రదాతః పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! త్వమ్ **ఇమమ్** ప్రత్యక్షమ్ **జ్యేష్ఠమ్** అతిశయేన ప్రశస్యమ్. ఇష్ఠన్ ప్రత్యయే 'జ్య చ. అ. ౫ । 3 । ౬౧' ఇతి ప్రశస్యస్య జ్యాదేశః. **అమర్త్యమ్** దివ్యమ్, **మదమ్** స్తోతురానన్దప్రదమ్ సుతమ్ అభిషుతమస్మాకం శ్రద్ధారసరూపం సోమమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ. **ఋతస్య** ధ్యానయజ్ఞస్య. ఋతమ్ ఇతి యజ్ఞనామ. నిరు. ౬ । ౨౨. **సాదనే** సదనే, హృదయే ఇత్యర్థః **శుక్రస్య** దీప్తస్య పవిత్రస్య చ శ్రద్ధారసస్య. శుచ దీప్తౌ, శుచిర పూతీభావే. ఋజేన్ద్ర... ఉ. ౨ । ౨౯ ఇతి రన్ ప్రత్యయే నిత్త్వాదాద్యుదాత్తే ప్రాప్తే నిపాతనా దన్తోదాత్తత్వమ్. **ధారాః** ప్రవాహసన్తతయః **త్వా అభి** త్వాం ప్రతి **అక్షరన్** స్రవన్తి.

అథ ద్వితీయో గురుశిష్యపరః. శిష్యం ప్రతి ఆచార్యస్యోక్తిరియమ్. హే **ఇన్ద్ర** జిజ్ఞాసో, విద్యుద్వత్ తీవ్ర బుద్ధే మదీయ శిష్య! త్వమ్ **ఇమమ్** మయా ప్రదీయమానమ్, **జ్యేష్ఠమ్** శ్రేష్ఠమ్, **అమర్త్యమ్** చిరస్థాయినమ్. అమరమితి వాచ్యార్థః, చిరస్థాయినమితి లక్ష్యార్థః, తేన అతిశయరూపోఽర్థో ద్యోత్యతే. **మదమ్** తృప్తిప్రదమ్ **సుతమ్** అధ్యయనాధ్యాపనవిధినా నిష్పాదితమ్ జ్ఞానరసమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ. యం జ్ఞానరసమ్ **శుక్రస్య** పవిత్రస్య **ఋతస్య** అధ్యయనాధ్యాపనయజ్ఞస్య **సాదనే** గృహే, గురుకులే ఇత్యర్థః **ధారాః** మదీయాః వాచః. ధారా ఇతి వాఙ్నామ. నిఘం ...౧ । ౧౧. **త్వా అభి** త్వాం ప్రతి **అక్షరన్** క్షారయన్తి, సిఞ్చన్తి ॥ 3 ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః-సర్వే దుఃఖవిదారకమానన్దసిన్ధుం పరమేశ్వరం ప్రతి శ్రద్ధాం హృది నిధాయ తముపాసీరన్, గురవశ్చ శిష్యాన్ ప్రతి ప్రేమ్ణా ప్రభావిశిక్షాపద్ధత్యా విద్యాం ప్రదద్యుః. ॥ 3 ॥

3౪౪. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుడు సోమరసమును పానమొనర్చవలెనను విషయమున్నది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఆధ్యాత్మిక సంపదల ప్రదాతయగు పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ఇమమ్) ఈ (జ్యేష్ఠమ్) అత్యంత ప్రశంసనీయమగు (అమర్త్యమ్) దివ్యమగు (మదమ్) స్తోతలకు ఆనందమునిచ్చునట్టి (సుతమ్) సిద్ధపరచబడిన మాయొక్క శ్రద్ధారసరూప సోమమును (పిబ) పానమొనర్చుము (ఋతస్య) ధ్యానయజ్ఞముయొక్క (సాదనే) సదనమువంటి హృదయములో (శుక్రస్య) దీప్తి, పవిత్రమగు శ్రద్ధారసముయొక్క (ధారాః) ధారలు (త్వా అభి) మీ యెడ (అక్షరన్) ప్రవహించుచున్నవి.

రెండవది గురుశిష్యుల పక్షములో :- ఇది శిష్యులకు ఆచార్యుల ఉపదేశమైయున్నది. (ఇన్ద్ర) జిజ్ఞాసత్వము మరియు విద్యుత్తువంటి తీవ్రబుద్ధి గల నా శిష్యులారా! మీరు (ఇమమ్) నా ద్వారా ఈయబడుచున్న ఈ (జ్యేష్ఠమ్) శ్రేష్ఠమగు (అమర్త్యమ్) చిరస్థాయి (మదమ్) తృప్తిప్రదము (సుతమ్) అధ్యయన, అధ్యాపన విధిగా బోధించబడిన జ్ఞానరసమును (పిబ) త్రాగి (శుక్రస్య) పవిత్రమైన (ఋతస్య) అధ్యయన, అధ్యాపనరూప యజ్ఞముయొక్క (సాదనే) సదనమునందు, అనగా గురుకులములో (ధారాః) నా వాణులు (త్వా అభి) మీ యెడ (అక్షరన్) సేచన మొనర్చుచున్నవి. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముకలదు. ॥3॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును దుఃఖవిదారకుడు, ఆనందసింధువగు పరమేశ్వరునియెడ శ్రద్ధను హృదయమునందు ధారణమొనర్చి ఆయనను ఉపాసించవలెను. మరియు గురువులు శిష్యులయెడ ప్రేమతో ప్రభావితులగు విధముగ శిక్షాపద్ధతిద్వార విద్యాప్రదానమొనర్చవలెను. ॥3॥

344. Drink, drink this immortalising Drink which is the sweetest Enjoy the bliss of meditating On Him who is the Greatest. Let the waves of purity Flow in the seat of Truth. Waves of wisdom also flow From God Eternal Truth. II3II

345. ఋషిః – అత్రిః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథేన్ద్రో ధనదానాయ ప్రార్థ్యతే.

345. యదిన్ద్ర చిత్ర మ ఇహ నాస్తి త్వాదాతమద్రివః ।
రాధస్తన్నో విదద్వస ఉభయాహస్త్యా భర ॥ 4 ॥

ప. వి:- యత్। ఇన్ద్ర। చిత్ర। మే। ఇహ। న – అస్తి। త్వాదాతమ్ – త్వ – దాతమ్। అద్రివః – అ – ద్రివః। రాధః। తత్। నః। విదద్వసో – విదత్ – వసో। ఉభయాహస్తి। ఆ భర ॥ 4 ॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమాత్మపరః. హే **చిత్ర** అద్భుతగుణకర్మస్వభావ **అద్రివః** వజ్రిన్, వజ్రధర ఇవ దుష్కర్మణాం దణ్డ ప్రదాతః **ఇన్ద్ర** జగదీశ్వర! **యత్** ఆధ్యాత్మికం భౌతికం చ ధనమ్ **త్వాదాతమ్** అస్మత్కర్మపరిపాక వశాద్వా అస్మాకం పౌరుషహీనత్వాద్వా త్వయా ఛిన్నమ్ అవరుద్ధం సత్. దాతమితి

దైప్ లవనే ధాతోర్నిష్ఠాయాం రూపమ్. త్వయా దాతం త్వాదాతమ్. **మే** మమ **ఇహ** అత్ర **నాస్తి** న విద్యతే **తత్ రాధః** తద్ ధనమ్, హే **విదద్వసో** జ్ఞానధన, లబ్ధధన వా పరమేశ్వర! త్వమ్ **ఉభయాహస్తి** ఉభయే హస్తాః ప్రవర్తన్తే యథా తథా. 'ద్విదణ్డాదిభ్యశ్చ. అ. ౫।౪।౧౨౮' ఇతి ఇచ్ ప్రత్యయాన్తోఽయం నిపాతః. చిత్త్వాదన్తోదాత్తత్వమ్. **ఆ భర** మహ్యమ్ ఆహర.

నిరాకారస్యాపి పరమేశ్వరస్య విషయే ఉభయహస్తాభ్యాం దానవర్ణనం దానస్య ప్రచురత్వద్యోత- నార్థమ్ ఆలఙ్కారికం విజ్ఞేయమ్.

అథ ద్వితీయో రాజప్రజాపరః. దుర్భిక్షమహావ్యాధినదీపూరాది విపత్పీడితో జనో రాజానం యాచతే. హే **చిత్ర** అద్భుత దానశౌణ్డ, **అద్రివః** మేఘవాన్ సూర్య ఇవ రాష్ట్రే ధనాదీనాం వృష్టికర్తః, అద్రిరితి మేఘనామ. నిఘం. ౧।౧౦. **ఇన్ద్ర** విపద్ విదారక రాజన్! **త్వాదాతమ్** త్వయా దాతవ్యమ్. ద్రష్టవ్యమ్ అధః ప్రదత్తం నిరుక్త వ్యాఖ్యానమ్. **యత్** యత్ ధనమ్ **మే** మమ **ఇహ** అస్మిన్ సంకటకాలే **నాస్తి** ఇదానీం యావత్ త్వత్సకాశాద్ న ప్రాప్తమస్తి, **తత్ రాధః** తద్ ధనమ్ హే **విదద్వసో** సఞ్చితధన రాజన్! త్వమ్ **ఉభయాహస్తి** ఉభయైరపి హస్తైః **ఆభర** మహ్యం దేహి, దత్త్వా చ విపద్ గ్రస్తస్య మమ సహాయతాం కురు. ॥ ౪ ॥

యాస్కాచార్య ఇమామృచమేవం వ్యాఖ్యాతవాన్ - యదిన్ద్ర చిత్రం చాయనీయం మంహనీయం ధనమస్తి. యన్మ ఇహ నాస్తీతి వా త్రీణి మధ్యమాని పదాని. త్వయా నస్తద్ దాతవ్యమ్. అద్రివన్, అద్రిరాదృణాత్యేతేన, అపి వాఽత్తేః స్యాత్ 'తే సోమాదః' ఇతి హ విజ్ఞాయతే. రాధ ఇతి ధననామ రాధ్నువన్త్యేతేన. తన్నస్త్వం విత్తధన, ఉభాభ్యాం హస్తాభ్యామ్ ఆహర. ఉభౌ సముబ్ధౌ భవతః ఇతి. (నిరు...౪।౪)

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- ఆధ్యాత్మిక భౌతిక ధనవిహీనా జనాః పురుషార్థం కుర్వన్తశ్చేత్ పరమేశ్వరం ధనం యాచన్తే తదా తత్కృపాతస్తేషాముపరి ధనవృష్టిరవశ్యం భవతి. ఏవం నరేశ్వరేణాపి సంకటగ్రస్తానాం ప్రజానాం త్రాణాయ పుష్కలధనదానేన తేషాం సాహాయ్యమవశ్యం విధేయమ్. ॥ ౪ ॥

౩౪౫. ఈ మంత్రములో ఇంద్రునితో ధనదానమును గురించి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (చిత్ర) అద్భుత గుణ కర్మ స్వభావములుగల (అద్రివః) వజ్రధారివలె దుష్టకర్మిష్ఠులను దండించునట్టి (ఇన్ద్ర) ఓ జగదీశ్వరా! (యత్) ఏ ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ధనములు మా కర్మల పరిపాక కారణమున, లేక మా పౌరుషహీనత్వ కారణమున (త్వాదాతమ్) నీ ద్వార నరకబడిన, లేక నిలిపివేయబడినవి (మే) నాకు

(ఇహ) ఇచ్చట (నాస్తి) లభించుటలేదు (తత్ రాధః) అట్టి ధనము (విదద్వసో) తెలిసిన, లేక ప్రాప్తించిన ధనముగల ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ఉభయా హస్తి) రెండు చేతులలో నింపుకొని (ఆ భర) నాకు ప్రదానమొనర్చుము.

ఇచ్చట నిరాకారుడైన పరమేశ్వరునితో రెండు చేతులతో దానముయొక్క వర్ణన దానముయొక్క ప్రాచుర్యతను ద్యోతకమొనర్చుటకొరకు ఆలంకారికమని ఎరుగవలెను.

రెండవది రాజు మరియు ప్రజల పక్షములో :- కరువులు, మహామారులు, నదుల వరదలు మున్నగు విపత్తులతో పీడితులగు ప్రజలు రాజుతో ప్రార్థించుచున్నారు. (చిత్ర) అద్భుత దాతవగు (అద్రివః) మేఘములతో గూడిన సూర్యునివలె రాష్ట్రములో ధనములు మున్నగువానిని వర్షింపజేయునట్టి (ఇన్ద్ర) విపత్తులను తొలగించునట్టి ఓ రాజా! (త్వాదాతమ్) నీ ద్వారా ఈయబడిన (యత్) ఏ ధనము (మే) నాకు (ఇహ) ఈ సంకటకాలములో ఇంతవరకు (నాస్తి) లభించలేదు (తత్ రాధః) ఆ ధనమును (విదద్వసో) సంచయమొనర్చుకొనిన ఓ రాజా! నీవు (ఉభయాహస్తి) రెండుచేతులతో నింపుకొని (ఆ భర) నాకు ఈయుము. ఇచ్చి విపద్గ్రస్తుడనగు నాకు సహాయమొనర్చుము. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ధనములు లేనివారు పురుషార్థమొనర్చుచు ఒకవేళ పరమేశ్వరునితో ధనము యాచించినచో ఆయన కృపవల్ల వారిపై అవశ్యముగ ధనవర్షము కురియగలదు. ఇదే విధముగ రాజుకూడ సంకటగ్రస్తులగు ప్రజల రక్షణకొరకు పుష్కలముగ ధనమునిచ్చి వారికి అవశ్యముగ ఆదుకొనవలెను. ॥౪॥

345. O Adorable Wonderful God. Destroyer of ignorance and sin, Possessor of all wealth, fill us to full, with both Thy Hands (so to speak) with all the desirable riches (Knowledge, devotion and Peace etc.) that I do not possess. II4II

౩౪౬. ఋషిః – తిరశ్చీః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పునరపీన్ద్రం ధనాని ప్రార్థయతే.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౪౬. శ్రుధీ హవం తిరశ్చ్యా ఇన్ద్ర యస్త్వా సపర్యతి ।
౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సువీర్యస్య గోమతో రాయస్పూర్ధి మహాఀ అసి ॥ ౫ ॥

3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
ప. వి:- శ్రుధి । హవమ్ । తిరశ్చ్యాః - తిరః - చ్యాః । ఇన్ద్ర । యః । త్వా । సపర్యతి ।
3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3
సువీర్యస్య - సు - వీర్యస్య । గోమతః । రాయః । పూర్ధి । మహాన్ । అసి ॥ ౫ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** భక్తవత్సల పరమాత్మన్! **యః** జనః **త్వా** త్వామ్ **సపర్యతి** ఆరాధ్నోతి, తస్య **తిరశ్చ్యాః** తిరః త్వాం ప్రాప్తః సన్ అఞ్చతి కర్మణ్యో భవతీతి తిరశ్చీః తస్య, అథవా యః సుదీర్ఘం జటిలం మార్గముపేక్ష్య శరవత్ తిరో ఽఞ్చతి స తిరశ్చీః తస్య. యథాహ శ్రుతిః 'నాహమతో నిరయా దుర్గహైతత్ తిరశ్చతా పార్శ్వాన్నిర్గమాణి' ఋ. ౪ । ౧౮ । ౨ ఇతి. తిరః సతః ఇతి ప్రాప్తస్య. నిరు...3 । ౨౦. 'అఞ్చేశ్ఛన్దస్యసర్వనామస్థానమ్. అ. ౬ । ౧ । ౧౭౦' ఇతి విభక్తిరుదాత్తా. **హవమ్** ఆహ్వానమ్ **శ్రుధి** శృణు, పూరయేత్యర్థః. 'శ్రుశృణుపృకృవృభ్యశ్ఛన్దసి. అ. ౬ । ౪ । ౧౦౨' ఇతి హేర్ధిః. 'అన్యేషామపి దృశ్యతే. అ. ౬ । 3 । ౧3౭' ఇతి దీర్ఘః. కించ, తస్మై **సువీర్యస్య** సుపరాక్రమయుక్తస్య. బహువ్రీహౌ 'వీరవీర్యౌ చ. అ. ౬ । ౨ । ౧౨౦' ఇతి వీర్యశబ్దస్యాద్యుదాత్తత్వమ్. **గోమతః** ప్రశస్తధేనుపృథివీవాగాదియుక్తస్య **రాయః** విద్యారోగ్య చక్రవర్తిరాజ్యాదిరూపస్య ఐశ్వర్యస్య. 'ఊడిదమ్పదాద్యప్పుమ్రైద్యుభ్యః. అ. ౬ । ౧ । ౧౭౧' ఇతి రైశబ్దాదుత్తరా విభక్తిరుదాత్తా. **పూర్ధి** పూర్తిం కురు. త్వమ్ **మహాన్** ఉదార హృదయః **అసి** వర్తసే ॥ ౫ ॥

భావార్థః- యః శ్రద్ధావనతః సన్ పరమేశ్వరం పూజయతి, తతః ప్రేరణాం గృహీత్వా పురుషార్థం కరోతి, సుదీర్ఘే మార్గే శక్తిం కాలం చానపవ్యయీకృత్య శరవత్ తిరో లక్ష్యం ప్రతి గచ్ఛతి, తస్య సర్వాః సమ్పదః సద్య ఏవ హస్తగతా భవన్తి. ॥ ౫ ॥

3౪౬. ఈ మంత్రములో మరల ఇంద్రునితో ధనము యాచించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ భక్తవత్సలుడవగు పరమేశ్వరా! (యః) ఏ మనుష్యులు (త్వా) నీయొక్క (సపర్యతి) ఆరాధన యొనర్చెదరో, అట్టి (తిరశ్చ్యాః) నిన్ను తెలిసికొని పురుషార్థమొనర్చువారు, లేక చాలపొడుగైన జటిలమార్గమును వదలివేసి బాణమువలె చీల్చుకొని ముందుకు సాగిపోవువారగు మనుష్యుల (హవమ్) ఆహ్వానమును నీవు (శ్రుధి) వినుము. అనగా పూర్ణమొనర్చుము. తోడ్తో వారికొరకు (గోమతః) ప్రశస్తమగు గోవులు, భూమి, వాణులు మున్నగువానితో గూడిన (రాయః) విద్య, ఆరోగ్యము, చక్రవర్తి రాజ్యము మున్నగు ఐశ్వర్యములను (పూర్ధి) పూర్తియొనర్చుము. నీవు (మహాన్) గొప్ప ఉదారహృదయముగలవాడవై (అసి) ఉన్నావు. ।౫॥

భావార్థము :-శ్రద్ధ మరియు అవనత మనస్కులై పరమేశ్వరుని స్తుతి, ప్రార్థనలు, యజ్ఞము మున్నగు సత్కార్యముల నొనర్చువారు ఆయనచే ప్రేరణను పొంది పురుషార్థముల నొనర్చువారు మరియు దీర్ఘమగు మార్గమున నడుచుటయందు శ్రద్ధ, శక్తి మరియు సమయమును వ్యయపరచక,

లక్ష్యమునుచేరునట్టి బాణమువలె సూటిగా నడచుచు వెళ్లువారు సమస్త సంపదలను శీఘ్రముగా హస్తగతమొనర్చుకొనగలరు. ॥౫॥

346. O Lord, Listen to the call of that perfectly learned devotee who adores Thee. Fill him - the most capable and self controlled devotee with wealth, virility and knowledge. Thou art really Great. II5II

౩౪౭. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథేన్ద్రం సోమపానాయాహ్వయతి.

౧౨౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨
౩౪౭. అసావి సోమ ఇన్ద్ర తే శవిష్ఠ ధృష్ణవా గహి ।
౧ ౨ ౩౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౨౩౧ ౨
ఆ త్వా పృణక్త్విన్ద్రియం రజః సూర్యో న రశ్మిభిః ॥ ౬ ॥

౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– అసావి । సోమః । ఇన్ద్ర । తే । శవిష్ఠ । ధృష్ణో । ఆ । గహి । ఆ । త్వా । పృణక్తు ।
౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౨ ౩౧౨
ఇన్ద్రియమ్ । రజః । సూర్యః । న । రశ్మిభిః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- **ప్రథమో** జీవాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** మదీయ అన్తరాత్మన్! **తే** తుభ్యమ్ **సోమః** జ్ఞానోత్సాహాదిరసః **అసావి** మయా అభిషూయతే. హే **శవిష్ఠ** బలిష్ఠ **ధృష్ణో** కామాదిరిపూణాం ప్రసహనశీల! **ఆ గహి** త్వమ్ రసపానాయ ఆగచ్ఛ, అభిముఖో భవేత్యర్థః. **ఇన్ద్రియమ్** జ్ఞానసాధనం మదీయం మనశ్చక్షురాదికమ్ **రశ్మిభిః** జ్ఞానప్రకాశైః **త్వా** త్వామ్ **ఆ పృణక్తు** ఆ పూరయతు. పృచీ సమ్పర్కార్థే పఠితః, ఆఙ్పూర్వోఽత్ర పూరణే వర్తతే. **సూర్యః** ఆదిత్యః **న** యథా **రశ్మిభిః** స్వదీధితిభిః **రజః** పృథివ్యన్తరిక్షాదికం లోకమ్. లోకా రజాంస్యుచ్యన్తే. నిరు. ౪।౧౯. ఆపృణక్తి ఆపూరయతి.

యద్వా, **సోమః** ఆధ్యాత్మప్రసాదప్రవాహః, నిర్విచారవైశారద్యేఽధ్యాత్మప్రసాదః. యోగ. ౧। ౪౭ ఇతి యోగదర్శనోక్తః. **ఇన్ద్రియమ్** అధ్యాత్మప్రసాదే సముత్పన్నా ఋతమ్భరా ప్రజ్ఞా, 'ఋతమ్భరా తత్ర ప్రజ్ఞా'. యోగ. ౧।౪౮ ఇత్యుక్తేః. సా ప్రజ్ఞా **ఇన్ద్రమ్** ఆత్మానం త్వామ్ **రశ్మిభిః** నిర్బీజసమాధిప్రకాశైః **ఆ పృణక్తు** పూరయతు, ఇత్యర్థోఽధ్యవసేయః.

అథ ద్వితీయః సేనాధ్యక్షాదివీరజనపక్షే. హే **ఇన్ద్ర** వీరనరపుంగవ సేనాధ్యక్ష! **తే** తుభ్యమ్, తవ పానాయేత్యర్థః, అస్మాభిః ప్రజాజనైః **సోమః** సోమాద్యోషధిరసః **అసావి** అభిషుతోఽస్తి, తస్య పానాయ

హే **శవిష్ఠ** బలిష్ఠ, **ధృష్ణో** శత్రుధర్షక వీర! త్వమ్ **ఆగహి** ఆయాహి. **ఇన్ద్రియమ్** మనోరూపమ్ **త్వా** త్వామ్ **రశ్మిభిః** ఉత్సాహకిరణైః **పృణక్తు** పూరయతు, యథా **సూర్యః** స్వకిరణైః భూమణ్డలాదికం పూరయతీతి. శిష్టం పూర్వవత్. ॥ ౬ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః శ్లేషశ్చ. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-సర్వైః స్వాత్మానముద్బోధ్యజ్ఞానకర్మయోగ సిద్ధ్యాదిసఞ్చయః కార్యః. తథైవ రాష్ట్రస్య కర్ణ ధారైః సేనాపత్యాదిభిర్వీరతాం సఞ్చిత్య రాష్ట్రరక్షా విధేయా. ॥ ౬ ॥

౩౪౭. ఈ మంత్రములో సోమపానముకొరకు ఇంద్రుని పిలిచికొనబడినది.

పదార్థము :- మొదట జీవాత్మ పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఓ నా అంతరాత్మా! (తే) నీకొరకు (సోమః) జ్ఞానము, ఉత్సాహము మున్నగువాని రసము (అసావి) నా ద్వారా సిద్ధపరచబడినది (శవిష్ఠ) ఓ శక్తిమంతుడా! (ధృష్ణో) కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువులను పరాజయమొనర్చువాడా! (ఆ గహి) నీవు రసపానముకొరకు రమ్ము, అనగా అభిముఖుడవగుము (ఇన్ద్రియమ్) జ్ఞానమును కోరుకొనదలచిన నా మనస్సు, చక్షువులు మున్నగు ఇంద్రియములు (రశ్మిభిః) జ్ఞాన ప్రకాశములచే (త్వా) నీవు (ఆ పృణక్తు) పూర్తిగా నింపివేయుము (సూర్యః) సూర్యుని (న) వంటి (రశ్మిభిః) నీ కిరణములతో (రజః) పృథివి, అంతరిక్షము మున్నగు లోకములను పరిపూర్ణమొనర్చుము.

రెండవది సైన్యాధ్యక్షుడు మున్నగు వీరుల పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) వీరనరపుంగవుడవగు ఓ సేనాధ్యక్షా! (తే) నీ కొరకు, అనగా నీవు సేవించుటకొరకు ప్రజలమగు మేము (సోమః) సోమము మున్నగు ఓషధుల రసమును (అసావి) పిండినాము. దానిని సేవించుటకు (శవిష్ఠ) శక్తిశాలివి (ధృష్ణో) శత్రువినాశకుడవగు ఓ వీరవరా! నీవు (ఆ గహి) రమ్ము (ఇన్ద్రియమ్) మనస్సువంటి అంతరిక ఇంద్రియములు (త్వా) నిన్ను (రశ్మిభిః) ఉత్సాహకిరణములచే (పృణక్తు) సూర్యుడు తన కిరణములచే భూమండలము మున్నగువానిని నింపివేయునట్లు నింపివేయుము. మిగిలినది పూర్వమువలె అర్థము నొనర్చుకొనవలెను. ॥౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములు గలవు. ॥౬॥

భావార్థము :-తమ ఆత్మలకు ఉద్బోధననిచ్చి జ్ఞాన, కర్మ, యోగసిద్ధి వాని సంచయమొనర్చుకొనుట అందరి కర్తవ్యమైయున్నది. ఇదే విధముగ రాష్ట్ర కర్ణధారియగు సేనాధ్యక్షుడు మున్నగువారు వీరత్వమును సంచయమొనర్చుకొని రాష్ట్ర రక్షణ నొనర్చవలెను. ॥౬॥

347. O Almighty God! The devotee has prepared this devotional juice to propitiate Thee. O Victor over ignorance and sin, accept it. Just as the sun fills the world with his rays, similarly fill our soul, mind and senses with Thy Love, Knowledge and Bliss. II6II

౩౪౮. ఋషిః - కాణ్వోమేధాతిథిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథేన్ద్ర నామ్నా జగదీశ్వరమాహ్వయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౩౪౮. ఏన్ద్ర యాహి హరిభిరుప కణ్వస్య సుష్టుతిమ్।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
దివో అముష్య శాసతో దివం యయ దివావసో ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౩
ప.విః- ఆ- ఇన్ద్ర। యాహి। హరిభిః -ఉప ।కణ్వస్య। సుష్టుతిమ్ - సు -స్తుతిమ్।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
దివః। అముష్య। శాసతః। దివమ్। యయ। దివావసో - దివా - వసో ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** జగదీశ్వర! త్వమ్ **హరిభిః** స్వకీయైః అధ్యాత్మప్రకాశకిరణైః సహ. హరయః సుపర్ణాః హరణా ఆదిత్యరశ్మయః ఇతి నిరుక్తమ్ ౭।౨౪. **కణ్వస్య** మేధావినో మమ. కణ్వ ఇతి మేధావినామ. నిఘం ౩।౧౫. **సుస్తుతిమ్** శోభనాం స్తుతిమ్ **ఉప ఆయాహి** ఉపాగచ్ఛ. అథ స్తోతా స్వాత్మానమాహ. హే **దివావసో** దీప్తిధనేచ్ఛో మదీయ అన్తరాత్మన్! త్వమ్ శాసతః శాసకస్య **అముష్య** చర్మచక్షుర్భిరదృశ్యమానస్య తస్య **దివః** ద్యోతమానస్య పరమాత్మనః **దివమ్** ప్రకాశకం తేజః **యయ** ప్రాప్నుహి. యా ప్రాపణే ధాతో 'యాహి' ఇతి ప్రాప్తే ఛాన్దసం రూపమిదమ్. యద్వా యయ ధాతుః పృథక్ కల్పనీయా. ॥ ౭ ॥

అత్ర 'దివో, దివం, దివా' ఇత్యత్ర వృత్త్యనుప్రాసోఽలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-స్తుతిరస్మాకం హార్దికీ చేత్ తదా పరమేశ్వరస్తాం శృణోత్యేవ. అస్మాభిస్తత్సాన్నిధ్యం ప్రాప్య తత్తేజసా తేజస్విభిర్భావ్యమ్. ॥ ౭ ॥

౩౪౮. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో జగదీశ్వరు నాహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (హరిభిః) నీ అధ్యాత్మ ప్రకాశ కిరణములతో (కణ్వస్య) మేధావినగు నాయొక్క (సుస్తుతిమ్) శుభస్తుతులను (ఉప ఆయాహి) సామీప్యతను ప్రాప్తించుకొనుము. తరువాత స్తోత తన ఆత్మతో ఇట్లు చెప్పుచున్నాడు. (దివావసో) దీప్తిధనమును కోరునట్టి ఓ నా అంతరాత్మా! నీవు (శాసతః) శాసకుని (అముష్య) చర్మచక్షువులచే చూడబడజాలని ఆ (దివః) దీప్తిమంతుడగు పరమాత్మయొక్క (దివమ్) ప్రకాశక తేజమును (యయ) ప్రాప్తించుకొనుము.॥౭॥

ఈ మంత్రములో 'దివో, దివం, దివా' లలో వృత్త్యనుప్రాసాలంకారము గలదు.॥౭॥

భావార్థము :- ఒకవేళ మా స్తుతి హృదయమునుండి వెడలిన దైనచో, దానిని పరమేశ్వరుడు తప్పక వినగలడు. మనముకూడ ఆయన సాన్నిధ్యమునుపొంది ఆయన తేజముతో తేజస్విలము కావలసియున్నది.॥౭॥

348. O God, Possessor of brilliant treasures, appear in our hearts with Thy grief - removing powers and accept the lovely praise of the intelligent devotees. O Dweller in the Light and Bliss, O Ruler of the Radiant Spheres and the Divine Emancipation, bestow on us Divine happiness. II7II

౩౪౯. ఋషిః - తిరశ్చీః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథ జగదీశ్వరస్య స్తుతివిషయమాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౪౯. ఆ త్వా గిరో రథీరివాస్థుః సుతేషు గిర్వణః ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ఉ ౩౧౨
అభి త్వా సమనూషత గావో వత్సం న ధేనవః ॥౮॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩
ప.వి:- ఆ। త్వా। గిరః। రథీః-ఇవ। అస్థుః। సుతేషు। గిర్వణః - గీః -వనః। అభి। త్వా।
౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩౧౨
సమ్। అనూషత। గావః। వత్సమ్। న। ధేనవః॥౮॥

పదార్థః- హే **గిర్వణః** గీర్భిః వననీయ ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **సుతేషు** జ్ఞానకర్మ శ్రద్ధారూపేషు సోమరసేషు అభిషుతేషు సత్సు **గిరః** మదీయాః వాచః **త్వా** త్వామ్ **ఆ అస్థుః** ఆశ్రితవత్యః సన్తి, **రథీః ఇవ** యథా రథవాన్ రథమాశ్రయతే తద్వత్. రథ శబ్దాత్ 'ఛన్దసీవనిపౌ చ వక్తవ్యౌ. అ. ౫।౨।౧౨౨' ఇతి వార్తికేన మతుబర్థే ఈ ప్రత్యయః. తాశ్చ మదీయా గిరః **త్వా అభి** త్వామభిముఖీభూయ **సమనూషత** సమనువిషుః, సమ్యక్ శబ్దాయన్తే, స్తువన్తీత్యర్థః. సంపూర్వాత్ ణూ స్తవనే ధాతోర్లఙర్థే లుఙి 'సంజ్ఞాపూర్వకో విధిరనిత్య' ఇతి గుణాదేశాభావో వ్యత్యయేనాత్మనేపదం చ. **ధేనవః** పయః పాయిన్యః ప్రీతియుక్తా వా. ధేనుః ధయతే ర్వా ధినోతేర్వేతి నిరుక్తమ్. ౧౧।౪౩. **గావః** పయస్విన్యః **వత్సం న** వత్సమభిముఖీభూయ యథా శబ్దాయన్తే, హమ్భారవం కుర్వన్తి తద్వత్. ॥౮॥

అత్ర ద్వయోరుపమయోః సంసృష్టిరనుప్రాసశ్చ.

భావార్థః-రథినో రథమివ స్తోతణాం గిరః పరమాత్మానముపస్థాయ ధేనవో వత్సమివ తమభి- ముఖీభూయ తం ప్రేవణ్ణా స్తువన్తు. ॥౮॥

౩౪౯. ఈ మంత్రములో జగదీశ్వరుని స్తుతి విషయము గలదు.

పదార్థము :-(గిర్వణః) వాణులద్వారా సేవించదగిన ఓ ఇంద్ర పరమేశ్వరా! (సుతేషు) జ్ఞాన, కర్మ, శ్రద్ధల వంటి సోమరసముల అభిషుతుడవైనపుడు (గిరః) నా వాణులు (త్వా) నీ వద్దకి (అ అస్థుః) చేరి స్థిరపడినవి (రథీః ఇవ) రథికుడు రథముపై స్థిరపడినటుల అట్టి నా వాణులు (త్వా అభి) నీ యెదుటికి వచ్చి (సమనూషత) చక్కగా స్థిరమగుచున్నవి (ధేనవః గావః) పాలను ద్రాగించునట్టి ప్రీతితోగూడిన గోవులు (వత్సం న) వత్సము దిశకు మళ్ళి అంబాయని పిలిచికొనునట్లు వాణులను సమర్పించుము.।౮॥

ఈ మంత్రములో రెండు ఉపమాలంకారముల చేరిక మరియు అను ప్రాసాలంకారము కలదు.

భావార్థము :- రథికులు రథముల నాశ్రయించినట్లు స్తోతల వాణులు పరమేశ్వరుని ఆశ్రయమును పొంది ఆయనకు అభిముఖులై గోవులు తమ వత్సముల వద్దకుచేరి అంబాయని పిలిచికొనునట్లు ఆచరించవలెను.।౮॥

349. O God, Worthy of all praise, my songs reach Thee directly and swiftly during devotional practice as the charioteer riding on quick moving vehicles reaches his destination quickly. Just as cows, on seeing their dear calves call out in tones full of love, similarly the prayers of devotees worship and praise their loving Lord only, in every way. II8II

౩౫౦. ఋషిః – తిరశ్చీః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పునర్జగదీశ్వరస్య స్తుతివిషయమాహ.

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౫౦. ఏతో న్విన్ద్రం స్తవామ శుద్ధం శుద్ధేన సామ్నా।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
శుద్ధైరుక్థైర్వా వృధ్వాంసం శుద్ధైరాశీర్వాన్మమత్తు ॥౯॥

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.వి:– ఆ। ఇత – ఉ। ను – ఇన్ద్రమ్। స్తవామ। శుద్ధమ్। శుద్ధేన। సామ్నా। శుద్ధైః।
౩ ౨ ౧ ౩ ౧ ౨ ౩ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
ఉక్థైః। వావృధ్వాంసమ్। శుద్ధైః। ఆశీర్వాన్ – ఆ – శీర్వాన్। మమత్తు ॥౯॥

పదార్థః- హే సఖాయః. **ఏత ఉ** ఆగచ్ఛత ఖలు, **ను** క్షిప్రమ్, యూయం వయం చ సంభూయ **శుద్ధమ్ ఇన్ద్రమ్** పవిత్రం జగదీశ్వరమ్ **శుద్ధేన సామ్నా** పవిత్రేణ సామగానేన **స్తవామ** స్తుయామ. ష్టుఞ్ స్తుతౌ ధాతోర్లేటి రూపమ్. **శుద్ధైః** పవిత్రైః **ఉక్థైః** స్తోత్రైః **వావృధ్వాంసమ్** వృద్ధమ్, అస్మాసు ప్రత్యేకం జనమ్. వృధు వృద్ధౌ ధాతోర్లిటః క్వసౌ రూపమ్. **ఆశీర్వాన్** ఆశిషామధిపతిః జగదీశ్వరః.

ఆశీః ఆశాస్తేః. నిరు. ౬।౮. **శుద్ధైః** పవిత్రైరాశీర్వాదైః **మమత్తు** మాదయతు ఆనన్దయతు. మద తృప్తియోగే ధాతోః 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౨।౪।౭౬' ఇతి శపః శ్లౌ రూపమ్. ॥ ౯ ॥

అత్ర పూర్వార్ద్ధే 'శుద్ధం, శుద్ధే' 'శుద్ధైరు, శుద్ధైరా' ఇతి ఛేకానుప్రాసః. ఉత్తరార్ద్ధే 'శుద్ధై, శుద్ధై' ఇతి నిరర్థకయోరా- వృత్తౌ యమకమ్. సమ్పూర్ణే మన్త్రే సంయుక్తాక్షరవైశిష్ట్యమపి ॥౯ ॥

భావార్థః-స్తోతృభిః శుద్ధైః సామభిః ప్రేమ్ణా స్తుతో జగదీశ్వరః శుద్ధైరాశీర్వాదైస్తాన్ వర్ధయత్వా- నన్దయతి చ. ॥ ౯ ॥

అత్ర సాయణాచార్యేణ ఇతిహాసోఽయం ప్రదర్శితః - ''పురా కిలేన్ద్రో వృత్రాదికానసురాన్ హత్వా బ్రహ్మహత్యాదిదోషేణాత్మానమపరిశుద్ధమిత్యమన్యత. తద్ దోషపరిహారాయ ఇన్ద్ర ఋషీనవోచత్, యూయమ్ అపూతం మాం యుష్మదీయేన సామ్నా శుద్ధం కురుతేతి. తతస్తే చ శుద్ధ్యుత్పాదకేన సామ్నా శస్త్రైశ్చ పరిశుద్ధమకార్షుః. పశ్చాత్ పూతాయేన్ద్రాయ యాగాది కర్మణి సోమాదీని హవీంషి చ ప్రాదురితి''. తత్తు హన్త, దేవా అపి, వధ్యమపి చ హత్వా పాప్మనా లిప్యన్త ఇతి మహదసమఞ్జసం కిల.

3౫౦. ఈ మంత్రములో పై మంత్రము వలెనే పరమేశ్వరుని స్తుతి విషయము కలదు.

పదార్థము :- ఓ మిత్రులారా! (ఏత ఉ) రండు (ను) శీఘ్రముగనే మీరు మేము కలిసి (శుద్ధమ్ ఇన్ద్రమ్) పవిత్ర జగదీశ్వరుని (శుద్ధేన సామ్నా) పవిత్రమగు సామగానములతో స్తుతి చేయుదము. (శుద్ధైః) పవిత్ర (ఉక్థైః) స్తోత్రములచే (వావృధ్వాంసమ్) వృద్ధిని కోరునట్టి మననుండి ప్రతివాడును (ఆశీర్వాన్) ఆశీస్సుల అధికారియగు జగదీశ్వరుడు (శుద్ధైః) పవిత్ర ఆశీర్వాదములతో (మమత్తు) ఆశీర్వదించవలెను. ।౯॥

ఈ మంత్రమునందలి పూర్వార్థములో 'శుద్ధం శుద్ధే, శుద్ధైరు, శుద్ధైరా' లలో ఛేకాను ప్రాసము మరియు ఉత్తరార్థములో 'శుద్ధై, శుద్ధై' ఈ నిరర్థకముల ఆవృత్తియందు యమక అలంకారము గలదు. సంపూర్ణ మంత్రములో సంయుక్తాక్షరముల వైశిష్ట్యము గలదు. ।౯॥

భావార్థము :-స్తోతల ద్వార, శుద్ధసామగానముల ద్వార ప్రేమతో స్తుతించబడిన జగదీశ్వరుడు శుద్ధ ఆశీర్వాదములచే వారిని వృద్ధిపరచుచు ఆనందితుల నొనర్చును. ।౯॥

ఈ మంత్రముపై సాయణాచార్యుడు ఇటులనొక ఇతిహాసమును వ్రాసినాడు. ''పూర్వమొకప్పుడు ఇంద్రుడు వృత్రుడు మున్నగు అసురులను వధించి బ్రహ్మహత్యమున్నగు దోషములతో స్వయమును అశుద్ధునిగ నెంచుకొనసాగినాడు. అట్టి దోషపరిహారముకొరకు ఇంద్రుడు ఋషులతో మీరు అపవిత్రుడనగు నన్ను మీ సామములచే శుద్ధిపరచుడని యన్నాడు. అపుడు వారు శోధక సామములచే

మరియు శస్త్రములతో ఆయనను పరిశుద్ధపరచినారు. తరువాత శుద్ధియైన ఆ ఇంద్రునికొరకు యాగములు మున్నగు కర్మలలో సోమము మున్నగు హవిస్సులను కూడ ఇచ్చినారు'' అని వ్రాసినాడు. కాని ఈ ఇతిహాసములో దేవతలు కూడ వధ్యులను చంపి పాపముతో లిప్తులగుదురని ఈ కల్పననొనర్చినాడు. అది పూర్తిగ అసంగతమైయున్నది.

350. Friends, come soon. Let us worship the Great Holy God with pious songs of the Sama Veda, with harmonious devotion and with pure Vedic hymns. May He be quickly pleased and may He shower His blessings on us-His devotees. Our esteemed friend Principal A.C. Bose has translated the mantra in verse as follows:-

To The song lover, our songs have gone,
Like a charioteer, When Sama flows.
They Call Thee Indra, like mother cows.
Lowing together to their calf. II9II

౩౫౧. ఋషిః - శంయుర్బార్హస్పత్యః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథ పరమేశ్వరస్యానన్దకరత్వం వర్ణయతి.

౧ ౩౧ ౨౩౧ ౨౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౫౧. యో రయిం వో రయింతమో యో ద్యుమ్నైర్ద్యుమ్నవత్తమః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సోమః సుతః స ఇన్ద్ర తేఽస్తి స్వధాపతే మదః ॥ ౧౦ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:- యః। రయిమ్ । వః। రయిన్తమః । యః । ద్యుమ్నైః । ద్యుమ్నవత్తమః । సోమః ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
సుతః। సః । ఇన్ద్ర । తే । అస్తి । స్వధాపతే - స్వధా - పతే । మదః ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- రయిన్తమః రయివత్తమః, అతిశయేన ఐశ్వర్యయుక్తః **యః వః** తుభ్యమ్. వస్ ఇతి బహువచనస్య విహితో యుష్మదాదేశ్శ్చాస్యైకవచనేఽపి బహుశో దృశ్యతే. **రయిమ్** ఐశ్వర్యమ్, దదాతీతి శేషః, **ద్యుమ్నవత్తమః** అతిశయేన తేజోయుక్తశ్చ **యః ద్యుమ్నైః** తేజోభిః, త్వామలఙ్కరోతీతి శేషః,

సః అసౌ **సుతః** హృదయే ప్రకటితః **సోమః** చన్ద్రవదాహ్లాదకః సోమౌషధివద్ రసాగారశ్చ పరమేశ్వరః, హే **స్వధాపతే** అన్నపతే! సాంసారిక పదార్థానామ్ ఉపభోక్తః ఇత్యర్థః. స్వధా ఇత్యన్ననామ. నిఘం. ౨। ౭. **హే ఇన్ద్ర** విద్వన్! **తే** తుభ్యమ్ **మదః** ఆనన్దకరః **అస్తి** భవతి ॥౧౦॥

అత్ర 'రయిం - రయిం' ఇతి లాటానుప్రాసః, 'తమో - తమః' 'ద్యుమ్నై - ద్యుమ్న' ఇతి ఛేకానుప్రాసః. యకార - సకార - తకార - మకారాణాం పృథక్ - పృథగ్ అసకృదావృత్తావృత్త్యనుప్రాసశ్చ. ॥౧౦॥

భావార్థః-హృది ప్రత్యక్షీకృతః పరమేశ్వరో యోగినే సకలమాధ్యాత్మికమైశ్వర్యం బ్రహ్మవర్చసమానన్దం చ ప్రయచ్ఛతీత్యసౌ సర్వైర్యత్నేన సాక్షాత్కరణీయః. ॥ ౧౦ ॥

అత్రేన్ద్రస్య మహిమగానవర్ణనాత్, తం ప్రతి శ్రద్ధారసాదీనామర్పణాత్, తత ఐశ్వర్యయాచనాత్, తదాహ్వానాత్, తత్స్తుత్యర్థం ప్రేరణాచ్చైతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి విదాఙ్కుర్వన్తు.

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ద్ధే ప్రథమా దశతిః.

ఇతి తృతీయాఽధ్యాయే ద్వాదశ ఖణ్డః.

సమాప్తశ్చాయం తృతీయోఽధ్యాయః.

3౫౧. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని ఆనందదాయకత్వముయొక్క వర్ణనగలదు.

పదార్థము :-(రయిన్తమః) అత్యంత ఐశ్వర్యవంతుడు (యః) ఆయన (వః) మీ కొరకు (రయిమ్) ఐశ్వర్యముల నిచ్చును. మరియు (ద్యుమ్నవత్తమః) అతితేజోవంతుడు (యః) ఆయన (ద్యుమ్నైః) మిమ్ము తేజములచే అలంకృతులనొనర్చును (సః) ఆయన (సుతః) హృదయములో ప్రకటమైయున్న (సోమః) చంద్రునివంటి ఆహ్లాదకము మరియు సోమ ఓషధులవంటి రసాగారమగు పరమేశ్వరుడు (స్వధాపతే) అన్నముల స్వామి, అనగా అన్నములు మున్నగు ప్రాపంచిక పదార్థముల భోక్తవగు (ఇన్ద్ర) ఓ విద్వాంసా! ఆయన (తే) నీ కొరకు (మదః) ఆనందదాయకుడై (అస్తి) ఉన్నాడు.॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో 'రయిం, రయిం'లో లాటానుప్రాస అలంకారము గలదు. 'తమో, తమః' 'ద్యుమ్నై, ద్యుమ్న' లయందు ఛేకానుప్రాసముగలదు. య్, స్, త్, మ్, లు వేర్వేరుగ అనేకసార్లు వచ్చుటచే వృత్త్యనుప్రాసమున్నది.॥౧౦॥

భావార్థము :- యోగుల హృదయములో ప్రత్యక్షమైన పరమేశ్వరుడు వారికి సమస్త ఐశ్వర్యములను, బ్రహ్మవర్చస్సును మరియు ఆనన్దమును ప్రసాదిస్తాడు. అందుకే మనము కూడ ప్రయత్నముచేసి భగవంతుని సాక్షాత్కారము పొందవలెను.

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని మహిమాగానముయొక్క వర్ణనయుండుట, ఆయన యెడ శ్రద్ధారసము మున్నగువాని సమర్పణమొనర్చుట, ఆయనతో ఐశ్వర్యములను యాచించుట, ఆయన ఆహ్వానముండుట మరియు ఆయన స్తుతికొరకు ప్రేరణయుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధముగలదని ఎరుగవలెను.॥౧౦॥

నాల్గవ ప్రపాఠకమునందలి రెండవ సగముయొక్క మొదటిదశతి సమాప్తమైనది.

మూడవ అధ్యాయమునందలి పన్నెండవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

ఈ మూడవ అధ్యాయముకూడ సమాప్తమైనది.

351. May the Lord who possesses the best of wealth, fame and vitality, give to the devotees prosperity, energy and riches (both material and spiritual). May the nectar of devotion combined with pure knowledge, please the Lord of Bliss and Protector of all beings. II 10 II

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః

నాలుగవ అధ్యాయము

ద్వితీయా దశతిః

౩౫౨. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ జగదీశ్వరమాచార్యం చ ప్రతి జనానాం కర్తవ్యమాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౫౨. ప్రత్యస్మై పిపీషతే విశ్వాని విదుషే భర।

౩ ౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
అరఙ్గమాయ జగ్మయేఽపశ్చాదధ్వనే నరః ॥౧॥

౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప.విః– ప్రతి। అస్మై। పిపీషతే। విశ్వాని। విదుషే। భర। అరఙ్గమాయ– అరమ్–గమా

౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩౨ర ౩ ౧౨ర
య। జగ్మయే । అపశ్చాదధ్వనే - అపశ్చా -దధ్వనే । నరః ॥౧॥

పదార్థః- **ప్రథమః** జగదీశ్వరపరః. హే మనుష్య! త్వమ్ **పిపీషతే** పిపాసతే, తవ సఖ్యం ప్రాప్తుమిచ్ఛతే. పీఙ్ పానే దివాదిః, తతః సని శతరి రూపమ్. **విదుషే** సర్వజ్ఞాయ, **అరఙ్గమాయ** అరంపర్యాప్తం ధనాదికం గమయతి ప్రాపయతి తస్మై, బహుధనాదివర్షకాయేత్యర్థః **జగ్మయే** సహాయతార్థం సదైవ అగ్రగామినే. గత్యర్థాద్ గమ్లృధాతోః 'ఆదృగమహనజనః కికినౌ లిట్ చ. అ. ౩।౨।౧౭౧' ఇతి కిః ప్రత్యయః లిడ్వద్భావశ్చ. **నరః** మనుష్యాన్ నృ శబ్దస్య ద్వితీయాబహువచనే రూపమ్. **అపశ్చాదధ్వనే** న పశ్చా పశ్చాత్ దధ్యతి ప్రేరయతీతి తస్మై, సర్వదా విజయార్థం అగ్రే గన్తుం సముత్సాహయతే ఇత్యర్థః, ఇన్ద్రాయ జగదీశ్వరాయ. దధ్యతి గతికర్మా. నిఘం ...౨।౧౪, తత్ర 'దధ్యతి' ఇత్యపి పాఠాన్తరమ్. పశ్చా ఇతి 'పశ్చ.పశ్చా చ ఛన్దసి. అ. ౫।౩।౩౩' ఇతి పశ్చాదర్థే నిపాత్యతే. **విశ్వాని** సర్వాణి స్వకీయాని సఖ్యాని **ప్రతి భర** సమర్పయ, ఉపాయనీకురు.

అథ ద్వితీయః ఆచార్యపరః. హే రాజన్ ప్రజాజన వా ! త్వమ్ **పిపీషతే** గురుకులస్య సఞ్చాలనాయ ధనాదీనాం పిపాసతే, అరంగమాయ విద్యాదేః పర్యాప్తం పారంగతాయ, **జగ్మయే** క్రియాశీలాయ **అ - పశ్చా - దధ్వనే** కదాపి పశ్చాత్పదం న నిదధానాయ, కిన్తు సదైవ అగ్రేసరాయ **విదుషే** విద్వద్వరాయ ఆచార్యాయ **విశ్వాని** సర్వాణ్యుత్తమాని ధనాదీని, విద్యాప్రదానాయాచారనిర్మాణాయ చ **నరః** నౄంశ్చ, ప్రతిభాశాలినో బాలకాంశ్చేత్యర్థః **ప్రతిభర** సమర్పయ. ॥౧॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౧॥

భావార్థః-సర్వై రాజప్రజాదిభిర్జగదీశ్వరేణ సఖ్యం యోజనీయమ్, విద్వాంసశ్చ ధనధాన్యాదినా సత్కృత్య విద్యోపదేశప్రదానాయ నిశ్చిన్తాః కర్తవ్యాః. ॥౧॥

౩౫౨. ఈ మంత్రములో జగదీశ్వరుడు మరియు ఆచార్యునియెడ మనుష్యుల కర్తవ్యమును గూర్చి వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట జగదీశ్వరుని పక్షములో :- ఓ నరుడా! నీవు (పిపీషతే) నీ మైత్రిని కోరునట్టి (విదుషే) సర్వజ్ఞుడు (అరఙ్గమాయ) సంపూర్ణరూపములో ధనములు మున్నగువానిని ప్రాప్తింపజేయు (జగ్మయే) సహాయముకొరకు నిరంతరము ముందుకు నడుపునట్టి (నరః) మనుష్యులను (అ పశ్చా దధ్వనే) వెనకకు త్రోసివేయనట్టి, నిరంతరము విజయముకొరకు ముందుకు నడుపుటకు ఉత్సాహపరచునట్టి ఇంద్ర జగదీశ్వరునికొరకు (విశ్వాని) తమ మిత్రత్వములనన్నింటిని (ప్రతి భర) సమర్పించుము.

రెండవది ఆచార్యుల పక్షములో :- ఓ రాజా మరియు ప్రజలారా! మీరు (పిపీషతే) గురుకులమును నడుపుటకు దానములు మున్నగు పదార్థముల తృష్ణగల (అరఙ్గమాయ) విద్య

మున్నగువానియందు పారంగతులు (జగ్మయే) క్రియాశీలురు (అ పశ్చా దధ్వనే) ఎప్పుడు త్రోవ తప్పునట్టి, కాని ముందుకు సాగిపోవునట్టి (విదుషే) విద్వాంసుడగు ఆచార్యుని కొరకు (విశ్వాని) సకల ఉత్తమ ధనాదులను మరియు విద్యాప్రదము అలాగే ఆచార నిర్మాణముకొరకు అలాగే (నరః) ప్రతిభావంతులగు బాలబాలికలకు (ప్రతిభర) ఈయవలయును.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- రాజు మరియు ప్రజలెల్లరును జగదీశ్వరునితో మిత్రత్వము గలిగియుండవలెను. విద్వాంసులకు ధనములు, ధాన్యములు మున్నగువాని నిచ్చుచు సత్కృతులనొనర్చుచు వారికి విద్య మరియు ఉపదేశములనొనర్చుట, గురుకులములను నడుపుటయందు నిశ్చింతగా యుండునట్లు చూడవలెను.॥౧॥

352. O man, surrender yourself every day to God, the Receiver of all devotion, the Omniscient and Omnipresent Leader and Guide. II1II

353. ఋషిః – వామదేవః, శాకపూతో వా।

దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పరమాత్మానం జనసమాజం చ ప్రతి మనుష్యస్య కర్తవ్యమాహ.

౧ ౨ 3 ౧ 3 ౧ ౨ 3 ౨
353. ఆ నో వయో వయఃశయం మహాన్తం గహ్వరేష్ఠామ్।
3 ౧ ౨ 3 ౨ ౨ 3 ౨ఉ 3 ౧ ౨
మహాన్తం పూర్విణేష్ఠాముగ్రం వచో అపావధీః ॥ ౨ ॥

౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
ప. వి:–ఆ । నః । వయోవయః । శయమ్ । వయోవయః శయమ్ మహాన్తమ్ ।
3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨
గహ్వరేష్ఠామ్ – గహ్వరే – స్థామ్ । మహాన్తమ్ । పూర్విణేష్ఠామ్ – పూర్విణే – స్థామ్ । ఉగ్రమ్ ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర 3
వచః । అప – అవధీః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే మానవ! త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **వయో వయః శయమ్** వయసి - వయసి, అన్నే - అన్నే, ఆయుషి - ఆయుషి, ప్రాణే - ప్రాణే, వా శేతే ఇతి వయో వయః శయః తమ్. వయస్ ఇత్యన్ననామ. నిఘం. ౨।౭. ప్రాణో వై వయః. ఐ. బ్రా. ౧।౨౮. సోపపదాత్ శీఙ్ ధాతోః ‘అధికరణే శేతేః. అ. 3।

౨।౧౫' ఇత్యచ్ ప్రత్యయః. **మహాన్తమ్** పరిమాణేన విశాలం, సర్వవ్యాపకత్వాత్, **గహ్వరేష్ఠామ్** గహ్వరే హృదయగుహాయాం నిలీనః తిష్ఠతీతి గహ్వరేష్ఠాః తమ్, **మహాన్తమ్** గుణైర్విశాలమ్, **పూర్విణేష్ఠామ్** పూర్వైః పూర్వజైః కృతాని భక్తి స్తోత్ర కావ్యాదీని పూర్వీణాని తేషు వర్ణ్యతయా తిష్ఠతీతి తమ్. 'పూర్వైః కృతమినయౌ చ. అ. ౪।౪।౧౩౩' ఇతి ఇన ప్రత్యయః. ఇన్ద్రం పరమాత్మానమ్ **ఆ** అధ్యాత్మయోగేన అపృణీహి. తథా చోపనిషద్వర్ణః - తం దుర్దర్శం గూఢమనుప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వరేష్ఠం పురాణమ్. అధ్యాత్మయోగాధిగమేన దేవం మత్వా ధీరో హర్షశోకౌ జహాతి. కఠ. ఉప. ౨।౧౨ ఇతి. కిం చ **ఉగ్రం వచః** 'మారయ, కాటయ, ఛిన్ధి, భిన్ధి' ఇత్యాదికం హింసోపద్రవజన్యం, 'హా మహత్ కష్టం, మహతీ శిరోవేదనా, కథం జీవితం ధారయేమ' ఇత్యాదికం వ్యాధిప్రకోపజన్యం, 'క్షుధితాః స్మః, పిపాసితాః స్మః, న కోఽప్యస్మాన్ పృచ్ఛతి, అన్నకణమేకం ముఖే పాతయ, పానీయవిన్దునా రసనామార్ద్రయ' ఇత్యాదికం క్షుత్పిపాసాజన్యమ్, ఏవమాదికమ్ ఉగ్రం వచనమ్ **అపావధీః** అపజహి. ॥ ౨ ॥

అత్ర 'వయో - వయః' ఇత్యత్ర ఛేకః, 'మహాన్తం' ఇత్యస్యావృత్తౌ చ లాటానుప్రాసః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-మనుష్యైర్మహామహిమశాలినం జగదీశ్వరముపాస్య సర్వత్ర ప్రచార్యజనజీవనాత్ సర్వప్రకారం హాహాకారం సమాప్య సమాజే రాష్ట్రే జగతి చ శాన్తిరానేయా. ॥ ౨ ॥

3౫3. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు జనసమాజముయెడ మనుష్యుల కర్తవ్య విషయము.

పదార్థము :- ఓ మానవా! నీవు (నః) మా యందరి (వయోవయః శయమ్) అన్నాన్నముల, ఆయువు ఆయువుల, ప్రాణ ప్రాణములయందు విద్యమానమైయున్న (మహాన్తమ్) సర్వవ్యాపకమైయున్నందున పరిమాణమునందు గొప్పవాడవు (గహ్వరేష్ఠామ్) హృదయగహ్వరములో ప్రచ్ఛన్నరూపములో స్థిరమై (మహాన్తమ్) గుణములలో మహాగొప్ప (పూర్విణేష్ఠామ్) పూర్వజులచే రచింపబడిన భక్తిస్తోత్రములు, భక్తికావ్యములు మున్నగువానియందు వర్ణించబడిన ఇంద్ర పరమేశ్వరుని (ఆ) అధ్యాత్మయోగము ద్వారా ప్రాప్తిజేసుకొనుము మరియు (ఉగ్రం వచః) కొట్టుము, నరకుము, ఛేదించుము, చీల్చివేయుము మున్నగు హింస, ఉపద్రవములచే ఉత్పన్నమగునట్టి మహాకష్టములు మరియు శిరమునందలి పెద్ద బాధలతో జీవితమెట్లు భరించగలుగుదు మను రోగముల ప్రకోపముచే ఉత్పన్నమగు ఆకలిదప్పులు బాధించుచున్నవి. ఎవ్వరును మమ్ము అడుగువారుకూడ లేరు. ఒక్క అన్నము మెతుకైనను నోటిలో వేయువారు, ఒక్క నీటిచుక్కయైనను నాలుకపైవేసి తడియొనర్చువారు లేరు. ఆకలి దాహములచే ఉత్పన్నమగునట్టి ఉగ్రవచనములను (అపావధీః) తొలగించివేయుము. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో 'వయో వయః' లో ఛేకానుప్రాసము మరియు 'మహాన్తమ్' యొక్క ఆవృత్తియందు లాటానుప్రాసము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- మానవులు మహా మహిమాన్వితుడగు జగదీశ్వరు నుపాసించుచు ఆయనను సర్వత్ర ప్రచారమొనర్చుచు, జనజీవనములనుండి అన్ని విధములుగ హాహాకారములను సమాప్తమొనర్చి సమాజము, రాష్ట్రము మరియు జగమునందు శాంతిని నింపుచుండవలెను. ॥౨॥

353. We worship the Great God, Who is Eternal and is stationed in the cave of the heart, who is guiding the world according to cosmic laws from the beginning. O man, do away with bitter words. O Lord, banish bitterness from the universe. II2II

౩౫౪. ఋషిః – ప్రియమేధః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మా రాజా చ సమ్బోధ్యతే.

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౫౪. ఆ త్వా రథం యథోతయే సుమ్నాయ వర్తయామసి ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
తువి కూర్మిమృతీషహమిన్ద్రం శవిష్ఠ సత్పతిమ్ ॥ ౩ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ప. వి:- ఆ । త్వా । రథమ్ । యథా । ఊతయే । సుమ్నాయ । వర్తయామసి ।
౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
తువికూర్మిమ్ – తువి–కూర్మిమ్ । ఋతీషహమ్ – ఋతి–సహమ్ । ఇన్ద్రమ్ । శవిష్ఠ ।
౧ ౨ర ౩
సత్పతిమ్ – సత్ – పతిమ్ ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే **శవిష్ఠ** బలిష్ఠ! **ఊతయే** దుఃఖవిఘ్నాదిభ్యో రక్షణాయ **సువమ్నాయ** ఐహికపారలౌకిక సుఖాయ చ వయమ్ **తువికూర్మిమ్** బహూనాం కర్మణాం కర్తారమ్. తువీతి బహునామ నిఘం...౩ । ౧. కూర్మిః కరోతేర్బాహులకాదౌణాదికో మిః ప్రత్యయః. **ఋతీషహమ్** ఋతీః శత్రుసేనాః సహతే అభిభవతీతి తమ్, **సత్పతిమ్** సదాచారిణాం పాలకమ్ **త్వా** త్వామ్ **ఇన్ద్రమ్** పరమైశ్వర్యవన్తం పరమాత్మానం రాజానం వా **ఆవర్తయామసి** అనుకూలం ప్రవర్తయామః, **యథా** యేన ప్రకారేణ **ఊతయే** శత్రుభ్యో రక్షణాయ **సువమ్నాయ** యాత్రాసుఖాయ చ **తువికూర్మిమ్** బహూనాం ధనానాం వ్యాపారాదిద్వారా ఉపార్జనే సాధనభూతమ్, **ఋతీషహమ్** వాయువృష్ట్యాద్యాఘాతసహమ్ **సత్పతిమ్** సతామ్ ఉపవిష్టానాం యాత్రిణాం పాలనసాధనీభూతమ్ **రథమ్** భూయాన - జలయాన - విమానాదికమ్, జనాః ఆవర్తయన్తి ప్రవృత్తం కుర్వన్తి. ॥౩॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౩ ॥

భావార్థః-యథా వాతాతపవర్షాదిభ్యస్త్రాణాయ యాత్రాసుఖాయ చ రథః ప్రాప్తవ్యో భవతి, తథైవ రోగాదిజన్యేభ్యో దుఃఖేభ్యస్త్రాణాయ శిక్షా చికిత్సాన్యాయ వర్ణాశ్రమధర్మ ప్రతిష్ఠాశాన్తిస్థాప- నాదిభిర్యోగక్షేమసుఖప్రదానాయ చ రాజా, త్రివిధతాపేభ్యస్త్రాణాయ మోక్షసుఖప్రదానాయ చ పరమాత్మా ప్రాప్తవ్యః. ॥ 3 ॥

3ॐ. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజును సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-(శవిష్ఠ) ఓ శక్తిశాలీ! (ఊతయే) ప్రాపంచిక దుఃఖములు, విఘ్నములు మున్నగువానినుండి రక్షణకొరకు (సుమ్నాయ) ఐహిక మరియు పారలౌకిక సుఖములకొరకు మేము (తువికూర్మిమ్) అనేకకర్మలకర్త (ఋతీషహమ్) శత్రుసైన్యములను పరాజయమొనర్చు (సత్పతిమ్) సదాచారులను పాలించునట్టి (త్వా ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యశాలి పరమాత్మ మరియు రాజును (ఆవర్తయామసి) మా వైపు ఆహ్వానించుకొందుము (యథా) ఎటుల (ఊతయే) శత్రువులనుండి రక్షణకొరకు మరియు (సుమ్నాయ) యాత్రాసుఖములకొరకు (తువికూర్మిమ్) వ్యాపారములు మున్నగువాని ద్వార, అత్యధిక ధనముల నుత్పన్నమొనర్చుటయందు సాధనమువంటి (ఋతీషహమ్) వాయువులు, వర్షములు, మున్నగువాని ఆఘాతములను సహించుకొనునట్టి (సత్పతిమ్) కూర్చుండియున్న శ్రేష్ఠయాత్రికుల పాలనకు సాధనములగు(రథమ్) భూయాన, జలయాన, విమానములు మున్నగువానిని లోకులు వినియోగించుకొను చుందురు. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- ఎటుల వాయువు ధూపము, వర్షములు మున్నగు వానినుండి రక్షణకొరకు మరియు యాత్రాసుఖములకొరకు రథముల నాశ్రయించుకొందురో, అటులనే రోగములు మున్నగునవి గలుగునట్టి దుఃఖముల నుండి కాపాడుకొనుటకు మరియు శిక్షణ, చికిత్సలు, న్యాయము, వర్ణాశ్రమ ధర్మములను ప్రతిష్ఠ, శాంతిస్థాపన మున్నగువాని ద్వార యోగక్షేమముల సుఖముల ప్రదానార్థము రాజును మరియు త్రివిధ తాపములనుండి త్రాణముకొరకు మరియు మోక్షసుఖము మున్నగువాని ప్రదానార్థము పరమాత్మను ప్రాప్తించుకొనవలెను. ॥3॥

354. We engage ourselves in Thy worship in our hearts O God of great might, to obtain Thy succor. Increase Thou our happiness progressively, like the motion of a chariot. Thou art Performer of many meritorious acts, the Destroyer of all wicked tendencies and the Protector of holy men. II 3 II

3౫౫. ఋషిః – ప్రగాథః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథేన్ద్రస్య పరమాత్మనో మహిమానమాహ.

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర
3౫౫. స పూర్వ్యో మహోనాం వేనః క్రతుభిరానజే।

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨
యస్య ద్వారా మనుః పితా దేవేషు ధియ ఆనజే ॥ ౪ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప.వి:– సః। పూర్వ్యః। మహోనామ్। వేనః। క్రతుభిః। ఆనజే। యస్య। ద్వారా। మనుః।
౩౨ ౩౧౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
పితా। దేవేషు। ధియః। ఆనజే ॥ ౪ ॥

పదార్థః- మహోనామ్ పూజనీయానామపి. మహ పూజాయామ్ ఇతి ధాతోః అసున్ ప్రత్యయే మహసామితి ప్రాప్తే ఛాన్దసో నుడాగమః. **పూర్వ్యః** పూర్వః, పూజ్యతాయాం శ్రేష్ఠః. 'పాదార్ఘాభ్యాం చ. అ. ౫।౪।౨౫' ఇత్యత్ర చకారేణానుక్తసముచ్చయం మత్వా పూర్వాదిభ్యః శబ్దేభ్యశ్ఛన్దసి స్వార్థే యత్ ప్రత్యయం విహితవాన్ కాశికాకారః. **వేనః** మేధావీ కాన్తో వా. వేన ఇతిమేధావినామ. నిఘం. ౩।౧౫. వేనతిః కాన్తికర్మా. నిఘం...౨।. **సః** అసౌ ఇన్ద్రః పరమైశ్వర్యవాన్ జగదీశ్వరః **క్రతుభిః** స్వకీయైః కర్మభిః దృశ్యమానైః సృష్టిసఞ్చాలనాదిభిః **ఆనజే** వ్యజ్యతే. **యస్య ద్వారా** యస్య జగదీశ్వరస్య ద్వారేణ **మనుః** మనసా మననశీలః **పితా** దేహస్య పాలకః జీవాత్మా **దేవేషు** దేహవర్తిషు ప్రకాశకేషు మనోబుద్ధి ప్రాణేన్ద్రియాదిషు **ధియః** తత్తత్క్రియాః. ధీః ఇతి కర్మనామ. నిఘం. ౨।౧. ఆనజే ప్రాపయతి. అంజూ వ్యక్తిమ్రక్షణకాన్తిగతిషు. ద్వితీయ పాదాన్తే ' ఆనజే' ఇత్యత్ర వ్యక్త్యర్థాత్ కర్మణి లిట్. చతుర్థపాదాన్తే చ గత్యర్థాత్ ణిజర్థగర్భాత్ కర్తరి లిట్, యత్ర యద్వృత్తయోగాద్ 'యద్వృత్తాన్నిత్యమ్. అ. ౮।౧।౬౬' ఇతి నిఘాతాభావః. ॥ ౪ ॥

అత్ర నకారానుప్రాసః 'నజే' ఇత్యస్యావృత్తౌ చ యమకమ్. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- జగతి పరిదృశ్యమానాః సూర్యచన్ద్రోదయఋతుచక్రప్రవర్తనాదిక్రియాః కఞ్చిత్ కర్తారం వినాఽనుపపద్యమానాః పరమాత్మానమనుమాపయన్తి. దేహస్వామీ జీవాత్మాపి పరమాత్మన ఏవ సాహాయ్యేన దేహస్థేషు మనోబుద్ధిప్రాణేన్ద్రియాదిషు సంకల్పాధ్యవసాయప్రాణనదర్శన స్పర్శనాదిక్రియాః ప్రవర్తయతి. ॥ ౪॥

3౫౫. ఈ మంత్రములో ఇంద్ర పరమాత్మ వర్ణనకలదు.

పదార్థము :- (మహోనామ్) పూజనీయులందును (పూర్వ్యః) పూజ్యులందు శ్రేష్ఠులు (వేనః) మేధావులు మరియు కమనీయుడగు (సః) ఆ పరమైశ్వర్యవంతుడగు ఇంద్ర పరమేశ్వరుడు (క్రతుభిః) సృష్టి సంచాలనము మున్నగు కర్మల ద్వార (ఆనజే) వ్యక్తమగుచుండునని అంచనా వేయబడుచున్నది. (యస్య ద్వారా) ఏ జగదీశ్వరునిద్వార (మనుః) మననశీలుడగు (పితా) శరీరమును పాలనమొనర్చు జీవాత్మ (దేవేషు) శరీరవర్తులగు మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియములు మున్నగువానియందు (ధియః) ఆ యా క్రియలను (ఆనజే) ప్రాప్తింపజేయుచుండును. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో 'న' కారానుప్రాసము గలదు. 'నజే' యొక్క ఆవృత్తియందు యమకము గలదు.

భావార్థము :- ప్రపంచములో కాన్పించుచుండు సూర్యచంద్రోదయములు, ఋతుచక్రప్రవర్తన మున్నగు క్రియలు ఎవరో యొక కర్తలేకుండ కాజాలవు. కావున పరమాత్మయే యని అంచనా వేయబడుచున్నది. శరీరముల స్వామియగు జీవాత్మకూడ పరమాత్మ సహాయముచేతనే దేహమునందు స్థితమైయున్న మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియములు మున్నగువానియందు సంకల్ప వికల్పములు, నిశ్చయము, దర్శనము, స్పర్శనము మున్నగు క్రియలను నడుపుచుండును. ॥౪॥

355. (1) The Omniscient Father, the First amongst our ancestors is attained through yajnas or noble deeds. It is by His Favour and Grace that a wise father like Acharya (preceptor) endows with wisdom his truthful scholars.

(2) That learned man, amongst respectable persons deserves honour first, who urges upon all to work and acquire knowledge, through whom, God the Wise Father impels the intellects of the learned. II 4 II

౩౫౬. ఋషిః – శ్యావాశ్వ ఆత్రేయః। దేవతా – మరుతః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

మరుతో దేవతాః. ఇన్ద్ర సహచారిణాం మరుతాం దేహకార్యం వర్ణ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
౩౫౬. యదీ వహన్త్యాశవో భ్రాజమానా రథేష్వా।

౧ ౨ ౩ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
పిబన్తో మదిరం మధు తత్ర శ్రవాం సి కృణ్వతే ॥ ౫ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.వి:- యది। వహన్తి। ఆశవః। భ్రాజమానాః। రథేషు। ఆ। పిబన్తః। మదిరమ్।

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
మధు। తత్ర। శ్రవాంసి। కృణ్వతే ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **యది** యస్మిన్ కాలే. యది ఇతి నిపాతో 'యదా' వాచకో౽పి దృశ్యతే. సంహితాయాం నిపాత త్వాద్ దీర్ఘః. **రథేషు** దేహరథేషు **భ్రాజమానాః** తేజసా దీప్యమానాః **ఆశవః** శీఘ్రకారిణః మరుతః మనో బుద్ధి జ్ఞానేన్ద్రియాత్మకాః శీర్షణ్యప్రాణాః, **మదిరమ్** ఆనన్దజనకమ్. మదీ హర్షే ధాతోః 'ఇషినమదిముదిభ్యః కిరచ్. ఉ. ౧ । ౫౧' ఇతి కిరచ్ ప్రత్యయః. **మధు** స్వస్వవిషయాణాం సంకల్పాధ్యవసాయరూపరసగన్ధశబ్దస్పర్శానామ్ మధురం రసమ్ **పిబన్తః** ఆస్వాదయన్తః **ఆ వహన్తి** రథినమ్ జీవాత్మానమ్ ఉద్వహన్తి, జీవనయాత్రాం కారయన్తి, **తత్ర** తస్మిన్ కాలే **శ్రవాంసి** యశాంసి **కృణ్వతే** కుర్వన్తి, జనయన్తి. అయమేవార్థః ఋగ్వేదే గాయత్రేణోక్తః - య ఈం వహన్త ఆశుభిః పిబన్తో మదిరం మధు. అత్ర శ్రవాంసి దధిరే (ఋ. ౫ । ౬౧ । ౧౧) ఇతి. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- **దేహరథే నియుక్తానాం మనోబుద్ధిజ్ఞానేన్ద్రియాణామేవైతత్ కార్యం యల్తాన్యాత్మనో జ్ఞానే సాధనతాం గత్వా తం యశోభాజం కుర్వన్తి. ॥ ౫ ॥**

౩౫౬. ముందరి ఋచ యొక్క దేవత 'మరుతః'. దీనిలో ఇంద్రుని సహచరులు మరుత్తులు శరీరమునందలి కార్యములను గురించి వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (యది) ఏ సమయమున (రథేషు) శరీర మను రథములలో (భ్రాజమానాః) తేజముతో దేదీప్యమానముగ (ఆశవః) శీఘ్రగామియగు మనస్సు, బుద్ధి, జ్ఞానేంద్రియరూప శీర్షణ్యమగు ప్రాణము (మదిరమ్) ఆనందజనక (మధు) తమ తమ విషయముల సంకల్పముల ప్రయత్నముల; రూప, రస, గంధ, శబ్ద, స్పర్శముల మధురరసములను (పిబన్తః) పానమొనర్చుచు (ఆ వహన్తి) రథికుడైన జీవాత్మను జీవనయాత్ర నొనర్పజేయును (తత్ర) ఆ సమయమున (శ్రవాంసి) యశములను (కృణ్వతే) ఉత్పన్నమొనర్చును. ।౫॥

భావార్థము :- శరీరరథములో నియుక్తమైన మనస్సు బుద్ధి మరియు జ్ఞానేంద్రియములది మాత్రమే ఈ కార్యమైయున్నది. అవి జీవాత్మయొక్క జ్ఞానమునకు సాధనములుగనై దానిని యశస్వీగ నొనర్చును. ।౫॥

356. Where the quick moving enlightened respirations yoked to the chariot in the form of body call on God, where they through the Pranayama, drink in the sweet and invigorating, nectar of Divine happiness, there they reveal the Vedic knowledge and perform glorious acts. II 5 II

౩౫౭. ఋషిః - శంయుః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథేన్ద్ర పదవాచ్యః పరమాత్మా రాజా చ కీదృశో౽స్తీత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ర ౩ ౧ ౨
౩౫౭. త్యము వో అప్రహణం గృణీషే శవసస్పతిమ్ ।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇన్ద్రం విశ్వాసాహం నరం శచిష్ఠం విశ్వవేదసమ్ ॥ ౬ ॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి:- త్యమ్ । ఉ । వః । అప్రహణమ్ - అ - ప్రహణమ్ । గృణీషే । శవసః - పతిమ్ ।
౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩౧౨ ౩౨
ఇన్ద్రమ్ । విశ్వాసాహమ్ - విశ్వా - సాహమ్ । నరమ్ । శచిష్ఠమ్ । విశ్వవేదసమ్ - విశ్వ-
౩
వేదసమ్ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే ప్రజాజనాః! అహమ్ **వః** యుష్మభ్యం, అస్మభ్యం చేత్యపి ధ్వన్యతే, యుష్మాకమస్మాకం చ హితాయేత్యర్థః **త్యమ్ ఉ** తం ప్రఖ్యాతమ్, **అప్రహణమ్** న కేనాపి ప్రహన్తుం శక్యమ్, యద్వాఽన్యాయేన కశ్చిత్ న ఘ్నన్తమ్. అత్ర ప్రపూర్వాద్ హన్తేః కర్మణి కర్తరి వా క్విప్, నఞ్ సమాసః. **శవసః పతిమ్** బలస్య సైన్యస్య వా అధీశ్వరమ్, **విశ్వాసాహమ్** యో విశ్వాన్ శత్రూన్ విఘ్నాన్ వా సహతే అభిభవతి తమ్. అత్ర విశ్వపూర్వాత్ 'సహ ధాతోః ఛన్దసి సహః. అ. ౩ । ౧ । ౬౩' ఇతిణ్విః 'అన్యేషామపి దృశ్యతే. అ. ౬ । ౩ । ౧౩౭' ఇతి దీర్ఘశ్చ. **నరమ్** నేతారమ్, **శచిష్ఠమ్** అతిశయేన కర్మనిష్ఠమ్. అతిశయేన శచీమాన్ ఇతి శచిష్ఠః. అతిశాయనే ఇష్ఠని 'విన్మతోర్లుక్. అ. ౫ । ౩ । ౫౫' ఇతి మతోర్లుక్. **విశ్వవేదసమ్** యో బ్రహ్మాణ్డస్య రాష్ట్రస్య వా విశ్వం ఘటనాచక్రం వేత్తి తమ్ **ఇన్ద్రమ్** శూరం పరమాత్మానం రాజానం వా **గృణీషే** గుణకర్మవర్ణనేన స్తౌమి. గౄ శబ్దే ధాతోర్లేట్యుత్తమైకవచనే రూపమ్. 'సిబ్బహులం లేటి. అ. ౩ । ౧ । ౩౪' ఇతి సిప్. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-హే ప్రజానాం హితమిచ్ఛన్తి తైరమాత్య పురోహితాదిభిః మన్త్రోక్తగుణ గణాలఙ్కృతో జగదీశ్వరో గుణకర్మ కీర్తనద్వారా తద్ గరిమ్ణో గానద్వారా చ సర్వత్ర ప్రచారణీయస్తాదృశో నరేశ్వరశ్చ గుణవర్ణనేన కర్తవ్యం ప్రతి ప్రోత్సాహనీయః. ॥ ౬ ॥

౩౫౭. ఈ మంత్రములో ఇంద్రపదవాచ్య పరమాత్మ మరియు రాజు ఎట్లుండవలెను విషయము గలదు.

పదార్థము :- ఓ ప్రజలారా! నేను (వః) మీ యొక్క, లేక మన హితముకొరకు (త్యమ్ ఉ) అట్టి (అప్రహణమ్) ఏదానితోనైనను చంపసాధ్యముగానట్టి, లేక అన్యాయముగ ఎవ్వరిని కూడ చంపనట్టి (శవసః పతిమ్) బలము మరియు సైన్యముల అధిపతి (విశ్వాసాహమ్) సకల శత్రువులను మరియు విఘ్నములను పరాస్తమొనర్చునట్టి (నరమ్) నాయకుడు (శచిష్ఠమ్) అత్యంత కర్మనిష్ఠులు (విశ్వవేదసమ్) బ్రహ్మాండము మరియు రాష్ట్రముయొక్క సమస్త సంఘటన చక్రములను ఎరుగునట్టి (ఇన్ద్రమ్) శూరవీరులగు పరమాత్మ, లేక రాజుయొక్క (గృణీషే) గుణ, కర్మల వర్ణనల ద్వారా స్తుతి యొనర్చెదను. ॥౬॥

భావార్థము :- ప్రజల హితమును గోరునట్టి మంత్రి, పురోహితుడు మున్నగువారు మంత్రోక్త గుణములతో అలంకృతులైన జగదీశ్వరుని గుణ కర్మల కీర్తనముల ద్వార ఆయన గొప్పదనముల గానములద్వార సర్వత్ర ప్రచారమొనర్చవలెను. మరియు అటులనే సద్గుణవంతుడగు రాజును, ఆయన గుణములను వర్ణనములద్వార కర్తవ్యములయెడ ప్రోత్సాహమునొనర్చవలెను. ॥౬॥

357. I praise Thee the Indestructible or Immortal, the Lord of strength, the Conqueror of all, the Almighty Leader, Possessor of all knowledge. II 6 II

3౫౮. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – దధిక్రావా అగ్నిః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

దధిక్రావా అగ్నిర్దేవతా. తన్నామ్నా పరమాత్మానం, యజ్ఞాగ్నిం, రాజానం చ స్తౌతి.

3 ౧ 3   3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
3౫౮. దధిక్రావ్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః ।
3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
సురభి నో ముఖా కరత్ప్ర నః ఆయూంషి తారిషత్ ॥ ౭ ॥

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౨
ప. వి:– దధిక్రావ్ణః – దధి–క్రావ్ణః । అకారిషమ్ । జిష్ణోః। అశ్వస్య । వాజినః। సురభి
3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3
సు – రభి । నః। ముఖా – ము – ఖా । కరత్ – ప్ర । నః। ఆయూంషి । తారిషత్ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. అహమ్ **జిష్ణోః** జయశీలస్య విజయప్రదానశీలస్య చ, **అశ్వస్య** సకల శుభగుణవ్యాప్తస్య; **వాజినః** బలవిజ్ఞానవతః **దధిక్రావ్ణః** యో దధీన్ ధారకాన్ పృథివీచన్ద్రసూర్యనక్షత్రాదిలోకాన్ స్వధురి కిఞ్చిత్ పిణ్డం పరితో వా క్రమయతి పరిక్రమయతీతి తస్య. దధాతీతి దధిః, దధాతేః ' ఆదృగమహనజనః కికినౌ లిట్ చ. అ. 3 । ౨ । ౧౭.' ఇతి కిః ప్రత్యయః లిడ్వచ్చ. దధిపూర్వాత్ క్రము పాదవిక్షేపే ధాతోః 'అన్యేభ్యోఽపి దృశ్యతే. అ. 3 । ౨ । ౭౫' ఇతి వనిప్ ప్రత్యయః. యద్వా దధీన్ స్తోత్రధారకాన్ ధర్మధారకాన్ సద్గుణధారకాన్ వా క్రమయతి కర్మయోగినః కరోతీతి తస్య జగదీశ్వరస్య **అకారిషమ్** స్వాగతం కరోమి. అత్ర కరోతేర్లడర్థే లుఙ్. స్వాగతవచనేన సత్కృతః స దధిక్రావా జగదీశ్వరః **నః** అస్మాకం **ముఖా** ముఖాని **సురభి** సురభీణి, కటువచన పరనిన్దాదిరహితమధురసత్యభాషణసౌరభ సమ్పన్నాని. ముఖా, సురభి ఇత్యుభయత్ర 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్'. అ. ౬ । ౧ । ౭౦ ఇతి శిలోపః. **కరత్** కుర్యాత్, **నః** అస్మాకమ్ **ఆయూంషి** వయోవర్షాణి చ **ప్ర తారిషత్** ప్రవర్ధయేత్. ప్ర పూర్వస్తరతిర్వర్ధనార్థః. 'కరత్' ఇతి కరోతేః, 'తారిషత్' ఇతి చ తౄ ప్లవనసంతరణయోః ఇత్యేతస్య లేటి తిపి రూపమ్, ద్వితీయే 'సిబ్బహులం లేటి. అ. 3 । ౧ । ౩౪' ఇతి సిబాగమః, తస్య చ ణిద్వత్త్వాద్ వృద్ధిః. ఉభయత్ర 'ఇతశ్చ లోపః పరస్మైపదేషు. అ. 3 । ౪ । ౯౭' ఇతి తిప ఇకారలోపః.

అథ ద్వితీయో యజ్ఞాగ్నిపరః. అహమ్ **జిష్ణోః** రోగాదిజయశీలస్య, **అశ్వస్య** వ్యాపనస్వభావస్య, **వాజినః** హవ్యాన్నవతః **దధిక్రావ్ణః** దధిః హవ్యాని ధృతవాన్ సన్ తాని భస్మీకృత్య రూపాన్తరం నీత్వా క్రమయతి వాయుమాధ్యమేన దేశాన్తరం ప్రాపయతీతి తస్య ఆహవనీయస్యాగ్నేః **అకారిషమ్** యజ్ఞే ఉపయోగం కరోమి, తస్మిన్ హవ్యాని జుహోమీత్యర్థః. హుతః స యజ్ఞాగ్నిః **నః** అస్మాకమ్ **ముఖా** ముఖమ్, ముఖవర్తినాసికాప్రదేశమ్. అత్ర 'సుపాం సులుక్. అ. ౭ । ౧ । ౩౯' ఇతి ద్వితీయైకవచనస్య

ఆకారాదేశః. **సురభి** సౌరభయుక్తమ్ **కరత్** కుర్యాత్, **నః ఆయూంషి ప్రతారిషత్** అగ్నిహోత్రూణామస్మాకమ్ ఆయుర్వర్షాణి చ ప్రవర్ధయేత్, నియమేనాగ్నౌ హోమం కుర్వన్తో వయం చిరం జీవేమేత్యర్థః.

అగ్నౌ హుతేన సుగన్ధినా హవ్యేన సురభిగన్ధిర్వాయుర్యదా శ్వాసప్రశ్వాసక్రియయా ఫుప్ఫుసాభ్యన్తరం గచ్ఛతి తదా రక్తం సంశోధ్య తత్ర జీవనదాయకం తత్త్వం సమావేశ్య తన్మాలిన్యమపహృత్య బహిర్నిస్సారయతి. తేన స్వాస్థ్యలాభో దీర్ఘమాయుశ్చ జాయతే. తథా చ శ్రుతిః - ఆ వాత వాహి భేషజం వి వాత వాహి యద్రపః. త్వం హి విశ్వభేషజో దేవానాం దూత ఈయసే (ఋ. ౧౦।౧౩౭।౩) ఇతి, 'ముఞ్చామి త్వా హవిషా జీవనాయ కమజ్ఞాత యక్ష్మాదుత రాజయక్ష్మాత్. గ్రాహిర్జగ్రాహ యద్యేతదేనం తస్యా ఇన్ద్రాగ్నీ ప్ర ముముక్తమేనమ్' (ఋ. ౧౦।౧౬౧।౧) ఇతి చ. అత్ర ఇన్ద్రాగ్నీ వాయ్వగ్నీ ఇతి జ్ఞేయమ్.

అథ తృతీయో రాజపరః. అహమ్ **జిష్ణోః** విజయశీలస్య **అశ్వస్య** అశ్వరూపస్య, అశ్వవద్ రాష్ట్రరథం వహతః ఇత్యర్థః, **వాజినః** అన్నాద్యైశ్వర్యవతో, బలవతః, సంగ్రామసమర్థస్య చ. వాజ ఇత్యన్ననామ, బలనామ, సంగ్రామనామ చ. నిఘం. ౨।౭, ౨।౯, ౨।౧౭. వాజీ వేజనవాన్ నిరు. ౨।౨౭. **దధిక్రావ్ణః** యో రాజ్యే దధీని బహుజనద్రవ్యాధిధారకాణి విమానాదియానాని క్రమయతి సఞ్చాలయతి తస్య నృపతేః **అకారిషమ్** రాజ్యనియమానాం పాలనం కరోమి. **సః** అసౌ **నృపతిః** సదాచారమార్గే ప్రవర్త్య **నః** అస్మాకమ్ **ముఖా** ముఖాని **సురభి** యశఃసౌరభాన్వితాని **కరత్** కుర్యాత్, కిఞ్చ **నః** అస్మాకమ్ ప్రజాజనానామ్ **ఆయూంషి** ఆయుర్వర్షాణి **ప్ర తారిషత్** ప్రవర్ధయేత్. ఆయుర్వేదశిక్షణేన, చికిత్సాసుప్రబన్ధేన, కృషివాణిజ్యపశుపాలనోత్కర్షేణ, హింసోపద్రవాదినివారణేన, శత్రుచ్ఛేదేన ఏవం విధసకలోపాయప్రచారణేన రాష్ట్రవాసినోऽకాలమృత్యుగ్రాసాత్ సంరక్షేదిత్యర్థః. ॥౭॥

వేదే 'దధిక్రాః' 'దధిక్రావా' చేత్యుభయమపి ప్రయుక్తమ్. ఉభయోః ప్రత్యయస్యైవ భేదః, ప్రథమం విట్ప్రత్యయాన్తం, ద్వితీయం చ వనిప్ప్రత్యయాన్తమ్. 'దధిక్రాః' ఇతి పదం యాస్కాచార్య ఏవం నిర్వక్తి - 'దధిక్రా ఇత్యేతద్ దధత్ క్రామతీతి వా, దధత్ క్రన్దతీతి వా, దధాకారీ భవతీతి వా. తస్యాశ్వవద్ దేవతావచ్చ నిగమా భవన్తి (నిరు. ౨. ౨౭)' ఇతి. తదేవ నిర్వచనం 'దధిక్రావా' ఇతి పదస్యాపి తన్మతే విజ్ఞేయమ్.

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః, తృతీయ చతుర్థ పాదయోరన్త్యానుప్రాసశ్చ. 'దధిక్రావ్ణః, అశ్వస్య, వాజినః' ఇతి సర్వేషామశ్వవాచిత్వాత్ పునరుక్తత్వప్రతీతేః, యౌగికత్వేన చ తత్పరిహారాత్, పునరుక్తవదాభాసోऽలఙ్కారః. ॥౭॥

భావార్థః-పరమాత్మస్తవనే నాగ్నిహోత్రేణ రాజనియమపాలనేన చాస్మాభిర్యశః సౌరభం దీర్ఘాయుష్యం చ ప్రాప్తవ్యమ్. ॥౭॥

యజుర్వేదభాష్యే మహీధరః కాత్యాయనశ్రౌతసూత్రస్యాశ్వమేధవిధిమనుసరన్ 'మహిషీం' యజమానస్య ప్రథమపరిణీతాం పత్నీమశ్వసమీపసుప్తాముత్థాప్య పురుషా అధ్వర్యుబ్రహ్మోద్గాతృహోతృక్షత్తారో మన్త్రం పఠేయురిత్యాహ. కిఞ్చ 'సురభి నో ముఖా కరత్' ఇతి వ్యాచక్షాణః 'అశ్లీలభాషణేన దుర్గన్ధం ప్రాప్తాని ముఖాని సురభీణి యజ్ఞః కరోత్వితి'

ప్రతిపాదయామాస్త్రే, తత్సర్వం ప్రలపితమాత్రమ్. కః ఖలు సుధీర్యః పూర్వమశ్లీలభాషణం కృత్వా ముఖాని దుర్గన్ధతాం నయేత్, పశ్చాచ్చ శోధనోపాయమన్విష్యేత్. 'ప్రక్షాలనాద్ధి పంకస్య దూరాదస్పర్శనం వరమ్ ' ఇతి న్యాయ ఏవ కిమితి నానుస్రియేత.

౩౫౮. ఈ మంత్రములో 'దధిక్రావా' అగ్ని దేవతయై యున్నాడు. ఈ పేరుతో పరమాత్మ, యజ్ఞాగ్ని మరియు రాజుయొక్క స్తుతియొనర్చబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- నేను (జిష్ణోః) విజయశీలుడు మరియు విజయమును కలిగించునట్టి (అశ్వస్య) సకల శుభగుణములందు వ్యాప్తమైయున్న (వాజినః) బలము మరియు విజ్ఞానములతో గూడిన (దధిక్రాన్ణః) ధరించబడిన పృథివి, సూర్య, చంద్ర, నక్షత్రములు మున్నగు లోక లోకాంతరములను తమ తమ మార్గములపై, లేక ఏదోయొక పిండముయొక్క నలువైపులలో త్రిప్పుచుండు, లేక స్తోత్రధారకుల, ధర్మధారకుల, లేక సద్గుణధారకులను కర్మయోగులనుగ నొనర్చునట్టి జగదీశ్వరుని (అకారిషమ్) స్వాగతమొనర్చుకొందును. స్వాగతవచనముల ద్వార సత్కృతుడైన ఆ జగదీశ్వరుడు (నః) మా యొక్క (ముఖా) ముఖములను (సురభి) సుగంధితము అనగా కటువచనములతో నిండలు మున్నగునవి లేని మధుర సత్యభాషణముల సౌరభముచే సంపన్న (కరత్) మొనర్చవలెను. మరియు (నః) మాయొక్క (ఆయూంషి) ఆయువులను (ప్ర తారిషత్) వృద్ధిపరచును.

రెండవది యజ్ఞాగ్ని పక్షములో :- (జిష్ణోః) రోగములు మున్నగువానిపై విజయమును పొందునట్టి (అశ్వస్య) వ్యాపించుస్వభావముగల (వాజినః) హవ్యాన్నములతో గూడిన (దధిక్రాన్ణః) హవిస్సులను ధారణమొనర్చి, రూపాంతరమొనర్చి దేశాంతరములకు చేర్చునట్టి ఆ హవనీయమగు అగ్నిని (అకారిషమ్) యజ్ఞములో ఉపయోగించుకొందును. అనగా దానియందు హవిస్సులను హోమమొనర్చెదను. ఆహుతి నీయబడిన ఆ యజ్ఞాగ్ని (నః) మాయొక్క (ముఖా) ముఖములను అనగా ముఖములు పైనగల నాసిక ప్రదేశమును (సురభి) సుగంధితము (కరత్) చేయును మరియు (నః ఆయూంషి ప్ర తారిషత్) అగ్నిహోత్రులమగు మా ఆయువులను వృద్ధిచేయగలదు. అనగా నియమముగ అగ్నిహోత్రమొనర్చు మేము చిరంజీవులమగుదుముగాక!

అగ్నియందు హోమమొనర్చబడిన సుగంధిత హవిస్సులచే సుగంధితమైన వాయువు ప్రతి శ్వాసక్రియద్వార పుపుసములోనికి ప్రవేశించును. అపుడది రక్తమును శుద్ధమొనర్చి దానిలో జీవన ప్రదాయక తత్త్వము సమావేశమొనర్చి దాని మాలిన్యమును హరించి బయటికి పంపివేయును. వేదమునందును. ' ఓ వాయువా! నీవు నీతోబాటు ఔషధమును లోపలికి కొనితెమ్ము. లోపలగల మలమును బయటికి తొలగించి వేయుము. సకల రోగములకు నీవు ఔషధమువైయున్నావు. నీవు విద్వాంసులగు వైద్యుల దూతవుగనై విచారించుచుందువు' (ఋగ్వేద. ౧౦-౧౩౭-౩) వేరొక మంత్రములో వైద్యుడిట్లనుచున్నాడు ' ఓ రోగీ! నేను హవిస్సులద్వారా నీకు జీవనమునిచ్చుటకు అజ్ఞాత వ్యాధినుండి మరియు రాజయక్ష్మము నుండి విముక్తమొనర్చెదను. ఒకవేళ నిన్ను కీళ్ళ నొప్పులు

బాధించుచుండినట్లైనను వాని నుండియును వాయువు మరియు అగ్ని నిన్ను విముక్తమొనర్చు నేయునవు. ఋ.౧౦-౧౬౧-౧॥

మూడవది రాజపక్షములో :- (జిష్ణోః) విజయశీలుడనగు నేను (అశ్వస్య) అశ్వమువంటి రాష్ట్రరూపరథమును వహించునట్టి (వాజినః) అన్నములు మున్నగు ఐశ్వర్యములతో గూడిన మరియు శక్తివంతమైన యుద్ధముల నొనర్చుటయందు సమర్థవంతమగు (దధిక్రావ్ణః) అనేకమంది మనుష్యులను మరియు పదార్థములను ధరించునట్టి విమానములు మున్నగు యానములను నడిపించునట్టి (అకారిషమ్) రాజనియమములను పాలించుదును. (సః) అట్టి రాజు సదాచార మార్గమున ప్రవృత్తినిగ నొనర్చి (నః) ప్రజలమగు మాయొక్క (ముఖా) ముఖములను (సురభి) యశస్సుయొక్క సౌరభములతో (కరత్) కూడినవారినిగ మరియు (నః) ప్రజలమగు మాకు (ఆయూంషి) ఆయువు సంవత్సరములను (ప్ర తారిషత్) వృద్ధిపరచుగాక! భావమేమన ఆయుర్వేదముయొక్క శిక్షణ, చికిత్సల చక్కని ఏర్పాట్లు, కృషి, వ్యాపారము, పశుపాలనములు మున్నగువాని యభివృద్ధి, హింసా, ఉపద్రవములు మున్నగువాని నివారణ, శత్రువుల ఉచ్ఛేదనము మున్నగు సమస్త ఉపాయముల ద్వార రాష్ట్రవాసులను అకాలమృత్యువుయొక్క గ్రాసమగుటనుండి కాపాడుచుండునుగాక! ॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. మూడవ, నాల్గవ పాదములలో అంత్యానుప్రాసముకూడకలదు. 'దధిక్రావా, అశ్వ మరియు వాజీ అను నీ యన్నింటికి అశ్వ వాచకముండుటవల్ల పునరుక్తిగ యనిపించును. కాని యౌగికార్థమొనర్చుటవల్ల పునరుక్తియొక్క పరిహారమైపోగలదు. కావున పునరక్తవదాభాసము అలంకారమగును. ॥౭॥

భావార్థము :- పరమాత్మయొక్క స్తుతి, అగ్నిహోత్రము మరియు రాజనియమముల పాలనము ద్వార మనము యశము, గౌరవము మరియు దీర్ఘాయువును ప్రాప్తించుకొనవలెను. ॥౭॥

మహీధరు డీ మంత్రముపై యజుర్వేదభాష్యములో కాత్యాయన శ్రౌతసూత్రముయొక్క అశ్వమేధ విధిని అనుకరణ మొనర్చుచు మొదట పెండ్లియాడిన మహిషిని అశ్వము వద్ద పరుండజేసిన యజమాని భార్యను అచ్చటినుండి లేపి బ్రహ్మ అధ్వర్యులగు హోత, ఉద్గాత, క్షత్తయనుపేర్లుగల ఋత్విజులు ఈ మంత్రమును చదువవలెను. తోడనే సురభి నో ముఖాకరత్ యొక్క వ్యాఖ్యనొనర్చుచు, అశ్లీల భాషణములో దుర్గంధమును పొందిన ముఖములను యజ్ఞము సుగంధిత మొనర్చవలెనని వ్రాసినాడు. ఇవన్నియును అర్థశూన్యములైన అశ్లీల ప్రలాపములు మాత్రమే. ఏ బుద్ధిమంతుడు మొదట అశ్లీల భాషణముల నొనర్చి ముఖమును దుర్గంధమొనర్చుకొని, తరువాత దానిని శుద్ధి చేసికొనుటకు ఉపాయము నాలోచించగలడు? కావలెనని బురదను త్రొక్కి, తరువాత దానిని కడుగుకొనుటకు చేతిని ప్రయోగించకొనకుండుటయే చాలమంచిది అను నీతిననుసరించుట ఉత్తమము.

358. I praise the All - victorious; Omnipresent Supporter and Controller of the universe. May He make our mouth (and other senses) pure and efficiently functioning, preserve our lives and sail us across the ocean of misery. ІІ7ІІ

౩౫౯. ఋషిః – జేతామాధుచ్ఛందసః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమేశ్వరనృపసూర్యాదీనాం మహిమానం వర్ణయతి.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
౩౫౯. పురాం భిన్దుర్యువా కవిరమితౌజా అజాయత ।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ఇన్ద్రో విశ్వస్య కర్మణో ధర్తా వజ్రీ పురుష్టుతః ॥ ౮ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. వి:– పురామ్ । భిన్దుః। యువా । కవిః। అమితౌజాః – అమిత–ఓజాః । అజాయత।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ఇన్ద్రః । విశ్వస్య । కర్మణః । ధర్తా । వజ్రీ । పురుష్టుతః– పురు–స్తుతః॥ ౮ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **పురామ్** మనసి దృఢం బద్ధానామ్ తమః పురీణామ్ **భిన్దుః** భేత్తా. భిదిర విదారణే ధాతోః 'పృభిదివ్యధిగృధిధృషిహృషిభ్యః. ఉ. ౧ । ౨౩' ఇతి కుః, బాహులకాన్నుమాగమః. **యువా** నిత్యతరుణః, అజరామరః, **కవిః** వేదరూపస్య కావ్యస్య కర్తా, క్రాన్తదర్శీ వా, **అమితౌజాః** అపరిమితతేజాః, **వజ్రీ** న్యాయదణ్డధరః, **పురుష్టుతః** బహుస్తుతః **ఇన్ద్రః** బ్రహ్మాణ్డస్య సమ్రాట్ పరమాత్మా **విశ్వస్య కర్మణః** సూర్యచన్ద్రపృథివ్యాదిభ్రమణ - ఋతునిర్మాణ - సరిత్ప్రవాహ - వృష్టి - పాపపుణ్యఫలప్రదానాదికస్య సకలస్యాపి వ్యాపారస్య **ధర్తా** ధారకః, నియామకః **అజాయత** జాతోఽస్తి.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. **పురామ్** శత్రునగరీణామ్ శత్రుదుర్గాణాం వా **భిన్దుః** భేత్తా, **యువా** యౌవనసమ్పన్నః, **కవిః** రాజనీతిశాస్త్రస్య పణ్డితః, క్రాన్తద్రష్టా వా. కవిః ఇతి మేధావినామ. నిఘం...౩ ।౧౫. కవిః క్రాన్తదర్శనో భవతి కవతేర్వా. నిరు. ౧౨ ।౧౩. **అమితౌజాః** అపరిమేయపరాక్రమః, **వజ్రీ** వివిధానాం శస్త్రాస్త్రాణాం సంగ్రహీతా తచ్చాలన కుశలశ్చ, **పురుష్టుతః** బహుభిః ప్రజాజనైః కీర్తితః **ఇన్ద్రః** శూరవీరో రాజా సేనాపతిర్వా **విశ్వస్య కర్మణః** సకలస్య రాజకార్యస్య సైన్య సంఘటనకార్యస్య వా **ధర్తా** ధారకః **అజాయత** జాయతే.

అథ తృతీయః సూర్యపరః. **పురామ్** అన్ధకార - మేఘ - హిమాదిపురీణామ్ **భిన్దుః** భేదకః, **యువా** పదార్థానాం మిశ్రణామిశ్రణకర్తా. యు మిశ్రణామిశ్రణయోరితి ధాతోః 'కనిన్ యు-వృషి-తక్షి - రాజి - ధన్వి - ద్యు - ప్రతిదివః. ఉ. ౧ ।౧౫౬' ఇతి సూత్రేణ కనిన్ ప్రత్యయః. **కవిః** యః కవతే గచ్ఛతి పరిక్రామతి స్వధురి, యద్వా కవయతి గమయతి పరిక్రమయతి స్వం పరితః పృథివీమంగలబుధచన్ద్రాదిగ్రహోపగ్రహాన్ సః. అసౌ వాదిత్యః కవిః. శ. ౬ । ౭ । ౨ । ౪. **అమితౌజాః**

అపరిమితబలః అపరిమితప్రకాశో వా, **వజ్రీ** కిరణరూప వజ్రవాన్, **పురుష్టుతః** బహుభిః ఖగోళజ్యోతిర్విద్భిర్వైజ్ఞానికైర్వర్ణితః **ఇన్ద్రః** సూర్యః. అథ యః స ఇన్ద్రో౭సౌ స ఆదిత్యః. శ. ౮ ।౫ ।3 ।౨. ఇతి ప్రామాణ్యాత్. **విశ్వస్య కర్మణః** సౌరలోకే దృశ్యమానస్య సర్వస్య ప్రాకృతికస్య వ్యాపారస్య **ధర్తా** ధారకః **అజాయత** సఞ్జాతో౭స్తి. ॥౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః -యథా రాష్ట్రస్య సమ్రాట్ సర్వస్య రాజ్యకార్యస్య సేనాపతిర్వా సైన్యసంఘటనకార్యస్య నేతా భవతి, యథా వా సూర్యః సౌరమణ్డలస్య ధర్తా విద్యతే, తథైవ వివిధలోకలోకాన్తరసమష్టిరూపే మహతి బ్రహ్మణ్డే విద్యమానాయాః సమ్పూర్ణవ్యవస్థాయాః కర్తా రాజాధిరాజః పరమేశ్వరో౭స్తీతి సర్వైర్మన్తవ్యమ్. ॥౮॥

అత్రేన్ద్రస్య మహిమవర్ణనాత్, తం ప్రత్యాత్మసమర్పణాదిప్రేరణాద్, ఇన్ద్రనామ్నా నృపతిసేనా పత్యాచార్యాదీనాం చాపి కర్తవ్యవర్ణనాద్ ఏతత్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే ద్వితీయా దశతిః.

ఇతి చతుర్థే౭ధ్యాయే ప్రథమః ఖణ్డః.

3౭౫. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో పరమాత్మ, సూర్యుడు, రాజు మున్నగువారి మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (పురామ్) మనస్సునందు దృఢమైపోయిన తమోగుణ నగరములను (భిన్దుః) ధ్వంసమొనర్చునట్టి (యువా) సదా యువకునిగనుండునట్టి అనగా అజర అమరుడగు (కవిః) వేదకావ్యముల కవి, లేక క్రాంతదర్శి (అమితౌజాః) అమిత తేజోవంతుడు (వజ్రీ) న్యాయదండమును ధరించిన (పురుష్టుతః) మహాస్తవనీయుడగు (ఇన్ద్రః) బ్రహ్మాండ సామ్రాట్టుయగు పరమాత్మ (విశ్వస్య కర్మణః) సూర్యుడు, చంద్రుడు, పృథివి మున్నగువాని భ్రమణము, ఋతునిర్మాణము, నదీప్రవాహము, వర్షములు, పాపపుణ్యముల ఫలములు మున్నగు సకలకర్మల (ధర్తా) నియామకుడుగ (అజాయత) య్యై యున్నాడు.

రెండవది రాష్ట్ర పక్షములో:- (పురామ్) శత్రువుల నగరములు, లేక కోటలను (భిన్దుః) కూల్చివేయునట్టి (యువా) యువకులగు (కవిః) రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞులు, పండితులు మరియు దూరదర్శులగు (అమితౌజాః) అపరిమిత పరాక్రమశాలురు (వజ్రీ) అనేక విధములగు శస్త్రాస్త్రములను సంగ్రహించుకొని వానిని ప్రయోగించుటయందు కుశలుడగు (పురుష్టుతః) అనేకమంది ప్రజలచే

ప్రశంసించబడిన (ఇన్ద్రః) శూరవీరుడగు రాజు మరియు సేనాధ్యక్షుడు (విశ్వస్య కర్మణః) సమస్త రాజకార్యములు మరియు సైనిక సంగఠన కార్యముల (ధర్తా) భారమును వహించునట్టి (అజాయత) వారగుదురు.

మూడవది సూర్యుని పక్షములో :- (పురామ్) అంధకారము, మేఘములు, మంచు మున్నగునవి నగరములను (భిన్దుః) ముక్కచెక్కలుగనొనర్చు (యువా) పదార్థములను కలిపివేయు మరియు వేరుచేయునట్టి (కవిః) తన రేఖపై తిరుగుచుండు లోక పృథివి, మంగళ, బుధ, చంద్రుడు మున్నగు గ్రహ ఉపగ్రహములను తన నలువైపుల త్రిప్పుచుండు (అమితౌజాః) అపరిమిత బలము మరియు ప్రకాశవంతుడు (వజ్రీ) కిరణరూప వజ్రముగల (పురుష్టుతః) అనేకములగు ఖగోళజ్యోతులను ఎరుగునట్టి విద్వాంసులగు వైజ్ఞానికుల ద్వార వర్ణించబడిన (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (విశ్వస్య కర్మణః) సౌరమండలములో కాన్పించుచుండు సకల ప్రాకృతిక కర్మల (ధర్తా) ధారకుడుగ (అజాయత) ఐ యున్నాడు. ।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ।౮॥

భావార్థము :- రాష్ట్రముయొక్క రాజు సమస్త రాజకార్యములను మరియు సేనాపతి సైన్యముల సంగఠన కార్యములకు నాయకులై యుందురో మరియు సూర్యుడు సౌరమండలమునకు ధారణకర్తయైయున్నాడో అటులనే వివిధ లోకలోకాంతరములకు సమిష్టిరూపమున ఈ మహా బ్రహ్మాండములో విద్యమానమైయున్న సంపూర్ణ వ్యవస్థ నేర్పరచునట్టి రాజాధిరాజగు పరమేశ్వరుడు ఈ సర్వమునెరుగువాడైయున్నాడు. ।౮॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని మహిమయుండుట, ఆయనయెడ ఆత్మసమర్పణ మున్నగువాని ప్రేరణ యుండుట మరియు 'ఇంద్ర' నామముతో రాజు, సేనాపతి, సేనానాయకుడు, ఆచార్యుడు మున్నగువారి వర్ణనకూడ యుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతియొక్క విషయములతో సంబంధముండునని గ్రహించవలెను.

నాల్గవ ప్రపాఠకములో రెండవ అర్ధముయొక్క రెండవదశతి సమాప్తమైనది.

నాల్గవ అధ్యాయములో మొదటి ఖండము సమాప్తమైనది.

359. God is the Disintegrator of the bodies (causal, subtle and gross) by making us enjoy the bliss of emancipation for a very long period. He is Ever Young, of incalculable might, Comrade of all, Master Poet, the Creator of the universe, All - Knowing, All - seering, the Sustainer of the working of the whole universe, the Holder of the thunderbolt or punishment for the wicked and the Recipient of the praises of mysiads. II8II

తృతీయా దశతిః

౩౬౦. ఋషిః - ప్రియమేధః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

తత్రాదౌ స్తుతః పరమేశ్వరః కిం కరోతీత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౬౦. ప్రప్ర వస్త్రిష్టుభమిషం వన్దద్వీరాయేన్దవే।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ధియా వో మేధసాతయే పురన్ధ్యా వివాసతి ॥౧॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి:- ప్రప్ర - ప్ర-ప్ర । వః । త్రిష్టుభమ్ - త్రి -స్తుభమ్ । ఇషమ్ । వన్దద్వీరాయ -
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
వన్దత్-వీరాయ । ఇన్దవే । ధియా వః। మేధసాతయే - మేధ-సాతయే । పురన్ధ్యా- పురమ్- ।
౩ ౨ ౩
ధ్యా । ఆ । వివాసతి ॥౧॥

పదార్థః- హే సఖాయః! **వః** యూయమ్ **వన్దద్వీరాయ** వన్దన్తే వీరాః వీరజనాః యం స వన్దద్వీరః తస్మై, వీరజనస్తుతాయేత్యర్థః **ఇన్దవే** దీప్తాయ, స్నేహవర్షకాయ, చన్ద్రవదాహ్లాదకాయ వా ఇన్ద్రాయ పరమాత్మనే. 'ఇన్దుః ఇన్ధేః ఉనత్తేర్వా' నిరు. ౧౦ । ౪౧. **త్రిష్టుభమ్** త్రీణి ఆధ్యాత్మికాదిభౌతికాది దైవికాని సుఖాని స్తోభతే స్తభ్నాతి యా తామ్, యద్వా త్రిభిః జ్ఞానకర్మోపాసనైః స్తోభ్యతే యా తామ్. త్రి పూర్వాత్ స్తభు స్తమ్భే ధాతోః క్విపి రూపమ్. **ఇషమ్** ప్రీతిం శ్రద్ధాం చ ప్ర ప్ర ప్రార్పయత, ప్రార్పయత. ఉపసర్గ శ్రుతేర్యోగ్య క్రియాధ్యాహారః. ప్రీత్యా శ్రద్ధయా చ పూజితః సః **మేధసాతయే** యోగయజ్ఞస్య పూర్ణతాయై. మేధ ఇతి యజ్ఞనామ. నిఘం. ౩ । ౧౭. సాతిరితి సమ్భజనార్థాత్ షణధాతోః క్తిన్నన్తో నిపాతః. **పురన్ధ్యా** పురం పూర్తిం దధాతీతి పురంధిః తయా. పౄ పాలన పూరణయోః ధాతోః క్విపి 'పుర్' ఇతి జాయతే, తదుపపదాద్ దధాతేః కిః ప్రత్యయః. **ధియా** ఋతమ్భరయా ప్రజ్ఞయా **ఆ వివాసతి** పరిచరతి, సంయోజయతీత్యర్థః. వివాసతిః పరిచరణకర్మా. నిఘం...౩ । ౫ ॥౧॥

భావార్థః-వీరా అపి స్వవిజయస్య కారణం పరమాత్మానమేవ మన్యమానా యం ముహుర్ముహుర్వన్దన్తే స సర్వైరేవ ప్రీత్యా శ్రద్ధయా చ కుతో న వన్దనీయః. ॥౧॥

౩౬౦. ఈ మంత్రములో స్తుతింపబడిన పరమేశ్వరు డేమిచేయునను విషయము కలదు.

పదార్థము :- ఓ మిత్రులారా! (నః) మీరు (నష్టద్వీరాయ) వీరులచే వందితుడగు (ఇన్ద్రాయ) తేజస్వీ, స్నేహములను వర్షింపజేయు మరియు చంద్రునివంటి ఆహ్లాదకారియగు ఇంద్ర పరమేశ్వరునకు (త్రిష్టుభమ్) ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక మరియు ఆధిదైవిక యను ఈ మూడు సుఖములను స్థిరమొనర్చునట్టి, లేక జ్ఞాన, కర్మ మరియు ఉపాసన యను ఈ మూడింటితో స్థిరమై యుండునట్టి (ఇషమ్) ఈ మూడు మరియు శ్రద్ధను (ప్రప్ర) అతిశయరూపములో సమర్పించుడు. ప్రీతి మరియు శ్రద్ధచే పూజించదగిన (మేధసాతయే) యోగ యజ్ఞముయొక్క పూర్ణత్వముకొరకు (పురన్ధ్యా) పూర్ణత్వమును ప్రసాదించునట్టి (ధియా) ఋతంభరా ప్రజ్ఞచే (ఆ వివాసతి) సత్కృతము, అనగా సంయుక్తమొనర్చును. ॥౧॥

భావార్థము :- వీరులు కూడ తమ విజయమునకు కారణము పరమాత్మయేయని నమ్ముచు ఏ పరమాత్మకు ఎప్పుడును వందనములను సమర్పించుచుందురో వారికే సర్వజనులు ప్రీతి మరియు శ్రద్ధతో నిరంతరము వందనములను సమర్పితమొనర్చుచుండవలెను. ॥౧॥

360. I offer with all my heart, the thrice sacred song of praise to the all - resplendent Lord, before whom all heroes bend and bow. He inhabits the body with shining intelligence, so that you may acquire bright intellect and purity. II1II

౩౬౧. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథేన్ద్రస్య సహయోగినోర్విషయమాహ.

౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨
౩౬౧. కశ్యపస్య స్వర్విదో యావాహుః సయుజావితి ।
౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨
యయోర్విశ్వమపి వ్రతం యజ్ఞం ధీరా నిచాయ్య ॥ ౨ ॥

౩౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:– కశ్యపస్య । స్వర్విదః– స్వః – విదః । యౌ – ఆహుః । సయుజౌ– స –యుజౌ।
౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర
ఇతి । యయోః । విశ్వమ్ । అపి । వ్రతమ్ । యజ్ఞమ్ । ధీరాః । నిచాయ్య – ని– చాయ్య ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ప్రథమో** బ్రహ్మణ్ణపరః. విద్వాంసః **యౌ** అగ్నీషోమౌ, అగ్నితత్త్వం సోమతత్త్వం చ **స్వర్విదః** యః స్వః ప్రకాశమ్ ఆనన్దం వా వేదయతే లమ్భయతి స స్వర్విత్ తస్య **కశ్యపస్య** పశ్యకస్య సర్వద్రష్టుః **ఇన్ద్రస్య** పరమైశ్వర్యశాలినో జగదీశ్వరస్య. 'కశ్యపః పశ్యకో భవతి, యత్సర్వం పరిపశ్యతి' తై. ఆ. ౧। ౮।౮. అత్ర ఆద్యన్త విపర్యయః. **సయుజౌ** సహయోగినౌ **ఆహుః** కథయన్తి, **యయోః**

యయోశ్చ అగ్నీషోమయోః **విశ్వమ్ అపి** సర్వమపి **వ్రతమ్** కర్మ **యజ్ఞమ్** యజ్ఞత్వేన ఆహుః వర్ణయన్తి, తౌ అగ్నీషోమౌ, అగ్నితత్త్వం సోమతత్త్వం చ **నిచాయ్య** సమ్యగ్ విజ్ఞాయ. చాయృపూజానిశామనయోః, భ్వాదిః. హే జనాః! యూయమ్ **ధీరాః** ధీమన్తః పణ్డితాః భవతేతి శేషః. యత్తదోర్నిత్యసమ్బన్ధాద్ అస్మిన్ మన్త్రే 'యౌ' ఇత్యనేన సహ వాక్యపూర్త్యై 'తౌ' ఇత్యధ్యాహ్రియతే.

ఇన్ద్రదేవతాకత్వాదృచః కశ్యప ఇతి ఇన్ద్రనామ. వేదే తస్యేన్ద్రస్య ప్రధానసహచరౌ అగ్నీషోమౌ, అగ్నినా సోమేన చ సహ బహుత్ర తద్వర్ణనాత్. యథా, ఇన్ద్రాగ్నీ శర్మ యచ్ఛతమ్. (ఋ. ౧।౨౧।౬), ఇన్ద్రాగ్నీ వృత్రహణా జుషేథామ్. (ఋ. ౭।౯౩।౧), ఇత్యగ్నినా సహ. ఇన్ద్రాసోమా యువమస్మాఁ అవిష్టమ్ (ఋ. ౭।౩౦।౬), ఇన్ద్రాసోమా తపతం రక్ష ఉబ్జతమ్ (అథ. ౮।౪।౧) ఇతి చ సోమేన సహ. ఏకస్మిన్ మన్త్రే ఇన్ద్రాగ్నిసోమా త్రయోఽపి సహచరితా ఉపలభ్యన్తే ''యశా ఇన్ద్రో యశా అగ్నిర్యశాః సోమోఽజాయత (అథ. ౬।౫౮।౩)'' ఇతి. నిరుక్తేఽపి ఇన్ద్రస్య సంస్తవికేషు దేవేషు సర్వతః పూర్వమ్ అగ్నీషోమావేవ వర్ణితౌ - ''అథాస్య సంస్తవికా దేవాః, అగ్నిః, సోమః, వరుణః, పూషా, బృహస్పతిః, బ్రహ్మణస్పతిః, పర్వతః, కుత్సః, విష్ణుః, వాయుః'' ఇతి (నిరు. ౭।౧౦).

అగ్నీషోమాత్మకమిదం జగత్. అగ్నీషోమౌ ప్రశ్నోపనిషది రయి - ప్రాణరూపేణ వర్ణితౌ. ''అథ కబన్ధీ కాత్యాయన ఉపేత్య (భగవన్తం పిప్పలాదమ్) పప్రచ్ఛ - భగవన్! కుతో హ వా ఇమాః ప్రజాః ప్రజాయన్త ఇతి. తస్మై స హోవాచ - ప్రజాకామో వై ప్రజాపతిః, స తపోఽతప్యత, స తపస్తప్త్వా స మిథునముత్పాదయతే. రయిం చ ప్రాణం చేత్యేతౌ మే బహుధా ప్రజాః కరిష్యత ఇతి (ప్రశ్న. ౧।౩, ౪). తత్రైవ ప్రాణో రయిశ్చ ఆదిత్య - చన్ద్రాత్మనా, ఉత్తరాయణదక్షిణాయనాత్మనా, శుక్ల - కృష్ణపక్షాత్మనా, అహోరాత్రాత్మనా చాపి వర్ణితౌ (ప్రశ్న. ౧।౫ - ౧౩). శతపథేఽప్యుక్తమ్ - సూర్య ఏవాగ్నేయః, చన్ద్రమాః సౌమ్యః. అహరేవాగ్నేయం రాత్రిః సౌమ్యా, య ఏవాపూర్యతేఽర్ధమాసః స ఆగ్నేయో, యోఽపక్షీయతే స సౌమ్యః (శ. ౧।౬।౩।౨౪) ఇతి. ఏతావేవ అగ్నీషోమౌ ఇన్ద్రస్య సహచరత్వేనాస్మిన్ మన్త్రేఽభిప్రేతావిత్యున్నేయమ్. ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః ఏతయోర్మాధ్యమేన జగదుత్పాదయతి సఞ్చాలయతి చ. కిఞ్చ ఏతయోర్విశ్వమపి కర్మ యజ్ఞరూపమ్ ఇత్యపి మన్త్రే ప్రోక్తమ్. అన్యత్రాపి వేద ఏతయోర్మహిమానం వర్ణయన్నాహ - ''యువమేతాని దివి రోచనాన్యగ్నిశ్చ సోమ సక్రతూ అధత్తమ్. యువం సిన్ధూఁరభిశస్తేరవద్యాదగ్నీషోమావముఞ్చతం గృభీతాన్. అగ్నీషోమా బ్రహ్మణా వావృధానోరుం యజ్ఞాయ చక్రథురు లోకమ్''. ఋ. ౧। ౯౩।౫, ౬. యే తావద్ ఇన్ద్రసహాయుజోః అగ్నీషోమయోర్వేదప్రతిపాదితమే తన్మహత్త్వం విదన్తి త ఏవ పణ్డితా ఇతి మన్తవ్యమ్.

అథ ద్వితీయః శరీరపరః. విద్వాంసః **యౌ** అగ్నీషోమౌ బుద్ధిమనసీ, ప్రాణాపానౌ వా. ప్రాణాపానౌ అగ్నీషోమౌ. ఐ. బ్రా. ౧।౮. **స్వర్విదః** యః స్వః వివేకప్రకాశమ్ ఆనన్దం వా విన్దతే తస్య **కశ్యపశ్య** ద్రష్టుః, జ్ఞానస్య గ్రహీతుః ఇన్ద్రస్య జీవాత్మనః **సయుజౌ** సహయోగినౌ **ఆహుః** కథయన్తి, **యయోః** యయోశ్చ బుద్ధిమనసోః ప్రాణాపానయోర్వా **విశ్వమ్ అపి** సర్వమపి **వ్రతమ్** కర్మ **యజ్ఞమ్**

జ్ఞానయజ్ఞం దేహసఞ్చాలన యజ్ఞం వా ఆహుః కథయన్తి, తే బుద్ధిమనసీ, తౌ ప్రాణాపానౌ వా **నిచాయ్య** సమ్యగ్ బుద్ధ్వా, ప్రయుజ్య సబలీకృత్య చ హే జనాః! యూయమ్ **ధీరాః** ధీః జ్ఞానబోధో యేషామస్తి తే ధీరాః, యద్వా దధతి శరీరం యే తే ధీరాః, తాదృశా భవతేతి శేషః. ధీ శబ్దాన్మతుబర్థే రన్ ప్రత్యయః, యద్వా ధా ధాతోః 'సు - సూ - ధాఞ్ - గృధిభ్యః క్రన్. ఉ. ౨।౨౪' ఇతి క్రన్ ప్రత్యయః. బుద్ధిమనసోః సమ్యగుపయోగం విధాయ జ్ఞానేన్ద్రియాణాం సాహాయ్యేన జ్ఞానం సంచేతుం క్షమాః, ప్రాణాయామేణ చ ప్రాణాపానౌ వశీకృత్య దేహధారణక్షమాః భవతేతి భావః.

అథ తృతీయా రాష్ట్రపరః. రాజనీతిజ్ఞాః విద్వాంసః **యౌ** అగ్నీషోమౌ అమాత్యసేనాధీశౌ. అగ్నిః సేనాధీశః సోమోఽమాత్య ఇతి విజ్ఞేయమ్. **స్వర్విదః** స్వః సుఖం ప్రజాభ్యో వేదయతే లమ్భయతి యః తస్య **కశ్యపశ్య** రాజపురుషాణాం కార్యస్య, ప్రజాయాః సుఖదుఃఖాదికస్య చ ద్రష్టుః ఇన్ద్రస్య రాజ్ఞః **సయుజౌ** సహాయుజౌ సహాయకౌ **ఆహుః** కథయన్తి, **యయోః** యయోశ్చ అమాత్యసేనాధీశయోః **విశ్వమ్ అపి** సర్వమపి **వ్రతమ్** రాజ్యసఞ్చాలనశత్రునివారణాదిరూపం కర్మ **యజ్ఞమ్** రాష్ట్రయజ్ఞపూర్తిరూపమ్ ఆహుః కథయన్తి, తౌ **నిచాయ్య** సమ్యక్ సత్కృత్య, హే ప్రజాజనాః! యూయమ్ **ధీరాః** ధృతరాష్ట్రాః భవత.

అగ్నీషోమయోః రాజ్యాధికారిణోః రాజానమ్ ఇన్ద్రం ప్రతి సహయోగమ్ అథర్వవేదః ఇత్థం వర్ణయతి - ''ఇదం తద్ యుజ ఉత్తరమిన్ద్రం శుమ్భామ్యష్టయే. అస్మై క్షత్రమగ్నీషోమావస్మై ధారయతం రయిమ్. ఇమం రాష్ట్రస్యాభీవర్గే కృణుతం యుజ ఉత్తరమ్. (అథ. ౬।౫౪।౧, ౨) ఇతి.

అథ చతుర్థః ఆదిత్యాహోరాత్రపరః. విద్వాంసః **యౌ** అగ్నీషోమౌ అహోరాత్రౌ. అహోరాత్రే వా అగ్నీషోమౌ. కౌ. బ్రా. ౧౦।3. **స్వర్విదః** ప్రకాశలమ్భకస్య **కశ్యపశ్య** పశ్యకస్య పదార్థానాం దర్శయితుః, యద్వా కశే గతౌ సాధుః కశ్యః గతిమయః పృథివ్యాదిలోకః తం పాతి రక్షతీతి కశ్యపః ఆదిత్యాత్మా ఇన్ద్రః తస్య. కశ గతిశాసనయోః భ్వాదిః. **సయుజౌ** సహాయుజౌ **ఆహుః** కథయన్తి. అహోరాత్రయోః ఆదిత్యాశ్రితత్వాత్. **యయోః** యయోశ్చ అహోరాత్రయోః **విశ్వమ్ అపి** సర్వమ్ ఏవ **వ్రతమ్** కర్మ **యజ్ఞమ్** యజ్ఞాత్మకమ్, పరోపకారాత్మకమ్ **ఆహుః** కథయన్తి ద్రష్టారో జనాః, తౌ అహోరాత్రౌ **నిచాయ్య** సమ్యక్ విజ్ఞాయ, హే జనాః! యూయమ్ **ధీరాః** అహోరాత్రవత్ పరోపకారధీసమ్పన్నాః భవత. ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- పరమేశ్వరస్య సహచరే అగ్నిషోమతత్త్వే, జీవాత్మనః సహచరే బుద్ధిమనసీ ప్రాణాపానౌ వా, నృపస్య సహచరౌ అమాత్యసేనాధీశౌ, ఆదిత్యస్య సహచరౌ అహోరాత్రౌ చ సమ్యగ్ విజ్ఞాయ తాభ్యాం యథాయోగ్యం లాభాః సర్వైః ప్రాప్తవ్యాః. ॥ ౨ ॥

3౬౧. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని సహయోగుల విషయవర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట బ్రహ్మాండపక్షములో :- విద్వాంసులు (యౌ) ఏ అగ్నితత్త్వములు మరియు సోమతత్త్వములను (స్వర్విదః) ప్రకాశము మరియు ఆనందమును ప్రాప్తింపజేయునట్టి (కశ్యపస్య) సర్వద్రష్టయగు 'ఇంద్ర' జగదీశ్వరుని (సయుజౌ ఇతి) సహయోగి (ఆహుః) అని యందురో మరియు (యయోః) ఆయనయొక్క (విశ్వమ్ అపి) సమస్త (వ్రతమ్) కర్మలను (యజ్ఞమ్ ఆహుః) యజ్ఞరూపమని యందురో (తౌ) అట్టి అగ్నితత్వము మరియు సోమతత్త్వములను (నిచాయ్య) తెలిసికొని ఓ మానవులారా! మీరు కూడా (ధీరాః) పండితులగుడు.

ఈ మంత్రదేవత ఇంద్రుడగుటవల్ల 'కశ్యప' అనున దిచ్చట ఇంద్రుని నామమైయున్నది. వేదములో ఆ యింద్రుని ప్రధాన మిత్రులు అగ్ని మరియు సోములైయున్నారు. ఏలన అగ్ని మరియు సోమముతో గూడ అనేక స్థలములలో దాని వర్ణన లభించుచున్నది. ఎట్లనగా, ' ఇన్ద్రాగ్నీ శర్మ యచ్ఛతమ్ ఋగ్వేద.౧-౨౧-౬', ఇన్ద్రాగ్నీ వృత్రహణా జుషేథామ్ ఋగ్వేద ౭-౯3-౧'లలో, అగ్ని ఇన్ద్రుని మిత్రుడైయున్నాడు. మరియు ' ఇన్ద్రసోమాయువమస్మాం అవిష్టమ్ ఋ.౨-30-౬', ఇన్ద్ర సోమా తపతం రక్ష ఉబ్జతమ్ అథర్వ౮-౪-౧,'లో సోముడు ఇన్ద్రుని సహచారియైయున్నాడు. ఒక మంత్రములో ఇంద్రుడు, అగ్ని మరియు సోముడు ముగ్గురును కలిసి యుందురు. 'యజ్ఞా ఇన్ద్రో యజ్ఞా అగ్నిర్యజ్ఞాః, సోమో అజాయత. అథర్వ. ౬-౫౮-3', నిరుక్తమునందును ఇంద్రుని సహచారి దేవతలలో సర్వ ప్రథములగు అగ్ని మరియు సోములే పరిగణింపబడినారు. నిరుక్తము ౭-౧౦. ఈ జగత్తు అగ్ని మరియు సోములచే ఆగ్నేయ తత్త్వము మరియు సౌమ్యతత్త్వములతోనే యైనది. అవియే ప్రశ్నోపనిషత్తులో రయి మరియు ప్రాణ నామములచే వర్ణించబడినవి. అచ్చట 'కబన్ధీకాత్యాయనుడు పిప్పలాది మహర్షి వద్దికి వెళ్ళి ఇట్లు ప్రశ్నించినాడు. 'భగవాన్! ఈ ప్రజలు ఎక్కడినుండి ఉత్పన్నమైనారని' యడిగినాడు. అందుకు వారు 'ప్రజాపతి ప్రజలను ఉత్పన్నపరచుకోరికతో తపమొనర్చినాడు. మరియు అట్లు తపమొనర్చి రయి మరియు ప్రాణము అను జతను ఉత్పన్నమొనర్చినాడు. అనగా వీరిరువురును కలిసి అనేక ప్రజలను ఉత్పన్నమొనర్చగలరని ఆలోచించినాడు. అచ్చటనే ప్రాణము మరియు రయిలకు సూర్యుడు చంద్రుడు, ఉత్తరాయణ దక్షిణాయణములు, శుక్ల కృష్ణ పక్షములు మరియు పగలు రాత్రుల రూపమున వర్ణించబడినది. శతపథబ్రాహ్మణమునందును సూర్యుడు ఆగ్నేయము, చంద్రుడు సౌమ్యులుగానున్నారు. దినము ఆగ్నేయము, రాత్రులు సౌమ్యములై యున్నవి. శుక్లపక్షము ఆగ్నేయము, కృష్ణపక్షము సౌమ్యమైయున్నది. (శతపథము ౧-౬-3-౨౪) ఈ అగ్ని సోములే ఇంద్రుని మిత్రుల రూపములో ఈ మంత్రములో అభిప్రాయమై, అనగా తలచబడినదని తెలియుచున్నది. ఇంద్ర పరమేశ్వరుడు వీరి మాధ్యమముననే జగత్తు నుత్పన్నమొనర్చుచు మరియు వీనిని సంచాలన మొనర్చుచుండును. ఈయన కర్మలన్నియును యజ్ఞరూపమున నుండును. ఈ మంత్రమునందిటుల కూడ చెప్పబడినది. ఇతరత్రకూడ వేదము, అగ్ని మరియు సోమముల మహిమను వర్ణించుచు 'శుభకర్మలనొనర్చునట్టి, ఓ అగ్నీ మరియు సోమములారా! మీరిరువురును ఆకాశమునందు మెరయుచున్నట్టి పిండములను ధారణమొనర్చియున్నారు. మీరుమాత్రమే పర్వతములపై మంచును స్థిరమొనర్చిపెట్టి నిలిచిపోయిన

నదులను ప్రవహింపజేయుచుందురు. ఓ అగ్నీ మరియు సోములారా! మీ రుభయులు బ్రహ్మచే వృద్ధినిపొంది యజ్ఞముకొరకు విశాలలోకమును ఉత్పన్నమొనర్చెదరు. (ఋగ్వేద. ౧-౬౩-౫,౬) ఇంద్రుని సహచరులగు ఈ అగ్ని మరియు సోమముల వేదప్రతిపాదిత మహత్వము నెరిగినవారు మాత్రమే పండితులు కాగలుగుదురు.

రెండవది శరీరపక్షములో :- విద్వాంసులు (యా) ఏ బుద్ధిశాలురు మనస్సు అనగా ప్రాణము, అపానరూప అగ్నిసోమములను (స్వర్విదః) వివేక ప్రకాశము మరియు ఆనందప్రాప్తిని గలిగించునట్టి (కశ్యపస్య) జ్ఞానద్రష్టయగు జీవాత్మరూప ఇంద్రుని (సయుజా) సహయోగిని (ఆహుః) ఆహుః అని యందురు. మరియు (యయోః) బుద్ధి మనస్సు, లేక ప్రాణ అపానముల (విశ్వమ్ అపి) సంపూర్ణముగనే (వ్రతమ్) కర్మలను (యజ్ఞమ్) జ్ఞానయజ్ఞము, లేక శరీర సంచాలన యజ్ఞమని యందురు. [తా] అట్టి బుద్ధి మనస్సు, లేక ప్రాణ అపానములను (నిచాయ్య) ఉత్తమముగా తెలిసికొని ప్రయోగించుకొని మరియు శక్తివంతమొనర్చుకొని ఓ మనుష్యులారా! మీరు (ధీరాః) జ్ఞానబోధచేగూడిన యుక్తి, అలాగే శరీరధారణమునందు సమర్థులగుడు. అభిప్రాయమేమన బుద్ధి మరియు మనస్సులను చక్కగా కలిపి ఉపయోగించుకొని జ్ఞానేంద్రియముల సహాయముతో జ్ఞానమును ఏకత్రితమొనర్చుకొనుటలో సమర్థులగుడు. మరియు ప్రాణాయామము ద్వార ప్రాణ అపానములను వశపరచుకొని శరీర ధారణమునందు సమర్థులగుడు.

మూడవది రాష్ట్రపక్షములో :- రాజనీతిజ్ఞులగువారు (యా) ఏ సేనాధ్యక్ష మరియు రాజ్యమంత్రిరూప అగ్ని మరియు సోమములను (స్వర్విదః) ప్రజలకు సుఖములనందించునట్టి (కశ్యపస్య) రాజ్యపురుషుల కార్యములను మరియు ప్రజల సుఖదుఃఖముల ద్రష్టయగు రాజుయొక్క (సయుజా) సహాయకులని (ఆహుః) అందురు (యయోః) ఏ సేనాధ్యక్షమరియు రాజమంత్రియొక్క (విశ్వమ్ అపి) సంపూర్ణ (వ్రతమ్) రాజ్యసంచాలనరూప మరియు శత్రు విజయరూప కార్యములను (యజ్ఞమ్) రాష్ట్ర యజ్ఞమును పూర్తియొనర్చుట (ఆహుః) అని యందురు. అట్టివారిని (నిచాయ్య) సత్కారమొనర్చుచు ఓ ప్రజలారా! మీరు (ధీరాః) స్థిరరాజ్యముగలవారగుడు.

నాల్గవది ఆదిత్య మరియు అహోరాత్రముల పక్షములో :- విద్వాంసులగువారు (యా) ఏ దినరాత్రరూప అగ్ని మరియు సోములను (స్వర్విదః) ప్రకాశమొనర్చునట్లు చేయునట్టి (కశ్యపస్య) పదార్థముల దర్శనమొనర్చజేయునట్టి, లేక గతిమయ [భ్రమించునట్టి] పృథివి మున్నగు లోకముల రక్షకుడగు ఆదిత్యుని (సయుజా) సహయోగియని (ఆహుః) యందురు. మరియు (యయోః) ఏ దివారాత్రములు (విశ్వమ్ అపి) సంపూర్ణ (వ్రతమ్) కర్మలను (యజ్ఞమ్) యజ్ఞాత్మకము, అనగా పరోపకారాత్మకములని (ఆహుః) చూపుదురో [తా] అట్టి దివారాత్రములను (నిచాయ్య) తెలిసికొని ఓ మానవులారా! మీరుకూడ (ధీరాః) పరోపకార బుద్ధితో కలిసియుండుడు. ।౭।।

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము కలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని సహచరులగు అగ్నితత్త్వము మరియు సోమతత్త్వములను జీవాత్మయొక్క సహచారమగు మనస్సు, బుద్ధి లేక ప్రాణము మరియు అపానములను; రాజుయొక్క సహచరులగు సేనాధిపతి మరియు అమాత్యుని; సూర్యుని సహచరులగు దినము మరియు రాత్రులను ఉత్తమరీతిలో తెలిసికొని వారిచే యథోచిత లాభములను ఎల్లరును ప్రాప్తించుకొనవలసియుండును. ॥౨॥

361. The realisers of the Blissful God having known Him, declare the in and out breaths, as the constant associates of the ever watchful Yogi, to whom cosmic laws, observances and functions are obligatory. The patient Yogis know these laws and observe them. They regard all their movements as a kind of yajna (sacrifice.) II2II

౩౬౨. ఋషిః - ప్రియమేధః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథ మానవాః ఇన్ద్రస్యార్చనార్థం ప్రేర్యన్తే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౬౨. అర్చత ప్రార్చతా నరః ప్రియమేధాసో అర్చత ।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩క ౨ర
అర్చన్తు పుత్రకా ఉత పురమి ద్ధృష్ణ్వర్చత ॥ ౩ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:- అర్చత । ప్ర -అర్చత । నరః । ప్రియమేధాసః - ప్రియ- మేధాసః । అర్చత ।

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
అర్చ న్తు । పుత్రకాః - పుత్ - త్రకాః । ఉత । పుర మ్ । ఇత్ । ధృష్ణు । అర్చత ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే **నరః** నేతృత్వశక్తియుక్తాః స్త్రీ పురుషాః! యూయమ్ **అర్చత** సపర్యత, **ప్ర అర్చత** ప్రకర్షేణ సపర్యత, హే **ప్రియమేధాసః** ప్రియమనీషాః జనాః! ప్రియమేధః ప్రియా అస్య మేధా. నిరు. ౩।౧౭. **అర్చత** సపర్యత. **పుత్రకాః ఉత** యుష్మాకం పుత్ర పుత్ర్యోఽపి. పుత్రకాశ్చ పుత్రికాశ్చేత్యేకశేష పుత్రకాః ఇతి. **అర్చన్తు** సపర్యన్తు. **పురమ్ ఇత్** పూరకమ్ ఏవ, న తు రేచకమ్. పృణాతీతి పూః తమ్, పృ పాలనపూరణయోరితి ధాతోః క్విపి రూపమ్. **ధృష్ణు** అన్తః శత్రూణాం విఘ్నానాం వా ధర్షణశీలమ్ ఇన్ద్రం జగదీశ్వరమ్. ధృష్ణుమ్ ఇతి ప్రాప్తే, 'సుపాం సులుక్.... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి విభక్తేర్లుక్. **అర్చత** సపర్యత. అత్ర 'అర్చత' ఇతి పునరుక్తిరతిశయస్య, సాతత్యస్య, అవశ్యకర్తవ్యత్వస్య చ ద్యోతనార్థా ॥ ౩ ॥

భావార్థః-సర్వైః స్త్రీ పురుషైః పుత్రపుత్ర్యాదిపరిజనసహితైః ప్రాతః సాయం నియమేన పరమేశ్వరోఽర్చనీయః. అర్చితః సోఽర్చకానాం మార్గే సమాగతాన్ శత్రూన్ విఘ్నాంశ్చ నిరాకృత్య తాన్ ధర్మార్థ కామమోక్షైః పూరయతి. ॥ 3 ॥

362. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని అర్చనకొరకు మనుష్యులను ప్రేరేపించబడినది.

పదార్థము :- (నరః) నేతృత్వ శక్తియుక్తులగు స్త్రీ పురుషులారా! మీరు (అర్చత) పూజల నొనర్చుడు (ప్రియమేధాసః) బుద్ధిశాలురగు ప్రియజనులారా! (అర్చత) పూజలనొనర్చుడు. (పుత్రకాః ఉత) మీ పుత్రులు, పుత్రికలు కూడ (అర్చన్తు) పూజలనొనర్చవలెను. (పురమ్ ఇత్) పూర్తి నొనర్చువారు (ధృష్ణు) అన్తః శత్రువులు మరియు విఘ్నములను తొలగించు ఇంద్ర జగదీశ్వరుని (అర్చత) పూజించవలెను. ॥3॥

ఈ మంత్రములో 'అర్చత' యనుదాని పునరుక్తి అధికముగ, నిరంతరముగ మరియు అవశ్యకర్తవ్యమును ద్యోతకమొనర్చుటకు గ్రహించబడినది. ॥3॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషులెల్లరును తమ కుమారులు, కుమార్తెలు మున్నగు పరివారముల సహితముగ ప్రాతః సాయంకాలములందు నియమపూర్వకముగ పరమేశ్వరుని పూజించవలెను. పూజించబడిన పరమేశ్వరుడు పూజకుల మార్గములందు ఆటంకములను గల్గించు శత్రువులు మరియు విఘ్నములను తొలగించి వారికి ధర్మార్థకామమోక్షములను సంపూర్ణమొనర్చగలడు. ॥3॥

362. O worship God, truly worship God O all lovers of wisdom. Let your sons also worship Lord Establishing on earth His Kingdom. Worship God, who is Almighty Immutable, Giver of perfect piety. II3II

363. ఋషిః – మధుచ్ఛన్దాః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

ఇన్ద్రాయకేన ప్రయోజనేన కీదృశం స్తోత్రం శంసనీయమిత్యాహ.

3 1r 2r 3 2 3 1r 2   3 1r 2
363. ఉక్థమిన్ద్రాయ శంస్యం వర్ధనం పురునిష్షిధే।

3 1r 2r 3 1r 2 3 1r 2 3 1r 2
శక్రో యథా సుతేషు ణో రారణత్సఖ్యేషు చ ॥ 4 ॥

౩౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩౨
ప.వి:- ఉక్థమ్ । ఇన్ద్రాయ । శంస్యమ్ । వర్ధనమ్ । పురునిష్షిధే - పురు - నిష్షిధే । శక్రః ।
౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
యథా । సుతేషు । నః । రారణత్ । సఖ్యేషు - స - ఖ్యేషు । చ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- అస్మాభిః పుత్రకలత్రమిత్రాదిసహితైః **పురునిష్షిధే** పురున్ బహూన్ నిష్షేధతి నిస్సారయతి పాప పంకాత్ సంకటాద్ వా యస్తస్మై. పురూపపదాత్ నిస్ పూర్వాద్ గత్యర్థాత్ షిధు ధాతోః కర్తరి క్విప్. **ఇన్ద్రాయ** పరమోపదేశకాయ పరమాత్మనే, తాదృశమ్ **ఉక్థమ్** స్తోత్రమ్ **శంస్యమ్** శంసనీయమ్, యత్ **వర్ధనమ్** స్తోతౄణామస్మాకం వృద్ధికరం భవేత్, **యథా** యేన **శక్రః** స సర్వశక్తిమాన్ పరమాత్మా **నః** స్తోతౄణామ్ అస్మాకమ్ **సుతేషు** పుత్రకేషు **సఖ్యేషు చ** సఖిషు చ. సఖ్యం యేషామస్తీతి తే సఖ్యాః 'అర్శ ఆదిభ్యోఽచ్. అ. ౫।౨।౧౨౭' ఇతి మత్వర్థే అచ్ ప్రత్యయః. **రారణత్** అతిశయేన పునః పునః ప్రేరణాత్మకమ్ ఉపదేశం దద్యాత్. శబ్దార్థాద్ రణధాతోర్యఙ్‌లుగన్తాల్లేటి రూపమ్. ॥ ౪ ॥

భావార్థః-స్తుతః పరమేశ్వరః స్తోతృభ్యో జనేభ్యః, స్తోతృభ్యస్తత్పుత్రమిత్రాదిభ్యశ్చ పురుషార్థాదేః సత్ప్రేరణాం సదుపదేశం చ దత్త్వా తానున్నయతి. ॥ ౪ ॥

౩౬౩. ఈ మంత్రములో ఏ ప్రయోజనమునకు ఎట్టి స్తోత్రములనుచ్చరించవలెనను వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- మనము భార్య, పుత్ర మిత్రులు మున్నగువారి సహితముగ (పురునిష్షిధే) అనేకులను పాపపంకిలమునుండి మరియు సంకటములనుండి పైకి లేపునట్టి (ఇన్ద్రాయ) పరమ ఉపదేశకుడగు పరమేశ్వరునికొరకు అట్టి (ఉక్థమ్) స్తోత్రములను (శంస్యమ్) గానమొనర్చవలెను. అవి (వర్ధనమ్) స్తోతలమగు మనను వృద్ధినొందించునవిగ (యథా) వేనిచే (శక్రః) అవి సర్వశక్తిమంతుడగు ఆ పరమాత్మ (నః) స్తోతలమగు మన (సుతేషు) పుత్రులకు (సఖ్యేషు చ) మరియు మిత్రులకు (రారణత్) మరల మరల అత్యంతముగా ప్రేరణాత్మక ఉపదేశముల నిచ్చుచుండవలెను. ॥౪॥

భావార్థము :- స్తుతించబడిన పరమేశ్వరుడు స్తోతలను మరియు వారి స్తోతలగు పుత్రులు, మిత్రులు మున్నగువారికి పురుషార్థవంతమగు శుభప్రేరణములనిచ్చి వారిని ఉన్నతి నొందించును. ॥౪॥

363. Only such words should be uttered as may glorify the greatness of God who energises and moves the people in every way and remove our wichedness because the Almighty Lord, Father and Friend keeps us happy even among our sons and friends. [May all be devoted to God, so that they may attain true happiness]. II4II

౩౬౪. ఋషిః – ప్రియమేధః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ బలాధిపతిః పరమేశ్వరో నృపతిశ్చాహూయతే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౬౪. విశ్వానరస్య వస్పతిమనానతస్య శవసః।
౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఏవైశ్చ చర్షణీనామూతీ హువే రథానామ్ ॥ ౫ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. వి:– విశ్వానరస్య – విశ్వా–నరస్య । వః । పతిమ్ । అనానతస్య – అన్ –ఆనతస్య ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
శవసః । ఏవైః । చ । చర్షణీనామ్ । ఊతీ । హువే । రథానామ్ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. హే ఇన్ద్ర జగదీశ్వర! **విశ్వానరస్య** సర్వజగత్ సంచాలకస్య. విశ్వం సర్వం జగత్ నృణాతి నయతీతి విశ్వానరః. పూర్వపదస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. నౄ నయే క్ర్యాదిః. **అనానతస్య** కవిచిదపి అపరాజితస్య **శవసః** బలస్య **పతిమ్** అధీశ్వరమ్ **వః** త్వామ్ ఛన్దసి షష్ఠీచతుర్థీద్వితీయాసు ఏకవచనస్యాపి యుష్మదస్మదోర్వస్నసాదేశౌ దృశ్యేతే. **చర్షణీనామ్** మనుష్యాణామ్ **ఏవైః** కామైః నిమిత్తభూతైః. ఏవైః కామైరితి యాస్కః. నిరు. ౧౨ । ౨౦. తేషాం సత్కామానాం పూర్త్యర్థమితి భావః, **రథానామ్** తదీయశరీరరథానామ్ **ఊతీ** లక్ష్యం ప్రతి ప్రేరణాయ రక్షణాయ చ. గత్యర్థస్య రక్షణార్థస్య చ అవ ధాతోః క్తిని నిపాతః 'ఊతిః' ఇతి. తతః ఊతిశబ్దాత్ చతుర్థ్యేకవచనే 'సుపాం సులుక్...౭ । ౧ । ౩౯' ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. అహమ్ **హువే** ఆహ్వయామి.

అథ ద్వితీయః రాజపరః. హే రాజన్! **విశ్వానరస్య** సర్వేభ్యోఽగ్రేసరస్య, **అనానతస్య** శత్రూణాం పురతః, అపరాజితస్య **శవసః** సైన్యస్య **పతిమ్** అధీశ్వరమ్ **వః** త్వామ్ **చర్షణీనామ్** ప్రజాజనానామ్ **ఏవైః** మహత్త్వాకాంక్షాణాం ప్రారబ్ధానాం మహతాం కార్యాణాం వా పూర్త్యర్థమ్. ఏవః ఇతి ఇచ్ఛార్థాద్ గత్యర్థాద్ వా ఇణ్ ధాతోః వన్ ప్రత్యయే రూపమ్. **రథానామ్** విమానాదియానానామ్ **ఊతీ** గమనాయ చ **హువే** ఆహ్వయామి. ॥౫॥

మన్త్రమిమం యాస్కాచార్య ఏవం వ్యాఖ్యాతవాన్ - ''విశ్వానరస్య ఆదిత్యస్య అనానతస్య శవసో మహతో బలస్య, ఏవైశ్చ కామైః అయనైః అవనైర్వా, చర్షణీనాం మనుష్యాణామ్, ఊత్యా చ పథా రథానామ్ ఇన్ద్రమస్మిన్ యజ్ఞే హ్వయామి'' (నిరు...౧౨ । ౨౦) ఇతి.

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-జగదీశ్వరో జీవాత్మభ్యస్తజ్జీవనయాత్రార్థం కర్మానుసారముత్కృష్టాన్ మానవ- శరీరరథాన్ ప్రదదాతి. తథైవ రాజా రాష్ట్రే ప్రజాజనానాం సద్యో యాత్రార్థం విమానాదిరథాన్ ప్రకల్పయేత్. ॥ ౫ ॥

౩౬౪. ఈ మంత్రములో బలాధిపతియగు పరమేశ్వరుడు మరియు రాజును ఆహ్వానించు విషయమున్నది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :- ఓ ఇన్ద్ర పరమేశ్వరా! (విశ్వానరస్య) సర్వజగత్తుయొక్క సంచాలకుడు (అనానతస్య) ఎప్పటను పరాజయము నొందనివాడు (శవసః) శక్తియొక్క (పతిమ్) అధికారి (వః) మిమ్ము (చర్షణీనామ్) మీ పరివారములను (ఏవైః) ఉత్తమ కామితముల పూర్తికొరకు మరియు (రథానామ్) వారి శరీరరూపరథములను (ఊతీ) లక్ష్యమువైపు ప్రేరణనొనర్చు మరియు రక్షణనొనర్చుటకు నేను (హువే) పిలిచికొందును.

రెండవది రాజు పక్షములో :- ఓ రాజా! (విశ్వానరస్య) అందరికంటె ముందుగా నడుచునట్టి (అనానతస్య) శత్రువులయెదుట తలవంచనివాడు (శవసః) సైన్యముల (పతిమ్) అధికారి (వః) మిమ్ము (చర్షణీనామ్) ప్రజలయొక్క (ఏవైః) మహత్వాకాంక్షలు మరియు ప్రారబ్ధ కార్యముల పూర్తికొరకు (రథానామ్) విమానములు మున్నగు యానములను (ఊతీ) నడుపుటకొరకు (హువే) పిలిచికొందును. ।౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ।౫॥

భావార్థము :- జీవాత్మలను వాని జీవనయాత్రకొరకు పరమేశ్వరుడే వాని కర్మానుసారము ఉత్కృష్టమగు మానవ శరీరరూప రథములనిచ్చుచుండును. అటులనే రాజు రాష్ట్రము నందలి ప్రజల శీఘ్రయాత్రకొరకు విమానములు మున్నగు రథములను నిర్మాణమొనర్పజేయవలెను. ।౫॥

364. I invoke God, the Lord of all, the Preserver of undiminished strength and of all other desirable things, so that He may fulfil the desires of all good people and protect their chariots in the form of bodies. II5II

౩౬౫. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పరమేశ్వరస్య ధ్యానేన కిం ఫలం భవతీత్యాహ.

౧ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౩౬౫. స ఘా యస్తే దివో నరో ధియా మర్త్తస్య శమతః ।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
ఊతీ స బృహతో దివో ద్విషో అంహో న తరతి ॥ ౬ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి:– సః ఘ । యః । తే । దివః। నరః। ధియా । మర్త్తస్య । శమ తః । ఊతీ । సః । బృ

౨ ౩౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
హతః। దివః। ద్విషః। అంహః। న । తరతి ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర పరమధీమన్ జగదీశ్వర! **యః నరః** యో మనుష్యః **మర్తస్య** మారయితుః, **శమతః** శమయితుః, లౌకికీం శాన్తిం మోక్షరూపాం పరాం శాన్తిం చ ప్రయచ్ఛతః, **దివః** కమనీయస్య. దీవ్యతిరత్ర కాన్తికర్మా. **తే** తవ **ధియా** ధ్యానేన సచతే, **సః** అసౌ, **సః ఘ** నిశ్చయేన స ఏవ, **బృహతః** మహతః **దివః** జ్యోతిర్మయస్య తవ. దీవ్యతిరత్ర ద్యుతికర్మా. **ఊతీ** రక్షయా **అంహః న** పాపాచారమ్ ఇవ **ద్విషః** ద్వేషవృత్తీః అపి **తరతి** అతిక్రామతి. యథా అంహః తరతి తథా ద్విషోఽపి తరతి. అంహశ్చ ద్విషశ్చ తరతీత్యర్థః. ఏతేనైవ విధినా నకారః సముచ్చయార్థోఽపి భవతి. ॥౬॥

భావార్థః- యథా మనుష్యో మరణాత్ మర్తః, తథా జగదీశ్వరో మారణాన్మర్త ఉచ్యతే. ఉక్తం చ 'యో మారయతి ప్రాణయతి' (అథ...౧౩।౩।౩) ఇతి. స హి మారణాన్మర్తో మృత్యుః శర్వో యమో వా, జననాత్ ప్రాణప్రదానాచ్చ భవః జనితా ప్రాణశ్చ ఉచ్యతే. తస్య ధ్యానేన బలం ప్రాప్య జనః సర్వాన్ విఘ్నాన్ సమస్తాన్ శత్రూంశ్చ సముత్తర్తుం ప్రభవతి. ॥౬॥

౩౬౫. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని ధ్యానముచే ఫలమేమికలదను విషయముకలదు.

పదార్థము :- పరమధీమంతుడవగు ఓ ఇంద్రపరమేశ్వరా! (యః నరః) ఏ మనుష్యులు (మర్తస్య) చంపునట్టి (శమతః) లౌకిక శాంతిని మరియు మోక్షరూప పరమశాంతిని ఇచ్చునట్టి (దివః) కమనీయమగు (తే) నీయొక్క (ధియా) ధ్యానమునందు మగ్నుడై యుండునో (సః) ఆతడు (సః ఘ) నిశ్చయముగనే (బృహతః) మహా (దివః) జ్యోతిర్మయుడవగు నీయొక్క (ఊతీ) రక్షణచే (అంహః న) పాపములవంటి (ద్విషః) ద్వేషవృత్తులను కూడ (తరతి) తరించుకొనగలడు.।౬॥

భావార్థము :- మరణ ధర్మముగలవారగుటచే మనుష్యులెటుల 'మర్త్య' లనబడుదురో అటులనే జగదీశ్వరుడు మరణింపజేయువాడగుటచే ఆయనయును 'మర్త' యనబడును. వేదమునందును మరణింపజేయువాడు, జీవింపజేయువాడని 'అథర్వవేదము ౧౩-౩-౩' నందును చంపువాడగుటచే ఆయన పేరు మర్త, మృత్యు, శర్వ మరియు 'యమ' అని కలదు. జన్మము నిచ్చు మరియు ప్రాణప్రదానమొనర్చు కారణమున ఆయన 'భవ, జనితా, ప్రాణము మున్నగు నామములచే పిలువబడును. ఆయన ధ్యానముచే బలమును పొంది మనుష్యుడు సమస్త విఘ్నములు మరియు సమస్త శత్రువులను తరించివెళ్లగలడు.।౬॥

365. The man who with all his heart praises the Indestructible Lord and behaves according to the conduct of that person who has become peaceful through the meditation on the Divine Leader, sails through sinful and disagreeable surroundings under His great Divine Protection. II6II

౩౬౬. ఋషిః - అత్రిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథేన్ద్రః ప్రార్థ్యతే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౬౬. విభోష్ట ఇన్ద్ర రాధసో విభ్వీ రాతిః శతక్రతో ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨
అథా నో విశ్వచర్షణే ద్యుమ్నం సుదత్ర మంహయ ॥ ౭ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి:- విభోః - వి-భోః । తే । ఇన్ద్ర । రాధసః । విభ్వీ- వి-భ్వీ । రాతిః । శతక్రతో -
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
శత - క్రతో । అథ । నః । విశ్వచర్షణే - విశ్వ -చర్షణే । ద్యుమ్నమ్ । సుదత్ర - సు -దత్ర ।
మంహయ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే **శతక్రతో** బహుప్రజ్ఞ, బహుకర్మన్ **ఇన్ద్ర** విశ్వమ్భర పరమాత్మన్! **విభోః** వ్యాపకస్య **తే** తవ **రాధసః** శమదమన్యాయసత్యాహింసాదేః ఆధ్యాత్మికస్య, భౌతికస్య రజతస్వర్ణహీరకముక్తామణిమాణిక్యవిద్యా రోగ్యయశశ్చక్రవర్తిరాజ్యాదేశ్చ **రాతిః** దత్తిః **విభ్వీ** వ్యాపినీ వర్తతే. **అథ** అతః కారణాత్ హే **విశ్వచర్షణే** విశ్వద్రష్టః! విశ్వచర్షణిరితి పశ్యతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం...౩ । ౧౧. హే **సుదత్ర** శోభనదాన జగదీశ్వర! త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **ద్యుమ్నమ్** ఆధ్యాత్మికం తేజో భౌతికం ధనం, తజ్జన్యం యశశ్చ. ద్యుమ్నమితి ధననామ. నిఘం ...౨।౧౦. ద్యుమ్నం ద్యోతతేః యశో వాఽన్నం వా. నిరు. ౫।౫. **మంహయ** ప్రయచ్ఛ. మంహతే దానకర్మా. నిఘం...౩ ।౨౦. తత్రైవ మంహయతిరపి పఠితవ్యః.

మన్త్రోఽయం నృపతిపక్షే ఆచార్యపక్షే చాపి యోజనీయః. విభుధనస్య నృపస్య ధనదానం విభు, విభువిద్యస్యాచార్యస్య చ విద్యాదానం విభు భవతి. నృపశ్చారచక్షుభిర్విశ్వద్రష్టా, ఆచార్యశ్చ జ్ఞానబలేన విశ్వద్రష్టా. ॥ ౭ ॥

అత్ర 'విభోః రాధసః రాతిరపి విభ్వీ' ఇతి సమాలఙ్కారో ధ్వన్యతే, 'సమం స్యాదానురూప్యేణ శ్లాఘా యోగ్యస్య వస్తునః' (సా. ద. ౧౦।౭౧) ఇతి తల్లక్షణాత్. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- యో జగదీశ్వరో నృపతిరాచార్యశ్చ ధనవిద్యా తేజః కీర్త్యాదేః ప్రచురాం వృష్టిం కరోతి సోఽస్మభ్యమపి తద్ధారాం ప్రవాహయేత్. ॥౭॥

౩౬౬. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని చే యాచించు విషయము కలదు.

పదార్థము :- (శతక్రతో) మహాజ్ఞాని మరియు అనేక కర్మల నొనర్చునట్టి (ఇన్ద్ర) విశ్వంభరుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (విభోః తే) సర్వవ్యాపకుడవగు నీయొక్క (రాధసః) శమ, దమ, న్యాయ, సత్య, అహింస మున్నగు అధ్యాత్మిక మరియు వెండి, బంగారము, రత్నములు, ముత్యములు, మణులు, మాణిక్యములు, విద్య, ఆరోగ్యము, యశము, సామ్రాజ్యము మున్నగు భౌతిక ధనములను (రాతిః) ఇచ్చుటలో (విభ్వీ) మహావ్యాపకుడవు (అథ) ఈ ప్రకారముగ (విశ్వచర్షణే) ఓ విశ్వద్రష్టా! (సుదత్ర) శుభదాతవునగు ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (నః) మాకొరకు (ద్యుమ్నమ్) ఆత్మికతేజము, భౌతిక ధనము మరియు వానిచే ఉత్పన్నమగునట్టి యశస్సును (మంహయ) ప్రసాదించుము.॥౭॥

ఈ మంత్రములో రాజు మరియు ఆచార్య పక్షమునందును అర్థయోజన నొనర్చవలెను. వ్యాపకధనముగల రాజుయొక్క ధనదానముకూడ వ్యాపకమేయైయుండును. మరియు వ్యాపక విద్యగల ఆచార్యుల విద్యాదానముకూడ వ్యాపకమే యైయుండును. రాజు రహస్యరూప నేత్రములతో సర్వద్రష్టయగును. మరియు ఆచార్యుడు తన జ్ఞానముయొక్క బలముచే సర్వద్రష్టయే యై యుండును.॥౭॥

ఈ మంత్రములో విభువగు పరమాత్మయొక్క దాతృత్వముకూడ మహావ్యాపకముగనే యుండును. దీనియందు సమాలంకారవ్యంగ్యము గలదు. ఏలన సమాలంకారమనునది అనురూప వస్తువుల కలయికల ప్రశంసయున్నచోటనే యుండును.॥౭॥

భావార్థము :- ఏ జగదీశ్వరుడు, రాజు మరియు ఆచార్యుడు ధనము, విద్య, తేజము, యశము మున్నగు వానిని అధికముగ వర్షింపజేయుదురో, వారు మాకొరకు కూడ వాని ధారలను వర్షింప జేయుదురుగాక!॥౭॥

366. Thou art Omnipresent Lord Thy gifts are vast and grand Ever multiply our wisdom In need of Thee we stand. Thou knowest every act we do All the thoughts we entertain O our Most Liberal Donor By Thy Grace, we wisdom gain. II7II

3౬౭. ఋషిః - ప్రస్కణ్వః। దేవతా - ఉషాః। ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

ఉషా దేవతా. ప్రాకృతిక్యా ఉషస ఇవ ఆధ్యాత్మిక్యా

ఉషసః ప్రాదుర్భావే కే కిం కుర్వన్తీత్యాహ.

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
3౬౭. వయశ్చిత్తే పతత్రిణో ద్విపాచ్చతుష్పాదర్జుని ।

౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
ఉషః ప్రారన్నృతూం౯ రను దివో అన్తేభ్యస్పరి ॥౮॥

ప. వి:- వయః-చిత్। తే। పతత్రిణః। ద్విపాత్ - ద్వి -పాత్। చతుష్పాత్ - చతుః-పాత్। అర్జుని। ఉషః। ప్ర -అరన్। ఋతూన్ - అను। దివః। అన్తే భ్యః। పరి॥ ౮॥

యథా ప్రభాతే సూర్యోదయాత్ పూర్వమ్ ప్రాచ్యా అన్తరిక్షే ఉషాః ప్రకాశతే తథైవ అధ్యాత్మసాధనారతానాం యోగినాం హృదయాన్తరిక్షే పరమాత్మసూర్యస్యోదయాత్ ప్రాక్ తదావిర్భావిద్యోతికాఽఽత్మ ప్రభారూపిణీ ఉషాః ప్రభాసతే. సైవాత్ర ఉషోనామ్నా వ్యాహృతా. ॥౮॥

పదార్థః- హే **అర్జుని** జనమానసే ఆవిర్భావం భజమానే శుభ్రే సత్త్వగుణప్రధానే అధ్యాత్మప్రభే! **దివః** ఆత్మలోకస్య **అన్తేభ్యః పరి** ప్రాన్తేభ్యః. అత్ర పరిః అనర్థకః. 'అధిపరీ అనర్థకౌ. అ. ౧।౪।౯౩' ఇతి కర్మ ప్రవచనీయత్వే 'పఞ్చమ్యపాఙ్పరిభిః. అ. ౨।౩।౧౦' ఇతి పరియోగే పఞ్చమీ. **తే** తవ **ఋతూన్ అను** ఆగమనాని ఉపలక్ష్య **వయః చిత్** పక్షిణః ఇవ. నిరుక్తే చిద్ ఇతి నిపాతః ఉపమార్థే వ్యాఖ్యాతః. నిరు. ౧।౪, ౩।౧౬. **పతత్రిణః** ఉత్క్రమణశీలాః, మూలాధారాదిభ్యః అధోఽధశ్చక్రేభ్యః ఉపర్యుపరి చక్రేషు ప్రాణోత్క్రమణాయ ప్రయతమానా యోగినః ఇత్యర్థః, **ద్విపాత్** ద్వౌ అపరాపరావిద్యారూపౌ, పాదౌ ప్రాప్తవ్యౌ యస్య సః, యద్వా ద్వౌ జ్ఞానయోగ కర్మయోగరూపౌ పాదౌ గన్తవ్యౌ మార్గౌ యస్య సః, యద్వా ద్వౌ అభ్యు- దయనిఃశ్రేయసరూపౌ పాదౌ గన్తవ్యౌ యస్య సః, **చతుష్పాత్** చత్వారః పాదాః మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారరూపమ్ అన్తఃకరణచతుష్టయం సాధనం యస్య సః, యద్వా మైత్రీకరుణాముదితోపేక్షాః సుఖదుఃఖపుణ్యాపుణ్య విషయాశ్చతస్రో వృత్తయః చిత్తప్రసాదనోపాయాః యస్య సః, యద్వా బాహ్య - ఆభ్యన్తర స్తమ్భవృత్తి - బాహ్యాభ్యన్తరవిషయాక్షేపిరూపాశ్చత్వారః ప్రాణాయామాః ప్రకాశావరణక్షయోపాయాః యస్య సః, యద్వా ధర్మార్థకామమోక్షాశ్చత్వారః పురుషార్థా యస్య సః, ఏతే సర్వేఽపి. ద్విపాత్ చతుష్పాత్ ఇత్యత్ర జాతౌ ఏకవచనమ్. **ప్రారన్** ప్రగతితత్పరాః జాయన్తే. ప్ర పూర్వాద్ ఋ గతౌ ధాతోర్జుహోత్యాదేర్లుఙి రూపమ్. ॥౮॥

అత్ర 'వయః చిత్ పతత్రిణః' ఇత్యత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః-యథా ప్రభాతకాలిక్యాః ప్రాకృతిక్యా ఉషసః ప్రాదుర్భావే పక్షిణో ద్విపాదో మనుష్యాశ్చతుష్పాదో మృగాశ్చ నిద్రాం విహాయ సచేష్టాః ప్రయత్నశీలాశ్చ జాయన్తే తథైవాధ్యాత్మిక్యా ఉషసః ప్రాదుర్భావే యోగమార్గే ప్రవృత్తా ఉత్క్రమణశీలా ద్విసాధనాశ్చతుః సాధనా వా యోగినః స్వహృదయే జనమానసే చాధ్యాత్మసూర్యస్యోదయాయ సచేష్టా భవన్తి. ॥౮॥

౩౬౭. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత ఉష. ప్రాకృతిక ఉషవలె ఆధ్యాత్మిక ఉషయొక్క ప్రాదుర్భావమైనప్పుడు ఎవరు ఏమిచేయుదురను విషయమిందు వర్ణించబడినది.

ప్రాతఃకాలమున సూర్యోదయమునకు పూర్వము ఆకాశపు తూర్పుదిశయందెటుల ఉష ప్రకాశించునో అటులనే ఆధ్యాత్మిక సాధనలో తత్పరులగు యోగుల హృదయాకాశమునందు పరమాత్మరూప సూర్యుని ఉదయమునకు పూర్వము దాని ఆవిర్భావమును తెలుపునట్టి ఆత్మ ప్రభావరూప 'ఉష' కాన్పించగలదు. దానినే ఇచ్చట ' ఉష' యనుపేరుతో చెప్పబడినది.

పదార్థము :- (అర్జుని) జనమానసములందు ప్రకాశమగుచు శుభ్ర, సత్త్వగుణ ప్రధాన ఓ ఆధ్యాత్మిక ప్రభా! (దివః) ఆత్మలోకముయొక్క (అన్తేభ్యః పరి) ప్రాంతములనుండి (తే) నీయొక్క (ఋతూన్ అను) ఆగమనమువల్ల (పతత్రిణః వయః చిత్) పక్షులు, అనగా రెక్కలుగల పక్షులవలె (పతత్రిణః) పైకి వెళ్లు, అనగా మూలాధారము మున్నగు దిగువ చక్రములనుండి పైపై చక్రములందు పైకి వెళ్లుటకు ప్రయత్న మొనర్చునట్టి యోగులు (ద్విపాత్) పరా మరియు అపరా విద్యారూపముల ఈ ప్రాప్తవ్యపదార్థములుగల లేక జ్ఞాన మరియు కర్మరూప రెండు గంతవ్య, అనగా వెళ్లదగిన మార్గములుగల (చతుష్పాత్) మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారములను ఈ అంతఃకరణ చతుష్టయరూప సాధనములుగల, లేక క్రమముగ సుఖ దుఃఖములు, పుణ్య పాపముల విషయములుగల మైత్రి, కరుణ, ముదిత - ఉపేక్షయను ఈ నాలుగు వృత్తులు వీని చిత్తప్రసాదన ఏ ఉపాయములుగలవో అవి, లేక బాహ్య అభ్యంతర స్తంభవృత్తులు, బాహ్యాభ్యంతర విషయాక్షేపీయను నీ నాల్గు ప్రాణాయామ మనుదాని ప్రకాశావరన క్షయముయొక్క ఏ ఉపాయములు గలవో అవి, లేక ధర్మార్థకామమోక్షము లను ఈ నాలుగు పురుషార్థములుగల మనుష్యుల (ప్రారన్) ప్రగతియందు తత్పరమైపోవును.॥౮॥

ఈ మంత్రమందలి 'వయః, చిత్, పతత్రిణః' లయందు శిల్పోపమాలంకారము గలదు.॥౮॥

భావార్థము :- ఎటుల ప్రాతః కాలీన ప్రాకృతిక ' ఉష' వెలువడగనే రెక్కలుగల పక్షులు, ద్విపాద మనుష్యులు మరియు చతుష్పాద పశువులు నిద్రనువదలివేసి జాగృతిచెంది ప్రయత్నశీలురగుదురో, అటులనే ఆధ్యాత్మిక ' ఉష' ప్రకటమగుటతోనే యోగమార్గమునందు ప్రవృత్తులు, ముందుముందు క్రమముగా ఉత్క్రాంతినొందు రెండు సాధనములు, లేక నాల్గు సాధనములుగల యోగులు తమ హృదయములందు మరియు జనమానసములందు ఆధ్యాత్మికసూర్యుని ఉదయముకొరకు సాధనముల నొనర్చుచుందురు.॥౮॥

367. (1) O mobile, bright and activating dawn, after thy appearance the bipeds, quadrupeds and birds all start moving to and from in all directions.

(2) Like the natural dawn, there is the spiritual Dawn of illumination which appears when a Yogi concentrates his mind on the heart centre (Anahata Chakra as it is called). In the Yoga Darshna it is called విశోకా జ్యోతిష్మతి ॥8॥

౩౬౮. ఋషిః – ఆప్త్యస్త్రితః। దేవతా – విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

విశ్వేదేవాః దేవతాః. దేవానాం విషయే త్రయః ప్రశ్నా ఉత్థాప్యన్తే.

౩ ౧ ౨ర౩ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౨
౩౬౮. అమీ యే దేవా స్థన మధ్య ఆ రోచనే దివః।
౧౨ ౩ ౨ఉ ౩౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧౨
కద్వ ఋతం కదమృతం కా ప్రత్నా వ ఆహూ తిః ॥ ౯ ॥

౩ ౨ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి:- అమీ ఇతి । యే। దేవాః । స్థన – స్థ –న । మధ్యే । ఆ । రోచనే । దివః ।
౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౨ ౩ ౧౨ర
కత్ – వః। ఋతమ్ । కత్ – అమృతమ్ – అ – మృతమ్ । కా । ప్రత్నా । వః । ఆహూ
౩
తిః – ఆ– హూ తిః ॥ ౯ ॥

పదార్థః- హే **దేవాః** స్వస్వవిషయప్రకాశకాః జ్ఞానేన్ద్రియరూపాః దేవాః. **అమీ యే** ఇమే యే యూయమ్ **దివః** ఊర్ధ్వస్థానస్య శిరోభాగస్య **మధ్యే** అభ్యన్తరే **రోచనే** రోచమానే స్వస్వగోలకే **ఆ స్థన** ఆగత్య స్థితాః స్థ. అత్ర 'తప్తనప్తనథనాశ్చ. అ. ౭।౧।౪౫' ఇతి తనబాదేశః. యద్వా, హే **దేవాః** ప్రకాశకాః సూర్యకిరణాః! **అమీ యే** ఇమే యే యూయమ్ **దివః** ద్యులోకస్య **మధ్యే** అభ్యన్తరే **రోచనే** దీప్తిమతి ఆదిత్యే **ఆ స్థన** ఆగత్య స్థితాః స్థ, యద్వా, హే **దేవాః** జ్ఞానప్రకాశయుక్తాః జ్ఞానస్య ప్రకాశకాశ్చ విద్వాంసః! **అమీ యే** ఇమే యే యూయమ్ **దివః** కీర్త్యా ప్రకాశితస్య రాష్ట్రస్య **మధ్యే** అభ్యన్తరే **రోచనే** యశస్విని పదే **ఆ స్థన** నియుక్తాః స్థ, తాన్ యుష్మాన్ పృచ్ఛామి యత్ **కత్** కిమ్ **వః** యుష్మాకమ్ **ఋతమ్** సత్యమ్ అస్తి? **కత్** కిమ్ **అమృతమ్** అమరం తత్త్వమ్ అస్తి? **కా** కా చ **వః** యుష్మాకమ్ **ప్రత్నా** పురాణీ పూర్వకాలాదాగతా **ఆహూతిః** హోమక్రియా అస్తి? ఇతి. ॥ ౯ ॥

భావార్థః- అత్రోత్తరదానం వినైవ కేవలం ప్రశ్నాన్ కృత్వా జిజ్ఞాసా సముత్పాద్యతే, యదేతే ప్రశ్నాః స్వయమేవ స్వప్రతిభయోత్తరణీయా ఇతి. ఇమాని తావత్తేషాముత్తరాణి భవితుమర్హన్తి. శిరసి యే జ్ఞానేన్ద్రియరూపా దేవాః స్థితాస్తేషామ్ ఋతమస్తి జీవాత్మని సత్యజ్ఞానప్రాపణమ్, తేషామమృతమస్తి వాస్తవికమ్ ఇన్ద్రియతత్త్వం యద్దేహేన సహేన్ద్రియగోలకానాం వినాశేఽపి న మ్రియతే ప్రత్యుత సూక్ష్మశరీరే తిష్ఠతి, తేషామాహుతిర్విద్యతే శరీరరక్షాయజ్ఞే జ్ఞానప్రదానయజ్ఞే చ స్వకీయో హోమః. ఏవమేవ, ద్యులోకస్థే సూర్యే యే కిరణరూపా దేవాః స్థితాస్తేషామ్ ఋతమస్తి స సత్యనియమో యమనుసృత్య తే ప్రత్యహం సూర్యోదయేన సాకం గగనం భూమణ్డలం చ వ్యాప్నువన్తి, తేషామమృతమస్తి శుద్ధం మేఘజలం యత్తే సముద్రాదిభ్యో వాష్పీకరణ విధినోర్ధ్వం నయన్తి,

ఏతేషాం ప్రత్నాఽఽహుతిర్విద్యతే సనాతనకాలాన్మేఘజలస్య పార్థివాగ్నౌ హోమో యేన పృథివ్యామోషధివనస్పత్యాదయః ప్రరోహన్తి ప్రాణినశ్చ జీవనం ధారయన్తి, యద్వా సర్వేషు గ్రహోపగ్రహేషు స్వాత్మనో హోమో యేన పృథివీమంగలబుధచన్ద్రాదయో జ్యోతిషా దీప్యన్తే. తథైవ రాష్ట్రే యే విద్యాదాతారో విద్వాంసః సన్తి తేషామ్ ఋతమస్తి సా సత్యనిష్ఠా యామనుసృత్య తే విద్యాదానే దత్తచిత్తా భవన్తి, తేషామమృతమస్తి తత్జ్ఞానం యత్తే సత్పాత్రేభ్యః ప్రయచ్ఛన్తి, తేషాం ప్రత్నాఽఽహుతిశ్చ విద్యతే సనాతనకాలాత్ ప్రచలితేఽధ్యయనాధ్యాపనయజ్ఞే స్వాత్మనో హోమ ఇత్యాది సుధీభిః స్వయమేవోహ్యమ్. ॥ ౯ ॥

వివరణకారోఽస్యా ఋచో వ్యాఖ్యానే బ్రూతే - ''త్రితస్యార్షమ్. వైశ్వదేవీయమృక్. అత్రేతిహాసమాచష్టే. ఆప్తస్య ఋషేః త్రయః పుత్రా బభూవుః, ఏకతః ద్వితః త్రిత ఇతి. తే యష్టుకామాః యాజ్యాన్ యజమానాన్ గా యయాచిరే లేభిరే చ. తా ఆదాయ గృహం జగ్ముః. తద్ గచ్ఛతః పథా సరస్వత్యాస్తీరేణ పరస్మిన్కూలే నిషణ్ణో గవాదకః దదర్శ. దృష్ట్వా చోత్థాయ అభిముఖః సారస్వతీరప అవతీర్య రాత్రౌ త్రాసయామాస. తేషాం త్రాసాత్ త్రస్యతాం త్రితః కూపే నిర్జలే తృణైర్వల్లీభిశ్చావకీర్ణే పపాత. అన్యే తం పునః ఏతదేవేతిహాసమన్యథా వ్యాచక్షతే. ఏకతద్వితాభ్యాం స్వల్పా గావో లబ్ధాః త్రితేన చ బహ్వ్యః. తత ఈర్ష్యయా తాభ్యాం కూపే ప్రక్షిప్తః ఇతి. తస్య తత్రస్థస్యైవ మనః ప్రాదురభూత్. కృతయాగసంకల్పస్య అకృతయాగస్య మమ మృత్యుర్న శ్రేయసే. తత్కథమిహస్థ ఏవాహం సోమం పిబేయమితి. ఏవం చిన్తయన్ యదృచ్ఛయా తస్మిన్ కూపే వీరుధముత్తీర్ణాం దదర్శ. స తామాదాయ సోమోఽయమితి మనసా నిశ్చిత్య యాగైశ్వర్యమన్యాని అపి యాగసాధనాని మనసా సంకల్ప్య, శర్కరా అభిషవగ్రావ్ణః కృత్వా తాం వీరుధమభిసుషావ. అభిషుత్య చ దేవానాజుహావ. తే దేవా ఆహూతాః సన్తః ఆహ్వానకారణమ్ అనవబుధ్యమానాః ఆవిగ్నా బభూవుః. తద్ బృహస్పతిః శుశ్రావ. శ్రుత్వా చ దేవానువాచ త్రితస్య యజ్ఞో వర్తతే. తత్ర గచ్ఛామ ఇతి. తతస్తే దేవాః ఆజగ్ముః. స తానాగతాన్ కూపాదుత్తరణార్థీ తుష్టావ ఉపాలబ్ధవాంశ్చ - అమీ యే దేవా స్థన భవథ, తిష్ఠథేత్యర్థః. మధ్యే ఆరోచనే దివః ఆదీప్తే దివః సమృద్ధిని ఆదిత్యమణ్డలే. తానహం పృచ్ఛామి. క్వ ఋతం సత్యమ్, క్వ చామృతమ్. క్వ ప్రత్నా పురాణీ, చిరన్తనీత్యర్థః, వః యుష్మాకం ప్రత్నా సమృద్ధినీ ఆహుతిః? ఏతదుక్తం భవతి - నష్టసత్యాసత్యవివేకా అకృతజ్ఞాశ్చ యూయం, యేన మామస్మాత్ కూపాత్ నోత్తారయథ ఇత్యుపాలమ్భః.

అయం ద్వితీయః పక్షః. అమీ యే దేవాః స్థన - మధ్యే ఆదిత్యమణ్డలే, ఆరోచనే దివః ద్యులోకాదపి దీప్తతరే స్థానే భాగం గ్రహీతుమాగతాః. కత్ వ ఋతమ్? ఏతదుక్తం భవతి - ఋతమ్, అన్నమ్, తదత్ర నాస్తి కూపే నిర్జలే. తత్ కత్ అమృతం సోమాఖ్యమ్.

హవిర్ధానాః, కరవన్భః, పురోడాశః, పరీవాపః, పయః, ఉపవసథ్యః, పశురగ్నీషోమీయః, పశుః సవనీయః ఏవమాదికం హి తత్. అమృతం చ క్వాత్ర విద్యతే. కస్మిన్నమి దేవా యాగమయుద్దిశ్య భవన్తో ఽత్ర సమాగతాః. ''తతస్తైః కూపాదుత్తారితః'' ఇతి. కల్పనాకలావిలసితమేతత్సర్వం న వాస్తవికమితి స్వయమేవ సుధియో విభావయన్తు.

౩౬౧. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత 'విశ్వేదేవాః' యై యున్నారు. దీనియందు దేవతల విషయములో మూడు ప్రశ్నలు వేయబడినవి.

పదార్థము :-(దేవాః) తమ తమ విషయములను ప్రకాశపరచునట్టి ఓ జ్ఞానేంద్రియరూప దేవతలారా! (అమీ యే) ఏ మీరు (దివః) ఊర్ధ్వస్థానమగు శిరస్సు (మధ్యే) లోపల (రోచనే) అద్భుతమగు తమ తమ గోళములందు (ఆ స్థన) వచ్చి స్థిరపడినారు. లేక (దేవాః) ప్రకాశవంతమగు ఓ సూర్యకిరణములారా! (అమీ యే) ఏ మీరు (దివః) ద్యులోకపు (మధ్యే) మధ్యలో (రోచనే) దేదీప్యమానమగు సూర్యునిలో (ఆ స్థన) వచ్చి స్థిరమగుడు. లేక (దేవాః) జ్ఞానప్రకాశముతో గూడిన మరియు జ్ఞాన ప్రకాశకులగు ఓ దేవతలారా! (అమీ యే) ఏ మీరు (దివః) కీర్తితో ప్రకాశించు రాష్ట్రము (మధ్యే) లోపల (రోచనే) యశోవంతమగు పదవిపై (ఆ స్థన) నియుక్తులైయున్నారో అట్టి మీతో ప్రశ్నించుచున్నాను. ఏమన (కత్) ఏమి (వః) మీయొక్క (ఋతమ్) సత్యముగలదో (కత్) ఏ (అమృతమ్) అమరత్వముగలదో (కా) మరియు ఏ (వః) మీయొక్క (ప్రత్నా) పురాతన (ఆహుతిః) హోమక్రియగలదు? ॥౯॥

భావార్థము :- ఇచ్చట సమాధాన మీయకుండనే ప్రశ్ననొనర్చి జిజ్ఞాసయొనర్చబడినది. ఏమన ఈ ప్రశ్నల సమాధానము మీయొక్క ప్రతిభతో స్వయముగ నీయుడని యనబడినది. ఈ ప్రశ్నలకు ఉత్తర మిట్లుండగలదు. శిరస్సునందు ఏ జ్ఞానేంద్రియరూప దేవతలు స్థిరమైయున్నారో వాని కార్యము ఋతము అనగా జీవాత్మయందు సత్యజ్ఞానమును చేర్చుటయే. వాని అమృతత్త్వమేమన శరీరముతో గూడనున్న ఇంద్రియ గోళకములు నష్టమైపోయినను అవి మరణించవు. కాని అవి సూక్ష్మశరీరమునందు విద్యమానమైయుండును. వాని సనాతన ఆహుతియనునది శరీరరక్షణార్థరూపయజ్ఞములో మరియు జ్ఞాన ప్రదానరూపయజ్ఞములో ఆత్మసమర్పణ మొనర్చుకొనుటయే. ఇదే విధముగ ద్యులోకమునందుగల సూర్యునిలో ఏ కిరణరూప దేవతలు స్థిరపడియున్నారో వాని ఋతమేమన అవి తమ సత్యనియమమునను సరించి ప్రతిదినము సూర్యోదయముతో గూడ ఆకాశము మరియు భూమండలములలో వ్యాప్తమైపోవుచుండును. వాని అమృతము శుద్ధ మేఘజలములను అవి సముద్రములు మున్నగువానినుండి జలమును భాష్పరూపముగ నొనర్చి పైకి గొనిపోవుచుండును. వాని సనాతన ఆహుతి మేఘజలములను పార్థివాగ్నియందు హోమమొనర్చుట. దానివల్ల పృథివిపై ఓషధులు, వనస్పతులు మున్నగునవి ఉత్పన్నమగును మరియు ప్రాణులు జీవనమును పొందియుండును. మరియు సమస్త గ్రహోపగ్రహములలో తమ హోమమొనర్చుట దానివల్ల పృథివి, మంగళ, బుధ, చంద్రుడు

మున్నగునవి ప్రకాశవంతముచుండును. ఇదేవిధముగ రాష్ట్రమునందు విద్యాదానమొనర్చు ఏ విద్వాంసులుగలరో వారి ఋణమేమన వారు సత్యనిష్ఠననుసరించి విద్యాదానమునందు దత్తచిత్తులై విద్యాదానమొనర్చుచుండుటయే వారి అమృతము. వారు సత్పాత్రులకు దానమొనర్చుటయే వారి జ్ఞానదానము. అదియే వారి సనాతన ఆహుతి. అధ్యాపన, అధ్యయనరూప యజ్ఞమునందు తనను హోమమొనర్చుకొనుట మున్నగునవి సుధీ విద్వాంసులు స్వయముగ ఊహించుకొనగలరు.॥౯॥

వివరణకారుడగు మాధవుడు దీనిని చూచి ఈ ఋచయొక్క ఋషి ఆప్తుని పుత్రుడగు త్రితుడు మరియు దేవత 'విశ్వే దేవతల' ని యెంచి దీనిపై నిమ్నలిఖిత ఇతిహాసమును వ్రాసినాడు. అది ఇట్లు గలదు. '' ఆప్త ఋషికి ముగ్గురు పుత్రులుండిరి. ఏకత, ద్వీత, త్రిత యనువారు. యజ్ఞము నొనర్చు కోరికతో యజమానులతో గోవులను యాచించి పొందినారు. వానిని తోలుకొని వారు గృహములకు వెళ్లినారు. వారు సరస్వతీనదీతీర తరములపై వెళ్లుచుండునప్పుడు ఆవలి తీరమున కూర్చుండి చూచుచుండిన కంచె కాసరులు రాత్రి పూట నదిని దాటివచ్చి వారు ఆ బ్రాహ్మణులను భయపరచినారు. వారు భయపడిపారిపోగానే 'త్రిత' గడ్డిగాదము మరియు లతలచే కప్పబడియున్న ఒక నిర్జన ప్రాంతమున కూపములో పడిపోయినాడు. బావిలోపడిపోవు కారణమును ఇతరులు కొందరు ఇట్లు చూపినారు. అనగా ఏకత, ద్వీత యనువారికి తక్కువ గోవులు లభించియుండెను. 'త్రిత' యనువానికి అధికముగ లభించినవి. ఇది తెలిసిన వారు 'త్రిత'ను బలిమిగనే కూపములో త్రోసినారు. అపుడు వాని మనస్సులో ''నేను యజ్ఞమొనర్చు సంకల్పమునొనర్చియుంటిని. ఒకవేళ యజ్ఞకార్యమొనర్చకుండనే నేను మరణించినచో నాకు శుభములు కలుగవు. కావున దీనికొరకేదైన ఉపాయ మాలోచించవలెను. ఈ కూపమునందే యుండి నేను సోమపానమొనర్చెదను అని ఆలోచించుచుండగనే అకస్మాత్తుగ ఆతడు అదే కూపమునందు ఒక లతయొక్క తీగదిగియుండినది చూచినాడు. ఆతడు దానిని తీసికొని చూచి ఇదిసోమమే యని మనస్సునందు నిశ్చయించుకొని ఇతర యజ్ఞసామగ్రులను మనస్సునందు సంకల్పించుకొని బజరిని సోమమును మర్దించుకొను ఖల్వముగ నెంచుచు అభిషుతమొనర్చి దేవతలనాహ్వానించుకొనినాడు. పిలిచికొనినట్టి దేవతలకు పిలిచికొనిన కారణము తెలియకుండెను. కావున వారికి తొందరకలిగినది. బృహస్పతియును పిలుపునువిని ఆ దేవతలతో ఇది 'త్రిత' యొక్క యజ్ఞము. అచ్చటికి వెళ్లవలె నని యనినాడు. అపుడు దేవతలందరును అచ్చటికి చేరినారు. వారు వచ్చుటను చూచి కూపమునుండి ఉద్ధరింపబడవలెనను కోరికగల 'త్రిత' వారిని స్తుతించినాడు. మరియు వారిపై దోషము నారోపించుచు మీయొక్క సత్యాసత్యముల వివేకము నష్టమైపోయినది. మీరు గొప్ప కృతజ్ఞతాహీనులైపోయినారు. నన్ను ఈ కూపమునుండి బయటికి తీయలేరా? అని అరచినాడు. త్రిత యొక్క దూషణమే ఈ ఋచయందు చూపబడినది. ఇవన్నియును కల్పనకళయొక్క విలాసములే. దీనియందు ఏ మాత్రము వాస్తవములేదు. దీనిని బుద్ధిశాలురు స్వయముగనే ఊహించగలరు.

368. These Divine powers are located in the midst of the radiant regions and in human brains. It is worth investigating as to what their true eternal principle and origin is and what is the procedure of giving and taking them. II9 II

౩౬౯. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఋక్సామౌ।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

ఋక్సామౌ దేవతే. ఋక్సామాధ్యయనవిషయమాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౩౬౯. ఋచం సామ యజామహే యాభ్యాం కర్మాణి కృణ్వతే ।

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
వి తే సదసి రాజతో యజ్ఞం దేవేషు వక్షతః ॥ ౧౦ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨
ప. వి: – ఋచమ్ । సామ । యజామహే । యాభ్యామ్ । కర్మాణి । కృణ్వతే । వి । తే ఇతి ।
౧౨ర ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩
సదసి । రాజతః । యజ్ఞమ్ । దేవేషు । వక్షతః ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- వయమ్ **ఋచమ్** ఋగ్వేదమ్ **సామ** సామవేదం చ **యజామహే** అర్థజ్ఞానపూర్వకం గీతిజ్ఞానపూర్వకం చ అధీమహే అధ్యాపయామశ్చ. యజ దేవపూజాసంగతికరణదానేషు. సంగతీ కరణం చాత్ర అధ్యయనం, దానం చ అధ్యాపనమ్. **యాభ్యామ్** ఋక్సామభ్యామ్, యయోః అధ్యయనేనాధ్యాపనేన చ ఇత్యర్థః **కర్మాణి** తదుక్తాని కర్తవ్యకర్మాణి **కృణ్వతే** కుర్వన్తి తత్జ్ఞాః. **తే** ఋక్సామే **సదసి** నివాసగృహే సభాగృహే చ **రాజతః** శోభేతే, గృహేషు సభాసు చ తేషాం పాఠో గానం చ క్రియతే ఇత్యర్థః, **దేవేషు** విద్వత్సు చ **యజ్ఞమ్** యజ్ఞభావనామ్ **వక్షతః** వహతః ప్రాపయతః. వహ ప్రాపణే ధాతోర్లేటి రూపమ్ ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- అస్మాభిః ఋగ్వేదం సామవేదం సామయోనిరూపామృచమ్ ఋచ్యధ్యూఢం సామగానం చ సర్వమేతద్ యోగేభ్యో గురుభ్యోఽర్థజ్ఞానపూర్వకమధీత్య గృహే సభాయాం విభిన్నసమా- రోహేషు చ సస్వరం వేదపాఠః సామగానం చ విధాతవ్యే. ॥ ౧౦ ॥

అత్రే ద్రనావమ్నా కశ్యపనావమ్నా చేద్రస్య స్మరణాత్, తదర్చనార్థం ప్రేరణాత్, తద్ధ్యానఫలప్రతిపాదనాత్, తద్దానయాచనాత్, దివ్యాయా ఉషసః ప్రభావవర్ణనాద్, ఋక్సామాధ్యయనసంకల్పవర్ణనాచ్చైతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే తృతీయా దశతిః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే ద్వితీయః ఖణ్డః ॥

౩౬౯. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత 'ఋక్సామౌ' యున్నది. దీనియందు ఋక్కులు మరియు సామములయొక్క అధ్యయనమునుగురించిన విషయముకలదు.

పదార్థము :- మేము (ఋచమ్) ఋగ్వేదము మరియు (సామ) సామవేదముయొక్క (యజామహే) అర్థములను జ్ఞానపూర్వకముగ, నీతిపూర్వకముగ అధ్యయనమొనర్చెదము మరియు అధ్యాపనమొనర్చుచేయుదుము (యాభ్యామ్) వానిచే అనగా వానిని అధ్యాపనము, అధ్యయనము లొనర్చి (కర్మాణి) అందలికర్మలను వేదపాఠకులు (కృణ్వతే) ఆచరించెదరు (తే) వారు ఋగ్వేదము మరియు సామవేదమును (సదసి) నివాసగృహము మరియు సభాగృహములో (రాజతః) శోభను పొందుదురు. ఏలన అచ్చట వాని పాఠము, గానముల నొనర్చబడును. మరియు వారు (దేవేషు) విద్వాంసులలో (యజ్ఞమ్) యజ్ఞభావనను (వక్షతః) ప్రాప్తింపజేయుదురు.॥౧౦॥

భావార్థము :- మనము ఋగ్వేద, సామవేదముల, సామయోని ఋచలు మరియు ఋచలపై చేయబడునట్టి సామగానములు, ఇవి యన్నియును యోగ్య గురువులచే అర్థజ్ఞానపూర్వకముగ చదివి గృహమందు, సభలయందు మరియు వివిన్న సమారోహముల అవసరము (అవకాశము) లందు సస్వర వేదపాఠము మరియు సామగానమొనర్చుచుండవలెను.॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రనామముచే మరియు కశ్యప నామముచే ఇంద్రుని స్మరించుటవల్ల వాని అర్చనార్థ ప్రేరణ కలుగుటచే వారి ధ్యానముయొక్క ఫలము లభించినందున వారి దానముయొక్క యాచన యుండుటచే దివ్యమగు ఉషయొక్క ప్రభావవర్ణనయుండుటచే ఋక్కులు మరియు సామముల అధ్యయనముల వర్ణన యుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయమునకు పూర్వదశతి విషయముతోగూడ సంగతిగలదని ఎరుగవలెను.

నాల్గవప్రపాఠకమునందలి రెండవ సగముయొక్క మూడవదశతి సమాప్తమైనది.

నాల్గవ అధ్యాయమునందలి రెండవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

369. We sing the glory of the Rig Veda and the Sama Veda by which men get success in all undertakings. Both of them shine especially in all gatherings and accomplish all the best of functions amongst learned people. They preach the performance of the Yajnas or noble unselfish acts to absolutely truthful persons. II 10 II

చతుర్థీ దశతిః

౩౭౦. ఋషిః - రేభః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ కీదృశం పరమేశ్వరం వీరపురుషం చ జనాః సమ్రాజం జనయన్తీత్యాహ.

౩౭౦. విశ్వాః పృతనా అభిభూతరం నరః
సజూస్తతక్షురిన్ద్రం జజనుశ్చ రాజసే।
క్రత్వే వరే స్థేమన్యామురీముతో
గ్రమోజిష్ఠం తరసం తరస్వినమ్ ॥ ౧ ॥

ప. వి:– విశ్వాః। పృతనాః। అభిభూతరమ్ – అభి –భూతరమ్। నరః। సజూః– స – జూః। తతక్షుః। ఇన్ద్రమ్। జజనుః। చ। రాజసే। క్రత్వే। వరే। స్థేమని। ఆమురీమ్ – ఆ – మురీమ్। ఉత। ఉగ్రమ్। ఓజిష్ఠమ్। తరసమ్। తరస్వినమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **విశ్వాః** సమస్తాః **పృతనాః** శత్రుసేనాః **అభిభూతరమ్** అతిశయేన అభిభవితారమ్, **వరే** ఉత్కృష్టే **స్థేమని** స్థైర్యే విద్యమానమ్. స్థిరస్య భావః స్థేమా, తస్మిన్. **మురీమ్** సమన్తతః ప్రలయకర్తారం, విపదాం మారయితారం వా, **ఉత** అపి చ **ఉగ్రమ్** ప్రచణ్డమ్, ఓజిష్ఠమ్ అతిశయేన ఓజస్వినమ్, **తరసమ్** తరణసమర్థమ్, తారణసమర్థం వా. అత్ర 'అత్యవిచమితమి... ఉ. ౩।౧౧౭' ఇత్యత్ర తప్లవనసన్తరణయోః ధాతోః పాఠాభావేఽపి బాహులకాత్ అసచ్ ప్రత్యయః. **తరస్వినమ్** అతిశయేన బలవన్తమ్. తరస్ ఇతి బలనామ. నిఘం ...౨।౯. **ఇన్ద్రమ్** పరమేశ్వరం వీరపురుషం వా **నరః** ఉపాసకా జనాః ప్రజాజనా వా **సజూః** సజుషః పరస్పరం సంగతాః సన్తః. అత్ర 'సుపాం సులుక్... ౭।౧।౩౯' ఇతి జసః సుః. తతక్షుః స్తుతిభిరుత్సాహకైర్వచోభిశ్చ తీక్ష్ణీ కుర్వన్తి. **రాజసే** హృదయసామ్రాజ్యే రాష్ట్రే వా రాజ్యం కర్తుమ్ **క్రత్వే** కర్మయోగాయ చ. 'జసాదిషు ఛన్దసి వా వచనమ్. అ. ౭।౩।౧౦౯' వా... ఇతి గుణవికల్పనాద్ గుణాభావే యణి రూపమ్. **జజనుః చ** జనయన్తి చ, సమ్రాట్పదేఽభిషిఞ్చన్తీత్యర్థః. ॥౧॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'తరసం - తరస్వినమ్' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- యథా కామక్రోధలోభమోహదుఃఖదౌర్మనస్యాదిసైన్యానామభిభవితారమవిచలం ప్రళయకర్తారమోజిష్ఠం తారకం బలిష్ఠం పరమాత్మానముపాసకా జనాః స్వహృదయసమ్రాజం కుర్వన్తి, తథైవ ప్రజాజనాః శత్రూణాం పరాజేతారం దృఢసంకల్పం విపద్విదర్తారం సంకటేభ్య స్తరణతారణసమర్థం శూరం నరం సముత్సాహ్య రాజపదేఽభిషిఞ్చన్తు. ॥ ౧ ॥

౩౭౦. ఈ మంత్రములో ఎట్టి పరమేశ్వరుని మరియు వీరుని లోకులు సామ్రాట్టుగ నొనర్చెదరను విషయము కలదు.

పదార్థము :- (విశ్వాః) సమస్త (పృతనాః) శత్రుసైన్యములను (అభిభూతరమ్) అత్యధికముగ పరాజయమొనర్చునట్టి (వరే) ఉత్కృష్ట (క్షేమని) స్థిరత్వమునందుగల (ఆ మురీమ్) నలుదిశలందు ప్రళయమును గలిగించు, లేక ఆపదలను తొలగించు (ఉత) మరియు (ఉగ్రమ్) ప్రచండమగు (ఓజిష్ఠమ్) మహా ఓజస్వి (తరసమ్) తరించు మరియు తరింపజేయుటయందు సమర్థుడు (తరస్వినమ్) గొప్ప శక్తిమంతుడగు (ఇన్ద్రమ్) పరమేశ్వరుడు వీరులను (నరః) ప్రభుభక్తులు మరియు రాజభక్తులు (సజూః) కలిసికొని (తతక్షుః) స్తుతులు మరియు స్తుతుల ఉత్సాహవచనముచే తీక్షణమొనర్చెదరు (చ) మరియు (రాజసే) హృదయసామ్రాజ్యములో మరియు రాజ్యములో రాజ్యమునొనర్చుటకు (క్రత్వే) కర్మయోగముయొక్క ప్రేరణ నిచ్చుటకు, లేక కర్మనొనర్చుటకు (జజనుః) చక్రవర్తిపదవిపై అభిషిక్తునిగ నొనర్చెదరు. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'తరసం, తరస్వినం' లలో ఛేకానుప్రాసమున్నది. ॥౧॥

భావార్థము :- ఎటుల కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, దుఃఖ, దౌర్మనస్యములు మున్నగువాని సైన్యములను పరాజయమొనర్చువాడు, అవిచలుడు, ప్రళయకర్త, అతి ఓజస్వి, తరింపజేయువాడు, బలిష్ఠుడునగు పరమేశ్వరుని ఉపాసకులు ఎటుల తమ హృదయసామ్రాట్టుగనెంచుకొందురో, అటులనే ప్రజలు శత్రువిజయుడు, దృఢసంకల్పవంతుడు, ఆపదలను తొలగించువాడు, సంకటములనుండి తరించు మరియు తరింపజేయుటయందు సమర్థుడు, శూరవీరులగు వారిని ఉత్సాహవంతునిగ నొనర్చి రాజపదవిపై అభిషిక్తునిగ నొనర్చవలెను. ॥౧॥

370. People unanimously acknowledge the Omnipotent, Velocious, Energetic, Bright and Resplendent Lord only, for ruling over wicked people and evils, in good and permanent enterprises and for the destruction of obstacles, as heroes of one accord elect for kingship a person who wins in all encounters, for power, in firmness, in the field, the great destroyer, fierce and exceedingly strong, stalwart and full of rigour. II 1 II

౩౭౧. ఋషిః – సువేదాః శైలూషిః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః

అథేన్ద్ర నామ్నా జగదీశ్వరస్య మహిమానం గాయతి.

౩౭౧. శ్రత్తే దధామి ప్రథమాయ మన్యవేఽహన్ యద్దస్యుం నర్యం వివేరపః। ఉభే యత్వా రోదసీ ధావతామను భ్యసాత్తే శుష్మాత్పృథివీ చిదద్రివః ॥ ౨ ॥

ప. వి:– శ్రత్ । తే । దధామి । ప్రథమాయ । మన్యవే । అహన్ । యత్ । దస్యుమ్ । నర్యమ్ । వివేః । అపః । ఉభే ఇతి । యత్–త్వా । రోదసీ ఇతి । ధావతామ్ । అను । భ్యసా తే । శుష్మాత్ । పృథివీ । చిత్ । అద్రివః – అ – ద్రివః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర జగదీశ్వర! అహమ్ **తే** తవ **ప్రథమాయ** సర్వోత్కృష్టాయ **మన్యవే** తేజసే **శ్రత్ దధామి** శ్రద్ధాం కరోమి, **యత్** యస్మాత్, త్వమ్ **దస్యుమ్** యజ్ఞాదికర్మణాముపక్షయితారమ్ అవర్షణమ్ యద్వా రాత్రేరన్ధకారమ్. దస్యుః, దస్యతేః క్షయార్థాత్. ఉపదస్యన్త్యస్మిన్ రసాః, ఉపదాసయతి కర్మాణి. నిరు. ౭।౨౨. **అహన్** హంసి, **నర్యమ్** నరహితకరం యథా స్యాత్ తథా **అపః** మేఘజలాని **వివేః** భూతలం ప్రతి గమయసి. వీ గత్యాదిషు, అత్ర ణ్యర్థగర్భః, తతో లఙి 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౨।౪।౭౬' ఇతి శపః శ్లౌ, ద్విత్వే, అడభావే రూపమ్. **యత్** యస్మాత్ చ **ఉభే రోదసీ** ద్వే అపి ద్యావాపృథివ్యౌ **త్వా** త్వామ్, త్వచ్ఛాసనమిత్యర్థః **అను ధావతామ్** అనుధావతః. గత్యర్థాద్ ధావతేర్లఙర్థే లఙి ప్రథమపురుషస్య ద్వివచనే రూపమ్, 'బహులం ఛన్దస్యమాఙ్యోగేఽపి. అ. ౬।౪।౭౫' ఇత్యడాగమాభావః. హే **అద్రివః** ప్రతాపరూపవజ్రవన్! తవ **శుష్మాత్** బలాత్. శుష్మమితి బలనామ. నిఘం...౨।౯. **పృథివీ చిత్** అన్తరిక్షమపి. పృథివీ ఇత్యన్తరిక్షనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧।౩. భూమేరుల్లేఖః పూర్వం 'రోదసీ' ఇతి పదే కృత ఏవేత్యత్ర పృథివీ పదేన అన్తరిక్షం వాచ్యం భవతి. **భ్యసాతే** భయాద్ వేపేతే. భ్యసతే రేజతే ఇతి భయవేపనయోః. నిరు. ౩।౨౧. లేటి 'లేటోఽడాటౌ. అ. ౩।౪।౯౪' ఇత్యాడాగమః. మన్త్రాన్తరం చాత్ర 'యస్య శుష్మాద్ రోదసీ అభ్యసేతామ్' ఋ. ౨।౧౨।౧ ఇతి. తథా చోపనిషద్వర్ణః - భయాదస్యాగ్నిస్తపతి భయాత్తపతి సూర్యః. భయాదిన్ద్రశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతి పఞ్చమః (కఠ. ౬।౩) ఇతి. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- సూర్యప్రకాశాద్ రాత్రేస్తమసో నివారణం, మేఘాద్ వృష్టిః, ద్యావాపృథివ్యోర్మధ్యే విద్య మానానాం లోకలోకాన్తరాణాం నియమనం, సూర్యస్య పృథివ్యాశ్చ పరస్పరం సామఞ్జస్యమ్ ఇత్యాది యా కాచిద్ వ్యవస్థా జగతి విలోక్యతే తస్యాః కర్తా జగదీశ్వర ఏవ. అతోఽస్మాభిస్తస్య ప్రతాపే శ్రద్ధా విధేయా. ॥ ౨ ॥

౩౭౧. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముచే జగదీశ్వరుని మహిమలను గానమొనర్చబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్ర జగదీశ్వరా! నేను (తే) నీయొక్క (ప్రథమాయ) సర్వోత్కృష్టమగు (మన్యవే) తేజముయెడ (శ్రత్ దధామి) శ్రద్ధయొనర్చెదను (యత్) ఏలన నీవు (దస్యుమ్) యజ్ఞము మున్నగు కార్యముల విధ్వంసకమగు దుర్భిక్షములను, లేక రాత్రియొక్క అంధకారములను (అహన్) నష్టమొనర్చెదవు (నర్యమ్) మానవుల హితకారరూపములో (అపః) మేఘజలములను (వివేః) భూమిపై వర్షింపజేయుదువు. (యత్) ఏలన (ఉభే రోదసీ) ద్యులోక, పృథివీలోకములు రెండును (త్వా) నీయొక్క (అను ధావతామ్) వెనుక వెనుక పరుగిడుచుండును (అద్రివః) ప్రతాపరూప వజ్రధారీ! నీయొక్క (శుష్మాత్) శక్తిచే (పృథివీ చిత్) అంతరిక్షముకూడ (భ్యసాతే) భయముతో కంపించిపోవును. ॥౨॥

భావార్థము :- సూర్యుని ప్రకాశముచే రాత్రియందలి అంధకారము నివారణమగుట, సూర్యుడు మరియు భూమియొక్క పరస్పరము సామంజస్యమగుట ఇత్యాదులు ఏవియైనను అట్టి వ్యవస్థ జగమునందు చూడబడుచున్నది. ॥౨॥

371. O Almighty First cause and Lord of the universe! I express my implicit faith in Thee, as Thou art the Destroyer of wicked people and the Promoter of the beneficent public acts. With Thy power alone, the resplendent worlds and the earth are racing along with the extensive intermediate space and are, so to speak, afraid of Thee. II2II

౩౭౨. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః

అథ పునరపి జగదీశ్వరస్య మహిమానమాహ.

౩ ౨ ౩ ౨౩ ౧౨౩ ౧౨ ౩౨ఉ ౩ ౧
౩౭౨. సమేత విశ్వా ఓజసా పతిం దివో య ఏక ఇ

౨ర ౩౧౨ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ద్భూరతి థిర్జనానామ్। స పూర్వ్యో నూతన

౩ ౧౨౩౧ ౨౩౧ ౨ర ౩ ౨౩౨
మాజిగీషన్తం వర్తనీరను వావృత ఏక ఇత్ ॥ ౩ ॥

౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర
ప. వి:– సమేత – సమ్–ఏత । విశ్వాః । ఓజసా । పతిమ్ । దివః । యః । ఏకః । ఇత్ ।
౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩౧౨ ౩ ౧౨ర
భూః । అతిథిః । జనానామ్ । సః । పూర్వ్యః । నూతనమ్ । ఆజిగీషన్ – ఆ–జిగీషన్ । తమ్
౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧౨ర
। వర్తనీః । అను । వావృతే । ఏకః । ఇత్ ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే ప్రజాః! **విశ్వాః** సర్వాః యూయమ్ **ఓజసా** తేజసా బలేన వా **దివః** సూర్యచన్ద్ర నక్షత్రనీహారికాది సహితస్య సకలస్యాపి ఖగోలస్య. అత్రైవ పృథివ్యా అపి గ్రహణం భవతి, తస్యా అపి ఖగోలే ఏవ స్థితత్వాత్. **పతిమ్** స్వామినమ్ ఇన్ద్రం జగదీశ్వరమ్ **సమేత** ప్రాప్నుత, **యః** ఇన్ద్రో జగదీశ్వరః **ఏకః ఇత్** ఏక ఏవ వర్తతే. కిఞ్చ **జనానామ్** సర్వేషాం స్త్రీ పురుషాణామ్ **అతిథిః** అతిథివత్ పూజ్యః **భూః** విద్యతే. **పూర్వ్యః** పురాణః అపి **సః** అసౌ **నూతనమ్** నవీనోత్పన్నం, జడచేతనాత్మకం జగత్ **ఆ జిగీషన్** సమన్తతో జయన్ భవతి, పురాణపురుషస్య తస్య సర్వాతిశాయి మహిమవత్త్వాత్. అత్ర జి జయే ధాతోః స్వార్థే సన్ బోద్ధవ్యః. **తమ్** ఇన్ద్రం జగదీశ్వరమ్ **ఏకః ఇత్** ఏక ఏవ **వర్తనీః** మార్గః - ఏక ఏవ అధ్యాత్మమార్గో న తు భోగమార్గ ఇత్యర్థః **అను వావృతే** అనుగచ్ఛతి. తేనైవ మార్గేణ స లబ్ధుం శక్యతే ఇతి భావః. వృతు వర్తనే, లడర్థే లిటి 'తుజాదీనాం దీర్ఘోఽభ్యాసస్య. అ. ౬।౧।౭' ఇత్యభ్యాసస్య దీర్ఘః ॥ 3 ॥

భావార్థః- ఏకోఽపి సన్ పరమేశ్వరః సర్వేషాం లోకానామధిపతిః పూజ్యతమో మహిమ్నా చ సర్వాతిశాయీ విద్యతే. తం ప్రాప్తుమేకో ధర్మమార్గ ఏవాశ్రయణీయః. ॥ 3 ॥

౩౭౨. ఈ మంత్రములో మరల జగదీశ్వరుని మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము:- ఓ ప్రజలారా! (విశ్వాః) మీరెల్లరును (ఓజసా) తేజము మరియు శక్తితో (దివః) సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు, ఉల్కలు మున్నగువానితో గూడ సంపూర్ణ ఖగోళము యొక్క (పతిమ్) స్వామియగు ఇంద్రజగదీశ్వరునితో (సమేత్) కూడ ప్రాప్తించుకొను (యః) ఈ (ఏకః ఇత్) ఒక్కడేయై యున్నాడు. మరియు (జనానామ్) స్త్రీపురుషులందరి (అతిథిః, భూః) అతిథులవలె పూజనీయుడై యున్నాడు. (పూర్వ్యః) పురాతనుడైకూడ (సః) అట్టి (నూతనమ్) కొత్తగా ఉత్పన్నమైనట్టి జడచైతన్య జగత్తును (ఆజిగీషన్) జయించుకొనును, ఏలనగా అట్టి పురాణపురుషుడు అత్యున్నత మహిమగలవాడై యున్నాడు. (తమ్) అట్టి జగదీశ్వరునివైపు (ఏకః ఇత్) ఒకేఒక (వర్తనీః) మార్గము- అనగా ఆధ్యాత్మిక మార్గము, భోగమార్గము [అనగా భుక్తిమార్గము] (అనువావృతే) యైపోవును. అదే మార్గములో నడచి ఆతనిని పొందవచ్చును. ॥3॥

భావార్థము:- ఆ పరమేశ్వరుడొక్కడే సకల లోక లోకాంతరములన్నిటికి అధిపతి, అందరికంటె పూజ్యుడు మరియు ఉన్నతుడై యున్నాడు. ఆయనను పొందుటకు ఒకే ధర్మము ఆశ్రయించవలసియున్నది ॥ 3॥

372. Come all together O true devotees And earnestly sing God's glory. He is the Only Lord of the world Which tells us His Majestic story. He is Adorable like a guest Of all objects, He is the Best. He is Eternal, pervading all Wise men always do Him call. Many are roads leading to Him Who is One, sung in every hymn. II3II

౩౭౩. ఋషిః –సవ్య ఆఙ్గిరసః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ జగదీశ్వరం ప్రతి వచాంస్యుదీరయతి.

౩౭౩. ఇమే త ఇన్ద్ర తే వయం పురుష్టుత యే త్వారభ్య
చరామసి ప్రభూవసో। న హి త్వదన్యో గిర్వణో
గిరః సఘత్ క్షోణీరివ ప్రతి తద్ధర్య నో వచః ॥ ౪ ॥

ప.వి:– ఇమే । తే । ఇన్ద్ర । తే । వయమ్ । పురుష్టుత – పురు – స్తుత । యే । త్వా । ఆరభ్య– ఆ–రభ్య । చరామసి । ప్రభూవసో – ప్రభు–వసో । న హి । త్వత్ । అన్యః – అన్–యః। గిర్వణః – గీః – వనః। గిరః । సఘత్ । క్షోణీః ఇవ । ప్రతి । తత్ । హర్య । నః । వచః ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే **పురుష్టుత** బహుకీర్తిత బహుభిః కీర్తిత వా, **ప్రభూవసో** సమర్థ నివాసప్రద చ. ప్రభవతీతి ప్రభుః, వాసయతీతి వసుః. ప్రభుశ్చాసౌ వసుశ్చ ఇతి ప్రభూవసుః, పూర్వపదస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **ఇన్ద్ర** జగదీశ్వర! **ఇమే** ఏతే సంముఖస్థాః **తే** లబ్ధఖ్యాతయః **వయమ్** త్వదుపాసకాః **తే** తవ, స్మః ఇతి శేషః, **యే త్వా ఆరభ్య** త్వామాశ్రిత్య **చరామసి** విచరామః. అత్ర యద్వృత్తయోగాన్నిఘాతాభావః. హే **గిర్వణః** గీర్భిః స్తుతివాగ్భిః వననీయ సంభజనీయ భగవన్! **త్వత్ అన్యః** త్వద్భిన్నః కోఽపి **గిరః** అస్మదీయాః స్తుతివాచః **న హి** నైవ **సఘత్** సహేత, తాసాం పాత్రతాం వ్రజేదిత్యర్థః. షహ మర్షణే, హకారస్య ఘకారశ్ఛాన్దసః. లేట్‌ప్రయోగః. హియోగాత్ 'హి చ. అ. ౮।౧।౩౪' ఇతి నిఘాతనిషేధః. **తత్** తస్మాత్ త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **వచః** హార్దికం స్తుతివచనమ్ **ప్రతి హర్య** కామయస్వ. హర్య గతి కాన్త్యోః, భ్వాదిః. **క్షోణీః ఇవ** యథా భూమీః కశ్చిద్ భూపతిః కామయతే తద్వత్. క్షోణీ ఇతి పృథివీనామ. నిఘం. ౧।౧ ॥ ౪ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః, 'గిర్, గిరః' ఇత్యత్ర చ ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- యే పరమాత్మనా హార్దికం సమ్బన్ధం స్థాపయన్తి తేషామేవ స్తుతీః స శృణోతి. ॥ ४ ॥

323. ఈ మంత్రములో జగదీశ్వరుని యెడ ప్రేమభావపు పొంగును ప్రకటించబడినది.

పదార్థము :- (పురుష్టుత) అధికముగ యశోగానమొనర్చబడిన లేక అనేకులచే యశోగానమొనర్చబడుచున్న (ప్రభూవసో) సమర్థుడవు మరియు నివాసకుడవగు (ఇన్ద్ర) ఓ జగదీశ్వరా! (ఇమే) ఈ (తే) అట్టి లబ్ధ ప్రతిష్ఠితులమగు (వయమ్) ఉపాసకులమగు మేము (తే) నీవారమైపోయినాము (యే) ఏ (త్వా ఆరభ్య) నీ ఆశ్రయమునుపొంది (చరామసి) ఆలోచించుచున్నామో (గిర్వాణః) అట్టి స్తుతివాణులచే భజించబడుచున్న ఓ భగవంతా! (త్వత్ అన్యః) నీ కంటె భిన్నమగు ఏదియైనను (గిరః) మా స్తుతివాణుల (నహి సఘత్) పాత్రులు కాజాలరు. (తత్) ఆ కారణమున నీవు (నః వచః) మా స్తుతి వచనములను (ప్రతి హర్య) కోరుచుండుము. (క్షోణీః ఇవ) ఏ రాజైనను భూములను కోరునటులనే. ॥४॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. 'గిర్, గిరః' లో ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥४॥

భావార్థము :- పరమాత్మతో హార్దికసంబంధము స్థాపిత మొనర్చుకొనువారి స్తుతులనే ఆయన వినగలడు. ॥४॥

373. We, Thy devotees, are always Thine In Thy name we start all work O Lord, glorified by all, Our duties never we shirk, There's none who hearkens to Our earnest call but Thee. God, accede to our requests We pin our faith in Thee. As the earth draws all objects to herself May Thou Lord, draw our words to Thyself. II4II

324. ఋషిః - విశ్వామిత్రః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ కీదృశః స జగదీశ్వరో రాజా వా యం వయం స్తువీమహీత్యాహ.

3 1 2 3 1 2 3 2 2 3 1 2
324. చర్షణీధృతం మఘవానముక్థ్యా 3 మిన్ద్రం గిరో
3 23క2ర 3 1 2 3 1
బృహతీరభ్య నూషత। వావృధానం పురుహూతం
2 3 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2
సువృక్తిభి రమర్త్యం జరమాణం దివేదివే ॥ ౫ ॥

3 1 2 3 1 2ర 3 1 2 3క2 1 2ర 1 2ర
ప. విః- చర్షణీధృతమ్ - చర్షణి - ధృతమ్। మఘవానమ్। ఉక్థ్యమ్। ఇన్ద్రమ్। గిరః।
3 2 3 2 3 2 3 2 1 3 1 2
బృహతీః అభి। అనూషత। వావృధానమ్। పురుహూతమ్ - పురు - హూతమ్। సువృక్తిభిః -
3 1 2 1 2ర 3 1 2ర 3 1 2 3 2 3
సు - వృక్తిభిః। అమర్త్యమ్ - అ - మర్త్యమ్। జరమాణమ్। దివే దివే - దివే - దివే ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **చర్షణీధృతమ్** మనుష్యాణాం ధర్తారమ్, **మఘవానమ్** ప్రశస్తైశ్వర్యమ్, **ఉక్థ్యమ్** వక్తవ్య ప్రశంసమ్, **సువృక్తిభిః** శోభనాభిః క్రియాభిః, **వావృధానమ్** వృద్ధమ్ వృధధాతోర్లిటః కానచ్. **పురుహూతమ్** బహుభిః ఆహూతమ్, **అమర్త్యమ్** అమరకీర్తిమ్, **దివేదివే** దినే దినే **జరమాణమ్** సత్కర్మకారిణో జనాన్ ప్రశంసన్తమ్. జరతే స్తుతికర్మా, జరితా ఇత్యస్య స్తోతృనామసు పాఠాత్. నిఘం...3 ।౧౬. యద్వా సత్కర్మాణి ఉపదిశన్తమ్. జరతేగృణాతి. నిరు. ౪ ।౨౩. **ఇన్ద్రమ్** పరమేశ్వరం రాజానం వా **బృహతీః** బృహత్యః **గిరః** వేదవాచః యద్వా మదీయా వాచః **అభ్యనూషత** అభిస్తువన్తి ॥౫॥

అత్ర అర్థశ్లేషోఽలఙ్కారః, విశేషణానాం సాభిప్రాయత్వాత్ పరికరాలఙ్కారోఽపి. ॥౫॥

భావార్థః- యథా సర్వేషాం మానవానాం ధర్తా శోభనకర్మాఽమరకీర్తిః సత్కర్మోపదేష్టా పరమే- శ్వరః సర్వైః స్తూయతే తథైవ తాదృశగుణవిశిష్టో నృపతిరపి ప్రజానాం ప్రశంసాపాత్రం జాయతే. ॥౫॥

౩౭౪. ఈ మంత్రములో మనము స్తుతించునట్టి జగదీశ్వరుడు మరియు రాజు ఎట్లున్నారను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(చర్షణీధృతమ్) మనుష్యుల ధారణకర్త (మఘవానమ్) ప్రశస్తమగు ఐశ్వర్యములస్వామి (ఉక్థ్యమ్) ప్రశంసనీయుడు (సువృక్తిభిః) శుభక్రియలచే (వావృధానమ్) వర్ధమానుడు అనగా సనాతనుడు (పురుహూతమ్) అనేకులచే పిలువబడిన (అమర్త్యమ్) అమరకీర్తిగల (దివే దివే) ప్రతి దినము (జరమాణమ్) సత్కర్మ కర్తలను ప్రశంసించునట్టి, లేక సత్కర్మల నుపదేశించునట్టి (ఇన్ద్రమ్) పరమేశ్వరుడు మరియు రాజును (బృహతీః) మహిమాన్వితమైన (గిరః) వేదవాణులు, లేక మన వాణులను (అభ్యనూషత) స్తుతి, లేక ప్రశంసల విషయముగ నగుచుండును. ।౫॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు. విశేషణముల సాభిప్రాయముండుటవల్ల పరికరముకూడయైనది. ।౫॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగ మానవులందరి ధారణకర్త, శుభకర్మల, అమరకీర్తుల, సత్కర్మల ఉపదేష్టయగు పరమేశ్వరుడు అందరిచే స్తుతింపబడుచుండునో, అటులనే అట్టి గుణములతో గూడిన రాజుయును ప్రజలందరి ప్రశంసలకు పాత్రుడగును. ।౫॥

374. Our many faultless songs are daily sung to extol God, who is the Supporter of mankind, the Prosperous, Adorable, Supremely Glorious, revered and remembered by humanity, Who is worshipped every day through sublime Vedic hymns and is the Immortal Lord. II5II

౩౭౫. ఋషిః – కృష్ణ ఆఙ్గిరసః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ పునర్జగదీశ్వరస్య స్తుతివిషయమాహ.

౧౨ ౩ ౧౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨
౩౭౫. అచ్ఛా వ ఇన్ద్రం మతయః స్వర్యువః
౩ ౨౩౧ ౨ ౩౧౨
సధ్రీచీర్విశ్వా ఉశతీరనూషత।
౧౨ ౩ ౧౨౩ ౨౩ ౨౩ ౨౩
పరిష్వజన్త జనయో యథా పతిం మర్యం
౨ ౩౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨
న శున్ధ్యుం మఘవాన మూతయే ॥ ౬ ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩౧౨ ౩౧౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర
ప. విః – అచ్ఛ । వః । ఇన్ద్రమ్ । మతయః । స్వర్యువః । సధ్రీచీః – స – ధ్రీచీః । విశ్వాః ।
౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ఉశతీః। అనూషత । పరి । స్వజన్త । జనయః । యథా । పతిమ్ । మర్యమ్ । న । శున్ధ్యుమ్ ।
౩ ౧ ౨ ౨ ౧ ౨
మఘవానమ్ । ఊతయే ॥ ౬ ॥

పదార్థః- స్వర్యువః వివేకప్రకాశం కామయమానాః. స్వః శబ్దాద్ ఆత్మన ఇచ్ఛాయాం క్యచి ‘క్యాచ్ఛన్దసి. అ. ౩।౨।౧౭౦’ ఇతి ఉః ప్రత్యయః.’ **సధ్రీచీః** సహ ఉద్యమశీలాః. సహ అఞ్చన్తీతి సధ్రీచ్యః. ‘ఋత్విగ్దధృక్... అ. ౩।౨।౫౯’ ఇతి క్విని, ‘సహస్య సధ్రిః. అ. ౬।౩।౯౫’ ఇతి సహస్య సధ్రిరాదేశః. జసి పూర్వ సవర్ణదీర్ఘః. **ఉశతీః** ఉశత్యః ప్రీతియుక్తాః. వశ కాన్తౌ ధాతోః శతరి స్త్రియాం రూపమ్. **విశ్వాః** సర్వాః **మతయః** మదీయాః మనీషాః **ఇన్ద్రం వః** హృదయసమ్రాజం జగదీశ్వరం త్వామ్ **అచ్ఛ** అభిముఖీభూయ **అనూషత** స్తువన్తి. ణు స్తవనే ధాతోర్లఙర్థే లుఙి ఛాన్దసో గుణాభావో వ్యత్యయేనాత్మనే పదం చ. తాశ్చ **ఊతయే** రక్షార్థమ్ **మర్యం న** శున్ధ్యుమ్ అగ్నిమివ శోధకమ్. అగ్నిదేవతాకే మన్త్రే ‘స హి క్రతుః స మర్యః స సాధుః’ (ఋ. ౧।౭౭।౩) ఇతి శ్రవణాద్ మర్యః అత్ర అగ్నిర్విజ్ఞేయః. **మఘవానమ్** ఐశ్వర్యవన్తమ్ ఐశ్వర్యప్రదాతారం చ త్వామ్ **పరిష్వజన్త** ఆలిఙ్గన్తి, **జనయః** స్త్రియః **యథా పతిమ్** యథా భర్తారమ్ పరిష్వజన్తే తద్వత్. పరి పూర్వాత్ ష్వఞ్జతేః లఙర్థే లఙి ‘బహులం ఛన్దస్యమాఙ్యోగేఽపి. అ. ౬।౪।౭౫’ ఇత్యడభావః. ॥౬॥

అత్ర ద్వయోరుపమయోః సంసృష్టిః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- యః పరమేశ్వరోఽగ్నిరివాస్మద్ ధృదయానాం శోధకః సద్విచారైశ్వర్యప్రదాతా చ విద్యతే తం ప్రతి సర్వైః స్వమతయః సదైవ ప్రవర్తనీయాః. ॥ ౬ ॥

౩౭౫. ఈ మంత్రములో మరల జగదీశ్వరుని స్తుతి విషయమే కలదు.

పదార్థము :-(స్వర్యువః) వివేక ప్రకాశమును గోరునట్టి (సధ్రీచీః) కలిసి ఉద్యమము నొనర్చునట్టి (ఉశతీః) ప్రీతియుక్తములగు (విశ్వాః) సమస్త (మతయః) నా బుద్ధులు (ఇన్ద్రం వః) హృదయ పాప్రమాట్లువాసు నీవు జగదీశ్వరుని (అచ్ఛ) అభిముఖుడవుగనై (అనూషత) స్తుతియొనర్చుచున్నవి. మరియు అవి (ఊతయే) రక్షణకొరకు (మర్యం న శున్ధ్యుమ్) అగ్నివలె శోధకము (మఘవానమ్) ఐశ్వర్యవంతుడు, ఐశ్వర్యప్రదాతను (పరిష్వజన్త) ఆలింగనమొనర్చుచున్నది. (జనయః) స్త్రీలు (యథా పతిమ్) తన పతిని ఆలింగనమొనర్చుకొనునట్లు. ।౬॥

ఈ మంత్రములో రెండు ఉపమాలంకారముల సంసృష్టి గలదు. ।౬॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు అగ్నివలె మా హృదయముల శోధకుడు మరియు సదా ఆలోచనలరూప ఐశ్వర్యముల ప్రదాతయైయున్నాడో, ఆయనయెడ ఎల్లరును తమ మనస్సులను నిరంతరము ప్రయుక్తమొనర్పవలసియుండును. ।౬॥

375. All thoughts of my mind rush O Lord, to embrace Thee As dear wives embrace their husbands Whom they always long to see. We desire peace and bliss And can't ever Thee miss. Thou who art Source of joy Dost all misery destroy. II6II

౩౭౬. ఋషిః – సవ్య ఆఙ్గిరసః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ జగదీశ్వరో నృపతిశ్చ గీర్భి రర్చనీయ ఇత్యాహ.

౧౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౭౬. అభి త్యం మేషం పురుహూతమృగ్మియమిన్ద్రం

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
గీర్భిర్మదతా వస్వో అర్ణవమ్ ।

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
యస్య ద్యావో న విచరన్తి మానుషం

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
భుజే మంహిష్ఠ మభి విప్రమర్చత ॥ ౭ ॥

ప. వి:- అభి । త్యమ్ । మేషమ్ । పురుహూతమ్ - పురు-హూతమ్ । ఋగ్మియమ్ । ఇన్ద్రమ్ । గిర్భిః మదత । వస్వః । అర్ణవమ్ । యస్య । ద్యావః । న । విచరన్తి - వి -చరన్తి । మానుషమ్ । భుజే । మంహిష్ఠమ్ । అభి । విప్రమ్ - వి-ప్రమ్ । అర్చత । ॥ ౭ ॥

పదార్థః- **త్యమ్** తం ప్రసిద్ధమ్, **మేషమ్** సుఖైః సేక్తారమ్. మిషు సేచనే, భ్వాదిః, కర్తరి అచ్ ప్రత్యయః. చిత్వాదన్తోదాత్తః. **పురుహూతమ్** బహుభిర్జనైః ఆహూతమ్, **ఋగ్మియమ్** అర్చనీయమ్. ఋగ్మియం ఋగ్మన్తమితి వా అర్చనీయమితి వా పూజనీయమితి వా. నిరు. ౭।౨౬ . **వస్వః అర్ణవమ్** ధనస్య సముద్రమ్ **ఇన్ద్రమ్** పరమేశ్వరం రాజానం వా **గిర్భిః** వాగ్భిః **మదత** మదయత హర్షయత. మదీ హర్షగ్లేపనయోః భ్వాదిః ఛన్దసి సకర్మకోఽపి, సంహితాయామ్ 'ఋచి తునుఘమక్షుతఙ్.... ౬।౩।౧౩౩' ఇతి దీర్ఘః. **యస్య** ఇన్ద్రస్య పరమేశ్వరస్య రాజ్ఞో వా **ద్యావః** దీప్తయః **మానుషమ్** మనుష్యమ్ **న విచరన్తి** న అపచరన్తి, న అపకుర్వన్తీత్యర్థః. అత్ర యద్ వృత్తయోగాన్నిఘాతో న. తమ్ **మంహిష్ఠమ్** అతిశయేన మహాన్తం దాతృతమం వా. మహి వృద్ధౌ. మంహతే దానకర్మా. నిఘం...౩।౨౦ , అతిశయేన మంహితా మంహిష్ఠః. ఇష్ఠని 'తురిష్ఠేమేయస్సు. అ. ౬।౪।౧౫౪' ఇతి తృచో లోపః. **విప్రమ్** విపశ్చితమ్ ఇన్ద్రం పరమేశ్వరం రాజానం వా, **భుజే** పాలనాయ **అభి అర్చత** పూజయత, సత్కురుత వా ॥ ౭ ॥

'వస్వః అర్ణవమ్' ఇత్యత్ర సముద్రవాచినోఽర్ణవపదస్య నిధౌ లక్షణా, అతిశయధనవత్త్వం చ వ్యజ్యతే. ఇన్ద్రే అర్ణవత్వారోపాచ్చ రూపకమ్. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-యథా సుఖవర్షక ఐశ్వర్యస్య పారావారో మహత్తమో దాతృతమో మేధావీ పరమేశ్వరః సర్వైః పూజనీయో హర్షణీయశ్చ తథా తాదృశో నృపతిః ప్రజాజనైః సత్కరణీయో హర్షయితవ్యశ్చ. ॥ ౭ ॥

అత్ర వివరణకార ఇత్థమితిహాసం దర్శయతి - ''అంగిరానామ ఋషిః. స ఇన్ద్రం పుత్రం యాచమానః స్వాత్మని అభిధ్యానమకరోత్. తస్య యోగైశ్వర్యబలాత్ తత ఏవాభిధ్యానాత్ సవ్యనామా ఇన్ద్రః పుత్రోఽజాయతేతి. తదేతచ్ఛౌనకేనోక్తమ్ - తం మేషః మేధాతిథికాణ్వాయనమ్ ఆజహార ఇన్ద్రో మేషరూపీ కస్మింశ్చిత్ కారణాన్తరే. తద్ బ్రాహ్మణేనోక్తమ్ - మేధాతిథిం హ కాణ్వాయనం మేషో భూత్వా జహారేతి. దదభివాదిన్యేషాభవతి - తమిన్ద్రం మేషం మేషరూపమ్'' ఇత్యాది. పరం ఘటనేయం న వాస్తవికీ. మన్త్రస్య ఋషిః ఆంగిరసః సవ్యః, మన్త్రే చ ఇన్ద్రో మేషనామ్నా వ్యపదిష్టః ఇతి కృత్వైవ కథేయం విరచితా.

సాయణస్తు 'మేషం శత్రుభిః స్పర్ధమానమ్ ఇతి స్పర్ధార్థాత్ మిష ధాతోస్తుదాదేర్నిష్పన్నం మేషశబ్దం యౌగి కత్వేన పూర్వం వ్యాఖ్యాయాపి పశ్చాద్ నైకల్పికత్వేనేతిహాసం ప్రదర్శయతి - ''యద్వా, కణ్వపుత్రం మేధాతిథిం యజమానమిన్ద్రో మేషరూపేణాగత్య తదీయం సోమం పపౌ. స ఋషిస్తం మేష ఇత్యవోచత్, అత ఇదానీమపి మేష ఇన్ద్రోఽభిధీయతే'' ఇతి. ఏషా కథాపి కాల్పనికీ. నాస్మిన్ మన్త్రే వస్తుతత్వేన ఘటితః కశ్చిదితిహాసోఽస్తీతి సుధియో విభావయన్తు.

౩౨౬. ఈ మంత్రములో మనుష్యులెల్లరును వాణులద్వారా జగదీశ్వరుడు మరియు రాజును అర్చించవలెనను విషయముకలదు.

పదార్థము :- (త్యమ్) అట్టి ప్రసిద్ధ (మేషమ్) సుఖములను సేచనమొనర్చునట్టి (పురుహూతమ్) అనేకులచే పిలిచికొనబడిన (ఋగ్మియమ్) అర్చించదగిన (వస్వః అర్ణవమ్) ధనసాగరములగు (ఇన్ద్రమ్) పరమేశ్వరుడు మరియు రాజును (గీర్భిః) వాణులచే (మదత) హర్షవంతులనుగ నొనర్చుడు (యస్య) పరమేశ్వరుడు మరియు రాజుయొక్క (ద్యావః) ఏ దీప్తులు మరియు తేజములు (మానుషమ్) మనుష్యులకు (న విచరన్తి) ఉపకారమొనర్చకుండునో అట్టి (మంహిష్ఠమ్) అత్యధిక మహనీయుడు మరియు దాతలగు (విప్రమ్) మేధావులు, విద్వాంసులునగు పరమేశ్వరుడు, లేక రాజును (భుజే) తన పాలన గురించి (అర్చత) పూజించవలెను. మరియు సత్కరించవలెను.॥౭॥

'వస్వః అర్ణవమ్'లో సముద్రవాచక 'అర్ణవ' పదముయొక్క లక్షణావృత్తివల్ల 'నిధి' యనునది లక్ష్యార్థమగును. 'నిధి' యనకుండ 'అర్ణవ' మనుటలో అతిశయధనవత్త్వవ్యంగ్యము, ఇంద్రునియందు 'అర్ణవ' మను ఆరోపణ ముండుటచే ఇది రూపకాలంకారమైనది.॥౭॥

భావార్థము :- ఎటుల సుఖవర్షకుడు, ఐశ్వర్యముల ప్రవాహకుడు, అందరికన్న మహనీయుడు, అందరికన్న మహాదాత, మేధావియగు పరమేశ్వరుడు అందరిచే పూజించదగినవాడు. అటులనే ఇట్టి గుణములచే గూడిన రాజు ప్రజలచే సత్కారము, ప్రోత్సహించబడుటకు యోగ్యుడని తలచవలెను.॥౭॥

వివరణకారుడగు మాధవుడు ఈ మంత్రముపై ఇతిహాసమిట్లు వ్రాసినాడు. 'అంగిర' యనుపేరుగల ఒకఋషియుండెను. ఆయన ఇంద్రుని పుత్రరూపములో పొందవలెనని కోరుకొనుచు ఆత్మధ్యానమొనర్చినాడు. ఆయన యోగైశ్వర్యముల, బలముల, శక్తి మరియు ఫలస్వరూపముగ ఆయనకు 'సవ్య' యనుపేరుతో ఇంద్రుడు పుత్రరూపమున ప్రాప్తించినాడు. వానిని ఇంద్రుడు మేష అనగా 'పొట్టేలు, లేక మేషరాశి' రూపు ధరించి హరించుకొనిపోయినాడు. ఈ కథను కల్పించి ఆతడిట్లనినాడు. ' ఈ ఇతిహాసమును చూపునదే ఈ ఋచము. దీనియందు 'మేష' రూపధారియగు ఇంద్రుని

స్తుతించబడినది. కాని ఈ ఘటన వాస్తవముగాదు. మంత్రఋషి, అంగిరస సవ్యుడు. మరియు మంత్రములో ఇంద్రుని మేషమని యనబడినది. దీనినే చూచి పై కల్పితకథ వ్రాయబడినది.

సాయణుడు మొదట మేష శబ్దమునకు తుదాదిగణమునకు స్పర్ధార్థకమిషధాతువుతో నిష్పన్నముగ నెంచి 'మేష' మునకు యౌగిక అర్థము 'శత్రువులతో స్పర్ధనొనర్చునది' అని చేసియును మరియు వైకల్పిక రూపముతో ఈ ఇతిహాసముకూడ ఇచ్చియున్నాడు. అనగా కణ్వుని పుత్రుడు 'మేధాతిథి' యజ్ఞమొనర్చుచుండెను. అపుడు మేషరూపమును ధరించివచ్చినాడు. మరియు అతడు వాని సోమరసమును త్రాగినాడు. అప్పుడు ఋషులు ఆయనను మేషమని యనినారు. కావున ఇప్పుడుకూడ ఇంద్రుని 'మేష' మని యందురు. ఈ కథయును కల్పితమే. వాస్తవమునకు ఏ కల్పిత ఐతిహాసిక కథయునూ ఈ మంత్రములో లేదు. బుద్ధిశాలురగువారు దీని యథార్థతను గ్రహించగలరు.

376. Propitiate God, the Showerer of happiness, Who is highly adored, Who is discernible through the vedic hymns, the Ocean of the wealth of wisdom, the Supporter of regions, Whose rays of knowledge spread every where in mankind. Worship that Mighty, Most Liberal Omniscient and Blissful Lord constantly in every way for obtaining happiness. ॥7॥

౩౭౭. ఋషిః – సవ్య ఆఙ్గిరసః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ పునర్జగదీశ్వరస్య నృపతేశ్చార్చనా విషయమాహ.

౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౩౭౭. త్యం సు మేషం మహయా స్వర్విదం శతం యస్య సుభువః
౩ ౧ ౨ర ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
సాకమీరతే। అత్యం న వాజం హవనస్యదం
౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
రథమిన్ద్రం వవృత్యామవసే సువృక్తిభిః ॥ ౮ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:– త్యమ్ । సు । మేషమ్ । మహయ । స్వర్విదమ్ – స్వః –విదమ్ । శతమ్।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧
యస్య। సుభువః – సు–భువః । సాకమ్ । ఈరతే । అత్యమ్ । న । వాజమ్ । హవనస్య
౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
దమ్ – హవన – స్యదమ్ । రథమ్ । ఇన్ద్రమ్ । వవృత్యామ్ । అవసే । సువృక్తిభిః –
౩ ౧ ౨
సు–వృక్తిభిః ॥ ౮ ॥

పదార్థః- హే సఖే! త్వమ్ **త్యమ్** తం ప్రఖ్యాతమ్ **మేషమ్** సుఖైః సేక్తారమ్, **స్వర్విదమ్** భువి సూర్యప్రకాశస్య, రాష్ట్రేవా విద్యుత్ప్రకాశస్య లమ్భయితారమ్ ఇన్ద్రం జగదీశ్వరం రాజానం వా **సు మహయ** సుష్ఠు పూజయ సత్కురు వా. మహ పూజాయాం చురాదిః. సంహితాయామ్ ''అన్యేషామపి దృశ్యతే. అ. ౬ । ౩ । ౧౩౭' ఇతి దీర్ఘః. **యస్య** ఇన్ద్రాఖ్యస్య జగదీశ్వరస్య రాజ్ఞో వా **శతమ్** బహవో జనాః **సాకమ్** సంభూయ **సుభువః** సుస్తుతీః **ఈరతే** ప్రేరయన్తి, ఉదీరయన్తి. అహమపి **వాజమ్** బలవన్తమ్ **హవనస్యదమ్** హవనమ్ ఆహ్వానం ప్రతి స్యన్దతే సద్యో గచ్ఛతి తమ్, **అత్యమ్** సతతకర్మశీలమ్. అత సాతత్యగమనే, భ్వాదిః, అతతి సతతం గచ్ఛతీతి అత్యః. **ఇన్ద్రమ్** జగదీశ్వరం రాజానం వా **అవసే** రక్షణాయ. **సువృక్తిభిః** శోభనాభిః స్తుతిభిః **వవృత్యామ్** స్వాత్మానం ప్రతి ప్రవర్తయేయమ్, **న** యథా **వాజమ్** వేగవన్తమ్ **హవనస్యదమ్** హవనే విజయస్పర్ధాయాం స్యన్దయన్తి గమయన్తి యం తమ్ **అత్యమ్** సతతగతిశీలమ్ **రథమ్** విమానాదియానమ్ **అవసే** దేశాన్తరం గన్తుమ్. అవతిరత్ర గత్యర్థః. **సువృక్తిభిః** శోభనాభిః క్రియాభిః యన్త్రకలాభిర్వా ప్రవర్తయన్తి చాలయన్తి తద్వత్. ॥౮॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః- యథా దేశాన్తరం గన్తుం సతతయాయినం రథం ప్రవర్తయన్తి తథా రక్షాం ప్రాప్తుం సతతకర్మశీలః పరమేశ్వరో నృపతిశ్చ స్వాభిముఖం ప్రవర్తనీయః. ॥౮॥

౩౭౭. ఈ మంత్రములో మరల జగదీశ్వరుడు మరియు రాజుల అర్చనల విషయమే కలదు.

పదార్థము :- ఓ మిత్రమా! (త్యమ్) నీవు అట్టి ప్రసిద్ధమగు (మేషమ్) సుఖములతో సేచన మొనర్చునట్టి (స్వర్విదమ్) భూమిపై సూర్యుని ప్రకాశమును, లేక రాష్ట్రములో విద్యుత్తు ప్రకాశమును ప్రాప్తించుకొనునట్టి జగదీశ్వరుడు మరియు రాజుయొక్క (సు మహయ) ఉత్తమ రూపమున పూజా, సత్కారముల నొనర్చుము (యస్య) ఏ జగదీశ్వరుడు మరియు రాజు యొక్క (శతమ్) అనేకమంది (సాకమ్) కలిసి ఐక్యముగ (సుభువః) ఉత్తమ స్తుతులను (ఈరతే) ఉచ్చరించుచున్నది. నేనుకూడ (వాజమ్) శక్తిమంతుడు (హవనస్యదమ్) ఆహ్వానముయెడ తత్క్షణమే చేరుకొనునట్టి (అత్యమ్) నిరంతరకర్మశీలుడు (ఇన్ద్రమ్) జగదీశ్వరుడు మరియు రాజును (అవసే) రక్షణకొరకు (సువృక్తిభిః) శుభస్తుతులతో (వవృత్యామ్) మనవైపు మరల్చుకొనవలెను (న) ఎటుల (వాజమ్) వేగముగ (హవనస్యదమ్) విజయమార్గమున కొనిపోవునట్టి (అత్యమ్) నిరంతరము నడుచునట్టి (రథమ్) విమానములు మున్నగు యానములను (అవసే) దేశాంతరములకు కొనిపోవుటకు (సువృక్తిభిః) శోభనక్రియలు, లేక ఇతర కళలచే నడుచుటకొరకు ప్రవృత్తుల నొనర్చెదరు.॥౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.॥౮॥

భావార్థము :- ఎటుల దేశాంతరములకు వెళ్లుటకొరకు నిరంతరము నడచునట్టి రథములను ప్రవృత్తమొనర్చుకొనుచుందుమో, అటులనే రక్షణను పొందుటకొరకు కర్మశీలురగు పరమేశ్వరుడు మరియు రాజును మనవైపు మరల్చుకొనవలెను.॥౮॥

377. Men should rightly worship God, the Giver of supreme happiness, the Prime Cause of all, and under whose direction, hundreds of regions are revolving. I remember Him again and again and recite the eulogies of lovely Lord, Who is All - pervading, moving every where with horselike speed (so to speak,) and who is propitiated through complete renouncement of all evil propensities, for our protection and safety. II8II

౩౭౮. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ద్యావాపృథివీ।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ ద్యావాపృథివీ దేవతే. కీదృశే ద్యావాపృథివ్యౌ కథం ధృతే స్త ఇత్యాహ.

౩ ౧౨౩ ౧౨ ౩౨౩ ౨ ౩౧ ౨౩౧౨
౩౭౮. ఘృతవతీ భువనానామభి(శ్రియోర్వీ పృథ్వీ మధుదుఘే

౩౧ ౨ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩
సుపేశసా।ద్యావాపృథివీ వరుణస్య ధర్మణా

౧౨ ౩౨౩ ౧౨
విష్కభితేఅజరే భూరిరేతసా ॥ ౯ ॥

౩ ౧౨౩ ౧౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩౧ ౨ ౩౧
ప. వి:– ఘృతవతీ ఇతి । భువనానామ్ । అభి(శ్రియా – అభి–(శ్రియా । ఉర్వీఇతి । పృథ్వీ

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨౩ర ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర౩ ౧ ౨
ఇతి । మధుదుఘే – మధు–దుఘే ఇతి । సుపేశసా – సు–పేశసా । ద్యావాపృథివీ ఇతి ।

౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩౧౨ ౩ ౨౩ర ౧౨
వరుణస్య । ధర్మణా । విష్కభితే – వి–స్కభితే ఇతి । అజరే – అ–జరే ఇతి ।

౧ ౨ర ౧౨ర ౩
భూరిరేతసా – భూరి –రేతసా ॥ ౯ ॥

పదార్థః- **ఘృతవతీ** ఘృతవత్యౌ, దీప్తిమత్యౌ ఉదకవత్యౌ వా. ఘృ క్షరణదీప్త్యోః. ఘృతమిత్యుదకనామ జిఘర్తేః సిఞ్చతికర్మణః. నిరు. ౭ । ౨౪. **భువనానామ్** సర్వేషాం లోకానామ్ **అభి(శ్రియా** అభి(శ్రియౌ అభితః సర్వతః (శ్రీః శోభా లక్ష్మీః యాభ్యాం తే, **ఉర్వీ** బహుపదార్థయుక్తే, **పృథ్వీ** విస్తీర్ణే, **మధుదుఘే** మధురాదిరసైః (ప్రపూరకే, **సుపేశసా** శోభనం పేశః సువర్ణం రూపం వా యయోస్తే. పేశస ఇతి హిరణ్యనామ

రూపనామ చ. నిఘం. ౧।౨, ౩।౭. **అజరే** అజీర్ణే, **భూరిరేతసా** భూరి బహు రేతో వీర్యమ్ ఉదకం వా యాభ్యామ్ తే. రేతః ఇత్యుదకనామ. నిఘం...౧।౧౨. **ద్యావాపృథివీ** ద్యులోకపృథివీలోకౌ **వరుణస్య** సర్వేభ్యో వరస్య శ్రేష్ఠస్య జగదీశ్వరస్య, సూర్యస్య, వాయోర్వా **ధర్మణా** ఆకర్షణధారణాదిగుణేన **విష్కభితే** విశేషేణ ధృతే స్తః. ఘృతవతీ, ఉర్వీ, పృథ్వీ, ద్యావాపృథివీ ఇతి సర్వత్ర 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. అభిశ్రియా సుపేశసా, భూరిరేతసా ఇతి సర్వత్ర ప్రథమాద్వివచనస్య ఆకారాదేశః. వరుణశబ్దో నిరుక్తే మధ్యమే ఉత్తమే చ స్థానే వ్యాఖ్యాతః, తేన వాయుః సూర్యశ్చ గృహ్యతే. 'వరుణో వృణోతీతి సతః' నిరు. ౧౦।౪. ॥౯॥

భావార్థః- మనుష్యైర్భూగోలవిద్యాం ఖగోలవిద్యాం చ సమ్యగ్ విజ్ఞాయ సూర్యచన్ద్ర నక్షత్రాదిభ్యః పృథివ్యాశ్చ యథాయోగ్యం లాభాః ప్రాప్తవ్యాః. వరుణః పరమేశ్వర ఏవ సూర్యపవనాదిద్వారా తాన్ సర్వాన్ లోకానాకర్షణధారణాదిభిఃస్థిరీకరోతీతి సోఽపి కదాచిన్న విస్మర్తవ్యః. ॥౯॥

౩౭౮. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత ద్యావా పృథివి. దీనియందు ద్యులోక పృథివీలోకములు ఏ ప్రకారముగ ధరింపబడియున్నవను విషయము గలదు.

పదార్థము :- (ఘృతవతీ) దీప్తిగల మరియు జలముగల (భువనానామ్) సకలలోకముల (అభిశ్రియా) శోభనుగలిగించు (ఉర్వీ) అనేక పదార్థములతోగూడిన (పృథివీ) విస్తీర్ణమగు (మధుదుఘే) మధురమగు రసములచే నింపునట్టి (సుపేశసా) ఉత్కృష్టమగు సువర్ణము మరియు ఉత్కృష్టమగు రూపము రంగులచే గూడిన (అజరే) అజీర్ణము, అచ్ఛిన్నమగు (భూరి రేతసా) అధికవీర్యము మరియు జలములను ఉత్పన్నమొనర్చునట్టి (ద్యావాపృథివీ) ద్యులోక పృథివీలోకములు (వరుణస్య) శ్రేష్ఠ జగదీశ్వరుడు, సూర్యుడు మరియు వాయువుయొక్క (ధర్మణా) ఆకర్షణ, ధారణగుణములచే (విష్కభితే) విశేషరూపములలో స్థిరమైయున్నవి. ।౯॥

భావార్థము :- మనుష్యులు భూలోకవిద్య మరియు ఖగోళవిద్యలను చక్కగా తెలిసికొని సూర్యచంద్రులు, నక్షత్రాదులచే మరియు పృథివిచే యథాయోగ్యముగ లాభములను పొందవలెను. వరుణ పరమేశ్వరుడే సూర్యుడు వాయువు మున్నగువాని ద్వార సమస్త లోకములను ఆకర్షణము, ధారణము మున్నగువానిచే స్థిరపరచినారు. కావున వానిని కూడ ఎప్పుడును మరువకూడదు. ।౯॥

378. The resplendent sun and earth, the supporters of all regions, the givers of the vast and extensive sweet nectar of life, possessing all kinds of seeds are stationed on the supporting omnipresent power of the Eternal God Who destroys all hindrances. II9II

౩౭౯. ఋషిః -మేధాతిథిః॥ దేవతా - ఇన్ద్రః॥

ఛన్దః - మహాపఙ్క్తిః॥ స్వరః - పఞ్చమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మనో నృపతేశ్చ మహిమానమాహ.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౭౯. ఉభే యదిన్ద్ర రోదసీ ఆపప్రాథోషా ఇవ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
మహాన్తం త్వా మహీనాం సమ్రాజం చర్షణీనామ్।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
దేవీ జనిత్ర్యజీజనద్ భద్రా జనిత్ర్యజీజనత్॥ ౧౦ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి:- ఉభే ఇతి। యత్। ఇన్ద్ర। రోదసీ ఇతి। ఆపప్రాథ - ఆపప్రాథ। ఉషాః। ఇవ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
మహాన్తమ్। త్వా। మహీనామ్। సమ్రాజమ్ - సమ్-రాజమ్। చర్షణీనామ్। దేవీ। జనిత్రీ।
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
అజీజనత్। భద్రా। జనిత్రీ। అజీజనత్॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమాత్మపరః. హే **ఇన్ద్ర** జగత్పతే పరమాత్మన్! **యత్** యః త్వమ్. అత్ర 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి సోర్లోపః. **ఉషాః ఇవ** ఉషర్నామ్నాఖ్యాతా ప్రభాతవేలేవ **ఉభే రోదసీ** ద్వే అపి ద్యావాపృథివ్యౌ, ఉభౌ శరీరాత్మానౌ వా **ఆపప్రాథ** ప్రకాశేన పూరయసి, యశసా వా ప్రఖ్యాపయసి. ప్రా పూరణే, ప్రథ ప్రఖ్యానే ఇతి వా ధాతోర్లడర్థే లిటి మధ్యమైకవచనే రూపమ్. తమ్ **మహీనాం మహాన్తమ్** మహత్త్వశాలినామపి మహత్త్వశాలినమ్, **చర్షణీనామ్ సమ్రాజమ్** మనుష్యాణామ్ అధీశ్వరమ్ **త్వా** త్వాం జగదీశ్వరమ్ **దేవీ జనిత్రీ** ప్రకాశయిత్రీ దివ్యా ఋతమ్భరా ప్రజ్ఞా **అజీజనత్** యోగినో హృదయే ప్రకాశయతి, **భద్రా జనిత్రీ** ఆవిర్భావయిత్రీ శ్రేష్ఠా వివేకఖ్యాతిః **అజీజనత్** యోగసాధకస్య హృదయే ఆవిర్భావయతి.. జననమత్ర ప్రకాశనమావిర్భావశ్చ, న తూత్పాదనమ్, పరమేశ్వరస్యానాదిత్వాత్.

అథ **ద్వితీయో** రాజపరః. హే **ఇన్ద్ర** రాజన్! **యత్** యః త్వమ్ **ఉషాః ఇవ** ఉషర్వేలేవ **ఉభే రోదసీ ఆ పప్రాథ** ఉభౌ అపి భూమ్యాకాశౌ స్వయశసా పూరయసి, యద్వా ద్వావపి రాష్ట్రవాసినౌ స్త్రీపురుషౌ జ్ఞానప్రకాశేన పూరయసి. 'ద్యౌష్పితః పృథివీ మాతః. ఋ. ౬।౫౧।౫.' ఇతి శ్రుతేః ద్యౌః ఇత్యనేన పురుషాః, పృథివీ ఇత్యనేన చ స్త్రియో గృహ్యన్తే. తమ్ **మహీనాం మహాన్తమ్** మహత్త్వవతామపి మహత్త్వవన్తమ్, చర్షణీనామ్ మానుషీణామ్ ప్రజానామ్ **సమ్రాజమ్** అధిరాజన్ చ **త్వా** త్వామ్ రాజానం **దేవీ జనిత్రీ** దివ్యగుణయుక్తా మాతా **అజీజనత్** జనితవతి, **భద్రా జనిత్రీ** శ్రేష్ఠా మాతా **అజీజనత్** జనితవతీ, అత ఏవ త్వం తాదృశో గుణవాన్ భద్రశ్చాసీతి భావః॥ ౧౦ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః శ్లేషశ్చ. పునరుక్తిర్జనంయిత్ర్యాః జన్యస్య చ గౌరవాతిశయద్యోతనార్థా. 'మహో, మహీ' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. 'జనిత్ర్యజీజనత్ ' ఇత్యస్యావృత్తౌ లాటానుప్రాసః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- ఉషా యథా భూమ్యాకాశౌ స్వప్రకాశేన పూరయతి తథా జగదీశ్వరస్తౌ స్వరచితానా- మగ్నిసూర్యవిద్యుచ్చన్ద్రనక్షత్రాదీనాం ప్రకాశేన, రాజా చ ప్రజారంజనజనితయా స్వకీయధవలకీర్త్యా పూరయతి. ॥౧౦॥

౩౨౯. ఈ మంత్రములో ' ఇన్ద్ర' నామముచే పరమాత్మ మరియు రాజుయొక్క మహిమల వర్ణనకలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) జగత్పతివగు ఓ పరమాత్మా! (యత్) ఏ నీవు (ఉషః ఇవ) ప్రభాతకాలములో వికసించునట్టి ఉషవలె (ఉభే రోదసీ) ద్యులోక, భూలోకములు రెండింటిని మరియు ఆత్మ శరీరము రెండింటిని (ఆపప్రాథ) ఆకాశముచే పూర్ణపరచుచున్నావో లేక యశముచే ప్రసిద్ధపరచుచున్నావో (మహీనామ్ మహోన్తమ్) మహాత్ములలో కూడా మహాత్ముని. (చర్షణీనాం సమ్రాజమ్) అట్టి మనుష్య సామ్రాట్టువగు (త్వా) నిన్ను (దేవీ జనిత్రీ) ప్రకాశక దివ్య ఋతంభరా ప్రజ్ఞ (అజీజనత్) యోగుల హృదయములందు ప్రకాశముత్పన్నమొనర్చును. (భద్రా జనిత్రీ) ఆవిర్భావమొనర్చునట్టి శ్రేష్ఠమగు వివేకఖ్యాతి (అజీజనత్) యోగసాధకుల హృదయములలో ఆవిర్భవింపజేయుదువు. 'జనన' అను దానితో ఇచట ప్రకాశనము మరియు ఆవిర్భావమను అభిప్రాయమైయున్నది. కాని ఉత్పత్తికాదు. ఏలన పరమేశ్వరుడు అనాది.

రెండవది రాజుపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఓ రాజా! (యత్) ఏ నీవు (ఉషః ఇవ) ఉషవలె (ఉభే రోదసీ ఆపప్రాథ) భూమి ఆకాశములు రెండింటిని నీ యశముతో పూర్ణమొనర్చినావు. మరియు రాష్ట్రవాసులగు స్త్రీలు, పురుషులెల్లరను విద్యయొక్క ప్రకాశముచే పూర్ణమొనర్చుచున్నావు. అట్టి (మహీనాం మహోన్తమ్) మహత్త్వశాలురందరిలో కూడ మహత్త్వశాలి మరియు (చర్షణీనాం సమ్రాజమ్) ప్రజల సామ్రాట్టువగు (త్వా) నిన్ను (దేవీ జనిత్రీ) దివ్యగుణములు గల తల్లి (అజీజనత్) కనినది. (భద్రా జనిత్రీ) శ్రేష్ఠమగు తల్లి (అజీజనత్) జన్మ నిచ్చినది. ఇదే విధముగ నీవు ఇన్ని గుణములతో భద్రపురుషుడవై యున్నావు. ॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియుశ్లేషాలంకారములున్నవి. పునరుక్తిగా 'జననీ' మరియు 'జన్య' యనునవి తల్లియొక్క గౌరవాధిక్యతను సూచితమొనర్చుచున్నవి. 'మహో, మహీ' లలో ఛేకానుప్రాసము మరియు 'జనిత్ర్యజీజనత్' యొక్క ఆవృత్తియందు లాటానుప్రాసము గలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ' ఉషా' ఎటుల భూమి, ఆకాశములను తన ప్రకాశముచే పరిపూర్ణమొనర్చునో అటులనే పరమేశ్వరుడు వానిని స్వయముగ రచించిన సూర్యుడు, విద్యుత్తు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు మున్నగువాని ప్రకాశముచే మరియు రాజు ప్రజారంజనముచే నిర్మించిన తన ధవళకీర్తిద్వారా పరిపూర్ణ పరచుచుందురు. ॥౧౦॥

379. O God, like the dawn, Thou givest light to both the resplendent regions and the earth. The Greatest among the great, Emperor of mankind, Thy glory and Thy Divine Revelation (The Veda) as our mother express Thee and then the beneficent power and intellect reveal Thee in the soul. ll 10 ll

౩౮౦. ఋషిః - కుత్సః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ పరమాత్మన ఆచార్యస్య చ గుణకర్మాణి వర్ణయతి.

౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨౩ ౨ ౩ ౧౨
౩౮౦. ప్ర మన్దినే పితుమదర్చతా వచో యః కృష్ణగర్భా
౩౧౨౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨
నిరహన్నృజిశ్వనా। అవస్యవో వృషణం వజ్రదక్షిణం
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మరుత్వన్తం సఖ్యాయ హువేమహి ॥ ౧౧ ॥

౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి:- ప్ర। మన్దినే। పితుమత్। అర్చత। వచః। యః। కృష్ణగర్భాః - కృష్ణ-గర్భాః।
౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
నిరహన్ - నిః-అహన్। ఋజిశ్వనా। అవస్యవః। వృషణమ్। వజ్రదక్షిణమ్ -
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
వజ్ర -దక్షిణమ్। మరుత్వన్తమ్। సఖ్యాయ - స-ఖ్యాయ। హువేమహి ॥ ౧౧ ॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమాత్మపరః. హే జనాః! యూయమ్ **మన్దినే** ఆనన్దితాయ ఆనన్దప్రదాయ చ ఇన్ద్రాయ జగదీశ్వరాయ. మది స్తుతిమోదమదస్వప్నకాన్తిగతిషు ఇతి ధాతోస్తాచ్ఛీల్యే ణినిః. **పితుమత్** శ్రద్ధారూపేన రసేన యుక్తమ్. 'తవ త్యే పితో రసా రంజాస్యను విష్ఠితాః. ఋ. ౧।౧౮౭.౪' ఇతి శ్రుతేః, తత్రైవ 'యత్ తే సోమ. ఋ. ౧।౧౮౭।౯' ఇత్యుక్తేశ్చ పితుర్వై రసమయః సోమః. **వచః** స్తుతివచనమ్ **ప్ర అర్చత** ప్రేరయత, **యః** యో జగదీశ్వరః **ఋజిశ్వనా** ఋజవః సరలగామినః శ్వానః కిరణా యస్య స ఋజిశ్వా సూర్యః తేన **కృష్ణగర్భాః** కృష్ణం తమః గర్భే యాసాం తాః కృష్ణగర్భాః రాత్రీః **నిరహన్** నిర్హన్తి. ఆగచ్ఛత, **అవస్యవః** రక్షణం కామయమానాః యూయం వయమ్ చ. అవస్ శబ్దాత్ ఆత్మన ఇచ్ఛార్థే క్యచ్, 'క్యాచ్ఛన్దసి. అ. ౩।౨।౧౭౦' ఇతి ఉః ప్రత్యయః. **వృషణమ్** మేఘాద్ వృష్టికర్తారం సుఖవర్షకం వా, **వజ్రదక్షిణమ్** వజ్రః న్యాయదణ్డః దక్షిణః ప్రతాపవృద్ధికరో యస్య తమ్. దక్షతిః సమర్ధయతికర్మా నిరుక్తే ౧।౬. **మరుత్వన్తమ్** ప్రశస్తప్రాణమ్ ఇన్ద్రం జగదీశ్వరమ్ **సఖ్యాయ** సఖిభావాయ **హువేమహి** ఆహ్వయేమ. హ్వేఞ్ ధాతోర్లిఙి ఛాన్దసం రూపమ్. 'హువేమ హ్వయేమ' ఇతి నిరుక్తమ్ ౧౧।౩౧.

అథ ద్వితీయో గురుశిష్యపరః. హే సహాధ్యాయినః! యూయమ్ **మన్దినే** మోదప్రదాయ ఇన్ద్రాయ విద్యైశ్వర్యయుక్తాయ ఆచార్యాయ పితుమత్ ఉత్కృష్టాన్నసహితమ్. పితురిత్యన్ననామ, పాతేర్వా పిబతేర్వా ప్యాయతేర్వా. నిరు. ౬ । ౨౪. **వచః** ఆదరపూర్ణం ప్రియవచనమ్ **ప్ర అర్చత** ఉచ్చారయత, **యః** ఆచార్యః **ఋజిశ్వనా** ఋజుగతియుక్తేన అధ్యాపనమార్గేణ, సరలశిక్షాపద్ధత్యేత్యర్థః. ఋజి ఋజు యథా స్యాత్తథా శ్వయతి గచ్ఛతీతి ఋజిశ్వా సరలోఽధ్యాపనమార్గః తేన. **కృష్ణగర్భాః** కృష్ణమ్ అజ్ఞానం గర్భే యాసాం తాః అవిద్యారాత్రీః **నిరహన్** హినస్తి. **అవస్యవః** అవః విద్యాతృప్తిమ్ ఇచ్ఛవః యూయం వయం చ. అవ రక్షణగతికాన్తిప్రీతితృప్త్యాదిషు, అత్ర తృప్త్యర్థే గ్రాహ్యః. **వృషణమ్** సద్గుణవర్షకమ్, **వజ్రదక్షిణమ్**, వజ్రా కుపథాద్ వర్జనకరీ దక్షిణా విద్యాదత్తిః యస్య తమ్. వజ్రః వర్జయతీతి సతః. నిరు. ౩ । ౧౧. **మరుత్వన్తమ్** ప్రశస్తాః మరుతః విద్యాయజ్ఞస్య ఋత్విజః విద్వాంసోఽధ్యాపకాః యస్య తమ్ ఇన్ద్రమ్ ఆచార్యమ్. మరుత ఇతి ఋత్విఙ్నామ. నిఘం... ౩ । ౧౮. **సఖ్యాయ** సఖిత్వాయ **హువేమహి** స్వీకుర్యామ. హు దానాదనయోః, ఆదానే చేత్యేకే. ॥ ౧౧ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః-అహో, కీదృశం సఖ్యం పరమేశ్వరోఽస్మాన్ ప్రతి నిర్వహతి. సర్వత్ర వ్యాప్తాయా రాత్రేన్ధకార నివారణే వృష్టికరణే వా కిమస్మాదృశాం సామర్థ్యమ్। స ఏవాస్మదుపకారాయ నిశ్శుల్కమేవ తాదృశాని వివిధాని కర్మాణి కరోతి. గురోరప్యస్మాన్ ప్రతి కీదృశో మహానుపకారో యో హి సకలామప్యవిద్యానిశాం నిరస్య జ్ఞాన వృష్ట్యాస్మాకమన్తఃకరణభూమిం సరసయతి. అతః పరమేశ్వరో గురుశ్చాస్మాభిః సర్వాత్మనా పూజనీయః సత్కరణీయశ్చ ॥ ౧౧ ॥

అత్ర భరతస్వామీ ఇతిహాసం ప్రదర్శయన్నాహ - ''ఏషా గర్భస్రావిణీ ఉపనిషత్. యః ఇన్ద్రః కృష్ణగర్భాః కృష్ణేన అసురేణ ఆహిత గర్భాః కృష్ణస్య భార్యాః నిరహన్ నిర్జఘాన, గర్భచ్యావనాయ. ఋజిశ్వనా రాజర్షిణా హేతునా, తదర్థమిత్యర్థః. ఋజిశ్వనః శత్రుః కృష్ణః. తం కృష్ణం హత్వా తస్య సన్తానాభావాయ గర్భానపి జఘాన'' ఇతి. సాయణోఽపి తాదృశమేవేతిహాసం వ్యాజహార. తత్తు కల్పనావిలసితమేవ, నాత్ర వస్తుతత్త్వం కిఞ్చిదిత్యధ్యవసేయమ్. సత్యవ్రతసామశ్రమిణః సాయణీయం వ్యాఖ్యానమరుచికరం మన్యమానా ఆహుః - ''వివరణకారస్య వ్యాఖ్యానముత్కృష్టతరమ్. తథాహి - కృష్ణ గర్భాః కృష్ణో మేఘః తస్య గర్భభూతా ఆపః నిరహన్. హన్తిర్గత్యర్థః అన్తర్ణీతణ్యర్థశ్చ ద్రష్టవ్యః. నిర్గమితవాన్ పాతితవానిత్యర్థః'' ఇతి.

అత్రేన్ద్రమహిమవర్ణనాత్, తత్స్తోత్రం గాతుం ప్రేరణాద్, ద్యావాపృథివ్యోరపి తద్ధర్మధృతత్వవర్ణనాద్, ఇన్ద్రనామ్నా నృపతేరపి కర్తవ్యవర్ణనాచ్చైతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సంగతిరస్తీతి విజానీత.

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే చతుర్థీ దశతిః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే తృతీయః ఖణ్డః ।

3౮౦. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు ఆచార్యుల గుణకర్మల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :- ఓ మానవులారా! మీరు (మన్దినే) ఆనందముగ మరియు ఆనందదాతయగు ఇంద్ర జగదీశ్వరుని కొరకు (పితుమత్) శ్రద్ధారూపరసముతో గూడిన (వచః) స్తుతివచనములను (ప్ర అర్చత) ప్రేరణమొనర్చుడు. (యః) ఏ జగదీశ్వరుడు (ఋజిశ్వనా) సూటిగ వెళ్లునట్టి తన కిరణములతో గూడిన సూర్యుని ద్వార (కృష్ణగర్భాః) అంధకారముతో నిండిన రాత్రులను (నిరహన్) నష్టమొనర్చును. రండు (అవస్యవః) రక్షణను కోరుకొనునట్టి మేము, మీరు (వృషణమ్) మేఘములనుండి వర్షములను కురిపించు మరియు సుఖవర్షకుడగు (వజ్రదక్షిణమ్) ఎవని న్యాయదండ ప్రతాపమును వృద్ధిపరచునో అట్టి (మరుత్వన్తమ్) ప్రశస్త ప్రాణములుగల ఇంద్రపరమేశ్వరుని (సఖ్యాయ) మిత్రత్వముకొరకు (హువేమహి) పిలిచికొనుడు.

రెండవది గురుశిష్యుల పక్షములో :- ఓ సహపాఠకులారా! మీరు (మన్దినే) ఆనందదాత మరియు విద్యయను ఐశ్వర్యవంతుడగు ఆచార్యులకొరకు (పితుమత్) ఉత్కృష్టమగు అన్నముల సహితముగ (వచః) ఆదరణతోనిండిన ప్రియవచనములను (ప్ర అర్చత) ఉచ్చరించుచుండుము. (యః) ఏ ఆచార్యుడు (ఋజిష్వనా) సరళమగు శిక్షణపద్ధతిచే (కృష్ణగర్భాః) నల్లని అజ్ఞానము ఎవని గర్భమున గలదో, అట్టి అవిద్యయను రాత్రులను (నిరహన్) నష్టమొనర్చును (అవస్యవః) విద్యయొక్క తృప్తినిగోరునట్టి మేము, మీరు (వృషణమ్) సద్గుణములను వర్షింపజేయునట్టి (వజ్రదక్షిణమ్) చెడుమార్గములనుండి తొలగించునట్టి విద్యాదానము మరియు (మరుత్వన్తమ్) అట్టి విద్యాయజ్ఞముయొక్క ఋత్విజుడు ప్రశస్తమగు విద్వాంసుడు అధ్యాపకుడు ఎవరివద్దనుండునో, అట్టి ఆచార్యుని (సఖ్యాయ) మైత్రికొరకు (హువేమహి) స్వీకరించవలెను.॥౧౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఆహా! పరమేశ్వరుడు మనయెడ ఎంతగొప్ప మిత్రత్వము నిర్వహించుచుండును! సర్వత్ర నిండియున్న రాత్రుల అంధకారమును నివారణమొనర్చుట మరియు వర్షములను కురిపించుటయందు మనవంటి వారికి సాధ్యముకాగలదా? ఆయనయే మన ఉపకారముకొరకు ఈ విధమగు వివిధ కార్యములను ఏవిధమగు శుల్కము, ప్రతిఫల మాశించకుండనే చేయుచున్నాడు. మనయెడ గురువుకూడ ఎంతగొప్ప ఉపకారకుడై యున్నాడో చూడుడు. ఆయన సమస్త అవిద్యారాత్రులను తొలగించి జ్ఞానవర్షము ద్వార మన అంతఃకరణముల భూమిని రసపూర్ణము

గావించును. ఇందులకే మనము పరమేశ్వరుడు మరియు గురువును నిండు ఆత్మపూర్వకముగ పూజ మరియు సత్కారముల నొనర్చవలెను.॥౧౧॥

ఈ మంత్రముపై భరతస్వామి ఇతిహాసము నీ విధముగ వ్రాసినాడు. ఇది గర్భస్రావిణీ ఉపనిషత్తుయైయున్నది. 'కృష్ణ' అనుపేరుగల ఒక అసురుడుండెను. ఆ కృష్ణునిచే గర్భవతులైన వాని భార్యల గర్భములను నష్టమొనర్చు మిశచే వారందరను చంపివేసి యుండెను. ఋజిశ్వుడను పేరుగల రాజర్షియొకడు కృష్ణాసురుని శత్రువైయుండెను. ఆతని హితము కొరకే ఇంద్రుడు కృష్ణాసురుని కూడ వధించినాడు. సాయణుడు కూడ తన భాష్యములో ఈ ఇతిహాసమునే వ్రాసినాడు. కాని ఈ ఇతిహాసముకూడ కల్పనా విలాసము మాత్రమే. దీనియందు వాస్తవికత ఏ మాత్రమును లేదు. సత్యవ్రత సామశ్రమీగారు కూడ సాయణుని వ్యాఖ్యను అరుచికరముగ నెంచుచు టిప్పణి నిచ్చినారు. ' ఇచ్చట వివరణ కారుని వ్యాఖ్యానము అధిక ఉత్కృష్టముగనున్నది. ఆయన ' ఆధిదైవిక' మనుదాని అర్థమొనర్చుచు 'కృష్ణగర్భః' యనుదాని తాత్పర్యము నల్లని మేఘములందు గర్భరూపమున నుండునట్టి జలములను ఇంద్రుడు వృష్టిరూపములో వర్షింపజేయునని వ్రాసినాడు. 'నిరహన్' హన్ అను ధాతువు అంతర్ణీతణ్యర్థమగును. దీని యర్థము 'తీయుట, లేక క్రిందికి పడవేయుట' అని యగును.

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని మహిమయొక్క వర్ణన యుండుట, వానిని స్తోతలు గానమొనర్చు ప్రేరణ యుండుట, 'ద్యావా పృథివి' యొక్క వాని ధర్మముచే ధృతమైయుండుట మరియు ' ఇన్ద్ర' నామముతో రాజు కర్తవ్యముయొక్క వర్ణనయుండుటచే ఈ దశతి యొక్క విషయము పూర్వదశతి విషయముతో గూడ సంగతమైయున్నది.

నాల్గవ ప్రపాఠకములో రెండవఅర్ధముయొక్క నాల్గవదశతి సమాప్తమైనది.

నాల్గవ అధ్యాయములో మూడవఖణ్డము సమాప్తము.

380. Worship ye in songs of praise the Praise worthy God, Who destroys sinful tendencies with His Supreme Wisdom, Seeking protection, we remember the Showerer of happiness, the Omnipotent Shelter and Refuge of all creatures, for enjoying His friendship. II 11 II

పఞ్చమీదశతిః

౩౮౧. ఋషిః – నారదః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

తత్రాదౌ ఇన్ద్ర నామ్నా పరమేశ్వరస్య మహత్త్వం ప్రతిపాదయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౨ర౩క
౩౮౧. ఇన్ద్ర సుతేషు సోమేషు క్రతుంపునీష ఉక్థ్యమ్।
౩ ౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨
విదే వృధస్య దక్షస్య మహాఁ హిషః ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౩క౨ ౩౨ ౩ ౧౨
ప. విః– ఇన్ద్ర । సుతేషు । సోమేషు । క్రతుమ్ । పునీషే । ఉక్థ్యమ్ । విదే । వృధస్య ।
౧౨ర ౩౨
దక్షస్య । మహాన్ । హి । సః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యశాలిన్ దుఃఖవిదారక జగదీశ్వర! త్వమ్ **సోమేషు** అస్మాకం జ్ఞానరసేషు కర్మరసేషు శ్రద్ధారసేషు చ **సుతేషు** అభిషుతేషు సత్సు **ఉక్థ్యమ్** ప్రశంసనీయమ్. ఉక్థ్య ఇతి ప్రశస్యనామ. నిఘం...౩।౮. **క్రతుమ్** అస్మాకం జీవనయజ్ఞమ్ **పునీషే** పవిత్రం కరోషి. **సః** తాదృశస్త్వమ్ **వృధస్య** వృద్ధస్య**దక్షస్య** బలస్య. దక్ష ఇతి బలనామ. నిఘం. ౨।౯. **విదే** లమ్భనాయ. విద్ల్ృ లాభే ధాతోః క్విపి, చతుర్థ్యేకవచనే రూపమ్. **మహాన్ హి** మహాన్ ఖలు, విద్యసే ఇతి శేషః. సంహితాయామ్ 'దీర్ఘాదటి సమానపాదే. అ.౮।౩।౯' ఇతి నకారస్య రుత్వే, యత్వే, యకారలోపే, 'ఆతోఽటి నిత్యమ్. అ.౮।౩।౩' ఇతి పూర్వస్యానునాసికః. షః ఇత్యత్ర 'పూర్వపదాత్. అ.౮।౩।౧౦౯' ఇతి మూర్ధన్యాదేశః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యో జ్ఞానీ కర్మణ్యశ్చ సన్ పరమేశ్వరముపాస్తే తస్య జీవనం స నిష్కల్మషం విధాయ తస్మై విపులమాత్మబలం ప్రయచ్ఛతి. ॥ ౧ ॥

౩౮౧. ఈ మంత్రములో ఇన్ద్ర నామముతో పరమాత్మ మహత్త్వమును ప్రతిపాదించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివి, దుఃఖవిదారకుడవునగు ఓ జగదీశ్వరా! (సోమేషు) మా యొక్క జ్ఞానరసము, కర్మరసము మరియు శ్రద్ధారసముల (సుతేషు) అభిషుతము అనగా వడబోసినపుడు నీవు (ఉక్థ్యమ్) ప్రశంసనీయమగు (క్రతుమ్) మా జీవనయజ్ఞమును (పునీషే) పవిత్రమొనర్చెదవు (సః) అట్టి నీవు (వృధస్య) సముద్రముయొక్క (దక్షస్య) బలమును (విదే) ప్రాప్తించుకొనుటకొరకు (మహాన్ హి) నిశ్చయముగనే మహాగొప్పవాడవు.॥౧॥

భావార్థము :- ఎవరు జ్ఞానులు మరియు కర్మణ్యులైయుండి పరమేశ్వరుని ఉపాసనయొనర్చుచుందురో వారిని ఆ పరమేశ్వరుడు కల్మశరహితముగ నొనర్చి వారికి ఆత్మబలమును ప్రసాదించగలడు.॥౧॥

381. O God, Thou sanctifiest the devotees' rightful actions on the accomplishment of their devotion commingled with knowledge. Thou art the Highest means of securing increased power. Thou art truly Great. II 1 II

౩౮౨. ఋషిః - గోషూక్త్యశ్వసూక్తినౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ పరమేశ్వరస్య మహిమానం గాతుం జనాన్ ప్రేరయతి.

౩౮౨. తము అభి ప్ర గాయత పురుహూతం పురుష్టుతమ్।
ఇన్ద్రం గీర్భిస్తవిషమా వివాసత ॥౨॥

ప.వి:- తమ్ - ఉ। అభి। ప్ర। గాయత। పురుహూతమ్ - పురు-హూతమ్। పురుష్టుతమ్ - పురు-స్తుతమ్। ఇన్ద్రమ్। గీర్భిః। తవిషమ్। ఆ। వివాసత ॥౨॥

పదార్థః- హే జనాః! **తమ్ ఉ** తమేవ **పురుస్తుతమ్** బహు గీతకీర్తిమ్ **పురుహూతమ్** బహుభిః ఆహూతమ్ జగదీశ్వరమ్ **అభి** అభిలక్ష్య **ప్ర గాయత** ప్రకర్షేణ స్తుతిగీతాని గాయత. **తవిషమ్** మహాన్తమ్. తవిష ఇతి మహన్నామ. నిఘం...౩।౩. తమ్ **ఇన్ద్రమ్** జగత్పతిమ్ **గీర్భిః** వేదవాగ్భిః **ఆ వివాసత** పరిచరత, పూజయత. వివాసతిః పరిచరణకర్మా. నిఘం...౩।౫.॥౨॥

భావార్థః- బహుభిర్ఋషిమహర్షినృపతిప్రభృతిభిః స్తుతః పూజితశ్చ మహాన్ విశ్వపతిరో౽స్మాభిరపి కుతో న స్తవనీయః పూజనీయశ్చ. ॥౨॥

౩౮౨. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మహిమను పాడుటకు మనుష్యులకు ప్రేరణ నీయబడినది.

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (తమ్ ఉ) అట్టి (పురుస్తుతమ్) అత్యధిక కీర్తిగానముల నొనర్చబడిన (పురుహూతమ్) అనేకమందిచే ఆహ్వానించుకొనబడిన జగదీశ్వరుని (అభి) లక్ష్యమున

నుంచుకొని (ప్ర గాయత) ఉత్తమ పద్ధతిలో స్తుతిగీతములను గానమొనర్చుచుండుడు. (తవిషమ్) మహా మహిమాన్వితుడగు (ఇన్ద్రమ్) ఆ పరమైశ్వర్యవంతుడగు జగత్పతిని (గీర్భిః) వేదవాణులచే (ఆ వివాసత) ఆరాధనమొనర్చుడు.॥౨॥

భావార్థము :- అనేకమంది ఋషులు, మహర్షులు, రాజులు మున్నగువారిచే స్తుతి మరియు పూజలొనర్చబడిన మహాన్ విశ్వంభరుని మనము కూడ స్తుతులు మరియు పూజల నొనర్చవలెను.॥౨॥

382. Sing the glory O ye men Of the Lord Almighty. With holy words Him glorify And your hearts ye purify. II2II

౩౮౩. ఋషిః - గోషూక్త్యశ్వసూక్తినౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ పరమేశ్వరస్య గుణకర్మాణ్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౩౮౩. తం తే మదం గృణీమసి వృషణం పృక్షు సాసహిమ్।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఉ లోకకృత్ను మద్రివో హరిశ్రియమ్ ॥ ౩ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:- తమ్। తే। మదమ్। గృణీమసి। వృషణమ్। పృక్షు। సాసహిమ్। ఉ। లోకకృత్నుమ్ - లోక - కృత్నుమ్। అద్రివః - అ - ద్రివః। హరిశ్రియమ్ - హరి - శ్రియమ్ ॥ ౩ ॥
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర

పదార్థః- హే **అద్రివః** అవినశ్వరేణ జీవాత్మనాఽనుప్రాణిత మానవ! పదపాఠే సర్వత్ర అ-ద్రి ఇతి పాఠాత్ న దీర్యతే వినశ్యతి ఇత్యద్రిః అమర్త్యో జీవాత్మా, తద్వాన్ అద్రివా, వనిప్ ప్రత్యయః, సమ్బుద్ధౌ అద్రివః ఇతి. **తే** తుభ్యమ్ **తమ్** ప్రసిద్ధమ్ **మదమ్** ఆనన్దయితారమ్, **వృషణమ్** అన్నధనజలబలప్రకాశవిద్యాదీనాం వర్షకమ్ **పృక్షు** ఆభ్యన్తరేషు బాహ్యేషు చ దేవాసురసంగ్రామేషు. పృచ్యన్తే సంపృజ్యన్తే పరస్పరం ప్రహారాయ శత్రవో యత్ర తాః పృచః సంగ్రామాః తాసు, పృచీ సమ్పర్కే ధాతోః క్విపి రూపమ్. **సాసహిమ్** అతిశయేణ శత్రూణామ్ అభిభవితారమ్. సహతేర్యఙన్తాత్ 'సహివహిచలిపతిభ్యో యఙన్తేభ్యః కికినౌ వక్తవ్యౌ. అ. ౩।౨।౧౭౧' వా ఇతి కిః ప్రత్యయః. **ఉ** అపి చ **లోకకృత్నుమ్** పృథివీసూర్యచన్ద్రాదీనాం లోకానాం కర్తారమ్, యద్వా వివేకాలోకప్రదమ్, **హరిశ్రియమ్** హరిషు హరణశీలేషు అగ్నివాయుసూర్యచన్ద్రప్రాణవిద్యుదాదిషు శ్రీః శోభా క్రియాశక్తిర్వా యస్మాత్ తమ్ **ఇన్ద్రం** పరమేశ్వరం, వయమ్ **గృణీమసి** గృణీమః ఉపదిశామః స్తుమః. గౄ శబ్దే, క్ర్యాదిః. ॥ ౩ ॥

భావార్థః- విద్వద్భిర్వివిధపదార్థానాంసద్గుణానాం చ వర్షకః, సుఖప్రదః, సంగ్రామేషు విజయ- ప్రదాతా, లోకలోకాన్తరాణాం రచయితా, వివేకప్రదః, సర్వేషు పదార్థేషు శ్రియో నిధాతా పరమేశ్వరః ప్రజాజనానాం కల్యాణార్థముపదేష్టవ్యో, యేన తే తన్మహిమానం విజ్ఞాయ తం సమ్పూజ్య తతః ప్రేరణాం గృహీత్వా పురుషార్థినో భవేయుః. ॥ 3 ॥

౩౮౩. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని గుణకర్మల వర్ణనకలదు.

పదార్థము :- (అద్రివః) అవినశ్వరమగు ఆత్మచే అనుప్రాణితులగు మానవులారా! (తే) మీకొరకు (తమ్) అట్టి ప్రసిద్ధ (మదమ్) ఆనందదాత (వృషణమ్) అన్నము, ధనము, జలము, బలము, ప్రకాశము, విద్య మున్నగువానిని వర్షింపజేయునట్టి (పృక్షు) ఆంతరిక మరియు బాహ్యదేవాసుర సంగ్రామములందు (సాసహిమ్) అత్యధికరూపములో శత్రువులను పరాస్తులనొనర్చునట్టి (ఉ) మరియు (లోకకృత్నుమ్) పృథివి, సూర్యుడు, చంద్రుడు మున్నగులోకముల రచయిత, లేక వివేకముయొక్క- ఆలోకమును ప్రదానమొనర్చునట్టి (హరిశ్రియమ్) హరణ శీలమగు అగ్ని, వాయువు, సూర్యుడు, చంద్రుడు, ప్రాణము, విద్యుత్తు మున్నగువానియందు శోభ మరియు క్రియాశక్తిని ఉత్పన్నమొనర్చునట్టి పరమేశ్వరుని గూర్చి మేము (గృణీమసి) ఉపదేశమొనర్చుచుందుము.॥3॥

భావార్థము :- వివిధ పదార్థములను మరియు సద్గుణములను వర్షింపజేయువాడు, సుఖదాత, సంగ్రామములందు విజయమును గలిగించువాడు, లోకలోకాంతరముల రచయిత, వివేక ప్రదాత, సమస్త పదార్థములలో సౌందర్యము మరియు శోభను పూర్ణపరచునట్టి పరమేశ్వరుని ప్రజల కల్యాణార్థము విద్వాంసులు ఉపదేశించుచుండవలెను. అందువల్ల వారు ఆయన మహిమను తెలిసికొని ఆయన స్తుతి, ప్రార్థన, ఉపాసనల నొనర్చుచు దానిచే ప్రేరణను పొందుచు పురుషార్థపరులగుచుందురు. ॥3॥

383.O Omniscient and Omnipotent Lord! we speak in honour of thee, The possessor of all joy, the Showerer of happiness, the Subduer of enemies like ignorance, lust and anger, Destroyer of pain and the Creator of the universe. II3II

౩౮౪. ఋషిః – పర్వతః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథేన్ద్రః పరమాత్మా ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ర ౩ ౧౨౩ ౧౨ ౩౨౩౨
౩౮౪. యత్సోమ మిన్ద్ర విష్ణవి యద్వా ఘ త్రిత ఆప్త్యే।

౧౨ ౩౨౩ ౧౨౩౧ ౨ర
యద్వా మరుత్సు మన్దసే సమిన్దుభిః ॥ ౪ ॥

ప. వి:- యత్ । సోమమ్ । ఇన్ద్ర । విష్ణవి । యత్-వా । ఘ । త్రితే । ఆప్త్యే । యత్ - వా । మరుత్సు । మన్దసే । సమ్ । ఇన్దుభిః ॥ ४ ॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర జగద్ధారక పరమాత్మన్! **యత్** యస్మాత్, త్వమ్ **విష్ణవి** విష్ణౌ ఆదిత్యే, ఆత్మని వా **సోమమ్** తేజోరూపం జ్ఞానరూపం వా సోమమ్, అదధాః ఇతి శేషః, **యద్ వా** యస్మాత్ చ త్వమ్. వా ఇతి సముచ్చయే. 'అథాపి సముచ్చయార్థే భవతి' ఇతి యాస్కః (నిరు. ౧ ।౫). **ఘ** నిశ్చయేన **ఆప్త్యే** ఆప్తవ్యే. ఆప్త్యమ్ ఆప్త్యానామ్ ఆప్తవ్యం - ఆప్తవ్యానామ్ ఇతి నిరుక్తే శ్రవణాత్. నిరు. ౧౧ ।౨౦. **త్రితే** పృథివ్యన్తరిక్షద్యురూపత్రిస్థానవ్యాపిని అగ్నౌ, అథవా దూరంగమత్వాత్ త్రిస్థానగామిని మనసి **సోమమ్** దాహకగుణరూపం సంకల్పరూపం వా సోమమ్ అదధాః, **యద్ వా** యస్మాచ్చ **మరుత్సు** పవనేషు ప్రాణేషు వా **సోమమ్** జీవనప్రదాన గుణరూపం సోమమ్ అదధాః. యదదో వాత తే గృహేऽమృతం నిహితం గుహా (సామ. ౧౮౪౨) ఇతి శ్రుతేః. తస్మాత్ త్వమ్ **మన్దసే** యశసా ద్యోతసే. మది స్తుతిమోదమదస్వప్నకాన్తిగతిషు. త్వమ్ అస్మానపి **ఇన్దుభిః** పూర్వోక్తైః తేజో - జ్ఞాన - దోషదాహకత్వ - సంకల్ప - జీవనప్రదానరూపైః సోమైః. సోమో వా ఇన్దుః. శ. ౨ ।౨ ।3 ।౨3. **సమ్** సంసృజ ॥ ४ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరేణ సూర్యాగ్నివాయ్వాదిషు జీవాత్మనః ప్రాణాదిషు చ యే తత్తద్విశిష్టగుణా నిహితాస్త ఏవ తేషాం సోమరసా ఉచ్యన్తే. తైర్గుణైర్వయమపి సంసృజ్యేమహి. ॥ ४ ॥

అత్ర 'త్రితే ఆప్త్యే' ఇత్యస్య వ్యాఖ్యానే వివరణకారః త్రితమ్ ఆప్త్యమ్ చ పృథక్ పృథగ్ ఋషినామ్నీ మన్యతే - ''యస్మాత్ హే ఇన్ద్ర! త్వమ్, త్రితేన చ ఋషిణా సహ, ఆప్త్యేన చ ఋషిణా సహ (సోమం పిబసి)'' ఇతి. భరతస్వామిమతే చ ఆప్తస్య పుత్రః కశ్చిత్ త్రితో నామ. 'త్రితే ఆప్త్యే ఆప్తస్య పుత్రే' ఇతి. సాయణీయవ్యాఖ్యానే చ అపాం పుత్రః త్రితో నామ రాజర్షిః - 'ఆప్త్యే అపాం పుత్రే త్రితే ఏతత్సంజ్ఞకే రాజర్షౌ యజమానే' ఇతి. తదేతేషాం పారస్పరికో విరోధ ఏవైతిహాసికపక్షస్యాప్రామాణ్యం ప్రమాణయతి.

3౮४. ఈ మంత్రములో ఇంద్ర పరమేశ్వరుని ప్రార్థన నొనర్చబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) జగదోద్ధారణ కర్తయగు ఓ పరమేశ్వరా! (యత్) ఏలన నీవు (విష్ణవి) సూర్యునియందు లేక ఆత్మయందు (సోమమ్) తేజోవంతము లేక జ్ఞానరూపమగు సోమమును సిద్ధపరచినాము (యత్ వా) ఇంకను ఏమన నీవు (ఘ) నిశ్చయముగనే (ఆప్త్యే) ప్రాప్తించిన (త్రితే) పృథివి, అంతరిక్షము, ద్యులోకము అను మూడు స్థానములందు వ్యాప్తమగునట్టి అగ్నియందు, లేక

మనస్సులందు (సోమమ్) దాహకగుణరూపము, లేక సంకల్పరూప సోమమును సిద్ధపరచినాము (యద్వా) మరియు ఏలన (మరుత్సు) వాయువులలో, లేక ప్రాణములలో (సోమమ్) జీవనప్రదానరూప సోమమును సిద్ధపరచినాము. కావున నీవు (మన్దసే) గొప్ప యశోవంతుడవు. నీవు మాకుకూడ (ఇన్దుభిః) పూర్వోక్తతేజము, జ్ఞానము, దోషములను దహించివేయునట్టి సంకల్పము మరియు జీవన ప్రదానరూప సోమములచే (సమ్) మమ్ము సంయుక్తమొనర్చుము. ॥౪॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు సూర్యుడు, అగ్ని, వాయువు మున్నగువానియందు మరియు జీవాత్మ, మనస్సు, ప్రాణము మున్నగువానియందు ఏ యే దానియందు ఏ యే గుణములు నిహితమొనర్చబడినవియో అవియే వాని సోమరసమనియందురు. అట్టి గుణములచే మనము కూడ సంయుక్తులమై యుండవలెను. ॥౪॥

ఈ మంత్రముయొక్క వ్యాఖ్యలో వివరణకారుడగు మాధవుడు త్రిత మరియు ఆప్త్య యను ఈ రెండింటిని వేర్వేరుగ రెండు ఐతిహాసిక ఋషుల నామములుగనెంచినాడు, భరతస్వామి యొక్క అభిప్రాయములో ఆప్తుని పుత్రుడు త్రిత యనువాడుండెను. సాయణుని అనుసరించి 'ఆపః' యనువాని పుత్రుడు త్రితయను ఒక రాజర్షిగలడు. వీరి పరస్పరవిరోధమే ఐతిహాసిక పక్షముయొక్క అప్రామాణ్యమును ప్రమాణితమొనర్చుచున్నది.

384. O God ! The Nectar-like Happiness in Thy Omnipresent form which Thou givest fully is the best Happiness or Divine Delight secured in Samadhi by the Yogi who observes truth, non - violence and Brahmacharya and is the benefactor of the learned people. Thou art also the Source of that delight which is visible in controlling breaths or among the people of moonlike nature. II4II

౩౮౫. ఋషిః - విశ్వమనా వై యశ్వః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథాధ్వర్యుః సమ్బోధ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౮౫. ఏదు మధోర్మదిన్తరం సిఞ్చాధ్వర్యో అన్ధసః।
౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ఏవా హి వీర స్తవతే సదావృధః ॥౫॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩౨ ౩ ౧౨ర ౩౨
ప. వి:– ఆ । ఇత్ – ఉ । మధోః । మదిన్తరమ్ । సిఞ్చ । అధ్వర్యో । అన్ధసః । ఏవ । హి ।
౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩
వీరః । స్తవతే । సదావృధః – సదా–వృధః ॥ ౫ ॥

పదార్థః- హే **అధ్వర్యో** యజ్ఞనిష్పాదకేచ్ఛో మానవ! అధ్వర్యుః అధ్వరయుః, అధ్వరం యునక్తి, అధ్వరస్య నేతా, అధ్వరం కామయతే ఇతి వా. అపి వాఽధీయానే యురుపబన్ధః. నిరు. ౧।౭. త్వం సమాజే రాష్ట్రే జగతి వా **మధోః అన్ధసః** మధురస్య జ్ఞానకర్మోపాసనారూపస్య సోమస్య **మదిన్తరమ్** అతిశయేన తృప్తికరం రసమ్. అతిశయేన మదీ ఇతి మదిన్తరః, నలోపాభావశ్ఛాన్దసః. **ఇత్** నిశ్చయేన. **ఆసిఞ్చ ఉ** ప్రవాహయ ఖలు. **ఏవ హి** ఏవమేవ. ఏవా ఇత్యత్ర సంహితాయాం 'నిపాతస్య చ' అ. ౬।౩।౧౩౬ ఇతి దీర్ఘః. **వీరః** విక్రమణపరాయణః **సదావృధః** నిత్యం సమ్వృద్ధః స ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **స్తవతే** స్తూయతే. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరస్తుతేరయమేవ మార్గో యత్ స్తోతా మధురమధురం జ్ఞానకర్మోపాసనారసం జగతి ప్రవాహయేత్. సదా సమృద్ధః పూర్ణకామః పరమేశ్వరః పత్రపుష్పఫలాద్యుపహారం న కామయతే. ॥ ౫ ॥

3౦౫. ఈ మంత్రములో అధ్వర్యుని సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-(అధ్వర్యో) యజ్ఞములను పూర్తియొనర్చు కోరికగల ఓ మానవులారా! మీరు సమాజ, రాష్ట్ర మరియు జగమునందు (మధోః అన్ధసః) మధురమగు జ్ఞాన, కర్మ, ఉపాసనరూప సోమముల (మదిన్తరమ్) అత్యంత తృప్తికారక రసములను (ఇత్) నిశ్చయముగనే (ఆసిఞ్చ ఉ) సేచనమొనర్చుడు (ఏవ హి) ఇదేవిధముగ (వీరః) వీరులు (సదావృధః) సదా సమృద్ధుడగు ఆ ఇన్ద్ర పరమేశ్వరుడు (స్తవతే) స్తుతింపబడుచుండును.।౫॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుని స్తుతికి మార్గమేమన స్తోతలు మధురాతి మధురమగు జ్ఞాన, కర్మ, ఉపాసనల రసములను ప్రపంచములో ప్రవహింపజేయవలెను. సదాసమృద్ధుడు, పూర్ణ ఆనందస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుడు పత్ర, ఫల, పుష్పములు మున్నగు ఉపాహారములను కోరుకొనకుండును.।౫॥

385. O observer of non-violence! Surrender the devotion full of sweetness and cheerfulness to God. He makes us grow in every way, and is the only object of our praise and worship. II5II

౩౮౬. ఋషిః - విశ్వమనావైయశ్వః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథేన్ద్రాయ సోమమిశ్రితం మధు సమర్పయితుం ప్రేరయతి.

౩౮౬. ఏన్దుమిన్ద్రాయ సిఞ్చత పిబాతి సోమ్యం మధు।
ప్ర రాధాంసి చోదయతే మహిత్వనా ॥ ౬ ॥

ప. విః - ఆ - ఇన్దుమ్। ఇన్ద్రాయ। సిఞ్చత। పిబాతి। సోమ్యమ్। మధు। ప్ర। రాధాంసి। చోదయతే। మహిత్వనా॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే మానవాః! యూయమ్ **ఇన్ద్రాయ** పరమైశ్వర్యయుక్తాయ జగత్పతయే పరమాత్మనే **ఇన్దుమ్** జ్ఞానకర్మరూపం సోమరసమ్ **ఆ సిఞ్చత** ప్రక్షారయత, సమర్పయత. సః **సోమ్యమ్** జ్ఞానకర్మరూపసోమమయమ్. అత్ర 'సోమమర్హతి యః. అ. ౪।౪।౧౩౭' ఇతి ప్రకరణే 'మయే చ. అ. ౪।౪।౧౩౮' ఇత్యనేన సోమశబ్దాన్మయడర్థే యః. **మధు** ఉపాసనారూపం మధురం మాక్షికమ్ **పిబాతి** పిబతి. పా ధాతోర్లేటి రూపమ్. ఏవం పూజితః స పూజకాయ **మహిత్వనా** స్వమహిమ్నా **రాధాంసి** సాఫల్యాని. రాధ సంసిద్ధౌ ధాతోః అసున్ ప్రత్యయః. **ప్ర చోదయతే** ప్రేరయతి, ప్రయచ్ఛతి. ॥౬॥

భావార్థః-యథా యజ్ఞే సోమరసం మధుని సంమిశ్ర్య తస్య హోమం కుర్వన్తి తథైవాస్మాభిః స్వకీయం జ్ఞానకర్మాఖ్యం సోమరసమ్ ఉపాసనారూపే మధుని సంమిశ్ర్య పరమేశ్వరాయ తద్ధోమః కార్యః. తేన స స్వోపాసకాయ బలం ప్రదాయ తం సఫలతాయాః సోపానమధిరోహయతి. ॥ ౬ ॥

౩౮౬. ఈ మంత్రములో ఇంద్రునకు సోమమిశ్రిత మధు సమర్పించు ప్రేరణనీయబడినది.

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! మీరు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యశాలి, జగత్పతియగు పరమాత్మకొరకు (ఇన్దుమ్) జ్ఞాన, కర్మరూప సోమరసమును (ఆ సిఞ్చత) సేచనమొనర్చుడు, సమర్పించుడు. ఆయన (సోమ్యమ్) జ్ఞాన కర్మరూప సోమముతో గూడిన (మధు) ఉపాసనారూప సోమమును (పిబాతి) సేవించును. ఈ ప్రకారముగ పూజించబడిన ఆయన పూజకులకు (మహిత్వనా) తన మహిమచే (రాధాంసి) సఫలతలను (చోదయతే) ప్రదానమొనర్చుచుండును. ॥౬॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగా యజ్ఞములో సోమరసమును సామగ్రియందు కలిపి హోమమొనర్చెదరో, అటులనే మాకు మీ జ్ఞాన కర్మలరూప సోమరసమును ఉపాసనారూప మధువునందు కలిపి పరమేశ్వరునియెడ దానిని హోమమొనర్చవలెను. దానిచే ఆయన తన ఉపాసకులకు బలమును ప్రసాదించి ఆతని సఫలతయొక్క మెట్టుపై ఎక్కించగలడు. ।౬॥

386. O devotees ! offer of God the juice of devotion which gives peace and happiness. He alone accepts your harmonious sweet devotion with His own Glory. He gives all sorts of material and spiritual wealth to a true devotee. II6II

౩౮౭. ఋషిః – విశ్వమనావైయశ్వః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ సఖాయ ఇన్ద్రం పరమేశ్వరం స్తోతుమాహూయన్తే.

౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨౩౧౨ ౩ ౨౩ ౧౨
౩౮౭. ఏతో న్విన్ద్రం స్తవామ సఖాయః స్తోమ్యం నరమ్।
౩ ౧ ౨ర ౩౨ఉ ౩ ౨
క్రృష్టీర్యో విశ్వా అభ్యస్త్యేక ఇత్ ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర
ప. వి:– ఆ – ఇత ఉ। ను। ఇన్ద్రమ్। స్తవామ। సఖాయః – స – ఖాయః। స్తోమ్యమ్।
౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర
నరమ్। కృష్టీః। యః। విశ్వాః। అభ్యస్తి – అభి–అస్తి। ఏకః – ఇత్ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే **సఖాయః** సుహృదః! యూయమ్ **ను** క్షిప్రమ్ **ఏత ఉ** ఆగచ్ఛత ఖలు, యూయం వయం చ సంభూయ **స్తోమ్యమ్** స్తోమార్హమ్, **నరమ్** నేతారమ్ **ఇన్ద్రమ్** రాజాధిరాజం పరమేశ్వరమ్ **స్తవామ** ఉపాసీమహి. స్తౌతేర్లేటి రూపమ్. **యః ఏకః ఇత్** యః ఏకలోఽపి **విశ్వాః కృష్టీః** సమస్తాః మానవీః ప్రజాః **అభ్యస్తి** అభిభవతి, మహిమ్నా అతిశేతే. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-యు ఏకోఽపి సన్ కోటికోటిసంఖ్యాసు విద్యమానాన్ మానవాన్ స్వమహిమ్నాఽతిశేతే స ఏవ సకలబ్రహ్మాణ్డాధీశ్వరః సర్వైరపి స్తోతవ్య ఆరాధనీయశ్చ. ॥ ౭ ॥

౩౮౭. ఈ మంత్రములో మిత్రుల మరియు ఇద్ర పరమేశ్వరుని స్తుతి విషయముండును.

పదార్థము :- (సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! మీరు (ను) శీఘ్రముగనే (ఏత ఉ) విచ్చేయుడు. మేము మీరు కలిసి (స్తోమ్యమ్) స్తుతికొరకు యోగ్యమగు (నరమ్) నాయకుడు (ఇన్ద్రమ్) రాజాధిరాజగు పరమేశ్వరుని (స్తవామ) ఉపాసన యొనర్చవలెను (యః) ఆయన (ఏకః ఇత్) ఒక్కడు మాత్రమే (విశ్వాః కృష్టీః) సమస్త మానవసమాజముకన్న (అధ్యస్తి) అధిక మహనీయుడు. ॥౭॥

భావార్థము :- ఒక్కడు మాత్రమేయై యుండి ఆ పరమాత్మ కోటానుకోట్ల సంఖ్యలోనున్న మనుష్యులలో గొప్పమహిమాన్వితుడై యున్నాడు. ॥౭॥

387. O friends, let us glorify The Lord Who is Adorable Let us our hearts purify By praising One Immutable. II7II

౩౮౮. ఋషిః - నృమేధః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ జనాన్ సామగానాయ ప్రేరయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
౩౮౮. ఇన్ద్రాయ సామ గాయత విప్రాయ బృహతే బృహత్।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
బ్రహ్మకృతే విపశ్చితే పనస్యవే ॥౮॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౧ ౨ర ౩ ౩ ౩ ౨
ప. వి:- ఇన్ద్రా య । సామ । గాయత । విప్రా య - వి - ప్రాయ । బృహతే । బృహత్।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨
బ్రహ్మకృతే - బ్రహ్మ-కృతే । విపశ్చితే - విపః-చితే । పనస్యవే ॥౮॥

పదార్థః- హే సుహృదః! యూయమ్ **విప్రాయ** విశేషేణ క్షతిపూర్తికరాయ. విశేషేణ ప్రాతి పూరయతీతి విప్రః. యద్వా బ్రాహ్మణవత్ సజ్జ్ఞానోపదేశకాయ, **బృహతే** మహతే, **బ్రహ్మకృతే** వేదకావ్యస్య రచయిత్రే **విపశ్చితే** విదుషే, సకలవిద్యాసు పారంగతాయ **పనస్యవే** పనః స్తుతిం ప్రశంసాం కీర్తిం వా పరేషామిచ్ఛతీతి తస్మై. పణ వ్యవహారే స్తుతౌ చ. పనస్ ప్రాతిపదికాత్ పరేచ్ఛాయాం క్యచి, 'క్యాచ్ఛన్దసి. అ. ౩।౨।౧౭౦' ఇతి ఉః ప్రత్యయః. **ఇన్ద్రాయ** రాజరాజేశ్వరాయ పరబ్రహ్మణే **బృహత్** ప్రచురప్రచురం యథా స్యాత్ తథా **సామ గాయత** సామగానం కురుత. ॥౮॥

భావార్థః- మన్త్రోక్తగుణకర్మస్వభావో మహామహిమశాలీ విరాడ్ బ్రహ్మాణ్డాధిపతిః పరమేశ్వరః సస్వరసామగానవిధినా సర్వైరుపాసనీయః. ॥౮॥

388. ఈ మంత్రములో మనుష్యులకు సామగానముకొరకు ప్రేరణనొనర్చబడినది.

పదార్థము :- ఓ మిత్రమా! నీవు (విప్రాయ) విశేషరూపములో న్యష్టమును పూర్తియొనర్చునట్టి, అనగా బ్రాహ్మణుని వలె శ్రేష్ఠజ్ఞానమునుపదేశించువారు (బృహతే) గొప్ప (బ్రహ్మకృతే) వేదకావ్యముల రచయిత (విపశ్చితే) సమస్త విద్యలలో పారంగతుడు (పనస్యవే) ఇతరుల ప్రశంస మరియు కీర్తిని కోరునట్టి (ఇన్ద్రాయ) రాజరాజేశ్వరుడగు పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరుని గురించి (బృహత్) అత్యధికముగ (సామగాయత) సామగానమొనర్చుడు.।౮।

భావార్థము :- మంత్రములో చెప్పినట్టి మహామహిమాన్వితుడు, మహాగొప్ప బ్రహ్మాండమునకు అధిపతియగు పరమేశ్వరునకు సామగాన విధిచే ఎల్లరును ఉపాసించవలెను.।౮॥

388. Sing Sama Psalms in praise of God Who is the Greatest Giver of Bliss. He is our Omniscient Lord Him we never want to miss. Through Vedas, He gives us wisdom To know His beautiful Kingdom. II8II

389. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పరమేశ్వరస్య ధనదత్త్వం వర్ణ్యతే.

389. య ఏక ఇద్విదయతే వసు మర్తాయ దాశుషే।
ఈశానో అప్రతిష్కుత ఇన్ద్రో అఙ్గ ॥౯॥

ప. విః – యః। ఏకః। ఇత్। విదయతే – వి-దయతే। వసు। మర్తాయ। దాశుషే।
ఈశానః। అప్రతిష్కుతః – అ – ప్రతిష్కుతః। ఇన్ద్రః। అఙ్గ ॥౯॥

పదార్థః- యః ఏకః ఇత్ ఏక య ఏవ విద్యతే, కిఞ్చ, యః **దాశుషే మర్త్యాయ** స్వకీయం ధనం పరేషాం హితాయ దత్తవతే మనుష్యాయ **వసు** ధనమ్ **విదయతే** విశేషేణ దదాతి. దయ దానగతిరక్షణహింసాదానేషు, భ్వాదిః. **అఙ్గ** హే భద్ర! సః **ఈశానః** సకల బ్రహ్మాణ్డస్యాధీశ్వరః **అప్రతిష్కుతః** అప్రతిష్కృతః అప్రతిస్ఖలితో వా. అప్రతిష్కుతః అప్రతిష్కృతోఽప్రతిస్ఖలితో వా. నిరు. ౬।౧౬. **ఇన్ద్రః** ఇన్ద్రనామా పరమేశ్వరోఽస్తి. ॥౯॥

భావార్థః-పరమేశ్వర ఏక ఏవ వర్తతే, తత్సమస్తదధికో వాఽన్యః కశ్చిన నాస్త్యేవ. ధనదః స పరోపకారాయ ధనదాత్రేఽధికాధికం ధనం ప్రయచ్ఛతి. ॥౯॥

389. ఈ మంత్రములో పరమాత్మను 'ధనప్రదాత' రూప అర్చనను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (యః) ఆయన (ఏకః ఇత్) ఒకడు మాత్రమేగలడు. మరియు ఆయన (దాశుషే మర్త్యాయ) తమ ధనమును ఇతరుల హితముకొరకు ఎవడు దానమొనర్చినాడో, అట్టి మనుష్యునకు (వసు) ధనమును (విదయతే) విశేషరూపములో ప్రదానమొనర్చుచుండును. (అఙ్గ) ఓ సోదరా! అట్టి (ఈశానః) బ్రహ్మాండమంతటికిని అధీశ్వరుడును (అప్రతిష్కుృతః) ఎవరితోనైనను ప్రతీకారమొనర్చజాలనట్టి, లేక ఎప్పుడును తొట్రుపాటు నొందనట్టి (ఇన్ద్రః) ఆయనయే ఇంద్ర పరమేశ్వరుడు.౹౯॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడొక్కడే. ఆయనకు సమానమైనవాడుకాని, ఆయనకంటె అధికుడు గాని మరొకడెవ్వడును లేడు. ధనదాత, పరోపకారి ఆయన ధనదానమొనర్చువారికి అధికాధిక ధనములను ప్రదానమొనర్చుచుండును.౹౯॥

389. He alone bestoweth the wealth (material as well spiritual) in abundance on the man who surrenders himself to Him entirely and is a man of charitable disposition. He is the Invincible Lord. ll9ll

౩౯౦. ఋషిః – విశ్వమనా వైయశ్వః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పరమాత్మనే స్తోత్రమర్పయితుం సఖీనాహ్వాయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౩౯౦. సఖాయ ఆ శిషామహే బ్రహ్మేన్ద్రాయ వజ్రిణే ।

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
స్తుష ఊ షు వో నృతమాయ ధృష్ణవే ॥౧౦॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– సఖాయః – స – ఖాయః । ఆ । శిషామహే । బ్రహ్మ । ఇన్ద్రాయ । వజ్రిణే । స్తుషే ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ఉ । సు । వః । నృత మాయ । ధృష్ణవే ॥౧౦॥

పదార్థః- హే **సఖాయః** సుహృదః. ఆగచ్ఛత, యూయం వయం చ సంభూయ వజ్రిణే దుష్టేషు దుష్టవృత్తిషు వా దణ్డధరాయ **ఇన్ద్రాయ** జగచ్ఛాసకాయ పరమాత్మనే **బ్రహ్మ** స్తోత్రమ్ **ఆశిషామహే** ఇచ్ఛేమ, సమర్పయేమిత్యర్థః. ఆఙః శాసు ఇచ్ఛాయామ్ ఇతి ధాతోర్లేటి రూపమ్. ధాతోరుపధాయా ఇకారాదేశశ్ఛాన్దసః. అథ ప్రత్యక్షస్తుతిః- హే పరమాత్మన్! **నృతమాయ** నేతృతమాయ, **ధృష్ణవే** పాపానాం ధర్షణశీలాయ **వః** తుభ్యమ్ **సు స్తుషే ఉ** సమ్యక్ స్తౌమి ఖలు. స్తుషే ఇతి స్తౌతేర్లేటి ఉత్తమైకవచనే రూపమ్, మధ్యే 'సిబ్బహులం లేటి. అ. ౩।౧।౩౪' ఇతి సిబాగమః. సంహితాయామ్ 'ఊ' ఇత్యత్ర 'ఇకః సుఞి. అ. ౬।౩।౧౩౪' ఇతి దీర్ఘః. 'సుఞః. అ. ౮।౩।౧౦౭' ఇతి సోః షత్వమ్. ॥౧౦॥

భావార్థః- సర్వైః సఖిభిః పరస్పరం సంభూయ సార్వజనికరూపేణ రాజరాజేశ్వరాయ పరమాత్మనే తన్మహిమగానపరాణి స్తుతిగీతాని గేయాని. ॥ ౧౦ ॥

అత్రేన్ద్రస్య జగదీశ్వరస్య మహిమగానపూర్వకం తం ప్రతి స్తోత్రమర్పయితుం ప్రేరణాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి ॥

ఇతి చతుర్థే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే పఞ్చమీదశతిః.

సమాప్తశ్చాయం చతుర్థః ప్రపాఠకః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే చతుర్థః ఖణ్డః.

౩౯౦. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ స్తోత్రముల నొనర్చు మిత్రులు పిలువబడుచున్నారు.

పదార్థము :-(సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! రండు మనమందరమును కలిసి (వజ్రిణే) దుష్టులు మరియు దుష్టాలోచనలయెడ దండధారి (ఇన్ద్రాయ) జగత్శాసకుడగు పరమాత్మకొరకు (బ్రహ్మ) స్తోత్రములను (ఆ శిషామహే) ఇచ్ఛాపూర్వకముగ సమర్పించవలెను. ముందర ప్రత్యక్షస్తుతి ఇట్లు కలదు. 'ఓ పరమేశ్వరా! (నృతమాయ) మహానాయకుడవు (ధృష్ణవే) పాపములను తిరస్కరించునట్టి (వః) నీ కొరకు (సు స్తేషు ఉ) నేను ఉత్తమరూపములో స్తుతి యొనర్చెదను. ॥౧౦॥

భావార్థము :- మనుష్యులెల్లరును కలిసిమెలిసి సార్వజనిక రూపమున రాజరాజేశ్వరుడగు పరమాత్మను గురించి మహిమాగానసంబంధమగు స్తుతిగీతములను గానమొనర్చు చుండవలెను. ॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో ఇంద్ర జగదీశ్వరుని మహిమను గానపూర్వకముగ స్తోత్రమొనర్చుటకు ప్రేరణ యుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధముగలదని ఎరుగవలెను.

నాల్గవ ప్రపాఠకములో రెండవ సగముయొక్క ఐదవదశతి సమాప్తమైనది.

ఈ నాల్గవ ప్రపాఠకము సమాప్తమైపోయినది.

నాల్గవఅధ్యాయమందలి నాల్గవఖణ్డముకూడ సమాప్తమైనది.

390. O Friends! We pray to God Who is the holder of the thunderbolt of justice. I describe for your benefit the Lord Who is the Best Leader and Terrifier of the wicked and Who Himself is ever Invincible. II10 II

అథ పఞ్చమః ప్రపాఠకః

ప్రథమా దశతిః

౩౯౧. ఋషిః - ప్రగాథః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

తత్రాద్యే మన్త్రే పరమాత్మనో బలం ప్రశంసతి.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౯౧. గృణే తదిన్ద్ర తే శవ ఉపమాం దేవతాతయే।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
యద్ధంసి వృత్రమోజసా శచీపతే ॥ ౧ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి:- గృణే । తత్ । ఇన్ద్ర । తే । శవః । ఉపమామ్ - ఉప-మామ్ । దేవతాతయే ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
యత్ । హంసి । వృత్రమ్ । ఓజ సా । శచీపతే - శచీ-పతే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** విఘ్నవిదారక పరమాత్మన్! అహమ్ **దేవతాతయే** ఉపాసనాయజ్ఞస్య పూర్తయే. దేవతాతా ఇతి యజ్ఞనామసు పఠితమ్. నిఘం...౩ । ౧౭. **తే** తవ **ఉపమామ్** సర్వేషాముపమానభూతమ్ **తత్** సర్వవిదితమ్ **శవః** బలమ్ **గృణే** ప్రశంసామి. గ శబ్దే, క్ర్యాదిః. గృణాతిః అర్చతికర్మా. నిఘం...౩ । ౧౪. **యత్** యస్మాత్, హే **శచీపతే** అతిశయకర్మశూర పరమేశ! శచీ ఇతి కర్మనామ. నిఘం...౨ । ౧. త్వమ్ **ఓజసా** స్వకీయేన-తేజోమయేన బలేన **వృత్రమ్** పాపాన్ధకారమ్, యద్వా యోగసాధనాయాం సమాగతం వ్యాధిస్త్యానశంసయప్రమాదాల స్యావిరతిభ్రాన్తిదర్శనాదికం విఘ్నజాతమ్ **హంసి** వినాశయసి. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- పరమాత్మనో బలస్య శంసనేన స్వయమపి బలినో భూత్వా వయం జీవనమార్గే యోగమార్గే వా సమాగతాన్ సర్వానపి విఘ్నాన్ శత్రూంశ్చ వినాశ్య పరమాం సిద్ధిం ప్రాప్నుయామ. ॥ ౧ ॥

౩౯౧. దీని మొదటి మంత్రములో పరమాత్మయొక్క శక్తిని ప్రశంసించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) విఘ్నవిదారకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! నేను (దేవతాతయే) ఉపాసన యజ్ఞము పూర్తికొరకు (తే) నీయొక్క (ఉపమామ్) అందరకు ఉపమానముగ నున్న (తత్) అట్టి సర్వవిదిత (శవః) బలమును (గృణే) ప్రశంసించెదను (యత్) ఏలన (శచీపతే) అతికర్మశీలుడవగు ఓ పరమేశ్వరా!

నీవు (ఓజసా) నీయొక్క తేజోవంతమగు బలముతో (వృత్రమ్) పాప మను అంధకారమును, లేక యోగసాధనము మధ్యలో వచ్చినట్టి వ్యాధి, స్త్యానము, సంశయము, ప్రమాదము, ఆలస్యము, అలసట, భ్రాంతి మున్నగు విఘ్నసమూహములను (హంసి) నష్టమొనర్చివేయుచుందువు. ॥౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మ బలముయొక్క ప్రశంసచే స్వయముగ శక్తిశాలియై జీవనమార్గములో లేక యోగమార్గములో వచ్చునట్టి సకల విఘ్నములు మరియు శత్రువులను నష్టమొనర్చివేసి మనము పరమసిద్ధిని ప్రాప్తించుకొనవలెను. ॥౧॥

391. O God, this might of Thine I praise most highly for the development of Divine virtues and true self sacrifice with which (might,) Thou destroyest ignorance and sin. II 1II

౩౯౨. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పరమాత్మనో వీరకర్మ ప్రశంసన్ తమాహ్వాయతి.

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౯౨. యస్య త్యచ్ఛమ్బరం మదే దివోదాసాయ రన్ధయన్।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
అయం స సోమ ఇన్ద్ర తే సుతః పిబ ॥౨॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప. వి:– యస్య । త్యత్ – శమ్బరమ్ – శమ్–బరమ్ । మదే । దివోదాసాయ –
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర
దివః – దాసాయ । రన్ధయన్ । అయమ్ । సః । సోమః । ఇన్ద్ర । తే । సుతః । పిబ ॥౨॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** విఘ్నవిదారక పరమాత్మన్! **యస్య** పురుషార్థమిశ్రితస్య భక్తిరూపస్య సోమరసస్య **మదే** హర్షే **దివోదాసాయ** మన ఆదిభ్యః దివః ప్రకాశస్య దాత్రే జీవాత్మనే, తత్సహాయ్యార్థమితి భావః. దాసృ దానే, భ్వాదిః. 'దివశ్చ దాసే షష్ఠ్యా అలుగ్ వక్తవ్యః. అ. ౬ । ౩ । ౨౧' వా... ఇతి షష్ఠ్యా అలుక్. 'ఆద్యుదాత్తప్రకరణే దివోదాసాదీనముపసంఖ్యానమ్. అ. ౬ । ౨ । ౯౧' వా... ఇత్యాద్యుదాత్తః. త్యమ్ **శమ్బరమ్** శమ్ ఆనన్దమ్ శాన్తిం చ వారయతి ఆచ్ఛాదయతీతి శమ్బరః. వబయోరభేదాత్ శమ్వర ఏవ శమ్బరః తమ్, యోగమార్గే సమాగతం విఘ్నసమూహమ్ **రన్ధయన్** వినాశయన్. రధ హింసాసంరాధ్యోః, దివాదిః. ణిజన్తాచ్ఛతరి, 'రధిజభోరచి. అ. ౭ । ౧ । ౬౧' ఇతి నుమ్. **త్యత్** తత్ ప్రసిద్ధం వీరకర్మ కరోషి. **అయం సః** ఏష సః **సోమః** పురుషార్థమిశ్రితః భక్తిరసః **తే** తుభ్యమ్ **సుతః** అభిషుతోఽస్తి, తమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ. ॥౨॥

భావార్థః- పురుషార్థపూర్ణయా భక్త్యాఽఽరాధితః పరమేశ్వరో యోగసాధకస్య మార్గే సమాగతాన్ సర్వాన్ ప్రత్యూహాన్ నిరాకృత్య యోగసిద్ధిం ప్రయచ్ఛతి. ॥ 2 ॥

3౯2. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని వీరత్వమును ప్రశంసించుచు ఆయన నాహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) విఘ్నవిదారకుడవగు ఓ పరమాత్మా! (యస్య) పురుషార్థ మిశ్రితమగు భక్తిరసరూప సోమరసముయొక్క (మదే) హర్షమున (దివోదాసాయ) మనస్సు ముమ్నగువానికి ప్రకాశము నిచ్చునట్టి జీవాత్మయొక్క సహాయముకొరకు నీవు (శమ్బరమ్) యోగమార్గమునందు వచ్చినట్టి ఆనందము మరియు శాంతిపై కప్పబడిన విఘ్నసమూహమును (రన్ధయన్) నష్టమొనర్చుచు (త్యత్) ప్రసిద్ధ వీరకర్మల నొనర్చుచుందువు (అయం సః) అట్టి యీ (సోమః) పురుషార్థ మిశ్రితమగు భక్తిరసము (తే) నీ కొరకు (సుతః) సిద్ధముగ నున్నది. దానిని (పిబ) పానమొనర్చుము. ॥2॥

భావార్థము :-పురుషార్థయుక్తమగు భక్తిచే ఆరాధించబడిన పరమేశ్వరుడు యోగసాధన మార్గమునందు చేరునట్టి సమస్త విఘ్నములను తొలగించివేసి యోగసిద్ధిని ప్రసాదించగలడు. ॥2॥

392. O God, the intellect and devotion, on the awakening of which Thou destroyest ignorance of those devotees who take refuge in Light and accomplish full-surrendering Samadhi, the same are presented before Thee, pray accept them. II2II

3౯3. ఋషిః –నృమేధః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పునః పరమాత్మనో మహిమా వర్ణ్యతే.

1 2 3 1 2
3౯3. ఏన్ద్ర నో గధి ప్రియ సత్రాజిదగోహ్య ।
3 2ఉ 3 1 2 3 1 2ర 3 2
గిరిర్న విశ్వతః పృథుః పతిర్దివః ॥ 3 ॥

2 3 1 2ర 1 2ర 3
ప. వి:– ఆ । ఇన్ద్ర । నః । గధి । ప్రియ । సత్రాజిత్ – సత్రా–జిత్ । అగోహ్య –
2 3 1 2 3 2 1 2ర 3 2
అ–గోహ్య । గిరిః – న । విశ్వతః । పృథుః । పతిః । దివః ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **ప్రియ** స్నేహాస్పద, **సత్రాజిత్** సత్యేనాసత్యస్య విజేతః. సత్రా ఇతి సత్యనామ. నిఘం. 3।10. **అగోహ్య** గూహితుమ్ అశక్య **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! త్వమ్ **నః** అస్మాన్, అస్మత్సమీపమ్ **ఆ గధి** ఆగహి, ఆయాహి. 'ఆగహి' ఇతి రూపం వేదే బహుశః ప్రయుజ్యతే, అత్ర హేర్ధిభావః. త్వమ్ **గిరిః న** పర్వతః ఇవ **విశ్వతః పృథుః** సర్వతో విస్తీర్ణః అసి, **దివః పతిః** సూర్యచన్ద్రనక్షత్రవిద్యుదాదిభిర్ద్యోతమానస్య జగతః అధీశ్వరః అసి. ॥ 3 ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః-చర్మచక్షుర్భ్యామదృశ్యోఽపి జగదీశ్వరః సంసారే దృశ్యమానైః స్వకీయైః సత్యనియమైర్యోగ అభ్యాసైశ్చ సర్వేషాం ప్రకటో జాయతే. గగనచుమ్బివిస్తీర్ణశైల ఇవ విశాలః సర్వవ్యాపకః సమస్తానాం జ్యోతిష్మతాం పదార్థానాం జ్యోతిప్రదాయకః స సర్వైర్జనైరుపాసనీయః. ॥ 3 ॥

393. ఈ మంత్రములో మరల పరమాత్మయొక్క వర్ణన నొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (ప్రియ) ప్రియమైన (సత్రాజిత్) సత్యముద్వారా అసత్యముపై విజయము నొందునట్టి (అగోహ్య) దాచియుంచ సాధ్యముగాని, ఐనను ప్రకటమగునట్టి (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (నః) మా సమీపమునకు (ఆ గధి) రమ్ము నీవు (గిరిః న) పర్వతమువలె (విశ్వతః పృథుః) అన్నిటికన్న విశాలమైన మరియు (దివః పతిః) సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు, విద్యుత్తు మున్నగువానికన్న అధిక విశాలమగు జగముయొక్క అధిపతివి. ॥3॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారముగలదు. ॥3॥

భావార్థము :- చర్మచక్షువులకు అదృశ్యమైయుండియును పరమేశ్వరుడు ప్రపంచములో కాన్పించుచుండు తన సత్యములచే మరియు యోగాభ్యాసముచే అందరియెదుట ప్రత్యక్షమగుచుండును. ఆకాశమును చుంబించుచుండు విస్తీర్ణమగు పర్వతములవలె విశాలవంతుడు, సర్వవ్యాపకుడు, సమస్త జ్యోతిష్మంతమగు పదార్థములకు జ్యోతిని ప్రసాదించువాడగు ఆ పరమాత్మ సకలమానవులచే ఉపాసించదగినవాడు. ॥3॥

393. Come unto us, O God, be Thou manifest in our souls, O Beloved, Ever victorious, Unconcealable, Thou art wide as a mountain spread on all sides, Lord of intelligence and Radiance. II 3 II

394. ఋషిః - పర్వతః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమాత్మానం జీవాత్మానం సేనాధ్యక్షం చ సమ్బోధయతి.

1 2 3 1 2 3 3 2 3 1 2
394. య ఇన్ద్ర సోమపాతమో మదః శవిష్ఠ చేతతి ।
3 2 2 3 2 2 3 1 2
యేనా హంసి న్య3త్రిణం తమీమహే ॥ 4 ॥

ప.విః – యః। ఇన్ద్ర। సోమపాతమః – సోమ–పాతమః। మదః। శవిష్ఠ। చేతతి। యేన। హంసి। ని – అత్రిణమ్। తమ్। ఈమహే ॥ ४ ॥

పదార్థః- హే **శవిష్ఠ** బలిష్ఠ, **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక పరమాత్మన్, జీవాత్మన్, సేనాధ్యక్ష వా! **యః** యస్త్వమ్ **సోమపాతమః** అతిశయేన వీరరసరూపస్య సోమస్య పాతా అసి, తస్య తే **మదః** వీరతాజనితః హర్షః **చేతతి** సదైవ జాగర్తి. **యేన** పరాక్రమేణ, త్వమ్. సంహితాయాం 'యేనా' ఇతి దీర్ఘశ్ఛాన్దసః, 'అన్యేషామపి దృశ్యతే. అ. ౬।౩।౧౩౭' ఇతి వచనాత్. **అత్రిణమ్** భక్షకం శత్రుమ్. అత్తీతి అత్రీ అద భక్షణే ధాతోః 'అదేస్త్రినిశ్చ. ఉ. ४।౬౯' ఇతి త్రినిః ప్రత్యయః. అత్రిణో వై రక్షాంసి. పాప్మానోఽత్రిణః. ష. బ్రా. ౩।౧. **నిహంసి** నిఃశేషేణ వినాశయసి, **తమ్** తం తే పరాక్రమమ్ వయమపి **ఈమహే** ప్రార్థయామహే ఈమహే ఇతి యాఞ్చాకర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౩।౧౯. ॥ ४॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ४ ॥

భావార్థః-యథా వీరః పరమాత్మా జీవాత్మా చ వీరరసేన హృష్టః సన్ సర్వాన్ కామక్రోధాదిరూపాన్, విఘ్నరూపాన్, పాపరూపాంశ్చ భక్షకాన్ రాక్షసాన్ వినాశయతి, తథైవ రాష్ట్రే వీరః సేనాపతిః సర్వానాక్రాన్తృన్ రిపూన్ స్వపరాక్రమేణ దణ్డయేత్. తాదృశో వీరరసః పరాక్రమశ్చ సర్వైః ప్రజాజనైరపి ప్రాప్తవ్యః. ॥ ४ ॥

౩౯४. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముచే పరమాత్మ, జీవాత్మ మరియు సేనాపతిని సంబోధించబడినది.

పదార్థము :- (శవిష్ఠ) బలిష్ఠులగు (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకులగు ఓ పరమాత్మా, జీవాత్మా మరియు సేనాధ్యక్షులారా! (యః) ఏ మీరు (సోమపాతమః) అత్యంత వీరరసమును పానమొనర్చునట్టివారో అట్టి మీకు (మదః) వీరత్వజనితమగు హర్షము (చేతతి) నిరంతరము జాగృతిపరచుచుండును. ఓ ఈశ్వరా (యేన) నీ ఏ పరాక్రమముచే (అత్రిణమ్) భక్షకులగు శత్రువులను (నిహంసి) నిశ్శేషముగ నాశనమొనర్చివేసెదవో (తమ్) అట్టి పరాక్రమమును, మేము సైతము పరస్పరము కలిసి నీతో (ఈమహే) యాచించెదము.॥४॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు.॥४॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగా పరమాత్మ, జీవాత్మ వీరరసముచే ఉత్సాహవంతులై సకల కామక్రోధములు మున్నగు వానివంటి శత్రువులను తమ పరాక్రమములచే దండించెదరో, అటులనే వీరరసము మరియు పరాక్రమములచే ప్రజలెల్లరును అట్టి ఆనందసుఖముల నందించుచుండవలెను.॥४॥

394. O Almighty God, We crave and pray for that joy which is the result of taking in the juice of true knowledge commingled with devotion, by which Thou smitest down the mind full of lust, anger and avarice. II4II

౩౯౫. ఋషిః - ఇరిమ్బిఠిః। దేవతా - ఆదిత్యాః। ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథాదిత్యా దేవతాః. అత్ర దీర్ఘతరమాయుః ప్రార్థ్యతే.

3 ౧ ౨ర 3 ౨ఉ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3౧౨
౩౯౫. తుచే తునాయ తత్సు నో ద్రాఘీయ ఆయుర్జీవసే ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨
ఆదిత్యాసః సమహాసః కృణోతన ॥ ౫ ॥

3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3౧౨ ౧ ౨ర
ప. వి: - తుచే । తునా య । తత్ । సు । నః। ద్రాఘీ యః । ఆయుః। జీవసే । ఆదిత్యాసః -

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3
ఆ - దిత్యాసః । సమహాసః - స-మహాసః । కృణోతన - కృణోత- న ॥ ౫ ॥

పదార్థః- హే **సమహాసః** సతేజసః **ఆదిత్యాసః** ఆదిత్యవజ్జ్ఞానప్రకాశేన భాసమానాః బ్రహ్మవిదో బ్రాహ్మణాః, మదీయాః ప్రాణాః వా! ఏతే ఖలు వాదిత్యా యద్ బ్రాహ్మణాః. తై. బ్రా. ౧।౧।౯।౮. ప్రాణా వా ఆదిత్యాః. జై. ఉ. బ్రా. ౪।౨।౯. యూయమ్ **తుచే** అపత్యాయ, తుక్ ఇత్యపత్యనామ. నిఘం...౨. ౨. **తునాయ** ధనాయ. తనా ఇతి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం...౨।౧౦. అత్ర అకారస్య ఉకారాదేశశ్ఛాన్దసః. **జీవసే** ఉత్కృష్టజీవనాయ చ. జీవ ధాతోః 'తుమర్థే సే సేనసే అసేన్. అ. ౩।౪।౯' ఇతి తుమర్థే అసే ప్రత్యయః. **తత్** ఇతర ప్రాణివిశిష్టత్వేన ప్రసిద్ధమ్ **నః ఆయుః** అస్మాకమ్ ఆయుష్యమ్ **ద్రాఘీయః** దీర్ఘతరమ్ **సుకృణోతన** సుచారురూపేణ కురుత. కృవి హింసాకరణయోర్లోటిమధ్యమబహువచనే 'కృణుత' ఇతి ప్రాప్తే 'తప్ తనప్ తనథానశ్చ. అ. ౭।౧।౪౫' ఇతి తస్య తనబాదేశః, తస్య చ పిత్త్వాన్ఙిత్త్వాభావే గుణః.

అపత్యం తు ద్వివిధం, భౌతికం మానసం చ. భౌతికం పుత్రదుహిత్రాదిరూపం, మానసం చ నూతనజ్ఞానవిజ్ఞానాదిరూపమ్. ధనమపి ద్వివిధం, భౌతికమ్ ఆధ్యాత్మికం చ. రజతసువర్ణ వస్త్రధాన్యముద్రాదిరూపం భౌతికమ్, అహింసాసత్యన్యాయయోగసిద్ధ్యాదిరూపం చాధ్యాత్మికమ్. ఉత్కృష్టజీవనమపి ద్వివిధం, బాహ్యమ్ అధ్యాత్మం చ. భౌతికసుఖసమ్పదాదిపూర్ణం బాహ్యమ్, అధ్యాత్మపథపథికత్వరూపం చ అధ్యాత్మమ్. తదేతత్సర్వం సులభమస్మాకంస్యాదిత్యేతదర్థం దీర్ఘతరమ్ ఆయుః ప్రార్థ్యతే. ॥ ౫ ॥

అత్ర 'తునా, తన' ఇతి ఛేకానుప్రాసోఽలఙ్కారః. తకార - సకార - నకారాణాం పృథక్ - పృథగ్ అసకృదావృత్తౌ చ వృత్త్యనుప్రాసః ॥ ౫ ॥

భావార్థః- ప్రాణాయామేన, విపశ్చిద్భిర్బ్రాహ్మణైరుపదిష్టస్య పథోఽనుసరణేన చాస్మాకమాయుర్ద్రాఘీయో భవితుమర్హతి. దీర్ఘతరమాయుష్యం ప్రాప్య యథారుచిప్రేయోమార్గే శ్రేయో మార్గే వాఽస్మాభిః పదం నిధేయమ్. ॥ ౫ ॥

౩౯౫. ఈ మంత్రమునకు ఆదిత్యుడు దేవత. దీనియందు దీర్ఘాయువుకొరకు ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (సమహసః) తేజోవంతుడగు (ఆదిత్యాసః) ఆదిత్యునివంటి జ్ఞానప్రకాశముచే భాసమానులగు బ్రహ్మవేత్తలగు ఓ బ్రాహ్మణులారా! లేక ఓ నా ప్రాణములారా! మీరు (తుచే) సంతానముకొరకు (తునాయ) ధనములకొరకు మరియు (జీవసే) ఉత్కృష్టమగు జీవితముకొరకు (తత్) అట్టి ఇతర ప్రాణులకన్న విలక్షణమగు (నః ఆయుః) మా ఆయువులను (ద్రాఘీయః) అధిక దీర్ఘకాలపర్యంతము (సు కృణోతన) అతి చక్కని రూపముగ నొనర్చుడు.

సంతానము రెండు విధములుగ నుండును. ఒకటి భౌతికము మరొకటి మానసికము. పుత్రులు, పుత్రికలు మున్నగువారు భౌతికులు మరియు నవీనజ్ఞానము, విజ్ఞానము మున్నగునవి మానసికసంతాన మనబడును. ధనముకూడ రెండు విధములుగ నుండును. భౌతికము మరియు ఆధ్యాత్మికము. బంగారము, వెండి, వస్త్రములు, ధాన్యములు, నాణెములు భౌతికధనము. మరియు అహింస, సత్యము, న్యాయము, యోగసిద్ధి మున్నగునవి ఆధ్యాత్మిక ధనమనబడును. ఉత్కృష్ట జీవితము కూడ రెండువిధములుగ నుండును. అనగా బాహ్యము మరియు ఆధ్యాత్మికము. భౌతిక సుఖసంపదలు మున్నగువానిచే పూర్ణమైనది బాహ్యము మరియు ఆధ్యాత్మపథ బాటసారి జీవితము ఆధ్యాత్మికమని యనబడును. ఇవన్నియును సులభమగుటకొరకే దీర్ఘాయువుకై ప్రార్థించబడినది. ।౫॥

ఈ మంత్రములో 'తునా, తన'లలో ఛేకానుప్రాసాలంకారము గలదు. త్,స్,న్ లు వేర్వేరుగ అనేకసార్లు ఆవృత్తమునందు వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. ।౫॥

భావార్థము :- ప్రాణాయామము మరియు విద్వాంసులగు బ్రాహ్మణుల ద్వార ఉపదేశించబడిన మార్గమునునుసరించుటవల్ల మన ఆయువు అధిక దీర్ఘము కాగలుగును. అధిక ఆయుష్యమునుపొంది, మన అభిరుచి ననుసరించి ప్రేమమార్గము, లేక శ్రేయోమార్గములందు మనము పాదమునుంచవలెను. ।౫॥

395. O Sun - like wise men full of splendour! Grant to our children and grand children the lengthened term of life, that they may live long and enjoy bliss. II5II

౩౯౬. ఋషిః - విశ్వమనాః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ సూర్య దృష్టాన్తేనేన్ద్రస్య మహిమానమాహ.

౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౩౯౬. వేత్థా హి నిరృతీనాం వజ్రహస్త పరివృజమ్ ।
౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
అహరహః శున్ధ్యుః పరిపదామివ ॥ ౬ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3
ప. వి:- వేత్థ । హి । నిరృతీనామ్ - నిః - ఋతీనామ్ । వజ్రహస్త - వజ్ర - హస్త ।
౧ ౨ 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
పరివృజమ్ - పరి - వృజమ్। అహరహః - అహః - అహః । శున్ధ్యుః । పరిపదామ్ -
3 ౧ ౨ర 3
పరి-పదామ్ ఇవ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **వజ్రహస్త** శస్త్రాస్త్రపాణే ఇన్ద్ర వీర రాజన్, సేనాపతే వా, యద్వా శస్త్రాస్త్రపాణిర్వీరపురుష ఇవ పాపాదివిఘ్నదలనసామర్థ్యయుక్త పరాక్రమశాలిన్ పరమాత్మన్! **శున్ధ్యుః** రాష్ట్రస్య మనసోవా శోధకః త్వమ్ **నిరృతీనామ్** పాప్మనాం, కునీతీనాం, కృచ్ఛ్రాపత్తీనామ్, అకాలమృత్యూనాం, శత్రుసేనానాం వా. నిరృతిః నిరమ- ణాత్, ఋచ్ఛతేః కృచ్ఛ్రాపత్తిరితరా ఇతి యాస్కః. నిరు. ౨।౮. పాప్మా వై నిరృతిః. శ. ౭।౨।౧।౧, ఘోరా వై నిరృతిః. శ. ౭।౨।౧।౧౦. **అహరహః** దినే దినే **పరివృజమ్** పరివర్జనమ్, పరిహారమ్ **వేత్థ హి** జానాసి ఖలు, **శున్ధ్యుః** శోధకః ఆదిత్యః. శున్ధ్యురాదిత్యో భవతి, శోధనాత్. నిరు. ౪।౧౬. **అహరహః** దినే దినే **పరిపదామ్ ఇవ** యథా పరితః పద్యమానానామ్ అన్ధకారాణాం రోగాణాం వా పరిహారం వేత్తి తద్వత్. ॥ ౬ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- యథా శోధకః సూర్యస్తమోజాలరోగమాలిన్యాదీని పరిహరతి తథా పరమేశ్వరః సంసారాత్ పాపకునీతికృచ్ఛ్రాపత్త్యాదీన్యపహన్తి. తథైవ నృపేణ సేనాపతినా చ రాష్ట్రాత్ పాపకదాచార- కృచ్ఛ్రాపత్త్యకాలమరణశత్రుసేనాదీని ప్రయత్నేన నివారణీయాని. ॥ ౬ ॥

౩౯౬. ఈ మంత్రములో సూర్యుని దృష్టాంతముచే ఇంద్ర మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(వజ్రహస్త) శస్త్రాస్త్రపాణులగు ఓ వీరరాజా! మరియు సేనాపతీ! లేక శస్త్రాస్త్రధారి, వీరునివలె పాపములు, విఘ్నములను దళనమొనర్చుటయందు సమర్థుడవు, పరాక్రమశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (శున్ధ్యుః) రాష్ట్రము, లేక మనస్సు శోధకుడవగు నీవు (నిఋతీనామ్) పాపముల, దుర్నీతుల, కష్టముల, అకాల మృత్యువుల, లేక శత్రుసైన్యములను (అహరహః) ప్రతిదినం (పరివృజమ్) పరిహారమును (వేత్థ హి) నిశ్చయముగానే ఎరుగుదువు (శున్ధ్యుః) శోధకుడగు సూర్యుడు (అహరహః) ప్రతిదినము (పరిపదామ్ ఇవ) నలువైపుల వ్యాప్తమైన అంధకారము, లేక రోగములను పరిహారమొనర్చుటను ఎరుగును. ।౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషోపమాలంకారము గలదు.।౬॥

భావార్థము :- శోధకుడగు సూర్యుడెటుల చీకటిజాలము, రోగములు, మాలిన్యములు మున్నగువానిని దూరమొనర్చునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు ప్రపంచమందలి పాపములు, దుర్నీతులు, కష్టములు మున్నగువానిని నష్ట మొనర్పగలడు. అదేవిధముగ రాజు మరియు సేనాపతియును రాష్ట్రమునుండి పాపములు, దురాచారములు, అకాలమృత్యువు, శత్రుసైన్యములు మున్నగువానిని ప్రయత్నపూర్వకముగా తొలగించివేయవలెను.।౬॥

396. O learned preceptors, you know the tendencies leading to death and fierce trouble and the method of getting rid of them, like a detective who finds out the trace of the thieves who daily roam about in all directions. II6II

౩౯౭. ఋషిః – ఇరిమ్బిఠిః। దేవతా – ఆదిత్యాః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథాదిత్యా దేవతాః. తే కష్టాదీనాం నివారణాయ ప్రార్థ్యన్తే.

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౩౯౭. అపామీ వామప స్రిధమప సేధత దుర్మతిమ్।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఆదిత్యాసో యుయోతనా నో అꣳహసః ॥ ౭ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– అప। అమీవామ్। అప। స్రిధమ్। అప। సేధత। దుర్మతిమ్ – దుః – మతిమ్।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ఆదిత్యాసః – ఆ – దిత్యాసః। యుయోతన – యుయోత – న। నః। అꣳహసః ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే ఆదిత్యాసః శరీరస్థాః ప్రాణాః, రాష్ట్రస్థాః క్షత్రియాః రాజపురుషాః, ఆదిత్యబ్రహ్మచారిణో వా! 'త్యాన్ను క్షత్రియాꣳ అవఆదిత్యాన్ యాచిషామహే. ఋ. ౮।౬౭।౧' ఇతి శ్రుతేః క్షత్రియా రాజపురుషా అపి ఆదిత్యా ఉచ్యన్తే. యూయమ్ శరీరాత్ సమాజాద్ రాష్ట్రాచ్చ **అమీవామ్** రోగమ్. అమ రోగే చురాదిః. **అప** అపసేధత అపగమయత **స్రిధమ్** హింసావృత్తిం, శత్రుకృతాం హింసాం, హింసకం వా **అప** అపసేధత అపగమయత. **దుర్మతిమ్** కుమతిం చ **అపసేధత** అపగమయత. సేధతిః గతికర్మా. నిఘం...౨।౧౪. కిఞ్చ **నః** అస్మాన్ **అంహసః** పాపాత్ **యుయోతన** పృథక్కురుత. యు మిశ్రణామిశ్రణయోః అదాదిః, లోటి మధ్యమబహువచనే 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౨।౪।౭౬' ఇతి శపః శ్లౌ 'యుయుత' ఇతి ప్రాప్తే 'తప్ తనప్తనథనాశ్చ. అ. ౭।౧।౪౫' ఇతి తస్య తనబాదేశః. సంహితాయాం దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- ప్రాణాయామేన, క్షత్రియాణాం రాజపురుషాణాం కర్తవ్యపాలనేన, ఆదిత్యబ్రహ్మచారిణాం ప్రయత్నేన చ రాష్ట్రాద్ యథాయోగ్యం రోగా హింసావృత్తయః శత్రుకృతా హింసోపద్రవాదయః పాపాని చ దూరీకర్తుం శక్యన్తే. ॥ ౭॥

౩౯౭. ఈ మంత్రమునకు ఆదిత్యుడు దేవత. ఆయనచే కష్టములుమున్నగువానిని నివారించుయాచన కలదు.

పదార్థము :- (ఆదిత్యాసః) శరీరమునందలి ఓ ప్రాణములారా! రాష్ట్రమందలి ఓ క్షత్రియులారా! రాజపురుషులారా! లేక ఆదిత్య బ్రహ్మచారులారా! మీరు శరీరము, సమాజము మరియు రాష్ట్రమునుండి (అమీవామ్) రోగములను (అప) దూరమొనర్చుడు. (స్రిధమ్) హింసావృత్తి, శత్రుకృత హింసలు మరియు హింసకులను మీరు(అప) దూరమొనర్చుడు. మరియు (దుర్మతిమ్) కుమతులను (అపసేధత) తొలగించుడు. తోడ్తో (నః) మమ్ము (అంహసః) పాపములనుండి (యుయోతన) దూరముగ నుంచుడు. ॥౭॥

భావార్థము :- ప్రాణాయామముచే, క్షత్రియ రాజపురుషుల కర్తవ్యపాలనముద్వార మరియు ఆదిత్య బ్రహ్మచారుల ప్రయత్నములచే రాష్ట్రమునుండి యథా యోగ్యముగ రోగములు, హింసావృత్తులు, శత్రువులచే కలుగు హింసలు, ఉపద్రవములు మున్నగువానిని మరియు పాపములను తొలగించుకొనవచ్చును. ॥౭॥

397. O Sun - like wise men! Drive away form us disease and every hurtful and malignant foe: keep us away from evil mind and all sins. II7II

౩౯౮. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – త్రిపదావిరాడనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ సోమపానాయేన్ద్ర ఆహూయతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౩౯౮. పిబా సోమమిన్ద్ర మన్దతు త్వా యం తే సుషావ హర్యశ్వాద్రిః।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సోతుర్బాహుభ్యాం సుయతో నార్వా ॥ ౮ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ప. వి:– పిబ । సోమమ్ । ఇన్ద్ర । మన్దతు । త్వా । యమ్ । తే సుషావ । హర్యశ్వ –
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩
హరి – అశ్వ । అద్రిః – అ–ద్రిః। సోతుః – బాహుభ్యామ్ । సుయతః – సు–యతః।
౨ ౧ ౨ర
న । అర్వా ॥ ౮ ॥

పదార్థః- ప్రథమః రాష్ట్రపరః. హే **హర్యశ్వ** హరయః వేగేన హర్తారః అశ్వాః తురగాః యస్య తాదృశ **ఇన్ద్ర** శత్రువిదారక సేనాపతే రాజన్ వా, త్వమ్ **సోమమ్** వీరతాప్రదాయకమ్ సోమౌషధిరసమ్

పిబ ఆస్వాదయ, స రసః **త్వా** త్వామ్ **మన్దతు** హర్షయతు, **యమ్** యం రసమ్ **సోతుః** రథచాలకస్య. అత్ర షూ ప్రేరణే ధాతుర్బోధ్యః. **బాహుభ్యామ్** దోర్భ్యామ్ **సుయతః** సునియన్త్రితః **అర్వా న** ఘోటకః ఇవ **సోతుః** అభిషవకర్తుః. అత్ర షుఞ్ అభిషవే ధాతుః. **బాహుభ్యామ్** బాహూపలక్షితాభ్యాం హస్తాభ్యామ్ **సుయతః** సుగృహీతః **అద్రిః** గ్రావా **తే** తుభ్యమ్ **సుషావ** అభిషుతవాన్.

అథ **ద్వితీయో**ఽధ్యాత్మపరః. హే **హర్యశ్వ** హరయః జ్ఞానకర్మాహరణశీలాః అశ్వాః జ్ఞానేన్ద్రియ కర్మేన్ద్రియరూపాః యస్య తాదృశ **ఇన్ద్ర** మదీయ అన్తరాత్మన్! త్వమ్ **సోమమ్** జ్ఞానరసం కర్మరసం చ **పిబ** ఆస్వాదయ, స జ్ఞానరసః కర్మరసశ్చ **త్వా** త్వామ్ **మన్దతు** ఆనన్దయతు, **యమ్** జ్ఞానకర్మరసమ్ **సోతుః** రథప్రేరకస్య సారథేః **బాహుభ్యామ్** భుజాభ్యామ్ **సుయతః** సునియన్త్రితః **అర్వా న** అశ్వః ఇవ **సుయతః** సునియన్త్రితః **అద్రిః** న దీర్యతే ఇతి అద్రిః అజరం మనః. యావత్ప్రలయం యావన్ముక్తి వా స్థూలశరీరే సూక్ష్మశరీరే వా తస్యావస్థానాత్. **తే** తుభ్యమ్ **సుషావ** అభిషుతవాన్. షుఞ్ స్నపనపీడనస్నానసురాసన్ధానేషు, స్వాదిః. ॥ ౮ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః శ్లేషశ్చ. ॥ ౮ ॥

భావార్థః-పుష్టిప్రదానాం సోమాద్యోషధీనాం రసం పీత్వా రాష్ట్రాణాం సైనికాః సేనాపతయో నృపతయశ్చ సువీరా భూత్వా శత్రూన్ పరాజయన్తామ్. తథైవ రాష్ట్రస్య సర్వే స్త్రీపురుషా మనసో మాధ్యమేన జ్ఞానేన్ద్రియైరర్జితం జ్ఞానరసం కర్మేన్ద్రియైరర్జితం కర్మరసం చ పీత్వా పరమజ్ఞానినః పరమపురుషార్థినశ్చ సన్త ఐహిక పారలౌకికోత్కర్షం సాధ్నువన్తు. ॥ ౮ ॥

అత్రేన్ద్రస్య బలపరాక్రమవర్ణనాత్, తత్సమ్బన్ధేభ్య ఆదిత్యేభ్యో దీర్ఘాయుష్యప్రాప్తేః రోగదుర్మత్యాదేరపాకరణస్య చ యాచనాత్, సోమపానాయేన్ద్రాహ్వానా చ్చైతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశ త్యర్థేన సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే ప్రథమా దశతిః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే పఞ్చమః ఖణ్డః.

౩౯౮. ఈ మంత్రములో సోమపానార్థము ఇంద్రుని ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-మొదట రాష్ట్రపక్షములో :- (హర్యశ్వ) వేగవంతమగు అశ్వములస్వామి (ఇన్ద్ర) శత్రువినాశకులగు ఓ సేనాధిపతి మరియు రాజా! మీరు (సోమమ్) సోమము మున్నగు ఓషధుల, వీరత్వ ప్రదాయకమగు రసమును (పిబ) త్రాగుడు. అట్టి రసము (త్వా) మిమ్ము (మన్దతు) ఉత్సాహవంతులనుగ నొనర్చగలదు. (యమ్) ఏ రసమును (సోతుః) రథచాలకుల (బాహుభ్యామ్) బాహువులనుండి (సుయతః) చక్కగా నియంత్రించబడిన (అర్వా న) అశ్వమువలె (సోతుః) రసమును

తీయువారి (బాహుభ్యామ్) హస్తములచే (సుయతః) చక్కగా నియంత్రించబడిన (అద్రిః) సన్నికళ్ళు, లేక కల్వమువంటి సాధనముచే (తే) నీకొరకు (సుషావ) మర్దనమొనర్చి సిద్ధపరచబడినది.

రెండవది అధ్యాపకుల పక్షమున:- (హర్యశ్వ) జ్ఞానేంద్రియ మరియు కర్మేంద్రియరూప అశ్వముల స్వామివగు (ఇన్ద్ర) ఓ నా అంతరాత్మా! నీవు (సోమమ్) జ్ఞానరసము మరియు కర్మరసములను (పిబ) పానమొనర్చుము. అట్టి జ్ఞాన కర్మేంద్రియముల రసము (త్వా) నిన్ను (మన్దతు) ఆనందపరచును. (యమ్) ఏ జ్ఞాన మరియు కర్మరసములను (సోతుః) రథచాలకులగు సారథియొక్క (బాహుభ్యామ్) బాహువులనుండి (సుయతః) చక్కగా నియంత్రించబడిన (అర్వా న)గుర్రములవలె (సుయతః) చక్కగా నియంత్రితమైయున్న (అద్రిః) చెదరిపోనట్టి నీ మనస్సు (తే) నీ కొరకు (సుషావ) ఉత్పన్నమొనర్చబడినది. ।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమా మరియు శ్లేషాలంకారములు గలవు. ।౮॥

భావార్థము :- పుష్టిప్రద సోమాది ఔషధముల రసమును త్రాగి రాష్ట్రముయొక్క సైనికులు, సేనాధిపతి మరియు రాజు వీర పరాక్రమవంతులై శత్రువులను పరాజితులను చేయవలెను. ఈ విధముగా రాష్ట్రముయొక్క స్త్రీ పురుషులందరు మనస్సుద్వారా, జ్ఞానేంద్రియములద్వారా సంపాదించిన జ్ఞానరసమును, అలాగే కర్మేంద్రియములద్వారా సంపాదించిన కర్మరసమును త్రాగి పరమజ్ఞానులు, పరమపురుషార్థులవుతూ ఐహిక మరియు పారలౌకిక ఉన్నతులను పొందవలెను. ।౮॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని బలపరాక్రమముల వర్ణన యుండుటవల్ల, ఇంద్రునితో సంబంధముగల ఆదిత్యులతో దీర్ఘాయువు ప్రాప్తి మరియు రోగములు, మనోవికారములు మున్నగువానిని దూరమొనర్చు యాచన యున్నందున మరియు సోమపానముకొరకు ఇంద్రుని ఆహ్వానించుట యుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంగతిగలదని ఎరుగవలెను. ।౮॥

ఐదవ ప్రపాఠకమునందలి మొదటిసగముయొక్క మొదటిదశతి సమాప్తము.

నాల్గవఅధ్యాయమందలి ఐదవఖణ్డము సమాప్తము.

398. O God, accept my intelligent devotion, which has been prepared by persons firm like mountains. May this devotion please Thee. I have firmly prepared this for Thee, just as the impelling rider trains up a horse efficiently under his personal control. II8II

ద్వితీయాదశతిః

౩౯౯. ఋషిః –సోభరిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమేశ్వరస్య శత్రురహితత్వాదికం ప్రతిపాద్యతే.

3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౩౯౯. అభ్రాతృవ్యో అనా త్వమనా పిరిన్ద్ర జనుషా సనాదసి ।
3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
యుధే దాపిత్వ మిచ్ఛసే ॥ ౧ ॥

3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3
ప. విః– అభ్రాతృవ్యః – అ–భ్రాతృవ్యః । అనా । త్వమ్ । అనాపిః అన్–ఆపిః । ఇన్ద్ర ।
౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3
జనుషా । సనాత్ –అసి । యుధా । ఇత్ । ఆపిత్వమ్ । ఇచ్ఛసే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** జగదుత్పత్తిస్థితిప్రలయకర్తః పరమాత్మన్! త్వమ్ **సనాత్** సనాతనకాలాత్ **జనుషా** జన్మనా, స్వభావతః ఇత్యర్థః **అభ్రాతృవ్యః** నిఃసపత్నః. 'వ్యన్ సపత్నే. అ. ౪।౧।౧౪౫' ఇతి భ్రాతృశబ్దాత్ సపత్నార్థే వ్యన్. తతో నఞ్ బహువ్రీహౌ 'నఞ్ సుభ్యామ్. అ. ౬ । ౨ । ౧౭౨' ఇత్యుత్తరపదస్యాన్తోదాత్తత్వమ్. **అనా** అనేతృకః. న విద్యతే నా నేతా కశ్చిద్ యస్య సః అనా. నృ శబ్దేన నఞ్బహువ్రీహౌ 'నద్యృతశ్చ. అ.౫।౧।౧౫౩' ఇతి కపి ప్రాప్తే 'ఋతశ్ఛన్దసి. అ. ౫।౧।౧౫౮' ఇతి ప్రతిషేధః. స్వరః పూర్వవత్. **అనాపిః** అబన్ధుశ్చ **అసి** వర్తసే. అనాపిః ఇతి తత్పురుషో, న బహువ్రీహిః. న ఆపిః అనాపిః. తేనావ్యయపూర్వపదప్రకృతిస్వరః. బహువ్రీహౌ తు పూర్వవదన్తోదాత్తత్వం ప్రాప్యేత. **యుధా ఇత్** యుద్ధేనైవ **ఆపిత్వమ్** బన్ధుత్వమ్ **ఇచ్ఛసే** కామయసే. ఆభ్యన్తరే బాహ్యే చ దేవాసురసఙ్గ్రామే యో విజేతా భవతి తస్యైవ త్వం బన్ధుర్భవసి, న తు పురుషార్థహీనస్య జనస్యేతి భావః. ఇషుచ్ఛాయామ్ ఛన్దస్యాత్మనేపదేఽపి ప్రయుజ్యతే. ॥ ౧ ॥

అత్ర అనా, మనా, సనా ఇత్యత్ర వృత్త్యనుప్రాసోఽలఙ్కారః. 'త్వమ, త్వమి' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-అశత్రురనేతృకో మహాన్ జగదీశ్వరః పురుషార్థినామేవ బన్ధుర్జాయతే న నిష్కర్మణామ్. ॥ ౧ ॥

౩౯౯. ఈ మొదటి మంత్రములో ఇంద్రుడు శత్రురహితుడగుట మున్నగు విషయములుండును.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) జగదుత్పత్తి మరియు ప్రళయ కర్తవగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (సనాత్) సనాతన కాలమునుండియే (అనుషె) స్వభావముగనే (అభ్రాతృవ్యః) శత్రురహితము (అనా) నాయకులులేని మరియు (అనాపిః) బంధురహితుడవై (అసి) ఉన్నావు (యుధా ఇత్) యుద్ధములతోనే (ఆపిత్వమ్) బంధుత్వమును (ఇచ్ఛసే) కోరుచుందువు, అనగా ఏ ఆంతరిక మరియు బాహ్య దేవాసుర సంగ్రామములలో విజయ వంతులగుచుందురో వారికే నీవు బంధువువగుదువు.॥౧॥

ఈ మంత్రములో అనా, మనా, సనా లలో వృత్యనుప్రాస అలంకారముగలదు. 'త్వమ్, త్వమి' లలో ఛేకానుప్రాసము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- ఏ దానిచే శత్రుత్వము స్థిరపరచుకొనుటకు ఎవరు సాహసించుకొనకుందురో మరియు అట్టివాని నేతృత్వమొనర్చు వారెవ్వరును యుండరో, అట్టి పురుషార్థపరులకు మాత్రమే జగదీశ్వరుడు బంధువుగ నగునే కాని అకర్మణ్యులకు మాత్రముకాదు. ॥౧॥

399. O God, Eternally Thou hast no enemy, no friend, no relation and no leader, but on account of being manifest in soul, Thou becomes the Kith and Kin of the devotee and acceptest his friendship through his struggle with evil propensities.

Rev. Stevenson's translation is also worthquoting though not quite exact.

"O Indra, Thou art united in family and associated in war with him who is without enmity and free from sin, and with such Thou choosest the closest alliance." II1II

౪౦౦. ఋషిః - సోభరిః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - కకుబుష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ పరమేశ్వరస్య దానశీలత్వం ప్రతిపాదయతి.

౧ ౨ ౩౧౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨
౪౦౦. యో న ఇదమిదం పురా ప్ర వస్య ఆనినాయ తము వః స్తుషే।
౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
సఖాయ ఇన్ద్ర మూతయే ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౧౨ ౩౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
ప. విః- యః। నః। ఇదమిదమ్ - ఇదమ్ - ఇదమ్। పురా। ప్ర। వస్యః। ఆనినాయ - ఆ-
౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨
నినాయ। తమ్ - ఉ। వః। స్తుషే। సఖాయః - స - ఖాయః। ఇన్ద్రమ్। ఊతయే॥ ౨ ॥

పదార్థః- **యః** ఇన్ద్రనామా జగదీశ్వరః **పురా** పూర్వం సృష్ట్యాదౌ **ఇదమ్ - ఇదమ్** సర్వమేతద్ అగ్నిసూర్య వాయువిద్యుత్పర్జన్య సరిత్సాగరరజతహిరణ్యాదికమ్ **వస్యః** వసీయః నివాసకతరం వస్తుజాతమ్. వసు ప్రాతిపదికాద్ అతిశాయనే ఈయసుని ఛాన్దస ఈకారలోపః. **నః** అస్మభ్యం యుష్మభ్యం చ **ప్ర ఆనినాయ** ప్రకర్షేణ ఆనీతవాన్. అత్ర యద్వృత్తత్వాన్నిఘాతాభావః. **తమ్ ఉ** తమేవ **ఇన్ద్రమ్** జగదీశ్వరమ్, హే **సఖాయః** సుహృదః! అహమ్ **వః** యుష్మాకమ్ అస్మాకం చ **ఊతయే** రక్షాయై **స్తుషే** స్తౌమి. ష్టుఞ్ ధాతోర్లేటి ఉత్తమైకవచనే రూపమిదమ్. ॥౨॥

భావార్థః- అనేకేషాం మహార్ఘాణాం పదార్థానాం నిఃశుల్కమేవ సర్వేభ్యః ప్రదాతా బ్రహ్మాణ్డాధిపః పరమేశ్వరః సర్వైః కృతజ్ఞతయాఽఽరాధనీయః. ॥ ౨ ॥

౪౦౦. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని దానశీలత్వమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(యః) ఏ ఇన్ద్ర జగదీశ్వరుడు (పురా) మొదట సృష్ట్యారంభములో (ఇదమ్ ఇదమ్) ఈ సమస్త అగ్ని, సూర్యుడు, వాయువు, విద్యుత్తు, మేఘములు, నదులు, సాగరములు, వెండి, బంగారము మున్నగునవి (వస్యః) అత్యంత నివాస పదార్థముల సమూహములను (నః) మనందరికొరకు (ఆ నినాయ) తేబడినవి (తమ్ ఉ) అట్టి (ఇంద్రమ్) జగదీశ్వరుని (సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! నేను (వః) మీవైపున మరియు నా వైపున (ఊతయే) రక్షణకొరకు (స్తుషే) స్తుతియొనర్చెదను. ॥౨॥

భావార్థము :-మనకు అవసరమైన బహుమూల్యమగు అనేక పదార్థములను ఎట్టి మూల్యములేకుండనే మనందరకు ఇచ్చుచుండు బ్రహ్మాండమున కధిపతియగు పరమేశ్వరునకు మనమెల్లరమును కృతజ్ఞతా పూర్వకముగ ఆరాధించుచుండవలెను. ॥౨॥

400. For Our protection, I worship God, Who gives us this, that and every thing visible in the world, from eternity. II2II

౪౦౧. ఋషిః –సోభరిః। దేవతా – మరుతః।

ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ మరుతో దేవతాః. తాన్ సమ్బోధయన్నాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౪౦౧. ఆ గన్తా మా రిషణ్యత ప్రస్థావానో మాప స్థాత సమన్యవః ।
౩ ౧ ౨
దృఢా చిద్యమయిష్ణవః ॥ ౩ ॥

ప. పా:- ఆ గన్త । మా । రిషణ్యత । ప్రస్థావానః - ప్ర-స్థావానః । మా । అప । స్థాత । సమన్యవః - స -మన్యవః । దృఢా । చిత్ । యమయిష్ణవః ॥౩॥

పదార్థః- ప్రథమః సైనికపరః. ఉపస్థితే యుద్ధే రాష్ట్రవీరా ఆహూయన్తే. హే **ప్రస్థావానః** రణప్రస్థానకారిణః మదీయాః వీరాః సైనికాః. ప్ర పూర్వాత్ తిష్ఠతేః 'ఆతో మనిన్ క్వనిబ్వనిపశ్చ. అ. 3 । ౨ । ౭౪' ఇతి వనిప్ ప్రత్యయః. యూయమ్ **ఆగన్త** ఆగచ్ఛత శత్రుభిః యోద్ధుమ్, అనాగమనేన **మా రిషణ్యత** స్వ రాష్ట్రస్య క్షతిం న కురుత. 'దురస్యుర్ద్రవిణస్యుర్వృషణ్యతి రిషణ్యతి. అ. ౭ । ౪ । ౩౬ ' ఇతి రిషస్య రిషణ్భావో నిపాత్యతే క్యచి పరతః. హే **సమన్యవః** మన్యుయుక్తాః! హే **దృఢాచిత్** దృఢాన్యపి రిపుబలాని **యమయిష్ణవః** ఉపరమయితుం సమర్థా వీరాః! యూయమ్ **మా అపస్థాత** నైవ యుద్ధాద్ దూరే తిష్ఠత. దృఢా ఇత్యత్ర 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬ । ౧ । ౭౦' ఇతి శసః శేర్లోపః. ప్రస్థావానః, సమన్యవః, యమయిష్ణవః ఇతి త్రీణ్యపి సమ్బోధనాన్తాని పదాని. ఏతయోర్ద్వయోరామన్త్రితస్వరో నిఘాతః సమ్పద్యతే, ప్రథమస్య తు పాదాదిత్వాత్ షాష్ఠేన ఆద్యుదాత్తత్వమ్.

అథ **ద్వితీయః** ప్రాణపరః. పూరకకుమ్భకరేచకాదివిధినా ప్రాణాయామమభ్యస్యన్ యోగసాధకః ప్రాణాన్ సమ్బోధయన్నాహ. హే **ప్రస్థావానః** ప్రాణాయామాయ ప్రస్థితాః మదీయాః ప్రాణాః! యూయమ్ **ఆ గన్త** రేచకప్రాణాయామేన బహిర్గతాః సన్తః పూరకవిధినా పునః ఆయాత, **మారిషణ్యత** నైవ స్వాస్థ్యహానిం కురుత. హే **సమన్యవః** సతేజస్కాః, హే **దృఢాచిత్** శరీరే దృఢం బద్ధాన్యపి రోగమాలిన్యాదీని **యమయిష్ణవః** ఉపరమయితుం క్షమాః ప్రాణాః! **మా అపస్థాత** శరీరాద్ బహిరేవ స్థితా న భవత, కిన్తు పూరక- కుమ్భక రేచక -స్తమ్భవృత్తివ్యాపారద్వారేణ మమ ప్రాణసిద్ధిం కారయత. వయం ప్రాణాయామాద్ విరతా న భూత్వా నియమేన తదభ్యాసద్వారా ప్రకాశావరణక్షయం విధాయ ధారణాసు మనసో యోగ్యతాం సమ్పాదయేమేతి భావః.॥ 3 ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః-రాష్ట్రే శత్రుభిరాక్రాన్తే సతి వీరైర్యోద్ధృభిః శత్రవాన్ కాన్దిశీకాన్ విద్రావ్య ధరాశాయినో వా విధాయ రాష్ట్రస్య కీర్తిర్దిగ్దిగన్తేషు విస్తారణీయా। తథైవ శరీరే రోగమాలిన్యాదిభిరుపద్రుతే సతి ప్రాణాః పూరకకుమ్భకాదిక్రమేణ శరీరస్య స్వాస్థ్యం విస్తార్య దీర్ఘమాయుః ప్రతన్వన్తుతరామ్. ॥ 3 ॥

౪౦౧. ఈ మంత్రమునకు మరుత్తులు దేవతలు. వారిని సంబోధించుచు ఇట్లు చెప్పబడినది.

పదార్థము :-మొదట సైనికుల పక్షములో :- యుద్ధము వచ్చిపడినప్పుడు రాష్ట్ర సైనికులను పిలవబడుచున్నది. (ప్రస్థావానః) రణప్రస్తావన నొనర్చునట్టి ఓ వీరసైనికులారా! మీరు శత్రువులతో యుద్ధమొనర్చుటకు (ఆ గన్త) రాకుండనుండి (మా రిషణ్యత) రాష్ట్రము నష్టమొనర్చకుడు. (సమన్యవః) ఓ మన్యువులారా! (దృఢా చిత్) దృఢమగు శత్రుదళములను కూడ (యమయిష్ణవః) నిలిపివేయునట్టి ఓ వీరులారా! మీరు (మా అపస్థాత) యుద్ధమునుండి తొలగియుండకుడు.

రెండవది ప్రాణముల పక్షములో :- రేచక, పూరక, కుంభకము మున్నగువాని పద్ధతిలో ప్రాణాయామము నభ్యసించుచు యోగసాధకుడు ప్రాణముల నిట్లు సంబోధించుచున్నాడు. (ప్రస్థావానః) ప్రాణాయామముకొరకు ప్రయత్నించు ఓ నా ప్రాణములారా! మీరు (ఆ గన్త) రేచక ప్రాణాయామముతో బయటకు వెళ్లి పూరక ప్రాణాయామముద్వారా మరల లోపలకు ప్రవేశించుడు (మా రిషణ్యత) మా ఆరోగ్యమునకు హాని గలిగించకుడు (సమన్యవః) తేజోవంతములగు ఓ ప్రాణములారా! (దృఢా చిత్) శరీరమునందు బద్ధకముగనుండి రోగమలినములు మున్నగువానిని (యమయిష్ణవః) దూరమొనర్చు సమర్థతగల ఓ ప్రాణములారా! (మా అపస్థాత) మీరు మా శరీరమునుండి బయటనే స్థిరముగ నుండకుడు. కాని పూరకము, కుంభకము, రేచకము మరియు స్తంభవృత్తి వ్యాపారముద్వారా నా ప్రాణసిద్ధి నేర్పరచుడు. ఉద్దేశ్యమేమనగ, మనము ప్రాణాయామముచే విరక్తులమై యుండక నియమపూర్వకముగ దానిని అభ్యాసముద్వార ప్రకాశావరణమును చుట్టియున్న బద్ధావరణమును తొలగించివేసి మనస్సుయొక్క యోగ్యతను సమకూర్చుకొనుచుండవలెను.॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥3॥

భావార్థము :- రాష్ట్రము శత్రువులచే ఆక్రమించి యున్నప్పుడు వీరులగు యోధులు శత్రువులను చుట్టుముట్టి నలుదిశలకు తరిమివేయవలెను, హతమార్చవలెను. మరియు రాష్ట్రముయొక్క కీర్తిని దిగ్దిగాంతములకు వ్యాప్తపరచవలెను. ఇదేవిధముగ రోగములు, మాలిన్యములు మున్నగువానిచే శరీరము చుట్టుకొనినప్పుడు ప్రాణములను రేచకము, పూరకము కుంభకము మున్నగువాని ద్వార శరీరమును క్రమముగా ఆరోగ్యమును విస్తారమొనర్చుకొని దీర్ఘాయువుగలవారై యుండవలెను.॥3॥

401. O Divine Virtul like discrimination, peacefulness and self control, come to us, permit no calamity to befall us, stand not at a distance, you which shine with lustre, because you are in the habit of controlling the devotees and are firm. II3II

౪౦౨. ఋషిః - సోభరిః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - కకుబుష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మజీవాత్మాదీనాహ్వయతి.

౪౦౨. ఆ యాహ్యాయమిన్దవే ఽశ్వపతే గోపత ఉర్వరాపతే।
సోమం సోమపతే పిబ ॥ ౪ ॥

ప.వి:- ఆ । యాహి । అయమ్ । ఇన్దవే । అశ్వపతే - అశ్వ-పతే । గోపతే - గో-పతే । ఉర్వరాపతే - ఉర్వరా-పతే । సోమమ్ । సోమపతే - సోమ -పతే । పిబ ॥ ౪॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః! హే **అశ్వపతే** అశ్వపశూనామ్ అశ్వనామ్నా ఖ్యాతానామ్ అగ్నిపర్జన్యాదీనాం వా అధీశ్వర, **గోపతే** గవాం ధేనూనామ్ ఆదిత్యకిరణానాం వా అధీశ్వర, **ఉర్వరాపతే** బహుసస్యోత్పాదనసమర్థానాం భూమీనామ్ అధీశ్వర ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **అయమ్** ఏష త్వమ్ **ఇన్దవే** ఆనన్ద రసప్రవాహాయ **ఆయాహి** ఆగచ్ఛ హృదయే ప్రకటీభవ. హే **సోమపతే** మమ మనశ్చన్ద్రస్య అధీశ్వర! త్వమ్ **సోమమ్** మదీయం శ్రద్ధారసమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ.

అథ **ద్వితీయో** జీవాత్మపరః. హే **అశ్వపతే** శరీరస్థే నియుక్తానామ్ ఇన్ద్రియరూపాణామశ్వానాం స్వామిన్! 'ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవతు. ఇన్ద్రియాణి హయానాహుః'. కఠ...3।3, ౪. **గోపతే** గవాం వాచాం ప్రాణానాం వా స్వామిన్! గౌరితి వాఙ్నామ. నిఘం...౧।౧౧. ప్రాణో హి గౌః. శ. ౪।3।౪।౨౫. **ఉర్వరాపతే** బుద్ధిసిద్ధ్యుత్పాదనక్షమాయాః బుద్ధేః స్వామిన్ మమ అన్తరాత్మన్! **అయమ్** ఏష త్వమ్ **ఇన్దవే** పరమాత్మోపాసనాయా ఆనన్దం ప్రాప్తుమ్ **ఆయాహి** సన్నద్ధో భవ. హే **సోమపతే** సోమస్య మనసః స్వామిన్! త్వమ్ **సోమమ్** బ్రహ్మానన్దరసమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ. ॥ ౪ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః, 'పతే' ఇత్యస్యావృత్తౌ లాటానుప్రాసః, సోమావృత్తౌ చ యమకమ్. ॥ ౪ ॥

భావార్థః-యో జీవాత్మా దేహస్థాన్ మనోబుద్ధిప్రాణ చక్షుః శ్రోత్రాదీన్ జ్ఞానకర్మాదీంశ్చాధితిష్ఠతి తేన నిత్యం జగదీశ్వరోపాసనయా బ్రహ్మానన్దరసోఽధిగన్తవ్యః. ॥ ౪ ॥

౪౦౨. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముచే పరమాత్మ, జీవాత్మ మున్నగువాని నాహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (అశ్వపతే) అశ్వముల, లేక అశ్వనామముచే ప్రసిద్ధులగు అగ్ని, మేఘములు మున్నగువాని అధీశ్వరా! (గోపతే) గోవులు మున్నగు పశువుల, లేక సూర్యకిరణముల అధిపతి! (ఉర్వరాపతే) ఉత్పన్నపరచు క్షేత్రముల అధీశ్వరుడవగు ఇంద్రనామక ఓ పరమేశ్వరా! (అయమ్) నీవు (ఇష్టవే) ఆనందరసప్రవాహముకొరకు (ఆ యాహి) వచ్చి నా హృదయములో ప్రకటమగుము (సోమపతే) నా మనోరూప చంద్రుడవగు ఓ పరమాత్మా! నీవు (సోమమ్) నాయొక్క శ్రద్ధారసమును (పిబ) త్రాగుము.

రెండవది జీవాత్మ పక్షములో :- (అశ్వపతే) ఓ ఇంద్రియరూప అశ్వముల స్వామీ! (గోపతే) వాణుల మరియు ప్రాణముల స్వామీ! (ఉర్వరాపతే) బుద్ధి సిద్ధుల నుత్పన్నమొనర్చు బుద్ధి యొక్క స్వామివగు ఓ నా అంతరాత్మా! (అయమ్) ఇట్టి నీవు (ఇష్టవే) పరమేశ్వరోపాసనయొక్క ఆనందానుభూతిని పొందుటకు (ఆ యాహి) సిద్ధముగ నుండుము (సోమపతే) ఓ మనోనాయకా! నీవు (సోమమ్) బ్రహ్మానందరసమును (పిబ) పానమొనర్చుము. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'పతే' యనుదాని ఆవృత్తియందు లాటానుప్రాసము మరియు 'సోమ' మనుదాని ఆవృత్తియందు 'యమకము'గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- శరీరమునందుగల ఏ జీవాత్మ మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, చక్షువులు, శ్రోత్రములు మున్నగువానికి మరియు జ్ఞాన, కర్మ, ఉపాసనలు మున్నగువాని అధిష్ఠాతయైయున్నదియో అది ప్రతిదినము జగదీశ్వరుని ఉపాసనద్వార బ్రహ్మానందరసమును పానమొనర్చుచుండుట ఉచితముగ నుండును. ॥౪॥

402. O Lord of senses and speech, the Protector of earth, the Supporter of the poor, be Thou manifest in this devotee's soul. O the Protector and Lord of intelligence and devotion, accept the prayer of the devotee. II4II

౪౦౩. ఋషిః – సోభరిః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథేన్ద్రం సహాయం లబ్ధ్వా వయం కిం కుర్యా మేత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౪౦౩. త్వయా హ స్విద్యుజా వయంప్రతి శ్వసన్తం వృషభ బ్రువీమహి ।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧
సంస్థే జనస్య గోమతః ॥ ౫ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర౩ ౧౨ ౩
ప. వి: – త్వయా। హ। స్విత్। యుజా। వయమ్। ప్రతి। శ్వసన్తమ్। వృషభ। బ్రువీమహి।
౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర
సంస్థే – సమ్–స్థే। జనస్య। గోమతః ॥ ౫ ॥

పదార్థః- హే **వృషభ** కామవర్షిన్ పరమాత్మన్! **గోమతః** జనస్య జ్ఞానకిరణైః అధ్యాత్మకిరణైర్వా యుక్తస్య జీవాత్మనః **సంస్థే** ఉపాసనాయజ్ఞే దేవాసురసంగ్రామే వా. సంతిష్ఠన్తే హవిష్ప్రదానాయ జనా యత్ర స సంస్థో యజ్ఞః, యద్వా సంతిష్ఠన్తే జనాః పరస్పరం ప్రహరణాయ యత్ర స సంస్థః సంగ్రామః. **శ్వసన్తమ్** జిఘాంసన్తం వ్యాధి స్త్యానసంశయప్రమాదాలస్యాదికం దుఃఖదౌర్మనస్యాదికం చ విఘ్నసమూహమ్. శ్వసితిః హన్తికర్మా. నిఘం. ౨।౧౯. **త్వయా హ స్విత్** త్వయైవ ఖలు **యుజా** సహాయేన **వయమ్** త్వదుపాసకాః **ప్రతి బ్రువీమహి** ప్రత్యుత్తరం దద్యామ, ప్రతికుర్యామ ఇత్యర్థః.

రాజప్రజాపక్షేఽపి యోజనీయమ్. గోమతః ప్రజాజనస్య గా అపహర్తుం యది కశ్చిత్ ప్రయతతే తర్హి రాజసాహాయ్యేన యుద్ధే తత్ప్రతీకారో విధేయః. ॥ ౫ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- అధ్యాత్మప్రకాశయుక్తమాత్మానం యే పునర్మోహాన్ధకారే పాతయితుముద్యచ్ఛతే తే పరమేశ్వరస్య సాహాయ్యేన బలాత్ ప్రతిరోద్ధవ్యాః, తథైవ గోసేవకానాం గా హన్తుం యే చేష్టన్తే తేషా- ముపరి రాజదణ్డః ప్రజాదణ్డశ్చ పాతనీయః. ॥ ౫ ॥

౮౦౩. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని సహాయమును పొంది మన మేమిచేయవలెను విషయము గలదు.॥ ౫ ॥

పదార్థము :- (వృషభ) మనోరథములను పూర్ణమొనర్చు ఓ పరమాత్మా! (గోమతః జనస్య) జ్ఞానకిరణముల, లేక అధ్యాత్మ కిరణములతో గూడిన ఆత్మయొక్క (సంస్థే) ఉపాసనాయజ్ఞములో, లేక దేవాసురసంగ్రామములో (శ్వసన్తమ్) మమ్ము హింసించుటకు సిద్ధముగనున్న వ్యాధులు, స్త్యానములు, సంశయములు, ప్రమాదములు, సోమరితనములు మున్నగునవి మరియు దుఃఖములు, దుర్మతులు మున్నగు విఘ్నసమూహములను (త్వయా హ స్విత్) నీయొక్క (యుజా) సహాయకుల ద్వారానే (ప్రతి బ్రువీమహి) మేము ప్రతీకారమొనర్చవలసియుండును.

రాజు మరియు ప్రజల పక్షమునుండియును యోజన [ప్లాను]లను సిద్ధపరచవలెను. గోపాలకులు ప్రజల గోసంపదలను దోచుకొనకుండ ఏదైన చక్కని యోజనను చేయవలెను. మరియు రాజకీయ సహాయముచే యుద్ధములో అట్టి చోరులను ప్రతిఘటించుట ఉచితముగ నుండగలదు.।౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౫॥

భావార్థము :- అధ్యాత్మ ప్రకాశముచే గూడిన ఆత్మను మరల మోహాంధకారమున బడవేయదలచువారిని పరమేశ్వరుని సహాయమునుండి బలపూర్వకముగ నిరోధించవలెను. ఇదే విధముగ గోసేవకుల గోవులను వధించుచుండువారిపై రాజదండము మరియు ప్రజాదండము అనగా శిక్షలు పడుచుండవలెను. ॥౫॥

403. O Omniscient Showerer of Happiness, may we with Thee as Friend, withstand the man proud of his knowledge and wealth. We can speak with him who breathes out threats against us and stand in battle against the cowstealers. II5II

౪౦౪. ఋషిః – సోభరిః। దేవతా – మరుతః।

ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ మరుతో దేవతాః. మరుతాం సబన్ధుత్వమాహ.

౪౦౪. గావశ్చిద్ఘా సమన్యవః సజాత్యేన మరుతః సబన్ధవః ।
రిహతే కకుభో మిథః ॥ ౬ ॥

ప.వి:– గావః। చిత్। ఘ। సమన్యవః – స–మన్యవః। సజాత్యేన – స–జాత్యేన। మరుతః। సబన్ధవః – స–బన్ధవః। రిహతే। కకుభః। మిథః॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **సమన్యవః** సతేజస్కాః **గావః** స్తోతారో బ్రాహ్మణాః। గౌః ఇతి స్తోతృనామ. నిఘం...3।౧౬. **సజాత్యేన** సజాతిత్వేన **మరుతః** క్షత్రియాః యోద్ధారో జనాః **చిద్ ఘ** నిశ్చయేన **సబన్ధవః** యుష్మాకం సమానబన్ధుత్వయుక్తాః సన్తి, యే క్షత్రియాః **మిథః** పరస్పరం మిలిత్వా, యుద్ధే **కకుభః** దిశః **రిహతే** ఆస్వాదయన్తి, వ్యాప్నువన్తీత్యర్థః. లిహ ఆస్వాదనే, అదాదిః, రలయోరభేదః. సర్వా దిశోఽభివ్యాప్య శత్రుణా సహ యుద్ధ్వా రాష్ట్రం రక్షన్తీతి భావః. యద్వా, యే క్షత్రియాః **మిథః** యుష్మాభిః బ్రాహ్మణైః సహ మిలిత్వా **కకుభః** కకుప్ఛన్దోబద్ధాః ఇమాః ప్రస్తుతాయాం దశతౌ పఠితాః ఋచః **రిహతే** పాఠేన అర్థానుసన్ధానేన చ ఆస్వాదయన్తి.

ప్రస్తుతాయాం దశతౌ కకుబ్ ఉష్ణిక్ ఛన్దోఽస్తి, యత్ర ప్రథమతృతీయపాదౌ అష్టాక్షరౌ మధ్యస్థో ద్వితీయః పాదశ్చ ద్వాదశాక్షరో భవతి. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- స్తోతారో బ్రాహ్మణా రక్షకాః క్షత్రియాశ్చ ఉభయేఽపి రాష్ట్రస్యానివార్యాణ్యంగాని సన్తి. యథా బ్రాహ్మణా విద్యాదానేన క్షత్రియానుపకుర్వన్తి తథా

యుద్ధే సమాగతే క్షత్రియా దిశో ఽభివ్యాప్య శత్రూన్ పరాజిత్య బ్రాహ్మణానుపకుర్వన్తి. తస్మాద్ బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైశ్చ రాష్ట్రే భ్రాతృత్వేన వర్తితవ్యమ్. ॥ ౬ ॥

౪౦౪. ఈ మంత్రమునకు 'మరుత్తు'లు దేవతలు. దీనియందు వారి విషయముండును.

పదార్థము :-(సమన్యవః) తేజోవంతమగు (గావః) స్తోతలగు ఓ బ్రాహ్మణులారా! (సజాత్యేన) సమానజాతివారైయుండుటచే (మరుతః) క్షత్రియులగు యోధులు (చిద్ ఘ) నిశ్చయముగనే (సబన్ధవః) మీకు బంధువులైయున్నారు. వారు (మిథః) పరస్పరము కలిసి యుద్ధములో (కకుభః) దిశలను (రిహతే) వ్యాపకమొనర్తురు. అనగా అన్ని దిశలందును వ్యాప్తిజెంది శత్రువులతో యుద్ధమొనర్చి రాజ్యమును రక్షణచేయుచుందురు. లేక క్షత్రియులగు మీరు (మిథః) బ్రాహ్మణులతో కలిసి (కకుభః) కకుప్ ఛందముగల ఈ దశతియొక్క ఋచలను (రిహతే) పాఠము మరియు అర్థపూర్వకముగ ఆస్వాదించెదరు.।౬॥

ఈ దశతియందు కకుబ్. ఉష్ణిక్ ఛందముగలదు. దీనిలో మొదటి మరియు మూడవ పాదములందు ఎనిమిదేసి అక్షరములతో, మధ్యనగల ద్వితీయ పాదము పన్నెండు అక్షరములు గలదై యుండును.।౬॥

భావార్థము :-స్తోతలగు బ్రాహ్మణులు మరియు రక్షకులగు క్షత్రియులు ఈ యిరువురు మాత్రమే రాష్ట్రమునకు అనివార్య అంగములై యున్నారు. బ్రాహ్మణులెటుల విద్యాదానముచే క్షత్రియులకు ఉపకారమొనర్చెదరో, అటులనే యుద్ధములు జరుగునపుడు క్షత్రియులు దిశలను వ్యాప్తమొనర్చి శత్రువులను పరాజితులనొనర్చి బ్రాహ్మణులకు ఉపకారమొనర్చుచుందురు. కావున బ్రాహ్మణులు మరియు క్షత్రియులు రాష్ట్రములో భ్రాతృభావముగనుండవలెను.।౬॥

404. As are the rays of the sun, so are ye, O Maruts, (Heroic Soldiers), all or equal splendour, united as brothers in the closest family bonds and inhabitants of all quarters of the world Support in a body, the performers of true Yajnas or self sacrifice. II6II

౪౦౫. ఋషిః -నృమేధః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - కకుబుష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమాత్మానం రాజానం చ ప్రార్థయతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౦౫. త్వం న ఇన్ద్రా భర ఓజో నృమ్ణం శతక్రతో విచర్షణే।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఆ వీరం పృతనా సహమ్ ॥ ౭ ॥

ప. విః- త్వమ్ । నః । ఇన్ద్ర । ఆ । భర । ఓజః । నృమ్ణమ్ । శతక్రతో - శత-క్రతో । విచర్షణే - వి-చర్షణే । ఆ । వీరమ్ । పృతనాసహమ్ - పృతనా-సహమ్ ॥౭॥

పదార్థః- హే **శతక్రతో** బహుప్రజ్ఞ బహుకర్మన్ వా **విచర్షణే** విశేషేణ ద్రష్టః, విచర్షణిః ఇతి పశ్యతి కర్మసు పఠితమ్. నిఘం. 3 ।౧౧. **ఇన్ద్ర** వీర పరమైశ్వర్యశాలిన్ జగదీశ్వర రాజన్ వా! త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **ఓజః** బ్రహ్మవర్చసమ్ **నృమ్ణమ్** ధనం చ. నృమ్ణమితి ధననామ. నిఘం...౨ । ౧౦. **ఆభర** ఆహర, కిఞ్చ **పృతనాసహమ్** పృతనాః శత్రుసేనాః సహతే పరాజయతే యస్తమ్ **వీరమ్** విక్రమశాలినం యోద్ధారమ్ **ఆభర** ఆహర. ॥ ౭ ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-పరమాత్మకృపయా రాజ్ఞః ప్రయత్నేన చాస్మాకం రాష్ట్రే బ్రహ్మవర్చస్వినో బ్రాహ్మణాః, శూరాః క్షత్రియాః, ధనవన్తో వైశ్యాశ్చోత్పద్యేరన్. కిఞ్చ సర్వే ప్రజాజనా అపి బలవన్తో, ధనవన్తః, వీరపుత్రవన్తశ్చ భవేయుః. ॥ ౭ ॥

౪౦౫. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముద్వారా పరమాత్మ మరియు రాజును ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(శతక్రతో) అనేక జ్ఞాన మరియు కర్మల నొనర్చునట్టి (విచర్షణే) విశేష ద్రష్టలగు (ఇన్ద్ర) వీరుడు, పరమైశ్వర్యశాలియగు జగదీశ్వరుడు మరియు ఓ రాజా! (త్వమ్) మీరు (నః) మాకు (ఓజః) బ్రహ్మవర్చస్సు మరియు (నృమ్ణమ్) ధనమును (ఆభర) ప్రదానమొనర్చుడు. తోడ్తో (పృతనా సహమ్) శత్రువుల సైన్యములను పరాజితులనొనర్చునట్టి (వీరమ్) వీరయోధులను (ఆభర) ప్రదానమొనర్చుడు.॥౭॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు.॥౭॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని కృపచే, రాజు ప్రయత్నముచే మన రాష్ట్రమునందు బ్రహ్మవర్చస్సుగల బ్రాహ్మణులు, శూరవీరులగు క్షత్రియులు మరియు ధనికులగు వైశ్యులు ఉత్పన్నమగుదురుగాక! ప్రజలెల్లరును పరాక్రమశాలురు, ధనవంతులు మరియు వీరులగు పుత్రులు గలవారై యుండవలెను.॥౭॥

405. O Omnipotent and omniscient God, bring us great strength, bring us wealth (material as well as spiritual) and heroes who will conquer in wars. II7II

౪౦౬. ఋషిః -నృమేధః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - కకుబుష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ జగదీశ్వరం ప్రార్థయతే.

౨౩క ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౦౬. అధా హీన్ద్ర గిర్వణ ఉప త్వా కామ ఈమహే ససృగ్మహే।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఉదేవ గ్మన్త ఉదభిః ॥౮॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి:- అధ । హి । ఇన్ద్ర । గిర్వణః - గిః-వనః । ఉప । త్వా । కామే । ఈమహే।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ససృగ్మహే । ఉద । ఇవ గ్మన్తః। ఉదభిః।౮॥

పదార్థః- హే **గిర్వణః** గీర్భిః స్తుతివాగ్భిః వననీయ సంభజనీయ **ఇన్ద్ర** పరమధన పరమేశ! **అధ హి** అథ ఖలు వయమ్. 'అధా' ఇతి సంహితాయాం నిపాతస్య చ. అ. ౬।౩।౧౩౬' ఇత్యనేన దీర్ఘః. **కామే** మనోరథే నిమిత్తే. నిమిత్తసప్తమ్యేషా. మనోరథప్రపూర్త్యర్థమిత్యర్థః. **త్వా** త్వామ్ **ఉప ఈమహే** ఉపగచ్ఛామః, **ససృగ్మహే** సంసృజ్యామహే చ త్వయా సహ. సృజ విసర్గేధాతోః 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౨।౪।౭౬' ఇతి శపః శ్లౌ రూపమ్. **ఉదా ఇవ** యథా ఉదకేన, జలమార్గేన **గ్మన్తః** గచ్ఛన్తో జనాః **ఉదభిః** జలైః సంసృజ్యన్తే తథేత్యర్థః. ॥౮॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. 'మహే' ఇత్యస్యావృత్తౌ యమకమ్, 'ఉదే - ఉద' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. ॥౮॥

భావార్థః-యథా నద్యా గాధం జలం పద్భ్యామ్ అగాధం చ తరణేన పారయన్తో జనా జలేన సంసృజ్యన్తే అర్ద్రాశ్చ భవన్తి, తథైవ పరమేశ్వరముపగమ్య వయం తేన సంసృజ్య తత్సంసర్గ- ప్రాప్తేనానన్దరసేన క్లిద్యేమహి. ॥ ౮ ॥

౪౦౬. ఈ మంత్రములో జగదీశ్వరుని ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(గిర్వణః) స్తుతివాణుల ద్వార సేవించదగిన (ఇన్ద్ర) పరమధనివైన ఓ పరమేశ్వర! (అధ హి) ఈ సమయమున మేము (కామే) మనోరథముల పూర్తికొరకు (త్వా) నిన్ను (ఉప ఈమహే) సమీపమునందే పొందెదము. మరియు (ససృగ్మహే) నీతో కలిసియుండెదము (ఉదా ఇవ) ఎటుల జలమార్గముద్వార (గ్మన్తః) వెళ్లువారు (ఉదభిః) జలములతో సంసర్గమును పొందుచుందురో అటుల.।౮॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. 'మహే' అనుదాని ఆవృత్తియందు యమకము మరియు ' ఉదే, ఉద' లలో ఛేకానుప్రాసము గలదు.।౮॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగ మనుష్యులు లోతు తక్కువగల జలములో కాలినడకన మరియు లోతుగల జలములందు ఈదుచు జలముల సంసర్గమును పొందుచుందురో తడిసిపోవుచుందురో, అటులనే పరమేశ్వరుని సన్నిధికి చేరిన మనము ఆయనతో కలిసిపోయి ఆయన కలయిక ద్వార లభించిన ఆనందరసములో సంపూర్ణముగ తడిసిపోవలెను.।౮॥

406. O Adorable God, we draw nigh to Thee with longing and finally unite with Thee. As waters are united with the waters. [We become pure like Thee through contemplation and meditation.] II8II

౪౦౭. ఋషిః –సోభరిః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పక్షి దృష్టాన్తేన పరమేశస్తుతివిషయమాహ.

౪౦౭. సీదన్తస్తే వయో యథా గోశ్రీతే మధౌ మదిరే వివక్షణే।
అభి త్వామిన్ద్ర నోనుమః ॥ ౯ ॥

ప. వి:– సీదన్తః । తే । వయః । యథా । గోశ్రీతే – గో-శ్రీతే । మధౌ । మదిరే । వివక్షణే । అభి । త్వామ్ । ఇన్ద్ర । నోనుమః ॥ ౯ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** మధువర్షక పరమేశ! **వయః యథా** పక్షిణ ఇవ. వయః ఇతి 'వి' శబ్దస్య ప్రథమా బహువచనమ్. యథా జలచరాః పక్షిణో జలాశయే సమవేతా భవన్తి తద్వదిత్యర్థః, వయమ్ **తే** తవ **గోశ్రీతే** గోపయసా ఇవ పవిత్రేణ అన్తఃప్రకాశేన మిశ్రితే **మదిరే** హర్షజనకే **వివక్షణే** ముక్తిప్రాపకే. వి పూర్వాద్ వహ ధాతో రిదం రూపమ్. **మధౌ** ఆనన్దరూపే సోమరసే **సీదన్తః** సమవేత్య ఉపవిశన్తః **త్వామ్ అభి** త్వామభిలక్ష్య **నోనుమః** అతిశయేన పునః పునః స్తుమః. ణు స్తుతౌ ధాతోర్యఙ్‌లు గన్తోఽయం ప్రయోగః ॥ ౯ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౯ ॥

భావార్థః-జలపక్షిణో యథా జలే సంభూయ తిష్ఠన్తి క్రేకారం చ కుర్వన్తి తథైవ ప్రేమరసఘనస్య పరమాత్మన ఆనన్దరసే సమవేతాస్తదుపాసకాస్తమభిలక్ష్య భూయో భూయః స్తుతిగీతాని గాయన్తి. యథా సోమే గోః పయః సంమిశ్ర్యతే, తథైవాత్ర పరమాత్మన ఆనన్దరసే దివ్యప్రకాశస్య సంమిశ్రణం వర్వర్తీతి బోద్ధవ్యమ్. ॥ ౯ ॥

౪౦౭. ఈ మంత్రములో పక్షి దృష్టాంతముచే పరమేశ్వరుని స్తుతి విషయము గలదు.।౯॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) మధువర్షకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (వయః యథా) పక్షులవలె, అనగా ఎటుల జలచరములగు పక్షులు జలాశయములలో కలిసియుండునో అటులనే మేము (తే) నీయొక్క (గో॰శితే) ఆవులపాలవలె సమానమగు పవిత్రమగు అంతఃప్రకాశముతో కలిసి (మదిరే) హర్షముతో (వివక్షణే) ముక్తిని గలిగించునట్టి (మధౌ) ఆనందరూప సోమరసమునందు (సీదన్తః) కలిసికూర్చుండి (త్వామ్ అభి) నిన్ను లక్ష్యమున నుంచుకొని (నోనుమః) అత్యధికముగ పునః పునః స్తుతుల నొనర్చుచుందుము.।౯॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు.।౯॥

భావార్థము :-జలపక్షు లెటుల జలముపై కలిసి కూర్చుండి క్రేం క్రేం యనుచుండునో, అటులనే ప్రేమరస ధనికుడగు పరమాత్మయొక్క ఆనందరసములో సమావేశమైన మనము ఆయన ఉపాసనయందు సమావేశమై, ఆయనను లక్ష్యమున నుంచుకొని మరల మరల స్తుతిగీతములను పాడుచుందుము. సోమరసమునందెటుల గోక్షీరములను కలుపబడుచుండునో, అటులనే పరమాత్మయొక్క ఆనందరసములో దివ్యప్రకాశము సంమిశ్రణముగలదని ఎరుగవలెను.।౯॥

407. O God, we utter praises to Thee again and again sitting in a pleasant and charming place by the side of a river, like birds which take delight in such a beautiful spot and sing melodiously. II9II

౪౦౮. ఋషిః –సోభరిః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్ స్వరః – ఋషభః.

అథ పరమేశ్వర ఆచార్యో భిషగ్ వా౽౽హూయతే.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౦౮. వయము త్వామపూర్వ్య స్థూరం న కచ్చిద్భరన్తో౽వస్యవః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వజ్రిఞ్చిత్రం హవామహే ॥ ౧౦ ॥

ప.వి:- వయమ్ । ఉ । త్వామ్ । అపూర్వ్య - అ-పూర్వ్య । స్థూరమ్ । న । కత్-చిత్ । భరన్తః । అవస్యవః । వజ్రిన్ । చిత్రమ్ । హవామహే । ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- హే **అపూర్వ్య** అపూర్వగుణకర్మస్వభావ, **వజ్రిన్** శస్త్రధర ఇవ దోషనాశక పరమేశ, ఆచార్య, భిషగ్ వా! **కచ్చిత్** కిమపి **స్థూరం న** స్థూలం విశాలం గర్తాదికమ్ ఇవ **స్థూరమ్** స్థూలం మనశ్చక్షురాదీనాం ఛిద్రమ్ **భరన్తః** పూరయన్తః, పూరయితుమిచ్ఛన్తః సన్తః, **అవస్యవః** త్వద్రక్షణేచ్ఛవః **వయమ్ చిత్రమ్** చాయనీయం పూజ్యమ్ **త్వామ్** ఇన్ద్రనామానం జగదీశమ్, ఆచార్యం, భిషగ్వరం వా **హవామహే** ఆహ్వాయామః. ఉక్తం చాన్యత్ర ''యన్మే ఛిద్రం చక్షుషో హృదయస్య మనసో వాతితృణ్ణం బృహస్పతిర్మే తద్దధాతు''. య. ౩౬ । ౨ ఇతి. ॥ ౧౦ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః-యథా విశాలం నిర్జలమ్ అన్ధకూపాదికమ్ పూరయితుమిచ్ఛన్తో జనాః సహాయకం సఖివర్గమ్ ఆహ్వాయన్తి తథైవ మనశ్చక్షురాదీనాం రోగరూపమశక్తిరూపం చ విశాలం ఛిద్రం పూరయితుం పరమేశ్వరస్య గురోర్వైద్యస్య చ సాహాయ్యం ప్రాప్తవ్యమ్. ॥ ౧౦ ॥

అత్రేన్ద్రస్య మహత్త్వవర్ణనాద్, తత్స్తవనాత్, తదాహ్వానాత్, తతో బలధనాదిప్రార్థనాద్, ఇన్ద్రనామ్నా నృపత్యా చార్యవైద్యాదీనాం చాపి కర్తవ్యవర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి జ్ఞేయమ్.

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే ద్వితీయాదశతిః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే షష్ఠః ఖణ్డః.

౪౦౮. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని, ఆచార్యుని మరియు వైద్యుని ఆహ్వానించబడినది. ॥౧౦॥

పదార్థము :- (అపూర్వ్య) అపూర్వ గుణ కర్మ, స్వభావముగలవాడు (వజ్రిన్) శస్త్రధారి వంటి దోషనాశకులగు పరమేశ్వరా! ఆచార్యా! మరియు వైద్యరాజా! (కచ్చిత్) ఏదైన (స్థూరం న) స్థూలము మరియు (స్థూరమ్) మనసు, నేత్రములు మున్నగు వాని స్థూల ఛిద్రములను (భరన్తః) నింపదలచుచు (అవస్యవః) రక్షణను గోరుచు (వయమ్) మేము (చిత్రమ్) పూజ్యులగు (త్వామ్) మిమ్ము (హవామహే) పిలుచుచున్నాము.॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఎటుల విశాలము, నిర్జలము చీకటిగా నున్న కూపము మున్నగువానిని పూడ్చివేయదలచుచు లోకులు మిత్రులను పిలిచికొనుచుందురో, అటులనే మనస్సు, నేత్రములు

మున్నగు వాని వ్యాధిరూపము, లేక అశక్తిరూప ఛిద్రములను పూడ్చివేయుటకు పరమేశ్వరుడు, ఆచార్యుడు, లేక వైద్యుని సహాయమును పొందవలసియుండును.॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని మహత్త్వమును వర్ణించబడియున్నందున ఆయన స్తుతి యున్నందున ఆయన ఆహ్వానముయున్నందున; వారిచే బలము, ధనము మున్నగువాని యాచన యున్నందున; ఇంద్రనామముచే రాజు, ఆచార్యుడు, వైద్యుడు మున్నగువాని కర్తవ్యము మరియు వర్ణనయును ఉన్నందున ఈ దశతియొక్క విషయమునకు పూర్వదశతి విషయముతో సాంగత్యము గలదని ఎరుగవలెను.

పంచమ ప్రపాఠకమందలి ప్రథమార్ధములో ద్వితీయదశతి సమాప్తము

చతుర్థాధ్యాయములో షష్ఠఖణ్డము సమాప్తము

408. O Omnipotent God, Wielding the thunderbolt of justice, we call on Thee. O Matchless One. We seeking help possessing nothing, firm ourselves, call on Thee O Wonderful Lord.II10II

తృతీయాదశతిః

౪౦౯. ఋషిః –గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథాత్మికం రాష్ట్రియం చ స్వరాజ్యమాకాఙ్క్షతే.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర
౪౦౯. స్వాదోరిత్థా విషువతో మధ్వః పిబన్తి గౌర్యః ।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
యా ఇన్ద్రేణ సయావరీర్వృష్ణా మదన్తి

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
శోభథా వస్వీరను స్వరాజ్యమ్ ॥ ౧ ॥

3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర 3 3క ౨
ప. వి:– స్వదోః। ఇత్థా। విషూవతః – వి–సువతః। మధోః। పిబన్తి। గౌర్యః। యాః।
౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ఇన్ద్రేణ। సయావరీః – స–యావరీః। వృష్ణా। మదన్తి। శోభథా। వస్వీః। అను।
3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
స్వరాజ్యమ్ – స్వ–రాజ్యమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపక్షే. **గౌర్యః** సాత్త్వికచిత్తవృత్తయః **ఇత్థా** సత్యమేవ **వి - సువతః** విశేషేణ బ్రహ్మానన్దమ్ అభిషువతో జీవాత్మనః సకాశాత్. అత్ర విపూర్వాత్ సునోతేః శతరి సస్య షత్వే ఉకారస్య దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **స్వాదోః** ఉత్కృష్టస్వాదవతః **మధోః** మధురస్య బ్రహ్మానన్దరసస్య **పిబన్తి** పానం కుర్వన్తి. స్వాదోః మధోః ఇత్యత్ర ద్వితీయార్థే షష్ఠీ. **వృష్ణా** ఆనన్దవర్షకేణ **ఇన్ద్రేణ** జీవాత్మనా **సయావరీః** సయావర్యః, సహగమనాః **వస్వీః** నివాసయిత్ర్యః **యాః** సాత్త్విక చిత్తవృత్తయః **స్వరాజ్యమ్ అను** ఆత్మికస్వరాజ్యానుకూలాః సత్యః **శోభథా** శోభిత ప్రకారేణ **మదన్తి** హృష్యన్తి. వస్వీః, సయావరీః ఇత్యత్ర జసి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. 'శోభథా' ఇత్యత్ర బాహులకాత్ ప్రకారార్థే థాల్ ప్రత్యయే లిత్స్వరః.

అథ **ద్వితీయ** రాష్ట్రపక్షే, **గౌర్యః** ఉద్యమవత్యః సేనాః. గురన్తే ఉద్యచ్ఛన్తీతి గౌర్యః. గురీ ఉద్యమనే తుదాదిః. **ఇత్థా** సత్యమ్ **వి - సువతః** విశేషేణ వీరతాం ప్రేరయతః సేనాపతేః సకాశాత్ **స్వాదోః** ఉత్కృష్టస్వాదవతః **మధోః** మధురస్య వీరరసస్య **పిబన్తి** పానం కుర్వన్తి, **వృష్ణా** శస్త్రాస్త్రవర్షకేణ **ఇన్ద్రేణ** శత్రువిదారకేణ సేనాపతినా **సయావరీః** యుద్ధే సహ ప్రయాణవత్యః, **వస్వీః** నిజశౌర్యేణ రాష్ట్రస్య నివాసికాః **యాః** సేనాః **స్వరాజ్యమ్ అను** స్వరాజ్యమ్ అనుష్ఠాప్య **శోభథా** శోభితప్రకారేణ **మదన్తి** విజయేన హృష్యన్తి. ॥ ౧ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యథా జీవాత్మభిః పరమాత్మనా సహ యోగం సంస్థాప్య బ్రహ్మానన్దం సుత్వా మనః ప్రాణేన్ద్రియాదిభిః సహ స్వరాజ్యమర్చనీయమ్, తథైవ సేనాభిః శౌర్యమర్జయిత్వా శూరవీరేణ సేనాపతినా సహయోగం విధాయ విజయం లబ్ధ్వా స్వరాజ్యం వర్ధనీయమ్. ॥ ౧ ॥

౪౦౯. ఈ మొదటి మంత్రములో ఆత్మిక మరియు రాష్ట్రీయ స్వరాజ్యము నాకాంక్షించబడినది.

పదార్థము :-మొదట ఆధ్యాత్మపక్షములో :- (గౌర్యః) సాత్త్విక చిత్తవృత్తులు (ఇత్థా) వాస్తవముగ (వి సువతః) బ్రహ్మానందమును విశేషరూపమున ఆకాంక్షించునట్టి జీవాత్మచే (స్వాదోః) రుచివంతమగు (మధోః) మధుర బ్రహ్మానందరసమును (పిబన్తి) పానమొనర్చును. (వృష్ణా) ఆనందవర్షకుడగు (ఇన్ద్రేణ) జీవాత్మతోగూడ (సయావరీః) కలిసినడుచునట్టి (వస్వీః) సద్గుణముల నివాసమగు (యాః) ఆ చిత్తవృత్తులు (స్వరాజ్యమ్ అను) ఆత్మిక స్వరాజ్యమునకు అనుకూలముగనై (శోభథా) శుభముగా (మదన్తి) ఆనందముగ నుండును.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- (గౌర్యః) ఉద్యమముగల సైన్యములు (ఇత్థా) సత్యముగనే (వి సువతః) విశేషరూపముగ వీరత్వమునకు ప్రేరణ నిచ్చునట్టి సేనాపతిద్వార (స్వాదోః) రుచికరమైన (మధోః) మధుర వీరరసమును (పిబన్తి) పానమొనర్చును. (వృష్ణో) శస్త్రాస్త్రములను వర్షింపజేయు (ఇన్ద్రేణ) శత్రు విదారకుడగు సేనాపతితో (సయావరీః) గూడ యుద్ధమునకు ప్రయాణమొనర్చునట్టి (వస్వీః) తమ శూరత్వముచే రాష్ట్రమునందుగల (యాః) సైన్యములు (స్వరాజ్యమ్ అను) స్వరాజ్యమును స్థాపించుకొని (శోభథా) శోభనముగ (మదన్తి) విజయోల్లాసములను జరుపుకొనును.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- ఎటుల జీవాత్మలు పరమాత్మతో కలిసికొని బ్రహ్మానందమును పొంది మనస్సు, ప్రాణములు, ఇంద్రియములు మున్నగువానితోగూడ అర్చన నొనర్చుకొనబడునో అటులనే సైన్యములు శూరత్వ విజయమును పొంది సేనాపతితో సహయోగమొనర్చుకొని దిగ్విజయముగ స్వరాజ్యమును పెంపొందించుకొనవలెను.॥౧॥

409. (1) Our tongues drink deep of the Nectar - like sweet juice of the name of the omnipresent Lord. They always utter His Holy name and thus enjoy bliss. They go along or move with the Lord who showers peace and bliss. They get graceful by following the Self-Radiant God.

(2) The inclinations of a devotee experience the sweet nectar of happiness of the Omnipresent Lord, satisfying God in such a way that they move with the Lord and enjoy bliss. These inclinations derive delight and grace, remaining under the control of the soul. ll1ll

౪౧౦. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ శరీరాద్ రాష్ట్రభూమేశ్చ శత్రుం నిస్సారయితుమాహ.

3 ౨ఉ 3 ౨ఉ3 ౧ ౨ 3 ౨3 ౧ ౨
౪౧౦. ఇత్థా హి సోమ ఇన్మదో బ్రహ్మా చకార వర్ధనమ్ ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧
శవిష్ఠ వజ్రిన్నోజసా పృథివ్యా నిః

౨ర3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
శ శా అహిమర్చన్నను స్వరాజ్యమ్ ॥ ౨ ॥

ప.వి:- ఇత్థా । హి । సోమః । ఇత్ – మదః । బ్రహ్మ । చకార । వర్ధనమ్ । శవిష్ఠ । వజ్రిన్ । ఓజసా । పృథివ్యాః । నిః । శశాః । అహిమ్ । అర్చన్ । అను । స్వరాజ్యమ్ – స్వ-రాజ్యమ్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ఇత్థా హి** సత్యమేవ **సోమః** బ్రహ్మానన్దరసో వీరరసో వా **ఇత్** నిశ్చయేన **మదః** హర్షకరో భవతి, తేన **బ్రహ్మ** జీవాత్మా రాజా వా! సంహితాయాం దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **వర్ధనమ్** ఉన్నతిమ్ **చకార** కరోతి. తేన అనుప్రాణితః సన్ హే **శవిష్ఠ** బలిష్ఠ, **వజ్రిన్** దుష్టతాసు దుష్టేషు వా వజ్రప్రహర్తః ఇన్ద్ర జీవాత్మన్ రాజన్ వా! త్వమ్ **స్వరాజ్యమ్** ఆత్మరాజ్యమ్ **అను అర్చన్** ఆనుకూల్యేన సత్కుర్వన్ **ఓజసా** బలేన **పృథివ్యాః** శరీరాత్, శరీరవర్తిభ్యో మనోబుద్ధి ప్రాణేన్ద్రియేభ్యః ఇత్యర్థః, రాష్ట్రభూమేశ్చ. 'పృథివీ శరీరమ్. అథ. ౫ ।౯ ।౭.' ఇతి శ్రుతేః పృథివీతి శరీరనామ. **అహిమ్** దుఃసఙ్కల్పాదిరూపం, పాపరూపం, రోగాదిరూపం, లుణ్ఠక తస్కరవఞ్చకాది రూపమ్, శత్రురూపం చ అసురమ్ **నిఃశశాః** నిర్గమయ. నిస్ పూర్వాత్ శశ ప్లుతగతౌ ధాతోర్ణిజర్థగర్భాత్ లేటి సిపి రూపమ్ ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-శరీరే జీవాత్మా రాష్ట్రే చ రాజా బ్రహ్మానన్దరసం వీరరసం చ పీత్వా శరీరస్య రాష్ట్రస్య చ శత్రూన్ నిః శేష్య వాజ్ నిర్ఘోషేణ దున్దుభిఘోషేణ చ స్వరాజ్యమర్చతామ్. ॥ ౨ ॥

౪౧౦. ఈ మంత్రములో శరీరము, రాష్ట్రభూమినుండి శత్రువులను బయటికి తరిమివేయు విషయముండును.

పదార్థము :- (ఇత్థా హి) వాస్తవముగనే (సోమః) బ్రహ్మానందరసము, అనగా సోమరసము (ఇత్) నిశ్చయముగనే (మదః) హర్షదాయకముగ నుండును. దానిచే (బ్రహ్మ) జీవాత్మ మరియు రాజు (వర్ధనమ్) ఉన్నతిని (చకార) పొందెదరు. దానివల్ల అనుప్రాణితమై (శవిష్ఠ) బలిష్ఠమైన (వజ్రిన్) దుష్టత్వముల, దుష్టులపై వజ్రపాతమునొనర్చు ఓ జీవాత్మా మరియు రాజా! మీరు (స్వరాజ్యమ్) స్వరాజ్యమును (అను అర్చన్) అనుకూలముగ అభివృద్ధిపరచుచు (ఓజసా) మీ బలములద్వార (పృథివ్యా) శరీరము అనగా శరీరవర్తులగు మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము మరియు ఇంద్రియముల ద్వార, రాష్ట్ర భూమినుండి (అహిమ్) దుః స్సంకల్పములు మున్నగు పాపరూప, రోగరూప, దోపిడి, చౌర్యము, టక్కరితనము మరియు శత్రురూప అసురులను (నిః శశాః) బయటికి తరిమివేయవలెను. ।౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ।౨॥

భావార్థము :-శరీరమునందు ఆత్మ మరియు రాష్ట్రములో రాజు బ్రహ్మానందరసము, వీరరసములను పానమొనర్చి; శరీరము మరియు రాష్ట్రమందలి శత్రువులను నిశ్శేషమొనర్చి; వాణుల నిర్ఘోషణ మరియు దుంధుభుల ఘోషణములతోగూడ స్వరాజ్యముయొక్క అర్చన నొనర్చవలెను.॥౨॥

410. O Almighty Wielder of thunderbolt (of justice), only that man of peaceful disposition like the moon increases his knowledge who experiences happiness in such devotional practice. Thou manifestest Thy Might and Domination by destroying with Thy own Power, the envelopes of ignorance and crookedness around earth and by removing other obstacles, as the sun removes the clouds from the sky. II2II

౪౧౧. ఋషిః –గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమాత్మా, జీవాత్మా, రాజా,

సేనాపతిర్వా సంగ్రామజయార్థమాహూయతే.

౪౧౧. ఇన్ద్రో మదాయ వావృధే శవసే వృత్రహానృభిః।
తమిన్మహత్స్వాజిషూతిమర్భే హవామహేస
వాజేషు ప్ర నోఽవిషత్॥ 3 ॥

ప. వి:– ఇన్ద్రః । మదాయ । వావృధే । శవసే । వృత్రహా – వృత్ర–హా । నృభిః । తమ్ – ఇత్ । మహత్సు – ఆజిషు । ఊతిమ్ । అర్భే । హవామహే । సః । వాజేషు । ప్ర । నః । అవిషత్ ॥ 3 ॥

పదార్థః- **వృత్రహా** శత్రుహన్తా **ఇన్ద్రః** వీరః పరమాత్మా, జీవాత్మా, రాజా, సేనాపతిర్వా **మదాయ** హర్షం ప్రదాతుం **శవసే** బలకర్మాణి కర్తుం చ **నృభిః** మనుష్యైః **వావృధే** వర్ధ్యతే ఉత్సాహ్యతే వా. వృధు ధాతోర్ణ్యన్తాల్లడర్థే లిటి రూపమ్. 'తుజాదీనాం దీర్ఘోఽభ్యాసస్య. అ. ౬ । ౧ । ౭.'

ఇత్యభ్యాసస్య దీర్ఘః. **తమ్ ఇత్** తమేవ **ఊతిమ్** రక్షకమ్. అత్ర అవతే ర్రక్షణార్థాత్ కర్తరి క్తిన్. **మహత్సు ఆజిషు** నికటేషు సంగ్రామేషు. ఆజిః ఇతి సంగ్రామనామ. నిఘం...౨. ౧౭. **అర్భే** అల్పే చ సంగ్రామే **హవామహే** ఆహ్వయామః. **సః** పరమాత్మా జీవాత్మా రాజా సేనాపతిర్వా **వాజేషు** సంగ్రామేషు **నః** అస్మాన్ **ప్ర అవిషత్** ప్రకర్షేణ రక్షతు. అవ ధాతోర్లేటి తిపి రూపమ్. మధ్యే 'సిబ్బహులం లేటి. అ. ౩।౧।౩౪' ఇతి సిబాగమః. ' ఇతశ్చ లోపః పరస్మైపదేషు. అ. ౩।౪।౯౭' ఇతి తిప ఇకారస్య లోపః. ॥ 3 ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః- ఆనన్దమ్, ఆత్మబలం, శరీరబలం చ ప్రాప్తుం పరమాత్మా స్తుత్యా, జీవాత్మా ప్రోద్బోధనేన, రాజా సేనాపతిశ్చ జయకారేణ హర్షణీయః. సాధారణే విశాలే వాఽఽభ్యన్తరే బాహ్యే చ దేవాసురసంగ్రామే త ఏవాస్మాకం సహాయకా భవన్తి. ॥ 3 ॥

౪౧౧. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో పరమాత్మ, జీవాత్మ, రాజు మరియు సేనాపతిని యుద్ధములో విజయమునకై ఆహ్వానించబడినారు.

పదార్థము :-(వృత్రహా) శత్రువినాశకుడగు (ఇన్ద్రః) వీరపరమాత్మ, జీవాత్మ, రాజు మరియు సేనాపతి (మదాయ) హర్షప్రదానముకొరకు (శవసే) బలకర్మల నొనర్చుటకొరకు (నృభిః) మనుష్యుల ద్వార (వావృధే) వృద్ధినొనర్చుట, లేక ప్రోత్సాహ మొనర్చబడుదురు (తమ్ ఇత్) వారే (ఊతిమ్) రక్షకులు మరియు వారినే (మహత్సు ఆజిషు) మహాయుద్ధములందు (అర్భే) చిన్నయుద్ధములందు మేము (హవామహే) పిలుచుకొందుము (సః) వారు (వాజేషు) యుద్ధములలో (నః) మమ్ము (ప్ర అవిషత్) ఉత్తమముగ రక్షించెదరుగాక! ॥3॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారముగలదు. ॥3॥

భావార్థము :- ఆనందము, ఆత్మబలము మరియు శారీరిక బలములను పొందుటకొరకు పరమాత్మను స్తుతులతో, జీవాత్మను ఉత్కృష్టమగు ఉద్బోధనలచే రాజును మరియు సేనాపతిని జయకారముల ద్వార హర్షితుల నొనర్చవలెను. సాధారణము లేక భయంకరమైన ఆంతరిక, మరియు బాహ్య దేవాసురసంగ్రామములందు వారు మాత్రమే మనకు సహాయకులై యుందురు. ॥3॥

411. God is Great for His might and for the happiness of noble persons. The Destroyer of ignorance and sins protects His subjects in struggles. Him only we invoke for help in battles whether great or small; Be He Our Protector in deeds of might and knowledge. II3II

౪౧౨. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ పరమాత్మనో జీవాత్మనో నృపతేః సేనాపతేర్వా శౌర్యం ప్రశస్యతే.

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క౨ర
౪౧౨. ఇన్ద్ర తుభ్యమి దద్రివోఽనుత్తం వజ్రిన్ వీ ర్యమ్।
౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧
యద్ధ త్యం మాయినం మృగం తవ త్యన్మాయయా
౨ర౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వ ధీరర్చన్నను స్వరాజ్యమ్ ॥ ౪ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩
ప. వి:– ఇన్ద్ర । తుభ్యమ్ । ఇత్ । అద్రివః – అ–ద్రివః । అనుత్తమ్ – అ–నుత్తమ్ ।
౩క ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨
వజ్రిన్ । వీర్యమ్ । యత్ – హ । త్యమ్ । మాయినమ్ । మృగమ్ । తవ । త్యత్ । మాయయా ।
౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
అవధీః । అర్చన్ । అను । స్వరాజ్యమ్ – స్వ–రాజ్యమ్ ॥ ౪॥

పదార్థః– హే **అద్రివః** మేఘయుక్తమన్తరిక్షమివ విద్యమాన, మేఘయుక్తమన్తరిక్షం యథా జలం వర్షతి తద్వత్ సుఖవర్షక ఇత్యర్థః. అద్రిరితి మేఘనామ. నిఘం...౧।౧౦. హే **వజ్రిన్** శత్రుషు దణ్డధర **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్, జీవాత్మన్, రాజన్, సేనాపతే వా! **తుభ్యమ్ ఇత్** తవైవ. అత్ర 'షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీతి వాచ్యమ్. అ. ౨।౩।౬౨' వా... ఇతి షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ. **అనుత్తమ్** శత్రుభిరప్రతిహతమ్. న నుత్తమ్ అనుత్తమ్, నుద ప్రేరణే. **వీర్యమ్** శౌర్యమ్ అస్తి. **యత్** యత్ త్వమ్ **స్వరాజ్యమ్ అను** స్వరాజ్యానుకూలమ్ **అర్చన్** కర్మ కుర్వన్ **త్యమ్** తమ్ కుఖ్యాతమ్, **మాయినమ్** ఛలాదిదోషయుక్తమ్ **మృగమ్** పశుతుల్యమ్ శత్రుమ్ **మాయయా** కౌశలేన **అవధీః** హంసి. అత్ర లడర్థే లుఙ్. **తవ త్యత్** తవైవ తత్ అన్యజనదుర్లభం కర్మ వర్వర్తి. ॥ ౪ ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః– పరమాత్మానం స్మృత్వా జీవాత్మానం, నృపతిం, సేనాపతిం చ సముద్బోధ్య తద్ ద్వారా నిఖిలానాభ్యన్తరాన్ బాహ్యాంశ్చ రిపునున్మూల్య సర్వైరాత్మనో రాష్ట్రస్య చ స్వరాజ్యముపభోక్తవ్యమ్. ॥ ౪ ॥

౪౧౨. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ, జీవాత్మ, రాజు మరియు సేనాపతులను ప్రశంసించబడినది.

పదార్థము :–(అద్రివః) మేఘములతో నిండియున్న అంతరిక్షమువలె విద్యమానమైయున్న, అనగా మేఘములతోగూడిన అంతరిక్షమెటుల జలములను వర్షింపజేయునో అటుల సుఖములను

వర్షింపజేయు (వజ్రిన్) శత్రువులను దండించునట్టి (ఇన్ద్ర) పరమాత్మా! జీవాత్మా! రాజా! మరియు సేనాపతులారా! (తుభ్యమ్ ఇత్) మీది మాత్రమే (అనుత్తమ్) శత్రువులచే అప్రతిహతమగు (వీర్యమ్) శౌర్యము (యత్) అట్టి మీరు (స్వరాజ్యమ్ అను) స్వరాజ్యమునకు అనుకూలమగు (అర్చన్) కర్మలనొనర్చుచు (త్యమ్) అట్టి చెడు ఖ్యాతిగల (మాయినమ్) ఛలము మున్నగు దోషములతోగూడిన (మృగమ్) పశువులవంటి శత్రువులను (మాయయా) కుశలత్వముగ (అవధీః) చంపివడవేయుదురు (త్యత్) అట్టి కార్యములు (తవ) మీవి మాత్రమే. ఇతరులెవ్వరును అట్టి కార్యముల నొనర్పజాలరు. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- పరమాత్మను స్మరించి జీవాత్మ, రాజా మరియు సేనానాయకుల నుద్బోధించుచు వారిద్వార సమస్త ఆంతరిక, బాహ్యశత్రువులను ఉన్మూలన మొనర్చి అందరను ఆత్మ, రాష్ట్రము మరియు స్వరాజ్యముయొక్క ఉపభోగముల నొనర్చుచుండవలెను. ॥౪॥

412. Unconquered strength is only Thine. O Almighty Wielder of the thunder-bolt (of justice). Thou givest emancipation to Thv devotee by destroying the mind engrossed in ignorance and the body wandering in matter and concealing intelli-gence. Thou manifestest Thy Glory and Kingdom in this way. II4II

౪౧౩. ఋషిః - గోతమః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథేన్ద్రనామ్నా జీవాత్మా రాజా సేనాపతిశ్చ విజయాయ ప్రోత్సాహ్యన్తే.

౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౧౩. ప్రేహ్యభీహి ధృష్ణుహి న తే వజ్రో ని యంసతే ।
౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ఇన్ద్ర నృమ్ణం హి తే శవో హనో వృత్రం జయా
౩ ౧ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
అపోఽర్చన్నను స్వరాజ్యమ్ ॥ ౫ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:- ప్ర-ఇహి । అభి-ఇహి । ధృష్ణుహి । న । తే । వజ్రః । ని । యంసతే । ఇన్ద్ర ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
నృమ్ణమ్ । హి । తే । శవః । హనః । వృత్రమ్ । జయాః । అపః । అర్చన్ । అను । స్వరాజ్య
౩ ౧ ౨ర
మ్ - స్వ-రాజ్యమ్ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** జీవాత్మన్, రాజన్, సేనాపతే వా! త్వమ్ **ప్రేహి** ప్రయాహి, **అభీహి** ఆక్రమస్వ, **ధృష్ణుహి** పరాభవ శత్రూన్. **తే** తవ **వజ్రః** వజ్రతుల్యం రిపువినాశసామర్థ్యమ్ శస్త్రాస్త్రసమూహో వా **న నియంసతే** న అవరోద్ధుం ప్రతికర్తుం వా శక్యతే. ని పూర్వాద్ యమ ఉపరమే ధాతోః కర్మణి లేటి రూపమ్. **తే** తవ **శవః** బలమ్ **నృమ్ణం హి** త్వత్కృతే ధనరూపమ్ అస్తి. నృమ్ణమితి ధననామ. నిఘం...౨।౯. త్వమ్ **స్వరాజ్యమ్ అను** స్వరాజ్యానుకూలమ్ **అర్చన్** కర్మ కుర్వన్ **వృత్రమ్** పాపం శత్రుం వా **హనః** జహి. హన్తేర్లేటి మధ్యమైకవచనే రూపమ్. **అపః** మేఘేన ప్రతిరుద్ధం జలసమూహమివశత్రుభిః ప్రతిరుద్ధం సత్కర్మసమూహమ్. అపస్ ఇతి కర్మనామ. నిఘం...౨।౧. **జయాః** విజయస్వ. జి జయే ధాతోర్లేటి సిపి 'లేటోఽడాటౌ' ఇత్యాడాగమే రూపమ్. ॥౫॥

అత్ర వీరో రసః. శ్లేషాలఙ్కారః, అనేకాసు క్రియాస్వేకకారకయోగాద్ దీపకమ్. ॥౫॥

భావార్థః-మనుష్యస్యాత్మా, రాజా, సేనాధ్యక్షశ్చ యదా స్వకీయాం పరైర్దుర్దమనీయాం మహతీం శక్తిం పరిచిన్వన్తి తదా సర్వానాభ్యన్తరాన్ బాహ్యాంశ్చ రిపూన్ ధూలిసాత్ కృత్వా విజయం నూనం లభతే. ॥౫॥

౪౧౩. ఈ మంత్రములో జీవాత్మ, రాజు మరియు సేనాపతిని విజయమునకై ప్రోత్సహించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ జీవాత్మా! రాజా! మరియు సేనాపతులారా! మీరు (ప్రేహి) ముందుకు సాగుడు (అభీహి) ఆక్రమణమొనర్చుడు (ధృష్ణుహి) శత్రువులను పరాభవించుడు. (తే) మీయొక్క (వజ్రః) వజ్రమువంటి శత్రువినాశక సామర్థ్యములను, లేక శస్త్రాస్త్ర సమూహములను (న నియంసతే) ఎవ్వరును అవరోధము, లేక ప్రతీకారమొనర్చజాలకుందురు (తే) మీయొక్క (శవః) బలము (నృమ్ణం హి) మీ కొరకు ధనరూపముగ నున్నది. మీరు (స్వరాజ్యమ్ అను) స్వరాజ్యమునకు అనుకూలముగ(అర్చన్) కర్మలనొనర్చుచు (వృత్రమ్) పాపములు మరియు శత్రువులను (హనః) నాశమొనర్చుడు (అపః) శత్రువులచే నష్టపరచబడిన సత్కర్మలనన్నింటిని (జయాః) జయించుకొనుడు.॥౫॥

ఈ మంత్రములో వీరరసముగలదు. శ్లేషాలంకారముగలదు. అనేక క్రియలతో గూడ ఏకీకరణ యోగముండుటచే దీపకముకూడ కలదు.॥౫॥

భావార్థము :-మనుష్యుల ఆత్మ, రాజు మరియు సేనాధ్యక్షులు తమ శత్రువుల దుర్దమనీయ మహా శక్తిని తెలిసికొనినప్పుడు సకల ఆంతరిక మరియు బాహ్య శత్రువులను ధూళిలో కలిపివేసి నిశ్చయముగనే విజయశీలురగుదురు.॥౫॥

413. Go forward O soul, meet the foes (internal as well as external), be bold; thy power of conquering thy enemies can not be checked. Thy strength can bend all impediments. Slay ignorance and sin, conquer the waters of Truth and let them flow within thee and establish thy supremacy over body and mind. II5II

౪౧౪. ఋషిః - గోతమః॥ దేవతా - ఇన్ద్రః॥ ఛన్దః - పఙ్క్తిః॥ స్వరః - పఞ్చమః॥

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨
౪౧౪. యదుదీరత ఆజయో ధృష్ణవే ధీయతే ధనమ్ ।

౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩ ౨౩ ౨ఉ ౩ ౧
యుఙ్క్ష్వా మదచ్యుతా హరీ కꣳ హనః కం

౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౧౨
వసౌ దధో ఽస్మాꣳ ఇన్ద్ర వసౌ దధః ॥ ౬ ॥

౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర
ప.వి:- యత్ ఉదీరతే - ఉత్-ఈరతే । ఆజయః । ధృష్ణవే । ధీయతే । ధనమ్ ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౨ ౩ర౧౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩
యుఙ్క్ష్వ । మదచ్యుతా - మద-చ్యుతా । హరీ ఇతి । కమ్ । హనః । కమ్ । వసౌ । దధః ।
౨ ౩ ౧౨ర ౩
అస్మాన్ । ఇన్ద్ర । వసౌ । దధః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- **యత్** యదా **ఆజయః** దేవాసురసంగ్రామాః **ఉదీరతే** ఉద్గచ్ఛన్తి, తదా **ధృష్ణవే** శత్రుపరాజయకారిణే **ధనమ్** ఐశ్వర్యమ్ **ధీయతే** నిధీయతే. అతః, హే **ఇన్ద్ర** మదీయ ఆత్మన్ సేనాపతే రాజన్ వా! త్వమ్ **మదచ్యుతా** శత్రూణాం మదస్య చ్యావయితారౌ **హరీ** జ్ఞానేన్ద్రియ - కర్మేన్ద్రియరూపౌ అశ్వౌ యద్వా యుద్ధయానహరణసాధనభూతౌ జలాగ్నిరూపౌ వాయువిద్యుద్రూపౌ వా అశ్వౌ **యుఙ్క్ష్వ** కార్యతత్పరౌ కురు. **కమ్** కఞ్చిత్, శత్రుజనమితి భావః **హనః** జహి **కమ్** కఞ్చిత్, మిత్రజనమితి భావః **వసౌ** వసుని ఐశ్వర్యే **దధః** స్థాపయ. **అస్మాన్** దివ్యకర్మసు సంలగ్నాన్ ధార్మికాన్ నః **వసౌ** ఐశ్వర్యే **దధః** స్థాపయ. యుఙ్క్ష్వా ఇత్యత్ర 'ద్వ్యచో ఽతస్తిఙః. అ. ౬ । ౩ । ౧౩౪' ఇతి దీర్ఘః. 'మదచ్యుతా' ఇత్యత్ర సుపాం సులుగితి ఔకారస్యాకారః. హనః ఇతి దధః ఇతి చ క్రమేణ హన్తేర్దధాతేశ్చ లేటి సిపి రూపమ్. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- అన్తరేషు బాహ్యేషు వా దేవాసురసఙ్గ్రామేషూపస్థితేషు సర్వైరసురాన్ పరాజిత్య దేవానుత్సాహ్య విజయశ్రీర్దివ్యా భౌతికీ వా సమృద్ధ్య ప్రాప్తవ్యా. ॥ ౬ ॥

ఏతన్మన్త్ర వ్యాఖ్యానే సాయణాచార్య ఇత్థమితిహాసం ప్రదర్శయతి - అత్రేదమాఖ్యానమ్. రహూగణపుత్రో గోతమః కురుసృఞ్జయానాం రాజ్ఞాం పురోహిత ఆసీత్. తేషాం రాజ్ఞాం పరైః సహ యుద్ధే సతి స ఋషిరనేన ఇన్ద్రం స్తుత్వా స్వకీయానాం జయం ప్రార్థయామాసేతి. రాహూగణో గోతమో ఽస్య మన్త్రస్య ద్రష్టా ఋషిః, తద్విషయక ఏవాయమితిహాసో విజ్ఞేయః.

౪౧౪. ఈ మంత్రములో మరల ఆ విషయమునే వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(యత్) ఎపుడు (ఆజయః) దేవాసుర సంగ్రామము (ఉదీరతే) ఏర్పడునో, అపుడు (ధృష్ణవే) ఎవరు శత్రువును పరాజయమొనర్చగలరో వారికి మాత్రమే (ధనమ్) ఐశ్వర్యము (ధీయతే) లభించగలదు. కావున (ఇన్ద్ర) ఓ నా అంతరాత్మా, సేనాపతీ రాజా! మీరు (మదచ్యుతా) శత్రువుల మదమును అణచివేయునట్టి (హరీ) జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియరూప అశ్వములను, లేక యుద్ధరథములను నడుపుటకు సాధనభూతములగు జలము, అగ్ని, వాయువు, విద్యుత్తురూప అశ్వములను (యుజ్ క్ష్వ) కార్యమునందు ఏర్పరచుకొనుడు (కమ్) ఎవరినో, అనగా శత్రువులను (హనః) నాశమొనర్చుడు (కమ్) ఎవరినో అనగా మిత్రులకు (వసౌ) ఐశ్వర్యములను (దధః) ఈయుడు (అస్మాన్) దివ్యకార్యములందు లీనమైయున్న ధార్మికులమగు మాకు (వసౌ) ఐశ్వర్యములందు (దధః) స్థాపితమొనర్చుడు.।౬॥

భావార్థము :-బాహ్యాభ్యంతర దేవాసురుల సంగ్రామములు వచ్చిపడినప్పుడు అసురులను పరాజయమొనర్చి, దేవతలనుత్సాహపరచి విజయలక్ష్మి మరియు దివ్యమగు భౌతిక సంపదలను ప్రాప్తించుకొనుటకు ఎల్లరును సిద్ధముగనుండవలెను.।౬॥

ఈ మంత్రవాఖ్యను వ్రాయునపుడు సాయణుడు ఈ విధమగు ఇతిహాసమును కల్పించినాడు. 'రహూగణుని పుత్రుడగు గోతముడు కురు - సృంజయ రాజులకు పురోహితుడై యుండెను. ఆ రాజులకు శత్రువులతో యుద్ధము జరిగినప్పుడు ఆ ఋషి ఈ మంత్రముతో ఇంద్రుని స్తుతించి స్వంతపక్షము వారికి విజయప్రాప్తికొరకు ప్రార్థించినాడు' అని వ్రాసినాడు. రహూగణుని పుత్రుడగు గోతముడు ఈ మంత్రమునకు ద్రష్ట ఋషియైయున్నాడు. ఆతని విషయమును గురించియే ఈ ఇతిహాసమని ఎరుగవలెను.।౬॥

414. When this struggle between attachment and non attachment goes on, O Lord, Thou givest wealth of wisdom to him who conquers worldly passions. It is not possible to conquer passions without Thy help. Yoke Thou the two horses of Love and Kindness which remove sorrow and shower happiness. Thou destroyest the wicked or their wickedness and establishest the wise in Thy bliss. O God, Give us shelter in Thy ever Blissful state. II6II

౪౧౫. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ విద్వత్సత్కారతదుపదేశశ్రవణతదనుకూలాచరణాదివిషయమాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ ౩
౪౧౫. అక్షన్నమీమదన్త హ్యవ ప్రియా అధూషత । అస్తోషత

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౨క ౨ర ౩ ౧ ౨
స్వభానవో విప్రానవిష్ఠయా మతీ యోజా న్విన్ద్ర తే హరీ ॥ ౭ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:- అక్షన్ । అమీ మదన్త । హి । అవ । ప్రియాః । అధూషత । అస్తోషత ।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
స్వభానవః - స్వ-భానవః । విప్రాః - వి-ప్రాః। నవిష్ఠయా । మతీ । యోజ । ను । ఇన్ద్ర ।
౨ ౩ర౧౨
తే। హరీ ఇతి ॥ ౭ ॥

పదార్థః- **విప్రాః** ఏతే విద్వాంసోఽతిథయః **అక్షన్** భోజనం కృతవన్తః. అద భక్షణే ధాతోర్లుఙి 'మన్త్రే ఘసహ్వర... అ. ౨।౪।౮౦' ఇతి చ్లేర్లుకి రూపమ్. **అమీమదన్త హి** తృప్తాః ఖలు సంజాతాః. **ప్రియాః** స్నిగ్ధాః ఏతే అతిథయః **అవ అధూషత** ఆతిథేయస్య మమ దోషాన్ కమ్పితవన్తః, **స్వభానవః** స్వకీయతేజోయుక్తాః ఏతే **నవిష్ఠయా మతీ** నవీనతమయా మత్యా. మతి ప్రాతిపదికాత్ తృతీయైకవచనే 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧. ౩౯' ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **అస్తోషత** స్వస్తివాచనం చ కృతవన్తః. సమ్ప్రతి **ఇన్ద్ర** హే మదీయ ఆత్మన్, త్వమ్ **ను** క్షిప్రమ్ **తే హరీ** స్వకీయౌ జ్ఞానేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియరూపౌ అశ్వౌ **యోజ** యుంక్ష్వ, విదుషాముపదేశానుకూలం మన్తుమాచరితుంచ ప్రయతస్వ ఇత్యర్థః. ॥ ౭ ॥

అత్ర అక్షన్, అమీమదన్త, అధూషత, అస్తోషత ఇత్యనేక క్రియాస్వేకకారక యోగాద్దీపకా - లఙ్కారః. 'షత' ఇత్యస్య సకృదావృత్తౌ ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- గృహస్థైః సత్కృతా విద్వాంసోఽతిథయః స్వకీయేన బహుమూల్యేన సదుపదేశేన తాన్ కృతార్థయన్తు, గృహస్థాశ్చ సప్రయాసం తదనుకూలమాచరన్తు. ॥ ౭ ॥

యజుర్వేద భాష్యే ఉవటో మహీధరశ్చ కాత్యాయన శ్రౌతసూత్రమనుసరన్తౌ పితృయజ్ఞాఖ్యే కర్మణి యే పితరః సన్తి తేఽస్మాభిర్దత్తం హవిః స్వరూపమన్నమ్ భక్షితవన్తః తృప్తాశ్చేత్యాదిరూపేణ వ్యాచక్షాతే. తత్రేదమవబోధ్యం యన్మృత పితృభ్యో భోజన ప్రదానాదికం వేదసమ్మతం నాస్తీతి.

౪౧౫. ఈ మంత్రములో విద్వాంసుల సత్కారము, వారి ఉపదేశములను వినుట, తదనుకూలముగ ఆచరించుట మున్నగు విషయములుండును.

పదార్థము :-(విప్రాః) ఈ అతిథులగు విద్వాంసులు (అక్షన్) భోజనముచేసినారు (అమీమదన్త హి) నిశ్చయముగనే వీరు తృప్తిజెందినారు (ప్రియాః) ఈ ప్రియమైన అతిథులు (అవ అధూషత) ఆతిథ్యకర్తనగు నా దోషములను తొలగుటకు ఉపదేశించినారు. (స్వభానవః) స్వంత తేజముతో గూడ వీరు (నవిష్ఠయా మతీ) సరిక్రొత్త మతి ద్వారా (అస్తోషత) స్వస్తియుక్త ఆశీర్వాదమిచ్చినారు. ఇపుడు (ఇన్ద్ర) ఓ నా ఆత్మా! నీవు (ను) శీఘ్రముగనే (తే హరీ) మీ జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియరూప అశ్వములను (యుఙ్క్ష్వ) నియుక్తమొనర్చుము. అనగా విద్వాంసులగు అతిథుల ఉపదేశములపై మననము, చింతనము, నిధిధ్యాసనము మరియు ఆచరణమొనర్చుటకు ప్రయత్నమొనర్చుడు.॥౭॥

ఈ మంత్రములో అక్షన్, అమీమదన్త, అధూషత, అస్తోషత అను ఈ అనేక క్రియలలో ఒక కర్తృకారక యోగముండు కారణమున దీపకాలంకారమున్నది. 'షత' అనునది ఒకసారి ఆవృత్తియందు ఛేకానుప్రాసమున్నది.॥౭॥

భావార్థము :-గృహస్థులచే సత్కారమును పొందినట్టి అతిథులు తమ బహుమూల్య ఉపదేశములచే వారిని కృతార్థుల నొనర్చవలెను. మరియు గృహస్థులు ప్రయత్నపూర్వకముగ వాని కనుకూలముగ ఆచరణ నొనర్చవలెను.॥౭॥

''ఈ మంత్రముల వ్యాఖ్య యజుర్వేద భాష్యములో ఉవ్వటుడు మరియు మహీధరుడు కాత్యాయన శ్రౌత సూత్రము ననుసరించుచు వ్యాఖ్యనిట్లు చేసినారు. అనగా పితృయజ్ఞకర్మలో ఏ పితరులు వచ్చినారో, వారు మేమిచ్చునట్టి హవిస్సులరూప అన్నమును భుజించి వారు తృప్తిజెందినారు మున్నగునవి. ఈ విషయములో తెలిసికొనవలసిన దేమనగా మరణించిన పితరులకు భోజనమిడుట మున్నగునవి వేదసమ్మతముగాదు.''

415. Resplendent like the sun, the divinely intelligent devotees enjoy happiness, remain absorbed in devotion and renounce all lovely worldly objects. The sages luminous in themselves worship Thee with praise worthy intellect. Preach to them the Vedic hymns and give them success in objective and subjective Samadhi. II7II

౪౧౬. ఋషిః –గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా పరమాత్మానం, స్వాన్తరాత్మానం, రాజానం వా ప్రార్థయతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౧౬. ఉపోషు శృణుహీ గిరో మఘవన్ మాతథా ఇవ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩క ౨ర ౩ ౧ ౨
కదానః సూనృతావతః కర ఇదర్థయాస ఇద్యోజా విన్ద్రతే హరీ ॥౮॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౨
ప.వి:– ఉప । ఉ । సు। శృణుహి। గిరః । మఘవన్ । మా । అత థాః-ఇవ । కదా।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩
నః। సూనృతావతః। సు–నృతా వతః । కరః । ఇత్ । అర్థయాసే । ఇత్ । యోజ । ను । ఇన్ద్ర।
౨ ౩ర ౧ ౨
తే హరీ ఇతి. ॥౮॥

పదార్థః- హే **మఘవన్** ఐశ్వర్యవన్ దానశీల మదీయ అన్తరాత్మన్, పరమేశ్వర, రాజన్ వా! త్వమ్ **గిరః** మమ వాచః **సు ఉప - ఉ శృణుహి** సమ్యక్ ఉపశృణు, **అతథాః ఇవ** యాదృశః పూర్వం మమానుకూలః ఆసీః తద్విపరీతః ఇవ **మా** మాభూః. త్వమ్ **కదా** కస్మిన్ కాలే **నః** అస్మాన్ **సూనృతావతః** ప్రియసత్యవాగ్యుక్తాన్, వేదవాగ్యుక్తాన్, ఆధ్యాత్మిక్యా ఉషసా యుక్తాన్, భోజ్యపదార్థయుక్తాన్ వా. సూనృతా ఇతి ఉషర్నామ అన్ననామ చ. నిఘం...౧।౮, ౨।౭. **ఇత్** నిశ్చయేన **కరః** కరిష్యసి? కరోతేర్లేటి సిపి రూపమ్. వికరణవ్యత్యయేన శప్. కుతః త్వమ్ **అర్థయాసే ఇత్** యాచసే ఏవ, న తు దదాసి. అర్థయతేర్లేటి రూపమ్. హే **ఇన్ద్ర** శక్తిశాలిన్ మదీయ అన్తరాత్మన్! త్వమ్ **ను** క్షిప్రమ్ **తే** తవ **హరీ** జ్ఞానేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియరూపౌ అశ్వౌ **యోజ** యుంక్ష్వ, సక్రియాన్ కురు, సజ్జ్ఞానసత్కర్మోపార్జనేన చ సమృద్ధో భవ. అథ చ, **ఇన్ద్ర** హే పరమాత్మన్! త్వమ్ **తే** తవ **హరీ** ఋక్సామే. ఋక్సామే వై హరీ. శ. ౪।౪।౩।౬. **ను** క్షిప్రమ్ **యోజ** అస్మాకమ్, ఆత్మని ప్రేరయ, యేన సర్వవిధజ్ఞానేన సామసంగీతేన చ సమ్పన్నా వయమ్ ఉత్కర్షం ప్రాప్నుయామ. అథ చ **ఇన్ద్ర** హే రాజన్! త్వమ్ అస్మత్సమీపమాగన్తుమ్ **తే** తవ **హరీ** జలాగ్నివాయువిద్యుదాదిరూపౌ అశ్వౌ **ను** క్షిప్రమ్ **యోజ** విమానాదిరథేషు నియోజయ. అస్మత్సమీపం సమాగత్య చాస్మాన్ గౌరవాన్వితాన్ త్వత్సాహాయ్యభాజశ్చ కురు. ॥౮॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః-సర్వైశ్వర్యవన్తం సఫలతాప్రదాయకం పరమేశ్వరమాహూయ, స్వాన్తరాత్మానం రాష్ట్రస్య రాజానం చ సముద్బోధ్య వయం సర్వమభీష్టం ప్రాప్తుం శక్నుమః. ॥౮॥

౪౧౬. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముతో పరమాత్మ, మన అంతరాత్మ మరియు రాజుతో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(మఘవన్) ఐశ్వర్యశాలివి, దానశీలుడవునగు ఓ పరమేశ్వరా! నా అంతరాత్మ, లేక రాజా! మీరు (గిరః) నా వాణులను (సు ఉప ఉ శృణుహి) ఉత్తమముగ సమీపత్వముతో కూడ వినుడు (అతథాః ఇవ) ఎటుల మొదట నాకు అనుకూలముగ నుండిరో, దానికి (మా) విపరీతముగ నుండకుడు. మీరు (కదా) ఎపుడు (నః) మమ్ము (సూనృతావతః) ప్రియ సత్యవాణులతోగూడిన, వేదవాణుల గూడిన, ఆధ్యాత్మిక ఉషతో గూడిన మరియు ఆవశ్యక భోజ్య పదార్థములతోగూడిన (ఇత్) నిశ్చయముగనే (కరః) అటుల చేయుడు. ఏలన మీరు (అర్థయాసే ఇత్) అడుగుచునే యున్నారు. కాని ఇచ్చుట లేదుకదా? (ఇన్ద్ర) శక్తిశాలివగు ఓ నా అంతరాత్మా! నీవు (ను) శీఘ్రముగనే (తే) నీయొక్క(హరీ) జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియరూప అశ్వములను (యోజ) సక్రియావంతముగ నొనర్చుము. శ్రేష్ఠమగు జ్ఞానము మరియు శ్రేష్ఠమగు కర్మయొక్క ఉపార్జనద్వారా సమృద్ధిగయగుము మరియు (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (తే) నీయొక్క

(హరీ) ఋక్కులు, సామములను (నః) శీఘ్రముగనే (యోజ) మా ఆత్మయందు ప్రేరితమొనర్చుము. దానివల్ల సకల విధమగు జ్ఞానము మరియు సామసంగీతముచే సంపన్నులమై మేము అభివృద్ధిని పొందెదము (ఇన్ద్ర) ఓ రాజా! నీవు మా వద్దకి వచ్చుటకొరకు (తే) నీయొక్క (హరీ) జలము, అగ్ని, వాయువు, విద్యుత్తు మున్నగువానిని (యోజ) విమానములు మున్నగు రథములందు నియుక్తమొనర్చుడు. మరియు మా వద్దకి వచ్చి మమ్ము మీ సహాయమునకు భాగస్థులనుగ నొనర్చుము.।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :- సకలైశ్వర్యవంతుడు, సఫలత ప్రదాయకుడునగు పరమేశ్వరుని ఆహ్వానమొనర్చి, మన అంతరాత్మ మరియు రాష్ట్రముయొక్క రాజును ఉద్బోధనమొనర్చి మనము సమస్త అభీష్టములను ప్రాప్తించుకొనవచ్చును.।౮॥

416. O God, possessor of all wealth, Graciously listen to our prayers, be not negligent, When wilt Thou make us endowed with true and sweet speech? It is for this that we Pray to Thee O Lord. Help us to achieve subjective and objective Samadhi and give us knowledge of the Vedic hymns. II8II

౪౧౭. ఋషిః – త్రితః। దేవతా – విశ్వేదేవాః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ విశ్వేదేవా దేవతాః. అత్ర సూర్యచన్ద్రాది గతి ప్రసఙ్గేనేశ్వరస్య మహిమానమాహ.

౪౧౭. చన్ద్రమా అప్స్వా౨౩న్తరా సుపర్ణో ధావతే దివి ।
న వో హిరణ్యనేమయః పదం విన్దన్తి
విద్యుతో విత్తం మే అస్య రోదసీ ॥ ౯ ॥

ప. విః– చన్ద్రమాః– చన్ద్ర–మాః। అప్సు। అన్తః। ఆ। సుపర్ణః – సు–పర్ణః। ధావతే। దివి। న। వః। హిరణ్యనేమయః – హిరణ్య–నేమయః। పదమ్। విన్దన్తి। విద్యుతః – వి–ద్యుతః। విత్తమ్। మే। అస్య। రోదసీఇతి ॥ ౯ ॥

పదార్థః- **చన్ద్రమాః** చన్ద్రః **అప్సు అన్తః** అన్తరిక్షస్య మధ్యే. ఆపః ఇత్యన్తరిక్షనామసు పఠితమ్. నిఘం...౧।౩. **సుపర్ణః** కిరణరూపచారుపక్షయుక్తః సూర్యశ్చ **దివి** ద్యులోకే **ఆ ధావతే** సమన్తతో గచ్ఛతి, చన్ద్రః స్వధురి పృథివీం సూర్యం చ పరితః, సూర్యశ్చ స్వధురి ఏవ భ్రమతీత్యర్థః, ఇతి సర్వే జానన్తి, కిన్తు హే **హిరణ్యనేమయః** స్వర్ణిమచక్రాః **విద్యుతః** విద్యోతమానాః చన్ద్రసూర్యనక్షత్రతడిద్వహ్న్యాదయః, **వః** యుష్మాకమ్ **పదమ్** గతిప్రదాతారమ్ ఇన్ద్రం పరమాత్మానమ్. పద గతౌ, పదయతి గమయతీతి పదః, తమ్. కేచిదపి **న విన్దన్తి** న లభన్తే. విద్ల్పలాభే తుదాదిః, ముచాదిత్వాన్నుమ్. హే **రోదసీ** స్త్రీ పురుషౌ రాజప్రజే వా! యువామ్ **మే అస్య** ఏతత్ కథనమ్ **విత్తమ్** జానీతమ్. అత్ర ద్వితీయార్థే షష్ఠీ. తమిన్ద్రం పరమాత్మానం సాక్షాత్కర్తుం యువాం ప్రయతేథాం యస్య గత్యా భాసా చ సర్వమిదం గతిమత్ భాస్వచ్చ తిష్ఠతీత్యాశయః. అత్ర హిరణ్యనేమయః, విద్యుతః, రోదసీ ఇతి సర్వత్ర ఆమన్త్రితనిఘాతః. ॥౬॥

భావార్థః-జనైః ప్రాకృతిక పదార్థానాం గతిద్యుత్యాదివిషయకజ్ఞానేనైవ న సన్తోష్టవ్యం, కిన్తు సోఽపి విజ్ఞాతవ్యో యః ఏతేషాం పదార్థానాం జనకో గతిద్యుత్యాదిప్రదాతా వ్యవస్థాపకశ్చ విద్యతే. ॥౬॥

అస్యా ఋచో వ్యాఖ్యానే వివరణకృతా మాధవేన ౩౬౮ సంఖ్యకమన్త్రభాష్యే పూర్వప్రదత్తః త్రితవిషయక ఇతిహాస ఏవ ప్రదర్శితః. భరత స్వాహ-

ఏకతశ్చ ద్వితశ్చైవ త్రితశ్చాప్తస్య సూనవః ।
తే యాజయిత్వా సర్వా గా నివృత్తా మరుధన్వసు ॥
పిపాసయార్తాస్తత్రైకం కూపం లబ్ధ్వా హి తత్ స్థితాః ।
అవరోఢుం తమిచ్ఛన్తస్త్రితస్తత్రావరూఢవాన్ ॥
ఇతరౌ తు బహిర్లబ్ధ్వా పీత్వోదక మతృప్యతామ్ ।
కూపం పిధాయ చక్రేణ తం గా ఆదాయ జగ్మతుః ॥
త్రితస్తు కూపే పిహితో దేవాన్ స్తౌతీతి నః శ్రుతమ్ ।
స కూపో నిర్జలో నూనం యత్రాసౌ పతిత స్తృషా ॥
తస్య చన్ద్రమసం రాత్రౌ పశ్యతః పరిదేవనా ॥

చన్ద్రమా అప్స్వన్తః అమ్మయే మణ్డలే స్థితః ఆధావతే దివి అన్తరిక్షే....పిపాసా మే శామ్యేదితి పరిదేవనా....హే ద్యావాభూమీ, విత్తం విజానీత మే మదీయస్య అస్య వ్యసనస్య... ఇతి. అత్ర మాధవభరతస్వామినోరితిహాసేఽన్తరమేవ తత్కల్పనాప్రసూతత్వే ప్రమాణమ్.

౪౧౭. ఈ మంత్రమునకు 'విశ్వేదేవాః' దేవతలై యున్నారు. దీనియందు సూర్యచంద్రులు మున్నగువాని నడక యొక్క ప్రసంగమున ఇంద్రుని మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (చన్ద్రమాః) చంద్రుడు (అప్సు అన్తః) అంతరిక్షమధ్యలో మరియు (సుపర్ణః) సుందరమగు కిరణరూప పక్షములు గల సూర్యుడు (దివి) ద్యులోకమునందు (ఆ ధావతే) నలువైపుల పరుగిడుచున్నారు. అనగా చంద్రుడు తన అక్షరేఖపై భ్రమణమొనర్చుచుండియును పృథివి మరియు సూర్యుని నలువైపులను తిరుగుచున్నాడు. సూర్యుడు కేవలము తన అక్షరేఖపైన మాత్రమే తిరుగుచుండును. ఈ విషయము ఎల్లరకును తెలియును. కాని (హిరణ్యనేమయః) స్వర్ణిమ చక్రములుగల (విద్యుతః) విద్యోతమానులగు సూర్య, చంద్ర, విద్యుత్తులారా! (వః) మీయొక్క (పదమ్) గతి అనగా నడకప్రదాత నెవ్వరును (న విన్దన్తి) ఎరుగరు (రోదసీ) ఓ స్త్రీపురుషులారా! లేక రాజా, ప్రజలారా! మీరు (మే) నాయొక్క (అస్య) ఈ విషయమును (విత్తమ్) తెలిసికొనుడు. అభిప్రాయమేమన ఆ ఇంద్ర పరమేశ్వరుని సాక్షాత్కార మొనర్చుకొనుటకు ప్రయత్నించుడు. ఎవరిగతి, నడకచే ఇవన్నియును చలాయమానమగుచున్నవియో వానిని తెలిసికొనుడు.॥౯॥

భావార్థము :- మనుష్యులు కేవలము ప్రాకృతిక పదార్థముల గతి, ప్రకాశము మున్నగు విషయముల జ్ఞానముతోనే సంతృప్తినొందరాదు. కాని ఈ పదార్థములను ఉత్పన్నమొనర్చునట్టివానికి గతి, ప్రకాశము మొదలగునవి ప్రదానమొనర్చువానిని మరియు వీని వ్యవస్థ నొనర్చువానిని కూడ తెలిసికొనవలసియుండును.॥౯॥

ఈ ఋచయొక్క వ్యాఖ్యలో వివరణకారుడగు మాధవుడు 'త్రిత' విషయపు అదే ఇతిహాసమును వ్రాసినాడు. అది మొదటి ౩౬౮వ మంత్రముపై ప్రదర్శించబడియున్నది. భరతస్వామి ఇందుకు భిన్నమగు ఇతిహాసమును చూపియున్నాడు. ఏమన ' ఏకత, ద్విత, మరియు త్రిత' అను నీ ముగ్గురు ఆప్తుని పుత్రులై యుండిరి. వారు యజ్ఞముచేయించి గోవులను తీసికొని తిరిగి వచ్చుచుండిరి. అపుడు మరుస్థలమునందు దప్పికచే వ్యాకులురై అచ్చుటనొక కూపము [బావిని] చూచి అచ్చటనే నిలిచిపోయినారు. మరియు బావిలోనికి దిగుటకు ఆలోచించుచుండిరి. మొదట 'త్రిత' యనువాడు కూపమునందు దిగినాడు. మిగతా ఇరువురకు బయటనే జలములభించినది. వారు నీటిని త్రాగి తృప్తిచెందినారు. మరియు బావిని ఒక చక్రముచే మూసివేసి గోవులను త్రోలుకొని వెళ్లిపోయినారు. ఇచ్చట కూపములో బంధించబడిన 'త్రిత' దేవతలను స్తుతింపసాగినాడు. ఆ కూపము నిర్జలముగ నుండెను. దానియందు 'త్రిత' తృష్ణచే వ్యాకులము చెంది దిగియుండెను. కాని ఆతడు అచ్చటనే పడియుండి విలపించసాగినాడు. చంద్రుడు నీటిచేనిండియుండి అంతరిక్షములో పరుగెత్తుచుండెను. ఏ విధముగనైనను నా దాహము తీరవలెనని విలపించుచుండెను. అనగా ఓ ఆకాశమా మరియు పృథివీ! మీరు నా యీ సంకటమును తెలిసికొనుడని ప్రార్థించుచుండెనని కలదు.

ఇచ్చట మాధవుడు మరియు భరతస్వాముల ఇతిహాసములలో గల విభేదములే అవి. వారి కల్పనా మాత్రములని ప్రమాణితమగుచున్నవి.॥౯॥

417. O Lord, the cheerful soul with beautiful speech is moving quickly towards Thy Radiant Form, doing good deeds. Transient objects glittering like gold and dazzling like lightning, can not give Thy Knowledge Who must be attained by all, desirous of abiding peace and bliss. O wise men and women, give me this knowledge. II9II

౪౧౮. ఋషిః – అవస్యుః। దేవతా – అశ్వినౌ। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథాశ్వినౌ దేవతే. దేహరథ విషయం శిల్పరథ విషయం చాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౧౮. ప్రతి ప్రియతమం రథం వృషణం వసువాహనమ్ ।
౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨౩ ౨ ౩
స్తోతా వామశ్వినావృషి స్తోమేభిర్భూషతి ప్రతి మాధ్వీ
౧ ౨ ౩ ౧౨
మమ శ్రుతం హవమ్ ॥ ౧౦ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:– ప్రతి । ప్రియతమమ్ । రథమ్ । వృషణమ్ । వసువాహనమ్ – వసు–వాహనమ్ ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩ర ౧ ౨ ౧ ౨ర
స్తోతా । వామ్ । అశ్వినా । ఋషిః । స్తోమే భిః । భూషతి । ప్రతి । మాధ్వీ ఇతి । మమ ।
౩ ౧ ౨ర
శ్రుతమ్ । హవమ్ ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** శరీరరథపరః. హే **అశ్వినౌ** పరమాత్మజీవాత్మానౌ ! **ప్రియతమమ్** అతిశయేన ప్రియమ్, **వృషణమ్** బలవన్తమ్, **వసువాహనమ్** వసుభిః నివాసకైః ఇన్ద్రియైః ఉహ్యతే ఇతి వసువాహనః తమ్ **రథమ్** మానవశరీరరూపం శకటమ్ **ప్రతి** ఉద్దిశ్య **స్తోతా** స్తుతికర్తా **ఋషిః** తత్త్వద్రష్టా విద్వాన్ జనః **స్తోమేభిః** స్తోత్రైః **వామ్** యువామ్ **ప్రతిభూషతి** యాచతే, ఋషిరహం యాచే ఇత్యర్థః. భూష అలఙ్కారే భ్వాదిః, అత్ర ప్రతిపూర్వో యాచనార్థో గృహ్యతే. హే **మాధ్వీ** మధురౌ పరమాత్మ జీవాత్మానౌ, యువామ్ **మమ** మదీయమ్ **హవమ్** ఆహ్వానమ్ **ప్రతి శ్రుతమ్** శృణుతమ్. పరే జన్మని మానవశరీరమేవాహం ప్రాప్నుయామ్, న తు పశుపక్షి సరీసృపస్థావరాదిశరీరమిత్యర్థః. అత్ర 'శ్రువః శృ చ. అ. ౩ । ౧ । ౭౪' ఇత్యనేన ప్రాప్తః శ్నుప్రత్యయః శ్రువః శృ ఆదేశశ్చ న భవతి, ఛన్దసి సర్వేషాం విధీనాం వైకల్పికత్వాత్. ॥ ౧౦ ॥

అథ ద్వితీయః శిల్పరథపరః. హే అశ్వినౌ రథస్య నిర్మాతృచాలకౌ శిల్పినౌ. **ప్రియంతమమ్** అతిశయేన ప్రియం, **వృషణమ్** శత్రుసేనాయా ఉపరి శస్త్రాస్త్రవృష్టి సాధనభూతమ్, **వసువాహనమ్** వసూని ధనధాన్యాదీని వహతి దేశాన్తరం ప్రాపయతీతి తమ్ **రథమ్** విమానాదియానమ్ **వామ్** యువయోః **స్తోతా** ప్రశంసకః **ఋషిః** విద్వాన్ జనః **స్తోమేభిః** దేశాన్తరం నేతుం యోగ్యైః పదార్థసమూహైః **ప్రతిభూషతి** అలఙ్కరోతి. హే **మాధ్వీ** మధురగతి విద్యావిదౌ శిల్పినౌ యువామ్ **మమ** మదీయమ్ **హవమ్** రథసాధనచాలనరూపమ్ ఆహ్వానమ్ **ప్రతి శ్రుతమ్** పూరయతమ్ ॥ ౧౦ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః-సర్వైర్మనుష్యైస్తాదృశాని కర్మాణ్యాచరణీయాని యైః పునర్జన్మని మానవశరీరమేవ ప్రాప్యేత. తథైవ రాష్ట్రే శిల్పవిద్యోన్నత్యా వేగవన్తి భూజలాన్తరిక్షయానాని నిర్మాపయితవ్యాని, దేశాన్తరగమనవ్యాపారయుద్ధాదిషు చ ప్రయోక్తవ్యాని. ॥ ౧౦ ॥

అత్రేన్ద్ర సహయోగినీనాం గౌరీణాం వర్ణనాత్, ఇన్ద్రస్య స్వరాజ్యవర్ణనాత్, తదాహ్వానాత్ తదుద్బోధనాత్, తత్స్తవనాత్, చన్ద్రసూర్యాదిగతీనాం తత్కర్తృకత్వప్రతిపాదనాత్, తద్గాతవ్యరథవర్ణనాచ్చైతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి ॥

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే తృతీయాదశతిః,

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే సప్తమః ఖణ్డః.

౪౧౮. ఈ మంత్రము యొక్క దేవత 'అశ్వినౌ'యై యున్నారు. దీనియందు శరీరరథము, శిల్పరథముల విషయముల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట శరీర మను రథముపక్షములో :- (అశ్వినౌ) ఓ పరమాత్మ మరియు జీవాత్మలారా! (ప్రియతమమ్) అత్యధిక ప్రియమగు (వృషణమ్) శక్తివంతమగు (వసువాహనమ్) వసించునట్టి ఇంద్రియములద్వార మోయబడునట్టి (రథమ్) శరీరరూప రథమును (ప్రతి) లక్ష్యమున నుంచుకొని (స్తోతా) స్తుతికర్త (ఋషిః) తత్వార్థ ద్రష్టలగు విద్వాంసులు (స్తోమేభిః) నీయొక్క స్తోత్రగానములతో (వామ్) నీతో (ప్రతిభూషతి) యాచించుచున్నారు. అనగా నేను యాచించుచున్నాను. (మాధ్వీ) మధురమగు పరమాత్మా మరియు జీవాత్మలారా! మీరు (మమ) నాయొక్క (హవమ్) ఆహ్వానమును (ప్రతిశ్రుతమ్) వినుడు. భావమేమన, నేను రాబోవుజన్మలో మానవశరీరమునే పొందవలెను. పశు పక్షులు, ప్రాకునట్టి ప్రాణులు, స్థావరములు మున్నగు శరీరములు వలదు.

రెండవది శిల్పరథముల పక్షములో :- (అశ్వినౌ) రథముల నిర్మాతలు మరియు నడుపుచుండు శిల్పులారా! (ప్రియతమమ్) అత్యంత ప్రియమగు (వృషణమ్) శత్రుసైన్యములపై శస్త్రాస్త్రములను కురిపించుటకు సాధనభూతములగు (వసువాహనమ్) ధనధాన్యములు మున్నగువానిని ఇతర ప్రాంతములకు చేర్చునట్టి (రథమ్) విమానములు మున్నగు యానములను (వామ్) మీయొక్క (స్తోతా) ప్రశంసకులు (ఋషిః) విద్వాంసులగు మనుష్యులు (స్తోమేభిః) దేశాంతరములకు కొనిపోవు పదార్థసమూహములచే (ప్రతిభూషతి) అలంకృతమొనర్చును. (మాధ్వీ) మధురగతియొక్క విద్య నెరుగునట్టి శిల్పులారా! మీరు (మమ) నా యొక్క (హవమ్) విమానములు మున్నగు యానముల నిర్మాణమొనర్చుట మరియు వానిని నడుపు విషయములో మాయొక్క పిలుపును (ప్రతి శ్రుతమ్) చక్కగా వినుడు.॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧౦॥

భావార్థము :- పునర్జన్మలో మానవజన్మయే ప్రాప్తించుటకొరకై మానవులెల్లరును శ్రేష్ఠకర్మల నొనర్చుట మంచిది. ఇదేవిధముగ రాష్ట్రములో శిల్పవిద్యయొక్క ఉన్నతిచే వేగవంతమగు భూయానములు, జలయానములు మరియు అంతరిక్షయానములను నిర్మాణమొనర్చవలెను. మరియు దేశాంతరములకు వ్యాపారము, యుద్ధములు మున్నగువానియందు ప్రయోగించుకొనవలెను.॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇంద్ర సహయోగినులగు గౌరులను, ఇంద్రుని స్వరాజ్యమును, వాని ఆహ్వానము, ఉద్బోధనము, స్తవనముల, సూర్యచంద్రులు మున్నగువాని గతులు, వాని నిర్మాణముండుట మరియు వానిద్వార నడుపునట్టి రథముల వర్ణన యుండుటచే ఈదశతి విషయమునకు పూర్వదశతి విషయముతో సంబంధముగలదు.

ఐదవప్రపాఠకములో మొదటిసగముయొక్క మూడవదశతి సమాప్తమైనది.

నాల్గవఅధ్యాయములో ఏడవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

418. O breaths, the vehicles and dwelling peace of the soul, O showerers of joy when properly controlled, the most beloved soul, the observer in every chariot like body, the describer of all true qualities, graces you both with Vedic hymns. O learned people, well versed in the sweet Brahma Yajna, do listen to my invocation. II10II

చతుర్థీ దశతిః

౪౮౯. ఋషిః - వసుశ్రుతః। దేవతా - అగ్నిః। ఛన్దః - పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథాద్యయోర్ద్వయోః అగ్నిర్దేవతా.

అగ్నేః పరమేశ్వరస్య దివ్యం ప్రకాశం ప్రార్థయతే.

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ ౨ 3 ౨
౪౮౯. ఆ తే అగ్న ఇధీమహి ద్యుమన్తం దేవాజరమ్। యద్ధ స్యా
3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
తే పనీయసీ సమిద్ దీదయతి ద్యవీషం స్తోతృభ్య ఆ భర ॥౧॥

౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧౨ 3 ౧ ౨ర
ప.వి:- ఆ। తే। అగ్నే। ఇధీమహి। ద్యుమన్తమ్। దేవ। అజరమ్ - అ-జరమ్।
3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
యత్ - హ। స్యా। తే। పనీయసీ। సమిత్ - సమ్-ఇత్। దీదయతి। ద్యవి। ఇషమ్।
3 ౧ ౨ 3
స్తోతృభ్యః। ఆ। భర ॥౧॥

పదార్థః- హే **దేవ** సర్వప్రకాశక **అగ్నే** అన్తర్యామిన్ జగదీశ్వర! వయమ్ **తే** తవ **ద్యుమన్తమ్** దీప్తిమన్తమ్ **అజరమ్** జరావర్జితమ్ ప్రకాశమ్ **ఆ ఇధీమహి** హృదయే ప్రదీపయేమ. ఞిఇన్ధీ దీప్తౌ ధాతోర్లిఙి ఛాన్దసం రూపమ్. **యత్** యా. అత్ర 'సుపాం సులుక్...' ఇతి సోర్లుక్. **తే** తవ **స్యా** సా ప్రసిద్ధా **పనీయసీ** స్తుత్యతరా. పణ వ్యవహారే స్తుతౌ చ. పన్యతే స్తూయతే ఇతి పనా, తతో ఽతిశాయనే ఈయసున్ ప్రత్యయః. **సమిత్** దీప్తిః **ద్యవి** సూర్యే **దీదయతి** ప్రకాశతే. దీదయతిః జ్వలతికర్మా, నిఘం...౧।౧౬. తామ్ **ఇషమ్** వ్యాప్తాం దీప్తిమ్. ఇష్యతి వ్యాప్నోతీతి ఇట్, తామ్. ఇష్యతేర్గత్యర్థాత్ క్విపి రూపమ్. **స్తోతృభ్యః** స్తోత్రముపహరద్భ్యః అస్మభ్యమ్ అపి **ఆ భర** ఆహర. ॥౧॥

భావార్థః- యత్కిమపి ప్రకాశమానం వహ్నివిద్యుచ్చన్ద్రసూర్యతారాదికం భువి దివి చ విద్యతే తత్సర్వం పరమాత్మనః ప్రకాశేనైవ ప్రకాశతే. తేన ప్రకాశేన సర్వైర్జనైః స్వాత్మాపి ప్రకాశనీయః.॥ ౧ ॥

౪౮౯. మొదటి రెండు ఋచలకు అగ్ని దేవతయై యున్నాడు. ఈ మంత్రములో అగ్ని పరమేశ్వరుని దివ్యప్రకాశమును యాచించబడినది.

పదార్థము :- (దేవ) సర్వప్రకాశకుడవగు (అగ్నే) అంతర్యామివగు ఓ పరమేశ్వరా! మేము (తే) నీయొక్క (ద్యుమన్తమ్) దీప్తిమంతము (అజరమ్) ఎప్పుడును జీర్ణముగానట్టి ప్రకాశమును (ఆ ఇధీమహి) మా హృదయములందు ప్రదీప్తమొనర్చుము. (యత్) ఏ (తే) నీయొక్క (స్యా) ఆ ప్రసిద్ధ (పనీయసీ) అత్యంత స్తుతియోగ్యమైన (సమిత్) దీప్తిమంతుడైన (ద్యవి) సూర్యునిలో (దీదయతి) ప్రకాశమగుచుండునో, అట్టి (ఇషమ్) వ్యాప్తమైన దీప్తిని (స్తోతృభ్యః) స్తోతలమగు మాకు కూడ (ఆ భర) ప్రదానమొనర్చుము.॥౧॥

భావార్థము :- ప్రకాశవంతములగు ఏ యే అగ్ని, విద్యుత్తు, చంద్రుడు, సూర్యుడు, తారలు మున్నగునవి భూమిపై మరియు ఆకాశమునందు విద్యమానములై యున్నవియో అవియన్నియును పరమాత్మ ప్రకాశముతోనే ప్రకాశితమగుచున్నవి. అట్టి ప్రకాశముతోనే మానవులెల్లరును తమ ఆత్మలను కూడ ప్రకాశవంతమొనర్చుకొనవలెను.॥౧॥

419. O God Our Supreme Leader, we kindle Thee Who art Refulgent and Ever the same (free from death and decay) in our hearts. It is Thy adorable Light that illuminates the heavens. Bring Thy glorious inexhaustible store of provisions in the form of True Wisdom for Thy devotees who sing Thy glory. II1II

౪౨౦. ఋషిః – విమదః। దేవతా – అగ్నిః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ కీదృగ్గుణ విశిష్టమగ్నిం పరమేశ్వరం వయం వృణ్మహే ఇత్యాహ.

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౪౨౦. అగ్నిం న స్వవృక్తిభిర్హోతారం త్వా వృణీమహే ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
శిరం పావకశోచిషం వి వో మదే
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
యజ్ఞేషు స్తీర్ణబర్హిషం వివక్షసే ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩
ప. వి:– ఆ–అగ్నిమ్ । న । స్వవృక్తిభిః – స్వ–వృక్తిభిః । హోతారమ్ । త్వా । వృణీమహే ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
శిరమ్ । పావకశోచిషమ్ – పావక–శోచిషమ్ । వి । వః । మదే । యజ్ఞేషు । స్తీర్ణ బర్హిషమ్ –
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
స్తీర్ణ – బర్హిషమ్ । వివక్షసే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- వయమ్ న సమ్ప్రతి **హోతారమ్** సుఖాదీనాం దాతారమ్ **శిరమ్** సర్వత్ర శయానమ్. శిరమ్ అనుశాయినమితి వాఽఽశినమితి వా. నిరు. ౪ । ౧౪. **పావక శోచిషమ్** శోధకదీప్తిమ్ **అగ్నిమ్** అగ్రనేతారం పరమేశ్వరమ్ **త్వా** త్వామ్ **స్వవృక్తిభిః** స్వకీయాభిః సూక్తిభిః క్రియాభిర్వా **ఆ వృణీమహే** ఆభిముఖ్యేన వృణ్మహే సంభజామహే. వృఞ్ వరణే, క్ర్యాదిః. వయమ్ **వః మదే** త్వజ్జనితే ఆనన్దే **వి** విభవేమ, ఉత్కర్షం ప్రాప్నుయామ. అత్ర ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్యక్రియాధ్యాహారః. త్వమ్ **యజ్ఞేషు** బ్రహ్మయజ్ఞ దేవయజ్ఞాది పఞ్చ యజ్ఞేషు ఇతరేషు చ వివిధేషు పరోపకారయజ్ఞేషు **స్తీర్ణబర్హిషమ్** స్తీర్ణం ప్రసారితం బర్హిః దర్భాసనం యేన తమ్, యజ్ఞేషు ప్రవృత్తం జనమ్ ఇత్యర్థః, **వివక్షసే** విశేషేణ వహసి, ఉత్కర్షం నయసి. వి పూర్వాద్ వహ ప్రాపణే ధాతోర్లేటి రూపమ్. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- పరమానన్దప్రదాతా, సర్వత్ర వ్యాపకః, స్వతేజసా మనసాం శోధకో మహాన్ పరమేశ్వరః సర్వైర్యజ్ఞానుష్ఠాతృభిర్భౌతికాఽగ్నివద్ వరణీయః. ॥ ౨ ॥

౪౨౦. ఈ మంత్రములో ఎట్టిగుణములుగల అగ్ని పరమేశ్వరుని మనము వరించవలె? అను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(న) ఈ సమయమున మనము (హోతారమ్) సుఖములు మున్నగు వాని దాత (శిరమ్) సర్వత్ర శయనించు సర్వవ్యాపకుడు (పావక శోచిషమ్) పవిత్రకారక దీప్తిమంతుడగు (త్వా అగ్నిమ్) అగ్రనాయకుడగు పరమేశ్వరుని మేము (స్వవృక్తిభిః) ఆయన సూక్తులు మరియు క్రియలచే (ఆ వృణీమహే) వరించెదము. మేము (వః మదే) ఆయన ప్రసాదింపజేసిన ఆనందములో (వి) శ్రేష్ఠత్వమును పొందవలెను. నీవు (యజ్ఞేషు) బ్రహ్మయజ్ఞము, దేవయజ్ఞము మున్నగు పంచమహాయజ్ఞములలో మరియు ఇతర వివిధములగు పరోపకారరూప యజ్ఞములలో (స్తీర్ణబర్హిషమ్) ఆసనమున గూర్చుండుటకు సిద్ధముగనున్నవారు అనగా అట్టి యజ్ఞముల నొనర్చుటయందు ఏ ప్రవృత్తి గలుగుచుండునో దానిని (వివక్షసే) విశేషరూపములో ఉన్నతినొనర్చెదరు.॥౨॥

భావార్థము :- పరమానంద ప్రసాదకుడు, సర్వవ్యాపకుడు, తన తేజముచే మనస్సులను పవిత్ర మొనర్చునట్టి మహాన్ పరమేశ్వరుని సమస్త యజ్ఞకర్తలు భౌతిక అగ్నివలె వరించవలెను.॥౨॥

420. O God! we invoke and choose Thee as the Chief Priest of our life-sacrifice, Thee Who art Omnipresent, Purifier, Giver of joy, Refulgent Supreme Leader, so that we may enjoy abiding Bliss. We have spread the seat of our hearts for the Lord. O God, Thou art Great. II2II

४२१. ఋషిః - సత్యశ్రవాః। దేవతా - ఉషాః। ఛన్దః - పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథోషా దేవతా. సా బోధనాయ ప్రార్థ్యతే.

३ १ २ ३१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
४२१. మహే నో అద్య బోధయోషో రాయే దివిత్మతీ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
యథా చిన్నో అబోధయః సత్యశ్రవసి వాయ్యే

२र ३ १ २
సుజాతే అశ్వసూనృతే ॥ ३ ॥

ప. వి:- మహే। నః। అద్య- అ -ద్య। బోధయ। ఉషః। రాయే। దివిత్మతీ। యథా। చిత్। నః। అబోధయః। సత్యశ్రవసి - సత్య-శ్రవసి। వాయ్యే। సుజాతే - సు-జాతే। అశ్వసూనృతే - అ-శ్వ -సూనృతే ॥ ३ ॥

పదార్థః- హే **ఉషః** ప్రభాతదీప్తిరివ మమాత్మలోకే సముదీయమానే అధ్యాత్మప్రభే! **దివిత్మతీ** వివేకఖ్యాతి ప్రదీపకగుణైర్యుక్తా త్వమ్. దివ్ పూర్వాత్ ఇణ్ దీప్తౌ ధాతోః క్విపి సమ్పన్నాత్ 'దివిత్' ప్రాతిపదికాత్ మతుపి స్త్రియాం రూపమ్. **నః** అస్మాన్ **అద్య** అస్మిన్ దినే **మహే రాయే** యోగసిద్ధిరూపాయ మహతే ఐశ్వర్యాయ **బోధయ** బోధం ప్రయచ్ఛ, **యథా** యేన ప్రకారేణ, ఇతః పూర్వం త్వమ్, హే **సుజాతే** శోభనజన్మవతి, **అశ్వసూనృతే** అశ్వా వ్యాప్తిమతీ సూనృతా ప్రియా దివ్యా వాగ్ యస్యాః తాదృశి ఉషః! **సత్యశ్రవసి** సత్యయశసి. శ్రవః శ్రవణీయం యశః. నిరు. ११। ८. సత్యం శ్రవో యస్యాస్తాదృశి. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతి స్వరః. **వాయ్యే** సన్తానసీయే విస్తారణీయే అస్మాకం జీవనే. వేఞ్ తన్తుసన్తానే ధాతోర్ణ్యతి రూపమ్. **నః** అస్మాన్ **అబోధయః** బోధం ప్రాయచ్ఛః. సుజాతే ఇత్యస్యామన్త్రితత్వేఽపి పాదాదిత్వాన్నిఘాతాభావః. తస్య చావిద్యమానవత్త్వే పదాత్పరత్వాభావాత్ అశ్వసూనృతే ఇత్యపి న నిహన్యతే, కిన్తు తత్ర షాష్ఠేనాద్యుదాత్తత్వమేవ. ॥ ३ ॥

భావార్థః- యథా ప్రభాతదీప్తిరూపా ఉషాః సర్వాన్ శయనాజ్జాగరయతి తథైవాధ్యాత్మిక్యుషా అస్మాన్ జాగరయేత్ ప్రబోధయేచ్చ. ॥ ३ ॥

४२१. ఈ మంత్రవములో 'ఉష' దేవతయై యున్నది. దీనియందు ఉష బోధను ప్రదానమొనర్చుటకు ప్రార్థన నొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (ఉషః) ప్రాకృతిక ఉషవలె నా ఆత్మలోకమునందు ఉదయించుచున్న ఓ అధ్యాత్మప్రకాశమా! (దివిత్మతీ) వివేక విఖ్యాతిని ప్రదీప్తపరచునట్టి, గుణములతో నీవు (నః) మాకు

(అద్య) నేడు (మహే రాయే) యోగసిద్ధిరూప, మహదైశ్వర్య సిద్ధిరూప (బోధయ) బోధనొనర్చుము (యథా) ఎటుల (సుజాతే) శుభముగ జన్మించుచుండు (అశ్వసూనృతే) వ్యాప్తమగుచుండు ప్రియమగు దివ్యవాణులుగల ఓ ఉషా! నీవు (సత్యశ్రవసి) సత్య యజ్ఞములు (వాయ్యే) విస్తారయోగ్యమగు జీవితముతో మమ్ము (అబోధయః) బోధను ప్రదానమొనర్చుచున్నావు. ॥౩॥

భావార్థము :- ఎటుల ప్రభాత దీప్తిరూపమగు ఉష ప్రాణులందరను నిద్రనుండి మేల్కొలుపుచుండునో, అటులనే ఆధ్యాత్మిక ఉష మనకు జాగృతిని మరియు ప్రబోధన నొనర్చుచుండుగాక! ॥౩॥

421. O Dawn of Divine Illumination ! O bright burner of all sins! awaken us today to the acquisition of the great spiritual wealth. Thou art full of true wisdom, manifest thyself beautifully within our hearts, enabling us to listen to the inner voice or sweet and true message of God. II3II

౪౨౨. ఋషిః – విమదః। దేవతా – సోమః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ సోమో దేవతా. స ప్రార్థ్యతే.

౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨౩ ౧ ౨ర
౪౨౨. భద్రం నో అపి వాతయ మనో దక్షముత క్రతుమ్।
౧౨ ౩౧ ౨ర౩ ౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ర౩ ౧౨
అథా తే సఖ్యే అన్ధసో వి వో మదే రణా గావో న యవసే వివక్షసే ॥ ౪ ॥

౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ ర౩
ప. వి:– భద్రమ్ । నః । అపి । వాతయ । మనః । దక్షమ్ । ఉత । క్రతుమ్ । అథ । తే
౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర
। సఖ్యే – స–ఖ్యే । అన్ధసః । వి । వః । మదే । రణ । గావః । న । యవసే । వివక్షసే ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే సోమ రసాగార పరమాత్మన్! త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **భద్రమ్** శ్రేష్ఠమ్ **మనః** మనోబలమ్, **దక్షమ్** శారీరం బలమ్, **ఉత** అపి చ **క్రతుమ్** ప్రజ్ఞానం కర్మ చ **అపి వాతయ** అపి గమయ, ప్రాపయ. **అథ** అపి చ త్వమ్ **తే** తవ **అన్ధసః** శాన్తరూపస్య రసస్య **సఖ్యే** సఖిత్వే అపి చ **వః** తవ **మదే** ఆనన్దే **వి రణ** విశేషేణ రమయ. అత్ర పాదాదిత్వాన్నిఘాతాభావః. **గావః న** యథా ధేనవః **యవసే** ఘాసే రమన్తే తద్వత్. హే సోమ పరమాత్మన్! త్వమ్ **వివక్షసే** మహాన్ అసి. ॥ ౪ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరోపాసనయా జనైరాత్మమనోబుద్ధ్యాదిబలమానన్దశ్చ ప్రాప్తుం శక్యతే. ॥ ౪ ॥

౪౨౨. ఈ మంత్రమునకు 'సోముడు' దేవతయై యున్నాడు. ఆయనను యాచించబడినది.

పదార్థము :- ఓ సోమరసాగార పరమేశ్వరా! నీవు (నః) మా కొరకు (భద్రమ్) శ్రేష్ఠమగు (మనః) మనోబలమును (దక్షమ్) శారీరిక బలమును (ఉత) మరియు (క్రతుమ్) ప్రజ్ఞానము మరియు కర్మలను (అపి వాతయ) ప్రాప్తింపజేయుము (అథ) మరియును (తే) నీయొక్క (అన్ధసః) శాంతిరసముయొక్క (సఖ్యే) మిత్రరూపముతో (వః) నీయొక్క స్వయంరూప (మదే) ఆనందములో మమ్ము (వి రణ) విశేషరూపములో (గావః న) ఎటుల గోవులు (యవసే) పచ్చికసవునందు ఆనందించుచుండునో అటులనే ఓ సోమపరమేశ్వర! నీవు (వివక్షసే) మహామహుడవు.॥౪॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు.॥౪॥

భావార్థము :-పరమాత్మ ఉపాసనచే మనుష్యుల ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి మున్నగునవి బలము మరియు ఆనందమును ప్రాప్తించుకొనుచుండును.॥౪॥

422. O God! Bestow on us a good and auspicious mind, energy and mineral power, so that we may secure Thy Friendship and take delight in Thy contemplation, as cows do in rich pasturage. Thou art Great. II4II

౪౨౩. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమాత్మనః సేనాపతేశ్చ కర్మ వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౪౨౩. క్రత్వా మహాం అనుష్వధం భీమ ఆ వా వృతే శవః।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
శ్రియ ఋష్వ ఉపాకయోర్ని శిప్రీహరి

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
వామ్ దధే హస్తయోర్వజ్రమాయసమ్ ॥ ౫ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి :– క్రత్వా। మహాన్। అనుష్వధమ్ – అను స్వధమ్। భీమః। ఆ। వావృతే। శవః।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
శ్రియే। ఋష్వః। ఉపాకయోః। ని। శిప్రీ। హరివాన్। దధే। హస్తయోః। వజ్రమ్।
౩ ౨
ఆయసమ్ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **క్రత్వా** దివ్యప్రజ్ఞయా జగద్ధారణాదికర్మణా చ **మహాన్** మహిమవాన్, **భీమః** నియమభఙ్గకేభ్యో భయంకరః స ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **అనుస్వధమ్** స్వధారణశక్త్యనురూపమ్ **శవః** బలవత్ సూర్యచన్ద్రపృథివ్యాదికమ్. శవః శవస్వత్. అత్ర మతుపో లుక్. యద్వా బలవాచినః శవస్ శబ్దస్య తద్వతి లక్షణా. **ఆ వావృతే** ఆవర్తయతి. వృతు వర్తనే, ణిజర్థగర్భః. లడర్థే లిట్. 'తుజాదీనాం దీర్ఘోఽభ్యాసస్య. అ.౬।౧।౭' ఇత్యభ్యాసదీర్ఘః. **ఋష్వః** లోకలోకాన్తరాణాం స్వస్వకక్షాసు గమయితా. ఋషీగతౌ ధాతోర్బాహులకాద్ ఔణాదికో వ ప్రత్యయః. **శిప్రీ** సృప్రీ జగద్విస్తారయితా, **హరివాన్** దోషహరణసామర్థ్యోపేతః సః **శ్రియే** ఐశ్వర్యప్రదానాయ **ఉపాకయోః** సమీపస్థయోః పరస్పరసంబద్ధయోః **హస్తయోః** మనుష్యస్య కరయోః **ఆయసమ్** దృఢమ్ **వజ్రమ్** శస్త్రాస్త్రసమూహమ్ **ని దధే** స్థాపయతి. అత్ర జగత్స్రష్టారికే దేవే 'భీమః' ఇతి విశేషణమ్ 'భయాదస్యాగ్నిస్తపతి భయాత్తపతి సూర్యః. భయాదిన్ద్రశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతి పఞ్చమః'. కఠ. ౬।౩, ఇత్యాద్యర్థకమనుసన్ధేయమ్.

అథ ద్వితీయః సేనాపతిపరః. **క్రత్వా** క్రతునా వృత్రవధాదికర్మణా **మహాన్** మహిమోపేతః, భీమః దుష్టానాం భయంకరః ఇన్ద్రః వీరః సేనాపతిః **అనుస్వధమ్** పౌష్టికాన్న భక్షణానురూపమ్. స్వధా ఇత్యన్ననామ. నిఘం. ౨।౭. స్వశరీరే **శవః** బలమ్ **ఆ వావృతే** ఆపాదయతి. **ఋష్వః** గతిమాన్ కర్మణ్యః, **శిప్రీ** శత్రుషు ఆక్రోశజనకః, **హరివాన్** ప్రశస్తా హరయః యస్య తథావిధః సః **శ్రియే** విజయశ్రియమధిగన్తుమ్ **ఉపాకయోః** ఉపక్రాన్తయోః శత్రుసైన్యయోరుపరిప్రహరణార్థమ్ **హస్తయోః** కరయోః **ఆయసమ్** లౌహం, లోహవద్ దృఢం వా **వజ్రమ్** శస్త్రాస్త్రసమూహమ్ **ని దధే** నిధత్తే. ॥ ౫ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరో నిష్కర్మణామపి హృదయే వీరతాం సఞ్చార్య తేషాం హస్తయోః శస్త్రాస్త్రాణి నిధత్తే, తథా సేనాపతిః స్వహస్తయోః శత్రువధసమర్థాని దృఢాని శస్త్రాస్త్రాణి గృహీత్వా శత్రుషు ప్రహృత్య తాన్ పరాజయేత. ॥ ౫ ॥

౪౨౩. ఈ మంత్రములో ఇంద్రనామముచే పరమాత్మ మరియు సేనాపతియొక్క కర్మలను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (క్రత్వా) దివ్యమగు ప్రజ్ఞ మరియు జగత్తుయొక్క ధారణమున్నగు కర్మలచే (మహాన్) మహా (భీమః) నియమములను భంగపరచువారికి భయంకరుడగు ఆ యింద్ర పరమేశ్వరుడు (అను స్వధమ్) తన ధారణశక్తి కనురూపమున (శవః) శక్తిమంతులగు సూర్యుడు, చంద్రుడు, పృథివి మున్నగువానిని (ఆ వావృతే) త్రిప్పుచున్నాడు. (ఋష్వః) లోకలోకాంతరములకు తమ కక్షలలో భ్రమింపజేయునట్టి (శిప్రీ) జగత్తును విస్తరింపజేయుచున్నాడు. (హరివాన్) అకర్మణ్యత్వము మున్నగు దోషములను హరించు సమర్థతగల

అట్టి (శ్రియే) ఐశ్వర్యప్రదానార్థము (ఉపాకయోః) పరస్పరము సంబద్ధము (హస్తయోః) మనుష్యుల హస్తములలో (ఆయసమ్) దృఢమగు (వజ్రమ్) అస్త్రశస్త్రసమూహమును (ఆ దధే) స్థాపించియున్నాడు.

రెండవది సేనాపతి పక్షములో :- (క్రత్వా) శత్రువధ మున్నగు కర్మలచే (మహాన్) మహా (భీమః) దుష్టులకు భయంకరుడవగు ఇంద్ర, అనగా ఓ వీరసేనాపతీ! (అనుస్వధమ్) పుష్టికరమగు అన్నముల భక్షణకు అనుకూలముగ మన శరీరములందు (శవః) బలమును (ఆవావృతే) ఉత్పన్నమొనర్చుము (ఋష్వః) గతిశీలురు, కర్మణ్యులగు (శిప్రీ) శత్రువులలో ఆక్రోశము లేక హాహాకారములను ఉత్పన్నమొనర్చువాడు (హరివాన్) ప్రశస్తమగు అశ్వముల, లేక హరణ సాధనములగు విమానములు మున్నగు యానములుగల ఆ (శ్రియే) విజయశ్రీని పొందుటకొరకు (ఉపాకయోః) సమీపించినట్టి శత్రదళములపై ప్రయోగించుటకై (హస్తయోః) హస్తములలో (ఆయసమ్) లోహనిర్మితమైన, లేక ఇనుమువంటి దృఢమగు (వజ్రమ్) శస్త్రాస్త్ర సమూహములను (ని దధే) ధారణమొనర్చును.।౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౫॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల అకర్మణ్యులకుగూడ హృదయములందు వీరత్వమును సంచరింపజేయుచు వారి హస్తములలో శస్త్రాస్త్రములను ధరింపజేసి శత్రువులపై ప్రయోగింపజేసి వారిని పరాజితులనొనర్పజేయవలెను.।౫॥

423. The Great God Who is fierce for the wicked, with His Knowledge and acts, gives strength to the devotee when he surrenders his will to Him. The Mighty Omnipresent Great Lord Who is loving and Kind holds in His Hands the thunder-bolt of knowledge, as a hero has weapons made of iron.II5II

౪౨౪. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ కో మానవదేహరూపం రథం ప్రాప్నోతీత్యాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౨౪. స ఘా తం వృష ణం రథమధి తిష్ఠాతి గో విదమ్।

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
యః పాత్రం హారియోజనం పూర్ణమిన్ద్ర

౧ ౨ ౩ ౨ ౩క ౨ర ౩ ౧ ౨
చికేతతి యోజా న్విన్ద్ర తే హరీ ॥౬॥

ప. వి :- సః । ఘ । తమ్ । వృషణమ్ । రథమ్ । అధి । తిష్ఠాతి । గోవిదమ్ - గో-విదమ్ । యః । పాత్రమ్ । హారియోజనమ్ - హారి-యోజనమ్ । పూర్ణమ్ । ఇన్ద్ర । చికేతతి । యోజ । ను । ఇన్ద్ర । తే । హరీ ఇతి॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** మదీయ అన్తరాత్మన్! సంహితాయామ్ ' ఇన్ద్రా' ఇతి దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **సః ఘ** స ఏవ జనః. సంహితాయామ్ 'ఋచి తునుఘ... అ. ౬ । 3 । ౧33' ఇతి దీర్ఘః. **తమ్** శ్రేష్ఠమ్ **వృషణమ్** బలవన్తమ్, **గోవిదమ్** గాః ఇన్ద్రియరూపాన్ వృషభాన్ విన్దతే ప్రాప్నోతి యస్తమ్ **రథమ్** మానవశరీరరూపం శకటమ్ **అధి తిష్ఠాతి** అధిష్ఠాయ వర్తతే. తిష్ఠతేర్లేటి రూపమ్. **యః హారియోజనమ్** హరయః ప్రాణాః యుజ్యన్తే యస్మిన్ తత్ హరియోజనమ్ శరీరమ్, తత్సమ్బన్ధి హారియోజనమ్ మానవదేహప్రదానక్షమమ్ **పాత్రమ్** సత్కర్మకోషమ్ **పూర్ణమ్** పరిపూర్ణమ్ **చికేతతి** జానాతి. కిత జ్ఞానే జుహోత్యాదిః, తతో లేటి రూపమ్. అతః హే **ఇన్ద్ర** మదీయ ఆత్మన్! త్వమ్ **తే హరీ** జ్ఞానేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియరూపౌ అశ్వౌ **ను** క్షిప్రమ్ **యోజ** యుంక్ష్వ. జన్మాన్తరే పునర్మానవదేహం ప్రాప్తుం జ్ఞానేన్ద్రియైః సత్యం జ్ఞానం ప్రాప్నుహి, కర్మేన్ద్రియైశ్చోత్కృష్టకర్మాణి కుర్విలి భావః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరో నిష్కర్మణామపి హృదయే వీరతాం సఞ్చర్య తేషాం హస్తయోః శస్త్రాస్త్రాణి నిధత్తే, తథా సేనాపతిః స్వహస్తయోః శత్రువధసమర్థాని దృఢాని శస్త్రాణి గృహీత్వా శత్రుషు ప్రహృత్య తాన్ పరాజయేత॥ ౬ ॥

౮౨౮. ఈ మంత్రములో మనుష్య శరీరరూప రథమును ఎవరు ధరింపగలరను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ నా అంతరాత్మా! (స ఘ) అట్టి మనుష్యులే (తమ్) ఆ శ్రేష్ఠమగు (వృషణమ్) శక్తివంతమైన (గోవిదమ్) ఇంద్రియరూప ఎద్దులతో గూడిన (రథమ్) మానవశరీరరూప రథమునకు (అధితిష్ఠాతి) నాయకుడు కాగలడు (యః) ఎవడు (హారియోజనమ్) ప్రాణయుక్తమగు మానవ శరీరమును ప్రసాదించుటలో సమర్థుడగునో (పాత్రమ్) సత్కర్మల కోశములను (పూర్ణమ్) నింపబడిన (చికేతతి) తెలిసికొనియున్నాడో, కావుననే (ఇన్ద్ర) ఓ నా అంతరాత్మా! నీవు (తే హరీ) నీ జ్ఞానేంద్రియ మరియ కర్మేంద్రియరూప అశ్వములను (ను) శీఘ్రముగనే (యోజ) నియుక్తమొనర్చుము. అనగా, పునర్జన్మయందు మానవశరీరమును పొందుటకొరకు జ్ఞానేంద్రియములతో సత్యజ్ఞానమును ప్రాప్తించుకొని, కర్మేంద్రియములద్వార ఉత్కృష్ట కర్మల నొనర్చుము. ।౬॥

భావార్థము :- ఈ జన్మలో మానవశరీరమును పొందదగిన సత్కార్మలనొనర్చువారు మాత్రమే ముందురాబోవు జన్మములో అట్టి దానినే పొందగలుగుదురు. దీనిని తెలిసికొని మనుష్యులెల్లరును శ్రేష్ఠకర్మలను మాత్రమే చేయుచుండుట ఉచితము. ।౬॥

424. God takes possession of the chariot of the devotee (in the form of his body) who is full of knowledge and who pleases Him with his noble acts. The devotee O God, knows the nature of emancipation which is attained by the wise and which protects them from sin and misery. O God, Yoke Thy steeds of Love and Kindness, for such a wise devotee. II6II

౪౨౫. ఋషిః - వసుశ్రుతః। దేవతా - అగ్నిః। ఛన్దః - పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథాగ్నిర్దేవతా. సర్వే పరమేశ్వరాదేవ శక్తిం గృహ్ణన్తీత్యాహ.

౩౧ ౨ర౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౧ ౨ర ౩౧౨
౪౨౫. అగ్నిం తం మ న్యే యో వసురస్తం యం యన్తి ధేనవః।
౨౩౧ ౨ ౩౨ఉ ౩ ౧ ౨
అస్తమర్వన్త ఆశ వో౨ఽస్తం నిత్యాసో
౩ ౨౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
వాజిన ఇషం స్తోతృభ్య ఆ భర ॥ ౭ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩౧౨ ౧౨ర
ప. వి :- అగ్నిమ్ । తమ్ । మన్యే । యః। వసుః । అస్తమ్ । యమ్ । యన్తి । ధేనవః। అస్తమ్ ।
౧౨ర ౩౧౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
అర్వన్తః । ఆశవః। అస్తమ్ । నిత్యాసః । వాజినః। ఇషమ్ । స్తోతృభ్యః। ఆ । భర ॥ ౭ ॥

పదార్థః- అహమ్ **తమ్ అగ్నిమ్** తమ్ అగ్రనాయకమ్ అగ్నివత్ ప్రకాశమానం ప్రకాశకం చ పరమేశ్వరమ్ **మన్యే** అర్చామి. మన్యతే అర్చతికర్మా. నిఘం...౩ । ౧౪. **యః వసుః** సర్వేషాం నివాసప్రదో విద్యతే, **అస్తమ్** గృహరూపమ్ **యమ్ ధేనవః** వాచః. ధేనురితి వాఙ్నామ. నిఘం...౧ ।౧౧. **యన్తి** శక్తిప్రాప్త్యర్థం గచ్ఛన్తి. **అస్తమ్** గృహరూపం యమ్ **ఆశవః** ఆశుగామినః **అర్వన్తః** ప్రాణాః, శక్తిప్రాప్త్యర్థం గచ్ఛన్తి. **అస్తమ్** గృహరూపం యమ్ **నిత్యాసః** నిత్యాః అనాద్యనన్తాః **వాజినః** బలవన్తః ఆత్మనః, శక్తిప్రాప్త్యర్థం యన్తి. హే అగ్నే పరమేశ్వర! త్వమ్ **స్తోతృభ్యః** తవ గుణకర్మస్వభావవర్ణనం కుర్వద్భ్యో జనేభ్యః **ఇషమ్** అభీష్టపదార్థసమూహమ్ అభీష్టగుణసమూహం చ. ఇషు ఇచ్ఛాయామ్, క్విపి రూపమ్ 'ఇష్' ఇతి, తామ్. **ఆభర** ఆహర. ॥ ౭ ॥

అత్రాగ్నౌ అస్తస్యారోపాద్ రూపకాలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- పరమాత్మనః సకాశాదేవ సూర్యచన్ద్రపృథివ్యాదయ ఆత్మమనశ్చక్షుః శ్రోత్రప్రాణాద- యశ్చ స్వస్వక్రియాశక్తిం లభన్తే. స ఏవ చ స్తోతౄణాం మనోరథాన్ పూరయతి. ॥ ౭ ॥

౪౨౫. ఈ మంత్రమునకు అగ్ని దేవత. ఇవన్నియును పరమాత్మతోనే శక్తిని పొందుచుండునను విషయముయొక్క వర్ణనయుండును.

పదార్థము :-(తమ్ అగ్నిమ్) నేను ఆ అగ్రనాయకుడు, అగ్నివలె ప్రకాశవంతుడు మరియు స్వయంప్రకాశకుడగు పరమేశ్వరుని (మన్యే) అర్చన చేయుదును. (యః) ఎవడు (వసుః) అన్నింటికి నివాసప్రదాతయైయున్నాడో (అస్తమ్) గృహరూపుడగు (యమ్) ఆయనవద్దికి (ధేనవః) వాణులు (యన్తి) శక్తిని పొందుటకు వెళ్లుచుండును (అస్తమ్) గృహరూపుడగు (యమ్) ఆయనవద్దికి (ఆశవః) శీఘ్రగామియగు (అర్వన్తః) ప్రాణులు (యన్తి) శక్తిని పొందుటకు వెళ్లుచుండును (అస్తమ్) గృహమువలె (యమ్) ఎవరివద్ద (నిత్యాసః) అనాది మరియు అనంత (వాజినః) శక్తివంతమగు ఆత్మలు (యన్తి) శక్తిని పొందుటకు వెళ్లుచుండునో ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (స్తోతృభ్యః) నీ గుణకర్మ స్వభావములను వర్ణించువారికొరకు (ఇషమ్) అభీష్ట పదార్థములు మరియు అభీష్ట గుణసమూహములను (ఆ భర) ప్రదానమొనర్చుము.॥౭॥

ఈ మంత్రములో అగ్ని పరమేశ్వరునియందు (అస్తు) గృహముయొక్క ఆరోపణముండుట వల్ల రూపకాలంకారము గలదు.॥౭॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుని వద్దినుండియే సూర్యుడు, చంద్రుడు, పృథివి మున్నగునవి మరియు ఆత్మ, మనస్సు, కన్నులు, కర్ణములు, ప్రాణములు మున్నగునవి తమ తమ క్రియాశక్తులను పొందుచుండును. అవియే స్తోతల మనోరథములను పూర్ణపరచుచుండును.॥౭॥

425. I regard Him as God Who is the Support of all, to Whom the Vedic Hymns and the words of the devotees lead us as to our True Home; Who is approached by all wisemen taking people across the ocean of misery as their Abode, as kine to their shed, Who is adored by all immortal emancipated souls. O Supreme Leader, (God) Grant to Thy devotees true knowledge which is like spiritual food. II7II

౪౨౬. ఋషిః - అంహోముగ్వామదేవ్యః। దేవతా - విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః - ఉపరిష్టాద్ బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ విశ్వేదేవాః దేవతాః. మిత్రవరుణార్యమ్ణామనుగ్రహస్య ఫలమాహ.

౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౪౨౬. న తమꣳహో న దురితం దేవాసో అష్టమర్త్యమ్ ।

౩ ౧౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
సజోషసో యమర్యమా మిత్రో నయతి వరుణో అతి ద్విషః ॥ ౮ ॥

౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
ప.వి :- న । తమ్ । అꣳహః । న । దురితమ్ - దుః-హితమ్ । దేవాసః । అష్ట ।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
మర్త్యమ్ । సజోషసః - స-జోషసః । యమ్ । అర్యమా । మిత్రః - మి-త్రః । నయతి ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
వరుణః । అతి । ద్విషః ॥ ౮ ॥

పదార్థః- హే **దేవాసః** విద్వజ్జనాః! **తం మర్త్యమ్** తం జనమ్ **న అంహః** అపరాధః, **న దురితమ్** న పాపమ్ **అష్ట** అశ్నుతే వ్యాప్నోతి. అష్ట ఇతి వ్యాప్తికర్మసుపఠితమ్. నిఘం...౨।౧౮ అశూ వ్యాప్తౌ సంఘాతే చ ఇతి ధాతోః లడర్థే లుఙి అనిట్పక్షే రూపమ్, ఆడభావశ్ఛాన్దసః. **యమ్** జనమ్ **సజోషసః** సప్రీతయః, పరస్పరం సమఞ్జసాః **అర్యమా** మనః, ఆదిత్యః, న్యాయాధీశో వా, **మిత్రః** ప్రాణః వాయుః, సుహృద్ వా **వరుణః** ఆత్మా, చన్ద్రః, రాజా వా **ద్విషః** విపత్తేః, విఘ్నసమూహాత్, శత్రుసఙ్ఘాద్ వా **అతి నయతి** అతి నయన్తి, పారయన్తి. అత్ర వచనవ్యత్యయః, ఋగ్వేదే తు 'నయన్తి' ఇత్యేవ పాఠః. ॥ ౮ ॥

భావార్థః- శరీరే, జడాత్మకే జగతి, సమాజే, రాష్ట్రే చ క్రమశః యే మనః ప్రాణాదయో, యే సూర్యాదయో, యే సన్మిత్రాదయో, యే చ నృపత్యమాత్యాదయః ప్రధానభూతాః సన్తి తేషాం రక్షణం ప్రాప్య మనుష్యాః పాపాని శత్రూంశ్చ పరాజేతుం శక్నువన్తి. ॥ ౮ ॥

అత్రేన్ద్రస్య తత్సమ్బద్ధానామ్ అగ్న్యుషః సోమమిత్రవరుణార్యమ్ణాం చ గుణకర్మవర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే చతుర్థీ దశతిః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయేఽష్టమః ఖణ్డః.

४२६. ఈ మంత్రమునకు 'విశ్వేదేవాః' దేవతయై యున్నారు. దీనియందు మిత్ర, వరుణ మరియు అర్యమాల అనుగ్రహముయొక్క ఫలము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! (తం మర్త్యమ్) అట్టి మనుష్యులకు (న అంహః) అపరాధములుగాని (న దురితమ్) పాపములుగాని (అష్ట) ప్రాప్తించవు (యమ్) ఎవరు (సజోషసః) సమానమగు ప్రీతియుండి, పరస్పరము సామంజస్యము గలిగి (అర్యమా) మనస్సు సూర్యుడు మరియు న్యాయాధీశునివలె (మిత్రః) ప్రాణము వాయువు మరియు మిత్రునివలె (వరుణః) ఆత్మ చంద్రుడు మరియు రాజువలె (ద్విషః) విపత్తులు, విఘ్నసమూహములను, లేక శత్రుసంఘములనుండి (అతి నయతి) తరింపజేయుచుండును.।౮॥

భావార్థము :-శరీరమునందు, జడజగత్తునందు, సమాజమునందు మరియు రాష్ట్రమునందు క్రమముగా ఏ మనస్సు, ప్రాణములుమున్నగునవి, ఏ సూర్యుడు మున్నగునవి, ఏ శ్రేష్ఠ మిత్రులుమున్నగువారు మరియు ఏ రాజుమున్నగు ముఖ్యులుగలరో వారితో రక్షణనుపొంది మనుష్యులు పాపములు మరియు శత్రువులను పరాజయమొనర్చగలుగుదురు.।౮॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని మరియు ఇంద్రునిచే సంబంధముగల అగ్ని, ఉష, సోమ, మిత్ర, వరుణ మరియు అర్యముల గుణకర్మలను వర్ణించబడియున్నందున ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సాంగత్యము గలదు.

ఐదవ ప్రపాఠకములో మొదటిసగముయొక్క నాల్గవదశతి సమాప్తమైనది.

నాల్గవఅధ్యాయములో ఎనిమిదవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

426. No sin and no distress can approach the mortal man O enlightened truthful wise persons, whom just, friendly and noble men of one accord, take across, beyond the feeling of hatred or animosity. II8II

పఞ్చమీదశతిః

౪౨౭. ఋషిః - దివ్యౌ ఐశ్వరయోऽగ్నయః। దేవతా - పవమానః।

ఛన్దః - ద్విపదా పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథాద్యానాం షణ్ణాం పవమానః సోమో దేవతా. సోమః పరమాత్మా ప్రార్థ్యతే.

౨౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౪౨౭. పరి ప్ర ధన్వేన్ద్రాయ సోమస్వాదుర్మిత్రాయ పూష్ణే భగా య ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
ప. వి :- పరి । ప్ర । ధన్వ । ఇన్ద్రాయ । సోమ । స్వాదుః । మిత్రాయ - మి-త్రాయ । పూ
౨ ౧ ౨ర
ష్ణే । భగాయ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** రసాగార, శాన్తిమయ జగదీశ్వర! **స్వాదుః** మధురః త్వమ్, మదీయాయ **ఇన్ద్రాయ** ఆత్మనే, **మిత్రాయ** మిత్రభూతాయ మనసే, **పూష్ణే** పోషకాయ ప్రాణాయ, **భగాయ** సేవనీయాయ బుద్ధితత్త్వాయ చ **పరి ప్ర ధన్వ** సర్వతః ప్రక్షర, మాధుర్యం శాన్తిం చ ప్రస్రావయేత్యర్థః. ధన్వతిః గతికర్మా. నిఘం...౨ । ౧౪. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- రసాగారః శాన్తశ్చ పరమేశ్వర ఏవాస్మాన్ రసమయాన్ శాన్తిప్రియాం కర్తుమర్హతి. ॥ ౧ ॥

౪౨౭. మొదటి ఆరు ఋచల దేవత పవమానసోముడు. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మచే ప్రార్థన యొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (సోమ) రసాగారము మరియు శాంతిమయుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! (స్వాదుః) మధురమగు నీవు నాయొక్క (ఇన్ద్రాయ) ఆత్మకొరకు (మిత్రాయ) మిత్రునివంటి మనస్సుకొరకు (పూష్ణే) పోషకమగు ప్రాణముకొరకు మరియు (భగాయ) సేవించదగిన బుద్ధితత్త్వముకొరకు (పరి ప్ర ధన్వ) సకలదిశలనుండి మాధుర్యమును మరియు శాంతిని ప్రసరింపజేయుము.॥౧॥

భావార్థము :- రసాగారము మరియు శాంతస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుడు మాత్రమే మనలను రసమయులనుగ మరియు శాంతిప్రియులనుగ నొనర్చగలడు.॥౧॥

427. O God source of peace, flow Thou on to the soul which is friendly to all creatures, which nourishes all and is to be adored by all on account of its virtues. Thou art Sweetness Perfect. II1II

౪౨౮. ఋషిః - త్ర్యరుణత్రసదస్యూ। దేవతా - పవమానః।

ఛన్దః - త్రిపదా పిపీలికా మధ్యానుష్టుప్। స్వరః- గాన్ధారః.

అథ స్వాన్తరాత్మా వీరపురుషశ్చ వీరకర్మకరణాయ ప్రోత్సాహ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౨౮. పర్యూ షు ప్ర ధ న్వ వాజసాతయే పరి వృత్రాణి సక్షణిః ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ద్విషస్తరధ్యా ఋణయా న ఈరసే ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప.వి :- పరి । ఉ । సు। ప్ర । ధన్వ । వాజ సాతయే - వాజ -సాతయే । పరి । వృత్రాణి।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
సక్షణిః - స-క్షణిః । ద్విషః। తరధ్యై। ఋణయాః -ఋణ -యాః । నః। ఈరసే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే సోమ మదీయ అన్తరాత్మన్ వీరపురుష వా! త్వమ్ **వాజసాతయే** సంగ్రామాయ, శత్రుభిః సహ యోద్ధుమిత్యర్థః. వాజసాతిరితి సంగ్రామనామ. నిఘం...౨ । ౧౭. వాజానాం బలానాం ధనానాం వా సాతిః ప్రాప్తిర్యస్మిన్ స వాజసాతిః సంగ్రామః. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **ఉ సు** సమ్యక్ **పరి ప్ర ధన్వ** పరి ప్రయాహి, పరితః ప్రయాణం కురు. **సక్షణిః** క్షణిః హింసా క్షణోతేః, తయా సహితః సక్షణిః, హింసకః త్వమ్ **వృత్రాణి** ఆవరకాణి పాపాని **పరి** పరిధన్వ సర్వతః ఆక్రమస్వ. **ఋణయాః** ఋణానాం యాపయితా త్వమ్. ఋణోపపదాత్ ణ్యర్థగర్భాత్ యా ధాతోః, క్విపి రూపమ్. **ద్విషః** లోభాదీన్ ద్వేష్టౄన్ **తరధ్యై** తర్తుమ్. తరతేః 'తుమర్థే సే సేనసే అ. ౩ । ౪ । ౯' ఇతి అధ్యై ప్రత్యయః. **నః** అస్మాన్ **ఈరసే** ప్రేరయ. ఈర గతౌ కమ్పనే చ ధాతోర్లేటి అడాగమే రూపమ్. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-మనుష్యైర్లోభవృత్తిం పరిత్యజ్య ఋణాని సమయే ప్రతియాతనీయాని వీరతయా శత్రవశ్చ పరాజేతవ్యాః. ॥ ౨ ॥

౪౨౮. ఈ మంత్రములో తమ అంతరాత్మ మరియు వీరులను వీరకర్మలొనర్చుటకు ప్రోత్సహించబడినది.

పదార్థము :-వీరరసమయమగు ఓ నా అంతరాత్మా! లేక వీరులారా! మీరు (వాజసాతయే) సంగ్రామముకొరకు, అనగా శత్రువులతో యుద్ధమొనర్చుటకొరకు (ఉ సు) ఉత్తమరీతిలో (పరి ప్ర ధన్వ) నలువైపులనుండి పయనించుడు (సక్షణిః) హింసకులుగనై మీరు (వృత్రాణి) కప్పియున్న పాపములపై (పరి) నల్దిశలనుండి ఆక్రమణమొనర్చుడు (ఋణయాః) ఋణమునుండి విముక్తులుగా నగుటకు మీరు (ద్విషః) లోభులు మున్నగు ద్వేషులను (తరధ్యై) తరించి వెళ్లుటకు (నః) మమ్ము (ఈరసే) ప్రేరితమొనర్చెదరుగాక!॥౨॥

భావార్థము :- లోభవృత్తులను వదలివేసి ఋణములను సమయముపై తీర్చవలయును. మరియు వీరత్వపూర్వకముగ శత్రువులను పరాజితుల నొనర్చవలెను. ॥౨॥

428. O God, grant us strength to grow for the acquisition of true knowledge and destroy all our sins as Thou art Omnipresent and Omniscient. Thou speedest to quell all feeling of animosity, like one exacting debts. II2II

౪౨౯. ఋషిః – దివ్యో ఐశ్వరయోఽగ్నయః। దేవతా – పవమానః।

ఛన్దః – ద్విపదా పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ సోమనామ్నా పరమేశ్వరో రాజా చ ప్రార్థ్యతే.

౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర

౪౨౯. పవస్వ సోమ మహాన్త్సముద్రః పితా దేవానాం విశ్వాభి ధామ ॥ ౩ ॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩౧౨ ౧౨ర

ప. వి :– పవస్వ । సోమ । మహాన్ । సముద్రః– సమ్–ఉద్రః। పితా। దేవానామ్ । విశ్వా।

౩ ౨ ౧ ౨ర

అభి । ధామ ॥ ౩॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. హే **సోమ** సర్వజగదుత్పాదక పరమేశ్వర! త్వమ్ **మహాన్** మహిమోపేతః అసి, **సముద్రః** రసస్య పారావారోఽసి, **దేవానామ్** ప్రకాశకానాం విదుషాం, సూర్యచన్ద్రవిద్యుదగ్న్యాదీనాం, జ్ఞానేన్ద్రియమనోబుద్ధ్యాదీనాం చ **పితా** పాలకః అసి. త్వమ్ **విశ్వా ధామ** విశ్వాని ధామాని, సర్వాణి స్థానాని హృదయధామాని వా. 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬।౧।౭౦' ఇతి శసః శేర్లోపః. **అభి పవస్వ** అభివ్యాప్య పునీహి. పూఙ్ పవనే, భ్వాదిః.

అథ ద్వితీయో రాజపరః. హే **సోమ** చన్ద్రవదాహ్లాదక ప్రజారఞ్జక రాజన్! త్వమ్ **మహాన్** గుణైః కర్మభిశ్చ మహత్త్వయుక్తోఽసి, **సముద్రః** ప్రేమరసస్య, శౌర్యస్య, సమ్పదాం చ సాగరోఽసి, **దేవానామ్** దానాదిగుణయుక్తానాం ప్రజాజనానామ్ పితా పాలకోఽసి. త్వమ్ **విశ్వా ధామ** రాష్ట్రస్య సర్వాన్ విభాగాన్ శిక్షాన్యాయకృషివ్యాపారోద్యోగ సైన్యాదీన్ **అభి** అభివ్యాప్య, తాని **పవస్వ** నిర్దోషాణి పవిత్రాణి చ విధేహి. ॥ ౩ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః, సోమే సముద్రత్వారోపాద్ రూపకం చ. ॥ ౩ ॥

భావార్థః- యథా పరమాత్మా సర్వేషాం హృదయాని పునాతి, తథా రాజా రాష్ట్రస్య సర్వాన్ విభాగాన్ భ్రష్టాచారరహితాన్ పవిత్రాంశ్చ విదధాతు. ॥ ౩ ॥

౪౨౯. ఈ మంత్రములో సోమ నామముచే పరమేశ్వరుడు మరియు రాజుతో ప్రార్థించబడుచున్నది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (సోమ) సంపూర్ణజగత్తు నుత్పన్నమొనర్చునట్టి ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (మహాన్) గొప్ప మహనీయుడవు. (సముద్రః) రసముల పారావారమునై యున్నావు (దేవానామ్) ప్రకాశక విద్వాంసుల, సూర్య, చంద్ర, విద్యుత్తు, అగ్ని మున్నగువాని మరియు జ్ఞానేంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువాని (పితా) పాలనకర్తవు. నీవు (విశ్వా ధామ) సకల స్థానములు మరియు హృదయ ధామములను (అభి పవస్వ) వ్యాప్తమొనర్చి పవిత్రమొనర్చుము.

రెండవది రాజుపక్షములో :- (సోమ) చంద్రునివంటి ఆహ్లాదకుడవు, ప్రజారంజకుడవునగు ఓ రాజా! నీవు (మహాన్) గుణములు మరియు కర్మలలో మహనీయుడవు (సముద్రః) ప్రేమరసము, శౌర్యము మరియు సంపదలసాగరమునై యున్నావు (దేవానామ్) దానము మున్నగు గుణములతో గూడిన ప్రజల (పితా) పాలకుడవు. నీవు (విశ్వా ధామ) రాష్ట్రముయొక్క శిక్షణ, న్యాయము, కృషి, వ్యాపారము, ఉద్యోగము, సేన మున్నగు విభాగములన్నింటియందు (అభి) చేరుకొని (పవస్వ) వానిని నిర్దేశపూర్వకముగ పవిత్రమొనర్చుము.॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. మరియు సోమ పదవాచ్య పరమాత్మ మరియు రాజుయందు సముద్ర ఆరోపణముండుటచే రూపకాలంకారముకూడ కలదు.॥3॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల అందరి హృదయములను పవిత్రమొనర్చునో అటులనే రాజు రాష్ట్రమునందలి సకల విభాగములను భ్రష్టాచారము, దౌర్జన్యములు మున్నగునవిలేనట్టి మరియు పవిత్ర రాజ్యముగ నేర్పరచవలెను. ॥3॥

429. O God Thou art great ocean Of all wisdom and all might. Purify us giving devotion Enable us to do the right. Thou art Father of the wise Omnipresent, we may rise From the slumber of ignorance And always keep for Thee deep reverence. II3II

౪౩౦. ఋషిః – దిష్ణ్యౌ ఐశ్వరయోఽగ్నయః। దేవతా – పవమానః।

ఛన్దః – ద్విపదా పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ పునః పరమేశ్వరం రాజానం చ ప్రార్థయతే.

౧౨   ౩ ౨ఉ   ౩ ౨ ౩   ౨ ౩ ౨ ౩౧   ౨ర

౪౩౦. పవస్వ సోమ మహే దక్షాయాశ్వో న నిక్తో వాజీ ధనాయ ॥ ౪ ॥

౧౨ర   ౩   ౩   ౧౨ర   ౩౨   ౩౨   ౩ ౨   ౧౨ర

ప.వి :- పవస్వ । సోమ । మహే । దక్షాయ । అశ్వః । న । నిక్తః । వాజీ । ధనాయ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** రసాగార పరమేశ్వర రాజన్ వా! **అశ్వః న** అగ్నిరివ, పర్జన్య ఇవ, సూర్య ఇవ వా **నిక్తః** శుద్ధః, శుద్ధగుణకర్మస్వభావః. ణిజిర్ శౌచపోషణయోః, భావే క్తః. **వాజీ** బలవాంశ్చ త్వమ్ **మహే** మహతే **దక్షాయ** బలాయ, **ధనాయ** ఐశ్వర్యాయ చ **పవస్వ** అస్మాన్ పునీహి. ॥ ४ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారోఽర్థశ్లేషశ్చ. ॥ ४ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వర ఇవ నృపతిరపి స్వయం శుద్ధాచారః సన్ సర్వేషామాచరణం పవిత్రం కుర్యాత్. తదేవ బలం ధనఞ్చ సర్వోపకారకం జాయతే యత్ పవిత్రతాపూర్వకం పవిత్రసాధనైశ్చ సమర్జితం భవతి. ॥ ४ ॥

४30. ఈ మంత్రములో మరల పరమేశ్వరుడు మరియు రాజును ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) రసాగారమగు ఓ పరమేశ్వరా మరియు రాజా! (అశ్వః న) అగ్ని, మేఘములు లేక సూర్యునివంటి (నిక్తః) శుద్ధము మరియు శుద్ధ గుణ కర్మ స్వభావములుగల మరియు (వాజీ) శక్తిశాలివగు నీవు (మహే) మహా (దక్షాయ) బలముకొరకు మరియు (ధనాయ) ధనములకొరకు (పవస్వ) మమ్ము పవిత్రమొనర్చుము.॥४॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము మరియు అర్థ శ్లేషాలంకారములున్నవి.

భావార్థము :- పరమేశ్వరునివలె రాజుకూడ స్వయముగ శుద్ధ ఆచారవంతునిగనై అందరి ఆచరణములను ధనములను పవిత్రపరచవలెను. అట్టి ధనముమాత్రమే అందరకు ఉపకారకముగ నుండగలదు. అనగా పవిత్రతతో గూడిన మరియు పవిత్ర సాధనములతో సంపాదించిన ధనము మాత్రమే పవిత్రముగ నుండగలదు.॥४॥

430. O source of Peace and bliss, flow to us and purify us for mighty strength, as a strong courser, bathed to win the prize. II4II

४3౧. ఋషిః – దిష్ట్యా ఐశ్వరయోఽగ్నయః। దేవతా – పవమానః।

ఛన్దః – ద్విపదా పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ పునరపి పరమేశ్వరనృపత్యోర్విషయమాహ.

౧౨ 3 ౨3౧ ౨3 ౨3 ౧౨3౧ ౨ర
४3౧. ఇన్దుః పవిష్ట చారుర్మదాయాపాముపస్థే కవిర్భగాయ ॥ ౫ ॥

౧౨ర 3 ౧౨ర ౧౨ర 3౨ 3౧౨ 3౨ 3 ౨
ప.వి :– ఇన్దుః । పవిష్ట । చారుః । మదాయ । అపామ్ । ఉపస్థే – ఉప–స్థే । కవిః
౧౨ర
భగాయ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **చారుః** రమణీయః **కవిః** క్రాన్తద్రష్టా, మేధావీ **ఇన్దుః** చన్ద్రవదాహ్లాదకః సోమౌషధివద్రసాగారః, శాన్తేః సౌమ్యప్రకాశేన ప్రదీపయితా పరమేశ్వరో నృపతిర్వా. ఇన్దుః ఇన్దేః ఉనత్తేర్వా. నిరు. ౧౦।౪౧. **మదాయ** ఆనన్దం జనయితుమ్ **భగాయ** ఐశ్వర్యం చ జనయితుమ్ **అపామ్** ప్రాణానామ్. ప్రాణా వా ఆపః. తై. బ్రా. ౩।౨।౫।౨. జలవత్ శాన్తానాం ప్రజానాం వా **ఉపస్థే** మధ్యే స్థిత్వా **పవిష్ట** పవిత్రతాం సమ్పాదయేత్. పూఙ్ పవనే, లిఙర్థే లుఙ్, అడాగమాభావశ్ఛాన్దసః. ॥౫॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- పరమేశ్వర ఇవ నృపతిరపి చారుదర్శనో, వివేకీ, క్రాన్తద్రష్టా, చన్ద్ర ఇవ మధురః, ప్రేమరసేన వీరరసేన చ పరిప్లుతః, పరమానన్దధనప్రదః, పవిత్రః పావకశ్చ భవేత్. ॥ ౫ ॥

౪౩౧. ఈ మంత్రమునందును పరమేశ్వరుడు, రాజు విషయమే కలదు.

పదార్థము :-(చారుః) రమణీయ (కవిః) దూరదర్శి, మేధావి (ఇన్దుః) చంద్రునివంటి ఆహ్లాదకుడు మరియు ఓషధులవంటి రసాగారము, సౌమ్యుడు, ప్రకాశముచే దీప్తియొనర్చునట్టి పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు (మదాయ) ఆనందమునుత్పన్నమొనర్చుటకు మరియు (భగాయ) ఐశ్వర్యముల నుత్పన్నమొనర్చుటకొరకు (అపామ్) ప్రాణముల లేక జలములవంటి శాంత ప్రజలమధ్య (ఉపస్థే) స్థిరమైయుండి (పవిష్ట) పవిత్రతనీయవలెను.॥౫॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరునివలె రాజుకూడ రమణీయదర్శకుడు, వివేకవంతుడు, క్రాంతదర్శి, చంద్రునివలె మధుర ప్రేమరసము, వీరరసము మున్నగువానిచే పరిప్లుతము, పరమానందము, ధనముల దాత, పవిత్రుడు మరియు పవిత్ర దాతయునై యుండుగాక!॥౫॥

431. (1) A sage who is of a peaceful nature like the moon and is beautiful on account of his noble deeds done for the good of the people, marches on for the attainment of knowledge, righteousness, true property and rapturous joy.

(2) May the Benevolent, Omniscient God purify us, in the lap of actions, for acquiring prosperity, knowledge and righteousness. II5II

౪౩౨. ఋషిః - త్ర్యరుణత్రసదస్యూ। దేవతా - పవమానః।

ఛన్దః - త్రిపదా పిపీలికా మధ్యానుష్టుప్। స్వరః- గాన్ధారః.

అథ సోమనామ్నా పరమాత్మానం జీవాత్మానం రాజానం చ సమ్బోధయతి.

౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨
౪౩౨. అను హి త్వా సుతం సోమ మదామసి మహే సమర్యరాజ్యే ।
౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వాజాఁ అభి పవమాన ప్ర గాహసే ॥ ౬ ॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩౨ ౩ ౧౨
ప.వి :- అను । హి । త్వా । సుతమ్ । సోమ । మదామసి । మహే । సమర్యరాజ్యే-
౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩౨ ౩ ౨ ౩
సమర్య-రాజ్యే । వాజాన్ । అభి । పవమాన । ప్ర । గాహసే ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** పరమాత్మన్ జీవాత్మన్ రాజన్ వా! **సుతమ్** అభిషిక్తమ్ **త్వా** త్వామ్ **అను** అనుగమ్య **మహే** మహతి **సమర్యరాజ్యే** సమర్యాణాం దేవాసురసమరే కుశలానాం దేవభావానాం క్షత్రియయోద్ధణాం వా రాజ్యే. సమర ప్రాతిపదికాత్ కుశలార్థే యత్. వయమ్ **మదామసి హి** నిశ్చయేన మదామః ఆనన్దముపలభామహే. అత్ర హి - యోగాన్నిఘాతాభావః. హే **పవమాన** పవిత్రకర్తః దేవ! త్వమ్ **వాజాన్ అభి** బలాని విజ్ఞానాని ఐశ్వర్యాణి వా అభిప్రాపయితుమ్ **ప్ర గాహసే** అస్మాన్ ప్రకర్షేణ ఆలోడయసి, ఆలోడ్య క్రియాశీలాన్ కరోషీతి భావః. ॥ ౬ ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-పరమాత్మానం జీవాత్మానం వీరం మనుష్యం వా రాజపదేఽభిషిచ్య సంగ్రామకుశలానాం వీరభావానాం వీరజనానాం చ రాజ్యే నివసన్తో వయం దేవాసురసంగ్రామే విజయముత్కర్షం చ ప్రాప్నుయామ. ॥ ౬ ॥

౪౩౨. ఈ మంత్రములో సోమనామముచే పరమాత్మ, జీవాత్మ మరియు రాజును సంబోధించబడినది.

పదార్థము :- (సోమ) ఓ పరమాత్మా! జీవాత్మా! మరియు రాజా! (సుతమ్) అభిషేకించబడిన (త్వా) మిమ్ము (అను) అనుసరించి మేము (మహే) గొప్ప (సమర్యరాజ్యే) దేవాసుర సంగ్రామములో కుశలురము, దివ్యభావములు గలవారము మరియు వీరక్షత్రియుల రాజ్యమునందు (మదామసి హి) నిశ్చయముగనే ఆనందలాభదాయకముగ నొనర్చెదము (పవమాన) పవిత్రకర్తవగు ఓ దేవదేవా! నీవు (వాజాన్ అభి) మాకు బలము, విజ్ఞానము మరియు ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తింపజేయుటకు (ప్ర గాహసే) విశిష్టరూపములో పరిశీలనాత్మకముగ పరిష్కరించెదవు అనగా విమర్శనాత్మకముగ, క్రియాశీలమొనర్చుచుందువు. ।౬॥

ఈ మంత్రములో అర్థ శ్లేషాంకారము గలదు. ।౬॥

భావార్థము :- పరమాత్మ జీవాత్మ మరియు వీరపరాక్రమశాలురను రాజపదవిపై అభిషిక్తుల నొనర్చి రణరంగవీరులను, వీరభావములు మరియు వీరులుండు రాజ్యములో నివసించుచు మనము దేవాసుర సంగ్రామములందు విజయులము మరియు విజయశీలురమై యుండవలెను. ।౬॥

432. O Source of Peace! We take great delight in the great kingdom of noble persons, obeying Thy commands Who manifestest thy self in our hearts. O Purifier of all, Thou art the Provider of knowledge and strength, from all sides. II6II

౪౩౩. ఋషిః - వసిష్ఠః। దేవతా - మరుతః।

ఛన్దః - ద్విపదా పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథ మరుతో దేవతాః. ప్రాణానాం యోద్ధణాం చ విషయే ప్రశ్నపూర్వకమాహ.

౨ ౩క ౨ర౩ ౨౩ ౧౨ ౩ ౨౩ ౨ ౩ ౨౩౧ ౨
౪౩౩. క ఈం వ్యక్తానరః సనీడా రుద్రస్య మర్యా అథాస్వశ్వాః ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర
ప.వి :- కే । ఈమ్ । వ్యక్తాః - వి-అక్తాః । నరః । సనీడాః - స-నీడాః । రుద్రస్య ।
౧ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర
మర్యాః। అథ । స్వశ్వాః - సు-అశ్వాః ॥ ౭ ॥

పదార్థః- కే ఈమ్ కే ఇమే **వ్యక్తాః** ప్రకాశమానాః **నరః** నేతారః **సనీడాః** సమానాశ్రయాః **రుద్రస్య మర్యాః** రుద్రస్య పుత్రత్వేనోచ్యమానాః **అథ** అపి చ **స్వశ్వాః** శోభనాశ్వాః సన్తీతి ప్రశ్నః. అథోత్తరమ్, **ప్రాణపక్షే** ఇమే **వ్యక్తాః** విశేషేణ గతిమన్తః. వి పూర్వః అఞ్జూ వ్యక్తిమ్రక్షణకాన్తిగతిషు. **నరః** శరీరస్య నేతారః, **సనీడాః** దేహరూపసమానగృహవాసినః, **రుద్రస్య మర్యాః** రుద్రనామ్నో ముఖ్యప్రాణస్య సహచరాః **స్వశ్వాః** ఇన్ద్రియ రూపశోభనాశ్వాః, మరుతః ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానాః సన్తీతి. అథ **సైనికపక్షే** - ఇమే **వ్యక్తాః** పరిచాయకచిహ్నైః అంసేషు ఋష్టిభిః, పత్సు ఖాదిభిః, వక్షః సు రుక్మైః, గభస్త్యోః విద్యుద్భిః, శీర్షసు శిప్రైః వ్యక్తిం భజమానాః, **సనీడాః** సమానే రాష్ట్రరూపే నీడే నివసన్తః **రుద్రస్య మర్యాః** శత్రురోదకస్య సేనాపతేః మనుష్యాః **స్వశ్వాః** శోభనేషు తురంగమేష్వారూఢాః, యద్వా శోభనాశ్వాన్ అగ్నివిద్యుదాదీన్ యుద్ధరథే యోక్తారః, మరుతః రాష్ట్రస్య వీరాః సైనికాః సన్తీతి. ॥ ౭ ॥

అత్ర ప్రశ్న ఏవ ఉత్తరస్య సమావేశాద్ గూఢోత్తరరూపః ప్రహేలికాలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-యథా దేహరూపే గృహే వ్యవస్థాపూర్వకం విభజ్య విభిన్నాన్యంగాన్యాశ్రయన్తః ప్రాణాః దేహం రక్షన్తి, తథైవ రాష్ట్రే నివసన్తో వీరాః సైనికాః రాష్ట్రం రక్షన్తీతి హేతోర్దేహే ప్రాణా రాష్ట్రే చ సైనికా ఉత్తమఖాద్యపేయాదిభిః సత్కరణీయాః. ॥ ౭ ॥

౪౩౩. ఈ మంత్రమునకు మరుత దేవత. ప్రాణులు మరియు యోధుల విషయములో ప్రశ్నలు.

పదార్థము :-(కే ఈమ్) ఎవరు ఈ (వ్యక్తాః) ప్రకాశవంతుడగు (నరః) నాయకుడు (సనీడాః) సమాన ఆశ్రయముగల (రుద్రస్య మర్యాః) రుద్రునిపుత్రుడని చెప్పబడు (అథ) మరియు (స్వశ్వాః) శోభన అశ్వములు గలవాడు? అనునది ప్రశ్న. దీని సమాధానమిట్లుగలదు.

మొదటిది :- ప్రాణముల పక్షములో:- (వ్యక్తాః) విశేషనడకగల (నరః) శరీరనేత (సనీడాః) శరీరరూపమువంటి గృహములో నివసించునట్టి (రుద్రస్య మర్యాః) రుద్రయను

నామముగల ముఖముగ, ప్రాణుల సహచరులగు (స్వశ్వా) ఇంద్రియములవంటి ఉత్తమాశ్వములుగల (మరుతః) ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము మరియు సమానములున్నవి.

రెండవది :- సైనికుల పక్షములో :- (వ్యక్తాః) వీరి భుజములపై తుపాకులు, పాదములకు పాదత్రాణములు, వక్షములపై బిరుదుల సువర్ణపతకములు, భుజములకు విద్యుత్తు యంత్రములు, శిరములపై శిరస్త్రాణములు ఇట్టి పరిచాయక చిహ్నములతో వ్యక్తమగుచు (సనీడాః) సమాన రాష్ట్రరూప గృహములలో నివసించునట్టి (రుద్రస్య మర్యాః) శత్రువులను ఏడ్పించునట్టి సేనాపతియొక్క వీరసైనికులు (స్వశ్వాః) ఉత్తమ అశ్వములపై కూర్చుండి లేక ఉత్తమ అగ్ని, విద్యుత్తు మున్నగువానిని యుద్ధరథములలో సవరించి యుంచుకొను (మరుతః) రాష్ట్రవీరులైయున్నారు.॥౭॥

ఈ మంత్రములో ప్రశ్నయందే ఉత్తరముచేరియుండుటచే గూఢోత్తరనామక ప్రహేళికాలంకారము గలదు.।౭।

భావార్థము :- ఎటుల శరీరరూపగృహమునందు వ్యవస్థాపూర్వకముగ తమ తమ స్థానములలో విభిన్న అంగములందు ఆశ్రయముపొందునట్టి ప్రాణములు శరీరమును రక్షించుచుండునో అటులనే రాష్ట్రములో నివసించు సైనికవీరులు రాష్ట్రమును రక్షించుచుందురు. ఈ కారణమున శరీరమునందు ప్రాణముల మరియు రాష్ట్రములో సైనికులకు ఉత్తమఖాద్య మరియు పేయపదార్థములు మున్నగువానిచే సత్కరించుచుండవలెను.॥౭॥

433. Who are these radiant men sitting together in one place, all considering themselves as the sons of God, Who punishes the wicked and Who are engaged well in the attainment of God and in the enjoyment of His Bliss ?

[This is what outsiders say regarding the true devotees of God who are absorbed in the contemplation of the Almighty].II7II

౪౩౪. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – అగ్నిః।

ఛన్దః – పదపఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథాగ్నిర్దేవతా. కీదృశం పరమాత్మానం వయం పరిచరేమేత్యాహ.

౨౩ ౨౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౩౪. అగ్నే తమద్యాశ్వం న స్తోమైః క్రతుం న భద్రం హృది స్పృశమ్।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఋధ్యామా త ఓహైః ॥౮॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.పా :- అగ్నే । తమ్ । అద్య- అ-ద్య। అశ్వమ్ । న । స్తోమైః । క్రతుమ్ । న । భద్రమ్
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
। హృదిస్పృశమ్ - హృది-స్పృశ మ్ । ఋధ్యామ । తే । ఓహైః ॥ ౮ ॥

పదార్థః- హే **అగ్నే** అగ్రణీః ప్రకాశక పరమేశ్వర! **అశ్వం న** తురగమ్ ఇవ, **క్రతుం న** కర్తారం శిల్పినమ్ ఇవ చ. కరోతీతి క్రతుః. 'కృఞః కతుః ఉ. ౧ । ౭౬' ఇతి కృఞ్ ధాతోః కతుః ప్రత్యయః. **భద్రమ్** కల్యాణకరమ్, **హృదిస్పృశమ్** హృదయస్పర్శినమ్. హృది స్పృశతీతి హృదిస్పృక్ 'హృద్యుభ్యాం డేః అ. ౬ । ౩ । ౯'. వా...' ఇతి సప్తమ్యా అలుక్. **తమ్** జగత్ప్రసిద్ధం త్వామ్ **అద్య** అస్మిన్ దినే **తే ఓహైః** అస్మదభిముఖం త్వద్వాహకైః. వహ ప్రాపణే ధాతోః ఛాన్దసే సమ్ప్రసారణే గుణే రూపమ్. **స్తోమైః** స్తోత్రైః **ఋధ్యామ** పరిచరేమ. ఋధ్నోతి ఋణద్ధి ఇతి పరిచరణకర్మాణౌ. నిఘం...౩ । ౫. సంహితాయామ్ 'అన్యేభ్యోఽపి దృశ్యతే అ. ౬ । ౩ । ౧౩౭' ఇతి దీర్ఘః. ॥౮।

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౮ ॥

భావార్థః-యథాశ్వో దేశాన్తరగమనే సాధనతాం ప్రాప్య శిల్పీ చ వివిధాన్ యన్త్రకలాదీన్నిర్మాయాస్మాకం హితం సాధ్నోతి, తథైవ పరమేశ్వరోఽస్మానుత్కర్షం నీత్వాస్మాకం కృతే. సూర్యచన్ద్రవాయుఫలమూలాదీని వివిధవస్తూని చ నిర్మాయ హితకర్తా జాయతే. ॥ ౮ ॥

౪౩౪. ఈ మంత్రములో అగ్ని దేవతయై యున్నాడు. దీనియందు ఎట్టి పరమాత్మను పూజించవలెను విషయముండును.

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్రనేతవు, ప్రకాశకుడవునగు ఓ పరమేశ్వరా! (అశ్వం న) అశ్వమువలె మరియు (క్రతుం న) రచయితయగు శిల్పివలె (భద్రమ్) కల్యాణకారి (హృదిస్పృశమ్) హృదయమును స్పర్శించునట్టి (తమ్) జగత్ప్రసిద్ధుడవగు నిన్ను (అద్య) నేడు (తే ఓహైః) నిన్ను మావైపునకు తెచ్చునట్టి (స్తోమైః) స్తోత్రములచే (ఋధ్యామ) పూజించుచుందుము.।౮॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :-అశ్వమెటుల దేశాంతరములకు వెళ్లుటకు సాధనమగునై మరియు శిల్పియెటుల యంత్రకళలు మున్నగువానిని నిర్మించి మనకు హితమొనర్చుచుండునో అటులనే పరమేశ్వరుడు మనను ఉన్నతిదిశకు గొనిపోయి మరియు మనకొరకు సూర్యచంద్రులు, వాయువులు, ఫలమూలములు మున్నగు వివిధ వస్తువులను నిర్మాణమొనర్చి మనకు హితకర్తయై యుండును.।౮॥

434. O our Supreme Leader (God) today we seek to please Thee, the Auspicious, the Heart-delighting, with praises in the sacrificial hall, as men try to please their horses by giving suitable, nourishing food. II8II

౪౩౭. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - వాజినాం స్తుతిః।

ఛన్దః - పురు ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ వాజినాం స్తుతిః.

౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧౨ ౩౧౨ ౩౨ ౩౨
౪౩౭. ఆవిర్మర్యా ఆ వాజం వాజినో అగ్మం దేవస్య సవితుః సవమ్।
౩ ౧ ౨
స్వర్గాఽ అర్వన్తో జయత ॥ ౬ ॥

౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౩౧౨ ౩౧౨
ప.వి :- ఆవిః- ఆ-విః। మర్యాః । ఆ । వాజమ్ । వాజినః। అగ్మన్ । దేవస్య । సవితుః।
౩౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
సవమ్ । స్వర్గాన్ - స్వః-గాన్। అర్వన్తః । జయత ॥ ౬ ॥

పదార్థః- **వాజినః** జ్ఞానవన్తో జనాః **వాజమ్** బలమ్, **దేవస్య** ప్రకాశకస్య **సవితుః** ప్రేరకస్య పరమాత్మనః **సవమ్** ప్రేరణాం చ. షూ ప్రేరణే, 'ఋదోరప్ అ. ౩ । ౩ । ౫౭' ఇత్యప్. **ఆ అగ్మన్** ఆప్నువన్తి. హే **మర్యాః** మనుష్యాః! యూయమపి **ఆవిః** స్వాత్మని బలం పరమాత్మనః ప్రేరణాం చ ఆవిష్కురుత. హే **అర్వన్తః** ఉద్యోగినో జనాః! ఋ గతిప్రాపణయోః ధాతోర్వనిప్ప్రత్యయే రూపమ్. యూయమ్ **స్వర్గాన్** సుఖమయాన్ బ్రహ్మచర్య గృహస్థ వానప్రస్థ సన్న్యాసలోకాన్ ముక్తిలోకాంశ్చ **జయత** అధిగచ్ఛత. ॥ ౬ ॥

అత్ర 'అర్వన్తః' ఇతి శబ్దప్రయోగాద్ యథా అశ్వాః సంగ్రామం జయన్తీత్యుపమాలఙ్కారో ధ్వన్యతే. 'వాజం, వాజి', 'సవి, సవ' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. వకారస్య చాసకృదావృత్తౌ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-మనుష్యైరాత్మబలం సంచిత్య పరమాత్మనః సకాశాత్ సత్ప్రేరణాం చ గృహీత్వా శుభకర్మాణి కృత్వా లౌకిక - పారలౌకికసుఖం ప్రాప్తవ్యమ్. ॥ ౬ ॥

౪౩౭. ఈ మంత్రములో జ్ఞానులను స్తుతించు విషయము గలదు.

పదార్థము :-(వాజినః) జ్ఞానవంతులు (వాజమ్) బలమును మరియు (దేవస్య) ప్రకాశకుడగు (సవితుః)పరమాత్మయొక్క (సవమ్) ప్రేరణను (ఆ అగ్మమ్) పొందుచుందురు (మర్యాః) ఓ మానవులారా! మీరుకూడ (ఆవిః) మీ ఆత్మలలో బలము మరియు పరమాత్మయొక్క ప్రేరణను ప్రకటించుడు. (అర్వన్తః) ప్రయత్నశీలురగు ఓ మనుష్యులారా! (స్వర్గాన్) సుఖమయమగు బ్రహ్మచర్యము, గృహస్థము, వానప్రస్థము మరియు సన్న్యాసలోకములను, ముక్తిలోకములను (జయత) జయించుకొనుడు.।౬॥

ఈ మంత్రములో 'అర్వన్తః' అను శబ్ద ప్రయోగముచే ఎటుల అశ్వములు సంగ్రామములను జయించుకొనునో అటులనే ఉపమాలంకార ధ్వనిని సూచించుచున్నది. 'వాజం, వాజీ, మరియు 'నవి, నవ'ంలో ఛేకానుప్రాసము మరియు వకారము అనేకసార్లు ఆవృత్తియందు వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. ౯ ॥

భావార్థము :- మనుష్యులు ఆత్మబలమును సంపదయమునర్చుకొని మరియు పరమాత్మనుండి ప్రేరణను పొంది, శుభకర్మల నొనర్చుచు లౌకిక పారలౌకిక సుఖములను పొందుచుండవలెను. ౯ ॥

435. Men possessing the wealth and strength of knowledge and devotion, manifest the knowledge of God Who is the Creator of the Worlds. Meditating on God, they win His Infinite Bliss. II9II

౪౩౬. ఋషిః - ధిష్ణ్యా ఐశ్వరయోఽగ్నయః। దేవతా - పవమానః।

ఛన్దః - ద్విపదాపఙ్క్తిః॥ స్వరః - పఞ్చమః.

అథ పవమానః సోమోదేవతా. సోమః పరమాత్మా ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౪౩౬. పవస్వ సోమ ద్యుమ్నీ సుధారో

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
మహాఀ అవీ నామను పూర్వ్యః ॥ ౧౦ ॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర
ప.వి :- పవస్వ । సోమ । ద్యుమ్నీ । సుధారః - సు-ధారః । మహాన్ । అవీనామ్ ।
౧౨ర ౩ ౨
అను । పూర్వ్యః ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** ఆనన్దరసాగార పరమాత్మన్! **ద్యుమ్నీ** యశస్వీ. 'ద్యుమ్నం ద్యోతతేః యశో వాఽన్నం వా' ఇతి యాస్కః. నిరు...౫ । ౫. **అవీనాం మహాన్** సముపేతానాం మహ్యానాం పృథివీనామపి విశాలతరః. ఇయం పృథివీ వా అవిః, ఇయం హీమాః సర్వాః ప్రజా అవతి. శ... ౬ । ౧ । ౨ । ౩౩. **పూర్వ్యః** పూర్వస్మిన్నపి కాలే భవః, సనాతనః ఇత్యర్థః, త్వమ్ **సుధారః** శోభనాభిః ఆనన్దరసధారాభిః సహితః **పవస్వ** మమ హృదయే పరిస్రవ. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః-సమాహితేన మనసా సతతముపాసితో రసనిధిః పరమేశ్వర ఆనన్దధారాభిర్ హృదయే వర్షతి. ॥ ౧౦ ॥

అత్ర సోమనామ్నా పరమాత్మనో రసమయత్వముపవర్ణ్య తత ఆనన్దరసస్యపవిత్రతాయాశ్చ యాచనాత్ అగ్నినామ్నా తస్య తేజోమయత్వవర్ణనాద్, మరున్నామ్నా ప్రాణాదీనాం చ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి విజ్ఞేయమ్.

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే పఞ్చమీ దశతిః. ఇతి ప్రథమోఽర్ధః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే నవమః ఖణ్డః.

౪౩౬. ఈ మంత్రమునకు పవమానసోముడు దేవత. ఇందులో ఆ సోమ పరమాత్మను ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) ఆనందరసాగారుడవగు ఓ పరమాత్మా! (ద్యుమ్నీ) యశస్వివగు (అవీనాం మహాన్) అనేక భూములకన్నను అధికగొప్పవాడవునగు (పూర్వ్యః) సనాతనుడవు (సుధారః) ఆనందరసముయొక్క ఉత్తమ ధారలతో గూడ నీవు (పవస్వ) నా హృదయములో పరిస్రుత మగుచుండుము.॥౧౦॥

భావార్థము :-పవిత్రమగు మనస్సుచే నిరంతరము ఉపాసించబడిన రసనిధియగు పరమేశ్వరుడు ఆనంద తరంగములతో మన హృదయములందు వర్షించుచుండుగాక!॥౧౦॥

ఈ దశతిలో సోమనామముచే పరమేశ్వరుని రసమయత్వమును వర్ణించుచు దానిచే ఆనందరసము మరియు పవిత్రతను యాచించబడినది. అగ్నినామముచే ఆయన తేజోమయరూపముయొక్క వర్ణనయుండుటచే మరియు మరుత్తుల నామములచే ప్రాణములు మున్నగువాని వర్ణన యుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయమునకు పూర్వదశతి విషయముతో సంబంధము కలదు.

ఐదవప్రపాఠకమునందలి మొదటిసగముయొక్క ఐదవదశతి సమాప్తము.

మొదటిసగముకూడ సమాప్తమైనది.

నాల్గవఅధ్యాయములోని తొమ్మిదవఖణ్డము సమాప్తము.

436. O God the Source of Peace, purify us Thou art the Upholder and treasure of the wealth of wisdom and First among the Powers that protect the universe. II10II

ప్రథమాదశతిః

౪౩౭. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

తత్రాద్యే మన్త్రే ఇన్ద్రో ధనాదికం యాచ్యతే.

౧౨ ౩౧ ౨౩ ౧౨౩ ౨ ౩ ౧౨౩౧౨
౪౩౭. విశ్వతో దావన్ విశ్వతోన ఆభర యం త్వా శవిష్ఠమీమహే ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
ప.వి :– విశ్వతోదావన్ – విశ్వతః–దావన్ । విశ్వతః । నః । ఆ । భర । యమ్ । త్వా ।
౧౨ర ౧ ౨ర
శవిష్ఠమ్ । ఈమహే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **విశ్వతోదావన్** సర్వతో దానకర్తః ఇన్ద్ర పరమాత్మన్ రాజన్ వా! విశ్వతస్పూర్వాద్ దదాతేః 'ఆతో మనిన్క్వనిబ్వనిపశ్చ. అ. ౩ । ౨ । ౭౪' ఇతి వనిప్ ప్రత్యయః. త్వమ్ **విశ్వతః** సర్వతః **నః** అస్మభ్యమ్, **ఆ భర** విద్యాధనబలాదికమ్. ఆహర, **యమ్ శవిష్ఠమ్** బలిష్ఠమ్ **త్వా** త్వామ్, వయమ్ **ఈమహే** యాచామహే. ఈమహే ఇతి యాఞ్చాకర్మసు పఠితమ్. నిఘం...౩ । ౧౯. ॥ ౧ ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషః, 'విశ్వతో' ఇత్యస్యావృత్తౌ చ లాటానుప్రాసోఽలఙ్కారః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరోఽస్మభ్యం వేదజ్ఞానమ్ ఆత్మబలం దేహబలం సూర్యవాయుపృథివీ హిరణ్యాదికం ధనం చ ప్రయచ్ఛతి తథైవ నృపతిరపి రాష్ట్రే నిరక్షరేభ్యో విద్యాం నిర్బలేభ్యో బలం నిర్ధనేభ్యశ్చ ధనం ప్రదద్యాత్. ॥ ౧ ॥

౪౩౭. ఇందలి మొదటి మంత్రములో ఇంద్రునిచే ధనములు మున్నగువానిని యాచించబడినది.

పదార్థము :-(విశ్వతోదావన్) అన్నిదిశలకు దానమొనర్చునట్టి ఓ పరమాత్మా మరియు రాజా! మీరు (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (నః) మాకొరకు (ఆ భర) విద్య, ధనము, బలము మున్నగువానిని కొనితెండు (యమ్) వానిని (శవిష్ఠమ్) బలవంతముగ (త్వా) మీతో మేము (ఈమహే) యాచించుచున్నాము.॥౧॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము మరియు 'విశ్వతో'ల ఆవృత్తియందు లాటానుప్రాస అలంకారము కలదు.॥౧॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల మనకొరకు వేదజ్ఞానము, ఆత్మబలము, శరీరబలము మరియు సూర్యచంద్రులు, పృథివి, వెండి బంగారములు మున్నగు ధనములను ఇచ్చుచున్నాడో అటులనే రాజుకూడ రాష్ట్రములో నిరక్షరాస్యులకు విద్య, దుర్బలురకు బలము, నిర్ధనులకు ధనము మున్నగు వానిని ప్రదానమొనర్చుచుండుగాక!॥౧॥

437. O Giver from all sides Fill us with wealth Secular and spiritual Wisdom and health. Thou art Almighty Thee alone we crave Give us bliss and from all Calamities do save. ॥1॥

౪౩౮. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథేన్ద్రం పరమాత్మానం వర్ణయతి.

౩౨ ౩౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨
౪౩౮. ఏష బ్రహ్మా య ఋత్వియ ఇన్ద్రో నామ శ్రుతో గృణే ॥ ౨ ॥

౩౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :– ఏషః। బ్రహ్మా। యః। ఋత్వియః। ఇన్ద్రః। నామ। శ్రుతః। గృణే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- ఏషః అయం మయాఽనుభూయమానః పరమేశ్వరః **బ్రహ్మా** జ్ఞాన గుణకర్మాదినా పరివృఢత్వాత్ బ్రహ్మా వర్తతే. బ్రహ్మా పరివృఢః శ్రుతతః, బ్రహ్మ పరివృఢం సర్వతః. నిరు. ౧।౮. **యః ఋత్వియః** యః సర్వదా ప్రాప్తకాలః, ఋతౌ ఋతౌ ఉపాస్యః ఇతి యావత్. ఋతుః ప్రాప్తోఽస్య. తదస్య ప్రాప్తమిత్యర్థే 'ఛన్దసి ఘస్. అ. ౫।౧।౧౦౬' ఇత్యనేన ఘస్ ప్రత్యయః. యశ్చ **ఇన్ద్రో నామ శ్రుతః** ఇన్ద్ర ఇతి నామ్నా ప్రసిద్ధః వర్వర్తి. తమ్ అహమ్ **గృణే** స్తౌమి. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరః సర్వతో వృద్ధః, సర్వతో భద్రః సర్వఋతూపాస్యశ్చ వర్తతే. ॥ ౨ ॥

౪౩౮. ఈ మంత్రములో ఇన్ద్ర పరమాత్ముని వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(ఏషః) ఇది నా ద్వార అనుభూతి నొందబడుచు పరమాత్మ (బ్రహ్మా) జ్ఞానము, గుణము కర్మలు మున్నగువానిచే సర్వతోవృద్ధియైయుండు కారణమున బ్రహ్మయనబడుచుండును. (యః ఋత్వియః) ఆయనను పూజించుటకు నిరంతరము ఋతువులెప్పుడును మరియు ఆయన (ఇన్ద్రో నామ శ్రుతః) ఇంద్రనామముచే ప్రసిద్ధుడైయున్నాడు. దానిని నేను (గృణే) నిరంతరము స్తుతియొనర్చుచుందును.॥౨॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు సమస్తదృష్టులతో వృద్ధుడు, సకల దృష్టికోణములచే భద్రుడు మరియు ఋతువులన్నిటియందును ఉపాసనీయుడునై యున్నాడు.॥౨॥

438. God, Who is the Lord Supreme Should be worshipped in every season. He is the most important theme Of the Vedas and of reason. Him I always glorify And my life purify. ॥2॥

౪౩౯. ఋషిః - అమహీయుః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథేన్ద్రస్యార్చన సత్కారవిషయమాహ.

౩౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౪౩౯. బ్రహ్మాణ ఇన్ద్రం మహయన్తో

౩౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అర్కైరవ ర్ధయన్నహయే హన్తవా ఉ ॥ ౩ ॥

౩౧ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర ౨
ప.వి :- బ్రహ్మాణః। ఇన్ద్రమ్ । మ హయన్తః । అర్కైః । అవర్ధయన్ । అహయే । హ
౩౨ ౩
న్తవై। ఉ ॥ ౩ ॥

పదార్థః- బ్రహ్మాణః ఆస్తికాః దేశభక్తాశ్చ జనాః **అర్కైః** వేదమన్త్రైః. అర్కో మన్త్రో భవతి యదనేనార్చన్తి. నిరు. ౫ । ౪. **ఇన్ద్రమ్** విఘ్నవిదారకం పరమేశ్వరం రాజానం వా మహయన్తః పూజయన్తః సత్కుర్వన్తో వా. మహయతిః అర్చనా కర్మా. నిఘం...౩ । ౧౪. మహ పూజాయామ్, చురాదిః. **అహయే హన్తవై** అహిం సర్పవత్ కుటిలగతిం విఘ్నసమూహం పాపం శత్రుం వా హన్తుమ్. అహయే ఇత్యత్ర 'క్రియయాపి యమభిప్రైతి స సమ్ప్రదానమ్. వా, అ. ౧ । ౪ । ౩౨' ఇతి సమ్ప్రదానత్వాచ్చతుర్థీ. హన్తవై, హన్తేస్తుమర్థే తవై ప్రత్యయః. 'అన్తశ్చ తవై యుగపత్. అ. ౬ । ౧ । ౨౦౦' ఇతి ఆద్యన్తౌ యుగపదుదాత్తౌ. **ఉ** ఖలు **అవర్ధయన్** స్వహృదయే రాష్ట్రే చ వర్ధయన్తి. ॥ ౩ ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౩ ॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరో యోగమార్గే సమాగతాన్ విఘ్నాన్, అన్తఃకరణే సమాజే చ ప్రాప్తప్రసరాన్ పాపరూపాఞ్ఛత్రూన్, దుష్టాంశ్చ హినస్తి, తథైవ నృపతినా రాష్ట్రోన్నతయే శత్రవో హింసనీయాః. ॥ ౩ ॥

౪౩౯. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని పూజ మరియు సత్కారవిషయము గలదు.

పదార్థము :- (బ్రహ్మాణః) ఆస్తికులు మరియు దేశభక్తులు (అర్కైః) వేదమంత్రములచే (ఇన్ద్రమ్) విఘ్నవిదారకులగు పరమేశ్వరుడు మరియు రాజును (మహయన్తః) పూజించుచు మరియు సత్కరించుచు (అహయే హన్తవై) సర్పములవంటి కుటిల, వంకర నడకగల విఘ్నసమూహములను, పాపములు మరియు శత్రువులను నష్టమొనర్చుటకొరకు (ఉ) నిశ్చయముగనే (అవర్ధయన్) మన రాష్ట్రములో మరియు హృదయములలో వృద్ధియగుచుందురు.॥౩॥

ఈ మంత్రములో అర్థ శ్లేష అలంకారము గలదు.॥౩॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల యోగమార్గమునందు వచ్చు విఘ్నములను, అంతఃకరణము, సమాజమునందు చేరిపోయిన పాపరూప శత్రువులను మరియు దుష్టులను సంహరించునో అటులనే రాజు రాష్ట్రము ఉన్నతికొరకు శత్రువులను హతమొనర్చవలెను. ॥3॥

439. The knowers of God praise Him with hymns and they establish His Kingdom on earth, in order to dispel the cloud of ignorance or crookedness. ॥3॥

౪౪౦. ఋషిః – అవస్యుః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథేన్ద్రస్య రథవజ్రత క్షణ విషయమాహ.

౧౨ ౩ ౨౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨
౪౪౦. అనవస్తే రథమశ్వాయ తక్షుస్త్వష్టా వజ్రం

౩ ౧ ౨
పురుహూత ద్యుమన్తమ్ ॥ ౪ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప.వి :– అనవః । తే । రథమ్ । అశ్వాయ । తక్షుః । త్వష్టా । వజ్రమ్ । పురుహూత – పురు–హూత । ద్యుమన్తమ్ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- ప్రథమో జీవాత్మపరః. హే **పురుహూత** బహుభిః కీర్తితగుణ జీవాత్మన్! **తే** తుభ్యమ్ **అనవః** ప్రాణాః. అన్యతే ప్రాణ్యతే యైః సాధనభూతైః తే అనవః ప్రాణాః. అన ప్రాణనే, బాహులకాద్ ఔణాదికః ఉ ప్రత్యయః. **అశ్వాయ** ఆశుగమనాయ **రథమ్** దేహరూపం యానమ్ **తక్షుః** తక్షన్తి, రచయన్తి. తక్షూ తనూకరణే ధాతోర్లడర్థే లిట్. తతక్షుః ఇతి ప్రాప్తే ద్విత్వాభావశ్ఛాన్దసః. **త్వష్టా** జగచ్ఛిల్పీ పరమేశ్వరః **ద్యుమన్తమ్** తేజోమయమ్ **వజ్రమ్** వాగ్రూపమ్ ఆయుధమ్ తక్షతి. వాగ్ఘి వజ్రః. ఐ. బ్రా. ౪।౧. తేన యశోమయేన దేహరథేన జీవనయాత్రాం నిర్వహంస్త్వం వాగ్వజ్రేణ పాఖణ్డినో విఖణ్డయ. ॥ ౪ ॥

అథ ద్వితీయో రాజపరః. హే **పురుహూత** బహుభిః ప్రజాజనైః సత్కృత ఇన్ద్ర అఖణ్డైశ్వర్యరాజన్! **తే** తుభ్యమ్ **అనవః** శిల్పిజనాః. అనవః ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం....౨। ౩. **అశ్వాయ** సద్యోగమనాయ **రథమ్** యాత్రాసాధనం, యుద్ధసాధనం చ

భూజలాన్తరిక్షయానసమూహమ్ తక్షః రచయన్తు. లోడర్థే లిట్. **త్వష్టా** శస్త్రాస్త్రనిర్మాతా శిల్పీ **ద్యుమన్తమ్** దీప్తిమన్తమ్ **వజ్రమ్** శస్త్రాస్త్రసమూహం తక్షతు రచయతు. ఏవం రథశస్త్రాస్త్రాదిభిర్యుద్ధసాధనైర్యుక్తస్త్వం శత్రూన్ పరాజిత్య ప్రజాం సుఖయ. ॥ ४ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ४ ॥

భావార్థః- జీవాత్మా యథా శరీరరథ మధిష్ఠాయ వాగ్వజ్రేణ కుతర్కాన్ ఖణ్డయన్ సత్యపక్షం రక్షతి, తథైవ రాజా భూజలాన్తరిక్ష యానాన్యధిష్ఠాయ వజ్రేణ శత్రూనుచ్ఛిద్య రాష్ట్రం రక్షతు.॥ ४ ॥

४४०. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని రథము మరియు వజ్ర నిర్మాణమొనర్చువిషయము గలదు.

పదార్థము :-మొదట జీవాత్మపక్షములో :- (పురుహూత) అనేకులచే గుణకీర్తనల నొనర్చబడిన (తే) నీకొరకు (అనవః) ప్రాణమును (అశ్వాయ) శీఘ్రగమనముకొరకు (రథమ్) శరీరరూప రథమును (తక్షః) నిర్మించును (త్వష్టా) జగత్తు శిల్పియగు పరమేశ్వరుడు (ద్యుమన్తమ్) తేజోమయమగు (వజ్రమ్) ప్రాణిరూప వజ్రమును రచించును. అట్టి యశోవంతమగు శరీరరథముచే జీవనయాత్రనొనర్చుచు నీవు ప్రాణిరూప వజ్రముచే పాఖండులను ఖండించుము.

రెండవది రాజుపక్షములో :- (పురుహూత) అనేకమంది ప్రజలద్వారా ఉత్కృష్టమగు అఖండ ఐశ్వర్యములుగల ఓ రాజా! (తే) నీకొరకు (అనవః) శిల్పులు (అశ్వాయ) శీఘ్రగమనార్థము (రథమ్) యాత్రకొరకు మరియు యుద్ధములలో సాధనభూతమగు భూమి, జలము, వాయువు మరియు అన్తరిక్షములో నడచునట్టి యానసమూహములను (తక్షః) రచించబడినది. (త్వష్టా) శస్త్రాస్త్రముల నిర్మాతలగు శిల్పులు (ద్యుమన్తమ్) మిక్కిలి కాంతిచే (వజ్రమ్) శస్త్రాస్త్రసమూహములను నిర్మించినారు. ఈ ప్రకారముగ రథములు, అస్త్రశస్త్రములు మున్నగు యుద్ధ సామగ్రులతోగూడ సిద్ధమై నీవు శత్రువులను పరాజితుల నొనర్చుము, ప్రజలను సుఖవంతులుగనొనర్చుము.॥४॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు.॥४॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగ జీవాత్మ శరీరరథముపై స్థిరమై వాణులరూప వజ్రముచే, కుతర్కవాదుల కుతర్కములను ఖండనమొనర్చుచు సత్యపక్షము రక్షణచేయుచుండునో అదే విధముగ రాజు భూయానములు, జలయానములు మరియు అంతరిక్షయానములందు కూర్చుండి వజ్రముచే శత్రువులను పరాజయమొనర్చి రాష్ట్రమును సంరక్షించవలెను.॥४॥

440. O God invoked by all devotees, wise men meditate upon Thee for the welfare of the soul which enjoys pleasure and pain. Thou Who art the Greatest Architect, createst the bright sun which banishes all darkness. II4II

౪౪౧. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ ధనాదికం కః ప్రాప్నోతీత్యాహ.

౪౪౧. శం పదం మఘం రయీషిణే న
కామమవ్రతో హినోతి న స్పృశద్రయిమ్ ॥ ౫ ॥

ప.వి :– శమ్ । పదమ్ । మఘమ్ । రయీషిణే । న । కామమ్ । అవ్రతః – అ – వ్రతః । హినోతి । న । స్పృశత్ । రయిమ్ ।౫॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర మదీయ అన్తరాత్మన్! **శమ్** సుఖమ్, శాన్తిః, **పదమ్** ఉచ్చపదమ్, **మఘమ్** ఆధ్యాత్మికం భౌతికం చ ధనమ్ **రయీషిణే** ధనేచ్ఛుకాయ, ధనాదిప్రాప్తి మహత్వాకాంక్షిణే ఏవ భవతి. **అవ్రతః** వ్రతరహితః అకర్మా చ జనః **కామమ్** ఉచ్చాకాంక్షామ్ **న హినోతి** న ప్రాప్నోతి. హి గతౌ వృద్ధౌ చ. **న** నైవ చ **రయిమ్** ఐశ్వర్యమ్ **స్పృశత్** స్పృశతి, ప్రాప్నోతి. స్పృశతేర్లేటి రూపమ్. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-ధనం, సుఖం, శాన్తిం, నృపత్వసచివత్వన్యాయాధీశత్వాద్యుచ్చం పదం, మోక్షపదం చ యే ప్రాప్తుమిచ్ఛన్తి తైస్తదర్థం తీవ్రాం మహత్వాకాంక్షాం మనసి నిధాయ తత్ప్రాప్త్యర్థం మహాన్ ప్రయత్నోఽనుష్ఠేయః. ॥ ౫ ॥

౪౪౧. ఈ మంత్రములో ఎట్టివారు ధనాదులను ప్రాప్తించుకొందురను విషయము కలదు.

పదార్థము :-నా అంతరాత్మరూపివగు ఓ ఇంద్ర! (శమ్) సుఖము, శాంతి (పదమ్) ఉన్నత పదవి (మఘమ్) ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ధనములు (రయీషిణే) ఐశ్వర్యప్రాప్తియను మహత్వాకాంక్షగలవారికే లభించును. కాని (అవ్రతః) వ్రతరహితులు మరియు కర్మవిహీనులగు మనుష్యులు(కామమ్) ఒకానొక ఉన్నతమైన కోరికను (న హినోతి) పొందరు (న) పొందనే పొందరు. (రయిమ్) ఇతరులు అట్టి ఐశ్వర్యములను (పృశత్) స్పర్శించజాలకుందురు. ।౫॥

భావార్థము :-ధనము, సుఖము, శాన్తి మరియు రాజు, మంత్రి, న్యాయాధీశుడు మున్నగు ఉన్నత పదవులు మరియు మోక్షపదమును పొందదలచినవారు అట్టి తీవ్రమగు మహత్వాకాంక్షను మనస్సునందు ధారణమొనర్చి, దానిని పొందుటకొరకు మహాప్రయత్నమొనర్చవలెను. ।౫॥

441. He who desires wealth for the good of other people, attains peaceful position or a happy place of abode. He who is devoid of noble intentions and actions, cannot even touch the real wealth of Knowledge and peace. II5II

౪౪౨. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః - ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథ విశ్వేదేవా దేవతాః. తేషాం పవిత్రత్వం వర్ణయతి.

౨౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨౩౧౨
౪౪౨. సదాగావః శుచయో విశ్వధాయసః సదాదేవా అరేపసః ॥ ౬ ॥

౧౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩౨ ౩ ౧౨ర ౩౨
ప.వి :- సదా । గావః । శుచ యః । విశ్వ ధాయసః - విశ్వ-ధాయసః । సదా । దేవాః।
౩ ౧౨ ౩ ౧౨
అరేపసః- అ -రేపసః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- సదా సర్వదా **విశ్వధాయసః** విశ్వం ధాపయన్తి రసం పాయయన్తి యాస్తాః **గావః** ధేనవః, సూర్యదీధితయః, వేదవాచో వా **శుచయః** పవిత్రాః పావికాశ్చ భవన్తి. **సదా** సర్వదా **దేవాః** దానదీపన ద్యోతనాదిగుణవన్తః సదాచారిణో విద్వాంసః **అరేపసః** నిర్దోషాః పవిత్రాశ్చ భవన్తి. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-సర్వైః స్త్రీపురుషైర్ధేనువత్ సూర్యరశ్మివద్ వేదవాగ్వద్ విద్వద్వచ్చ సదా నిర్దోషైః పవిత్రైశ్చ భావ్యమ్. ॥ ౬ ॥

౪౪౨. ఈ మంత్రమునకు 'విశ్వేదేవాః' దేవతలై యున్నారు. వారి పవిత్రతనిందు వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(సదా) ఎల్లప్పుడు (విశ్వధాయసః) ఎల్లరకు తన రసమును త్రాగించునట్టి (గావః) గోవులు, సూర్యకిరణములు మరియు వేదవాణులు (శుచయః) పవిత్రము మరియు పవిత్ర కారకములైయుండును (సదా) ఎల్లప్పుడు (దేవాః) దానమొనర్చుట, ప్రకాశించుట, ప్రకాశపరచుట మున్నగు గుణములుగల సదాచారులగు విద్వాంసులు (అరేపసః) నిర్దోషులు మరియు పవిత్రులైయుందురు. ।౬॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషు లెల్లరును గోవులు, సూర్యకిరణములు, వేదవాణులు, విద్వాంసులవలె ఎల్లప్పుడు నిర్దోషులు మరియు పవిత్రులైయుండవలెను. ।౬॥

442. The cows are ever pure As they feed all men. The wise are also surely pure Free from sins as they remain. II6II

౪౪౩. ఋషి - సంవర్తః। దేవతా - ఉషాః।

ఛన్దః - ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథ ఉషాదేవతా. ఉషో నామ్నా జగన్మాతరమాహ్వయతి.

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ర ౩౧ ౨ర
౪౪౩. ఆ యాహి వనసా సహ గావః సచన్త వర్తనిం యదూధభిః ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప.పా :- ఆ। యాహి। వనసా। సహ। గావః। సచన్త। వర్తనిమ్। యత్। ఊధభిః ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే ఉషః ఉషర్వత్ తేజోమయి జగన్మాతః! త్వమ్ **వనసా సహ** సంభజనీయేన తేజసా సాకమ్. వనమ్ ఇతి రశ్మినామసు పఠితమ్. నిఘం...౧।౫. వన షణ సమ్భక్తౌ, అసున్, నిత్స్వాదాద్యుదాత్తత్వమ్. **ఆ యాహి** ఆ గచ్ఛ, మదీయే హృదయే ఆవిర్భవ, **యత్** యదా **గావః** వేదరూపాః ధేనవః **ఊధభిః** జ్ఞానరసపూర్ణైః మన్త్రాత్మకైః ఆపీనైః సహితాః **వర్తనిమ్** మమ ఆత్మరూపం దోహనగృహమ్ **సచన్త** సేవన్తామ్. షిచక్త సచతే ఇతి సేవమానస్య ఇతి యాస్కః. నిరు. ౩।౨౧. ॥ ౭ ॥

అత్ర ఉపమానైరుపమేయానాం నిగరణాదతిశయోక్తిరలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- ఉషసః ప్రాదుర్భావే యథా ఘటోధ్న్యో ధేనవో పయః ప్రదానాయ దోహనగృహముపతిష్ఠన్తి, తథైవ జగన్మాతుః ప్రాదుర్భావే జ్ఞానరసపూర్ణా వేదవాగ్రూపా గావో జ్ఞానరసప్రదానాయ స్తోతురాత్మానముపతిష్ఠన్తి. ॥ ౭ ॥

౪౪౩. ఈ మంత్రమునకు దేవతయగు ఉషపేరుతో జగన్మాత నాహ్వానించబడినది.

పదార్థము :- ఉష వంటి తేజోమయమగు ఓ జగన్మాతా! నీవు (వనసా సహ) భజించదగిన నీ తేజముతోగూడ రమ్ము (ఆ యాహి) వచ్చి నా హృదయములో ప్రాదుర్భవించుము. (యత్) ఇపుడు (గావః) వేదరూపముగల గోవులు (ఊధభిః) జ్ఞానరసముచే నిండిన మంత్రరూప క్షీరములతో గూడ (వర్తనిమ్) నా ఆత్మరూప పాలకుండలోనికి (సచన్త) చేరుము.॥౭॥

ఈ మంత్రములో ఉపమానములద్వార ఉపమేయముల ప్రకటన మగుటవల్ల అతియోక్తి అలంకారమైనది.॥౭॥

భావార్థము :- ఉష ప్రాదుర్భావమగుటవల్ల కుండవంటి విశాలమగు పొదుగులుగల గోవులు, క్షీరముల నిచ్చుటకొరకు పాలనుపితుకుకొను గృహమునకు ఎటుల చేరుకొనునో, అటులనే జగన్మాత ప్రాదుర్భావమగుటవల్ల జ్ఞానరసముతో నిండిన వేదరూపిణి గోవులు తమ జ్ఞానరూప క్షీరముల నిచ్చుటకు స్తోతల ఆత్మలయందు చేరుచుండును.॥౭॥

443. O God ! come or be manifest in our hearts with Thy Splendour, generating devotion in us. Devotees follow Thy Path with their supporting powers. II7II

౪౪౪. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథేన్ద్ర నామ్నా జగదీశ్వరః సమ్బోధ్యతే.

౪౪౪. ఉప ప్రక్షే మధుమతి క్షియన్తః పుష్యేమ
రయిం ధీమహే త ఇన్ద్ర ॥ ౮ ॥

ప. వి :– ఉప । ప్రక్షే – ప్ర–క్షే । మధు మతి । క్షియన్తః । పుష్యేమ । రయిమ్ । ధీమహే । తే । ఇన్ద్ర ॥ ౮ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** మధువర్షక జగదీశ్వర! వయమ్ **తే** త్వామ్ **ధీమహే** స్వాన్తఃకరణే ధారయామః. డుధాఞ్ ధారణపోషణయోః. లటి 'ఛన్దస్యుభయథా. అ. ౩ । ౪ । ౧౧౭' ఇత్యార్ధధాతుకత్వాత్ శపోఽభావః. తవ **మధుమతి** మధురే **ప్రక్షే** ఆనన్దనిర్ఝరే. పృషు సేచనే ధాతోః ఔణాదికః క్సః ప్రత్యయః. **క్షియన్తః** నివసన్తః. క్షి నివాసగత్యోః, తుదాదిః. వయమ్ **రయిమ్** ఆనన్దరూపం ధనమ్ **పుష్యేమ** పుష్ణీయామ. ॥ ౮ ॥

భావార్థః-జగదీశ్వరస్యోపాసనయా తదానన్దనిర్ఝరే స్వాత్మానం స్నపయన్తో వయం ధన్యా భవేమ. ॥ ౮ ॥

౪౪౪. ఈ మంత్రములో ' ఇంద్ర' నామముచే జగదీశ్వరుని సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) మధువును వర్షింపజేయునట్టి ఓ జగదీశ్వరా! మేము (తే) నిన్ను (ధీమహే) మా అంతఃకరణములందు ధరించెదము. నీయొక్క (మధుమతి) మధురమగు (ప్రక్షే) ఆనందధారలలో (క్షియన్తః) నివసించుచు మేము (రయిమ్) ఆనందరూప ధనములను (పుష్యేమ) పరిపుష్టినొనర్చుకొందుము.।౮॥

భావార్థము :- మేము జగదీశుని ఉపాసనచే ఆయన ఆనందసెలయేటిలో ఓలలాడుచు, జలకములాడుచు ధన్యులమగుదుము.।౮॥

444. May we happily living in Thy Sweet Abode of Absolute existence, Consciousness and Bliss, increase our Spiritual wealth of wisdom and Peace and always meditate on Thee. II8II

౪౪౫. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ పరమేశ్వరారాధనస్య ఫలమాహ.

౧౨ 3 ౨   3 ౧ ౨ 3 ౧
౪౪౫. అర్చన్త్యర్కం మరుతః స్వర్కా
౨ర   3 ౨ఉ   3 ౧   ౨ర
ఆ స్తోభతి శ్రుతో యువా స ఇన్ద్రః ॥ ౬ ॥

౧ ౨ర   3 ౨   3 ౧ ౨ 3 ౨   3   ౨
ప.వి :- అర్చన్తి । అర్కమ్ । మరుతః । స్వర్కాః – సు-అర్కాః । ఆ । స్తోభతి । శ్రుతః ।
౧ ౨ర   ౧ ౨ర
యువా । సః । ఇన్ద్రః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- స్వర్కాః సుస్తుతయః సూచ్చారితమన్త్రాః వా. ఋచ స్తుతౌ, అర్చ పూజాయామ్. 'అర్కో మన్త్రో భవతి యదనేనార్చన్తి'. నిరు. ౫।౪. మరుతః ఋత్విజః. మరుతః ఇతి ఋత్విఙ్నామ. నిఘం...3।౧౮. **అర్కమ్** అర్చనీయమ్ ఇన్ద్రం పరమేశ్వరమ్. అర్కో దేవో భవతి యదేన మర్చన్తి. నిరు. ౫।౪. **అర్చన్తి** పూజయన్తి. **శ్రుతః** వేదేషు ప్రసిద్ధః ఆకర్ణితో వా, **యువా** నిత్యతరుణః, తరుణ ఇవ అసీమబలః **సః** అసౌ **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరః, తాన్ **ఆ స్తోభతి** అవలమ్బం ప్రయచ్ఛతి. స్తుభ స్తమ్భే భ్వాదిః. ॥ ౬ ॥

అత్రానుప్రాసాలఙ్కారః. కిఞ్చ, పరస్పరోపకారరూపేణ వస్తునా పరివృత్తిరలఙ్కారో వ్యజ్యతే. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-యే మనుష్యా వేదమన్త్రగానపురస్సరం పరమాత్మాన మారాధ్నువన్తి తాన్ సోఽక్ష- యావలమ్బ ప్రదానేనాగృహ్ణాతి. ॥ ౬ ॥

౪౪౫. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని ఆరాధన ఫలమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(స్వర్కాః) ఉత్తమస్తుతుల నొనర్చువారు, లేక ఉత్తమరీతిలో వేదమంత్రముల నుచ్చరించువారు (మరుతః) ఋత్విజులు (అర్కమ్) అర్చించదగిన పరమేశ్వరుని (అర్చన్తి) పూజించెదము (శ్రుతః) వేదములందు ప్రసిద్ధులు, లేక అభ్యసించిన (యువా) నిరంతరం యువకులు మరియు యువకుల వంటి అపరిమిత శక్తిశాలురు (సః) అట్టి (ఇన్ద్రః) పరమేశ్వరుడు వారికి (ఆ స్తోభతి) సహాయము నిచ్చుచుండును.।౬॥

ఈ మంత్రములో అనుప్రాస అలంకారము గలదు. తోడ్తో పరస్పరము ఉపకారమొనర్చు రూపవస్తువులచే పరివృత్తి అలంకారము వ్యంగముగ నున్నది.।౬॥

భావార్థము :-వేదమంత్రములను గానపూర్వకము ఏ శ్రద్ధాళువులు పరమాత్మ నారాధించుచుందురో వారికి ఆయన అవలంబనము, ఆశ్రయము నిచ్చి అనుగ్రహించును.౯॥

445. The devotees and priests with their auspicious fair hymns worship Adorable God, Who it renowned and ever Youthful (almighty). He supports the whole universe and destroys all the external and internal enemies of His devotees like ignorance, lust and pride etc. II9II

౪౪౬.ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ద్విపదావిరాట్పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథ జనాన్ ప్రేరయతి.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౪౬. ప్ర వ ఇన్ద్రాయ వృత్రహన్తమాయ విప్రాయ
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
గాథం గాయత యం జుజోషతే ॥ ౧౦ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప.వి :- ప్ర । వః। ఇన్ద్రాయ । వృత్రహన్తమాయ - వృత్ర-హన్తమాయ । విప్రాయ -
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
వి-ప్రాయ । గాథమ్ । గాయత । యమ్ । జు జో షతే ॥ ౧౦॥

పదార్థః- హే సఖాయః! **వః** యూయమ్ **వృత్రహన్తమాయ** అతిశయేన పాపాజ్ఞానాదీనాం హన్త్రే, **విప్రాయ** విపశ్చితే, మేధావినే **ఇన్ద్రాయ** వీరాయ పరమేశ్వరాయ **గాథమ్** స్తోత్రమ్. గీయతే ఇతి గాథః. గాయతేః ' ఉషికుషిగార్తిభ్యస్థన్' ఉ. ౨ । ౪. ఇతి థన్. **గాయత** కీర్తయత, **యమ్** యం గాథం స్తోత్రమ్, సః **జుజోషతే** ప్రీత్యా సేవతే. జుషీ ప్రీతిసేవనయోః తుదాదిః, లేటి 'బహులం ఛన్దసి అ. ౨ । ౪ । ౭౬' ఇతి శపః శ్లౌ ద్విత్వమ్, 'లేటోఽడాటౌ అ. ౩ । ౪ । ౯౪' ఇత్యడాగమః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- సామస్తోత్రైః పరమేశ్వరమారాధ్య తతః పురుషార్థస్య పాపవినాశస్య మేధాయాశ్చ ప్రేరణా సర్వైర్గ్రాహ్యా. ॥ ౧౦ ॥

అత్రేన్ద్రస్య గుణవర్ణనపూర్వకం తత్ స్తుతిం ప్రతి ప్రేరణాత్, తదీయరథవజ్రవర్ణనాత్, తత్సమృద్ధానాం వార్త్రేనకిరణానాం విదుషాం చ పవిత్రత్వవర్ణనాత్, తత్సమృద్ధాయా ఉషస ఆహ్వానాత్, తదీయార్చనఫలకథనాచ్చైతద్దశత్యర్థస్య పూర్వ దశత్యర్థేన సంగతిరస్తి.

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే ప్రథమా దశతిః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే దశమః ఖణ్డః.

౪౪౬. ఈ మంత్రములో మనుష్యులకు ప్రేరణ నీయబడినది.

పదార్థము :- ఓ మిత్రులారా! (వః) మీరు (వృత్రహన్తమాయ) అందరికన్న అధికముగ పాపములు, అజ్ఞానము మున్నగువాని వినాశకుడు (విప్రాయ) విద్వాంసుడు, మేధావి (ఇన్ద్రాయ) వీరుడగు పరమేశ్వరుని కొరకు (గాథమ్) స్తోత్రములను (గాయత) గానమొనర్చుడు (యమ్) అట్టి స్తోత్రములను ఆయన (జుజోషతే) ప్రీతిపూర్వకముగ సేవించుచుండును.॥౧౦॥

భావార్థము :- సామస్తోత్రములచే పరమేశ్వరుని ఆరాధించుచు ఆయనచే పురుషార్థము, పాపవినాశము మరియు ధారణావతియగు బుద్ధియొక్క ప్రేరణను ఎల్లరును పొందవలెను.॥౧౦॥

ఈ దశతిలో ఇంద్రుని గుణవర్ణనపూర్వకముగ ఆయన స్తుతియొక్క ప్రేరణ కలుగుటచే ఆయన రథము మరియు వజ్రముయొక్క వర్ణనయున్నందున, దాని సంబద్ధమగు వాణుల, గోవుల, కిరణముల మరియు విద్వాంసుల పవిత్రతల వర్ణనయుండుటవల్ల, ఆయనతో సంబంధముగల ఉషయొక్క ఆహ్వానమున్నందున మరియు ఆయన అర్చనఫలముయొక్క వర్ణన యుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతియొక్క విషయములతో సాంగత్యముగలదని ఎరుగవలెను.

ఐదవప్రపాఠకమునందలి ద్వితీయార్ధముయొక్క మొదటిదశతి సమాప్తమైనది.

నాల్గవఅధ్యాయమందలి పదవఖండము సమాప్తమైనది.

446. Sing a song of praise to God Who is the mightiest Slayer of all sins and Who is the Greatest Sage being Omniscient. Sing to Him in the proper way that is acceptable to Him. II10II

ద్వితీయాదశతిః

౪౪౭. ఋషిః - వామదేవః। దేవతాకాః - అగ్నిః।

ఛన్దః - ద్విపదాగాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

తత్రాద్యాస్త్రి స్రో ఽగ్నిదేవతాకాః.

ప్రథమాయామగ్నినామ్నా పరమాత్మానం వర్ణయతి.

౧౨౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ర ౩ ౧ ౨
౪౪౭. అచేత్యగ్నిశ్చికిత్తిర్హవ్యవా డ్ న సుమద్రథః ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి :- అచేతి । అగ్నిః । చికితిః । హవ్యవాట్ - హవ్య-వాట్ । న । సుమద్రథః -
౩ ౨ ౩
సుమత్-రథః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **అగ్నిః** అగ్రణీః పరమేశ్వరః **అచేతి** అస్మాభిః అజ్ఞాయి, అనుభూతః ఇత్యర్థః, **యః** **చికితిః** సర్వజ్ఞః. అత్ర కితీ సంజ్ఞానే ధాతోః 'కికినా వుత్సర్గ శ్ఛన్దసి సదాదిభ్యో దర్శనాత్' అ. 3, 2, ౧౭౧ వా... ఇతి కిన్ ప్రత్యయః లిడ్వచ్చ. నిత్స్వాదాద్యుదాత్తః. కిఞ్చ, యః **సుమద్రథః** సుమన్తః శోభనాః రథాః విమానాదియానాని యస్మాత్ సః **హవ్యవాడ్ న** విద్యుదగ్నిః ఇవ **సుమద్రథః** సుమన్తః శ్రేష్ఠాః రథాః శరీరరథాః, రంహణశీలాః సూర్య చన్ద్రభూగోలాదయో వా యస్మాత్ తాదృశః వర్తతే. ॥ ౧ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యథా పరమాత్మా సర్వైః సాక్షాత్కరణీయస్తథైవ విద్యుదగ్నిరపి జ్ఞేయః, జ్ఞాత్వా చ తం శిల్పోన్నత్యా సమాచారప్రేషణ విమానాదియానచాలన ప్రభృతీని కార్యాణి కరణీయాని.॥ ౧ ॥

౪౪౭. ముందరి మూడు ఋచలు అగ్నిదేవతకు చెందినవి. మొదటి ఋచలో అగ్నినామముచే పరమాత్మయొక్క వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(అగ్నిః) అగ్రనాయకుడగు పరమేశ్వరుడు (అచేతి) మనచే తెలిసికొనబడిన లేక అనుభూతి నొందబడినది. ఆయన (చికితిః) సర్వజ్ఞుడు (సుమద్రథః) శ్రేష్ఠమగు విమానములగు రథములందు ప్రయుక్తమొనర్చబడినట్టి (హవ్యవాడ్ న) విద్యుద్రూప అగ్నివంటి (సుమద్రథః) శ్రేష్ఠమగు శరీరరథములను, లేక వేగవంతమగు సూర్యుడు, చంద్రుడు, భూగోళము మున్నగువానిని సృష్టించునట్టివాడు.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.।౧॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరునెటుల ఎల్లరును సాక్షాత్కారమొనర్చుకొనదలచెదరో, అటులనే విద్యుత్తురూప అగ్నినికూడ తెలిసికొనవలెను. మరియు ఆయనను తెలిసికొని సమాచారములను పంపుట, విమానములు మున్నగు యానములను నడుపుట మొదలగు కార్యములను సాధించుకొనవలెను.।౧॥

447. God Who is Omniscient and is Himself the very Embodiment of Bliss is so known by the wise. He is Upholder of the earth like the fire that carries oblations put in it to distant places. He is indeed the very Chariot of Wisdom. II1II

౪౪౮. ఋషిః – బంధుః। దేవతా – అగ్నిః।

ఛన్దః – ద్విపదాపఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథాగ్ని నామ్నా పరమాత్మానం రాజానం చ ప్రార్థయతే.

౨౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర

౪౪౮. అగ్నే త్వం నో అన్తమ ఉత త్రాతా శివో భువో వరూథ్యః ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౩క ౨

ప.వి :- అగ్నే । త్వమ్ । నః। అన్తమః । ఉత । త్రాతా। శివః। భువః । వరూథ్యః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే **అగ్నే** అగ్రణీః పరమాత్మన్ రాజన్ వా! త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **అన్తమః** అన్తికతమః, **ఉత** అపిచ **త్రాతా** విపద్భ్యో రక్షకః, **శివః** కల్యాణకరః, **వరూథ్యః** వరణీయః గృహేభ్యో హితశ్చ **భువః** భవ. వృఞ్ వరణే ధాతోః 'జ్యావృఞ్భ్యామూథన్' ఉ. ౨ । ౬ ఇతి ఊథన్ ప్రత్యయః. వరూథః వరణీయః, స ఏవ వరూథ్యః, స్వార్థే యత్. యద్వా, వరూథమితి గృహనామ. నిఘం. ౩ । ౪. వరూథేభ్యో గృహేభ్యో హితః వరూథ్యః. హితార్థే యత్. ॥ ౨ ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరోఽస్మాకం నికటతమో విఘ్నవిద్వేషపాపాదిభ్యస్త్రాతా, మంగలకరః శరీర గృహాణాం హితావహశ్చ జాయతే, తథా నిర్వాచనపద్ధత్యా వృతో రాజా ప్రజానాం సమీపతమో భూత్వా విపత్త్రాతా, సుఖశాన్తికర ఆవాసగృహాణాం నిర్మాణాయ ధనాదిప్రదాతా చ భవేత్. ॥ ౨ ॥

౪౪౮. ఈ మంత్రములో అగ్నినామముద్వార పరమాత్మ మరియు రాజును ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్రనాయకులగు ఓ పరమాత్మా! మరియు రాజా! (త్వమ్) మీరు (నః) మా యొక్క (అన్తమః) అతిసమీపముననేగల (ఉత) మరియు (త్రాతా) విపత్తులలో రక్షణ నొనర్చువారగు ఓ పరమాత్మా మరియు రాజా! మీరు (శివః) కల్యాణకారులు (వరూథ్యః) వరణీయులు మరియు గృహముల హితకారులు (భువః) అగుడు.॥౨॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు.॥౨॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడెటుల మనకు అతిసమీపస్థుడు, విఘ్న వినాశకుడు, పాపములు మున్నగువానినుండి కాపాడువాడు, శుభకారి మరియు శరీరరూప గృహముల హితకారియైయున్నాడో, అటులనే ఎన్నికల పద్ధతిలో ఎన్నుకొనబడిన రాజు ప్రజలకు సమీపస్థుడుగనుండి ఆపదలనుండి కాపాడువాడు, సుఖశాంతులను ప్రసాదించువాడు మరియు నివాసగృహముల నిర్మాణార్థము ధనములు మున్నగువానినిచ్చి సహకారముల నిచ్చువాడై యుండవలెను.॥౨॥

448. O God! Thou art our Closest Friend, Yea, our Saviour, the Conferrer of bliss and the subject of our highest praise. ॥2॥

౪౪౯. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - అగ్నిః।

ఛన్దః - ద్విపదాగాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథాగ్నినామ్నా పరమేశ్వరస్య నృపతేశ్చ మహిమానమాహ.

౨౩ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨౩ ౧౨

౪౪౯. భగోన చిత్రో అగ్నిర్మహోనాం దధాతి రత్నమ్ ॥ 3 ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర

ప.వి :- భగః । న । చిత్రః। అగ్నిః। మహోనామ్ । దధాతి । రత్నమ్ ॥ 3 ॥

పదార్థః- **భగః న** సేవనీయః సూర్యః ఇవ **చిత్రః** అద్భుతగుణకర్మస్వభావః **అగ్నిః** అగ్రణీః పరమేశ్వరో రాజా వా **మహోనామ్** తేజస్వినాం మహత్వాకాంక్షిణాం వా జనానామ్ **రత్నమ్** రమణీయమ్ ఐశ్వర్యమ్ **దధాతి** పుష్ణాతి. ॥3॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః-యే స్వయం మహత్వాకాంక్షిణస్తేజస్వినో వా న సన్తి తేషాం పరమాత్మా నృపతిశ్చాపి కిం సాహాయ్యం కరిష్యతః. ॥ 3 ॥

౪౪౯. ఈ మంత్రములో అగ్నినామములో పరమాత్మ మరియు రాజు మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (భగః న) సేవించదగిన సూర్యునివంటి (చిత్రః) అద్భుత గుణ, కర్మ, స్వభావములుగల (అగ్నిః) అగ్రనాయకుడగు పరమాత్మ మరియు రాజు (మహోనామ్) తేజస్వీ మరియు మహత్వాకాంక్షగల ప్రజల (రత్నమ్) రమణీయమగు ఐశ్వర్యములను (దధాతి) పరిపుష్టియొనర్చుచుండును. ॥3॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- ఎవరు స్వయముగ మహత్వాకాంక్ష, తేజోవంతులు కాజాలకుందురో వారికి పరమాత్మ మరియు రాజుయైనను ఏల సహకారమొనర్పగలరు? ॥3॥

449. Like Wonderful Sun, the Omniscient Supreme Leader (God) grants the jewel of deliverance from all ignorance and misery to the really great souls which are devoted to Him. II3II

౪౫౦. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ద్విపదాగాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథేన్ద్రో దేవతా. స ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౩ ౨
౪౫౦. విశ్వస్య ప్ర స్తోభ పురోవాసన్యది వేహనూనమ్ ॥ ౪ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :- విశ్వస్య । ప్ర । స్తోభ । పురః। వా । సన్ । యది । వా । ఇహ। నూనమ్ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర సర్వేషాం సహాయ్యప్రద జగదీశ్వర! త్వమ్ **విశ్వస్య** సర్వస్య, సర్వానిత్యర్థః. ద్వితీయార్థే షష్ఠీ. **ప్ర స్తోభ** ప్రకర్షేణ స్తభాన, అవలమ్బం ప్రయచ్ఛ. ష్టభు స్తమ్భే, భ్వాదిః. 'తిఙ్ఙ తిఙః' అ. ౮ । ౧ । ౨౮ ఇతి నిఘాతః. **పురో వా సన్** ప్రత్యక్షం వా విద్యమానః, **యది వా** అథవా **ఇహ** అస్మిన్ జీవనే **నూనమ్** అప్రత్యక్షం విద్యమానః భవేః. నూనమ్ ఇతి ఉక్తాద్ విపరీతం గమయతి, యథా 'న నూనమస్తి నో శ్వః' ఋ. ౧ । ౧౭౦ । ౧. ఇత్యత్ర 'శ్వః' ఇత్యస్మాద్ విపరీతమ్ 'అద్య' ఇత్యర్థమ్. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- ప్రత్యక్షం వా పరోక్షం వా సదైవ పరమేశ్వరోఽస్మానవలమ్బతే. యద్యపి స సర్వదా సర్వేషాం సమక్షమేవ విద్యతే, తథాపి దివాన్ధత్వగ్రస్తా జనాః సాంసారికపదార్థానివ దుర్వివేకగ్రస్తా వయం తం యదా న నిభాలయామస్తదా స పరోక్ష ఉచ్యతే. ॥ ౪ ॥

౪౫౦. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత ఇంద్రుడు. ఆయనతో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఎల్లరకు సహకారమును ప్రదానమొనర్చు ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (విశ్వస్య) సర్వమునకు (ప్ర స్తోభ) అత్యుత్తమ ఆధారములనిమ్ము (పురో వా సన్) నీవు మా ఎదుట ప్రత్యక్షముగ విద్యమానమగుము (యది వా) అట్లు కానిచో (నూనమ్) పరోక్షముగనైనను విరాజిల్లుచుండుము.॥౪॥

భావార్థము :- ప్రత్యక్షముగనైనను, లేక పరోక్షముగ నైనను పరమేశ్వరుడు మనకు నిరంతరము ఆశ్రయమిచ్చుచునే యుండును. ఆయన నిరంతరము అందరి సమక్షమునందేయున్నాడు. అట్లుండియును రేచీకటి రోగులు ప్రపంచమందలి పదార్థములను చూడజాలరుకదా! అటులనే మనము అజ్ఞానమువల్ల ఆయనను చూడలేకపోయినచో అపుడు దానిని పరోక్షదర్శనమనబడును.॥౪॥

450. O God! Thou wast from the beginning the recipient of the praise of all and the Upholder of the universe. And Thou art still doubtless, the same to the inhabitants of the world. ІІ4ІІ

౪౫౧. ఋషిః - సంవర్తః। దేవతా - ఉషాః।

ఛన్దః - ద్విపదాపఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథ ఉషా దేవతా. ఉషసో మహత్వమాహ.

3౨ఉ 3 ౨ 3 ౨3 ౧ ౨ 3౧ ౨ 3 ౧౨
౪౫౧. ఉషా అప స్వసుష్టమః సం వర్తయతి వర్తనిం సుజాతతా॥ ౫ ॥

3 ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర 3 ౨ 3 ౧౨
ప. వి :- ఉషాః। అప । స్వసుః । తమః । సమ్-వర్తయతి । వర్తనిమ్ । సుజాతతా -
3 ౧౨
సు-జాతతా ॥ ౫ ॥

పదార్థః- యథా **ఉషాః** ప్రభాతదీప్తిః **స్వసుః** స్వభగిన్యాః రాత్ర్యాః **తమః** అన్ధకారమ్ **అప** అపవర్తయతి, అపసారయతి, కిఞ్చ **సుజాతతా** సుజన్మనా. సుజాతతా సుజాతతయా. 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి తృతీయైకవచనే పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **వర్తనిమ్** మార్గమ్ **సంవర్తయతి** ప్రకాశయతి, తథా **ఉషాః** యోగశాస్త్రేప్రసిద్ధా ఆత్మఖ్యాతిః **స్వసుః** జీవాత్మని రాగద్వేషాది ప్రక్షేప్త్ర్యాః అవిద్యాయాః. సు తీవ్రతయా అస్యతి క్షిపతీతి స్వసా తస్యాః. సుపూర్వాత్ అసు క్షేపణే ధాతోః 'సావసేర్ఋన్. ఉ. ౨।౯౭' ఇతి ఋన్ ప్రత్యయః. **తమః** తామసం ప్రభావమ్ **అప** అపసారయతి, కిఞ్చ **సుజాతతా** సుజన్మనా **వర్తనిమ్** సాధకస్య యోగమార్గమ్ **సం వర్తయతి** అధ్యాత్మప్రకాశేన ప్రకాశయతి. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- యే జనా అవిద్యారాత్రిమంపగమయ్య వివేకఖ్యాతిరూపాయా ఉషసః ప్రకాశం ప్రాప్నువన్తి తే ముక్తేరధికారిణో జాయన్తే. ॥ ౫ ॥

౪౫౧. ఈ మంత్ర దేవత ఉష. దీనియందు ఉషమహాత్మ్యము వర్ణింపబడినది.

పదార్థము :- (ఉషః) ఎటుల ప్రాతః కాలీన ప్రాకృతిక ఉష (స్వసుః) తన సోదరియగు (తమః) అంధకారమును (అప) తొలగించివేయునో మరియు (సుజాతతా) తన శ్రేష్ఠమగు జన్మచే (వర్తనిమ్) మార్గమును (సం వర్తయతి) ప్రకాశితమొనర్చుచుండునో, అటులనే (ఉషః) యోగశాస్త్రమునందు ప్రసిద్ధమగు ఆత్మఖ్యాతి (స్వసుః) ఆత్మయందు రాగద్వేషములు ఉన్నగువానిని ప్రత్యక్షమొనర్చునట్టి అవిద్యయొక్క (తమః) తామసికప్రభావమును (అప) దూరమొనర్చును. మరియు (సుజాతతా) తన శుభ జన్మముద్వారా (వర్తనిమ్) సాధకుని యోగమార్గమును (సం వర్తయతి) అధ్యాత్మ ప్రకాశముచే ప్రకాశితమొనర్చును. ॥౫॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అవిద్యరూప రాత్రిని తొలగించుకొని వివేకఖ్యాతిరూప ఉషయొక్క ప్రకాశమును పొందుదురో వారు ముక్తికి అధికారులగుదురు. ॥౫॥

451. As the dawn drives away her sister's (night's) gloom through her excellent influence, so the Dawn of the Divine Illumination drives away the gloom of ignorance and illumines the Path leading towards God. II5II

౪౫౨. ఋషిః - భువన ఆప్త్యః। దేవతా - విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః - ద్విపదాపఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథ ద్వయోః విశ్వేదేవాః దేవతాః. భువనప్రసాధన విషయమాహ.

౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨౩ ౧౨ ౩ ౨
౪౫౨. ఇమా ను కం భువనా సీషధేమేన్ద్రశ్చ విశ్వే చ దేవాః ॥ ౬ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.వి :- ఇమా। ను। కమ్। భువనా। సీషధేమ। ఇన్ద్రః। చ। విశ్వే। చ। దేవాః॥ ౬ ॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. వయమ్ **ఇన్ద్రః చ** ద్రష్టా అస్మాకం జీవాత్మా చ **విశ్వే దేవాః చ** సర్వాణి జ్ఞానప్రకాశకాని మనోబుద్ధి జ్ఞానేన్ద్రియాణి చ **ఇమా భువనా** ఇమాని భువనాని అన్నమయప్రాణ మయాదికోశరూపాణి **కమ్** సుఖపూర్వకమ్ **సీషధేమ** ప్రసాధయేమ. సీషధాతి ప్రసాదయతు ఇతి యాస్కః. నిరు. ౫।౧౨. సాధ్నోతేర్ణిజన్తాల్లిఙర్థే లుఙి ఛాన్దసః అడభావః.

అథ **ద్వితీయో** రాష్ట్రపరః. వయం ప్రజాజనాః, **ఇన్ద్రః చ** వీరో రాజనీతివిద్ రాజా చ, **విశ్వే దేవాః చ** సర్వే విద్వాంసః రాజసభాసదశ్చ, సర్వే సంభూయ **ఇమా భువనా** రాష్ట్రస్య ఇమాని సర్వాణి నగరాణి **కమ్** సుఖపూర్వకమ్ **సీషధేమ** ప్రసాధయేమ, సమర్ధయేమ వా. ॥ ౬ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-జీవాత్మ మనోబుద్ధ్యాదీనాం సాహాయ్యేన శారీరం, నృపత్య మాత్యసభా సదాదీనాం సాహాయ్యేన రాష్ట్రియం చోత్కర్షం సంసాధ్య సర్వే సఫలజన్మానో జాయన్తామ్. ॥ ౬ ॥

౪౫౨. ముందరి రెండు మంత్రముల దేవతలు 'విశ్వేదేవాః'లు. ఈ మంత్రములలో భువనముల ప్రసాధనముల విషయములవర్ణనగలదు.

పదార్థము :-మొదట అధ్యాత్మపక్షములో :- మనము (ఇన్ద్రః చ) ద్రష్టయగు మన జీవాత్మ (విశ్వేదేవాః చ) మరియు జ్ఞానసాధనములగు మనస్సు, బుద్ధి మరియు జ్ఞానేంద్రియములు (ఇమా భువనా) ఈ అన్నమయ, ప్రాణమయ మున్నగు కోశములవంటి సకల భువనములను (కమ్) సుఖపూర్వకముగ (సీషధేమ) ప్రసాదించుదురుగాక!

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- ప్రజలమగు మనము (ఇన్ద్రః చ) మరియు వీరుడు, రాజనీతిజ్ఞుడగు రాజు (విశ్వేదేవాః చ) మరియు విద్వాంసులగు రాజసభాసదులందరును కలిసి (ఇమా భువనా) రాష్ట్రమునందలి ఈ నగరములన్నింటిని (కమ్) సుఖములతో పరిపూర్ణముగు (సీషధేమ) అలంకృతము మరియు సమృద్ధపరచవలెను.।౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౬॥

భావార్థము :-జీవాత్మ, మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువాని సహాయముచే శరీరము మరియు రాజు, మంత్రి, సభాసదులు మున్నగువారి సహాయముతో రాష్ట్రముయొక్క అభివృద్ధిని చక్కగా సిద్ధపరచుకొని ఎల్లరును తమ జన్మలను సఫలవంతమొనర్చుకొనవలెను.।౬॥

452. May our souls and all these enlightened truthful wise men to aid us, bring these existing worlds to full completion, making us happy and prosperous. II6II

౪౫౩. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః – ద్విపదాగాయత్రీ। స్వరః –షడ్జః.

అథ విశ్వేషాం దేవానామ్ ఇన్ద్రస్య చ దానాని ప్రార్థ్యన్తే.

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౫౩. వి స్రుతయో యథాపథా ఇన్ద్ర త్వద్యన్తు రాతయః ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప.వి :- వి । స్రుతయః। యథా । పథః। ఇన్ద్ర । త్వత్ । యన్తు । రాతయః॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే విశ్వేదేవాః సర్వే విద్వాంసః, అథ చ హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ జగదీశ్వర, జీవాత్మన్, రాజన్ వా! **త్వత్** తవ సకాశాత్ **రాతయః** దానాని **వి యన్తు** వివిధం గచ్ఛన్తు, **యథా** యేన ప్రకారేణ **పథః** రాజమార్గాత్ **స్రుతయః** లఘుమార్గాః, వియన్తి విభిన్నదిశాసు గచ్ఛన్తి తద్వత్. ॥ ౭ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- పరమేశ్వరాజ్జీవాత్మనో నృపతేశ్చ ధనధర్మసత్యాహింసాన్యాయ విద్యాదయాదాక్షిణ్యస్వాస్థ్య దీర్ఘాయుష్యాదీని దానాని ప్రాప్య వయం శ్రేష్ఠనాగరికా భవేమ. ॥ ౭ ॥

౪౫౩. ఈ మంత్రములో విద్వాంసులెల్లరును ఇంద్రునిదానములకొరకు ప్రార్థనగలదు.

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మరియు (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ రాజా! (త్వత్) నీ వద్దినుండి (రాతయః) దానములు (వి యన్తు) వివిధ దిశలకు చేరవలెను (యథా) ఎటుల (పథః) రాజమార్గమునుండి (స్రుతయః) చిన్నచిన్న మార్గములు వివిధ దిశలకు చేరుచుండునో అటుల. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥౭॥

భావార్థము :- మనము పరమేశ్వరుడు, జీవాత్మ మరియు రాజునుండి ధనము, ధర్మము సత్యము, అహింస, న్యాయము, విద్య, దయ, ఉదారత్వము, ఆరోగ్యము, దీర్ఘాయుష్యము మున్నగు దానములను పొంది శ్రేష్ఠ నాగరికులముగా కావలెను. ॥౭॥

453. Like streams of water on their way to the sea, let Thy gifts of various kinds (secular and spiritual,) flow from Thee. II7II

౪౫౪. ఋషిః – భరద్వాజః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ద్విపదాత్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్రో దేవతా. తస్మాద్ ధనాధికమాశంసతే.

3 1 2ర 3 1 2 3
౪౫౪. అయా వాజం దేవహిత ఁ సనేమ

1 2 3 1 2 3 1 2
మదేమ శత హిమాః సువీరాః ॥ ౮ ॥

3 2 1 2ర 3 1 2 3 2 3 1 2ర 3 1 2
ప.వి :- అయా। వాజమ్। దేవహితమ్ – దేవ–హితమ్। సనేమ। మదేమ। శతహిమాః – శత–హిమాః। సువీరాః – సు–వీరాః ॥ ౮ ॥

3 2 3 1 2 3 1 2ర

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్ మదీయ అన్తరాత్మన్ రాజన్ వా! వయమ్ **అయా** అనయా తన్వా అనయా ధియా వా **దేవహితమ్** దేవేభ్యో విద్వద్భ్య ఇన్ద్రియేభ్యో వా హితం హితకరమ్ **వాజమ్** ధనం బలం విజ్ఞానం వా **సనేమ** లభేమహి, కిఞ్చ **సువీరాః** శోభనవీరోపేతాః వయమ్ **శతహిమాః** శతవర్షాణి **మదేమ** హృష్యేమ.॥ ౮ ॥

భావార్థః-తదేవ ధనం బలం విజ్ఞానం వా శ్రేష్ఠం యత్ పరోపకారే ప్రయుజ్యతే. తత్ ప్రాప్య న్యూనా న్యూనం శతవర్షజీవినః సర్వే స్త్రీపురుషా భవేయుః. ॥ ౮ ॥

౪౫౪. ఈ మంత్రమునకు ఇంద్రుడు దేవత. ఆయనచే ధనాదులను కాంక్షించబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇన్ద్ర పరమాత్మా, జీవాత్మా, లేక రాజా! మేము (అయా) ఈ దేహము ద్వార, లేక బుద్ధిచే (దేవహితమ్) విద్వాంసుల మరియు ఇంద్రియముల హితముకొరకు (వాజమ్) ధనము, బలము మరియు విజ్ఞానమును (సనేమ) ప్రాప్తించుకొనవలెను. మరియు (సువీరాః) వీరులగు ఉత్తమ సంతానముతోగూడ మనము (శతహిమాః) నూరు సంవత్సరములు (మదేమ) ఆనందలాభముల ననుభవించుచుండవలెను.॥౮॥

భావార్థము :-పరోపకారములో ప్రయుక్తమగుచుండు బలము, విజ్ఞానము, ధనములు మాత్రమే శ్రేష్ఠముగ నుండగలవు. వానిని పొంది స్త్రీ పురుషులెల్లరును ఆరోగ్యవంతముగ కనీసము నూరు సంవత్సరములైనను జీవించియుండవలెను.॥౮॥

454. With this devotion to God, May we obtain strength and wisdom which may be beneficial to all people and remain happy with brave sons through a hundred winters (years).II8II

౪౫౫. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః – ద్విపదాత్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ విశ్వేదేవా దేవతాః. ఇన్ద్ర మిత్రవరుణా అస్మభ్యం కిం కుర్వన్త్విత్యాహ.

3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ ౨ ౧౨౧ ౨ 3 ౧ ౨
౪౫౫. ఊర్జా మిత్రో వరుణః పిన్వతేడాః పీవరీ మిషం కృణుహీ న ఇన్ద్ర ॥ ౯ ॥

3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర 3 ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర
ప.పా :– ఊర్జా। మిత్రః – మి–త్రః। వరుణః। పిన్వత। ఇడాః। పీవ రీమ్ – ఇషమ్।
3 ౨ 3
కృణుహి। నః। ఇన్ద్ర ॥ ౯ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మాదిపరః. హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యశాలిన్ పరమాత్మన్! త్వమ్, **మిత్రః** సూర్యః, **వరుణః** వాయుశ్చ సంభూయ **ఊర్జా** రసేన. ఊర్గ్ వా ఆపో రసః. కౌ. బ్రా. ౧౧।౧. **ఇడాః** భూమీః. ఇడా ఇతి పృథివీనామ. నిఘం...౧।౧. **పిన్వత** సిఞ్చత. పివి సేవనే సేచనే చ, భ్వాదిః. హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **పీవరీమ్** స్థూలాం, ప్రచురామిత్యర్థః ఇషమ్ సస్యసమ్పదమ్ **కృణుహి** కురు, యేన వయం దుర్భిక్షాదిభిర్న పీడ్యేమహి.

అథ ద్వితీయః శరీరపరః. హే **ఇన్ద్ర** మదీయ జీవాత్మన్! త్వమ్, **మిత్రః** ప్రాణః, **వరుణః** అపానశ్చ. ప్రాణాపానౌ మిత్రావరుణౌ. తాం. బ్రా. ౬।౧౦।౫. సంభూయ **ఊర్జా** బలేన. ఊర్జ బలప్రాణనయోః, చురాదిః. **ఇడాః** మధురావాచః. ఇడా ఇతి వాఙ్నామ. నిఘం...౧।౧౧. **పిన్వత** ప్రేరయత. హే మదీయ అన్తరాత్మన్! త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **పీవరీమ్** ప్రచురామ్ **ఇషమ్** జ్ఞానసమ్పత్తిమ్ **కృణుహి** కురు.

అథ తృతీయః రాష్ట్రపరః. హే **ఇన్ద్ర** ఐశ్వర్యవాన్ రాజన్! త్వమ్, **మిత్రః** అమాత్యః, **వరుణః** సేనాపతిశ్చ, సంభూయ **ఊర్జా** అన్నేన సహ. ఊర్క్ ఇతి అన్ననామ. నిఘం...౨।౭. **ఇడాః** భూమీః ధేనూశ్చ. ఇడా ఇతి పృథివీనామ గోనామ చ. నిఘం...౧।౧, ౨।౧౧. **పిన్వత** బాహుల్యేన ప్రయచ్ఛత. హే ఇన్ద్ర రాజన్! త్వమ్ **ఇషమ్** ప్రజామ్. ప్రజా వా ఇషః. శ. ౧।౭।౩।౧౪. **పీవరీమ్** సమృద్ధామ్ **కృణుహి** కురు. ॥ ౬ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-పరమాత్మా జీవాత్మా నృపతిశ్చ మనోబుద్ధి ప్రాణాపాన సూర్యవాయు సచివ సేనాప- త్యాదిభిః సహ సంభూయ భోజ్యపేయ బలవాగ్ భూమి ధేన్వాది సమృద్ధిభిః సర్వాన్ సమృద్ధాన్ కుర్వన్తు. ॥ ౬ ॥

౪౫౫. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత 'విశ్వేదేవాః' యై యున్నారు. దీనిలో ఇంద్ర, మిత్ర, వరుణులు మనకొరకేమిచేయవలెనను విషయమున్నది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (మిత్రః) సూర్యుడు మరియు (వరుణః) వాయువు కలిసి (ఊర్జా) రసముచే (ఇడాః) భూములను (పిన్వత) తడుపుము. ఇంద్రుడవగు ఓ జీవాత్మా! నీవు(నః) మా కొరకు(పీవరీమ్) అధికమైన(ఇషమ్) ధాన్యసంపత్తిని(కృణుహి) ఉత్పన్నము చేయుము. దీనితో మేము దుర్భిక్షాదులతో దూరముగా ఉందుము.

రెండవది శరీరపక్షములో:- ఓ (ఇంద్ర) నా జీవాత్మా! నీవు(మిత్రః) ప్రాయము మరియు (వరుణః) అపానము కలిసి(ఊర్జా) బలపూర్వకముగా (ఇడాః) మధురవాణులను (పిన్వత) ప్రేరిత

మొనర్చుడు. ఓ ఇన్ద్ర జీవాత్మా! నీవు (నః) మా కొరకు (పీవరీమ్) విస్తారమగు (ఇషమ్) జ్ఞానసంపదను (కృణుహి) ఉత్పన్నమొనర్చుము.

మూడవది రాష్ట్రపక్షములో :- (ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ రాజా! నీవు (మిత్రః) రాజమంత్రి మరియు (వరుణః) సేనాపతి మీరందరును కలిసి (ఊర్జా) అన్నములతో గూడ (ఇడాః) భూములు మరియు గోవులను (పిన్వత) విరివిగా దానమొనర్చుచుండుడు. ఓ ఇన్ద్ర రాజా నీవు (ఇషమ్) ప్రజలను (పీవరీమ్) సమృద్ధవంతులనుగ (కృణుహి) చేయుము.।౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము కలదు.।౯॥

భావార్థము :- పరమాత్మ, జీవాత్మ మరియు రాజు మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, అపానము, సూర్యుడు, వాయువు, సచివుడు, సేనానాయకుడు మున్నగువారితోగూడి భోజ్యము, పేయము, బలము, వాణి, భూమి, గోసంపద మున్నగువానిచే మమ్ము సమృద్ధపరచవలెను.।౯॥

455. As the sun and the cloud sprinkle water over the earth, so may with the power of electricity the soul which looks upon all beings as friends and God as the Most Acceptable. Fill the mind with bliss during the Samadhi or Real communion. O God, send us plenty of solid food of knowledge as the clouds send the material food through rain.II9II

౪౫౬. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ఏకపదా గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథేన్ద్రస్య మహత్వమాహ.

౨ ౩ ౧౨
౪౫౬. ఇన్ద్రో విశ్వస్య రాజతి ॥ ౧౦ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప.వి :– ఇన్ద్రః । విశ్వస్య । రాజతి ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః-ఇన్ద్రః పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరః **విశ్వస్య** సకలస్య బ్రహ్మాణ్డస్య, **ఇన్ద్రః** అకణ్ఠో జీవాత్మా **విశ్వస్య** సకలస్య శరీరస్య, **ఇన్ద్రః** ప్రజాభిర్నిర్వాచితో రాజా చ **విశ్వస్య** సకలస్య రాష్ట్రస్య **రాజతి** సమ్రాడ్ భవతి.॥ ౧౦॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- పరమాత్మానం జీవాత్మానం నృపతిం చ స్వస్వక్షేత్రస్య సమ్రాజం మత్వా యథాయోగ్యం లాభాస్తేభ్యః ప్రాప్తవ్యాః. ॥ ౧౦ ॥

అత్రాగ్నినామ్నా ఇన్ద్రనామ్నా చ పరమాత్మనృపత్యాదీనాం గుణకర్మవర్ణనాద్, ఉషర్నామ్నా ప్రాకృతిక్యా ఆధ్యాత్మిక్యాశ్చ ఉషసో వర్ణనాద్, బ్రహ్మాణ్డే శరీరే రాష్ట్రే చ విశ్వేషాందేవానాం కర్తృత్వాదినిరూపణాచ్చైతద్ దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ద్ధే ద్వితీయా దశతిః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయ ఏకాదశః ఖణ్డః.

౪౫౬. ఈ మంత్రములో ఇంద్రుని మహత్వమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్రః) పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరుడు (విశ్వస్య) సకలబ్రహ్మాండమునకు (ఇన్ద్రః) అఖండ జీవాత్మ (విశ్వస్య) సకల శరీరమునకు మరియు (ఇన్ద్రః) ప్రజలచే ఎన్నుకొనబడిన రాజు (విశ్వస్య) రాష్ట్రమంతటికి (రాజతి) సామ్రాట్టులై యున్నారు.॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧౦॥

భావార్థము :-పరమాత్మ, జీవాత్మ మరియు రాజును తమ తమ క్షేత్రములకు సామ్రాట్టుగా నమ్ముకొని యోగ్యానుసారము లాభమును పొందవలెను.॥౧౦॥

ఈ దశతిలో అగ్ని మరియు ఇంద్రనామములతో పరమాత్మ రాజు మున్నగువారి గుణకర్మల వర్ణన యుండుటచే, ఉషానామముతో ప్రకృతి మరియు ఆధ్యాత్మిక ఉషయొక్క వర్ణన యుండుటచే; బ్రహ్మాండము, శరీరము మరియు రాష్ట్రములో సకలదేవతల కర్తృత్వము మున్నగువాని నిరూపణ ముండుటచే ఈ దశతి విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సాంగత్యముగలదు.

ఐదవప్రపాఠకమునందలి రెండవఅర్ధముయొక్క రెండవదశతి సమాప్తమైనది.

నాలుగవఅధ్యాయమునందలి పదునొకండవ ఖణ్డము సమాప్తము.

456. God in king of all the world and He is Glorious over the whole universe. II10II

తృతీయాదశతిః

౪౫౮. ఋషిః – గృత్సమదః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అష్టిః। స్వరః – మధ్యమః.

తత్రాద్యే మన్త్రే సూర్యచన్ద్రసమ్బన్ధవర్ణనపూర్వకం

గుణో: సకాశాజ్జ్ఞానరసరూపం సోమం పాతుమాహ.

౪౫౮. త్రికద్రుకేషు మహిషో యవాశిరం తువిశుష్మ
స్తృమ్పత్సోమమపిబద్విష్ణునా సుతం యథావశమ్।
స ఈం మమాద మహి కర్మ కర్తవే మహాముమురుం
సైనం సశ్చద్దేవో దేవం సత్య ఇన్దుః సత్యమిన్ద్రమ్ ॥ ౧ ॥

ప.వి :- త్రికద్రుకేషు – త్రి-కద్రుకేషు । మహిషః । యవాశిరమ్ –యవ-ఆశిరమ్। తువిశుష్మః- తువి-శుష్మః। తృమ్పత్ । సోమమ్ । అపిబత్ । విష్ణునా । సుతమ్ । యథావశమ్ – యథా–వశమ్ । సః । ఈమ్ । మమాద । మహి । కర్మ । కర్తవే । మహామ్। ఉరుమ్ । స – ఏనమ్ । సశ్చత్। దేవః। దేవమ్ । సత్యః। ఇన్దుః । సత్యమ్ । ఇన్ద్రమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- ప్రథమః సూర్యచన్ద్రపరః. **త్రికద్రుకేషు** త్రీణి కద్రుకాణి వాయువిద్యుత్పర్జన్యాఖ్యాని యేషు తేషు అన్తరిక్షభాగేషు **మహిషః** మహాన్. మహిష ఇతి మహన్నామ. నిఘం...౩।౩. **తువిశుష్మః** బహుబలః సూర్యరూపః ఇన్ద్రః. తువి ఇతి బహునామ. నిఘం. ౩।౧. శుష్మ ఇతి బలనామ. నిఘం...౨।౯. **యవాశిరమ్** యవైః సంయోగవియోగం ప్రాప్తైః సూర్యకిరణైః ఆశీః పరిపాకః పూర్ణతా యస్య తమ్ **సోమమ్** చన్ద్రమసమ్ **తృమ్పత్** తర్పయతి. తృమ్పు తృప్తౌ, తుదాదిః. చన్ద్రమాశ్చ **విష్ణునా** వ్యాప్తిమతా సూర్యేణ **సుతమ్** ఉత్పాదితం కిరణ సమూహమ్ **యథావశమ్** యథేచ్ఛమ్. వశః అభిలాషః. వశ కాన్తౌ. **అపిబత్** పిబతి. **సః** చన్ద్రమసం ప్రవిష్టః సూర్యకిరణసమూహః **మహామ్** గుణైర్మహాన్తమ్ **ఉరుమ్** విశాలమ్ **ఈమ్** ఏనం చన్ద్రమసమ్. ఈమ ఏనమ్. నిరు. ౧౦।౪౫. **మహి**

మహత్ **కర్మ** ప్రకాశనప్రాణప్రదానచాన్ద్రమాసనిర్మాణాదికం కార్యమ్ **కర్తవే** కర్తుమ్ **మమాద** హర్షయతి. **సః** అసౌ **దేవః** ప్రకాశమానః **సత్యః** సత్యనియమః **ఇన్దుః** చన్ద్రమాః **ఏనమ్** ఇమమ్ **దేవమ్** ప్రకాశకమ్ **సత్యమ్** సత్యనియమమ్ **ఇన్ద్రమ్** సూర్యమ్ సశ్చత్ సేవతే.

అథ ద్వితీయః గురుశిష్యపరః. **త్రికద్రుకేషు** త్రీణికద్రుకాణి సవనాని జ్ఞానకర్మోపాసనాకాణ్డరూపాణి యేషు తేషు శిక్షాయజ్ఞేషు **మహిషః** మహాన్, **తువిశుష్మః** విద్యార్థినః బహుప్రతిభాబలః ఆత్మా **తృమ్పత్** తృప్యన్ **విష్ణునా** వ్యాప్తవిద్యేన ఆచార్యేణ. వేవేష్టి వ్యాప్నోతి సర్వా విద్యాః సర్వాణి శాస్త్రాణి వా యః సవిష్ణుః ఆచార్యః. **సుతమ్** అభిషుతమ్, **యవాశిరమ్** యవైః వ్రతపాలనరూపైః కర్మభిః ఆశిరమ్ పక్వమ్. యవాః కర్మాణి, యు మిశ్రణ మిశ్రణయోః, ఆశిర్ శ్రీఞ్ పాకే. **సోమమ్** జ్ఞానరసమ్ **యథావశమ్** యథేచ్ఛమ్ **అపిబత్** పిబతి. **సః** పీతః జ్ఞానరసః **మహామ్** విద్యయా మహాన్తమ్ **ఉరుమ్** విశాలహృష్టపుష్టశరీరమ్ **ఈమ్** ఏనం విద్యార్థినః ఆత్మానమ్ **మహి** మహత్ **కర్మ** సమాజసుధారాదికార్యమ్ **కర్తవే** కర్తుమ్ **మమాద** హర్షయతి. **సత్యః** అవితథః **దేవః** దివ్యగుణః **సః** అసౌ **ఇన్ద్ర** విద్యారసః **దేవమ్** దివ్యగుణమ్, **సత్యమ్** సత్యప్రియమ్ **ఇన్ద్రమ్** ఆత్మానమ్ **సశ్చత్** నిరన్తరం ప్రాప్నోతి. సశ్చతిః గతికర్మా. నిఘం...౨. ౧౪. సైనమ్ ఇత్యత్ర 'సః ఏనమ్' ఇతి స్థితే 'సోఽచి లోపే చేత్ పాదపూరణమ్'. అ. ౬।౧।౧౩౪ ఇత్యనేన సులోపే వృద్ధిరేకాదేశః. ॥ ౧ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'దేవో, దేవం' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. 'సత్య, సత్య' ఇతి యమకమ్. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- ఛాత్రస్యాత్మా గురోః సకాశాజ్జ్ఞానరసం పీత్వా తథైవ మహాన్తికర్మాణి కర్తుం యోగ్యో జాయతే యథా చన్ద్రః సూర్యస్య సకాశాత్ ప్రకాశం పీత్వా ప్రాణప్రదానాదీని మహాన్తి కర్మాణి కరోతి. ॥ ౧ ॥

౪౫౭. దీని మొదటి మంత్రములో సూర్యచంద్రుల సంబంధమును వర్ణన పూర్వకముగ గురువు సమీపమున జ్ఞానరసరూప సోమపానమును గురించిన విషయము గలదు.

పదార్థము :-మొదట సూర్యచంద్రుల పక్షములో :- (త్రికద్రుకేషు) వాయువు, విద్యుత్తు మరియు మేఘముల వంటి మూడు పదార్థములతో గూడిన అంతరిక్ష భాగములందు (మహిషః) గొప్ప (తువిశుష్మః) శక్తిమంతుడగు సూర్యరూప ఇంద్రుడు (యవాశిరమ్) కలియుచు, విడిపోవుచుండు సూర్యకిరణములచే పూర్ణత్వమును పొందునట్టి (సోమమ్) చంద్రుని (తృమ్పత్) తృప్తిపరచుచుండును. మరియు చంద్రుడు (విష్ణునా) అట్టి వ్యాప్తమైయున్న సూర్యునిచే (సుతమ్) ఉత్పన్నమొనర్చబడిన కిరణ సమూహమును (యథావశమ్) యథేచ్ఛగా (అపిబత్) పానమొనర్చును (సః) ఆ చంద్రునియందు చేరిపోయిన సూర్యకిరణసమూహమును (ఈమ్) ఈ చంద్రునియొక్క (మహి) మహా (కర్మ) ప్రాణప్రదానమగు చాంద్రమాన మాసముల నిర్మాణము మున్నగు కార్యములు

(కర్తవే) చేయుటకు (మమాద) హర్షమును ప్రకటించును (సః) అట్టి (దేవః) ప్రకాశవంతుడు (సత్యః) సత్యనియమముగల (ఇన్దుః) చంద్రుడు (ఏనమ్) ఈ (దేవమ్) ప్రకాశకుడు (సత్యమ్) సత్య నియమశాలియగు (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (సశ్చత్) సేవించుచుండును.

రెండవది గురుశిష్యులపక్షమున :- (త్రికద్రుకేషు) జ్ఞానకాండ, కర్మకాండ, ఉపాసనాకాండరూపమగు మూడు యజ్ఞములుగల శిక్షణయజ్ఞములలో (మహిషః) మహాగొప్ప (తువిశుష్మః) విద్యార్థుల అత్యంత ప్రతిభాబలముతో గూడిన ఆత్మ (తృమ్పత్) తృప్తి, లాభములను గలిగించును (విష్ణునా) వ్యాప్తవిద్యగల ఆచార్యులచే (సుతమ్) ఈయబడిన (యవాశిరమ్) వ్రతపాలనరూప కర్మలచే వ్యాప్తమైన విద్యగల ఆచార్యులచే (సుతమ్) అభిషిక్తుడైన (యవాశిరమ్) వ్రతపాలనరూప కర్మలచే పరిపక్వమైన (సోమమ్) జ్ఞానరసమును (యథావశమ్) యథేచ్ఛగా (అపిబత్) పానమొనర్చును (సః) పానమొనర్చబడిన ఆ జ్ఞానరసము (మహామ్) మహావిద్వాంసులు (ఉరుమ్) విశాలమగు, శక్తివంతమగు శరీరముగలవారగు (ఈమ్) విద్యార్థుల ఇట్టి ఆత్మలను (మహి) మహాగొప్ప (కర్మ) సమాజ ఉద్ధరణ మున్నగు కార్యములను (కర్తవే) చేయుటకొరకు (మమాద) హర్షితమొనర్చును (దేవః) దివ్యగుణ సంపన్నులు (సత్యః) సత్యశీలురు (సః) అట్టి (ఇన్దుః) విద్యారసమును (దేవమ్) దివ్యగుణములుగల (సత్యమ్) సత్యప్రియమగు (ఇన్ద్రమ్) ఆత్మను (సశ్చత్) నిరంతరము ప్రత్యక్షపరచుకొనుచుందురు.॥1॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'దేవో, దేవం'లలో ఛేకానుప్రాసము మరియు 'సత్యః, సత్యం'లలో యమకము గలదు.॥1॥

భావార్థము :- విద్యార్థియొక్క ఆత్మ గురువునుండి జ్ఞానరసమును గ్రావి, అట్టి మహాకర్మయొనర్చ యోగ్యమైనదిగ నగును. అనగా ఎటుల సూర్యునినుండి ప్రకాశమును పానమొనర్చి చంద్రుడు ప్రాణప్రదానము మున్నగు మహాకార్యముల నొనర్చునో అటుల విద్యార్థులు కూడ ప్రయత్నించవలెను.॥1॥

457. Great and mighty soul which pleases all. Enjoys barley and other edibles and the juice of devotion commingled with knowledge to its heart's content in the three worlds, as given by Omnipresent God. Thus becoming a mighty hero, a man is rendered cheerful and fit for the performance of mighty acts. Then the faithful enlightened devotee who is full of the wealth of wisdom and truth, attains God, the Lord of all powers on all sides, absolutely True and Resplendent. II1II

ద్వితీయ సంపుటము సమాప్తము

★★★

వేదధర్మ ప్రచారార్థం 'వేదనిధి' యోజన

భారతీయసంస్కృతీ సభ్యతలకు మూలాధారములైన వేదవాఙ్మయాన్ని సంరక్షించి-పరిరక్షించి, ప్రచారం-ప్రసారములతో మరల వేదధర్మాన్ని విశ్వవ్యాప్తం చేయవలసిన అవసరం నేడు ఎంతో ఉన్నది. ఈ పరమ పవిత్రమైన వేదధర్మప్రచారానికి కంకణబద్ధులమై మేము గత 15సంవత్సరాలనుండి అహోరాత్రములు పరిశ్రమిస్తూ శ్రీశ్రీశ్రీ వేదానందసరస్వతీస్వామి (పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల)వారి సహకారంతో తెలుగులో నాలుగు వేదముల భాష్యములను ముద్రించు కార్యంలో 70శాతం సఫలీకృతులమైనాము. నేటికి యజుస్సామాథర్వవేదభాష్యముల నిర్మాణం-ముద్రణపూర్తయిది. 12వేల పుటలలో 25సంపుటములుగా ఋగ్వేదభాష్యం కంప్యూటరీకరణపూర్తికాగా 5సంపుటములు ముద్రణకు సిద్ధముగా నున్నవి. 1-2రెండు సంవత్సరములలో ఈ వేదముద్రణకార్యం పూర్తి కాగలదు.

వేదసాహిత్యనిర్మాణముతో పాటుగా ఆంధ్రదేశములో విస్తృతముగా వేదధర్మాప్రచారం-ప్రసారం చేయసంకల్పించి "వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు"ను స్థాపంచినాము. దీనికి కేంద్రస్థానముగా 10సంవత్సరాల క్రితమే (11-11-2000నాడు) మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా కొందుర్గు మండలంలో ఎర్రగట్టుకు 'వేదగిరి' అని పేరుపెట్టి 'వేదపీఠము' ను స్థాపించినాము. ఆ పవిత్ర ప్రదేశములో వేదమంత్రములనన్నింటిని శిలలపై చెక్కించి 'వేదమందిరము'ను నిర్మించుటకు శంకుస్థాపనయు చేసినాము. అచ్చట అనేక యజ్ఞయాగములు నిర్వహించి ఆంధ్రదేశములో 'వేదగిరి'గా ప్రసిద్ధిగావించినాము.

'ధనాత్ ధర్మం - తత: సుఖమ్' ధనము వలన ధర్మము, దానివలన సుఖము కలుగుతుందని శాస్త్రవచనము. నేటి ఆధునిక యుగములో, భౌతికవ్యామోహ వాతావరణములో వేదధర్మప్రచారం చేయుట అంతసులభమైన పనికాదు. దీనికెంతో వ్యయ ప్రయాసలవసరము. వేదాభిమానులు, వేదధర్మ ప్రచారాభిలాషులగు దాతలు సహృదయంతో స్పందించి ముందుకువచ్చి భూరి విరాళాల నిచ్చినప్పుడే ఈ వేదప్రచారం సాధ్యపడగలదు. మరియు దాతలు తాము స్వయముగా ఇవ్వడమేగాక తమ బంధుమిత్రులను కూడా ప్రోత్సహించి వారికి వేదాలపట్ల ప్రేరణకలిగించి ఇందులో సభ్యులుగా చేర్పించి ఈ వేదోద్యమానికి జేయూతనందించి వేదమాత కృపకు పాత్రులై తరించగలరని కోరుచున్నాము.

ఈ వేదధర్మ ప్రచారార్థం శాశ్వత 'వేదనిధి' యోజనను ఏర్పాటు చేసినాము. ధార్మికులైన దాతలచే దానము చేయబడిన ధనము జాతీయ బ్యాంకులో 'వేదధర్మప్రచారట్రస్టు వేదనిధి' పేరున ఖాతాను తెరచి అందులో 'స్థిరనిధి' (ఫిక్సడ్ డిపాజిట్)గా జమ చేయబడును. దీనిపై వచ్చు వడ్డీ మాత్రమే ఇందులకై ఉపయోగించబడును.

✦ శాశ్వత పోషకులు	: 1లక్ష మరియు ఆపైన	✦ శాశ్వత పోషకులు	: 10వేలు మరియు ఆపైన
✦ శాశ్వత మహారాజపోషకులు	: 50వేలు మరియు ఆపైన	✦ శాశ్వత సంరక్షకులు	: 5వేలు మరియు ఆపైన
✦ శాశ్వత రాజపోషకులు	: 25వేలు మరియు ఆపైన	✦ శాశ్వత సభ్యత్వము	: 1116/- మరియు ఆపైన

యథాశక్తి తనుమనోధనములతో సహకరించు సహృదయులగు ధార్మిక దాతలకు ఆ వేదేశ్వరుడు పూర్ణాయురారోగ్యములనిచ్చి సదా కాపాడుగాక!

గమనిక:- దాతలు తమ ధనమును 'వేదధర్మ ప్రచారట్రస్టు వేదనిధి' పేర చెక్కు / డి.డి లేదా నగదుగాగాని చెల్లించవచ్చును. వారికి సభ్యత్వపత్రము-రసీదు ఇవ్వబడును.

'వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి' ఆధ్వర్యంలో ముద్రించబడిన వేద సాహిత్యము

చతుర్వేద సంహిత
ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేదముల మూలమంత్రములు. ఋషి, దేవత, ఛందస్సు, స్వరములతో విస్తృతభూమికాసహితము. పుటలు: 4000 వెల: రూ.1600/-

వేదముల యథార్థ స్వరూపం
వేదాలపై కలుగు అనేక సందేహాలకు సంపూర్ణ సమాధానం తెలిపే అపూర్వ గ్రంథం పుటలు:470 వెల: రూ.400/-

యజుర్వేదభాష్యమ్
మూలం, సంస్కృత భాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితంగా
పుటలు: 3000 సంపుటములు: 6 వెల:రూ.1200

అథర్వవేదభాష్యమ్
మూలం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితంగా
పుటలు: 4000 సంపుటములు: 8 వెల: రూ.1600

సామవేదభాష్యమ్
మూలం, సంస్కృత భాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితంగా
పుటలు : 3000 సంపుటములు : 6 వెల:రూ.1200

శ్రీమద్దయానంద ప్రకాశం
కావ్యశైలిలో మహర్షి దయానందుని బృహత్ జీవిత చరిత్ర
పుటలు: 550 వెల: రూ. 200

ముద్రణలో ఉన్న బృహద్గ్రంథములు

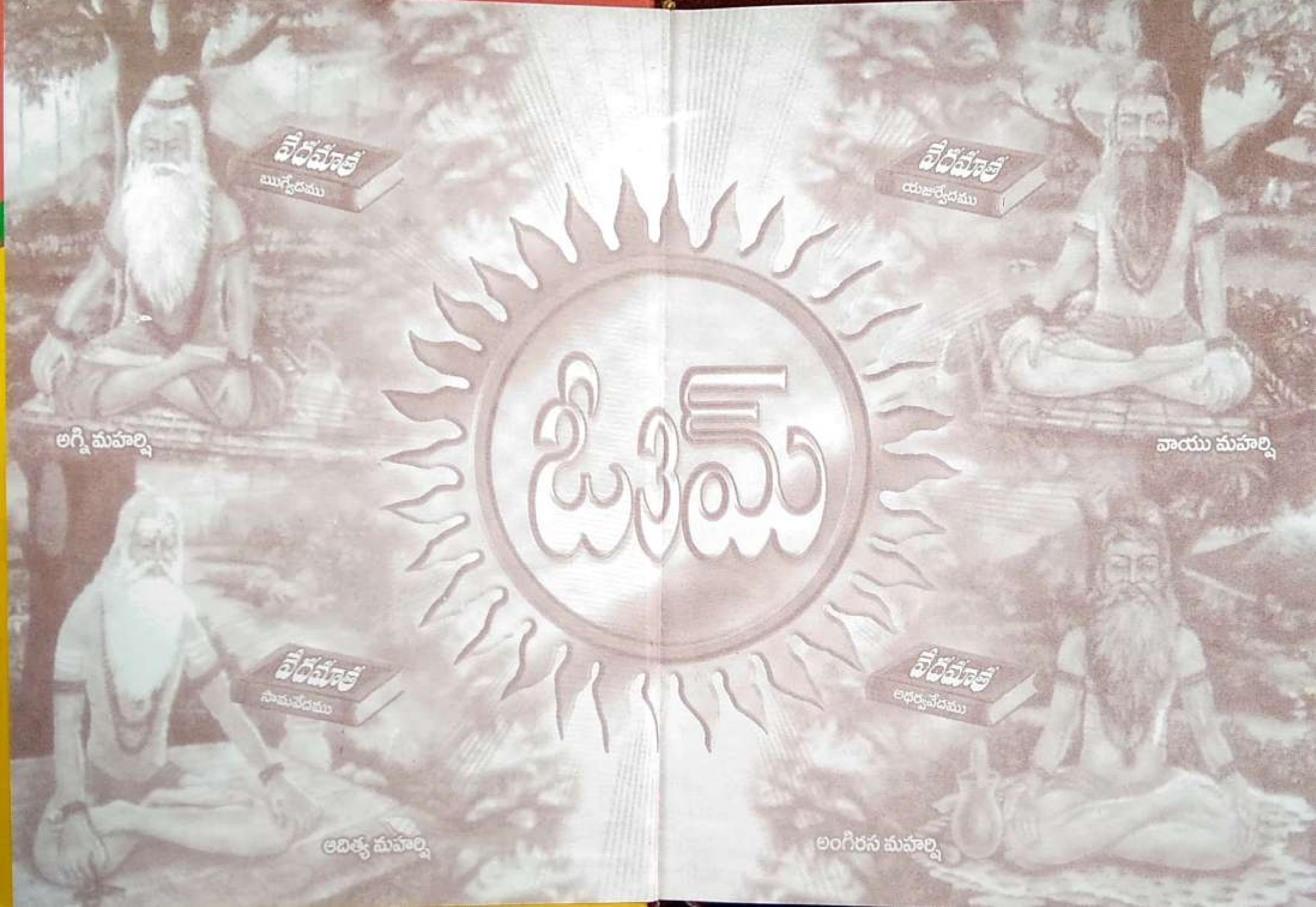
ఋగ్వేదభాష్యమ్
సంస్కృత భాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితంగా
పుటలు: 12,500 సంపుటములు:25 వెల:రూ.7500/-

వైదిక సంపత్తి
విశ్వవేదవిజ్ఞాన సమాహార సంపత్తి
పుటలు: 1000 వెల : 600/-

వైదిక సంపద
వేదస్థ సమస్తవిద్యల ప్రకాశక గ్రంథం
పుటలు:600 రూ:400/-

ఒకేసారి రూ.10,000/- లు చెల్లించినవారి పేరు వేదములో దాతగా ముద్రించబడును. మరియు రూ. 15,000ల విలువగల నాలుగువేదముల భాష్యములతోపాటు ఇతర వేద సాహిత్యము బహూకరించబడును.

కార్యాలయము : వేద ధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రిజిస్టర్డు) - (లేదా) - వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి (రిజిస్టర్డు)
2-127, ఆర్యసమాజ మందిరం, బాదం కాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్ రోడ్డు, దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ -60.
ఫోను: 9441200322, 9849583929

వేదమాత
ఋగ్వేదము
అగ్ని మహర్షి
వేదమాత
యజుర్వేదము
వాయు మహర్షి
ఓమ్
వేదమాత
సామవేదము
ఆదిత్య మహర్షి
వేదమాత
అధర్వవేదము
అంగిరస మహర్షి

సామవేద భాష్యకర్త

విద్యామార్తాండ రామనాథవేదాలంకార్

వేదమనే క్షీరమునుండి వెలువడిన మీగడ భారతీయ సంస్కృతి

అనువాదకర్త
వేదభాష్యానువాదభాస్కర, శతాధిక గ్రంథకర్త
శ్రీ వేదానంద సరస్వతీ స్వామి
(పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్యులు)

వేదభాష్యముల పరిష్కరణ-సంపాదక-ముద్రణకర్త
సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద,
వేదగిరి సంస్థాపకాచార్య డా॥ **మల్లి కృష్ణారెడ్డి** M.A, M.Ed, Ph.D

వేదాలవైపు మరలండి - Back to the Vedas